ئەزمونی کوردی

له بزاڤه پەندۆلییەکەیدا

جەوهەر نامیق سالم

ئەزموونی کوردی

لە بزاڤە پەندۆلییەکەیدا

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس

هەولێر - هەرێمی کوردستانی عێراق

هەموو مافێک هاتووەتە پاراستن ©
دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس
شەقامی گوڵان – هەولێر
هەرێمی کوردستانی عێراق
هەگبەی ئەلیکترۆنی aras@araspress.com
وارگەی ئینتەرنێت www.araspublishers.com
تەلەفۆن: 35 49 224 66 (0) 00964
دەزگای ئاراس لە ٢٨ تشرین (٢) ١٩٩٨ هاتووەتە دامەزران

جەوهەر نامیق سالم
ئەزموونی کوردی لە بزاڤە پەندۆلییەکەیدا
کتێبی ئاراس ژمارە: ١١٩٤
چاپی یەکەم ٢٠١١
تیرێژ: ٦٠٠ دانە
چاپخانەی ئاراس – هەولێر
ژمارەی سپاردن لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان ٥٨٥ – ٢٠١١
نەخشاندنی ناوەوە و رازاندنەوەی بەرگ: ئاراس ئەکرەم
هەڵەگری: تریسکە ئەحمەد

پێشەکی

خەبات بۆ دروستکردنی مێژوو

خەبات بۆ نووسینەوەی مێژوو

زاهیر ڕۆژبەیانی

(شوێن) هەموو کات هانی وەستانمان دەدا، بەپێچەوانەشەوە (زەمەن) بانگهێشتنی بزووتنەوەمان لێ دەکا.

لەم ململانێ سەرمەدییەی (کات) و (شوێن)دا ئەوەی دەرفەتێک بۆ ژیانی ڕاستەقینە و بەردەوامی هەڵدەخات (جووڵە)یە، جووڵە بەواتا زیندووەکەی، واتا پێشکەوتن لە (ئەوسا)ی وەستاوەوە بۆ چرکەساتی بزۆزی (ئێستا)ی ڕاگوزەر، بەرەو (داهاتوو)ی نادیار، داهاتوویەک ئەگەر بمانەوێ کاریگەریمان لەسەر هەبێ، دەبێ لە (ئێستا)وە خەبات بۆ ئەقڵانیکردن و گونجاندنی بکەین، نەوەک لە چرکەساتەکانی (ئێستا)کانی داهاتوودا، بەکاریگەریی ئەوانی تر، یا تەنانەت ئەگەر بەرێککەوتیش بووە موفاجەئەمان بکات و هەلی مانەوە و بەردەوامی و پێشکەوتنمان لێ بزر، یا لێ زەوت بکا و، دروشمە کۆنەکانمان پێ دووبارە بکاتەوە.

دووبارەکردنەوە دەکاتە دەست بە (شوێن)ـەوە گرتن، واتا وەستان، وەستان سەرەتای کۆتایی بوونە، وەستان شەڕەشەپۆلی زەمەن دەسەپێنێ، خۆبەدەستەوەدانی قەدەر دەسەپێنێ، کە هەرگیز بەگوێرەی خواست و ئارەزووی چاوەڕێکارانی موعجیزە نابێت و نایەت، مەگەر بەرێککەوت وەک ئەوەی ئێستا بۆمان هەڵکەوتووە.

زەمـەن، زەمـەنی فـیـزیاوی، زەمـەنی بـایەلۆجی، زەمـەنی دەروونـی.. هـەر لە ئەزەلەوە لای مـرۆڤ لە گۆشـەنیگایەکی ئەخـلاقـیـیـەوە هەڵسـەنگێنراوە: زەمـەن خـائینە، زەمـەن غەدارە، زەمەن زاڵـمـە، زەمەن نەیبڕی دەتبڕێ و... وەلێ هـەموو لە یـەک دیاردەی هـاوبەشـدا خـۆیـان و کـاریگـەریـیـان وەدەر دەخـەن، ئـەویش جووڵەیە، جووڵە بەجیاوازیی خێرایی و ئاراستەوە. جووڵەی ستوونی، جووڵەی ئاسـۆیی، جووڵەی بازنەیـی و جووڵەی پـندۆلی، کـە ئەمـەی دواییـیـان تەنانەت لە وەستانیش پڕ مەترسیترە بۆ ڕەوتی بزاڤی شارستانیی مرۆڤ.

پندۆل دەبزوێ، پێش دەکەوێ، مەودا دەبڕێ، بینا دەکا، وەلێ کە بۆ سـاتێک دەوەسـتـێ، ئەوجـا بەهـەمـان خـێـرایـی بەڵام بەئاراسـتـەیەکی پێـچـەوانەدا دەگەڕێتەوە، ئینجا ئەوەی بینای کردووە دەیڕووخێنێ، دەیسڕێتەوە تا لە خاڵی دەستپێکدا بۆ سـاتێکی تر دەوەستێتەوە و جارێکی تر ئـەم جووڵە گەوجانەیەی دووپات و، هـەزاران پات دەکـاتەوە. کـەچی لـە دیوەکـەی تری سـەعـاتەکـەدا مـیـلەکـان بەراسـتـی زەمـەنێکی فـیـزیاوی راسـتـەقـینە تـێ دەپەڕێنن کـە ئیـتـر گەڕانەوەی بۆ نییە، زەمـەنێک لەگەڵ خۆیدا هـەزاران هەل دێنێ و هـەزاران هـەل دەبا، کە ئیتر دووبارە نابنەوە.

لەم کـتـێـبـە و لە هـەردوو کـتـێـبی پێـشـووتریشـدا: (ئایا فـیـدراڵـیـەت وەک خیارێکی سیـاسی لە عێراقدا پیادە دەکرێت؟ چ١ لە ٢٠٠٥، چ٢ لە ٢٠٠٨) و لە کتێبی (کورد لە گەمەی دەقە یاسـاییـیـەکاندا- وردبوونەوە لە دەسـتـووری هـەمـیـشـەیی «العراق» ٢٠٠٧)یشدا جـەوهـەر نامـیق سـالم وەکو پسـپـۆڕێکی شــارەزا و، وەک شـایەتحـاڵێکی بوێری سـەردەمـەکـە، بەوردی سـەرنجی ڕای گشتی بـۆ ئەم مەترسـییە گەورەیە ڕادەکێشێ و، گەورەسـەرکردە و سەرجەم کـەس و بڕیار بـەدەسـتـانی دەسـەڵاتی سـیـاسـی لە ئاکـامـە خـراپـەکـانی ئەو کــارەســاتە چاوەڕوانکراوانە ئـاگـەدار دەکـاتەوە، کــە لە کــەم بڕشـــتـی و نائامـادەگیی لایەنی کوردی و پلانی نـەخشـە بۆداڕێژراوی ئەوانی ترەوە پەیدا بوون و، هـەڕەشە لە دەسکەوتەکانی گەلی کوردستان دەکەن.

گـوتاری نووسـەر گـوتـارێکی زانسـتـیـیـانەی بێلایەن و مـیانڕەوە، پشـتـڕاسـتـە

بەئامار و داتا و دەق و دیکۆمێنت و زانیاریی سەرچاوەدار، بەزمانێکی سادە و رەوان قسە بۆ فراوانترین کەرتە کۆمەڵایەتییەکان دەکا، بژاردە و رۆشنبیر و خوێنەوار لێی تێ دەگەن و هاوسۆزیشی بۆ دەردەبڕن، لە هەمان کاتیشدا بەبێ بەکاربردنی زبانێکی زبر و دوور لە رک و ناحەزی، گەورەکاربەدەستانی دەسەڵاتی کوردی لەو کەموکورتییانە ئاگەدار دەکاتەوە، کە لەبەر هەر هۆیەک بووە بەسەریاندا تێ دەپەڕێ، بەم شێوەو شێوازە جارێکی تریش دەیانخاتەوە بەردەم بەرپرسیارەتیی مێژوویی خۆیان و، کارتی پاساوهێنانەوە و پاکانەکردن و (نەمانزانی) درەنگ وەختەیان لە دەست دەردەهێنێ و لە کاتێکدا هێشتا کار لە کار نەترازاوە، گەرماوگەرم ئەوان و ڕای گشتی و شەقامی کوردیش لە پرسە هەنووکەییەکان ئاگەدار دەکاتەوە، بەمەش وەکو رۆشنبیرێکی سیاسی ئەرکی مێژوویی خۆی بەجێ دەهێنێ.

ئەو لە سەرەتای ئەزموونەکەوە خوازیاری گۆڕین و چاکسازیی سیستمی ئیداری و دارایی و حزبی بووە، لە دژی گەندەڵی کاری کردووە، بەڵام لە رەخنەکانیدا هەرگیز لایەن و حزب و کەسایەتییەکانی نەکردووەتە ئامانج، بگرە هەردەم مەبەستی لە سیستمەکان بووە: سیستەمی دارایی و ئیداری و حزبی.

زۆرێک لە بیر و بۆچوون و پێشبینییەکانی نووسەر تا ئێستا بە ڕاست وەرگەڕاون، لەوانە: پرسە گرینگەکانی وەک پرۆسەی ئەزموونی کوردی لەناو کوردستان، پێوەندییەکانی نێوان کوردستان و حکوومەتی ناوەندی، کێشەی دیارینەکردنی سنووری کوردستان (مادەی ١٤٠)، پێوەندییە ئابوورییەکان و پرسی بودجە و داهاتی نەوت و کانزا و سامانە سروشتییەکانی تر و ئاو، دابەشکردنی دەسەڵاتی ناوەندی و پۆستە سەروەرییەکان و جێگیرکردنی مافە دەستوورییەکان و جێبەجێکردنیان، هەروەها را و بۆچوونەکانی لەمەڕ پێوەندی کورد لەگەڵ نەتەوەکانی تری عێراق، لەگەڵ دەوڵەتانی سنوور، لە تەک کێشەی گەلی کورد لە پارچەکانی تری کوردستان، لەگەڵ وڵاتانی عەرەبی، ئیسلامی، لەگەڵ وڵاتانی ئەوروپا، نەتەوە یەکگرتووەکان و دەوڵەتانی زلهێز،

بەتایبەتیش لەگەڵ ئەمەریکادا، ئەمەریکای ڕزگارکەری عێراق لە دیکتاتۆرییەت، بەڵام داگیرکەر، ئەمەریکایەک بەبێ ئەجیندایەکی تایبەت بۆ چارەسەرکردنی یەکجارەکیی کێشەی کورد، بۆ دارشتنەوەی عێراقێکی یەکپارچە کار دەکا.

سەبارەت بەپرسە گرینگ و چارەنووسسازەکانی ناوەوەی ئەزموونی کوردیش، لەوانە چەسپاندنی دیموکراتییەت و ژیانی پەرلەمانی و دەستووری هەمیشەییی کوردستان، مافی تاکی کورد و ئازادیی بیرورا دەربڕین و، بودجەی هەرێم، کاری جەماوەری، سەربەستیی دەزگاکانی کۆمەڵگەی مەدەنی، چاپەمەنی و دەزگاکانی ڕاگەیاندن و، میدیای ئەهلی و ئازاد، لە زۆر پرسی تری وەکو پرسی پێشمەرگە و خانەوادەی شەهیدان و ئەنفالکراوان و قەرەبووکردنەوەی زیانلێکەوتووان، ئاوەدانکردنەوە و وەبەرهێنان و زەوی و، کشتوکاڵ و زۆر بواری تریشدا، نووسەر هەڵوێستی بوێرانە و شارەزایانە و، خوێندنەوەی زانستی بابەتییانەی بۆ ئەم پرسانە هەبووە و، چارەسەری گونجاوی پێشنیاز کردووە.

گرینگیی باس و بابەت و نووسین و چاوپێکەوتن و تێزە فیکری و سیاسی و ئابوورییەکانی جەوهەر نامیق سالم لەوەدایە کە ئامادەگییەکی دەستبەجێ و گەرماوگەرمی قۆناغ بەقۆناغ و ڕۆژ بە ڕۆژیان هەیە، هەموو بوارەکان دەگرنەوە، مەوزووعین، جگە لە بەرژەوەندیی گشتیی گەل و نیشتمان هیچی تریان تێدا لە بەرچاو ناگیرێ، ئەمەش لە هەمەجۆری و هەمەڕەنگیی ئەو کۆوار و ڕۆژنامە و ئێزگە و تەلەڤزیۆن و سایتانەوە دەردەکەوێ کە بۆ پرسە گرینگەکان، لە کاتی ڕووداو و وەرچەرخانە چارەنووسسازەکاندا ڕا و بۆچوونەکانی بڵاو دەکەنەوە، لەوەوە دەسەلمێ کە وێرای ڕەخنەکانی لە دەسەڵات و دیاردەکان، هێشتا بەر شاڵاو نەکەوتووە و ڕێزی بیر و بۆچوونەکانی دەگیرێ.

بەرهەمەکانی نووسەر ڕووناکی دەخەنە سەر جیهانی پڕ لە دژەدیدگا و دژەهەڵوێست و دژەبۆچوونی سیاسەتی کوردی و ئەزموونی کوردی و، پێمان دەڵێن:

* لەم هەرێمەدا ئەزموونێکی پەرلەمانیمان هەیە، وەلێ سەقەتە.

* نوێنەرایەتیی هەیە، وەلێ فەرز کراوە.

* داوودەزگا هەیە، وەلێ ڕووکەشە.

* توانا هەیە، وەلێ وەلا نراوە.

* ئیرادە هەیە، وەلێ لغاو کراوە.

* لەوانەش خراپتر ئەوەیە ئەم سیستەمە غەرقی سیستەمی دەسەڵاتی نوخبەی سیاسیی هەردوو حزبی دەسەڵاتدارە.

لە نووسینەکانیدا دەیەوێ پێمان بڵێ:

١- کاتێک ئاشتی و دانوستاندن پێویستن شەڕ و بەرگریی وەهمی دەکەین، وەختێکیش شەڕ و بەرگریی ڕاستەقینە پێویستن، ئاشتی و وتووێژ دەکەین.

٢- دەمێک بایکۆت پێویستە هاوکاری و لەخۆبووردەیی نیشان دەدەین، کە هاوبەشیکردن و لەخۆبووردەییش پێویست دەبن بایکۆت دەکەین.

٣- زەمانێک قوربانی بۆ لاوازکردن و ڕووخاندنی دەسەڵاتی ناوەندی دەدەین، کە لاواز بوو، یا ڕووخاش خەبات بۆ زیندووکردنەوە و بەهێزکردنەوەی دەکەین.

٤- کە لایەنە سیاسییە شەریکە حوکمەکانی بەغدا کۆک و بەهێز دەبن گوێ لە خواستە ڕەواکانمان ناگرن، کە پەرتیش دەبن، ناوبژییان دەکەین و پێکیان دێنینەوە بۆ ئەوەی جارێکی تریش گفتوگۆی بیزەنتییان لەگەڵدا بکەینەوە.

٥- لە کاتێکیشدا کە لە وڵاتە فرەهەرێمەکاندا ململانێ بۆ وەرگرتنی پۆستە خزمەتگوزارییەکان دەکرێ، ئێمە لە بەغدا شەڕ بۆ وەرگرتنی پۆستە سیادییەکان دەکەین.

٦- لە دەسەڵاتی ناوەند (لامەرکەزییەت)مان گەرەکە، کەچی بۆ خۆمان (مەرکەزییەت) پێڕەو دەکەین.

٧- له هەڵبژاردندا لیستی کراوه و سیستمی یەک دائیرەیی بۆ عێراق، له بەغدا داوا دەکەین، بەڵام له کوردستان لیستی داخراو و سیستمی چەند دائیرەیی پیاده دەکەین.

٨- داوای شەفافیەتی هەڵبژاردن له بەغدا دەکەین، کەچی خۆمان لەسەر دەنگدان مرۆڤ/ خێزان نانبڕاو دەکەین.

٩- له بەغدا داوای بودجەی شەفاف دەکەین، بەڵام بۆ خۆمان نا.

١٠- دەوڵەتانی دراوسێی کوردستان پیلانمان لێ دەگێڕن، شەڕمان لەگەڵدا دەکەن، ئێمە بازرگانین.

١١- دەوڵەتانی هاوسنووری کوردستان، وڵاتانی عەرەبی و ئیسلامی و زۆرێک له لایەنەکانی دەسەڵاتی خودی عێراقیش ئەمەریکا بەدوژمن دادەنێن، ئەمەریکا بۆ خۆیشی خۆی بەداگیرکەری عێراق دەزانێ بەکوردستانیشەوە، کەچی ئێمە بەبێ ئەوەی حیساب بۆ قۆناغی دوای کشانەوەی سوپای ئەمەریکا و، پاشەڕۆژی دوور بکەین، تاک لایەنە خۆمان به هاوپەیمانی دووەمی ئەمەریکا له قەڵەم دەدەین له ناوچەکەدا.

١٢- له کاتێکدا ئێمە هەست به نەزیفیی زەمەن ناکەین، ئەوانی تر کەسبی کات دەکەن.

١٣- ڕێزی وشە ناگرین له کاتێکدا هەموو شتێک (سەرەتا وشە بووە)، بۆیە ئەوەی له مەیدانی شەڕ و شۆڕش و به قوربانیدانیش بەدەستی دەهێنین دواتر هەمیشە لەسەر مێزی دانوستاندن، له گەمەی داڕشتنی دەقە یاسایی و بڕیار و یاساکاندا دەیدۆڕێنین، بۆ بەدبەختیی کوردیش هەموو شەڕ و شۆڕشێکیش دەبێ به دانوستاندن کۆتاییی بێت و، هەموو مافێکیش دەبێ بەوشە و له شوێنێکدا تۆمار بکرێ.

لەنێو شەپۆلانی ئەم هەموو ڕووداوه خێرا و، کار و پەرچەکرداره یەک له دوا یەکەدا، نەک هەر بۆ تاکی ئاسایی کورد، لەوانەیە بۆ هەندێ له سیاسەتکارانیش جیاکردنەوەی شکست و سەرکەوتن ئاسان نەبێت،

بەتایبەتیش کاتێک لەژێر کاریگەریی ڕاگەیاندنی حزبی و فەرمیدا چەواشە دەکرێن و جووڵە چاوخەڵەتێنەکەی پندۆلەکە تووشی وەهمی پێشکەوتن و سەرکەوتنیان دەکا، غافڵ لەوەی کە پندۆلەکە دەگەڕێتەوە و لەگەڵ گەڕانەوەکەشیدا هەموو ئەو دەستکەوتە ئێرەتییە وەهمییانەش لەگەڵ خۆیدا دەسڕێتەوە کە تا ئێستا هەر لەسەر کاغەز، یا هەر لە ژوورە داخراو و پێوەندییە نهێنییەکاندا باس کراون، بەڵام هیچ لە واقیعی تاڵی کارەساتەکانی کورد و، بەرەنجامەکانی بەعەرەبکردن و هەوڵەکانی گەمارۆدانی خواست و داخوازییە ڕەواکانی گەلی کورد ناگۆڕن، بگرە لە چاوەڕوانی هەلێکی لەبارتردا بۆ خەفەکردنیان، شەقامی کوردی پێ سارد دەکەنەوە و بێ متمانەییان بەئەزموونەکەمان پتر دەکەن، بەتایبەتیش کاتێک کە هاووڵاتیی کورد دەبینێ دەستی دەستی پێ دەکرێ و کێشە سەرەکییەکانی لەم قۆناغ بۆ ئەو قۆناغ دەگوازرێنەوە.

نووسەر لە ژیانی واقیعی خۆیدا وەکو پێشمەرگە یەکێکە لەو تێکۆشەرانەی کە بەشداریی کاریگەری وەدیهێنانی ئەم ئەزموونەی کردووە، وەکو پەرلەمانتار یەکێکە لە دامەزرێنەرانی بناغەی یاسایی ئەم ئەزموونە، وەکو سیاسەتوانیش یەکێکە لەوانەی کە لە نزیکەوە بەشداری و ئاگەداریی وردی لەبارەی زۆر ڕووداوەوە هەیە و بەدەستپاکی و مەوزووعییەتیشەوە مامەڵەیان لەگەڵدا دەکا، بەڵام بەلای منەوە میسداقیەتی گەورەی جەوهەر نامیق سالم لەوەدایە کە بەر لە هەمووان سووربوونی خۆی لەسەر گۆڕین و ریفۆرم و پێویستیبوونی ئۆپۆزسیۆنێکی بەهێزو کاراو ئازادییەکان بە ڕوونی ڕاگەیاند و، لە دژی گەندەڵیی ناوخۆ و، پێوەندییە ناجۆرەکانی نێوان هەرێم و بەغدای دوای داڕووخانی ڕژێمی بەعس وەستا و، لە کاتێکدا کە لە جێ و پلە و پایەی شایستەی حزبیی خۆیدا بوو و، لە عێراقی نوێشدا پۆستی بەرچاو چاوەڕوانی بوو، دەستی لە بەرژەوەندییە تایبەتییەکانی خۆی بەردا و، بەبێ ئەوەی (تا ئێستاش) زیانێک بەحزبەکەی (ئەوسای) بگەیەنێت، مەودایەکی بابیی ئەوەندە لێی دوور کەوتووەتەوە، کە ئازادیی بیرکردنەوە و ڕادەربڕینی

تاکەکەسی خۆی لە بازنەی پاڵەپەستۆی ئیلتیزاماتی پرەنسیپەکانی حزبایەتی دەربکات. بەتایبەتی بۆ ئەم قۆناغە گوزەرە کە عێراقی نوێ بنیات دەنرێتەوە و، پێوەندییەکانی نێوان کوردستان و عێراقی پاشەڕۆژی تێدا دادەڕێژرێ، بۆ ئەوەی بتوانێ خودان هەڵوێست و پرسیار و پێشنیازی خۆی بۆ قۆناغە نوێیەکە هەبێت، ئەگەرچی ئەو کاتێک کە لە پۆپەی هەرەمی حزبیشدا بوو خاوەنی دەنگی رەسەن و بیستراوی خۆی بوو، نەخاسمە لەمەڕ ئەخلاقیات و پرەنسیپە حزبییەکان، دژایەتیکردنی شەڕی ناوەخۆ و مانگرتنی لەناو پەرلەمان و کارکردنی لە بەرە گەرمەکان و بەشداریکردنی لە دانوستاندنەکان لە پێناوی ئاشتی و تەبایی، وەستانی لە دژی رووداوەکانی پێش و پاش ئابی ١٩٩٦، داکۆکیکردنی بێ سنووری لە کوردستانیبوونی ناوچە داگیرکراوەکانی کەرکووک و خانەقین و هەولێر و مووسڵ و وەستانی ئاشکرای لە دژی ناوزەدکردنی بە (ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان) لە دوای ڕووخانی بەعس (٢٠٠٣) و نەهێشتنەوەیان بۆ رێککەوتەکانی ئامار و سەرژمێری و ڕیفراندۆم و.. هەڵوێستی تریشی لەبارەی زۆر شتی ترەوە لەناو خودی حزبیشدا هەبوو.

ساڵی ١٩٧٣ کاک جەوهەرم لەناو ریزەکانی پارتی و لەسەر ڕێبازە ڕاستەقینەکەی بارزانیی مەزن ناسی، کاتێک کە هەردووکمان ئەندامی لقی (٣) بووین لە کەرکووک، ئەو کارگێڕیی لق و من بەرپرسی سیاسیی هێزی کەرکووک و دواتر لێپرسراوی ناوچەی چەمچەماڵ. جیاوازییەکی جەوهەرییش لە نێوانی کاک جەوهەری ئەوسای پێشمەرگە و ئێستای نووسەردا نابینم ئەوەی نەبێ ئەوسا بۆ دروستکردنی مێژوو تێ دەکۆشا، بەڵام ئێستا خەبات بۆ نووسینەوەی مێژوو دەکا.

بەشی یەکەم

وتارەکان

بودجەیەکی "بێ پلان و پڕ پلان"

پاش (٤) مانگ لە وادەی یاسایی خۆی، لە کۆنفرانسە ڕۆژنامەوانییەکەی ٢٠١٠/١/١٩ی سەرۆک وەزیران، پرۆژەی بودجەی خەمڵێنراوی ساڵی ٢٠١٠ی کابینەی ٦ی هەرێمی کوردستانی ڕاگەیاند. بەگشتی تیشکی خستە سەر هێڵە سەرەکییەکان و قەوارە و چۆنیەتیی دابەشکردنی لەسەر هەردوو جەمسەرەکەی، (وەبەرکردن و وەبەرهێنان). ڕۆژێک دواتر، سەرنج و ڕاو تێبینیی خۆمان لەسەر شێوە و شێواز و ئیستیعراز و تەوقیتی ڕاگەیاندنی ئەو بودجەیەمان بۆ ڕۆژنامەی (ڕووداو) دەربڕی و لە ٢/٢١ بڵاو کرایەوە. لە ٢/٢٢ واتە پاش زیاتر لە ٢ مانگ تێپەڕبوون بەسەر وادەی پەسندکردنی یاسای ئەو بودجەیە و لە دانیشتنێکی نائاسایی پەرلەماندا، بە خوێندنەوەی ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی و ئابووری، دەرگەی باس و تاوتوێکردنی کرایەوە.

بەدرێژاییی مێژووی ٩٠ ساڵەی ئەم ٣ ناوچەیە (سلێمانی، هەولێر، دهۆک) کە ئەمڕۆ پێی ئێژن (هەرێمی کوردستان) و لە ماوەی ١٩ ساڵەی تەمەنی حکوومەتەکەی، ئەم بودجەیە، گەورەترین و بێ سەروبەرترین و بێ پلان و پڕ پلانترین بودجەیەو بەپێچەوانەی ٥ کابینەی پێشوو، کابینەی ٦ی حکوومەتی هەرێمی کوردستان، بەئیمتیاز یەکەم کابینەیە کە:

١- مەزەندەی ئەوە دەکرێت تاکو کۆتاییی ساڵ بودجەکەی لە ١٠ ملیار دۆلار زیاتر بێت.

٢- تەوقیتی ڕاگەیاندنی بودجەو ناردنی بۆ پەرلەمان، لە سەروبەندی دەستپێکی پرۆسەی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق بوو، واتە بەکارهێنانی (سەروەت و سامانی خەڵک) بۆ پروپاگەندەی حزبی. ئەمەش یەکەم جارە، بودجە، داخیلی گەمەی هەڵبژاردن دەبێت بەو ئاراستەیە کە

له خزمەتی لیستی دەسەڵاتدا بێت.

٣- پڕۆژەی بودجەی کردە بابەتێکی گرژیی نێو هێزە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان، لە کاتێکدا ئەو قۆناغە کە قۆناغی سەرەتای دەستپێکی هەڵمەتی هەڵبژاردنی ٢٠١٠/٣/٧ بوو بۆ پەرلەمانی ناوەند، دەبووایە حکومەت: بێلایەن بێت. وەک حکومەتی بەڕێوەبردنی کاروبارەکان (تصریف الاعمال) ڕەفتاری بکردایە، هێورکەری ڕەوشەکە بێت. بودجەکەشی ڕێکخەری ریزەکان بێت نەک پەرتەوازەکەر.

٤- بودجەکەی بووە مایەی سەرهەڵدانی کۆمەڵێک گرفت و پێشینە، کە لە زۆر بواریدا مەترسیدارە لەسەر ئەم ئەزموونە و سەرەتای پرۆسەی دیموکراتی و ئازادییەکان بەگشتی و ئاسایشی نەتەوەیی میللەتەکەمان بەتایبەتی.

٥- پڕۆژەی بودجەکەی بووە مەیدانێکی تاقیکردنەوەی ڕاستەخۆ، لە نێوان لیستی دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆن، لە ڕووی هۆشیاری و جیدیبوون و وردبوونەوە و گردبوونەوە و، ئیلتزاماتیان بەرامبەر بەو خەڵکەی کە دەنگیان پێ داون. ئەو پرۆگرامەی کە دەنگیان لەسەر وەرگرتووە، ئەو سوێندە گەورە و پیرۆزە یاساییەی کە لە بەرامبەر پەرلەماندا و لە بەرچاوی ملیۆنان خەڵکی کوردستان خواردوویانە.

٦- بودجەکەی بووە دەروازەیەکی کراوە لە ڕووی خەڵکی کوردستان بۆ ئەوەی بزانێت: دەسەڵات چۆن مامەڵە لەگەڵ سەروەت و سامانەکەی دەکات، چلۆن دابەش دەکرێت، بە چ شێوە و شێوازێک فێڵی لێ دەکرێت، هەندێ لە نوێنەران لە پەرلەمان چۆن بەگڕ لایەنە تاریک و ناعەدالەتەکاندا دەچوون، چۆن هەندێکی تریان هەوڵی پەردەپۆش و پاساوهێنانەوەیان بوون بۆ ئەو هەموو کەموکورتییانەی. بۆیە هەلی موناقەشەکردنی ئەو بودجەیە، وەرچەرخانێک بوو لە ئاستی هۆشیاریی خەڵکی کوردستان لەمەڕ ئیستیغلالکردنی سەروەت و سامانەکەی، لە ناعەدالەتیی دابەشکردن، لە بەکارهێنانی بۆ مەرامی حزبی، لە تەخشان و پەخشانەکەی. بۆ ئەمەش چەند هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٩/٧/٢٥ وەک

وەرچەخانێکی مێژوویی لە ژیانی سیاسی و حزبیی کوردستان، کاریگەر بوو لە شڵەقاندنی ژیانی چەقبەستووی مەنەپۆلی لیستی دەسەڵات، ئەوەندەش بێ سەروبەریی ئەو بودجەیە و تەوقیتی ڕاگەیاندنی و پەلەپەلکردنی لیستی دەسەڵات بۆ دەربازکردنی لە پەرلەمان، کاریگەری خۆی هەبوو لەسەر قووڵکردن و فراوانکردنەوەی هۆشیاریی خەڵک لەمەڕ ناعەدالەتییەکان و بەفیڕۆدانی قووت و داهاتیان.

کێشەکە لەو ئاستە نەوەستا، بگرە هەر لە سەرەتای دانیشتنی رۆژی ٢٠١٠/٢/٢٢ی پەرلەمان و چۆنیەتیی ئیدارەکردنی دانیشتنەکە و ناوەڕۆکی ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی و ئابووری بەدەرکەوت، کە لیستی دەسەڵات خوازیاری ئەوەیە بودجەیەکی زیاتر لە ١٠ ملیار دۆلاری، لە ماوەی کەمتر لە ١٠ سەعاتدا ئاودیو بکات، وەلێ هۆشیاری و جدییەت و پێداگرتنی ئۆپۆزسیۆن ئەو هەوڵەیان پەکخست، پاش نزیکەی ٦٠ سەعات لە موناقەشە و کێشمەکێش، ناچار ژمارەیەکی بەرچاوی لیستی دەسەڵات هاتنە سەر ڕای ئۆپۆزسیۆن. لە ٢٠١٠/٣/٤، بەزۆرینەی دەنگی پەرلەمانتاران دانیشتنەکەیان دواخران بۆ دوای هەڵبژاردنەکانی ٣/٧.

لە ناوەڕۆکی بودجەکە و تەوقیت و کێشمەکێش و مشتومڕ و سەراو و دەراوی موناقەشەکان، چیمان بینی و چیمان بیست و چی چاوەڕوان دەکرێت..؟

ئەوەی بینیومانە هەر وەکو لە سەرەتاوە ئاماژەمان پێ دا، پڕۆژە بودجەیەکی کابینەیەکی بێ سەروبەری بەردەوامبوونی سیستەمی پەنجا بەپەنجای کات بەسەرچووی سەردەمی لەدایکبوونی ئۆپۆزسیۆنێکی شەرعیی پشت ئەستوور بەخەڵک و خاوەن بیروباوەڕ و بەرنامە و ئیرادەی گۆڕین و گۆڕانکاری و چاکسازی و گەشەپێدان.

زۆربەی زۆری لایەنە پۆزەتیڤ و نێگەتیڤەکانی ئەو بودجەیەمان بیست، بە لایەنە لاواز و تاریک و هەڵە و پەڵەکارییەکانیشییەوە. لە هەمووشی مەترسیدارتر، تەجاوزی دەسەڵاتی کارگێڕی (ئەنجوومەنی وەزیران) و زەوتکردنی یەک لە گرینکترین دەسەڵاتەکانی دەسەڵاتی یاسادانان (پەرلەمان)

و دەسەڵاتی (دادوەری) و تێپەڕاندنی ئەم دەستتێوەردان و زەوتکردنە لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە.

لایەنێکی پۆزەتیڤی ئەم بودجەیە قەوارەکەیەتی. لە مێژووی ١٩ ساڵی تەمەنی حکوومەتی هەرێمی کوردستاندا ئەمە یەکەم جارە بودجەیەکی زیاتر لە ١٠ ملیار دۆلاری لە بەردەستدا بێت، بەمەش کابینەی ٦ لە ڕووی ئیمکانیاتی دارایی و ئابووری، ڕەوشی سیاسی و گەشەپێدان، فرسەتێکی نائاساییی باشی بۆ هەڵکەوتووە. بەدیوەکەی تردا، حکوومەت کە بودجەی زیاد دەکات تواناکانی زیاتر و فراوانتر دەبێت. وەکو پرەنسیپ کە ئیمکانیات و تواناکانیش زیاتر بوون، ئەوە شیمانەی گەشەپێدان لە بوارەکانی ئابووری و دارایی و کۆمەڵایەتی و کولتووری بەهێزتر دەبێت، ئەم دیاردەیە بۆ حکوومەتی خەڵک، کە دەبێت نەخشە و پلان و هەڵسوکەوتی لە خزمەتی گشت چین و توێژەکانی بێت و بەئاراستەی ئاسۆیەکی گەش و خۆش و ئارام. زیادکردنی مووچەی توێژە کەمدەرامەتەکان، بەتایبەتی کەمئەندامان و شەهیدان و کەسوکاری ئەنفالکراوەکانمان.

ئەگەرچی لە ئاستی پێداویستی و خواستی ئەوان و ئێمەمانان نەبوو، وەلێ دەستخۆشییان لێ دەکەین بە ئومێدی ئەوەی داکۆکیی ئەو ژمارە بەرچاوەی پەرلەمانتاران و ڕای گشتی لەم بارەیەوە لە بەرچاو بێت و پێداچوونەوەیەک بەو ڕێژانەدا بکرێتەوە، هەروەها دیاریکردنی بڕە پارەیەک بۆ یارمەتیی حزبەکان و بەڵێنی کەمکردنەوەی مووچە و دەرماڵەی بەرزەلێپرسراوانی هەرێمی کوردستان. بڵاوکردنەوەی بودجە و پرۆژە پێشنیازکراوەکان لە سایتی پەرلەمان، نموونەگەلێکی ترن لەو بارەیەوە.

دەبێ حکوومەت و پەرلەمان و خەڵکی ئێمە، بودجەیەکی زیاتر لە ١٠ ملیار دۆلاری بۆ هەرێمێک کە کۆی دانیشتوانی کەمتر لە ٤ ملیۆن کەسە بەهەند وەربگرێت، بەتایبەتی ئەگەر ئەم بودجەیە بەراورد بکرێت لەگەڵ دەیان وڵاتی تری جیهان. وەک نموونە ئاماژە بەبودجەی ساڵی ڕابردووی چەند وڵاتێک دەدەم، وەک لەم خشتەی خوارەوە:

خشتەی ژمارە ١

ز	ناوی وڵات	بودجەکە $ ملیار	ژمارەی هاووڵاتییان	بەشی تاک $
١	ئوردن	٥,٥	٦,٣	٨٧٣
٢	سووریا	٩,٢	٢١,٣	٤٢٢
٣	لبنان	٨,٤	٤	٢١٠٠
٤	ئەرمینیا	١,٩	٣	٦٣٣
٥	ئەلبانیا	٣,٥	٣,٦	٩٧٢
٦	بۆلیڤیا	٨	٨	١٠٠٠
٧	ئەسیوپیا	٤,٨	٨٥,٣	٥٦,٣
٨	هەرێمی کوردستان	١٠	کەمتر لە ٤ ملیون	٢٦٠٠

سەبارەت بەلایەنە نێگەتیڤەکانی بودجەکە، زۆر گوترا و نووسرا، چ لە ناعەدالەتیی دابەشکردنی لە نێوان وەبەرکردن و وەبەرهێنان و لە ئاستی پارێزگا و شار و گوند و تێکەڵکردنی گشتی و تایبەتی و حزب و حکوومەت، چ لە بێ سەروبەریی پرۆژەکان و فێڵکردن لەخۆ و تاریکی لە هەندێ بواری خەرج و داهات تاکو ئەو ئەندازەیە کە ناکرێ مرۆڤ بێدەنگ و بێ هەڵوێست بێت.

لێرەدا سەرنجی خوێنەرانی بەڕێز ڕادەکێشم بۆ ٣ دیاردەی خەتەرناک بۆ ئێستا و داهاتووی ئەم ئەزموونە: کە لەسەر لیستی دەسەڵاتە بەجیدی بیری لێ بکاتەوە و ئۆپۆزسیۆنیش ورد و جیدیتر لێی بکۆڵێتەوە و حکوومەت بەهەندی وەربگرێت:

١- تێکەڵبوونی حزب و حکوومەت:

قۆرخکردنی دەسەڵات و سەروەت و سامان لەلایەن هەردوو حزبی

فەرمانڕەوا (پارتی و یەکێتی)، وای کردووە کە نزیکەی ٦٢٪ بودجەکەمان ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ لە خزمەتی ئەواندا بێت، بەو پێیە ئەم دەزگا و فەرمانگانەی خوارەوە قۆرخ کراون و لەلایەن ئەو دوو حزبەوە، لە ئاستی لووتکە و کارمەند و خەرج:

خشتەی ژمارە (٢) بەملیۆن دۆلار

ز	دەزگا	بودجە ملیۆن دۆلار	ڕێژەی لە گشتی
١	سەرۆکایەتیی هەرێم	٦٥	٪٠,٦٥
٢	پەرلەمان	٦٧	٪٠,٦٧
٣	سەرۆکایەتیی وەزیران	٢٧٧	٪٢,٧٧
٤	وەزارەتی پێشمەرگە	١٠٥٨	٪١٠,٥٨
٥	وەزارەتی ناوەخۆ	١٠٠٦	٪١٠,٠٦
٦	وەزارەتی دارایی	٢٣١٠	٪٢٣,١
٧	ئاسایشی پارتی	٢٢٩	٪٢,٢٩
٨	ئاسایشی یەکێتی	١٨٨	٪١,٨٨
٩	چاودێریی پارتی	٧	٪٠,٠٧
١٠	چاودێریی یەکێتی	٥	٪٠,٠٥
١١	هەیئەی وەبەرهێنان	١٨	٪٠,١٨
١٢	بەشی پارتی و یەکێتی	٨٤٠	٪٨,٤
	کۆی گشتی	٦١٧٩	٪٦١,٧٩

وەزارەتی دارایی و ئابووری بەتەنیا ١,٢٣٪ی بودجەی هەرێمی کوردستانی قۆرخ کردووە بۆ خۆی. ئەم بودجەیە بەئەندازەی بودجەی ١٢ وەزارەت لە کۆی گشتیی ١٩ وەزارەتی حکوومەتی هەرێمی کوردستانە. واتە بودجەی ٢,٦٣٪ی وەزارەتەکانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان، بەئەندازەی وەزارەتی دارایی و ئابوورییە، کە ماک و سمبۆڵی دوو ئیدارەییە:

خشتەی ژمارە (٣)

ز	وەزارەت	ڕێژە٪
١	ئاوەدانکردنەوە و نیشتەجێکردن	٪١,١١
٢	کشتوکاڵ و ئاودێری	٪٣,١٩
٣	گواستنەوە و گەیاندن	٪١,٠٨
٤	شارەوانی و گەشتوگوزار	٪٠,٣٩
٥	ڕۆشنبیری و لاوان	٪١,١٩
٦	تەندروستی	٪٦
٧	ئەوقاف و کاروباری ئاینی	٪١,١٨
٨	کاروباری کۆمەڵایەتی	٪١,٦٥
٩	پیشەسازی و بازرگانی	٪٠,٨
١٠	دادوەری	٪٠,٤٥
١١	خوێندنی باڵا	٪٤,٦٦
١٢	کارەبا	٪١,٣٢
	کۆی گشتی	٪٢٣,٢

* جێگەی خۆیەتی لێرەدا ئاماژە بەوە بدەین کە بودجەی ٣ دەسەڵاتەکەی هەرێمی کوردستان: (کارگێڕی بەهەردوو باڵەکەی (سەرۆکایەتیی ئەنجوومەنی وەزیران ٢٧٧ ملیۆن دۆلار + سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان ٦٥ ملیۆن دۆلار = ٣٤٢ ملیۆن دۆلار)، (پەرلەمانی کوردستان ٦٧ ملیۆن دۆلار)، (دادوەری ٥١ ملیۆن دۆلار)، بە قەوارە گونجاو نییە لەگەڵ دروشمی کابینەی ٦ و بەرنامەی هەڵبژاردنی خودی لیستی دەسەڵات، سەبارەت بە تەرشیقکردنی فەرمانگە و خەرجی دەسەڵاتەکان. بۆ نموونە لە دامەزراندنی پەرلەمانی کوردستان تاکو ساڵی ٢٠٠٠ ساڵانە بودجەی پەرلەمان پەسند دەکرا بەدرێژاییی ئەو ٧ ساڵە کە بەندە لێی ئاگادارە، بودجەی پەرلەمان ساڵانە لە سنووری ٣٢ ملیۆن دیناری سویسری ئەوسا و لە سنووری ٤ ملیار دیناری ئێستا بوو. زۆرجار ساڵانە لە سنووری زیاتر لە ٢٠-٢٥٪ی ئەو بودجەیە دەگێڕدرایەوە بۆ وەزارەتی دارایی و ئابووری، کەچی بودجەی ئەمساڵی پەرلەمان ٧٣ ملیار دینارە، لە کاتێکدا هیچ لە ئەرک و رۆڵی پەرلەمان نەگۆڕاوە، تەنیا ٦ ئەندامی زیاد بووە، مووچە و دەرماڵەی ئەندامانی زیاتر بووە، دووریش نییە باری (تضخم) بەرز بووبێتەوە وەلێ هیچ لەمانە پاساو نین بۆ بودجەیەکی وەها قەبەی پەرلەمان یان سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان. لەوەش سەرنجڕاکێشتر، تەرخانکردنی ٢٧٧ ملیۆن دۆلار بۆ سەرۆکایەتیی ئەنجوومەنی وەزیرانە، کە ناگونجێت لەگەڵ ئیدعاکردنی ئەم سەرۆکایەتییە سەبارەت بەتەرشیقکردنی فەرمانگە و خەرجییەکان، کەچی بودجەکەی ساڵی ٢٠٠٩ی کەمتر بووە لە ٩٥ ملیۆن دۆلار. سەیر لەوەدایە لەو خەرجییە ١٥٠ ملیۆن دۆلاری تەرخان کراوە بۆ دروستکردنی قوتابخانە. لە کاتێکدا، ئەو جۆرە پرۆژانە ئەرکی وەزارەتی پەروەردە یان ئاوەدانکردنەوەیە! لەگەڵ ئەوەشدا ئەوەی دەمێنێتەوە بەبڕی ٣٣ ملیۆن دۆلار زیاترە لە بودجەی ساڵی ٢٠٠٩ هەمان سەرۆکایەتی کە زیاتر لە ٤٢ وەزارەتی هەبوو. تاکو کەی ئەم ئەزموونەی ئێمە خۆی رزگار ناکات لە عمومییات، سەرۆکایەتیی وەزیران یان هەرێم یان پەرلەمان چ پێوەندییەکی بە پرۆژە و پرۆژەکاری... بەچاودێری

و.. لەسەر فەرمانی.. هەیە! ١٩ وەزارەت و دەیان فەرمانگە و هەریەک بەپێی بواری خۆی و بواری پسپۆڕی بەرپرسیارە.!

٢- لەسەر ئاستی ئاسایشی نەتەوەیی:

* دانانی٧٠٪ی بودجەکە بۆ وەبەرکردن (التشغیلیة) لەمەش زیاتر ٦٠٪ی بۆ مووچەخۆرانی حکوومەت دەڕوات، لە کاتێکدا بەپێی پێوەرە جیهانییەکان نابێت ئەو ڕێژەیە لە ١٣٪ تێپەڕێت. لە قەوارەیەکدا کە ژمارەی هاوولاتییانی کەمتر بێت لە ٤ ملیۆن کەس، بەپێی زانیارییەکانی سەرۆکی حکوومەت لە سنووری ١,٣ ملیۆن مووچەخۆر بێت، ئەوە خەتەری ئەم دیاردەیەیە بەزەقی دەردەکەوێت و بەهەموو پێوەرێک دیاردەیەکی مەترسیدارە لەسەر هەردوو حزبی دەسەلاتدار و حکوومەت و کۆمەلگەی کوردەواریمان و خودی پرسی کوردیش، لە ڕووی ئاسایشی نەتەوەییمانەوە. بودجەکەمان زیاتر لە ٩٧٪ی سەرچاوەکەی ناوەندیی بەغدایە، کۆی گشتیی هاوولاتییانی هەرێمی کوردستان کەمترە لە ٤ ملیۆن، ئەگەر ئەوانەی لەژێر ١٨ ساڵییەوە دەرکەین لە کۆی گشتیی ئەو ژمارەیە، ئەوا لەم ولاتە، هەموو ئەوانەی کە دەکەونە نێو پێناسەی (هێزی کار) و ئەوانەی دوای ئەوانیش دەبێ مووچەخۆری حکوومەت بن، سەرچاوەی مووچەیش ناوەند بێت، ئەوە مانای وایە دەسەلاتی هەرێمی کوردستان پشتی بەستووە بە ناوەندیی بەغدا و، خەلکیش چاوی لە دەستی دەسەلات و ورگیشی ڕوو لە سنووری ولاتانی داگیرکەری کوردستان بێت. کە ناوەند دەستی قوچان و ولاتانی دراوسێ ڕێگەی ورگی خەلکی گرت، چارەنووسی ئەم ئەزموونە و ئاسۆی ئەو خەلکە زۆر گەش و ڕووناک نابێت. ناوەندیی بەغدا و داگیرکەرانی کوردستان لەمێژە لەو ڕاستییە گەیشتوون، بۆیە ناوەند (سەخییە) لە برە پارەو ئیمتیازاتی تایبەت و (بەخیل)ە لە ئاستی پرسی کورد، داگیرکەرانیش دەرگەیان ڤالا کردووە بۆ هاوردەی ورگمان و دەستیشیان کراوەیە بۆ دەستتێوەردان لە پرسی کورد. بەرەنجامی ئەم هاوکێشەیە، زیاتر ملکەچکردنی دەسەلاتی هەرێمە بۆ ناوەند، زیاتر چەمانەوەیەتی لە بەرامبەر هێزە دەرەکییەکان، لەوەش زیاتر خەلک موعتاد

بکات بە ژیانی مشەخۆری، ئەمەش دیاردەیەکی تری خەتەرناکە لەسەر ئاسایشی نەتەوەییمان.

* لایەنێکی سەرنجڕاکێشی ئەم بودجەیە ناهاوسەنگییە لە نێوان کەرتی وەبەرهێنان، بەبایەخنەدان بە بووژانەوەی ژێرخانی ئابووریی هەرێمی کوردستان، چ بە ٣٠٪ی بودجەکە کە دوو لەسەر سێی بۆ پرۆژەکانی بەناو (بەردەوامەکانە) یان بەو ٦٦ ملیۆن دۆلارە کە بۆ کشتوکاڵ و پیشەسازی تەرخان کراوە (ناکاتە بڕە پارەی یەک مانگی هەردوو مەکتەبی سیاسی «پارتی و یەکێتی» کە حکوومەت تەرخانی کردووە بۆیان)، بۆ وڵاتێکی کاولکراو کە تاکو ئەندازەی نان و پیاز و تەماتە و میوە و دەرزی ئیستیراد دەکات، بەمەش بێ بەرنامەیی ئەم حکوومەتە و کورتبینیی دەسەڵاتی فەرمیمان بۆ دەردەکەوێت. میللەتێک کە تاکو ئەندازەی نان و پیازیشی هاوردە بێت، پشتی بەستووبێت بە هێزی کاری بیانی لە کاتێکدا ڕێژەی بێکاریی بینراو و شاراوەی لە سنووری ٥٠٪ی کۆی گشتی هێزی کاری بێت، باسکردن لە بوونی ئاسایشی نەتەوەیی بێ مانا دەبێت!!.

* ناعەدالەتیی دابەشکردنی بودجەکە نەک هەر لە نێوانی هەردوو جەمسەرە سەرەکییەکەی و فەرمانگەکانی پۆستە سیادییەکان، بگرە لە ئاستی پارێزگاکان و شار و شارۆکە و ئاواییەکانماندا بە زەقی وەدەردەکەوێت. بۆ نموونە: لە بودجەی پێشنیازکراودا بۆ وەزارەتەکانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان، لەبڕی زیاتر لە ٣١٩١ ملیار دینار، بەشی پارێزگای دهۆک (١٣٣٥) ملیار دینارە و، پارێزگای هەولێر لە سنووری (١٠٤٣) ملیار دینار، کەچی بەشی پارێزگای سلێمانی و ئیدارەی گەرمیان پێکەوە لەو بودجە پێشنیازکراوە، لە سنووری (٦٥٤) ملیار دینارە. ئەوەی کە سەرنجی مرۆڤ ڕادەکێشێت، مامەڵەکردنی لیستی دەسەڵاتە، سەبارەت بە شێوە و قەوارەی دابەشکردنەکەی بەگشتی و شێوەی مامەڵەکردنیان دەرهەق بەناوچە دابڕاوەکان لە ڕووی کەمیی پرۆژەکان و حیسابکردنی ئەو پرۆژانە لەسەر بەشی پارێزگای سلێمانی و ئیدارەی گەرمیان بەتایبەتی.

بەناوچەگەریی یارمەتیدانی ناوچە دابڕاوەکانمان جگە لەوەی جۆرە ناهاوسەنگییەک دروست دەکات، ئەرکی نیشتمانیی پارێزگا و ناوچەکانی تر لەمەڕ بەشداری لە هاوکاریکردنی ئەو دەڤەرانە لاواز دەکات. دابەشکردنی ئەو ئەرکە بەسەر هەموو ناوچەکانی کوردستان لە ڕێگەی یەک سندووقی کۆمەک و هاوکاری لە ڕێگەی بودجەی خودی خەڵکی هەرێمی کوردستانەوە فاکتەرێکی گرینکە بۆ قووڵ و فراوانکردنی هەستی نەتەوەیی و نیشتمانپەروەریی تاک و کۆمەڵی کوردەواریمان و بەهێزکردنی گیانی بەرپرسیارێتییان، ئەرک و هەستی وا فاکتەرێکی گرینگە بۆ ئاسایشی نەتەوەییمان، سەرەڕای ئەوەش دوور نییە سندووقی وەها ببێتە مایەی راکێشانی بەشداریی تاک و گرووپە کوردستانییەکانمان لە ناوەوە و لە دەرەوە، وەک پڕۆژەیەکی نەتەوەیی بۆ ئاوەدانکردنەوەو گەشەپێدانی ناوچە تەعریبکراوەکانمان و مانەوەی کێشەکەیان بەزیندوویی تاکو گەڕانەوەیان بۆ باوەشی هەرێمی کوردستان.

* جیاوازیی مووچەکان لە نێوان ناوەندیی بەغدا و کارمەندانی هەرێمی کوردستان. لە هەندێ بواریدا زیاتر لە دووبەرامبەرە. بەردەوامبوونی ئەم دیاردەیە دەبێتە مایەی ئەوەی کە خەڵکانێک لە کوردستان روو لە ناوەند بکەن، سەرەڕای ئەوەش ئەم جۆرە جیاوازییە دەبێتە مایەی کزبوونی مەیلی ئینتیما بۆ هەرێمی کوردستان و خاڵێکی لاوازە بۆ ڕاکێشانی توێژێکی گرینگی ناوچە دابڕاوەکانمان بەرەو خۆ.

ئەمانە و چەندان نموونەی تر، خاڵی لاوازی ئەم بودجەیەن، کە کاریگەری ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆیان دەبێت لەسەر ئاسایشی نەتەوەییمان.

٣- دەستتێوەردانی دەسەڵاتی کارگێڕی (ئەنجوومەنی وەزیران) لە کاروباری دەسەڵاتی یاسادانان (پەرلەمان) و دەسەڵاتی (دادوەری) هەرێمی کوردستان، بەدانان و خەملاندنی بودجەکانیان و چۆنیەتیی خەرج و داهاتی ئەو دوو دەسەڵاتە، زەوتکردنی یەک لە مافە سەرەکییەکانیانە کە یاسا گەرەنتیی کردووە بۆیان.

بەدیوەکەی تردا، ماف بەخۆدانی سەرۆکایەتیی ئەنجوومەنی وەزیران

بەوەی کە بودجەی پەرلەمان و دەسەڵاتی دادوەری بخەملێنێ و مامەڵەکردنیان لەگەڵ ئەو دوو دەسەڵاتە وەک فەرمانگە یان وەزارەتێکی حکومەت، زیادەڕۆیییەکی بێ ئەندازە مەترسیدارە و پێشینەیەکی یاسایی بێ وێنەیە کە کابینەی ٦ دەیەوێت لە ڕێگەی بودجە سەقەتەکەیەوە جێگیری بکات. لەوەش مەترسیدارتر، بێدەنگیی سەرۆکایەتیی پەرلەمان و لیستی دەسەڵاتە لەم زیادەڕۆیییە، بەتایبەتی دەربازکردنی ئەو دەستتێوەردانە، بەپەسندکردنی بودجەی پەرلەمان پێش ئەوەی پرۆژەی بودجە بدرێتە پەرلەمان و لەلایەن ئەندامانەوە تاوتوێ بکرێت و بڕیاری یاسایی لەسەر بدرێت.

دەبێ چی بێت وای لە پەرلەمانتارانی لیستی دەسەڵات کردبێت کە گوێ لە پێشنیازی ئۆپۆزسیۆن نەگرێت، سەبارەت بەنایاسایی پەسندکردنی بودجەی پەرلەمان. تۆ بڵێی پاساو و هەوڵدانیان، بۆ ڕێگرتن لە دەرخستنی لایەنە سەقەت و خاڵە تاریکەکانی بودجەی کابینەی شەش، وای کردبێت تاکو ئەو ئەندازەیە یاسا و ڕێسای خودی پەرلەمانی کوردستان پێشێل بکەن، کاتێک سەرۆکایەتیی پەرلەمان، بەخیلافی یاسای پەرلەمان و، لە پشت ئەندامانیەوە، ڕێگە بدات بەدەسەڵاتی کارگێڕی، دەسەڵاتی دانانی بودجەی خودی پەرلەمان زەوت بکات و لە پرۆژەی خەمڵێنراوی حکومەت، بودجەکەیان بخەمڵێنێت بەبڕی (٧٢,٧٤١,٠٠٠,٠٠٠) دینار و ئەندامانی پەرلەمان دەنگی لەسەر بدەن. ئەمە پێشینەیەکی بێ وێنەیە و بۆ یاساناسان و ڕۆشنبیران و خەڵکی کوردستان جێگەی سەرسوورمانە. چونکە هەروەکو مەعلوومە و بەپێی مادەی ٨٨ی پەیڕەوی ناوەخۆی پەرلەمان، خودی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان، تەنیا دەسەڵاتە کە بودجەی تایبەتی خۆی دادەنێت و پەسندی دەکات: مادەی (٨٨: ئەنجوومەن بودجەیەکی تایبەتی خۆی دەبێت، کە لەناو بودجەی گشتیی کوردستاندا دەبێت). بەپێی مادەی ٨٩یش، ڕێوڕەسم و چۆنیەتیی دانان و مامەڵەکردن لەگەڵ ئەو بودجەیە دیاری کراوە (مادەی ٨٩: دەزگای ژمێریاری لە ئەنجوومەندا لە کۆتاییی هەر ساڵێکی داراییدا، دوا حیسابی خۆی دادەنێت و دەیخاتە بەردەم سەرۆک بۆ ڕەزامەندی لەسەر کردنی و هەواڵەکردنی بۆ لیژنەی کاروباری دارایی و ئابووری بۆ پێداچوونەوە و پێشکێشکردنی

ڕاپۆرتێک لەم بارەیەوە بۆ ئەنجوومەن). واتە پاش ئامادەکردنی (پڕۆژەی بودجە) و (حیساباتی خیتامی)، لەلایەن دیوانی سەرۆکایەتیی پەرلەمانەوە، دخرێتە بەرنامەی کار و هەمان مامەڵەی پڕۆژە یاساکانی بۆ دەکرێت، لە بەرنامەی کار و خوێندنەوەی یەکەم و دابەشکردنی بەسەر لیژنە و ئەندامانی پەرلەمان تاکو موناقەشەکردن و ئامادەکردنی ڕاپۆرتێکی تایبەتی لەلایەن لیژنەی دارایی و ئابوورییەوە و لە دانیشتنێکی فەرمیی پەرلەمان، بەهەمان ڕێوڕەسم مامەڵەکردن لەگەڵ بودجەی حکوومەت مامەڵەش لەگەڵ بودجەی پەرلەمان دەکرێت. پاش پەسندکردنی بودجەی حکوومەت، بودجەی پەرلەمان دەبێتە بەشێک لە یاسای بودجەی گشتیی کوردستان نەک بەشێک لە بودجەی حکوومەتی هەرێمی کوردستان، واتە وەک بڕگەیەک ئاماژەی بۆ دەکرێت لە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان. مافی ئەندامانی پەرلەمان لە وردەکارییەکانی خەرجیی ساڵی ڕابردووی پەرلەمان ئاگەدار بن.

کابینەی شەشەمی حکوومەتی هەرێمی کوردستان، مافێکی بنەڕەتیی دەسەڵاتی یاسادانان (پەرلەمان)ی زەوت کردووە. سازشکردنی سەرۆکایەتیی پەرلەمان لەو مافە و شپرزەیی لیستی دەسەڵات و سەرقاڵبوونیان بەدۆزینەوەی پاساو و پینەوپەڕۆکردن و حەساسییەتیان لە هەر زانیاری و ڕا و پێشنیازێکی ئۆپۆزسیۆن، وای لێیان کردبوو، زۆرجار، ڕۆڵ و بەرپرسیارێتیی خۆیان لە بیر بکەن و ئامادە بن پەرلەمانەکەیان بکەنە وەزارەتێک یان فەرمانگەیەکی دەسەڵاتی کارگێڕی و ئیرادەیەکی گرینگ و بنەڕەتیان لێ زەوت بکات. لە هەموو بەشەکانی بودجەی حکوومەتی هەرێمی کوردستان، داهات و خەرجی و کارمەندی پەرلەمان، وەک هەر وەزارەتێک و فەرمانگەیەکی حکوومەت لە خشتەکاندا تۆمار کراوە. بۆ نموونە: (٦٨٥) ملیۆن دینار. لەژێر ناونیشانی خشتەی (جدول الوظائف علي مستوى الوزارات لحكومة اقليم كوردستان ٢٠١٠/)دا و لە خانەی (الوزارة) بەزنجیرە (٢) پلەکانی (صنف)ی کارمەندانی و کۆی گشتی و ڕێژەکانی کارمەندانی پەرلەمان تەسبیت بکرێت بەهەمان شێوە سەبارەت بە (الموجودات غير المالية) القسم (٣١): (المستوى الاول: ٠١). جگە لە بوارەکانی تر ئەمەش یەک نموونەی پێوەنداری ئەو خشتانەیە:

القسم: (٣١) المستوى الاول: (٠١) الموجودات غير المالية المبالغ بالملايين:

ت	اسم الوزارة	النفقات الفعلية لسنة ٢٠٠٨	الاعتمادات المصدقة لسنة ٢٠٠٩	المنفتح لسنة ٢٠٠٩	المصروف الكلي ٢٠٠٩ لغاية ٢٠٠٩/٦/٣٠	مقترح من قبل الدائرة لسنة ٢٠١٠	متفق وزارة المالية لسنة ٢٠١٠	النسبه المئوية ٪
٢	المجلس الوطني	١٣٤١	٣٠٩٢٧	٣٠٩٢٧	٨٤	٣٢٠٠٠	٢٥٠٠٠	٩,٦٦٪

دەسـەڵاتـی پەرلەمـان دەسـەڵاتی خـەڵکە، ئەوەی رووی داوە تەجاوزە لـەسـەر مـافی هاووڵاتیـیانی هـەرێمی کوردسـتـان و ئەزمـوونەکـەمان، پێـشـینەیەکی یاسـاییی خـەتەرناکە، ناکرێت ئەندامـانی پەرلەمـان لە ئاسـتیدا بێ هەڵوێست بن. پرسـیـارەکە لە بەردەم هەموو ئەندامـە بەڕێزەکانی پەرلەمانە، بە جیاوازیی ڕەنگ و دەنگ و ئینتیمایان، ئەرێ گەلۆ بۆ وا دەکەن...؟!

ئەو دەنگدانەی کە لەسـەر برگەی پرۆژە یاسای بودجە ئەنجام درا سەبارەت بەبودجـەی پەرلەمـان ڕەوا نەبوو. دانانـی بودجـەی هـەرێمی کـوردسـتـان بێ گـەڕانـەوە بۆ پەرلەمـان و بێ ئامـادەکـردنی بەشـێـوەی یاسـایی و دانـانی لە بەرنامـەی کـاری دانیـشـتنەکانی پـەرلـەمـان و لە ڕێگەی ئوسـوڵی خـۆیەوە مـاف نەدرێت بەگشت لێژنە و ئەندامـانی پەرلەمـان بەپێداچوونەوە بەحـیسـاباتی خـیـتـامی سـاڵی ڕابردوودا و بەپرۆژەی بـودجـەی سـاڵی ٢٠١٠ و پەسندکردن و دەرچوواندنی بەیاسـایەکی تایبـەت، هەڵەیەکی مەترسـیدارە. هـەر ئەمە بەتەنیا بەسـە، وەک هـۆکـارێک، بۆ گـەڕانەوەی ئەو بودجـەیە بۆ حکوومـەت بۆ ئەوەی حکوومـەت بودجـەکان جیا کاتەوە لەیەک (پەرلەمان، حکوومەت، دادوەری) و بەبودجـەکەی خـۆیدا بچێـتـەوە بـەرەچاوکردنی ڕا و تێـبـینییـەکانی لێـژنە و ئەندامە بەڕێزەکان.

بەهەمـوو پێوەرێک دەبووایە هـەر چ نـەبێت، لەبەر بێ سـەروبەریی بودجـەکە، لێژنەکان بەگشتی و ئابووری و دارایی بەتایبـەتی، داوایان لە سـەرۆکایەتیی پەرلـەمـان بکردایە بەشـێـوەیەک لە شـێوەکـان بودجـەکـەی بنێـرێتـەوە بۆ حکوومـەت، بۆ پێـداچوونـەوە و ڕێکخـستن و دارشـتـنەوەی. ئێـسـتـاش بەپێچەوانەی دوا دەنگدانـەکانی پەرلەمـانتاران لەسەر ژمـارە گشـتییـەکان کە هـەندێکی (یاسـایی) نەبوو، دروسـتـتـر و سـەلامـەتتـر گـەڕانەوەی بـودجـەی ٢٠١٠یە بۆ حکوومەت.

ئەگـەر لیـسـتـی دەسـەڵات بـەپشـتـبـەستن بەزۆرینەیان سـوور بن لە دەربازکـردنـی بودجـەکـە و ڕێگر بن لە بـەردەم گـەڕانەوەی بۆ حـکـوومـەت، سـەرەڕای کەمـوکورتی و برگە لێڵەکانی، ئەوە دەستـتێوەردانی ئەنجوومـەنی

وەزیران و زەوتکردنی مافی خودی پەرلەمان لەمەڕ خەمڵاندنی بودجەی پەرلەمان و ئەنجوومەنی دادوەری، بەسە بۆ ئەوەی ئەو بودجەیە بگەڕێتەوە بۆ حکوومەت.

تێبینی: ئەم بابەتە لە رۆژنامەی (ڕووداو) چاپی ئەوروپا و سایتی (ڕووداو نێت) رۆژی ٢٤-٣-٢٠١٠ و لۆمەندی کوردی بڵاو کراوەتەوە.

٢٠١٠/٣/٢٤

ئۆپۆزسیۆن

لە نێوان بەردئاشی دەسەڵات و چاوەڕوانی خەڵکدا!

هۆکاری سەرەکی، بوون و گەشەسەندنی بزاڤی ڕزگاریخوازی کورد، داگیرکردن و دابەشکردنی کوردستان و نکوڵی لێکردن و پێشێلکردنی مافی خەڵکەکەیەتی. بەرەنجامی سەرەکیی ئەمەش، بەرخۆدان و داکۆکیکردنی ئەم بزاڤەیە، لە خاک و مافی کوردستانییەکان. هۆکار و بەرەنجام واتە، (داگیرکردن و بەرخۆدان)، مۆری (ئۆپۆزسیۆن)ی بەسەر ئەم بزاڤەدا سەپاند و، ئەم بزاڤە و ململانێیەکەی دابەش کرد لە نێوان دوو بەرەدا، بەرەی خەڵک و بەرەی زەوتکەری خاک و مافەکانی خەڵک (دوژمن). ئەم هاوکێشەیە، بەدەر لە چەند هەلێکی کورتی مێژوو، هێشتا زاڵە بەسەر بیر و بۆچوونی بازنەیەکی فراوانی سەرکردایەتی و بنکردایەتیی بزاڤەکەمان لە باشووری کوردستان، ئێستایشی لە تەکدا بێت.

ئەو خەسڵەتە: (داگیرکردن و بەرخۆدان) و دابەشکردنی ململانێکە لە (دو وبەرە)دا، بەرەی (خەڵک) و بەرەی (دوژمن)، مەودای لەدایکبوون و گەشەسەندنی سروشتی (ئۆپۆزسیۆنی ناوەخۆ)ی نەدابوو، ئەگەر سەریشی هەڵدابێت یان پەراوێز و ئیحتیوا کراوە یان بە توندی سەرکوت کراوە و یان (تەخوین) و ناچار کراوە پەنا بەرێت بۆ بەرەی (دوژمن)، مانەوەشی لەنێو حەڵاڵ و حەرامەکەدا، بەند بووە بەبارودۆخ و هەلەکان.

پاش نسکۆی ١٩٧٥ و ڕاپەڕینی بەهاری ١٩٩١ بەگشتی و قۆناخی دوای ٢٠٠٣ بەتایبەتی، بزاڤی ڕزگاریخوازی باشووری کوردستان، بەتەحدید هەردوو باڵە سەرەکییەکەی (پارتی و یەکێتی) و، دواتر دەسەڵاتی فەرمیی

هەرێمی کوردستان، چەندان هەلی لەباریان بۆ ڕەخسا، بۆ پێداچوونەوە بەو هاوکێشەیە و فەراهەمکردنی زەوینە و کەشوهەوایەکی تەندروست و گونجاو سەبارەت بەسروشتی خەبات و ململانێکان چ لە ئاستی ناوخۆی حزب و لەنێو باڵەکانی بزاڤەکەمان و چ لە ئاستی دەرەکی. بەپێچەوانەوە ئەو دوو باڵە (پارتی و یەکێتی)، نەیانتوانی وەک پێویست، ئەو هەلانە بقۆزنەوە و گرفتەکانی ناوخۆیان و کێشەی دەسەلات و مەرجەعییەت لە هەرێمی کوردستان سەردەمییانە چارەسەر بکەن، نە بەئاشتی و نە بەشەڕ. لە جیاتیی ئەوە: هەردوولا سوور بوون لەسەر هەمان سیستەمی کۆنی حزبایەتی و قووڵکردنەوەی لایەنە نێگەتیڤەکانی، بەئیمتیاز بوونە داهێنەری پرەنسیپی پەنجا بەپەنجا، وەک ئەزموونێکی حوکمڕانی شاز و ناتەبا و پڕ لە ناکۆکی. لاپەڕەکانی ململانێیەکەیان و بەرەنجامەکانی ئەو ئەزموونە زۆر پۆزەتیڤ نییە، هەڵدانەوەی کاری مێژووناسانە.

هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٩/٧/٢٥ بەگشتی ڕەوشەکەی هەژاند، لایەنێکی گرینگی ڕەخساندنی دەرفەتی لەدایکبوونی (ئۆپۆزسیۆنی ناوخۆ)ی بزاڤی ڕزگاریخوازی باشوورمان چ لە شێوە و شێوازی شەرعییەت و قووڵایی و پشتگیریی جەماوەر و چ لە "ڕەنگ و دەنگ و سەنگ"ی، لە ئاستی هەرێم و کوردستان و عێراق و ناوچەکە، بەڕەچاوکردنی ئەو کەشوهەوا ناتەندروستە و ئەو دۆخە نالەبار و نابەرامبەرەی ململانێیەکە، وەک میراتێکی مێژوویی.

ئێمە دەزانین، هەڵبژاردن و بوونی ئۆپۆزسیۆن و لیستەکان، بە تەنیا، گەواهیبوونی سیستەمی دیموکراسی نادات، بێ فەراهەمکردنی بنەماکانی تری وەک: بوونی دەستوورێکی مۆدێرن، دابینکردنی بنەما سەرەکییەکانی ئازادییەکان، جیاکردنەوە و بەدەزگابوونی دەسەلاتەکان، بوونی داوودەزگا مەدەنییەکان، گەڕانەوە بۆ خەڵک لەمەڕ پرسە چارەنووسسازەکان، پابەندبوون و پراکتیزەکردنیان لە واقیعدا. وەلێ سەرەڕای کەموکورتییەکانی ئەو بوارانە، لەدایکبوونی (ئۆپۆزسیۆنی ناوخۆ) لە باشووری کوردستان، وەک یەک لەو بنەمایانە، سەرەتای وەرچەرخانێکی چەندایەتییە و بەدەستپێکی پرۆسەی

دیموکـراتـی و گـۆڕین و گـۆڕانکاری و ریفـۆرم دەژمـێـردرێ، بەتایبـەتی لە ئەزموونی ١٨ ساڵەی حوکمڕانی خۆماڵیی ئەم هەرێمەدا کە سیستەمی حزبایەتی و بەڕێوەبردنی ئیداری، لە زۆر لاوە، شازە و کات بەسەر چووە، گەندەڵیی شەکەت و کەنەفتی کردووە، کێشە نیشتمانی و نەتەوەییەکانمان بە هەڵواسراوی ماونەتەوە و جەمسەرە سەرەکییەکانی ئاڵۆز و تەڵختر بووە و لە هەندێ بواریشیدا بەرەو هەڵکشان دەڕوات.

راستە سەرکەوتنی ئۆپۆزسیۆن لە ٢٠٠٩/٧/٢٥، زۆر لە کێش و پێوانەی دەسەڵاتی رژێمی هەرێمی نەگۆڕی وەلێ، شەقامی کوردستانی هەژاند، لووتکەی هەردوو حزبی فەرمانڕەوای تووشی شۆک کرد، تەرازووی هێزیانی لەنگ کرد، دەسەڵاتی ناچار کرد بیر لە ئێستا و داهاتووی خۆی بکاتەوە و هەوڵی ئیحتیواکردنی تەنگژەکانیان و پێداچوونەوە و چاکسازیش بدەن.

بەکورتی، ٢٠٠٩/٧/٢٥ وەک دیاردەیەک، تەکانێکی بەهێز بوو لە ڕووی قووڵکردنەوەی ئاستی هۆشیاری و رۆشنبیرییە کوردستانییەکان و پانتاییی ئازادییەکان و سەلماندنی گرینگیی دەنگدەران و هەڵبژاردن و بوونی ئۆپۆزسیۆن. مەعلوومیشە گرینگیی هەڵبژاردن و بوونی ئۆپۆزسیۆنیش، لە سەروبەندی ئەمڕۆی هەرێم و کوردستان، لەوەدا بەرجەستە بوو کە:

١- دەسەڵات خەڵکە، هەڵوێست و ڕای خەڵکیش قابیلی گۆڕین و گۆڕانە، سەنگی مەحەکیش پابەندبوونە بەماف و خواستەکانی، بڕیاری کۆتاییش، نە پارەیە و نە هێزی چەکداریی زۆرە و نە لیستی بەحزبیکردنی خەڵکە و نە مێژووە، بگرە زیاتر کردەوە و میسداقیەتی کردەوە و سندووقی دەنگدانە.

٢- بەرزکردنەوەی گیانی بەرپرسیارێتی و چاندنی تۆوی متمانە و گەڕانەوەی متمانەیە بۆ خودی تاک و گرووپ.

٣- بەهێزکردن و گەشەپێدانی ئەو قەوارەیە چ لە ناخی تاک و چ لەنێو گرووپ، بەتایبەتی لەنێو چین و توێژە هەژار و زەحمەتکێشەکان و ئافرەت

و لاوەکـانمـان کـە زۆرینەی جـەمـاوەرن. بـەو پێـیـە خـودی خـەڵکە ڕەشـوڕووتەکـە هـێـزی لەبن نەهـاتوون و فـاکـتـەری سـەرەکـیی گـۆڕان و گـۆڕانکارین و هەر ئەوانیش بڕیاردەرن لـە چارەنووسـی خـۆیان و وڵات و کێشە ڕەواکانیان، ئەگەر دەرفەتی لەباریان بۆ بڕەخسێت.

٤- هۆشـداریـیەکی نیـشـتـمـانی و نەتەوایـەتی و نێـودەوڵـەتیـیـە، سـەبارەت بەواقیـعی ئەمڕۆی هەرێم و شێوە و شێواز و بەرەنجامی دەسـەڵاتی دوو جەمسەری و پرەنسیپی پەنجا بەپەنجای پارتی و یەکێتی و شکستهێنانی لە زۆربەی زۆری بوارەکاندا.

قـۆناخی پێش ٢٠٠٩/٧/٢٥، بۆ (ئۆپۆزسـیـۆنی ناوەخـۆ)، سـەرەتای ژان و ئازاری لەدایکبوونی بوو، بۆ لیستی دەسەڵات، پاشەکشێ و داکشان.

پاش ٧/٢٥ دەسـتـپێکی گۆڕین و گـۆڕان و ریفـۆرمە. هەردوولا لـە حاڵەتی تاقیکردنەوە و ڕووبەڕووبوونەوەدان بەتایبەتی دوو هەڵبژاردنی چارەنووسـساز بەرێگەوەیە، یەکـەمـیـان ئـەنجـومـەنی نوێنـەرانی عـێـراق (٢٠١٠/٣/٧) و دووەمـیـان پارێزگـاکـان (مـانگی ٢٠١٠/١٠). پێـشـبـینیی ئەوە دەکـرێت ملمـلانێـیـەکە قـووڵ و فـراوانتر بێت، لیستی دەسـەڵات، پاش ئـەزمـوونی تاڵی ٧/٢٥، پەنـا ببـاتە بـەر هەمـوو شـێـوە و ئامـرازێک بۆ چارەسـەرکـردنی تەنگژەکانی چ بە ئیحتیوا و ڕاگرتنی شەپۆلی نارەزایی و بێزاریی ناوەخۆی حـزبی و ڕەوتی ئۆپۆزسـیـۆن لە ڕێگەی ئاڵوگـوڕ و جێگۆڕکێی ڕوومـەتی لە ئاسـتی حـزب و ئیـدارە و، چ بەسـوودوەرگـرتن لە یاسـا و ڕێسـاکـان و ئیستغلالکردنی دەسەڵات و دەرفەتە جیاجیاکانی، تاکو ئەو ئەندازەی بۆی بلوێت، بەدەستتێوەردان و سیاسـەتی (ترس و برس) وورووژاندنی مـەترسـییـە دەرەکییەکانیشەوە.

لیـسـتی دەسـەڵات (پارتی و یـەکـێـتی)، وەکـو دوو حـزبی فـەرمـانڕەوا، بەئـەزمـوون و بەئیـمکانیـاتن، تاکـو پێـیـان بکرێت و دەرفـەت هەبێت و لە بەرژەوەندییاندا بێت، بەردەوام دەبن لەسەر نەهج و سیاسەتی دووجەمسەری و بەکارهێنان و تەسـخیرکـردنی دەسـەڵاتی فـەرمی و سـامـانی مـیللەت بۆ

مەرامی حزبی و تایبەتیش، رێککەوتنی بەناو (ستراتیجی) گوزارشتە لەو رێبازە، نموونەی نوێش: (خروقاتی) هەڵبژاردنی ٢٠٠٩/٧/٢٥، دانیشتنی یەکەمی خولی سێیەمی پەرلەمان و شێوە و شێوازی هەڵبژاردنی دەستەی سەرۆکایەتییەکەی، چۆنیەتیی تەکلیفکردنی سەرۆک وەزیران و جێگرەکەی و پێکهاتن و مەراسیمی پرۆسەی متمانەدان بەکابینەی شەش، کەتنی هەموارکردنی یاسای (هەڵبژاردنەکانی عێراق- ژمارە١٦ی ساڵی ٢٠٠٥ی هەموارکراو) لە ٢٠٠٩/١٢/٦، هەنگاوە سەرەتاییەکانیان بەناو پێداچوونە، نانبڕین و ڕاونانی لێرە و لەوێی لایەنگیرانی ئۆپۆزسیون بەتایبەتی لایەنگرانی گۆڕان.. تاد. بۆیە زۆر لە چاودێران مەزەندەی ئەوە دەکەن ڕەوتی گرژیی سیاسی زەقتر بێت، بەڵێنی چاکسازی و تەفعیلکردنی ڕەوشەکە لە ئاستی حزبی و کارگێڕی، زیاتر بۆ تێپەڕاندنی کات و رووکەشی بێت، زۆر لە جەوهەری پرەنسیپی دووجەمسەریی لووتکە و هێمای دەسەڵات و دوو هێز و دووخەزنە و دوو ناوەندی بڕیاری نەگۆڕدرێت. لەگەڵ ئەوەشدا ناکرێت ڕەچاوی ژمارەی ئێستای کورسییەکان و ڕێزبەندیی لایەنەکانی نێو پەرلەمانی کوردستان نەکەین کە: پارتی (٣٠) کورسی٢٧٪، یەکێتی (٢٩) کورسی٢٦٪، گۆڕان (٢٥) کورسی ٢٣٪. تاد، هەروەها سیستەمی (نیمچەکراوە)ی هەڵبژاردنەکانی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق (٢٠١٠/٣/٧) بەهەند وەرنەگرین کە شیمانەی گۆڕینی ڕیزبەندی لایەنە کوردستانییەکان بەتایبەتی لە نێوان پاڵێوراوانی پارتی و یەکێتی، لە جێگۆڕکێی پاڵێوراوان و ژمارەی کورسییەکانیان لە ئارادایە. بۆیە چەندوچۆن و چ بێت، هۆ و هۆکار و مەبەست، ئەو دوو دیاردەیەی دوای ٢٠٠٩/٧/٢٥، جۆرە "گۆڕینێکە" لە پرەنسیپی پەنجا بەپەنجا و، لە هەلومەرجی هەرێم و سروشتی ململانێیەکان، سەرنجڕاکێشە.

بەرامبەر بەمانە، (ئۆپۆزسیۆنی ناوەخۆ)، قۆناخی دوودڵی و بێدەنگی و کێشمەکێشی ناوەخۆی حزبایەتی و ژمارەیەک لاواز و پەڕاوێزکراوی نێو دەسەڵاتی دەرباز کرد، ئێستا قەوارەیەکی یاسایی و پێناسەکراو و

تازەنەفەس و گەرمە، خاوەن بەرنامەیە و پابەندە بەجەختكردن لەسەر وەدیهێنانی، پشت ئەستووره بەشەقامی كوردستانی و هەوادارانی، لەبەرئەوەی لە دەرەوەی دەسەڵاتە و ڕكابەریەتی، پانتاییەكی فراوانی چین و توێژەكانی ئەو شەقامە چاوەڕوانی ڕۆڵ و پەیمانەكانیەتی، بەپێچەوانەی لیستی دەسەڵات، ئەكتیڤكردنی ڕۆڵ و گلێركردنەوەی ریزەكانی پێویستە و، پانتاییی مناوەرەی فراوانترە، جموجۆڵی سووكترە، پاڵەپەستۆی كاریگەرترە لەسەر دەسەڵات، ڕاكێشانی سەرنج و هەستی خەڵك ئاسانترە.

لووتكەی دەسەڵات لە هەرێم، بەو پێیەی كە ڕاهاتوون لەسەر دەسەڵاتی رەها و حوكمڕانی ئاسان و بێ بەرهەڵستكار، لە ئاستی ناوخۆ، حزب و حكومەتیان لەلا یەكە. ئەم دید و بۆچوونانە بوونەتە بەشێك لە مەنزوومەی فیكری و هەڵسوكەوتیان و تاكو ئەو رادەیە: پرسی كورد لای هەندێكیان كالآیەكە مامەڵەی پێ دەكەن، دەسەڵات و سامانی ئەم میللەتە بەمافی سروشتی خۆیان دەزانن، خۆیان بە سەروەر و داهێنەر و مالیك، خەڵك بەرەعیەت و مێگەل و سوخرەچی. ئەرك و ماف تێكەڵ دەكەن، تایبەتی و گشتی لەیەك جیا ناكەنەوە، سنوور لە نێوان مەشروع و نامەشروع بزر كراوە، بەهۆشیاری و ناهۆشیاری سەرقاڵی فەساد و ئیفسادكردنی هێز و توانا بزوێنەرەكانی كۆمەڵگەی كوردەواریمان. یەكەم لە ئاستی حزب: بەلادان لە پەیڕەو و پرۆگرامی ناوخۆ و شێواندنی سیستەمی وەرگرتن و پێگەیاندنی ئەندامان و كادیران و هەوڵدان بۆ گواستنەوەی لە قوتابخانەیەكی پەروەردەكردن و پێگەیشتن و لەخۆبردوویی بۆ دەزگایەكی ئیستیعاب و مشەخۆرو سڕكراو. مەعلوومیشە كە پێوەر و بنەما و دەستووری حزب وەلاوەنرا، وەرگرتن و بوونە ئەندام هەرەمەكی دەبێت و پالاوتن بۆ پۆستی حزبی دەبێتە تەعین، تەعینیش لەسەر بنەمای پێوەندیی تاكەكەسی، پێوەندیی تاكەكەسیش لەسەر ئەساسی میزاج و وەلا دەبێ، وەلائیش لەسەر بنچینەی خزمایەتی و بنەماڵەو تەكەتول، تەكەتولیش لەسەر بنچینەی بەرژەوەندیی تایبەتی، بەرژەوەندیی تایبەتیش لەسەر بنچینەی كاركردن بۆ خۆ و بازرگانی

و (...) تاد. بەکورتی: کاتێک حزب و ئەندامی حزب رووت دەکرێتەوە لە بەها نیشتمانی و نەتەوایەتی و مرۆییەکان، ئیدی ئەوەی پێی ئێژن پرەنسیپ و خەتی سوور زەحمەتە بەدی بکرێت. دووەم لە ئاستی حکوومەت: بەتەحویلکردن بۆ چەتر و ئامرازێکی (شەرعیدان) بەگەیشتن بەویستە تایبەتییەکان و مامەڵەکردن لەگەڵیدا زیاتر وەک فەرمانگەیەکی کارتی گشتیی سیستەمی شەرقیی کۆن و دەروازەیەک بۆ لووشکردن و بەفیڕۆدانی سامانی خەڵک و لە کاتی پێویستیش کوتەک. لە خەسڵەتە سەرەکییەکانی ئەو دیاردەیە:

١- تێکەڵبوون و دەستتێوەردانی فرەلایەنیی حزبی لە کاروباری ئیداری تاوەکو ئەو ڕادەیەی حکوومەت یەعنی حزب و حزبیش لووتکە.

٢- نەبوونی ئەولەویات و پرۆگرام و بەرنامە و نەخشە و پلانی دروست و دیاریکراوی (فەرمی) جیاجیای ستراتیجی، بۆ بوارەکانی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و نیشتمانی و نەتەوایەتی. بۆ نموونە: ئەوە شەش مانگ بەسەر هەڵبژاردنەکانی پەرلەمانی کوردستان تێپەڕی و چوار مانگیش بەسەر متمانەدان بەکابینەی شەشەم، تاوەکو ئێستا ئەم کابینەیە بێ بەرنامە کار دەکات، پرسیارەکەش ئەوەیە: چۆن پەرلەمان متمانەی دا بەکابینەی شەشەم؟ پرس و پرسینەوە و بەدواداچوونی پەرلەمان لەسەر چ ئەساسێک دەبێت؟ لەوەش گرینگتر، لە ٢٠١٠/١/١٩، پرۆژەی بودجەی حکوومەت ڕاگەیێندرا، قەولە بنێردرێتە پەرلەمان، کە حکوومەت بەرنامەی فەرمیی پەسندکراوی پەرلەمانی نەبێت، لەسەر چ ئەساسێک بودجە خەملێنرا؟ و بە چ پێوەرێک دەکرێ ئەندامانی پەرلەمان، مامەڵە لەگەڵ ئەم بودجەیەدا بکەن؟ بودجە تەنیا چەتری ریزکردنی ژمارە و خانەبەندیی بڕە پارە و ڕەوایەتیدان بەخەرجکردنی نییە، بگرە گوزارشتە لە فەلسەفەی دەسەڵات و ڕەنگدانەوەی بەرنامەکەیەتی بۆ ماوەیەکی دیاریکراو.

٣- بازاڕێکی هەڕەمەکی و بازرگانییەکی مۆنۆپۆلکراو لەلایەن چەند کەس و

تاقمێکی دیاریکراوی بازنەی تەسکی دەسەڵات، دوور لە فەلسەفە و ڕۆڵی حکوومەت لە تەرشیدکردنی کەرتی ئابووری بەگشتی.

٤- دابەزینی ئاستی زانست و شێواندنی سیستەمی پەروەردە و خوێندنی باڵا و لایەنەکانی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و بە(بزنس)کردن و هەراج و هەرزانکردنیان.

٥- دوورخستنەوەی توێژە جیاجیاکانی لاوان لە کێشە هەنووکەییەکانی ژیانی ڕۆژانەی کۆمەڵگە و پرسە نیشتمانی و نەتەوایەتییەکانمان، لە ڕێگەی چەندان تۆڕ و ناوەندی دەستکرد بۆ نموونە، لە بواری ڕاگەیاندن و بەناو ڕێکخراوە مەدەنییەکان، پاڵدان و ڕاکێشانی ئەو توێژانە بەرەو لاساییکردنەوەی لایەنە روومەتی و بەسەرچووەکانی ژیانی (بەناو مۆدێرن) و، دوور لە بنەماکانی فێربوون و ڕاهێنان و بنیاتنانەوەیان لە ئاستی زانست و پرسە کۆمەڵایەتی و نیشتمانی و نەتەوایەتییەکانمان.

ئەم نەخشە سەقەتە وای کردووە لە جیاتیی ئەوەی هەرێمەکەمان ببێتە ناوەندێکی ڕاکێشان (جەزب)ی گەنج و پسپۆڕانمان لە هەندەران و گەڕانەوەی کوردستانییەکان لە غوربەت و موعانات و ژیانی دوور لە وڵات، بووەتە هۆکارێکی (گرد)ی گەنجان و دەرچووی زانکۆکان و هێزی کارمان، بەهەڵاتنیان بۆ هەندەران و ڕووکردنە داهاتوویەکی نادیار. ئەم واقیعە تاڵە، ئەگەرچی پاشماوەی سیاسەتی ڕەگەزپەرستیی حکوومەتە یەک لە دوای یەکەکانی عێراق بووە، بۆ تێکدانی بنیاتی کۆمەڵگەی کوردەواریمان، وەلێ ١٨ ساڵ لە حوکمڕانی پارتی و یەکێتی نەک ئەم دیاردە خەتەرناکە چارەسەرنەکراوە، بگرە لە هەندێ بواردا قووڵ و فراوانتر بووە، بەسووربوون لەسەر پشتگوێخستنی ژێرخانی ئابووری، مانەوەی هێزی کار و کۆمەڵگەکەمان وەک هێز و کۆمەڵگەیەکی پەراوێزکراو و مشەخۆری بەرخۆرە (مستهلک)، لە جیاتیی گۆڕینی بۆ کۆمەڵگە و هێزێکی بەرهەمهێن.

لەم بارەوە، سەرنجی خوێنەری بەڕێز ڕادەکێشین بۆ ئەو قەوارە زۆرەی مووچەخۆرانی حکوومەت و سیاسەتی سەقەتی ئابووری و بازرگانی: زیاتر لە

٪٧٠ی بودجەی ٢٠١٠ تەرخان کراوە بۆ بەکاربردن (النفقات التشغلیة). سەدان ڕێکخراوی جەماوەریی تایبەت بەلاوان و قوتابیان و ئافرەتان و منداڵان و سەندیکا و بنکەی تری بەناو کۆمەڵگەی مەدەنی، لە تەک هەر هەموو ئەمانە، ئەو ڕاگەیاندنە زۆر و بۆر و بێ سەروبەر و بێ ناوەڕۆکە. ئەمانە نموونەگەلێکی سەردەمی بەسەرچووی وڵاتانی بلۆکی (شمولی) و دنیای شەڕی سارد و جیهانی دووجەمسەریمان وەیاد دێننەوە. بەشێکی زۆری لایەنە نێگەتیڤەکانی ئەو سیاسەتە لە ئەستۆی حکوومەتی هەرێمی کوردستانە، لەمەش زیاتر هەردوو حزبی فەرمانڕەوا بەرپرسیارن لێی، لە ٢٠٠٩/٧/٢٥ باجی بەشێکی ئەو سیاسەتانەیان دایەوە.

ئەزموونی پێش ٢٠٠٩/٧/٢٥ و کورتهێنانی لیستی دەسەڵات لە هەڵبژاردنەکانی پەرلەمانی کوردستان، کێشەیەکە پێوەستە بەسەرتاپای سیستەمەکەمان. ئەو بەرەنجامە، هەڵە و کەمتەرخەمی و گرفتی لێپرسراوانی بنکە حزبی و ئیدارییەکان نەبوو، بە ئەندازەی لووتکەکانیان. کتوپڕ نەبوو، بگرە چاوەڕوانکراو بوو. سودفە نەبوو، بگرە حەتمی بوو. ئیستیسنائی نەبوو، بگرە کەڵەکەبوونێکی هەمەلایەنە و مێژوویی بوو. نکووڵیکردن لەو تەنگژە و بەهەند وەرنەگرتنی ئۆپۆزسیۆن و سیاسەتی ترس و برس، دەرمانی دەردەکانی دەسەڵات ناکات، بەپێچەوانەوە ڕەوشەکە ئاڵۆزتر دەکات و، پەردە لەسەر دروشم و پەیمانەکانیان هەڵدەداتەوە، تەنگژەکانی قووڵ و بەرینتر دەکات، ئۆپۆزسیۆن جەخت و سفت دەکات و جەماوەریش دەخرۆشێنێت، چونکە بوونی ئۆپۆزسیۆنێکی شەرعی و یاسایی و پەرلەمانی و زمانحاڵ و هەڵقووڵاوی نێو ئەو جەماوەرە، یەک لە خەسڵەتە سەرەکییەکانی سیستەمی دیموکراتییە. روونتر ئۆپۆزسیۆن، وەک (حکوومەتی سێبەر)، لەم هەرێمە، وا دەست بەکارە، رۆڵی سەرەکی گەلاڵە و داکۆکیکردنە لە خواست و ویستی خەڵک، پاڵەپەستۆ خستنە سەر حکوومەتە بۆ ئەنجامدانیان، لە قاودانیانە وەک (نوێنەری زۆرینە) و دەزگای کارگێڕی کە بەرپرسە بەرامبەر (گشت خەڵکی هەرێم)، لە کاتی کەمتەرخەمی و کەموکورتییەکانیان و، خستنەڕووی

ئەو کەموکورتییە لەنێو پەرلەمان و لە میدیا جیاجیاکان و لە کۆڕ و کۆبوونەوە تایبەتی و گشتییەکان، شان بەشانی عەرزکردنی پرۆگرامی خۆی لە بوارەکانی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و کولتووری و هەوڵدان بۆ پراکتیزەکردنیان بەشێوەی پرۆژە یاسا، کە دوور نییە زۆر لەو پرۆژانە هاوتەریب بن لەگەڵ ئەوانەی دەسەڵات یان بەپێچەوانەوە.

دەبێ دەسەڵات بەقەناعەتەوە لەوە بگات کە: ئۆپۆزسیۆن هەیە، خەڵک دەنگی پێ داوە، بەرنامە و بەڵێنەکانیشی بەگشتی گوزارشت لە بیر و بۆچوون و داخوازییەکانی دەنگدەرانی دەکات و زمانحاڵیانە، مولزەم و پابەندە بەبەڵێنەکانی. ئۆپۆزسیۆنیش لەوە بگات کە: لەگەڵ لیستی دەسەڵات دوو جەمسەری ململانێکەن، هەڵقوولاوی نێوجەرگەی کۆمەڵگەی کوردەواریمانن یەک تەواوکەری ئەوی ترە، بەدەنگی دەنگدەران ئەو دوو رۆڵ و ئەرکانەیان پێ سپێردراون، بە دەستوور و یاسا دەبێت واقیع و سنووری دەسەڵاتیان دیاری بکرێت، هەر بەو پێیە دەبێت هەمان ئەو بنەمایانە سەرچاوە و حاکمیەتی هەڵسوکەوت و رەفتاری ئەم دوو جەمسەرە بێت. بۆ ئەو مەبەستەش، چەند ئۆپۆزسیۆن تۆکمە و بەهێز و جیدی بێت لەگەڵ خۆ و مەوزووعی و هۆشیار بێت لەمەڕ واقیع و مەوقیع و رۆڵ و بنکەی لەنێو کۆمەڵگەی کوردەواریمان، ئەوەندە دەتوانێت ببێتە هێزی پاڵپەستۆ و رەخنەگری پۆزەتیڤ و بنیاتنەر و زۆرینەی خەڵک لە دەوری خۆی گرد بکاتەوە، هەیبەت و رێزی خۆی بەسەر دەسەڵات و لەنێو شەقامی کوردستانیدا دابین بکات، هەروەها هاوکار و پشگیر بێت لە لایەنە چاک و پۆزەتیڤەکانی حکوومەت لە بواری خزمەتگوزاری و کێشە و پرەنسیپە نیشتمانی و نەتەوایەتییەکانمان، هەروەک چۆن ژیرانە و شێلگیرانە لایەنە خراپ و نێگەتیڤەکانی دەسەڵات دەخاتە ڕوو لە قاویان دەدات، بۆیە هەردوو جەمسەری هاوکێشەکە قابیلی گۆڕان و گۆڕینە، بەو پێیەی کە خواست و وەلا و میزاجی خەڵک چەقبەستوو نییە.

پشتبەستنی لووتکەی دەسەڵاتی هەر حزب و تاقمێک، بە مێژوو و کەلەپووری رابردوو و دروشمی بریقەدار و بەڵێنی بێ بنەما و سیاسەتی

رازیکردن، گرەنتی نییە بۆ مانەوەی وەلا و راگرتنی بنکە و پایەیان لەنێو جەماوەر، تاوەکو لەنێو خودی بنکەی حزبیشیاندا، بەپێچەوانەوە ئەو دیاردەیەیان لە هەندێ بواریدا بارگرانییە، ئەم راستییە هەردوولای ململانێکە دەگرێتەوە. ئەوەی فریادرەسیانە: هەڵسوکەوتی رۆژانە و بەرنامە و سیاسەتەکانیانە لە بواری ئابووری و کۆمەڵایەتی و کولتووری و مامەڵەکردنیان لەگەڵ پرسە نیشتمانی و نەتەوەییەکانمان و راگرتنی دڵی شەقامی کوردستانی و چاککردنی باری ژیانی خەڵک بەتایبەتی ژیانی چین و توێژە هەژارەکان و کەمدەرامەتەکانمان و دۆزینەوەی رێگەچارەیەکی ئەکتیڤ و باش بۆ بەگژداچوونەوەی گەندەڵی و چارەسەرکردنی دیاردەی (بێکاریی داپۆشراو) و دوورکەوتنەوە لە غروور و لووتبەرزی و دەسەڵاتی رەها و خەڵک بەهیچ نەزانین.

دەسەڵاتی لیستی کوردستانی (پارتی و یەکێتی) بە تاک و پێکەوە، ئەزموونێکی ١٨ ساڵ حوکمرانی خۆماڵییان هەیە. بێگومان ئەم دەسەڵاتە لە ١٨ ساڵی حوکمرانیاندا، بەخۆشی و ناخۆشییەوە و بە شێوەیەکی رێژەیی، گۆڕین و دەسکەوتی بەرچاویان وەدەست هێناوە بەتایبەتی: لە بواری ئەمن و ئاسایش، ئاشتەوایی گشتی، بوونی کورد لە ناوەندی بەغدا، رەخساندنی زەوینەی گونجاو بۆ چەند بوارێکی خزمەتگوزاری و بووژاندنەوەی ژیانی خەڵک و ئازادییەکان، بەپێچەوانەی کەموکورتییەکانی ئەو بوارانە (کە زۆرجار ناوەندی رەخنەمان بوونە). ناکرێ مرۆڤ نادیدە بێت لێیان، وەلێ هەر بەهەمان شێوە چەندان بواری گرینگ و بنەڕەتی هەن، کە ئەم دەسەڵاتە خۆی لە قەرەی نەداوە، یان بەجیدی کاری بۆ نەکردووە، بەتایبەتی لە بوارەکانی بنیاتنانی ژێرخانی ئابووری و دانانی سنوورێک بۆ دیاردەی ئیستهلاکیبوون و پشتبەستن بە هاوردەکردن (الاستيراد) و، کێشە بنەڕەتییەکانی دادپەروەریی کۆمەڵایەتی و بەڕێوەبردن و دیموکراسی و پرسە نیشتمانی و نەتەوایەتییەکانمان. کەموکورتییەکانی ئەو بوارانە یەک لە هۆکارە سەرەکییەکانی لەدایکبوونی ئۆپۆزسیۆن بوو، هەر ئەوانەش سەرمەشقی

سەرەکیی بەرنامە و پاساوییوون و پێشڤەچوونیان دەبێت.

لە نێوان لیستی دەسەڵات بەگشتی و هەرسێ لیستی ئۆپۆزسیۆن بەتایبەتی، چەندان خاڵی هاوبەش سەبارەت بە گۆڕین و گۆڕان و چاکسازی بە دی دەکرێن. بۆیە وەک چۆن لەسەر دەسەڵاتە، بەڵێنەکانی خۆی بەجێ بێنێت، ئەرکی سەرەکیی ئەم قۆناخەی ئۆپۆزسیۆنیش، پاش گلێرکردنەوەی ریزەکانی، جەختکردنە لەسەر:

١- چاودێری و بەدواداچوونی بەڵێن و بەرنامە و هەڵسوکەوتی دەسەڵات و کارکردن بۆ وەدیهێنانی ویست و خواستی خەڵک و گەڕانەوە و پابەندبوون بە ئیرادە و بەرژەوەندییە باڵاکانی، لە پێش هەمووشیانەوە چارەنووسی ناوچە تەعریبکراو و دابڕاوەکانمان، بەتایبەتی کوردستانیەتی کەرکووک و گەڕانەوەی گشت ئەو ناوچانە بۆ باوەشی هەرێمی کوردستان. سازشکردن لەسەر کەرکووک و هەر ناوچەیەکی تر و سنووری باشووری کوردستان، لە پێناو دەستگرتن بەکلاوی خۆیان بۆ یەک دوو پلە و پایەی سیادیی بێ دەسەڵات و بڕە پارە و چەند گرێبەستێکی نەوت و گاز و جەزبەی یەک تەرەفەی ئیدارەی ئەمەریکایی، هەڵەیەکی گەورەیە و ناکرێت بەهیچ شێوەیەک قابیلی قەبووڵ بێت. بۆ ئەمەش چەند لیستی دەسەڵات بەرپرسیارە ئەوەندەش ئۆپۆزسیۆن.

٢- بەدەزگاکردن و جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکان و سووربوون لەسەر سەروەریی یاسا و پرەنسیپی هاووڵاتیبوون و ڕزگارکردنیان لە مۆنۆپۆلکردنی حزبی و بەرژەوەندیی تایبەتی، لە پێش هەمووشیانەوە بەهێزکردنی رۆڵی پەرلەمان وەک دەسەڵاتی یاسادانان و چاودێری و مینبەر و گۆڕەپانی ململانێ سیاسییەکان و گەڕانەوەی دەسەڵاتەکان بۆ نێو هۆڵەکەی و بەتەحدید فراکسیۆنەکانی، نەک مەکتەب سیاسییەکان. پابەندبوونی سەرۆکایەتییەکەی بەقەوارە و رۆڵی سروشتی و یاسایی دوای قۆناخی پرەنسیپی پەنجا بەپەنجا، واتە قۆناخی پاش ٢٠٠٩/٧/٢٥: قۆناخی فرەیی و بوونی ئۆپۆزسیۆن و زۆرینە و کەمینە.

دوور نییە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان هەروەها ئەوەی ئەنجوومەنی وەزیرانیش پێویست بەهەمواركردن بكەن، بەشێوەیەک كە گونجاو بن لەگەڵ قۆناخی نوێدا. دەبێت ئۆپۆزسیۆن بابەتییانە كار بۆ سەربەخۆیی و ئەكتیڤكردنی پەرلەمان و حكوومەت و دەزگای دادوەری بكات، بەرامبەر سووربوونی لیستی دەسەڵات بۆ مانەوە و بەردەوامبوونی واقیعی پەنجا بەپەنجای دەزگاكان و خاوكردنەوەیان و كالكردنەوەی ڕۆڵی ئۆپۆزسیۆن.

٣- بەیاساییكردنی بودجە و داهات و شێوە و شێوازی پێوەندییەكانی حزبەكانی نێو پرۆسەی سیاسیی كوردستان، ڕزگاركردنیان لە دەستتێوەردان و گومان و سیاسەتی (ترس و برس و، پەرتكە و زاڵبە) و ئیحتیوا، بۆ ئەمەش پەلەكردن لە پەرلەمان بۆ پەسندكردن و دەرچوواندنی یاسای یارمەتیدانی حزبەكان.

٤- گەڕانەوەی پرۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستان بۆ پەرلەمان بەمەبەستی چاكسازی و دەوڵەمەندكردن و بەهێزكردنی و گەڕانەوەی دەقی مادە (٢)ی ئەو دەستوورە بۆ دۆخی خۆی واتە گەڕانەوەی (قەزای بەدرە و ناحیەی جەسان و قەزای تەلەعفەر) بۆ سەر ناوچەكانی باشووری كوردستان، هەروەک چۆن تاوەكو ڕۆژی پێش پەسندكردنی ئەو دەستوورە لە پەرلەمان دەستكاری نەكرابوو، بەو پێیە ئەو ناوچانە یەک لە خاڵەكانی مادەی ١٤٠ە و، مادەی ١٤٠یش مادەیەكی دەستوورییە.

٥- جەختكردن لەسەر خاڵە پۆزەتیڤەكانی دەستووری عێراق بەتایبەتی ئەوانەی پێوەستن بە پرسی كورد و مافە گشتییەكان و بەهێزكردنیان و هەوڵدان بۆ هەمواركردن یان لادانی بەندە نێگەتیڤەكانی.

٦- كورد نەتەوەیەكە، بەشێكە لە گەل و نیشتمانەكەی بە زۆری زۆرداری لكێندراوە بەم عێراقە داتاشراوە، لەم قۆناخە ناچار كراوە بە فیدراڵی ڕازی بێت. ئەم فیدراڵییەتە تاوەكو ئێستا بە ڕوون و وردی ڕەنگی نەداوەتەوە لە دەستوور و واقیع. لووتكەی لیستی دەسەڵات تاوەكو ئێستا پێی نەكراوە ئەم كێشەیە یەكلایی بكاتەوە و بە هەڵواسراوی ماوەتەوە و

کاری جیدیی بۆ ناکرێت. لەسەر ئۆپۆزسیۆنە چ لەگەڵ دەسەلات چ لە مینبەری پەرلەمان و دەزگا فەرمییەکان و چ لە کەناڵە مەدەنی و جەماوەرییەکانەوە، ئەم کێشەیە بورووژێنێتەوە کە کورد شەریکە لە عێراق و فیدراڵی لە نێوان دوو گەلە (کورد و عەرەب)، مافەکانی کورد سیاسی و ئابووری و سنووری باشووری وەک هەرێمی کوردستان یەکلایی بکرێتەوە و دوور بخرێنەوە لە گەمەی دیموکراسی و زۆرینە و کەمینە. کار لەسەر تەوافوقی (نەتەوایەتی و کیان) بکرێت نەک تەوافوقی (پێکهاتە). ئەگەر سەرانی کورد خۆیان لە ڕاستییەکان گێل نەکەن، لەمێژە بۆیان دەرکەوتووە کە لە ئاستی خاڵە بنەڕەتییەکانی پرسی کورد سنوور لە نێوان (عەرەبی شیعە و عەرەبی سوننە) یان نامێنێ یان زۆر کاڵ دەبێتەوە. ساخبوونەوەی نیازەکان و ڕووبەڕووبوونەوەی گرفتە نەتەوایەتییەکان لەسەر ئەساسی دوو نەتەوە، دژایەتیی برایەتیی گەلان و پێکەوەژیان و تێکدانی یەکەتیی خاکی عێراق نییە، بەپێچەوانەوە برایەتی و پێکەوەژیان و یەکەتیی ئارەزوومەندانەمان بەهێز دەکات. سیاسەتی موجامەلە و خۆ بەکەم و لاواز زانین سوودی نەبووە و نییە.

٧- ڕزگارکردنی پرسی کورد لە مەنتیق و بەرژەوەندیی لووتکەی حزبی و تاکەکەسی و هەڵسوکەوتی میزاجی و موجامەلات و بەکارهێنانی وەک کارتی پاڵەپەستۆ لە پێناو ئەجیندەی غەیرە کورد. ئەو پرسە پرسی خەڵکە و گەڕانەوەی بۆ دۆخ و واقیعی سروشتی خۆی ئەرکێکی پیرۆزە و هەر ئەمەش دەبێ ببێتە پێوەر و بنەمای ڕێککەوتن و هاوپەیمانیەتی لەگەڵ گشت لایەنەکان و لە هەموو ئاستێک چ لە ناوەوە و چ لە دەرەوە.

٨- چارەسەرکردنی کێشەی پێشمەرگە لە مانەوەی وەک (هێز و ئامرازێکی چەکداری حزبی) بۆ سوپایەکی یەکگرتووی هەرێمی کوردستان، کە ئینتیمای تەنیا بۆ خەڵک و نیشتمان بێت، نەهێشتنی دیاردەی میلیتاریزمی کۆمەڵگە و ڕزگارکردنی شار و شارۆچکە و کۆمەڵگە و گەڕەک و دەزگاکان لەو هەموو بنکە سەربازی و کۆنترۆڵ و ڕێگرتن و

لەمپەر و "دیوارەکانی بەرلین" ئاسا، کە جگە لە دیمەنە ناشیرین و ناشارستانییەکەی، ئیحای نائارامی و ناسەقامگیری دەدەن و، بارگرانییەکی یەکجار قورسە لەسەر ئیسراحەت و بودجە و سامانی هاوولاتییان.

٩- بەگژداچوونەوەی دیاردەی گەندەڵی و سەپاندنی شەفافیەت لە پێوەندی و کاروباری حکوومەت، ئاشکراکردنی بودجە بەهەردوو ڕووەکەیەوە (داهات و خەرجی)، کارکردن بۆ بووژاندنەوەی ژێرخانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و پشتبەستن و جەختکردن لەسەر ئامار و نەخشە و پلان و تۆژینەوەی زانستی، چارەسەرکردنی بێکاریی داپۆشراو و پیرۆزکردنی کار وەک ماف و ئەرک.

١٠- هەژدە ساڵە ئەم هەرێمە، لەلایەن پارتی و یەکێتییەوە بەڕێوە دەچێت، ئەگەر قۆناخی (١٩٩٣-١٩٩٨)ی لێ دەرکەین، ئەوە لە بوارەکانی ئاسایش و ئابووری، تاکو ڕادەیەکیش بواری ئازادییەکان، ناکرێ لەگەڵ پارێزگاکانی تری عێراق بەراورد بکرێت. ماوەی ١٨ ساڵی حوکمڕانی و ١٢ ساڵی ئارامی کەم نییە. داهاتی ١٨ ساڵی ئەم هەرێمە وەک مەزەندە دەکرێت لە ١٠٠ ملیار دۆلار زیاترە، بۆ بووژاندنەوەی ژێرخانی ئابووریی ٣ پارێزگا کە ژمارەی دانیشتوانی لە ٤ ملیۆن کەمترە، بەو واقیعە کە لە سەرەوە ئاماژەمان بۆ کرد، کەم نییە. بودجەی ساڵانەی هەرێم دوای قۆناخی "ڕزگاریی عێراق"، لە بودجەی نزیکەی ٦٠ وڵاتی ئەندام لە نەتەوە یەکگرتووەکان زیاترە. پاش شەڕی جیهانیی دووەم ئەڵمانیا خاپوور کرابوو، خەرجی ئاوەدانکردنەوە و بووژاندنەوە و گەڕانەوەی بۆ ریزی وڵاتانی پیشەسازیی ئەورووپا لە سنووری ٢٩ ملیار دۆلار بوو، ماوەکەشی کەمتر لە ١٢ ساڵ بوو. یابان ٢٧ ملیار دۆلار و کەمتر لەو ماوەیە. کە مرۆڤ داهاتی هەرێم و کۆی ژمارەی دانیشتوانی و ئاست و شێوە و شێوازی ئاوەدانکردنەوە و ستانداری ژیانی ئەو دوو وڵاتە یان چەندان وڵاتی تر لەگەڵ ئەوەی هەرێم بەراورد دەکات، جیاوازییەکان زۆرە. ئەگەر

قۆناخی پێش ڕزگاریی عێراق قابیلی موناقەشەیە ئەوە پاش ٢٠٠٤ و تاکو ئێستا سەرنج ڕاکێشە. ئێژین لەگەڵ ئەو واقیعەی کە باسمان کرد دەبینین تاوەکو ئێستا دەسەڵاتی هەرێم، نەک هەر ژێرخانی ئابووریی ئەم هەرێمەیان نەبووژاندووەتەوە و هاوکاریی جیدی و مەیدانیی خەڵکی ئێمەیان نەکردووە بۆ گەڕانەوە لە شار و شارۆکەکان بۆ ئاواییەکانیان، بگرە بەپێچەوانەوە ئەوانەش کە لە خۆیانەوە گەڕانەوە، لەبەر بایەخنەدان پێیان و نەبوونی پرۆگرام و پلانێکی ڕوون و تۆکمەی پێنج کابینەی ڕابردووی حکوومەتی هەرێم، بۆ گەڕانەوە و نیشتەجێکردنیان، وا دەبینین چۆن بەرەو شارەکان دەگەڕێنەوە و تووشی دژە کۆچێکی خۆ بەخۆ بووینەتەوە. تاکو ئێستایش هیچ نەخشەیەکی جیدی نابینن بۆ چارەسەرکردنی ئەم کێشەیە. لە هەڵمەتەکانی هەڵبژاردنی ٢٠٠٩/٧/٢٥، لیستی دەسەڵات، بەڵێنێکی زۆری داوە لەم بارەوە، هەروەها ئۆپۆزسیۆنیش، کەچی لە بودجەی ئەمساڵی پێشنیازکراوی حکومەت، ئەوەی تەرخان کراوە بۆ (بانکی کشتوکاڵ ٤٢ ملیۆن دۆلار و بانکی پیشەسازی ٢٤ ملیۆن دۆلار = ٦٦ ملیۆن دۆلارە، بە ٣٠٠ ملیۆن دۆلارەکەی سندووقی نیشتەجێشەوە دەکاتە ٣٦٦ ملیۆن دۆلار)، ئەمەش ناگاتە نیوەی یارمەتیی ساڵانەی پارتی و یەکێتی، کە مانگانە لەلایەن حکوومەتی هەرێمەوە تەحویلیان کراوە کە لە سنووری ٨٠٠ ملیۆن دۆلارە، (هەر وەکو چەند بەرپرسێکیان ئاماژەیان بۆ دابوو)، لە کاتێکدا ئەم دوو حزبە بەوە ناسراون کە دوو حزبی بەئیمکانات و خاوەن چەند سەرچاوەی داهاتی ترن. لەسەر ئۆپۆزسیۆنە بەجیدی کار لەسەر ئەم کێشەیە بکات، وەک چۆن پەیمانی داوە.

١١- ڕزگارکردنی بازاڕ و بازرگانیی هەرێم لە دیاردەی بەرەڵڵایی و فەوزا و تاڵان و ئیحتیکاری جەمسەرە سەرەکییەکانی بازنەکانی تەسکی لووتکەی دەسەڵاتی هەرێم، پێداچوونەوە بەیاسای وەبەرهێنانی هەرێم، بەتایبەتی هەندێ لە (برگەکانی مادەی چوار لە بەشی چوارەم). ئازادیی بێ

پرەنسـیپ و بێ چوارچێـوە بێ ڕەچاوکـردنی ئـاسـایشی نیشـتـمـانی و نەتەوایەتی، فەوزا و بەرەڵڵایی و کارەساتی لێ دەکەوێتەوە.

١٢- پێداچوونەوە بەگرێبەستە (ستراتیجی)یەکان لە نێوان حکوومەتی هەرێم و کۆمـپانیـا بیـانییـەکـان بەتایبـەتی لە بواری نەوت و گـاز و ڕێگەوبان و ئاوەدانکردنەوە، بەقـەوارە و ناو و مـێژوو و پاشـخـانی کـۆمـپـانیـاکـان و پرۆژەکانیان. شاردنەوەی ناوەڕۆکی زیاتر لە (٣٥) گرێبەستی نەوت و گاز لە پەرلەمان و خەڵکی کوردستان و قـەتیسکردنی لە نێوان چەند کـەسێک، کارێکی بەجێ نییـە. لەسـەر ئۆپۆزسـیـۆنە کـار بۆ گـەڕانەوەی ئـەو جـۆرە گرێبەسـتانـە بکات بۆ پەرلەمان، هـەروەها هـەمـوارکردنی یاسـای نەوت و گـاز بـەو پێـیـەی کـە پەرلەمـان دەسـەڵاتی بەسـەردا هـەبێت و پێشـەکی ڕەزامـەندیی لەسـەر بدات. نەوت و گـاز سـامـانی نەوەکـانی ئێـسـتـا و داهاتووە، کاڵایەکی ستراتیجییە و سنوورداره، بۆ کێشە ستراتیجییەکان تەنیـا پەرلەمـان بڕیاردەرە، ئەوانەی بەناوی تایبـەتمەندیی کـەرتی نەوت و پسـپۆڕی، ڕێگرن لـە ناردنی گرێبەسـتـەکان بۆ پـەرلەمان و ڕەزامـەندیی پەرلـەمـان بـەپێـویست نازانن، کـەمکردنەوەیە لـە دەسـەڵاتی پەرلەمـان و ئاستی زانسـتیی نوێنـەرانی میللەتەکـەمان، ئەمـەش پاسـاوێکی دروست نییـە، ئەگـەر دەسـەڵات سـوور بێت لەسـەر ئەو هـەڵوێسـتـە، ئەوە لەسـەر ئۆپۆزسـیـۆنە ئەم کـێـشـەیە یەکـلایی بکاتـەوە و مـیللـەت و شـەقـامی کوردستانی پێ تەیار بکات.

١٣- ڕزگارکـردنی سـیسـتـەمی پەروەردە و کێـشـەی ژنان و لاوان لە دیاردەی لاسـاییکردنـەوە و رووکـەشی و خـۆپێـداهـەڵکێـشـانی روومـەتی و بێ ڕەچاوکـردنی بارودۆخی ئابووری و کۆمەڵایەتی و نەتەوایـەتیمـان و دانانی سـنوورێک بۆ پـڕۆژە سـەقـەتەکـانی بواری پـەروەردەی بێ سـەروبـەر، بـەرادەیەک قـوتابخـانە و منداڵەکـانمانیـان کـردووەتە کـێـڵگەی تاقیکردنەوەیەکی ناسەرکەوتوو.

١٤- گـرفـتی ناوچـە دابڕاوەکـان زۆرە. سـەرکـردایـەتیی فـەرمیی کـوردسـتـان

بەرپرسیارە هەروەها ئۆپۆزسیۆنیش، لە دۆزینەوەی ڕێگەچارەیەک بۆ ئەو گرفتانە، بەتایبەتی ڕاگرتنی پرۆسەی تەعریب و گەڕانەوەی کورد بۆ ناوچەکانی هەرێم و پاشەکشێکردنی خوێندنی کوردی لە قوتابخانەکان و پێداچوونەوە بەشێوەی پێوەندییان لە نێوان هەرێم و بەغدا بەو پێیەی کە ئەو ناوچانە هێشتا (مناطق متنازع عليها)یە، ئەوەی بۆ دەسەڵاتی ناوەند ڕەوا بێت دەبێت تاوەکو یەکلایی دەکرێنەوە بۆ حکوومەتی هەرێمیش ڕەوا بێت، واتە بەتەوافوق لە نێوان دەسەڵاتی هەرێم و دەسەڵاتی ناوەند.

١٥- یەکخستنی یاساکانی ناوەندیی بەغدا لەگەڵ یاساکانی هەرێم بەتایبەتی ئەوانەی کە ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ پێوەندیی بەمووچە و ژیانی خەڵکەوە هەیە. ناکرێ جیاوازی لە مووچەی کارمەندانی حکوومەتی و خانەنشینانی حکوومەتی ناوەند و حکوومەتی هەرێم و دەزگاکانی تر هەبێت، بەو پێیەی هەموو هاوولاتییانی هەرێم یەکسانن بەرامبەر بە یاسا و، دەستوور مافەکانی گرەنتی کردوون.

بەپێچەوانەی ئەو دیاردە نێگەتیڤانە و لە چوارچێوەی گەمە دیموکراتییەکاندا، لیستی دەسەڵات، زۆرینەی هێنا و بۆ چوار ساڵی داهاتوو حوکمڕانە و داکۆکی لە مانەوە و پەرەپێدانی خۆی دەکات بەرامبەر بەمەش بۆ ئۆپۆزسیۆنیش ڕەوایە هەوڵ بدات بۆ پیادەکردنی بەرنامەکانیان و بەگژداچوونەوەی دیاردە نێگەتیڤ و کەموکورتییەکان. مانەوەی یەکەم و گەیشتنی دووەم بەدەسەڵات بەندە بە بەرنامە و وزە و توانا و ئیدایان.

بەکورتی ئۆپۆزسیۆن دەرفەتێکی لەباری لە بەردەمدایە بۆ هاوئاهەنگی لەگەڵ دەسەڵات سەبارەت بەجێبەجێکردنی خاڵە هاوبەشەکانی بەرنامەی هەردوولا و ڕاکێشانی بۆ ئەنجامدانی هەندێ لایەنی تری بەرنامەکانی خۆی و پاڵەپەستۆ خستنە سەر دەسەڵات بۆ وەدەنگهاتنی لە داخوازییەکانی خەڵک. لیستی دەسەڵات پشت ئەستوورە بەئەنجامی هەڵبژاردن و بوار و ئیمکانیاتی حکوومەت، ئۆپۆزسیۆنیش پشت ئەستوورە بەدەنگەکانی و بە شەقامی کوردستانی. دەتوانێت هۆشیار و ژیرانە سەکۆی پەرلەمان و کەناڵەکانی

راگەیاندن بەکار بێنێت بۆ دروستکردنی پردێکی بەهێز لە نێوان خۆی و خەڵک و چین و توێژەکانی هۆشیار و ئاگەدار بکاتەوە و لە کاتی پێویست و بەشێوە و شێوازی ئاشتییانە و جۆش و خرۆشەوە تەیاریان بکات بۆ وەدەنگهاتن و پاراستنی لە هەر جۆرە پاڵەپەستۆیەکی نایاسایی دەسەڵات.

جارێکی تریش ئەم هەرێمە ڕووبەڕووی ئەزموونێکی نوێ و تاقیکردنەوەیەکی سەخت دەبێتەوە، سەنگی مەحەکی میسداقیەتی دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆن، پابەندبوونیانە بە بەڵێنەکانیان و بنەما یاساییەکان!

٢٠١٠/١/٢١

تێبینی: ئەم بابەتە لە رۆژنامەی (ڕووداو) ژمارە (٩٦) لە ٢٠١٠/٢/١، لاپەڕە ١٨ بڵاو کراوەتەوە.

مەوقیعی لیستی کوردستانی

لە هەڵبژاردنەکانی ۳۱ / ۱ / ۲۰۰۹ی پارێزگاکاندا

ڕۆژی ۲۰۰۹/۱/۳۱ هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی ١٤ پارێزگای کۆماری (العراق) ئەنجام درا. پاش فەرزکردنی نزیکەی (٩٠٪)ی دەنگەکان، ڕۆژی ٥/٢/ ٢٠٠٩، کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکان، ئەنجامە گشتییەکانی بەفەرمی ڕاگەیاند. قەولە لە ناوەڕاستی ئەم مانگەدا گشت وردەکارییەکان بەفەرمی بڵاو بکەنەوە.

لە پاش ڕزگاریی عێراق (٢٠٠٣)، ئەمە دووەم جارە بەهەڵبژاردن ئەنجوومەنی پارێزگاکان دیاری دەکرێن و، سندووقی دەنگدانیش حەسمی ململانێیەکان دەکات و، بەرەنجامەکانیشی ئاماژە بە توانا و قەوارەی لایەنە سیاسییەکان دەکات و ماوەی نێوان دوو هەڵبژاردنیش بووەتە سەنگی مەحەکی میسداقیەت و ئیدا و ماهیەتی ئەو لایەنانە و، (ژمارەی دەنگەکانیش) ئەو پێوەرە حاشاهەڵنەگرەیە کە لیستەکانی (براوە و بردراوە) ڕووت دەکاتەوە لە بەرگی ئاڵاووڵا و، ڕاستی و دروستی و لاف و گەزافیان بۆ خەڵک دەخاتە ڕوو و، لایەنەکان دەخاتە قاڵبی خۆیان وەک هەن نەک وەک دەخوازرێن و پێشان بدرێن و، خەڵک هۆشیار دەکاتەوە و، وەڵامی چەندان پرس و پرسیاری گرینگ دەداتەوە.

سەرەتاو بەگەواهی خودی کۆمیسیۆنی باڵا و نوێنەری تایبەتی سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراق (ستیڤان دیمستورا) و زۆر لە چاودێرە بیانییەکان و چەندان لایەنی پسپۆڕ و پێوەندار بەم پرۆسەیە، هەڵبژاردنەکانیان بە شەفاف و ئارام و کەم گرفت وەسف کرد، ئەمەش

خـاڵێکی پۆزەتیڤ و مـوژدەگـەیێـیـە نەک هەر بۆ ئـەم هەڵبـژاردنانە بگرە بۆ ئەوانەی کـە بە ڕێگەوەیە و بۆ خـودی ڕەوتی دەسـتـپـێکی سـیـسـتـەمێکی دیموکراسی لە عێراقدا، بەهیوای ئەوەی ببێتە نموونەیەکی باش بۆ ناوچەکە و زۆر لە برینەکـانی گـشت پێکهـاتەکـان سـاڕێژ بکات و کـۆمـەڵگەی عـێـراقی بەگشتی و کوردسـتانیمان بە تایبەتی بەرەو ئاقاری هێمنی ببات و پرەنسیپی قـەبووڵکردنی یـەکتـر و ئەمدەست و ئەودەسـتی دەسـەڵات لە ڕێگەی سندووقی دەنگدان سـەقـامگیـر بێت و لاپەڕە تاڵەکـان وەلاوە بنرێت و ئەم وڵاتە پێ لە قۆناغێکی تازە و گەش و پڕ لە ئومێد بنێت.

لە ٢٠٠٥ تـاکـو ٢٠٠٩، چوار سـاڵی ڕەبەق بەسـەر چـوو. لەم چوار سـاڵە ئەنجـومـەنەکـانی پارێزگـاکـان کە زۆرجـار وەک (حکوومـەتێکی لۆکاڵی) ناو دەبرێن، ئەزمـوونێکی بەڕێوەبردنی نوێ بـوو. بەدەر لە پارێزگـای کـەرکـووک و هەرسێ پـارێزگـاکـەی هـەرێمی کـوردسـتـان (سلێـمـانـی و هـەولێـر و دهـۆک)، هاوپەیمانیی کوردستانی ڕۆڵێکی بەرچاوی هەبوو لە هەردوو هەڵبژاردنەکاندا و، زۆربەی هـەرە زۆری ناوچەکـانی دەکـەوێتـە نێـو بـازنەی (المناطق المتنازع عليها) لە نێوان خەڵکی کوردستان و ناوەندیی بەغدا.

ئەم بابەتـەمـان زیاتر خـوێندنەوە و بەراوردکـردنەوەیەکی گـشـتـیـە لـەمـەڕ بەرەنجـامـە سـەرەکـیـیـەکـانی هەڵبـژاردنەکـانی پارێزگـاکـانی (مـووسـڵ و سەلاحەدین و دیالە)، ٢٠٠٥ و ٢٠٠٩، وەک ناوچەیەکی مـەیدانیی ملـمـلانێ و یەک لە خـاڵە گـەرمـەکـانی مـادەی (١٤٠) کـە (هاوپەیمانیی کـوردسـتـانی) بەگشـتی و هـەردوو حزبی فـەرمانڕەوا (پارتی و یەکێتی) بەتایبـەتی، لە بەردەم تاقیکردنەوەیەکی گەورەدا بوون.

ئەنجامەکانی هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٥/١/٣٠

کـۆی گـشـتـیی ژمـارەی ئەوانـەی کـە مـافی دەنگدانیـان هەبوو (مـووسـڵ ١٣٤٣٣٨١ و سەلاحەدین ٥٦٤٦٠٧ و دیالە ٧٠٧٧٩٨) = ٢٦١٥٧٨٦ کەس.

کۆی گشتیی ژمارەی ئەوانەی کە بەشدارییان لە دەنگدان کردبوو (مووسڵ

١٦٥٩٣٤ و سەلاحەدین ١٣٧٤٧٦ و دیالە٣٤٤٧٩.

کۆی گشتیی دەنگی لیستی کوردستانی: (مووسڵ ١٠٩٢٩٥ سەلاحەدین ٢٢١٦٠ و دیالە ٣٤٤٧٩) = ١٦٥٩٣٤.

ڕێژەی لیستی کوردستانی لە کۆی گشتیی ئەوانەی کە دەنگیان داوە: (مووسڵ ٨٧ . ٦٥٪ سەلاحەدین ١٢ . ١٦٪ و دیالە ١٧٪).

ژمارەی کورسییەکانی ئەنجوومەنی (مووسڵ و سەلاحەدین و دیالە = (٤١ ٣= ١٢٣) کورسی.

ژمارەی کورسییەکانی لیستی کوردستانی (مووسڵ ٣١ و سەلاحەدین ٨ و دیالە ٧) = ٤٦ کورسی.

ڕێژەی کورسییەکانی لیستی کوردستانی لە کۆی گشتیی کورسییەکانی ئەنجوومەنی ئەو (٣) پارێزگایە = ٤ . ٣٧٪.

ئەنجامە گشتییەکانی هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٩/١/٣١

کۆی گشتیی ئەوانەی کە مافی دەنگدانیان هەبوو لە پارێزگاکانی (مووسڵ ١٦٢٨٥٧٥ و سەلاحەدین ٦٦٦٦٥١ و دیالە ٧٩٨٢٠٢) = ٣٠٩٣٤٢٨ دەنگ.

کۆی گشتیی ئەوانەی کە بەشدارییان کرد لە دەنگدان (مووسڵ ٩٧٧١٤٥ سەلاحەدین ٤٣٣٣٢٣ دیالە ٤٥٤٩٧٥)= ١٨٦٥٤٤٣ دەنگ و، ڕێژەی دەنگدەران لەو (٣) پارێزگایە (٦٠٪)ە کۆی گشتیی ئەوانەی کە مافی دەنگدانیان هەیە لەو (٣) پارێزگایە.

کۆی گشتیی دەنگی لیستی کوردستانی لە هەمان ئەو (٣) پارێزگایە لە هەڵبژاردنی ٢٠٠٩/١/٣١ (مووسڵ ٢٥٧٧٣٢ و سەلاحەدین ١٨١٠٤ و دیالە ٧٤٦٩٦) = ٣٥٠٥٣٢ دەنگی وەدەست هێنا.

ڕێژەی دەنگدەرانی بەلیستی کوردستانی لە کۆی گشتیی ئەوانەی کە دەنگیان داوە لە هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٩/١/٣١ (٧٩ . ١٨٪)ە و، ڕێژەی دەنگدەرانی لیستی کوردستانی لە کۆی گشتیی ئەوانەی کە مافی دەنگدانیان

هەیە لەو (٣) پارێزگایە (٣٣.١١٪)ە.

ژمارەی کورسییەکانی ئەو (٣) پارێزگایە (مووسڵ ١١ و سەلاحەدین ١ و دیالە ٦).

لە بەراوردکردنی ژمارە سەرەکییەکانی ئەم دوو هەڵبژاردنە چەند دیاردەیەکمان بۆ وەدەر دەکەوێت لەوانە:

پاشەکشێکردنی لیستی هاوپەیمانیی کوردستانی بەگشتی لە پارێزگاکانی (مووسڵ و سەلاحەدین و دیالە) لە هەڵبژاردنی ٢٠٠٩ لە بەراوردکردنی لەگەڵ هەڵبژاردنەکانی ساڵی ٢٠٠٥، نزیکە (٢) بەرامبەر. لە هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگاکانی ساڵی ٢٠٠٥ لە کۆی گشتیی (١٢٣) کورسی ئەنجوومەنەکانی ئەو (٣) پارێزگایە لیستی کوردستانی (٤٦) کورسیی وەدەست هێنابوو (مووسڵ ٣١ و سەلاحەدین ٨ و دیالە ٧)، واتە بە رێژەی (١.٤٣٪)ی کورسییەکانی ئەنجوومەنەکانی ئەو (٣) پارێزگایە. کەچی لە هەڵبژاردنی ٢٠٠٩/١/٣١ لە کۆی گشتیی (٣٧+٢٩+٢٨)= ٩٤ کورسیی ئەنجوومەنەکانی ئەو (٣) پارێزگایە لایەنی کوردستانی (١١+٦+١)= ١٨ کورسیی وەدەست هێناوە و رێژەی کورسییەکانی کوردستانی لە کۆی گشتیی کورسییەکانی ئەو (٣) پارێزگایە (١.١٩٪)ە.

رێژەی کەمبوونەوەی (کورسییەکانی ئەنجوومەنی ئەو سێ پارێزگایە لە (١٢٣) کورسیی ساڵی ٢٠٠٥ بۆ (٩٤) کورسیی ساڵی ٢٠٠٩= ٢٩ کورسی) دەکاتە (٥.٢٣٪)ە کەچی رێژەی ژمارەی کورسییەکانی لیستی کوردستانی لە (٤٦) کورسیی ساڵی ٢٠٠٥ بۆ (١٨) کورسیی ساڵی ٢٠٠٩ دەکاتە (٩.٦٠٪). واتە جیاوازیی دابەزینی کورسییەکانی لیستی کوردستانی بە بەراوردکردنی لەگەڵ رێژەی کەمکردنەوەی کورسییەکانی ئەو ٣ پارێزگایە (٣) بەرابەر زیاترە. راستە لە هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٥ ژمارەی بەشدارانی هەڵبژاردنەکان لە ئاستێکی فرە نزماندا بوون وەلێ ئاستی دەنگدەرانیش لە ئاستی ئەو (٣) پارێزگایە بەدەر لە کوردستانییەکان لە دەوروبەری (٤٠٪) بووە، ئەگەر چەندە پلەیەکی تر لە رێژەی دەنگدەرانی لایەنی عەرەبی ئەو (٣)

پارێزگـایـه بەرز بێـتـەوە ئەوە دوور نـیـیـە ژمـارەی کـورسـیـی هـاوپەیمـانـیی کوردسـتـانی زۆر لەوەی ئێـسـتـا کـەمـتـر بێـتـەوە جگە لەوەش ژمـارەی کورد لە لیسـتی هـاوپەیمانیی کوردسـتـانی لەو (٣) پارێزگایە دوور نییە لە نیـوە کەمـتر بێت.

لە ٢٠٠٥/١/٣٠ لایەنی کوردسـتـانی دەیزانی لە کۆتاییی مـانگی ١/ ٢٠٠٩ هەڵبژاردنـی ئەنجوومەنەکانی پارێزگاکـان دەکرێت. لە ماوەی ئـەم چوار ساڵە، گـرفت و کـێـشــەی زۆر دروست بوو یـان دروست کـرا، وەک لیـسـتـی ناوی (المرحلین والمهجرین... تاد). بازنەی سـەرکـردایەتیی پارتـی و یەکێـتی زیاتر وەزارەتی بازرگانیی ناوەندیان تۆمـەتبار دەکرد یان دەزگای باڵای سـەربەخۆی هەڵبـژاردنەکـان... تاد، کەچی: لە پارێزگاکـان ناوەندی تـایبـەتـیـان هەیە بۆ بەدواداچوونەوەی ئەو کـێشانە. لە هـەرێم دەزگا و وەزارەتی تایبـەتی هەیە و، ئەوە لە بەغدایش هەر باس مەکە. ئەگەر کێشە لای دەزگای باڵای سـەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی عێراقە ئەوە زیاتر لە (٤) کەس بە فەرمی نوێنەرایەتیی لایەنی کوردسـتـانی دەکەن لەو دەزگایە (سـەرۆکی دەزگاکە پارتییەو ئەندامێکی تریان پاڵێـوراوی یەکێـتـیـیـە هـەروەهـا لە ٧ پۆستی بـەڕێوەبەرە گشـتـیـیـەکـانی ئەو دەزگایە دووانیـان بەشی هـاوپەیمانیی کوردسـتـانییـە. ئەگەر کـەمـتـەرخـەمن مـــوحـــاســـەبە بکرێن و لادرێن ئەگـــەر یاســا ڕێگە نـادات لابدرێن داوای هەمـــوارکـردن بکرێت لـە پەرلەمـــان. سـسـتـــەمی عـێـراق سـیـسـتــەمی (مـوحـاصـصـە)یە. بۆ دەبێت لایـەنی کوردی چاو لەو هەمـوو کەموکورتیـیانە بپـۆشـێت و بێ دەسـەڵات بێت بەرامـبـەری هەتاکـو نوێنەرانی خـۆشـی و، هـەر هەمان شت لە پارێزگاکان و لە هەرێم!.

خـاڵێکی تری سـەرنجڕاکێش سـەبارەت بە بەرەنجـامـەکانی ئەم هەڵبـژاردنە شکسـتــهـێنانی هەردوو لیـسـتـی کـوردسـتـانی لەنێـو کـوردی ئێـزیدی و شـــەبـەکـــانـدا، لە کـــاتێکدا لە مـــاوەی (٤) ســاڵدا (٢٠٠٥/١/٣٠ تـاکــو ٢٠٠٩/١/٣١) لە کۆی (٤١) ئەندامی ئەنجوومەنی پارێزگای مووسڵ (٣١)یان سـەر بەلیستی کـوردسـتـانی بوون بـە پارێزگار و جـێگری پارێزگاریشـەوە.

بەمـانایەکی تر ٧٦٪ی ئەندامـانی ئەنجـوومـەنی مـووسڵ لە لیـسـتی لایەنی کـوردسـتـانی بوون و نـاوچەکـانیـشـیـان لە ڕووی حـزبایەتی و سـەربازی و ئەمنییـەوە لەژێر نفـووزی هەردوو حـزبی دەسـەڵاتدار بوون (پـارتی و یەکێتی) لەگەڵ چەندان بنکە و بارەگەی ڕێکخـستنەکانی ئەو دوو حـزبـە و لایەنەکانی تریش. پرسیارەکە ئەوەیە ئاخۆ ئەم شکستە دەگەڕێتەوە بۆ:

کـەمـتـەرخـەمی و بایەخنـەدانی ئەنجـوومـەنی پارێزگـای مـووسـڵ بوو بەو ناوچانە کە لە کاتێکدا لە کۆی (٤١) ئەندامی ئەنجوومەنی پارێزگای مووسڵ (٣١)یان لە لیستی هاوپەیمانیی کوردستانی بووە، هەر وەکو باسمان کرد بەڕێژەی (٧٦٪) بە پارێزگار و جێگری پارێزگاریشەوە؟

کەموکووڕی و لاوازیی نوێنەرانی لیستی کوردستانی بووە لە ئەنجوومەنی پارێزگـای مـووسڵ بەگـشـتی و ئەوانەی کـە نوێنـەرایەتیی برایانـی ئێـزیدی و شەبەکمانیان کردووە و دەیکەن بەتایبەتی..؟.

کـەمـتـەرخـەمـیی لایەنی کـوردسـتـانی لە لاوازبوونی ئاسـتی حـزبی و جەماوەری نێو کوردی ئێزیدی و شەبەکمان بەتایبەتی پارتی و یەکێتییە؟.

مومکینە هەندێ پاساو هەبێت بۆ ئەم شکستە وەلێ چ پاساوێک دەدرێتەوە کـاتێک جـیـاوازی لە نێـوان پاڵێـوراوی هـاوپەیمـانیی کـوردسـتـانی و ڕکابەرەکانیاندا لە دوو بەرامبەر زیاتر بێت..؟! لیستی (الشبکي المستقل) کە (قوسەی عەباس محەمەد) پاڵێوراوی بوو (٦٠٪)ی دەنگەکانی وەدەست هێنا لە کـاتێکدا لیـستی (الهیئة الاستشاریة للشبك) کـە لیـستی هاوپەیمانیی کـوردسـتـانی بوو و (سـالم جـمـعـة خـزر مـحـمـد) پاڵێـوراوی بوو (٢٨٪)ی دەنگەکانی وەدەست هێنا (کەمتر لە نیوەی ڕکابەرەکەی)! هەروەها (خدیدا خلف عیدو حمو) پاڵێوراوی لیستی (الحرکة الایزیدیة من اجل الاصلاح والتقدم) ٥٩.١٪ی دەنگەکانی کورسیی کۆتای ئێزیدییەکانی وەدەست هێنا لە کاتێکدا پاڵێوراوی لیستی کوردستانی (بشار عمر علی عمر) بەناوی لیستی (حزب التقدم الایزیدي) تەنیا ٢٧.٩٪ دەنگەکانی وەدەست هێنا.

کەمتەرخەمی و بایەخنەدانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان بەو ناوچانە بوو کە بەو ڕادەیە کاریگەری هەبێت لەسەر بەرەنجامی دەنگدانەکە بەتایبەتی دەزانرا لایەنەکانی غەیرە کوردی بەهەموو شێوەیەک هەوڵی دابڕانی برایانی کوردی ئێزیدی و شەبەکمان دەدەن...؟

هەرچی بێت وەڵام و پاساو، ڕاستییەک هەیە ناکرێت ئاماژەی بۆ نەکرێت ئەویش ئەوەیە کە سەرکردایەتیی پارتی و یەکێتی ڕاستەوخۆ بەرپرسیارن لەم شکستە، جارێک کە رازی بوون پەرلەمانی عێراق کوردی ئێزیدی و شەبەکمان لێ جیا بکەنەوە (مادەی (٥٢) یاسای هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنەکانی پارێزگاکان) و، دووەمیان لە ڕووی حزبی و جەماوەریی ئیدارییەوە کە ئەو واقیعەیانە بەهەند وەرنەگرت و بەوردی چاودێریی دەزگا حزبی و جەماوەری و ئیدارییەکانی خۆیان نەکرد و لە کاتی خۆیدا چارەسەری گرفتەکانیان نەکردووە.

ڕاستە لە هەندێ ناوچە لیستی هاوپەیمانیی کوردستانی سەرکەوتنی باشی وەدەست هێناوە وەلێ کەس باسی چارەنووسی قەزای (تەلەعفەر)مان بۆ ناکات کە بەیەکێک لە قەزا هەرە گەورەکانی (العراق) دەژمێردرێت و دەڤەرێکی ململانێی نێو مادەی (١٤٠)ـە، چی بەسەر هات..؟. لەم هەڵبژاردنە لایەنی کوردستانی (قەزای تەلەعفەری) لە دەست دا..!

یەک لە بەرەنجامەکانی ئەم هەڵبژاردنە ئەوەیە کە تەنیا نیوەی ئەوانەی کە مافی دەنگدانیان هەبوو لە سەرتاسەری (١٤) پارێزگای العراق بەگشتی و لەو (٣) پارێزگایە بەتایبەتی بەشدارییان کرد لە دەنگدان. نزمیی ئەو کێرڤە فاکتەرێکی پۆزەتیڤ بوو لەمەڕ دابەشکردنی کورسییەکانی ئەنجوومەنەکان بەو شێوەیە کە باسمان کرد (لە کۆی گشتیی ئەوانەی کە مافی دەنگدانیان هەبوو لەو ١٤ پارێزگایە کە ١٥ ملیۆن کەس بوون تەنیا ٧,٥ ملیۆن کەس بەشداریی پرۆسەی دەنگدانیان کردووە). واتە ڕێژەی دەنگدەران لە سنووری (٥٠٪)دا بوو، بەدەر لە دەنگەکانی لیستی هاوپەیمانیی کوردستانی لە (پارێزگاکانی مووسڵ و سەلاحدین و دیالە) دوور نییە ڕێژەی دەنگدەران لەو

(٣) پارێزگـایـە زۆر لە سـەرەوەی (٤٠٪)ەوە نەبێت. بۆیە هەر بەرزبوونەوەیەک لە کێرڤی دەنگدەرانی لایەنە غەیرە کوردییەکان، بەش و کورسییەکانی لایەنی کوردستـانی لە داهاتوو زۆر لەمەی ئێستا کەمتر دەبێتەوە، ئەمەش زەنگێکی خەتەرە بۆ لایەنی کوردستانی بۆ هەڵبژاردنەکانی تر.

بەرەنجـامـەکـانی هەڵبـژاردنـەکـانی رۆژی ٢٠٠٩/١/٣١ لـە پارێزگـاکـانی مووسڵ و سـەلاحەدین و دیالە بەتەحدید کە (کرۆکی ململانێی نەتەوایەتییە لە نێـوان ناوەندی بەغـدا و لایەنی کـوردسـتـانی) و، لە سـەرتـاسـەری عـێـراق بەتایبەتی، چەند دیاردەیەکی نوێی هێنایە کایەوە لەوانە:

بەرزبـوونەوەی رێژەی رەوتی ڕەگـەزپەرست و شـۆڤـێنـیـزمی عـەرەب و بەعسییەکان و مەزهەبییە توندڕۆکان کە زۆرینەیەکی ڕەهایان لە ئەنجوومەنی پارێزگاکان مسۆگەر کرد. لە (مووسڵ و سەلاحەدین و دیالە) شۆڤێنیزم و پاشـمـاوەکـانی ڕژێمی پێـشـوو و لە پـارێزگـای بەغـدا و خـوارووی عـێـراق شیعەکان: (لیستی مالیکی و رەوتی سەدر.. تاد).

یەکەم جـارە لە هەڵبـژاردنێکی گشـتی، ئینتیمـای مـەزهەبی (شیـعـەکـان) بەغدای پایەتەخت بەزۆرینەیەکی رەها حەسم دەکات (لیـستی مـالیکی ٣٨٪، لیستی سەدریەکان ٩٪، لیستی حەکیم ٤،٥٪، لیستی جەعفەری ٣،٤٪ و فەزیلە ٣،١٪....)، واتە زیاتر لە (٦٠٪)ی کورسییەکانی ئەنجومەنی پارێزگای بەغدا نوێنەرانی لیستەکانی مەزهەبی شیعەن، جگە لە لیستی (عەلاوی و ئەوانی تر کە دوور نییە زۆر لە ئەندامەکانی ئەوانیش شیعە بن).

لە ناوەند و خوارووی بەغدا لیستی کوردستانی ئەو تاکە کورسییەی کە لە هەڵبژاردنی ساڵی (٢٠٠٥) وەدەست هێنابوو، لە هەڵبژاردنی (٢٠٠٩/١/٣١) لە دەستی دا، لە کاتێک مەزەندەی کورد لە پارێزگای بەغدا بە زیاتر لە ٧٠٠ هـەزار کـەس دەکـرێت و بەبوونی بنکە و بارەگـەی زیاتر لە (٨) حـزبی کوردستـانی و بەو سـەنگە قورسـەی کورد لە بـەغدا کە سـەرکۆمار و وەزیری دەرەوە و جـێگری سـەرۆک وەزیران و چەندان وەزیر و سـوپاسـالاری عـێـراق (٥٨) ئەندامی پـەرلەمـان و دەیان جـێگری وەزیر و یاریدەر و پسـپـۆڕ و

نوێنەرایەتیی کورد لە هەرسێ دەزگاکانی دەسەڵات و گشت داوودەزگاکانی تری بەغدا و مەکتەبی نوێنەرایەتیی سەرۆکی هەرێم و مەکتەبی ئەنجوومەنی وەزیرانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان، کە زۆربەیان لە ئاستی لووتکە و خاوەن ئیمکانیاتێکی ئیداری و یاسایی و مادین و، هێزێکی پێشمەرگەی بەناوی پاسەوان و سەربازییەوە لە بەردەستیاندایە لەگەڵ قووڵاییەکی نەتەوایەتی و سیاسی و سەربازی و جەماوەری کە بریتییە لە پێنج شەش ملیۆن کوردستانی و هاوسۆزی و پشتگیریی نەتەوەیەکی چل ملیۆنی و سۆز و ئیحساساتی نێودەوڵەتی و، لە هەمووشی سەرنجڕاکێشتر جەختکردنی سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستانە لەسەر هاوپەیمانایەتی و هاوسۆزی ئەمەریکا کە تاکو ئەمڕۆش لایەنی یەکلاکەرەوەی بڕیارە لە (العراق)ی هیوا و ئاشتی. تۆ بڵێیت چ بێت هۆ و هۆکار کە لیستی هاوپەیمانیی کوردستانی نەتوانێت هەر چ نەبێت ژمارەی دەنگەکانی هەڵبژاردنی ساڵی ٢٠٠٥ بپارێزێت کە (٢٥) هەزار دەنگ بوو دوای چوار ساڵ لەو هەموو (الالقاب الكبيرة والالفاظ الجميلة) تەنیا ١٦ هەزار دەنگ بێنن، بە ڕچاوکردنی باری ئارامی و هێمنایەتی و زیادبوونی چوار تەمەنی تری هەڵبژاردن بە بەراوردکردن لەگەڵ هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٥!

هەتاکو ئەگەر پاساویش کۆچکردنی کوردستانییەکانی بەغدا بێت بۆ شارەکانی کوردستان، خۆ ئەوانیش وەکو مووهەجەرین و موورەحەلینی ناوچەکانی تر، مافی دەنگدانیان لە دەست نەدابوو..! بەندە لەو باوەڕەدایە مامەڵە و هەڵسوکەوت و خیتابی سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان لە هەرێم و لە ناوەند بۆ ناوچەکانی ململانێ و بۆ ئێزیدی و شەبەک و هەتاکو بۆ ئەوانەی کە هێزە شۆڤینیزم و ئاینی و مەزهەبییە توندڕۆکان یان دەسەڵاتی ناوەندیی بەغدا کاریان لەسەر دەکات بۆ دابڕانیان لە کورد و لە هەرێمی کوردستان، مامەڵە و خیتابێکی دروست و یەکگرتوو و مەدرووس و هێورکەرەوە و ڕاکێشانیان نەبووە. واتە کەموکورتییەکان زیاتر دەکەوێتە سەرشانی لایەنی کوردستانی..

دووپاتبـوونەوە و قـایمبـوونی بنکە و پایەی لایـەنەکـانی ئـاینی سـیـاسـی و مەزهـەبی و یەکلاکردنەوەی دەسـەڵاتی ناوەندیی بەغدا لەلایەن رەوتی مەزهـەبی شیعە بە گشت پێکهاتە و باڵەکانیانەوە.

سـەرکەوتنی لایەنەکـانی سـەنترالیزم و بەهێزکـردنی دەسـەڵاتی نـاوەند لەسـەر حیسابی فیدرالێزم و لامەرکەزییەت.

پاشـەکـشـەکـردنی سـەنگ و مـەوقـیـعی لایەنە عـەرەبیـەکـانی عـێـراقی کـە هـاوپەیمانیی سـەرەکیی لیسـتی کـوردسـتـانین بە تەحدید ئـەنجـوومـەنی باڵای ئیسلامیی عێراق (لیستی شەهیدی میحراب) و لیستی (العراقیة د. علاوي)ی حزبی ئیسلامیی عێراق.. تاد.

حـەسـمکردنی کێشـەی دەسـەڵات لە نێوان عـەرەبی سـوننە و شـیـعـە یان لە نێـوان عـەلمانی و مـەزهـەبی لەلایـەکـەوەو لەلایەکی ترەوە لـە نێـوان (شـیـعـە و شیعە)ش.

هەڵبـژاردنی ٢٠٠٩/١/٣١ تەکـانێکی تری دا بە دیموکـراتیـیـەتی نـاوچە عـەرەبییـەکـانی عـێـراق و، بەپێـچـەوانەی باری نائارامی و ناکۆکـیـیـەکـان و قـەوارەی دەستتێوەردان، پێکهاتەکانی زۆرینەی عـەرەبی عێراق بە (سـوننە و شـیـعـە)یانەوە لـەنێو خـۆیاندا کـەوتنە ڕکـابەری و سندووقی هـەڵبژاردنەکـانیـان کرد بـە دادوەر و زۆرینە و کەمینەی حەسم کرد، ئەمەش ئـەزمـوون و وانـەیەکی ترە بۆ هـەردوو حـزبی فـەرمـانڕەوای کـوردسـتـان کـە هـۆزێک لەم پاوانخـوازییـە بکەنـەوە و پرۆسـەی دیموکـراتیـیـەت ئـازاد کـەن لە پەت و کـۆتی بـەرژەوەندیی تایبـەتی و، مـەترسـیی پاڵەپەسـتـۆی نـاوەند کـە خـۆیان تـەرەف و بەشـدار و (شـەریکن) تێـدایە و بە پرسـە هـەڵواسـراوەکـان کـە خـۆیانیش بەشـدارن لە کاڵبوونەوە و مرداركردنەوەیان و مـەترسیی دەرەکی، چیی تـر بنکەی حـزبیی خۆیان و شەقامی کوردستان لە خشتە نەبەن...!

تێـبـیـنی: ئەم بابەتە لە ڕۆژنامەی (رۆژنامـە) بـەدوو بەش و لە سـایتی SBEIY ٢٠٠٩/٢/١٦ بڵاو کراوەتەوە.

ڕیفۆرم داخوازیی خەڵکی کوردستانە

ئەگەر نەکرێت، دەیکات!

لە ٢٠٠٨/١٢/٢٨دا دەقی پڕۆژەی بەڕێز تاڵەبانی (هەنگاونان بەرەو چاکسازی) لە میدیاکانی هەرێمدا بڵاو کرایەوە، هەرچەندە پڕۆژەکە لە یەکێتییەوە بۆ یەکێتییە و گوزارشتە لە لایەنێک لە گرفتە ناخۆییەکان و (هەنگاونان)ـە بەرەو چارەسەرکردن، وەلێ گۆمە پەنگخواردووەکەی شڵەقاند و بەئیجابییەتەوە پێشوازیی لێ کرا.. دیارە سەرکردایەتیی (ی.ن.ک) و ڕێکخستنەکانیان سەرقاڵی پڕۆژەکەن و لەنێو میدیاکانی هەرێمیشدا (حزبی و غەیرە حزبی) ڕەنگی داوەتەوە، ژمارەیەکی بەرچاو لە ڕۆشنبیران و پسپۆڕان چ سەر بە لایەنەکانی تر و چ خەڵکی بێلایەن، خەریکی هەڵسەنگاندن و شرۆڤەکردنیەتی، هەرچی بێت مەبەستو بەرەنجام، پێشنیازکردنی پڕۆژەی وا لەلایەن شەخسی یەکەمی (ی.ن.ک)ەوە، سەنگی خۆی هەیە و دوو ڕاستییش دەخاتە ڕوو:

یەکەمیان: دانپێنانە بە قووڵی و قەوارەی تەنگژەکە: دەستتێوەردانی حزب لە کاروباری داوودەزگاکانی حکوومەت لە زانکۆ و پەیمانگەکان و دەسەڵاتی دادوەری.. تاد.

دووەمیان: میکانیزمی چارەسەرکردنە. لەبەر ئەوە پڕۆژەکە حزبییە و بۆ حزبە، میکانیزمی کارکردنیش حزبییە و لووتکەی دەسەڵاتی حەسم، خودی سکرتێری گشتیی یەکێتی و هەردوو جێگرەکەیەتی، لەگەڵ ئەهمیەت و گرینگیی خودی پڕۆژەکە، وەلێ یەک لایەنەیە و لە چوارچێوەی ڕێنوێنی و ئامۆژگاری تێ ناپەڕێت، چونکە وەکو وتمان:

یەکەمیان یەک تەرەفە و حزبییە.

دووەمیان هەنگاونانە بۆ موعالەجەی بەرەنجام نەک هۆکار.

دیاردەی دەستتێوەردانی حزب لە کاروباری حکومەتی هەرێم شتێکی شاراوە نییە، سەرکردایەتیی هەردوو حزبی فەرمانڕەوا (یەکێتی و پارتی) لە سەرەتای ئەم ئەزموونەوە پیادەی دەکەن و بەردەوامن و، بەندە لەمێژەوە لەو باوەڕەدایە کە پێش ئەوەی باس لە چاکسازیی بکرێت یان باس لە جیاکرنەوەی دەسەڵاتەکان بکرێت، چ حزبی لە دەسەڵاتە فەرمییەکان و چ لە نێوان هەرسێ دەسەڵاتەکاندا (یاسادانان، کارگێڕی بەهەردوو باڵەکەیەوە، دادوەری)، دەبێت دوو هەنگاوی گرینگ بنرێت:

یەکەم

گەڕانەوەی حزب بۆ ڕۆڵ و ئامانج و ئەرکی خۆی وەک ئامرازێکی ڕێکخەر و پێگەیاندن و تەعبیئەکردنی جەماوەر لەسەر ئەو پرەنسیپانە کە خودی ئەندامانی ئەو حزبە قەبووڵی دەکەن و بڕیاری لەسەر دەدەن و پەیڕەو و پرۆگرامی بۆ دادەنێن و لە پێناویدا خەباتی هەمەجۆرەی بۆ دەکەن، ئامانجیش: گەیشتنە بەدەسەڵات و پیادەکردنی ئەو پرۆگرامەیە کە بۆ قۆناغێکی دیاریکراو پەسند کراوە. بۆیە لە هەر سیستەمێکی دیموکراتی (حزب) و ژیان و خەباتی حزبایەتی، یەک لە کۆڵەکە گرینگەکانیەتی و پێویستییەکی وەهایە هەر چۆن زاد و هەوا بۆ بەردەوامبوونی ژیان....

شیاوی وتنە لەم بارەیەوە کە ئەوە بۆ زیاتر لە یەک سەدە دەچێت هزری سیاسی و کۆمەڵایەتیی ئەم جیهانە بۆ ڕێکخستنی کۆمەڵگە و گۆڕین و گۆڕانکاری و بەڕێوەبردن و گەیشتن بەدەسەڵات، بەتایبەتی لە سیستەمێکی دیموکراتی، چ بەگشتی و چ لەسەر ئەساسی چینایەتی و نەتەوایەتی و ئاینی و مەزهەبی.. تاد، جگە لە حزب ئامرازێکی تری باشتری نەدۆزیتەوە، نەک هەر ئەوە بگرە باس لە سیستەمێکی دیموکراتی و مۆدێرن، بێ بوونی حزب و ململانێی حزبایەتی، یان بوونی بۆ نییە یان لەنگە.

هەر لەسەر ئەم بنەمایە، مەزەندەکردنی (حکوومەت و پەرلەمان) بێ حزب، لە سیستەمێکی دیموکراتیی ئەمڕۆماندا، بەتەحدید، جۆرە خەون و خەیاڵێکە.

کۆمەڵگەی کوردەواریمان لە باشووری کوردستان لە سەرەتای نەوەدەکانی سەدەی رابردوو تا ئێستا پێی ناوەتە قۆناغێکی تازە، ئەگەر بزاڤی رزگاریخوازی ئەم بەشەی کوردستان بەگشتی و سەرکردایەتیی پارتی و یەکێتی بەتایبەتی، بەهۆشیاری و بەوردی مامەڵەیان لەگەڵ هەلەکانی ئەم (١٧) ساڵەیە بکردایە و بەتەحدید پاش قۆناغی (٢٠٠٣)، ئەوە دوور نەبوو ئەم ئەزموونە تووشی هەندێک لەو گرفتانە نەبووایە کە ئێستا پێوەی دەگلێتەوە، بگرە دەکرا لە کاتی ئەو قۆناغە نموونەیەکی باشتر لە بنیاتنانی سەرەتاکانی دیموکراتی و ژینگەیەکی تەندروستیان بڕەخسانایە بۆ بەدەزگاکردنی دامەزراوەکان، ئێستاش هەر چۆن سەرکردایەتیی ئەم دوو حزبە مۆنۆپۆلی گشت دەسەڵاتەکانیان کردووە و ئەم ئەزموونەیان تووشی چەندان گرفت و تەنگژە کردووە و کۆمەڵگەیان کردووە بە کۆمەڵگەیەکی (حزبی لیستە)، ئەوەی لە بازنەی ولاو و ئینتیما و بەرژەوەندیی یەک لەوان نەبێت، ئەوە ژیان و ئازادییەکانی تا حەدێک سنووردارە, باشترە هەر خۆیان دەستپێشخەر بن لە عیلاجکردنی ئەو دیاردەیە.

ئینتیما و ولائی (یان لە برس یان لە ترس) نموونەیەکی بەسەرداچووە، حزبایەتی شێوازی (رستاخیزی شای ئێران) و (نموونەکانی بلۆکی شەرقی) کۆن و (بەعسی فاشی)، هێشتاش لە یادی خەڵکانێکی زۆردان و بەرەنجامەکانیش لە بەرچاون.

هەوڵی بنیاتنانی دیموکراتییەت و تێڕوانین بۆ گشت دامەزراوەکانی دەسەڵات، لەوانە حکوومەت و (پەرلەمان)، ڕەنگدانەوەی بیر و بۆچوون و تێگەیشتنە لە بوون و ئامانج و رۆڵی ئەو دیاردە و ئەو دامەزراوانە و بنەما و ئامرازەکانیەتی کە یەک لەوانە (حزب)ە. تا ئێرە نکووڵی لە رۆڵی حزب ناکرێت، تا ئێرە کەس ناڵێت دەبێت واز لە پارتە سیاسییەکان بهێنین و بەدوای بەدیلی تردا بگەڕێین، تا ئێستا ئەلتەرناتیڤی پارتەکان لە پرۆسەیەکی

دیموکراتی بوونی نییە، وەلێ ئەودەم دەبێتە پرسیار کاتێک ئەم ئامرازە تەجاوزی رۆڵ و پێناسەی خۆی پێ دەکرێت و بەخراپی بەکار دێت و (حزب) دەبێتە دەسەلات نەک ئامرازێک بۆ گەیشتن بەدەسەلات و، بازنەی تەسکی سەرکردایەتییەکەی دەبێتە سەنتەری بڕیار و بەڕێوەبردن نەک دەزگاکانی (یاسادانان و حکومەت و دادوەری)، واتا حزب دەبێتە (دەوڵەت). ئا لێرەوە کێشەکان سەرهەڵدەدەنەوە و هەر ئەمەشە دەبێتە هێلانەی دیکتاتۆرییەت و تاکڕەوی و دواجار خودی حزبیش دەبێتە دامەزراوەیەکی (ئیستیعاب) و، واجیهەیەکی بێ گیان..!

پێناسەکردنەوەی حزب و گەڕانەوەی ئیعتیبار بۆ (حزب) و بۆ ڕۆڵی (حزب)، لەوەوە دەست پێ دەکرێت کاتێک زەوینەیەکی ئازاد و تەندروست بۆ ئەندامان و بنکەکانی دەڕەخسێت، پەیڕەو و پرۆگرامێکی تۆکمەی سەردەمییانەی بۆ دادەنرێت و ڕێزی لێ دەگیرێت، سەرکردایەتی و بنکردایەتی و گشت ئۆرگانەکانی لە سەرەوە بۆ خوار بەپێی پەیڕەوەکەی دیاری دەکرێن و ئەرکەکانیان ئەنجام دەدەن، هەر بەو پێیەش پلە و پایەی حزبییان پێ ڕادەسپێردرێت، نوێنەرایەتیی دەکەن لە ئۆرگانەکانی دەرەوەی حزب و ئیلتیزام بەو پەیڕەو و پرۆگرامە کە (دەستووری حزبە) و ئەنجامدانی دەبێتە پێوەری ئەو پلە و پایە و پرس و لێپرسینەوە.

مەعلوومیشە تا (ئامراز = حزب) ڕێز لە دەستووری نەگیرێت لەلایەن سەرکردایەتی و بنکردایەتییەوە و نەخرێتە قاڵبی (ئامراز) بۆ گەیشتن بەئامانجی دیاریکراو، نەک خودی حزب ببێتە ئامانج و، تا حزب تەنیا گردکردنەوەی خەڵک بێت لە حزبدا و حزب لە سەرکردایەتییەکەی و سەرکردایەتییەکەشی لە هێما، ئەوە باسکردن لە جیاکردنەوەی دەسەلاتەکان و ڕزگارکردنی دەسەلاتەکان لە مۆنۆپۆلی بازنەی تەسکی حزب، زۆر واقیعی نابێت و دوور نییە مەحاڵیش بێت.

بۆیە دەسەلاتی فەرمیی ئەم هەرێمە (پارتی و یەکێتی)، ئەگەر بەنیازی ریفۆرمن، دەبێت هەنگاوی یەکەم لە خۆیانەوە و لە لووتکەی دەسەلاتی حزبی و

حـزبەكـانيـانـەوە دەست پێ بكەن، ئينجـا دەسـەڵاتەكـان و كـۆمـەڵگە، چـونكە تەنگژەكان و ئەو گەندەڵييـەی كە كەڵەكەی كردووە و تا دێت قـووڵ و فراوانتر دەبێت، ڤـايرۆسـەكـانی لە حـزبەكـانەوە دزەی كـردووە و لە سـەرەوەی بەرەو خوارەوە، هەر چاكسازييەكيش دەبێت لەوێوە دەست پێ بكات.

ئەگـەر رێک بين لەسـەر ئەوەی كـە حـزب (ئامـرازە) بۆ وەرگـرتنی دەسـەڵات لەگەڵ ئەركەكانی تر و ئەگەر بـاوەڕمـان بە ئەمـدەست و ئەودەسـتی دەسـەڵات هـەبێت بە شێوەيەكی ئاشتيـخوازانە لە ڕێگەی هـەڵبژاردنێكی ئازاد و شـەفاف وەک يەک لە بنەما سەرەكييەكانی سيستەمێكی ديموكراتی يان هەنگاونان بۆ دامـەزراندنی سـيـسـتـەمـێكی وەها، ئەوە تەيار و توندوتۆڵكردنی (ئامـراز = حـزب) لە ڕووی فـيـكری و بـاری ڕێكخـستن و پـێگەيشـتنی ئەندامـانی بەشـێـوەيەكی دروست و لەسـەر ئـەسـاسـی (دەسـتـوورەكـە) و ڕێـزگـرتن و ئيلتيزامكردن بەو (دەستوورە) و بەڕێوەبردنی بە شێوە و شێوازێكی وەها كە هەم موراعاتی ديسپلينی حزباتی بكرێت و هەميش فەراهەمكردنی فەزايەكی تەندروسـتی ناوەخـۆی بكرێت، تێـدا ئەندامـان و بنكەكـانی خـوارووی سـەركردايەتی (حەصانە)ی حزبايەتييان هـەبێت لە دەربڕينی را و بۆچوون و بەشداريی فيعلی بن لە هەموو ژيانی حزب و پرۆگرام و دروستكردنی بڕيار و پيادەكردنی.

ملمـلانێی سياسيی ئاشتيخوازانە وەک شـەڕی پێشمـەرگايەتی و نيزامی وايە. كە دوو لەشكر ڕووبەڕووی يەكتر دەبنەوە ئەو لايەنە شـەڕەكە دەباتەوە كە زياتر ڕێزەكـانی ڕێكوپێک بێت و هۆ هۆكـار و ئامـانجی شـەڕەكـەيان لا ڕوون بێت و هـەمـوو كــەرەســەكــانی ئەو شــەڕە هـەر چی نـەبێت لە لـەشكری بەرامـبـەرەكەی بـاشـتـر بێت. سـەربازی مـەشق پێكراو هـۆشـيـاريـی هـەبێت و فەرماندەی و سـەركردەی لێهاتوو و خاكی و جەربەزە و لەخۆبردەيیی هـەبێت... تاد، يان وەكـو دوو خـاوەن كـێـڵـگـەيەک بـە زەويی باش و ئامـرازی جـووت و دوورينەوە و چاودێريی باش بەرهـەمی باش وەدەست دێنێ.

لە ملمـلانێـيـەكی سيـاسـی و شـارسـتـانی و شـەفـاف دوور نيـيـە بۆ حـزب

هەڵەیەکی گەورە بێت ئەگەر هاتوو لە پێناوی (هێندی= کمیة) و (جۆرای= نوعی) لە دەست بدات یان جۆری بکاتە قوربانیی هێندێ. ئەندامی چوست و هۆشیار و ئەکتیڤ خاوەن پرەنسیپ و بیروباوەڕ و مولتەزیم و کادیر و لێپرسراوی لێهاتوو و قاڵبووی خەبات و تێکۆشان دەستپاک و داوێنپاک و بەرنامەی تۆکمە و روون و دروست، دینامۆ و واجیهەی حزبە و عاملی جەزب و ڕاکێشانی دەنگدەرانە بۆ سەر سندووقی هەڵبژاردن کە تاکە مەیدانی حەسمی دەسەلاتە. هەر چۆن سوپایەکی زۆری بێ سەروبەر و بێ ئیمکانیات و بێ توانا و خاووخلیچک و خاوەنی فەرماندە و سەرکردایەتییەکی بێ توانا و عەیبدار و لاواز و دۆڕاو دەبێت بەرامبەر ئەوی باشتر، هەروەها حزبەکانیش لە کاتی ململانێدا. ئەو حزب و لایەنە سەرکەوتوو دەبێت کە دروست بێت و سوود لە لاوازی و هەڵەکانی لایەنەکانی بەرامبەری وەرگرێت و ڕاستگۆش بێت لەگەڵ خۆی و پرۆگرام و جەماوەر.

پێشتر لە چەند بابەتێکی تردا، هەندێک بەفراوانتر، ئاماژەمان بەهۆکارەکانی بوونی حزب و ئەرکەکانی بەتایبەتی لە پرۆسەیەکی دیموکراتیدا و ململانێ و ئەمدەست و ئەودەستی دەسەلات کردبوو، بەپێویستی نازانم لێرەدا لەو زیاتر بدوێم و دووپاتیان کەمەوە.

دووەم

شێوە و شێوازی حوکمڕانی هەرێمی کوردستان: کە بریتییە لە دابەشکردنی دەسەلات و داهات لە نێوان سەرکردایەتیی پارتی و یەکێتی بۆ ماوەی زیاتر لە ١٧ ساڵ وەک یەک. ئەزموونی وەها بۆ ئەم ماوە درێژە دیاردەیەکی شاز و سەقەت و بێ هاوتایە. دەکرا لە سەرەتاوە و لە هەندێک بواریدا جێگەی باس و تاوتوێکردن بووایە وەلێ ماوەیەکی دوور و درێژە خودی ئەو دیاردەیە بووەتە ڕێگر لە گۆڕین و گۆڕانکاری و ماکی گەندەڵی و، ئەوەی لە ماوەی ئەم (١٧) ساڵەدا خەڵکی کوردستانیان پێ دەترساند و رایان هێنان وەکو پاساو بۆ ئەم دیاردەیە، زۆربەی زۆری وەدی هات و بەخراپترین

شێوە، هەروەها خودی ئەم دیاردەیە نەک هەر نەبووە هۆکاری چارەسەرکردنی کێشە سەرەکی و ستراتیجییەکانی خەڵکی کوردستان و مسۆگەرکردنی دوارۆژی و دابینکردنی پێداویستی و گرفتە ئەساسییەکانی، بگرە بەپێچەوانەوە:

لەگەڵ دەسەڵاتی ناوەندیی بەغدا کێشەکان ئاڵۆزتر بوون و شۆڕ بوونەتەوە بۆ شەقامی عەرەبی و ئیسلامی. بەواتایەکی تر شێوە و شێوازی ململانێکە گۆڕاوە لە ململانێیەکی سیاسی لە نێوان بزاڤی رزگاریخوازی کوردستان و بازنەی تەسکی دەسەڵاتی ناوەند بۆ ململانێیەکی سیاسی و ڕەگەزی و مەزهەبی و بەمەش تەجاوزی بازنەی تەسکی دەسەڵاتی ناوەندی کردووە و شۆڕ بووەتەوە بۆ شەقامی عەرەبی و هەرێمایەتی و ئیسلامی و لە ئاستی نێودەوڵەتیش ڕەنگی داوەتەوە. ئەم گۆڕانکارییە یەک لە خوسڵەتە نێگەتیڤەکانی قۆناخی دوای (رزگاری) و (داگیرکردنی) عێراقە لەلایەن ئەمەریکاوە (٢٠٠٣).

پەراوێزکردنی پێداویستییە حەیاتییەکانی خەڵک بەتایبەتی لە بواری خزمەتگوزاری وەک کارەبا و ئاو و سوتەمەنی و پەروەردە و خوێندنی باڵا و باری تەندروستی و گرانی و پاشەگەردانی بازاڕ، کۆچی هەزاران لە گەنج و لاوان بۆ دەرەوەی وڵات و بێکاری و، نەبوونی سیاسەتێکی ئابووری و بەرنامەکی تایبەت و دیار بۆ کەرتەکانی.

بێدەنگی لە مانەوەی زیاتر لە (١٠) بنکەی سەربازی و سیخوڕیی تورکیا لەناو خاکی هەرێم و گوێنەدان بەدەستتێوەردانی دەرەکی و بۆردمان و تۆپبارانی بەردەوامی تورکیا و ئێران و خاپوورکردنی دەیان گوندی تازە ئاوەدانکراو و، تێکدانی ڕێگەوبان و کێڵگە و ماڵوماڵاتی جووتیارانی ناوچەکانی نزیکی سەر سنوور و، ژەهراویکردنی ژینگەی ئەو دەڤەرانە و ئاوارەبوونی چەندان هەزار هاووڵاتیی بێ گوناه... تاد.

مامەڵەکردن لەگەڵ دۆسیەی ئەنفال و هەڵەبجە و هەڵوێستی فەرمی بەرامبەر بەتاوانبارانی ئەو کارەساتە و دیفاعکردن لە تاوانبارێکی وەک

سـولّتـان هاشـم و هەڵهـاتنی یەک لە گـرینگتـرین شـاهیـدعـەیانی تاوانی کیمیابارانکردنی هەڵەبجە.

واتە دیاردەی پاوانکردنی دەسـەلاّتی پەنجا بەپەنجـا لە نێـوان دوو حـزبی دەسەلاّتدار (یەکێتی و پارتی) و قەتیسکردنی ململانێ:

نەبووە هۆکاری چارەسەرکردنی کێشەکان بەگشتی بگرە ئاڵۆزکردنیان.

نەبووە هۆکـارێک بۆ بنیـاتنانی سـەرەتایەکی دیمـوکراسی و گەشـەپێدانی، بگرە رێگر و سەقەت و پەراوێزکردنی.

نەبووە دابەشکردنی دەسەلاّت بگرە مۆنۆپۆلکردنی.

نەبووە پتـەوکردنی بنکەی (حـزب) و جوانکردنی وێنەکەی و بەهـەیبـەتکردنی ژیانی حـزبایەتی، وەک ئامـرازێکی بێ ئەلتـەرناتیڤی پرۆسـەی دیموکراتییـەت، بگرە نابووتکردنی.

نەبووە بەهێزکردنی ئەزموونی هەرێمی کوردستان، بگرە لاوازکردنی.

دەسـەلاّتـی دوو جـەمـسـەری (وەک یەک) و مـۆنـۆپۆلکردن و قـەتیـسکردنی ململانێی شارستـانی و ناشتیخـوازانە بۆ ئەمدەست و ئەودەسـتی دەسەلاّت و ئیسـتغـلالکردنی گشت چەمکەکانی دەسەلاّتی فەرمی لە پێناو بەرژەوەندیی تایبـــەتی تەسک، خـــۆی لە خـــۆیدا بووەتە رێگر لە بەردەم لەدایکبـــوونی دەسـەلاّتێکی زۆرینەی خـاوەن شـەرعـیـیـەتی رێزلێگیـراو و ئۆپۆزسـیـۆنێکی تەندروست و ئەکتیڤ و مەسئوول.

بەکـورتی ئەم دیاردەیە کە بۆ (١٧) سـاڵ دەچێت لەم هەرێمـە کـە (پارتی و یەکێتی) پیادەی دەکەن، لە ناوەوە و لە دەرەوە، کوردستـانییەکان و دۆستـانی کـورد بەمــەترسی دادەنێن لەســەر خـودی ئەمـڕۆ و دوارۆژی کـوردسـتـان، حکوومـەتەکـەشمـان لەلایەن توێژێکی فراوانی خـەڵکی کـوردسـتـان و زۆر لە دۆســـتـــانی کـــوردیش بەحـکوومـــەتی پارتـی و یەکـــێـــتی دادەنێن، نـەک بەحکوومەتێکی نیشتمانیی کوردستانی.

ئەم ئەزمـوونە لە تەنگژەدایە. دەسـتـتێـوەردانی حزب لە دەزگاکانی فـەرمـیی

هەرێم ئەنجامە نەک هۆکار. پێش بیرکردنەوە لە جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکان و ریفۆرم و تەفعیلکردنی دەزگاکان، دەست هەڵگرتنە لەم شێوە و شێوازە حوکمڕانییەی ئەمڕۆی هەرێم (لە ئاستی حزب و بەڕێوەبردنی ئەم کیانە).

سەرەتای هەر گۆڕین و گۆڕانکارییەکی جیدی لە ئاستی هەرێم و دامەزراوەکانی، بەوە دەست پێ دەکات کاتێ سەرکردایەتیی هەردوو حزبی دەسەڵاتدار هەریەک لەلای خۆیەوە:

بەخودی سیستەمی حزبەکانیان و چۆنیەتیی مامەڵەکردن لەگەڵ ئەندام و دامەزراوەکانی خۆیاندا بچنەوە، ژیانی حزبی تەندروستتر بکەن، ئەوەی بەتەمای ئەوە بێت دامەزراوەکانی ئەم هەرێمە تۆکمە و کارا و کارامە و کاریگەر و دوور بێت لەگەندەڵی، دەبێت ئامرازی گەیشتن بەدەسەڵاتێکی وەها تەندروست و تۆکمە و تەیار بکات، ئامرازی باش لە ژینگەی باش، بەرهەمی باش وەدەست دەهێنێت و پێچەوانەکەشی دروستە.

کۆتاییهێنان بەقۆرخکردنی دەسەڵات و داهاتی خەڵکی کوردستان و ئازادکردنی بڕیاری کوردستانی لە دیاردەی دوو ناوەند.

ئەوەی باسمان کرد سەرەتایەکی پێویستە بۆ چارەسەرکردنی تەنگژەکانی ئەزموونی ئەم هەرێمە کە بەپلەی یەکەم و ڕاستەوخۆ سەرکردایەتیی هەردوو حزبی فەرمانڕەوا لێی بەرپرسیارن، دیارە لە واقیعی ئەمڕۆی کوردستاندا هەر دەبێت هەردوولا وەخۆیان بکەون بۆ: خۆشکردنی زەوینە بۆ هەڵبژاردنێکی ئازاد و شەفاف، تێیدا گشت حزب و لایەنەکانی کوردستان خۆیان تاقی بکەنەوە (هەریەک بەپێی بەرنامەی خۆی)، بۆ وەرگرتنی دەسەڵات، حزبی زۆرینە حوکمڕان بێت و کەمینە بەرهەڵستکار.

لایەنێک کە دەسەڵاتی لە زۆرینەی خەڵکی کوردستان وەرگرتبێت، ملکەچکردن بۆ شەرعییەتی مولزیمە، هەروەها ڕێزگرتنی دەسەڵات لە کەمینە ئەرکە.

لایەنێکی حوکمڕان و ئۆپۆزسیۆنێکی وەها کە هەڵقوولاوی نوێنەرانی

خەڵکی کوردستانە (پەرلەمان)، دەتوانێت هەنگاو بەهەنگاو دەسەڵاتەکانی هەرێم بەرەو دامەزراوە ببات، پاش ئەوەی ئەو پەرلەمانە پرۆگرام و یاسای پێویستی بۆ دابین دەکات و قودرەتی پیادەکردنی دەسەڵاتەکانی دەبێت لە ئاستی چاودێری و پرس و لێپرسینەوەی، نەک (پارتی و یەکێتی) یان ئەم پەرلەمانەی ئێستامان.

کورد بێ ڕەگ نییە سەبارەت بەم دیاردەیە (نوێنەرایەتی)، بەپێچەوانەوە لە دێرزەمانەوە ئاشنایە لەگەڵ سیستەمی (شورا) و نوێنەرایەتی، لە سەرەتای نیزامی (مەبعوسان)ی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی، لە پاش بەزۆر لکاندنی باشووری کوردستان بەعێراقی داتاشراو، بەدرێژاییی بیستەکانی سەدەی ڕابردوو تا ئەمڕۆ.

دوور لە هەڵسەنگاندنی ئەو قۆناغانە و چۆنیەتیی بەشداریی کورد لە دامەزراوەکانی (نوێنەرایەتی)، چ (مەبعوسان)ی ئال عوسمان و چ (ئەنجوومەنی نەتەوایەتی= مجلس الامة)ی قۆناغی پاشایەتی (١٩٢١–١٩٥٨)، چ گشت قۆناغەکانی دوای شۆڕشی ١٤ی تەمووزی ١٩٥٨ بە(ئەنجومەنی گەل = مجلس الشعب)ی بەعسییەکان و نەژادپەرستەکانی عەرەبی قۆناغی (١٩٦٣– ٢٠٠٣)، بە(ئەنجوومەنی یاسادانان = المجلس التشريعي)لە کارتۆنییەکەی (ناوچەی کوردستان)ی ڕژێمی سەدامی لەناوچوو، چ پاش قۆناغی داگیرکردنی عێراق لەلایەن ئەمەریکاوە (کۆمەڵەی نوێنەرانی کاتی ٢٠٠٣– ٢٠٠٥) و (ئەنجوومەنی نوێنەرانی پاش ٢٠٠٥ تا ئێستا)، لەهەمووشی بەرچاوتر ئەزمونی قۆناغی دوای ڕاپەڕینی هەرێمی کوردستانە، ئەویش دامەزراندنی (ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان = پەرلەمان لە ساڵی ١٩٩٢ تا ئێستا)، ئێژین دوور لە هەڵسەنگاندنی ئەو قۆناغانە، کورد لەمێژەوە ئەزموونی (نوێنەرایەتی) و (یاسادانان)ی هەیە و کێشەکە لەوەدا نییە بەقەد ئەوەی چۆن و کێ و بۆچی.

واتا ئەمەی ئەمڕۆ کورد پیادەی دەکات وەکو پەرلەمانی کوردستان و بوونی نوێنەرانی خەڵکی کوردستان، دیاردەیەکی بێ ڕەگ و ریشە نییە، چ پێش

دروستکردنی ئەم عێراقە و چ پاش ئەوە و لە سەرتاسەری عێراق. دوور لەوانە هەر هەمووی وا بۆ (١٧) ساڵ دەچێت پەرلەمانێکمان هەیە خولێکی تەواو کرد و وا خولی دووەمیشی بەرەو تەواوبوون دەڕوات، لە ڕووی یاسایی و بەدەق و بڕگەکانی سەر کاغەز، هەم باڵاترین دەزگایە و هەم بەهێزترینیان...

یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢، کەتا ئێستا لە ئاستی (دەستووری هەرێمی کوردستانە)، زیاتر لە (٦٠) مادەی تەرخان کراوە بۆ دەسەڵاتی (یاسادانان = پەرلەمان)، دەسەڵاتەکانی ڕێزبەند کراوە و زیاتر لە (١١) بڕگەی بەخۆوە گرتووە. ڕێژەی پێویست بۆ سەرکەوتنی لیستەکان لە (٪٧)ەوە بووەتە ڕێژەی دابەشکردنی کۆی گشتیی دەنگدەران لەگەڵ ژمارەی کورسییەکان، مافی گەلانی تری غەیرە کورد مسۆگەرە، دوور نییە بەمەش هیچ لایەنێک بێبەش نەبێت.

ئەندامانی ئەم پەرلەمانەی ئێستا پێشەکی (ئەندامی لیستی حزبین)، حزب تەسبیتی کردووە و خەڵکی کوردستان پەسندی کردووە، لە ڕووی یاساییەوە جگە لە یاسادانان، بەرپرسیارە لە کۆمەڵێک پرسی چارەنووسساز هەر لە بڕیاردان لەسەر مافی چارەنووسی کوردستان، تا دەستنیشانکردنی حکومەت و سەرۆکی هەرێم و بڕوا پێدان و لێ سەندنەوەی لێیان و چاودێریکردنیان و پەسندکردنی بودجەی هەرێمو بەدواداچوونەوە و پرس و لێپرسینەوە و پەسندکردنی ڕێککەوتننامە و گرێبەستەکان... تاد، کەچی دەبینین لە زۆر ڕووەوە لە ڕووی پراکتیکەوە بێ دەسەڵات کراوە.

لەبەرئەوەی پەرلەمان نوێنەرایەتیی خەڵکی کوردستان دەکات و بەپێی ئەو هەموو دەسەڵات و ئەرکانەی کە بۆی ڕێز کراوە، دانیشتوانی کوردستان، دۆستانی کورد مەزەندەی گەورەیان لێ دەکرد و چاوەڕوانی ئەوە بوون کە ئەو دەسەڵات و ئەرکانە بەباشی بەکار بهێنێت، هەر ئەمەش وای کردووە کە خەڵکێکی زۆر و چاودێران، لایەنێکی گرینگی واقیعی نێگەتیڤی ئەمڕۆی ئەم هەرێمە بەگشتی، بخەنە ئەستۆی پەرلەمان و ببێتە ناوەندێکی بەرچاوی گلەیی و گازندەیان.

واتا:

لەم هەرێمە ئەزموونێکی پەرلەمانیمان هەیە، وەلێ سەقەتە.

نوێنەرایەتیی هەیە، وەلێ فەرز کراوە.

دەزگایەک هەیە، وەلێ رووکەشە.

توانا هەیە، وەلێ وەلاوە نراوە.

ئیرادە هەیە، وەلێ لغاو کراوە.

لەوەش خراپتر ئەم سیستەمە، غەرقی سیستەمی دەسەڵاتی نوخبەی سیاسیی هەردوو حزبی دەسەڵاتدارە..!

ئەم ئەزموونەی ئێمە ئەگەرچی بەپێی رێزبەندیی یاسا و رێساکان و وتاری بازنە و بنکەکانی دەسەڵات، تا ئێستا وەک سیستەمێکی (پەرلەمانی) دیموکراتی دایدەنێن (هەندێک جاریش بێ هاوتا)، وەلێ لە پراکتیکدا دەسەڵاتی نوخبەیە (بازنەی دەسەڵاتی هەردوو حزب) و بەهۆی پرەنسیپی دابەشکردنی دەسەڵات و داهات لەنێو خۆیاندا، وەک یەک، مانەوەی دوو ئیدارە و دوو بودجە و دوو مەتبەخی دروستکردنی بڕیار و دوو سەنتەری بڕیاردان و دوو هێزی سەربازی لە واقیعدا، پەرلەمانەکەی تەهمیش و ئیفلیج کردووە، کراوەتە پاشکۆی ئەو دوو دەسەڵاتە حزبییە، بەمەش ئەو دیموکراتییەی کە باسی دەکەن زیاتر (دیموکراتیەتی دیکتاتۆریەتی هەردوو حزبی دەسەڵاتدار) و شیعاراتە، لەوەی سەرەتایەکی راستەقینە و تەندروست بێت بۆ بنیاتنانی دیموکراتییەت.

هەر لەم روانگەوە، هەر باسێک و هەوڵێکی جیدی لەمەڕ ڕیفۆرم و چاکسازی، دەبێت پێش هەموو شت وەڵامی پرسیارێکی گرینگ بداتەوە، ئەویش چۆن و لە کوێوە دەست پێ بکرێت؟

لە رێگەی هەردوو حزبی فەرمانڕەوا بەواقیعی ئێستایانەوە لۆجیست نییە، چونکە خۆیان لە تەنگژەدان و هۆکاری تەنگژەکەن.

لە رێگەی ئەم پەرلەمانەی ئێستا، مەحاڵە، چونکە ئەم پەرلەمانە

ڕەنگدانەوەی ئەو دوو دەسەڵاتەیە بەگشت تەنگژەکانیەوە، شەفافتر:

شێوە و شێوازی بیرکردنەوە و هەستی حزبایەتیی ئێستا و مۆنۆپۆلکردنی دەسەڵات لەلایەن بازنەی تەسکی سەرکردایەتیی هەردوو حزبی فەرمانڕەوا (پارتی و یەکێتی) لە گشت و بۆ گشت بوارەکان، ئەم پەرلەمانەی ئیفلیج کردووە، چارەنووسی هەر خولێکی تریش لەمە باشتر نابێت ئەگەر هاتوو مەفهومی حزبایەتی و هەڵوێست لە دەسەڵات هەروەکو ئێستا بەردەوام بێت.

لێپرسراویەتیی بازنەی تەسکی دەسەڵاتی هەردوو حزب (پارتی و یەکێتی) لە شێوە و شێوازی دەستنیشانکردن و هەڵبژاردنی ئەندامانی لیستەکانیان کە زیاتر لە بنەمای مەحسوبیەت و مەنسوبیەت سەرچاوەی گرتووە، نەک توانا و پسپۆڕی... تاد.

بەم پێیە پەرلەمانی کوردستان لە سێ لاوە بێهێز و لاوازە: بەرامبەر هێما و دەسەڵاتی حزبی، لە بەرامبەر حکومەتی هەرێم و لە ئاست کەسایەتی و پسپۆڕیی ژمارەیەک لە ئەندامەکانی.

ئەو واقیعە وای لە پەرلەمانی کوردستان کردووە لە دەسەڵاتێکی باڵای یاسادانان ببێتە:

دەزگایەکی پەسندکەری بڕیارەکانی بازنەی دەسەڵاتی حزبی نەک بڕیاردەر.

ڕێکخەری یاسای پرۆژەکانی مەتبەخی بڕیاری حزبی ئەو بازنەیە نەک دروستکەری.

سەکۆیەکی خاڵیکردنەوەی ئیحساساتی شەقامی خەفەکراو و پەنگخواردووی کوردستان و هۆڵێکی موناسەبات لەمەڕ ڕووداوەکان، بۆ هەڵهاتنی بازنەی دەسەڵاتی حزبی لە گیانی بەرپرسیارەتی و بڕیاردان لەمەڕ کێشە چارەنووسسازەکان و گواستنەوەی بۆ گۆڕەپانی پەرلەمان، چ بۆ مردارکردنەوەی ئەو پرسانە یان پاشەکشێ و کاڵکردنەوە و سازشکردن.

هەر بۆیە دەبینین پەرلەمان تا حەدێک بێ ئیرادەیە بەرامبەر زۆر لە یاسا و بڕگەکان کە هەر لە سەرەتاوە (تفصیل) دەکرێت بۆ باڵا و کاڵای ویستی

تایبەت، ڕۆڵیشی سنووردار کراوە، قودرەتی چارەسەرکردن و حەسمی گرفت و کێشە چارەنووسسازەکانی نییە.

سەرەتای ڕیفۆرمێکی جیدی و بنەڕەتی مەسئولانە لە دەسەڵاتە فەرمییەکان، دەبێت لە ڕیفۆرمی حزبەکان و شکاندنی بەستەڵەکی قەتیسکردنی ململانێ و تەجاوزی (دوو ناوەندی وەک یەکی بڕیار)، دەست پێ بکات و ئەویش بە رەخساندنی زەوینەیەکی تەندروست بۆ هەڵبژاردنێکی ئازاد، چونکە پەرلەمانێکی فرەڕەنگی و دوور لە مۆنۆپۆلی واقیعی ئێستا، بەبوونی زۆرینەیەکی شەرعی و ئۆپۆزسیۆنێکی مەسئول و ڕێز لێگیراو و بەهێز و ئەکتیڤ و بوونی فەزایەکی ئازاد و تەندروست و شەفاف، بەپێی مەوقیع و دەسەڵاتەکانی، دەبێتە ماک و دینەمۆی ڕیفۆرم و چاکسازیی دەسەڵاتەکان و بەدامەزراوەکردنیان.

بەپێچەوانەی گشت کۆسپ و لەمپەرەکانی ئەم (١٧) ساڵە، ئەمەی ئەمڕۆ کە هەیە بە هەرسێ دەسەڵات و گشت دەزگاکانی حکومەت و کۆمەڵگەی مەدەنی، ئەو نیمچە ئازادییەی کە هەیە و بەش و بەشداری کورد لە ناوەندی بەغدا، بەهەموو کەموکورتییەکانیانەوە دەستکەوتێکی گەورەیەو بەرەنجامی قۆناغێکی پڕ لە ئێشو ئازار و کارەسات و نەهامەتیی نەتەوەیەکە، پاراستنی و تەفعیلکردنی و گەشەپێدانی ئەرکی هەموو کوردستانییەکی دڵسۆز و نیشتمانپەروەرە.

گازندە و رەخنە زۆرە، کارکردن بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان تەنیا لێدوانە. دوور نییە چارەسەرنەکردنی ئەم دۆخە ببێتە مایەی هەڵدێرێکی تر، بۆیە:

تەنگژەکانی ئەم ئەزموونە بەگوێنەدان و هێشتنەوەی بۆ کات و خۆهەڵخەڵەتاندن بەدەستکەوتی ڕۆژ یان خولانەوە بەدەوروبەری بەرەنجامەکان، بە پەراوێزکردن و شێواندنی پرۆسەی دیموکراتییەت و ئازادییەکان چارەسەر ناکرێت، بگرە بە تەندروستکردنی ژیانی سیاسی و حزبایەتی و بەهێزکردنی دەسەڵاتەکان و بەدامەزراوەکردنیان دەکرێت، تێیدا

خەڵک ملکەچی شەرعییەت و دەسەڵاتی زۆرینە بێت، زۆرینەش ڕێز لە کەمینە بگرێت، بۆ هەموو لایەنەکان بنەماکانی بەرژەوەندیی نیشتمانی و نەتەوایەتیی خەڵکی کوردستان خەتی سوور بێت.

چاکسازیی ئیرادە و بەرنامەی دەوێت، بەرنامەش پرەنسیپ و لێکدانەوە و ئامانج و مەودا و ئالیاتی دەوێت، ئالیاتیش شەفافیەت و بەدواداچوونەوە و پرس و لێپرسینەوەی دەوێت، ڕیفۆرم داخوازیی خەڵکی کوردستانە ئەگەر نەکرێت دەیکات!

تێبینی: ئەم بابەتە لە ڕۆژنامەی ڕۆژنامە ژمارە ٣٨٨ لە٢٠٠٩/١/٢٠ و سایتی: سبەی بڵاو کراوەتەوە.

بەمادەی ٢٤ كەركووكیان دابڕان و

بەمادەی ٥٣یش كوردی ئێزدی و شەبەك

لە دانیشتنی ڕۆژی (٢٠٠٨/١١/٣)ی ئەنجوومەنی نوێنەرانی كۆماری العراق و، بە ١٠٦ دەنگ لە كۆی ١٥٠ پەرلەمانتاری ئامادەبووی دانیشتنەكە، یاسای هەمواركردنی (یاسای هەڵبژاردنی ئەنجوومەنەكانی پارێزگا و قەزا و ناحیەكان ژمارە ٣٦ ساڵی ٢٠٠٨)ی پەسند كرد كە تایبەت بوو بەبەمافی كەمینەكان.

یاسای ژمارە (٣٦) ساڵی ٢٠٠٨، هەر لە سەرەتا، وەكو پڕۆژەیەك، جێگەی مشتومڕ و ناكۆكیی لایەنەكانی پرۆسەی سیاسیی عێراق بوو و، سەرەتایەكی تر بوو لە یەكترازاندنی تاڵە موویەكی باریكی تری نێوان ئەوان و هاوپەیمانیی كوردستانی و برا كلدووئاشوورییەكان (كە لەم یاسایە پێیان ئێژن مەسیحییەكان) لەلایەكەوە و، لەلایەكی ترەوە، خودی ئەم یاسایە و بەتەحدید مادەی (٢٤)ی، ماكی نزیكبوونەوە و هۆكاری گردبوونەی هێزی ٧/٢٢ بوو.

مەعلوومیشە ئامانجی ئەو گردبوونەوەیە، بەهەموو ڕەنگ و ئینتیمای نەتەوایەتی و ڕەگەزی و مەزهەبی و، بەدەر لە ناكۆكییەكانیان، بەگشتی لەپشت مادەی (٢٤) بوون، وەك سەرەتایەكی یاسایی بۆ مرداركرنەوەی مادەی (١٤٠) و ڕێگرتن لە گەڕانەوەی كەركووك بۆ نێو هەرێمی كوردستان و، هەر ئەوانیش دژی مادەی (٥٠) بوون سەبارەت بە پشكی برا (مەسیحییەكان) لە ئەنجوومەنەكاندا.

لە كاتی خۆیدا لایەنی كوردستانی لەسەر شێوەی دەنگدان لەسەر مادەی (٢٤) (نەك ناوەڕۆك)ی، لە دانیشتنەكە كشایەوە وەلێ مادەكە و هەروەها

خودی یاساکە بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا. ئەودەم لە رۆژنامەی (رۆژنامە) وتارێکمان لەسەر ئەم بابەتە نووسی:

مادەی (٢٤) چ وەک ناوەڕۆک و چ شێوە و شێوازی دەربازکردنی و ئەو گەلەکۆمەیە و ئیدای لایەنی کوردستانی و هەڵوێستی دەسەلاتی ناوەندیی بەغدا، شەقامی کوردستانی هەژاند و هاوپەیمانیەتی کوردستانییەکان و لایەنەکانی پرۆسەی سیاسیی تری عێراقی، بەوانەشەوە کە رێککەوتننامەی ستراتیجییان لەگەڵدا مۆر کرابوو خستە ژێر پرسیارەوە، هەر ئەمەش وای کرد کە ئەنجوومەنی سەرۆکایەتیی کۆمار یاساکە رەت کاتەوە و داوای هەموارکردنی مادە (٢٤)ی بکات. یاساکە گەڕایەوە بۆ ئەنجوومەنی نوێنەران و، لە ٢٠٠٨/٩/٢٤ مادەکە هەموار کرا بەڵام بەداخەوە وەک ناوەڕۆک زۆر لەوەی پێشتر باشتر نەبوو، لە بابەتێکماندا لە هەفتەنامەی (هاولاتی) تیشکمان خستە سەر ئەم لایەنەش:

جارێکی تر یاسای (٣٦)ی ساڵی ٢٠٠٨ هەموار کرا و، نێردرایەوە بۆ سەرۆکایەتیی کۆمار. سەرۆکایەتیی کۆمار بۆ جاری دووەم داوای هەموارکرنەوەیان کرد و، ئەمجارەیان کێشەکە تایبەت بوو بەمافی کەمینەکان.

ئەنجوومەنی نوێنەران لە رۆژی ٢٠٠٨/١١/٣ یاساکەی بۆ جاری دووەم هەموار کرد. مادەیەکی تر ئیزافە کرا بەژمارە (٥٣) و، بەپێی بڕگەکانی ئەم مادەیە:

اولاً: تمنح المكونات التالية العدد التالي من المقاعد المخصصة في مجالس المحافظات:

بغداد: مقعد واحد للمسيحين ومقعد واحد للصابئة.

نينوى: مقعد واحد للمسيحين ومقعد واحد ليزيديين ومقعد واحد للشبك.

البصرة: مقعد واحد للمسيحين. واتە:

(٣) کورسی بۆ مەسیحییەکان (یەک لە پارێزگای بەغدا و یەک لە مووسڵ و

یەک لە بەسرە).

(١) کورسی بۆ سابیئەکان لە بەغدا.

(١) کورسی بۆ ئێزیدییەکانمان لە مووسڵ.

(١) کورسی بۆ شەبەکەکانمان لە مووسڵ.

دیارە هەموو ئەو پێکهاتانە نارازین و بەتوندی و فەرمی هەڵوێستی خۆیان پێشان دا سەرەڕای کۆڕ و کۆبوونەوە و خۆپێشاندان و پشتگیریی خەڵکی کوردستان.

ئەم نارەزاییە کێشەی زیاتر لە (یەک ملیۆن) مرۆڤە و، مافێکی ڕەوای ئەوانە و ئێمەی هاوهەڵوێست و پشتیوانیان، کە سەرانی عێراق بەگشتی و لایەنی کوردستانی لە ناوەند و لە هەرێم بەتایبەتی، نارەزایی و نیگەرانیی ئەو خەڵکە بەهەند وەرگرێت و، پاڵەپەستۆ بخرێتە سەر سەرۆکایەتیی کۆماری العراق بۆ ئەوەی ئەم هەمواركردنە پەسند نەکەن و بەدەنگی (برایانی مەسیحی) و کوردی ئێزیدی و شەبەک و خەڵکی کوردستانەوە بێن.

دەسەڵاتی ناوەندیی بەغدا و لایەنەکانی گردبوونەوەی هێزی (٧/٢٢)ی نێو پرۆسەی سیاسیی العراق و حکومەتی ناوەند، لە پاش چەسپاندنی مادەی (٢٤) لە حاڵەتی هێرشدایە:

مەندەلی و بناری حەمرین و سەعدیە و جەلەولا و قەرەتەپە بەتەواوی پاک کراوەتەوە لە هێز و دەسەڵاتی کوردستانی و ڕۆڵی سیاسی و حزبیی لایەنە کوردییەکان تەحجیم و تەهمیش کراوە.

خانەقین بە چەندان فرتوفێڵ و (بسماری جوحا) گەمارۆ دراوە و، وا بەرەبەرە ڕۆڵی کوردستانییەکان لە پاشەکشێدایە.

کەرکووک وا بە هێزی سەربازیی ناوەندی پێشوو (فرقەی ١)ی نوێ و دروستکردنی ئەنجوومەنی (الصحوة) و بەندەکانی خودی مادەی (٢٤)ی یاسای هەڵبژاردنی پارێزگاکان کە دەسەلات و پۆستە ئیدارییەکان و هێزەکانی شورتە و ئاسایش لەسەر ئەساسی (٣٢٪)ـە گەمارۆ داوە و، لە

هەموو ئەو بوارانەدا لایەنی کوردی یەک لەسەر سێی پۆست و دەسەلاتەکان دەبێت. هەروەها مردارکرنەوەی مادەی (١٤٠) و دواخستنی هەڵبژاردنەکانی ئەم پارێزگایە لە واقیعدا دابڕانی کەرکووکە لە هەرێم. هەر هەموو ئەمانە بەگشتی ئەوە دەگەیەنێت، ناوەند خۆی گلێر کردووەتەوە و بڕیاری خۆی داوە و بەبەرنامە لەم قۆناخەدا ئەوەی پێی کرا فەرزی کرد و وا سەرقاڵی قوتدانێتی.

شان بەشانی ئەمە ناوەندی بەغدا هەرچۆن لەژێر پەردەی بەربەرەکانێی ئیرهاب لە پارێزگای دیالە و کەرکووک هەیبەت و بوونی لایەنی کوردستانی بەیاسا و بە هێز، تەحجیم و گلێر کردەوە وا بە هەمان شێوە لە مووسڵیش دەستی پێ کردووە.

مادەی (٥٣- یەکەم) یاسای ٣٦ی ساڵی ٢٠٠٨ هەمووارکراو و تەسبیتکردنی:

ئێزیدی و شەبەک وەکو (مکونات = پێکهاتە) نەک وەکو کورد سەرەتایەکی خەتەرناکە لە جیاکردنەوەی ئەم کوردە رەسەنانە لە نەتەوەکەیان. کارەساتەکە لەوەدایە کە ئەمە بۆ یەکەم جارە کورد خۆی بەشدارە لە داڕشتنی بەند و مادەی یاسایی بۆ جیاکرنەوەی ئەم توێژە کوردە و، وە دەنگیشی بۆ دا و هەوڵی تەسویقکردنیشی دەدات. ئەمەش زەوینە خۆشکەرە بۆ داکۆکیی نەیارانی کورد لەسەر گومان خستنە سەر رەسەنایەتیی ئەم دوو توێژەیە و دەرگەیەکە بۆ دەستتێوەردان و یاریکردن بە ئیحساساتی ئاینی و مەزهەبی و خێڵەکیان. تەحدیدکردنی ژمارەی کورسییەکانی کوردە ئێزیدی و شەبەکەکانمان هەر یەک بەیەک (کورسی) و تەنیا بۆ پارێزگای مووسڵ غەدرێکی گەورەیە. چونکە بەهەموو حیساباتێک کوردە ئێزیدییەکانمان لە پارێزگای مووسڵ و دهۆک بەگشتی لای کەمەوە لە سنووری (٤٠٠٠٠٠) کەسن و پشکیان لە نێوان (٥-٦) کورسییە.

نفووسی شەبەک دوور نییە خۆی لە (٢٥٠) هەزار کەس بدات، پشکیان لە سنووری (٣) کورسی دەبێت لە مووسڵ.

مادەی (٥٣ یەکەم) تەنیا ئەو هەوڵە ڕەگەزپەرستییە نییە بۆ جیاکردنەوەی کوردی ئێزیدی و شەبەک لە نەتەوەکەمان بگرە نەخشەیەکی جەهەنەمیانەی نەیارانی کوردە بۆ پەرت و بڵاوکردنەوەی زیاتر لە (٢٠٠) هەزار دەنگی کوردستانییەکان و، تەرخانکردنیان تەنیا بۆ (٢) کورسی، ئەمەش بە تەئکید هەوڵێکی جیدییە بۆ کەمکردنەوەی کورسییەکانی لیستی کوردستانی چ لە پارێزگای مووسڵ و چ بۆ هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نوێنەرانی داهاتوو.

لە ماوەی (٦) ساڵی قۆناخی داگیرکردنی عێراق لەلایەن ئەمەریکاوە، مەلەفی ئەمنیی پارێزگای مووسڵ و گشت ناوچە تەعریبکراوەکانی کوردستان لای دەسەڵاتی سەربازی ئەمەریکایە، لەو ماوەیەدا بەهۆی کاری توندوتیژیی ئیرهابی و بەعسی و شۆڤێنی، تاکو حەدێک ناوشاری مووسڵ لە کورد پاک کردووەتەوە، لە سنووری (١٠٠) هەزار کوردی شارەکە هەڵهاتووە و بەسەدانیشی لێ شەهید کراوە جگە لە برا (مەسیحییەکانمان) و، پرۆسەکە وا خەریکە چڕتر دەبێتەوە و، ناوەند لە ڕێگەی مردارکرنەوەی مادەی (١٤٠) و مادە و بەندە یاساییەکانی تر و، پشتگیری لە بەعس و شۆڤێنی و مەزهەبییەکان دەکات و، ئەنجوومەنەکانی (الصحوة = فورسان و جاش) دروست دەکات، ئەفسەر و سەربازە کوردەکانی نێو سوپای العراق بۆ ناوەڕاست و خوارووی وڵات نەقڵ دەکات، هەر هەموو ئەمانە نەک ناوشاری مووسڵ بگرە ناوچەکانی دەوروپشتیشی خستووەتە بەر مەترسییەکی گەورەوە.

بۆ ڕێگرتن لەم پیلانە و، لە بارودۆخی وەهادا و، وەک کاردانەوەیەکی بەپەلە، چی بکرێت باشە...؟

بە دیدی بەندە باشە هاوپەیمانیی کوردستانی پێ داگرێت لەسەر ئەم خاڵانە:

سەرۆکایەتیی کۆمار ئەم یاسایە رە تکاتەوە بۆ ئەنجوومەنی نۆینەران و رازی نەبێت بە ناوەڕۆکی مادەی(٥٣) چ لە فەرز و (تصنیف)ی (برایانی کلدوئاشوور و ناساندنیان بە – مەسیحییەکان) و چ فەرزی کوردی ئێزیدی و

شەبەکمان و هەروەها ژمارەی کورسییەکان.

ژمارەی کورسییەکانی برا (مەسیحییەکان) زیاد بکرێت لە بەغدا و بەسرە، بەو ڕێژەیە کە خۆیان جەختی لەسەر دەکەن و پشتگیرییانیش بکرێت لە ژمارەی کورسییەکانیان لە مووسڵ.

لە کوێ ناوی برا (ئێزیدی و شەبەک)مان دیت بە (کوردی ئێزدی و شەبەک) تۆمار بکرێن (نەک ئێزدی و شەبەک) هەر وەکو لەم یاسایادا هاتووە.

ئەگەر هەر ناچار بوون کە دەبێت کورسیی تایبەتی بۆ کوردی ئێزیدی و شەبەک تەرخان بکرێت، ئەوە پێ دابگیردرێت لەسەر ژمارەی کورسییەکانیان کە لەگەڵ ژمارەی نفوسیان موناسب بێت.

ئەگەر لایەنەکانی تر سوور بوون لە ناو و کورسی بۆ کوردی ئێزیدی و شەبەکمان ئەوە دەبێت داکۆکی لەسەر ناو و ژمارەی کورسی بۆ برایانی کوردی فەیلیمانیش بکرێت بە تایبەتی لە بەغدا و کوت و دیالە. هیچ کات ژمارەی برایانی کوردی فەیلیمان لە برایانی (کلدۆئاشووری و کوردی ئێزیدی و شەبەک) لە بەغدا و بەسرە و مووسڵ کەمتر نییە.

ئەگەر لایەنەکانی نێو پرۆسەی سیاسیی العراق بەدەنگی نارەزایی و نیگەرانیی برایانی (مەسیحی) و کوردی ئێزیدی و شەبەکمانەوە نەیەن و، گوێ لە نارەزاییی شەقامی کوردستان نەگرن و، لەم بارەیەوە پشتیوان و هاوکاریی لیستی هاوپەیمانیی کوردستانی نەکەن، با لیستی هاوپەیمانیی کوردستانی لە دانیشتنەکانی ئەنجوومەن بکشێتەوە و، هەڵمەتێکی جەماوەری و خەباتی مەدەنی و شارستانی لە سەرتاسەری کوردستان و دەرەوە دەست پێ بکرێت و، لەسەر حکوومەت و پەرلەمانی کوردستانیشە، بەرامبەر ئەم ناهەقییە و ئەو پیلانە نەگریسانە هەڵوێست وەربگرن.

نیازی ناوەندی بەغدا و نەیارانمان لەمێژەوە روونە و، هیچ نەتەوە و میللەت و گرووپێک بە گوێنەدان و سازش و سازشکاری نە خۆیان پاراستووە و نە گەیشتوونەتە ئامانج و، کوردیش بەبێدەنگی و بزاوماڵی خراپتر دەبێت..!

مادەی (٢٤) بۆ کورد دەسکەوتە یان لەدەستدان..؟!

پاش پەسندکردنی یاسای هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگاکانی عێراق لەلایەن ئەنجوومەنی نوێنەران و هەموارکردنەوەی مادەی (٢٤)ی ئەو یاسایە کە لە رۆژی ٢٢ی تەمووزی ئەمساڵدا پەسند کرابوو، بووە هۆی نارەزایی شەقامی کوردستانی و، (پاشتر رەتکردنەوەی یاساکە لەلایەن ئەنجوومەنی سەرۆکایەتیی کۆمارەوە)، کە خودی ئەم رەتکردنەوەش بووە لایەکی تری مشتومڕ و هەڵچوون و داچوونی نێوان کوتلە جیاجیاکانی ئەنجوومەن و، زەمینەی خۆش کرد بۆ پەنابردن بۆ (یۆنامی) و دەستتێوەردانێکی دەرەکیی زەق و روون.

ئەم یاسایە و رێک مادەی (٢٤)ی پەراوێزکردنی کێشەی کوردەو مردارکردنەوەی مادەی (١٤٠)ی سەقەتە و، بڕیاری یاسایی حکوومەتی ناوەندیی بەغدا و، ویستی ئیدارەی بوشی (هاوپەیمان)ـە و، رەزامەندیی سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان، بۆ وەلادانی کەرکووک لە هەرێمی کوردستان.

وەکو هەموو لایەک ئاگەدارن کە رۆژی ٢٠٠٨/٧/٢٢، ئەنجوومەنی نوێنەرانی کۆماری العراق، بەزۆرینەی دەنگ یاسای هەڵبژاردنی پارێزگا و قەزا و ناحیەکانی عێراقیان پەسند کرد. هاوپەیمانیی کوردستانی لەسەر شێوەی دەنگدان لەسەر مادەی (٢٤)ی یاساکە نەک (ناوەڕۆکی)، لەو دانیشتنە کشایەوە و، ئەمەش لە واقیعدا هەنگاوێکی سەیروسەمەرە بوو بەتایبەتی پاش ئەوەی:

هاوپەیمانیی کوردستانی رازی بوون، ئەو پرۆژە یاسایە، لەلایەن سەرۆکایەتیی ئەنجوومەنی نوێنەران قەبووڵ بکرێت و بدرێتە لێژنە پێوەندارەکانی بۆ تاوتوێکردن و باس و گەڵاڵە و ئامادەکردنی بۆ دانیشتنی ئەنجوومەن. مەعلوومیشە هەر لە سەرۆکایەتییەوە تاکو لێژنەکان، هاوپەیمانیی کوردستانی نوێنەرایەتیی خۆی هەیە. هەروەها پێش

دانیـشـتنەکـەی ڕۆژی ٧/٢٢ پرۆژەکـە دابـەش کـرابوو بـەسـەر ئەندامـانی ئەنجوومەندا.

هاوپەیمانیی کوردستانی ڕازی بوون پرۆژە یاساکە بخرێتە بەرنامەی کاری دانیـشتنی ڕۆژی ٧/٢٢ و، دەیانزانی مـادەی (٢٤)ی ئەو پرۆژە یاسـایە چۆن داڕێژراوە و کێی لە پشتە و مەبەست چییە.

هاوپەیمانیی کوردسـتانی ڕازی بوون لەسـەر موناقـەشـە و دەنگدان لەسـەر مادەی (١) تاکو مادەی (٢٣)ی ئەو یاسایە.

کە هاتنە سـەر مادەی (٢٤)، پێشنیاز کرا دەنگدان لەسەر مادەکە بەنهێنی بێت، مـشـتـومڕ لە نێوان هەندێ لە ئـەندامـانی سـەر بەلیـستی هاوپـەیمانیی کوردستانی و ئەوانی تر دەستی پێ کرد. کە سـەرۆکی ئەنجوومەن (د. محمود المشهداني) داوای ڕای فراکسیۆنی هاوپەیمانیی کوردستـانی کرد سـەبارەت بەشێوەی دەنگدان: ئاخۆ بەنهێنی بێت یان بەئاشکرا، سەرۆکی فراکسیۆنی هاوپەیمانیی کوردستانی (د. فوئاد مەعسووم) داوای کرد بخرێتە دەنگدانەوە، ئەوە بوو خـــرایە دەنگدانـەوە و، ئەنجـــامـی دەنگدان زۆرینەی ئـەندامـــانی دانیشتنەکەی ئەنجوومەن دەنگیان دا کە دەبێت دەنگدان لەسـەر مادەی (٢٤) بەنهێنی بێت. دوای ئەوە لیـستی هاوپەیمانیی کوردسـتـانی لەو دانیـشـتنە کشایەوە.

هەڵەی سـەرەکی و سەرهەڵدانی گرفتی مادە (٢٤) و پەسندکردنی یاساکە لە واقیعدا دەگەڕێتەوە بۆ ئەو کاتەی کە خودی ئەو پرۆژە یاسـایە گەیشتە سەرۆکایەتیی ئەنجوومەنی نوێنەران و هەنگاوەکانی پاش ئەوە و لە هەمووشی خـراپتـر، پێـشـنیـازی لیـسـتی هاوپەیمانیی کـوردسـتـانی بوو، سـەبارەت بەدەنگدان لەسـەر شێوەی دەنگدان لەسـەر خودی ئەو مادەیە. کاتی خۆی لە وتارێکماندا لە ڕۆژنامەی (ڕۆژنامە) بە تەفسیلی باسی ئەم لایەنەمان کرد.

http://www.sbeiy.com/ku/articledetail.aspx?ArticleID=653&AuthorID=137

مادەی (٢٤)ی یاسای هەڵبژاردنی پارێزگاکان، خاڵێکی وەرچەرخان بوو بۆ

لایەنەکانی غەیرە کوردی پرۆسەی سیاسیی (العراق) و، بووە مایەی یەکگرتنەوە و دروستبوونی گردبوونەوەی ئەو لایەنانە کە دواتر بە هێزی (٢٢ی تەمووز) پێناسە کران، بۆ یەکخستنی هەڵوێستیان لەمەڕ پەکخستنی مادەی ١٤٠ و دژایەتیی کێشەی کورد و دوور نییە بۆ چەند پرسی ستراتیجیی تریش لە داهاتوو و، شۆکێکی بەهێز بوو بۆ خەڵکی کوردستان و زەنگی خەتەر بوو بۆ دەسەڵاتی فەرمیی هەرێم و سەرکردایەتیی هەردوو حزبی فەرمانڕەوا، چ سەبارەت بە ئیدای نوێنەرانی لە بەغدا و دەزگا و دەسەڵاتەکانی خودی هەرێمی کوردستان و نیازی هاوپەیمانیان و، هاتنەدی راست و دروست خوێندنەوە و را و بۆچوون و مەزەندەکانی ئەو (لایەن و کەسایەتی سیاسیی رۆشنبیری و خەمخۆری پرسی کورد لە ناوەوە و لە دەرەوەی وڵات، کە هەر لە سەرەتای قۆناغی رزگاری و داگیرکردنی العراق و لەدایکبوونی مادەی (٥٨) و پاشتر (١٤٠) شان بەشانی کێشەکانی تری نێوان ناوەند و هەرێم)، بەراشکاوی بەدیتن و بەنووسین، خوێندنەوە و دید و بۆچوونی تایبەتی خۆیان خستە ڕوو..

هەر لە کاتی ئەم شەش ساڵەدا، جاری یەکەم و دووەم نییە، ناوەندی بەغدا بەتەحدید لە هەوڵی تەحجیمکردن و پەراوێزکردنی پرس و رۆڵی کورد سەردەکەوێت و، کۆڵی خۆی دەکات و، بەپێچەوانەی سەرکردایەتیی فەرمیی هەرێمی کوردستان و نوێنەرانیان لە بەغدا کە تاکو ئێستایش زۆریان سەرقاڵی کێشە و شتی بچووکن و سوورن لەسەر جەختکردن لەسەر ئەوەی کە:

کێشەی کورد لە (العراق) چارەسەر کراوە...

کورد شەریکە لە دەسەڵات...

هیچ کێشەیەک لە (العراق)ی (هیوا و ئاشتی) بێ کورد چارەسەر ناکرێت...

کورد لەنێو پێکهاتەکانی عێراقدا (جۆکەر)ـە و، رێککەوتننامەی دووقۆڵی و

سێقۆڵی و چوارقۆڵی هەیە لەگەڵیاندا و، هاوپەیمانیی سەرەکیی ئەمەریکایە... هتد، کەچی لە غەیری (قۆڵبڕین)ی کورد لەلایەن پێکهاتە (دۆستەکانیەوە) و، بەکارهێنانی پرسی کورد لەلایەن (ئەمەریکای هاوپەیمان)، وەکو کارتی گەمە و پاڵەپەستۆ، چیی تری لێ بەدی ناکرێت و، بەرەنجامی ئەم (گەشبینییە) و ئەو (ئیفراط و تەفریط)ە ئەو پاشگەزبوونەوەی (دۆست و هاوپەیمانی کورد)ی لێ کەوتەوە و، نەرمی و سازش و بێ ئاگایی و غەمساردیی لایەنی فەرمیی کوردستانی، لە خزمەتی ئەنجامدان و جێبەجێکردنی ئەجیندە غەیرە کورد شکایەوە.

رۆژی ٢٤/٩/ ٢٠٠٨ و، بەئامادەبوونی ستیڤان دیمستۆرا نوێنەری سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان، ئەنجوومەنی نوێنەرانی کۆماری (العراق)، دوای مشتومڕێکی دوور و درێژ و چەندان کۆبوونەوە و سەراودەراو و پاڵەپەستۆ و کشانەوەی هەندێ لایەنی نێو ئەنجوومەن، بە زۆرینەی دەنگی ئەندامانی (١٩١)، مادەی (٢٤)ی یاسای هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزا و ناحیەکان هەموار کرا و یاساکە پەسند کرا، ئەو هەموارکردنە لە واقیعدا، وەک ناوەڕۆک گۆڕانێکی ئەوتۆی بەسەردا نەهاتووە و، داڕشتنەوەی بەشێوەیەکی وەها کرایەوە کە نەگونجێت لەگەڵ ویست و بەرژەوەندیی راستەقینەی خەڵکی کوردستان بەگشتی و کەرکووک و ناوچە تەعریبکراوەکان بەتایبەتی و، لە ئاستی ئەو هەموو هاتوهاوار و بگرە و بەردەی کاربەدەستانی کورد و دڵەڕاوکێ و شڵەژاندنی شەقامی کوردستانی نەبوو، بەتایبەتی قوربانییەکانی رووداوە دڵتەزێنەکەی ئەم دواییەی شاری کەرکووکی داماو، سەرەڕای ئەوەش ناتەبایە لەگەڵ چەند مادە و بڕگەیەکی دەستووری هەمیشەیی (العراق)...

بەراوردکردنی مادەی (٢٤)ی پەسندکراوی دانیشتنەکەی رۆژی ٢٢/٧ لەگەڵ هەمان مادەی هەموار و پەسندکراوی رۆژی ٢٤/ ٩ دەردەکەوێت کە:

بەپێی بڕگە (١)ی هەردوو مادەکە هەڵبژاردنی پارێزگای کەرکووک دوا دەخرێت تا کۆتایی هاتنی کارەکانی ئەو لێژنەیەی کە لە پێکهاتەکانی

پارێزگاکە پێک دێت و، ڕێژەی پێکهاتەی هەر پێکهێنەرێک لە پێکهێنەرە سەرەکییەکان وەک یەک دەبێت و" بڕیارەکانی بەتەوافق دەبێت، لەوەی (٧/٢٢) بەزۆرینە بوو. جگە لە شێوەی پێکهاتنی لێژنەکە، ئەرکی ئەم لێژنەیە لە واقیعدا پەکخستنی کار و ئەرکی لێژنەی (١٤٠) و خودی مادەکەیە، ئەمەش دژی دەستوو و بڕگەی (٢٢) بەرنامەکەی حکوومەتی (مالیکی)یە، کە بنەمای شەراکەتی لایەنی کوردستانی بوو لەو حکوومەتە. ئەرکی ئەم لێژنەیە هەر وەکو تەسبیت کراوە لە مادەی (٢٤)ی هەموارکراو:

میکانیزمی دابەشکردنی ئەو دەسەڵاتانەیە، بەسیاسی و ئیداری و ئەمنیی کەرکووک، بەیەکسانی لە نێوان پێکهاتە سەرەکییەکاندا.

دەستنیشانکردنی زیادەڕەوییەکان لەسەر موڵکە گشتی و تایبەتییەکان لە پارێزگای کەرکووک پێش و دوای (٩)ی نیسانی ٢٠٠٣، حکوومەتی عێراق چاککردنەوەی ئەو زیادەڕەویانە زامن دەکات بەمیکانیزم و بەپێی یاسا پەیڕەوکراوەکان لە عێراقدا. واتە قووتکردنەوەی هەندێ تەجاوزات پاش ساڵی ٢٠٠٣ بەرامبەر پرۆسەی تەعریب و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتیی شارەکە لە میانی زیاتر لە ٧٠ ساڵ بەگشتی و پاش ساڵی ١٩٦٨ بەملاوە بەتایبەتی...!

پێداچوونەوە و وردبینیکردنی سەرجەم بەڵگەنامە و تۆمارەکانی پێوەندیدار بەبارودۆخی دانیشتوانی کەرکووک لەوانە تۆماری دەنگدەران و راسپاردە ئیلزامییەکانی خۆی بەتەوافوق پێشکێشی کۆمیساری باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان لە کەرکووک دەکات بەپێی ئەو ئەنجامانەی پێی گەیشتووە. بڕیاری ئەم لێژنەیە (مولزمە) بۆ کۆمیساری باڵای هەڵبژاردنەکان و، قووتکردنەوەی گەڕانەوەی تەهجیر و دەرکراوەکانی شارەکەیە لە پاش ٢٠٠٣ بەرامبەر بەو گۆڕینە دیموگرافیاییەی کە بەسەر شارەکەدا هاتووە بۆ زیاتر لە ٧٠ ساڵ..!

لێژنەکە لە وادەیەکدا کە لە (٣١)ی ئاداری ٢٠٠٩ نەترازێت، راپۆرتی پێشکێش بەئەنجوومەنی نوێنەران دەکات، ئەنجوومەنی نوێنەرانیش بەدواداچوون بۆ کارەکانی لێژنەکە دەکات و زامنیان دەکات. بەکورتی لایەنی

نەیارانی پرۆسەی گەڕانەوەی کەرکووک بۆ دۆخی جارانی کۆنی وەکو شارێک لە شارەکانی کوردستان لە ڕێگەی دەنگدان و هەڵبژاردن.. هتد، ئیفلیج و ڕاگیرا.

هەر هەموو ئەم کێشانە ناوەڕۆکی مادەی (١٤٠) و ئەرکی لێژنەکەیەتی و، دوور نییە لایەنی کوردستانی پاساوی گەمارۆدان و پەکخستنی لێژنەی (١٤٠) و خودی ناوەڕۆکی مادەی (١٤٠)، بە دوا ڕستەی برگەی (دووەم)ی مادەی (٢٤)ی هەموارکراو بداتەوە کە دەڵێت: (کارەکانی لێژنەکەش لەگەڵ هیچ مادەیەکی دەستووری عێراق کە پێوەندییان بەکەرکووکەوە هەیە، ناکۆک نابێت).

ئەم خوێندنەوەیە بۆ لایەنی کوردستانی دروستە و گوایە مەبەست مادەی (١٤٠)ە، وەلێ خوێندنەوەی زۆرینەی لایەنەکانی پرۆسەی سیاسیی عێراق بەتایبەتی (هێزی ٧/٢٢)ی ئەنجوومەنی نوێنەران وا نییە و، بەپێچەوانەوەیە و، لایان وایە لە پاش ٢٠٠٧/١٢/٣١ مادەی (١٤٠) لە کار کەوتووە و قایل نابن بەخوێندنەوەی لایەنی کوردستانی و تاکو ئێستا ئەم کێشەیە چارەسەر نەکراوە. واتە چەند لەلای کوردستانییەکان مادەی (١٤٠) زیندووە و دەبێت کاری پێ بکرێت ئەوەندەش لای ئەو هێزانە لە کار کەوتووە و، هەر لەبەر ئەوەش سوور بوون لەسەر ئەوەی کە نابێت بەهیچ جۆرێک ئاماژە بەمادەی (١٤٠) بکرێت و، ئەمەش یەک لە کەمینەکانی ئەو هێزانەیە بۆ کاتی پێویست.

دابەشکردنی دەسەڵاتە ئیداری و ئەمنی و پۆستە گشتییەکان لەوانە پۆستی سەرۆکی ئەنجوومەنی پارێزگا و پارێزگار و جێگری پارێزگار لە نێوان پێکهاتەکانی کەرکووک بەڕێژەی یەکسان. پێکهاتەی خاوەن زۆرینەش لە ئەنجوومەنی پارێزگا سەرپشک دەبێت لە هەڵبژاردنی یەکێک لە بالاترین ئەم سێ پۆستانە (پارێزگار و جێگری پارێزگار و سەرۆکی ئەنجوومەنی پارێزگا). جیاوازی لە نێوان ئەمەی ٩/٢٤ و ئەوەی ٧/٢٢ نییە لە ٧/٢٢ ڕێژەی (٣٢٪) بوو بۆ هەر پێکهاتەیەکی سەرەکی (کورد و تورکمان و عەرەب و ٤٪ بۆ برا کلدۆئاشوورییەکان) دانرابوو، لە ٩/٢٤ یەکسان. واتە هەمان شت.

سـەرپـشككردنـی خــاوەن زۆرینەی ئەنجـوومـەن زۆر لە نـاوەڕۆكی كـێـشــەكـە ناگۆڕێت بەتایبەتی بڕیارەكانیان بە تەوافوق دەبێت.

لەوەی ٧/٢٢ دەبوو دۆسیـەی ئەمنیی پارێزگای كـەركـووك بخرێتە دەسـتی ئەو یەكـە سـەربـازییـانەی لە باشـوور و نـاوەڕاسـتی عـێـراقـەوە دەهێنرێن لە جێگەی ئەو یەكە سەربازییانەی ئێستا كە لە پارێزگاكەن لە مـاوەی كاركردنی لێـژنە پێكهـێنراوەكـەدا بـۆ زامنكردنی ئـازادی و پێـشـەیـیـەكـان لەگـەڵ تەئكیدكردنەوە لە چوونە دەرەوەی ئەو هێزە ئەمنییانەی حزبە سیاسییەكان. لەمـەی ٩/٢٤ ئـەو دۆسـیـە دەدرێت بە هێـزە چەكـدارەكـانی پێكهـاتە سەرەكییەكانی پارێزگا بەیەكسانی، واتە ژمارەی هێزە ئەمنی و چەكدارەكانی پارێزگـای كـەركـووك لـە عـەرەب و توركمـان كـە بەرهـەڵسـتكاری پرۆسـەی ئاساییكردنەوە و بنبڕكردنی تەعریب و جێبەجێكردنی مادەی ١٤٠ بوون و، لە پشـتی مـادەی (٢٤)ی ٧/٢٢ و داڕشـتنی ناوەڕۆكی هـەمـان مـادەی ٩/٢٤، زۆرتر دەبن لەوەی كورد. بەپراكتیك چارەنووسی ئەمنی و سەربازیی پارێزگا بەدەستی ئەوان دەبێت، ئەگەر تەواجدی هێز و سەربازەكانی ناوەند بكەین كە هەر لە بناری حەمرین و مەندەلی و سەعدیە و جەلەولا و قـەرەتەپە و ئەوەی كە لە (كەیوان) جێگر بوونە لەگەڵ هەردوو (مێخەكەی جوحا) لە خانەقین (ئەوەی لە بـانمیل و ئەوەی لە ئـاواییی ڕەزا بەگ نزیكی باوە پـڵاوی)، بەزەقی بۆمــان دەردەكـەوێت چۆن لایەنەكـانی تر پرۆژەی خـۆیان سـەپاندووە بەسـەر لایەنی كوردستانی.

سـەبارەت بەهـاوكاری و پشـتیـوانیی لێژنەی كـەركووك: بەهیچ شـێوەیەی زۆرینەی ئـەنجـوومـەنی نوێنەرانی العـراق ڕازی نەبوون نەك هـەر حكوومـەتی هـەرێمی كوردسـتـان بەشـدار بێت بەڵكو نابێت زاراوەی (حكوومـەتی هـەرێمی كـوردسـتـان) لـە مـادەی (٢٤)ی یاسـاكـەدا بەهیچ جۆرێك تەسـبیت بكرێت. هەندێ لە بەرپرسـانی كورد دەڵێن لە جێگەی حكوومـەتی هـەرێمی كوردسـتان زاراوەی (حكوومـەتی لۆكاڵ) تـەسـبیت كـراوە هـەروەكـو لەم دەقـەدا هـاتووە: (حكوومـەتی لۆكاڵی و حكوومـەتی فیـدراڵی بەیەكسـانی و بەهـاوكاری لەگەڵ

لایەنە پێوەندیدارەکان، بەپێی دەستوور هەموو پێداویستییەکان بۆ سەرخستنی ئەرکەکانی لێژنەکە دەستەبەر دەکات)، هەتاکو ئەگەر قایل بین بەتەفسیری فرەگەشبینەکانی کورد کە ئێژن گوایە مەبەست لە (حکوومەتی لۆکاڵی) حکوومەتی کەرکووک نییە بەڵکو حکوومەتی (هەرێمی کورستانە) لە ڕووی پراکتیک و سروشت و ئامانجی هێزەکانی ڕکابەری ناو کەرکووک و، ئەزموونی (٦) ساڵ لە پێکەوەژیان و رەوتی رووداوەکان و چارەنووسی مادەی (٥٨) و (١٤٠) و نیازی ناوەندیی بەغدا لە لەشکرکێشی و، خوێندنەوەیان بۆ پرەنسیپی (شەراکەت) لە دەسەڵات و هەڵوێست و نیازیان بۆ ناوچە تەعریبکراوەکان کە ناویان لێ ناوە (المناطق المتنازع علیها) کە (بە دیدی ئێمە و بەپێی ئەو پێناسە دەبێت چەند ناوەند مافی بوون و دەسەڵاتی هەیە ئەوەندەش لایەنی کوردستانی و هەرێم، تاکو ئەو حەدەی ئەو کێشەیە حەسم دەکرێت)، ئێژین لە بەرچاوگرتنی ئەو واقیعە تاڵە، نەدەبوو زاراوەی حکوومەتی هەرێمی کوردستان فەراموۆش بکرێت، چونکە قەبووڵکردنی (حکوومەتی لۆکاڵ)، لە جیاتیی حکوومەتی هەرێم، (هەرچەند لەو باوەڕەدا نیم مەبەستی موشەریع لە حکوومەتی لۆکاڵ حکوومەتی هەرێمی کوردستان بێت)، خۆی لە خۆیدا ئیعتیرافێکی ناڕاستەوخۆیە بەلاوازبوونی مەتڵەبی کوردستانیەتی کەرکووک.

لە سەرەتای رزگاریی عێراق و پاشان داگیرکردنی، سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان لە غەیرە نەرمی و سازش و تەنازولات بۆ ناوەند و گوێڕایەڵی لێپرسراوانی ئیدارەی بوش، هەڵوێستێکی ئەوتۆی توندوتۆڵ و حەدی و حاسمی نیشان نەداوە. ئەگەر هەوڵی وەهاش درابێت یان نیازی وەهاش ببایەت، ئەوە هەر لە سەرەتاوە پاشەکشەی پێ کراوە و، سەرەڕای ئەوانەش پێکهاتەکانی غەیرە کورد، رازی نین بە خزمەت و هاوکاریی حکوومەتی هەرێمی کوردستان و، رازی نین پێشمەرگەی کوردستان دیفاعیان لێ بکات و خودی ناوەندیان بەهێز بکات و نەک هەر بە برابەشیش رازی نین و، (شەراکەت لە دەسەڵات بە موشارەکە تەعریف بکەن) بگرە راوێژیش بە کورد

ناکەن، کەچی لایەنی کوردستانی سووره لەسەر سەرکەوتنی پرۆسەی پێکەوەژیان و دیموکراتییەت لە عێراقی (فیدراڵ)ی هیوا و ئاشتی..!

لەمێژەوە وتوومانە:

لەدەستدانی فرسەتی (٢٠٠٣/٤/١٠) بۆ ڕزگارکردنی کەرکووک و گشت بستێکی خاکی تەعریبکراوی کوردستانی باشوور، هەڵەیەکی مێژوویی بوو.

ڕاکردنی سەرکردایەتیی هەردوو حزبی دەسەڵاتداری هەرێمی کوردستان بۆ بەغدا و، هەوڵدانی لەمەڕ بەشداری لە دەسەڵاتی ناوەند، لەسەر ئەساسی (هاوولاتیی عێراقی) نەک وەکو لایەنێکی کوردستانی و خاوەن کێشە و جەختکردن لە چارەسەرکردنی لەگەڵ هێزی داگیرکەری ئەمەریکایی، هەڵەیەکی مێژوویی بوو.

بەشداربوونی لایەنی کوردستانی لە ئەنجوومەنی دەسەلاتی کاتی لەسەر ئەساسی هاوولاتیی عێراقی نەک وەکو لایەنی خاوەن کێشە، هەڵەیەکی مێژوویی بوو.

ئیمزاکردنی یاسای (پرۆسەی سیاسی) لە نێوان (نوێنەری داگیرکەری ئەمەریکایی پۆل بریمەر و سەرۆکی ئەنجوومەنی دەسەلاتی کاتیی عێراق جەلال تاڵەبانی) کە هیچ گەرەنتی و ئاماژەیەکی تێدا نەبوو سەبارەت بەکێشەی کورد یان هەرێمی کوردستان یان فیدراڵییەت، هەڵەیەکی مێژوویی بوو.

قەبووڵکردنی لایەنی فەرمیی هەرێمی کوردستان کە سنووری هەرێمی کوردستان ئەو ناوچانە بێت کە تا ١٩-٣-٢٠٠٣ بەدەست کوردەوە بووە، هەڵەیەکی مێژوویی بوو.

قەبووڵکردنی لایەنی کوردستانی بەپرەنسیپی (هەر کۆمەڵە پارێزگایەک کە لە سێ پارێزگا زیاتر نەبن لە دەرەوەی هەرێمی کوردستان، بەغدا و کەرکووکی لێ دەرچێت بۆیان هەیە لە بەینی خۆیاندا هەرێم پێک بهێنن....) (بڕگە ج مادەی ٥٣)ی یاسای ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی ئینتیقالی،

پاشتر جیاکردنەوەی کەرکووک لە هەرێمی کوردستان بەتەسبیتکردنی پرەنسیپی (پارێزگایەک یان زیاتر مافی پێکهێنانی هەرێمێکیان هەیە...) مادەی ١١٩ی دەستووری هەمیشەیی کۆماری عێراق، فێڵێک بوو وەکو کەمین دیسان بۆ (کەرکووک) بوو، وەکو شیمانەیەک بۆ دابڕانی لە هەرێمی کوردستان، هەڵەیەکی مێژوویی بوو و، هەندێ لە سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان، پڕوپاگەندەی ئەوە دەکەن کە با کەرکووک بە تەنیا یەکەیەکی فیدراڵی بێت یان دابەش بکرێت. نەخشەی نەیارانی کورد و کوردستانیەتی کەرکووک هەر ئەوەیە کە کەرکووک دابڕن لە کوردستانی باشوور..!، دوور نییە سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان بەواقیعی و بارودۆخی ئێستایەوە، پێی نەکرێت کەرکووک بگەڕێنێتەوە سەر هەرێمی کوردستان و ئامادە نەبێت بۆ یەکلاکردنەوەی تاکو ئاستی بەرخودان ڕووبەڕووبوونەوەی حەدی، وەلێ پێی دەکرێت ڕەتی جیاکردنەوە و دابڕانی لە هەرێمی کوردستان بکات و تەسلیم نەبێت بەئەمری واقیع.

قەبووڵکردنی مادەی (٥٨)ی یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی گواستنەوە و، پاشتر مادەی (١٤٠)، بەکەموکوڕییەکانیانەوە و، گوێنەدان و بایەخنەدان بەجێبەجێنەکردنیان. قۆناغ بە قۆناغ و، لە سات و ئانی خۆیانداو، ئەودیوکردنی پرۆسەکە بۆ (UN)، هەڵەیەکی مێژوویی بوو...

ڕازیبوون بەپرەنسیپەکانی ڕاپۆرتی (بێکەر- هاملتون) پاش ڕەتکردنەوەی بەفەرمی لەلایەن دەسەڵاتی هەرێمەوە لەمەڕ کێشەی کورد و پرسی کەرکووک و تەعریب و، ڕاکێشانی وڵاتانی ئیقلیمی و (UN) بۆ نێو کێشەکە و مادەی (١٤٠) هەڵەیەکی مێژوویی بوو.

تەسلیمبوون بە (داگیرکردنی) هەرێمی کوردستان لە ڕووی (ئابووری و بازرگانی و سەربازی و ئەمنی و ڕۆشنبیری) لەلایەن تورکیاوە و، ملکەچکردنی بۆ دەستتێوەردانی ڕاستەوخۆ لە کاروباری هەرێم و بە تەحدید کەرکووک و ناوچە تەعریبکراوەکان و کێشەی کورد و لە ڕێگەی هاوبەستی ئابووری و بازرگانی و، بێدەنگی لە بوونی زیاتر لە (١٠) بنکەی سەربازی و

زیاتر لەوەش سیخوڕی و، گوێنەدان بە بەزاندنی سنووری هەرێمی کوردستان لەلایەن سوپاکەیەوە و، ئەو هەموو زیانە گیانی و ماڵییە کە ڕۆژانە بە هاووڵاتییانی نزیک ئەو سنوورانە دەکەوێت، هەڵەیەکی مێژووییە.

تەوقیتکردنی ململانێی گرێبەستەکانی نەوت لەگەڵ ناوەند، لە گەرمەی ململانێی لەسەر کەرکووک و تەعریب و... هتد، هەڵەیەکی مێژوویی بوو.

کشانەوەی هێزی پێشمەرگە لە ناوچە تەعریبکراوەکان بەتایبەتی لە بناری حەمرین و سەعدیە و جەلەولا و قەرەتەپە و ناو خانەقین و، ڕێگەدان بە هێزی ناوەند بێتە ئەو ناوچانە... هتد، هەڵەیەکی مێژوویی بوو.

سازش و پەسندکردنی مادەی (٢٤)ی هەموارکراوی یاسای هەڵبژاردنەکان، هەڵەیەکی مێژوویی بوو.

خۆکردنە دەمڕاست و (برا) گەورە و خەمخۆری یەکەتیی خاک و گەلانی عێراق و خولیای دامەزراندن و بەهێزکردنی دەزگا سەربازی و ئەمنییەکانی و، سازشکردن لەسەر بنەما نەتەوایەتی و نیشتمانییە کوردستانییەکان، لە پێناوی ئەجیندەی ئیدارەی بوش و لایەنەکانی تر و، نەبوونی ستراتیجییەتێکی ڕوون و تۆکمەی هاوچەرخ بۆ ئێستا و داهاتووی خەڵکی کوردستان هەڵەیەکی مێژووییە.

گوێنەدان بە هەست و خواستی خەڵکی کوردستان و نوقمبوونی دەزگاکانی حزبی و ئیداریی هەرێم لە سەرەوە بۆ خوارەوە، لە گەندەڵی و گیانی هەستنەکردن بە مەسئولیەت و شۆڕبوونەوەیان بۆ ناو کۆمەڵگەی کوردستانی وەک دیاردەیەکی زەق و خەتەرناک و، قەتیسکردنی ململانێی سیاسی و خەباتی مەدەنی و، مانەوەی سەپاندنی پرەنسیپی پەنجا بەپەنجا و دوو ناوەندی بڕیار.... هتد، لە هەرێمی کوردستاندا، هەڵەیەکی مێژووییە.

بۆ چارەسەری ئەم (هەڵانە) چی بکرێت باشە..؟

هێشتا یاسای هەڵبژاردنی پارێزگا و قەزا و ناحیەکانی عێراق لەلایەن سەرۆکایەتیی کۆماری عێراق پەسند نەکراوە. هەلێکی ترە لە پێش

سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان هەوڵی ڕەتکردنەوەی بدات لەبەر چەند هۆیەکی گرینگ:

مادەی (٢٤)ی رۆژی ٢٠٠٨/٩/٢٤ یاساکە (هەر وەکو لە سەرەوەی باسەکەماندا ئاماژەمان بۆ کرد)، ناتەبایە لەگەڵ دەستوور و مادەی ١٤٠ و خواست و ویستی شەقامی کوردستانی و، خەتەرترین مادەی (یاسایی) و بڕیاری (سیاسییە)، بۆ دابڕان و شیمانەی سڕینەوەی کەرکووک بەتەحدید لە سنووری کوردستانی باشوور و سەرەتایەکی ترە بۆ تەحجیمکردنی مافی کوردستانییەکان و سەپاندنی قۆناغێکی نوێی تەعریبە بە(ڕەزامەندیی سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان). بەرەتکرنەوە و گەڕانەوەی یاساکە بۆ ئەنجوومەنی نوێنەران دەرفەتێکە بۆ چاکسازی و دواخستنی یان پەککخستنی خودی یاساکە بەگشتی یان بەشدارینەکردنی لایەنی کوردستانی لە دەنگدان و پەسندکردنی.

هەموارکردنی یاساکە بەشێوەیەک کە مافی برا کلدۆئاشوورییەکان و کەمە ئاینزاکان تەئمین بکات. لادانی مادە (٥٠)ی یاساکە سەرەتایەک بوو بۆ لەیەک ترازاندنی هاوپەیمانیی کوردستانی و برا کلدۆئاشوورییەکانمان و پێشێلکردنی مافەکانیان بوو. لەسەر لایەنی کوردستانییە ئەم هەڵەیە ڕاست بکاتەوە و، مافی ئەو کوردستانییانەیە چاوەڕوانی هاوکاری و پشتیوانیی هاوپەیمانی و سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان بن.

تێهەڵکێشکردنی جێگەکانی خواناسی و تەرخانکردنیان بۆ مەبەستی هەڵبژاردن و پڕوپاگەندەی حزبی و سیاسی و بایەخدان بە هێما مەزهەبییەکان بۆ پرۆسەیەکی وەها و لە بارودۆخی ئەمڕۆی العراق هەڵەیەکی گەورەیە، بەگەڕانەوەی یاساکە بۆ ئەنجوومەنی نوێنەران، دەکرێت ئەم دیاردەیە چارەسەر بکرێت.

ئەگەر هیچ لەمانە جێبەجێ نەکرا، بەتایبەتی ناوەڕۆکی مادەی (٢٤)، ئەوە پەرلەمانی کوردستان، وەکو مافێکی دەستووری خۆی، لەبەر رۆشناییی ئەو چوار خاڵەی سەرەوە و چەند بڕگەیەکی تر، دەتوانێ یاساکە ڕەت بکاتەوە..

کێشەی کورد لە کوردستانی باشوور چارەسەر نەکراوە و بەم پینەوپەڕۆیە چارەسەر ناکرێت. ئەوەی بەماندووبوون و فرمێسک و خەبات و بەرخودانی جەماوەری و پێشمەرگایەتی و، بە خوێن و ئەنفال و کیمیاباران و راگوێزان و جینۆساید و هەرەس و ڕاپەڕین و کارەسات وەدەستمان هێنا، وا هێدی هێدی لە ژووره داخراوەکان و لەسەر مێزی گفتوگۆ و لە کۆڕ و کۆبوونەوەکانی نێو هۆڵەکان لە دەستی دەدەین و، مادەی (٢٤)ی هەموارکراو دەسکەوت نییە بۆ کورد بگرە لەدەستدانە...!

ئەم قۆناغە و گرفتەکانی هەڵوێستەیەک و هەڵوێستێکی کوردانە و مەردانەی واقیعی وردبینی و جیدی و جیدیەتی دەوێت، دوور لە عەقڵییەت و دید و بۆچوونی بازرگانی و دەستکەوتی رۆژ و خۆبەدەستەوەدان و خۆبەکەمزانین و خۆهەڵوەساندن بە ئەجێندە و گەمەی دەرەکی و، خۆخەڵەتاندن و چەواشەکردنی شەقامی کوردستانی.

ئەو ئیرادە و بۆچوونانە کە گاڵتە بە چیا و خاک و بەسنووری کوردستان دەکات و قەناعەتی وایە نابێت ئیدی کوردستانییەکانی باشوور باسی سنووری هەرێم بکەن و زیاتر جەخت لە عێراقیبوونی خۆیان بکەن، حیساب بۆ ئیرادەی خەڵکی کوردستان ناکەن، هەمان عەقڵییەت و ئیرادەی ئەو (کوردان)ە بوون کە دیفاعیان لە بەرژەوەندی ئینگلیز و عێراقی پاشایەتی دەکرد و عەقڵ و هەوێنی دامەزراندنی سوپا و ئیدارەکەی بوون و، نۆکەری قاسم و هەردوو عارف و زەلام و جاشی بەعس و سەدام بوون.

ئیرادەیەک کە ئامادە بێت بۆ دەسکەوت و پلە و پایەی ئەمڕۆی خۆی دەست لە بەدرە و جەسان و مەندەلی و بناری حەمرین و سەعدیە و جەلەولا و قەرەتەپەو کەرکووک و تەلەعفەر.. هتد، هەڵگرێ، ئامادەیە واز لە سلێمانی و هەولێر و دهۆک بێنێت.

مروونەت سازش و تەنازولات نییە لەسەر خاک و سنوور و مافی خەڵکی کوردستان..!

تەوافوق تەسلیمبوون نییە بە ئەمری واقیع...!

عێراق ئەوەندە پیرۆز و موقەدەس نییە، کە کورد ئەو هەموو قوربانییەی بۆ بدات و لە مافە ڕەواکانی خۆی پاشگەز بێتەوە..!

ئیدارەی بوش ئەو دۆستە دێرینە و جێگەی ئەو متمانەیە نییە کە سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان پشتی پێ ببەستێ و بەتەمای موعجیزەیە لێی، لە زەمانێکدا کە نە موعجیزە و نە باوی موعجیزە ماوە....!

هەنگاوی یەکەمی (چی بکەین باشە)، پیاچوونەوەی سەرکردایەتیی فەرمیی هەرێمی کوردستانە بە هەڵەکانی خۆیدا و بەخۆیدا و، پشتبەستنە بە هێز و توانای خەڵکی کوردستان و گەڕانەوەیە بۆ پرەنسیپەکانی خەبات و تێکۆشانی هەمەچەشنە و بوونی بەلایەنێکی هاوکێشە سیاسییەکانی گۆڕەپانی ململانێی عێراق و ناوچەکە نەک ژمارەیەک بن بۆ هاوسەنگیی هاوکێشەکە....!

ناوەندی بەغدا لە هێرشدایە و

خانەقین مەبەستی سەرەکییان نییە!

دەسەڵاتی ناوەندیی بەغدا، وەکو پیشەی هەمیشەیی، بەکور دو لە ڕێگەی کوردەوە خۆی گلێر کردەوە و، بە ڕواڵەت گوایە کورد هاوپەیمان و شەریکە و یەک لە پێکهاتە سەرەکییەکانی نەتەوایەتی و سیاسی (العراق)ە و، هیچ ناکرێت لە (العراق)ە بێلایەنی کوردستانی، کەچی لە واقیعدا کورد پەراوێز کراوە و بێ ئاگایە لەو بڕیار و هەڵوێستانە کە پێوەندی هەیە بە "ئەمن و ئاسایش و ئابووریی سەربازی (العراق)".

گەرچی هەر لە سەرەتاوە ئەم دەسەڵاتە، واتە زۆرینەی عەرەبی کۆماری (العراق)، بەخشپەکی دژ بە کورد کاری خۆیان دەکرد، وەلێ لە مانگی تەمووز و تاکو سەرەتای ئەیلوولی ئەمساڵ لە هێرشدان و پەردەیان لە ڕووی نەخشە و پیلانەکانیان لادا:

دەرچوواندنی یاسای هەڵبژاردنی پارێزگا و قەزا و ناحیەکانی کۆماری (العراق) لە ٢٠٠٨/٧/٢٢، بەزۆرینەی دەنگی ئەندامانی ئەنجوومەنی نوێنەران، بەتایبەتی مادە (٢٤)ی ئەو یاسایە وەک هەنگاوێکی فەرمی بۆ سڕینەوە و هەڵوەشاندنەوەی مادەی (١٤٠)، سەرەتای هێرشە ئاشکراکەی بوو. ئەم پرۆسەیە بەتەگبیر و نەخشە و بەشداریی گشت لیستەکانی غەیرە کوردی ناو ئەنجوومەنی نوێنەران پیادە کرا.

هەڵمەتێکی پڕوپاگەندەی نێگەتیڤ دژ بە کورد و کێشەکەی و، وە پاڵنانی کۆمەڵێک درۆ و بوختان، هەوڵێکی داڕێژراوە، بۆ زەوینە خۆشکردن بەرەو پاشگەزبوونەوە لە پەیمانەکانیان و، سەرەتای قۆناغێکی نوێیە بۆ

کۆنترۆڵکردنی باشووری کوردستان.

پرۆسەی پاکسازیی ناوچەکانی (مەندەلی و بناری حەمرین و سەعدیە و جەلەولا و قەرەتەپە)، وەکو هەنگاوی یەکەم، لە هێزی پێشمەرگەی کوردستان و مەلاسدانی هێزێکی سەربازیی عێراق لە (کەیوان)ی لای کەرکووک و، مانەوەی فەوجێکی لەناو (خانەقین) وەکو (مێخەکەی جوحا)، عێراق و کوردستان و دەوروبەرمانی بەو (مێخە) مەشغول کردووە، ئیدی باسی مادەی (٢٤) و چارەنووسی ١٤٠ و (بناری حەمرین و مەندەلی و سەعدیە و جەلەولا و قەرەتەپە.. هتد) پشتگوێ خرا.

جاڕدانی مانەوەی کەرکووک وەکو خۆی واتە پارێزگایەکی سەر بەناوەند یان وەکو (یەکەیەکی فیدراڵی) سەر بەناوەندی بەغدا، بەدەر لە ئەحکامی دەستوور و ئەنجامی هەڵبژاردنەکان و واقیعی مێژوویی و جوگرافیایی ئەو شارە. سەیر لەوەدایە، ژمارەیەکی بەرچاو لە بەرپرس و رۆشنبیرانی کوردستان کۆکن لەسەر ئەم ڕایە و پرۆپاگەندەشی بۆ دەکەن..!

بڕیاری (مالیکی) بەتەحجیمکردنی حزووری کورد لە شاندی مفاوزی عێراق لەگەڵ ئەمەریکا لەمەڕ ڕێککەوتننامەی ستراتیجیی نێوان بەغدا-واشنتۆن.

ناردنی شاندێکی باڵای ناوەند بۆ دەروازەکانی (مونزریە و حاجی ئۆمەران و ئیبراهیم خەلیل و پێنجوێن.. هتد)، هەم بۆ خەملاندنی داهاتەکانیان و تەرحیلکردنیان بۆ سەر بودجەی ناوەند و هەم بۆ کۆنترۆڵکردنیان، بەتایبەتی هاوزەمان بە لەشکر کێشەکەی (مالیکی) و دانانی خەتی شین بۆ دەسەڵاتی کوردستانی لە ناوچەکانی بەناو (خیلاف)...

کێشەی جێبەجێنەکردنی حوکمی دادگەی تاوانەکان بەسەر تاوانبارانی ئەنفال (عەلی کیمیاوی و سوڵتان هاشم و تکریتی... هتد) و، پشتگوێخستنی، هەرچەندە نوێنەرانی هاوپەیمانیی کوردستانی بەشدارن لە لاساری و پەڕاوێزکردنی ئەو کێشەیە.

له هەندێ گفتوگۆ و سەردانی فەرمیی نێوان عێراق و وڵاتانی ئیقلیمی نوێنەری کوردی بەشدار ناکەن.

زیاتر له (٩) بنکەی سەربازیی تورکیا لەناو خاکی هەرێمی کوردستانه بۆ سیخوڕی و بنکه و سەرەڕمی هەر هێرشێکی تورکیایه بۆ سەر خاکی کوردستان. له پاش ئۆپەراسیۆنی (٢٥)ی سوپای تورکیا له سەرەتای ئەمساڵ دژ به سەروەریی عێراق و هەرێم، پەرلەمانی کوردستان بڕیاری نەهێشتنی ئەو بنکانه و کشانەوەی هێزەکانی دا و، داوای له حکومەتی هەرێمی کوردستان کرد بۆ جێبەجێکردنی، سەرۆکایەتیی هەرێم داوای له دەسەڵاتی ناوەندیی بەغدا کرد بۆ ئەنجامدانی ئەو بڕیاره، که چی تاکو ئێستا ئەنجام نەدرا و، دیاره لایەنی کوردستانی ئەمیشی وەکو کێشەکانی تر مردار کردەوه..!

هەڵمەتی تەمووزی دەسەڵاتی ناوەندیی بەغدای ئەمساڵ که ڕووداوی ٢٠٠٨/٧/٢٢ تەقاندییەوه تارماییەکانی پێشتر بەدی دەکرا:

لایەنه شۆڤێنییەکانی پرۆسەی سیاسیی (العراق) و تۆرانییەکانی نێو ئەو پرۆسەیه لەمێژەوه له حاڵەتی هێرشدا بوون له ناوەوه و له دەرەوه. بەغدا و ئەنقەره و عوممان و کەنداو و برۆکسل و لەندەن و واشنتۆن ناوەندێک بوون که بەئاشکرا مەیدانی کۆڕ و کۆبوونەوه و یەکخستنی هەڵوێست و دروستکردنی لۆبی و زەوینه خۆشکردن بوون بۆ بڕیاری ڕۆژی ٧/٢٢ و ڕووداوەکانی تری دوای ئەوه.

پێش ئاشکرابوونی ناوەڕۆکی مادەی (٢٤)، سەرۆک وەزیرانی تورکیا جەختی لەوه دەکرد که کێشەی کەرکووک بەم زووانه له ڕێگەی یاسایەک له پەرلەمانی عێراق چارەسەر دەکرێت. نه لیستی هاوپەیمانیی کوردستانی و نه سەرکردایەتیی سیاسیی کورد ئاخفتنەکانی (ئوردووگانیان) بەهەند وەرنەگرت، بەتایبەتی جموجۆڵی بەرەی (تورکمانی) و لایەنەکانی سوننه و شیعەی هەوابەست بەتورکیاوه (وەکو حزبی ئیسلامی و تەوافوق و عەباس بەیاتی و المولی... هتد)، که ڕاز و نیازی خۆیان نەدەشاردەوه.

کە پرۆژەکە ئامادە کرا و، بە ئاگەداریی لیستی هاوپەیمانیی کوردستانی دەرباز کرا و دەنگیان لەسەر (١-٢٣) مادەی ئەو یاسایە دا و، هەر لەسەر پێشنیازی ئەم لیستە شێوەی دەنگدان بەزۆرینەی دەنگ لە ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق پەسند کرا..! ئیدی کار لە کار ترازا. لە وتارێکماندا رۆژی ٢٠٠٨/٧/٢٥ لە رۆژنامەی (رۆژنامە) هەندێ بە تەفسیل ئەم لایەنەم باس کردووە.

بڕوانە:

http://www.sbeiy.com/ku/articledetail.aspx?ArticleID=653&AuthorID=137

هەر لە سەرەتای ئاشکرابوونی پرۆژە یاسای هەڵبژاردنەکانی پارێزگا و قەزا و ناحیەکان تاکو ئەمڕۆ، سوپای تورکیا و هێزەکانی ئێران بەردەوام باڵەفڕە شەڕوانەکانیان لەسەر ئاسمانی هەرێمی کوردستانن (بە درێژاییی سنووری نێوان هەرێمی کوردستان و تورکیا و ناوچەکانی قەندیل و قەڵادزە و رانیە و ئێران)، کەچی دەسەڵاتی ناوەندیی بەغدا ئەم تاوانانەیان بەهەند وەرنەگرت بەتایبەتی لە رووی (تەوقیت) و (چڕی)ی ئەم هەڵمەتە. وەکو بڵێیت ئەو ناوچانە پارچەیەک نین لە خاکی کۆماری (العراق) و خەڵکەکەشی عێراقی نین. بەداخەوە سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان و نوێنەرانی کورد لە ناوەند، وەکو پێویست ئەم بێدەنگی و بێ بایەخدانەی ناوەندیان لە قاو نەدا.

هەڵمەتی نوێنەرانی گشت لیستەکانی ناو ئەنجوومەنی نوێنەرانی (العراق) دوای پەسندکردنی (یاسای هەڵبژاردنی پارێزگاکان بە مادە) ٢٤یشەوە چڕوپڕتر بوو، بەتایبەتی سەردانی چەند ئەندامێکی ئەو لیستانە (عەباس بەیاتی لە لیستی هاوپەیمانیی شیعە و سەر بەمەجلیسی باڵای ئیسلامی و ئەندامانی بەرەی تورکمانی.. هتد) بۆ ئەنقەرە و ئەو پێشوازییە گەرمەی سەرانی تورک (گول و ئۆردوگان...) کە لەو ئەندامانە کرا و ڕاگەیاندنەکانیان کە سەرتاپای دژ بە پرۆسەی چارەسەرکردنی ناوچە تەعریبکراوەکانی کوردستان بوون، واتە دژی دەستوور و بنەماکانی پرۆسە سیاسییەکەی

عـێـراقی (هیـوا و ئـاشـتی) ئەمـەش دەسـتـتـێـوەردانێکی ڕاسـتـەوخـۆیە لە کێشەکانی (العراق). کەچی کەس ورتەی لێوە نەهات نە ناوەند و نە نوێنەرانی لیـسـتی هاوپەیمانیـی کـوردسـتـان نـە لە ناوەنـد و نە لە هـەرێم..!، ئەگـەر کرابێتیش ورتەیەک بووە لەژێر لێوەوە و بۆ لە کۆڵکردنەوە...!

ناکرێت نوێنەرانی کورد لە بەغدا و لە هەرێم بە (نەمانزانی) و (فـێڵ)یان لێ کـردین و (دووڕوون) و، پانکردنەوە بۆ دەسـەڵاتدارانی ئیـدارەی بوش، پاسـاوی خـەمـسـاردی و بێ ئاگـاییی هەڵەکـانی خـۆیان بدەنـەوە و، ئەو خەمساردی و بێ ئاگاییە کەوا خەریکە خواست و ویستی خەڵکی کوردستان مردار دەکاتەوە و کێشەکەمان دەگەڕێنێتەوە بۆ خاڵی سفر.

ناوەند هەر ناوەندی جارانە و گـورگە لە پێـستی مـەڕ و، وا دەسـتی خۆی کەشف کرد:

هێزی سـەربازی دەنێرن بۆ بناری حەمرین و سەعدیە و جەلەولا و قەرەتەپە و خانەقین کەچی:

سـەرکـۆماری عـێـراق کـە (کوردە و نـوێنەری خـەڵکی کـوردسـتـانـە بۆ ئەو پۆستە) ئاگەدار نەکراوەتەوە.

سـوپاسـالاری عـێراق کـە (کـورد)ە و نوێنەری خـەڵکی کوردسـتـانە بۆ ئەو پۆستە بێ ئاگایە..!

جێگری سـەرۆک وەزیران کە (کورد)ە و نوێنـەری خەڵکی کوردسـتانە بۆ ئەو پۆستە، تەقەی سەری دێت..!

وەزیری دەرەوەی کـۆمـاری (العـراق) کـە کـوردە و نـوێنەری کـوردە بۆ ئەو پۆسـتـە هـەر هـەمان شت، وەزیر و گزیرەکانی تری کورد لە ناوەند و نوێنەرانی کورد لـە دەزگای ئیستخبارات و، نوێنەری حکوومەتی هەرێمی کوردسـتان لە بەغدا و.. هتد، وەکو ئێژن لە بێ خەبەران کەشکۆڵ سەڵەوات..!

ئاگـەداری سـەرۆکی هەرێم و حکوومـەتی هەرێمـی کوردسـتـان ناکەن، کـە پێویستە بکرێت هەر چ نەبێت لەبەر دوو هۆکاری سەرەکی:

یەکەم:

تەواجیدی هێزی پێشمەرگە لەو ناوچانە بە ڕاوێژ و تەگبیر لەگەڵ سەرۆکایەتیی هەرێم و لەسەر داوای ناوەند بووە. ئامانجیش بۆ بەربەرەکانێی ئیرهابییەکان و ڕێگەگرتن لە قەلاچۆکردنی هاووڵاتییانی سڤیلی ناوچەکە بە تایبەتی کورد و شیعە کە ئامانجی ئیرهابییەکانن.

دووەمیان:

ئەو ناوچانە ناوچەیەکی (خیلاف)ن لە نێوان ناوەند و هەرێم. تاکو حەسم نەکرێت چەند ناوەند مافی بڕیار و جووڵانەوەی هێزی هەیە ئەوەندەیش لایەنی کوردستانی. بۆیە بوونی هێزی هەردوولا دەبێت بە تەگبیر و تەوافوق بێت. ئەوەی دەڵێت مافی حکوومەتی ناوەندە هێزی سەربازی بنێریت بۆ خانەقین و گشت ناوچەکانی تری کوردستان، لایەکی ڕاستییەکەیە، (هەرچەند بڕیاری وەهاش ڕەها نییە)، وەلێ وەکو زۆر لە کار و کردەوەکانی سەرانی ناوەندیی بەغداو هەندێ لە نوێنەرانی کورد، لاکەی تری فەرامۆش دەکەن جا چ بەنەزانی یان بە زانین بێت.

گەمارۆی هێزەکانی پێشمەرگە دەدەن. ئینزاری لایەنە سیاسییەکانی کوردستانی دەکەن، ئاڵای کوردستان دەهێننە خوارەوە، تەهدیدی هاووڵاتییان دەکەن و چاویان لێ سوور دەکەنەوە. جارێکی تریش دەیڵێمەوە. لەو ناوچانە چەند مافی ناوەند بێت ئاڵای خۆی بەرز کاتەوە ئەوەندەش مافی کوردستانییەکانە ئاڵای کوردستان بەرز بکەنەوە. هەتاکو لەسەر داوودەزگا فەرمییەکانیش. لە دەستووردا ئیقراری ئەوە کراوە کە ئەم ناوچانە (خیلاف)ی لەسەرە واتە (ساغ نەکراوەتەوە) کە سەر بە هەرێم بێت یان ناوەند یان سەربەخۆ. تاکو ئەودەمەی ئەم کێشەیە حەسم دەکرێت مافی ڕەوای و لایەنی کوردستانی هەمان مافی دەسەڵاتی ناوەندیی دەبێت و نابێ ئەم مافە فەرامۆش بکرێت.

ناوەند تاکو ئێستا هێزی پێشمەرگە بە هێزێکی عێراقی حیساب ناکات،

بگره له واقیـعـدا مـامـهڵەی (مـیلیـشـیـات)ی لەگـەڵ دەكـات. لای خـەڵكی كوردسـتـانیش ئەو سـوپایە كە پێی دەڵێن (سـوپای عێراق)، سـوپای عێـراق نییه، بگره سوپای (عەرەبی عێراق)ه كه زۆرینەی (عەرەبی شیعه)یه، ئەگەر وا نییـه بـۆ گومـان لە هێزی پێـشـمـەرگە بكرێت كـه تاكو ئێـسـتـایش سـەرقـاڵی پاراستنی ئەمن و ئاسایشی عێراقی (هیوا و ئاشـتی)یه و بوونی لەو ناوچانه تاكو پێش ئێستا هەر بۆ ئەو مەبەستـە بووه، بە گەواهیی خۆیان لەو ئەركەش زۆر زۆر له (سوپای عێراق) سەركەوتووتر بووه.

ئەم هەڵمەته سەربازییەی ناوەند گومان لە دەسـەڵاتی كوردستانی و هێزی پێشـمـەرگە دەكات، خـانەقـین كێشـە نییـە، بگره سـەرەتایەكه بۆ گەمـارۆدانی كوردستان.

كـاتی خـۆی له بابەتێكمـاندا ئامـاژەمـان بەوه كـرد كـه: هێزی داگـیـركـەری ئەمەریكا بۆ بەرژەوەندی و مەرامی خۆی، هەر له سـەرەتاوه و بەتەگبیر لەگەڵ دەسـەڵاتـی لاوازی ناوەندیی بەغـدا بـه (مـالیكی)شـەوه، پرۆسـەی شـەڕ و پێكدادانی (سوننه شیعه). (سوننه سوننه). (شیعه شیعه)ی بەرپا كرد و، هەنگاوی داهاتوو دوور نیـیـه نۆرەی كـورد بێت چ لەگـەڵ ناوەند چ لەگـەڵ پێكهاتەكانی تری (العراق): كورد عەرەبی سوننه كورد عەرەب شیعه، كورد تۆرانییەكان، یان هەر هەموو پێكەوه.

هەنگاوی یەكەمی هەڵمەتی تازەی ناوەند دژ بەكورد، له پەراوێزكردن و بێ بایەخی و بێ مـتـمـانـەیی بەلایەنی كـوردسـتـانی له بڕیاردانی سـتـراتیـجی (سـیـاسـیی نیشـتـمـانی و ئیـقلیـمی و نێـودەوڵەتی و ئابووری و سـەربازی و ئاسـایش) سـەری هەڵدا و، له ٢٠٠٨/٧/٢٢ تەقـیـیـەوه و، بەناردنی هێـزی سەربازی بۆ ناوچەكانی (خیلاف) له كوردستانی باشوور دەستی پێ كرد.

كەموكورتی و خەمساردیی لایەنی كوردستانی له ئاستی هەرێم و ناوەندی بەغدا و، چارەسـەرنەكـردنی گـرفـتـەكانی ناوەخـۆی هەرێم و لەگـەڵ ناوەند و كـەڵەكـەبوونیـان و، نەبوونی ئیـرادەیەك و نەخـشـەیەكی بەدواداچوون و لێپرسـینەوه لەسـەر ئیدای نوێنەرانی لیستی كوردستـانی، یەك له فـاكتـەر

سەرەکییەکانی ئەم تەنگژەیە و دیارە تاکو دێت قووڵ و فراوانتر دەبێت.

ئەگەر رۆژی ٢٠٠٨/٧/٢٢ وەکو (موفاجەئەیەک) لایەنەکانی عەرەبی عێراق بە سوننە و شیعەی نێو پرۆسەی سیاسیی عێراق، یەکڕیزیی خۆیان بە فەرمی بۆ کورد و عێراقییەکان و ناوچەکە و جیهان خستە ڕوو، هەنگاوەکانی دوای ئەوە تەسبیتکردن و گەشەپێدانی ئەو هەڵوێستەیە، بۆ نموونە:

کە خۆپێشاندەرانی شاری کەرکووک گوللەباران کران هەڵوێستی ناوەند چی بوو..؟!

کە دەیان شەهید و سەدان بریندار بوونە قوربانیی توندڕۆ و شۆڤێنیزمە عەرەب و تۆرانییەکانی کەرکووک، هەڵوێستی جیدیی لایەنەکانی فەرمیی پرۆسەی سیاسیی عێراق و مقاماتی بەرزی مەزهەبی شیعە چی بوو؟

جارێکی تریش لە نووسینێکماندا داوام کرد لە سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان بەفەرمی داوا لە مەرجەعییەتەکانی شیعە بکەن، سەبارەت بەگەڕانەوەی تەعریبچییەکانی عەرەبی شیعە (لە کاتی خۆیدا لایەنەکانی شیعە سوور بوون لەسەر ئەوەی کە ئەمە تاوانێکە دەرهەق بە کورد و بە شیعە کراوە).

دەڵێن بەڕێز (ئایەتوڵڵا سیستانی) دیارییەکی خواییە بۆ عێراق. ئەم زاتە گەورە فتوای بۆ زۆر دیاردەی شەرعی و کۆمەڵایەتی و سیاسی داوە و بەردەوامە، باشە بۆ فتوایەک نادات بۆ برایانی عەرەبی شیعە کە بە زۆر رژێمی سەدامی گۆڕ بەگۆڕ هاوردوویانن بۆ کوردستان وەک پرۆسەیەکی تەعریب، کە بگەڕێنەوە بۆ جێگەی باب و باپیرانیان، نەبنە مایەی فیتنە و خوێنڕشتن. هەقە دەزگاکانی ڕاگەیاندنی کوردستان و کەناڵەکانی تەلەڤزیۆنی ئاسمانی ئەم پرسە بورووژێنن، بە تایبەتی بە زمانی عەرەبی.

وەزیری بەرگریی عێراق (عبدالقادر قاسم العبيدي) کە (عەرەبی سوننە)یە بە هاوەڵێی فەرماندەی (فەیلەقی بەدر) کە هێزێکی چەکداریی مەشق پێکراوی سەر بە ئەنجوومەنی باڵای ئیسلامیی عێراقە (جەماعەتی عەبدولعەزیز

حەکیم) لە شەڕی عێراق و ئێران دامەزراوە، بێ ئەوەی ئاگاداری لایەنە پێوەندارەکانی بەغدا و هەرێم و دیالە بکەنەوە، سەردانی ناوچەکانی دیالەی کرد و تاکو خانەقین و مەرزی موونزەرییە ڕانەوەستان. سەیر لە سەردانەکەدا نییە، بگرە دەبێت عیبرەت لەوە وەربگیرێت، توندڕۆیەکی عەرەبی سوننە و توندڕۆیەکی عەرەبی شیعە کە تاکو دوێنێ دژی یەک بوون شان بەشان و دەست لەناو دەست لە ناوچە کوردنشینەکانی ئەم پارێزگایە خۆیان بادەدەن و پەنجەی تەهدید ڕادەکێشن، چ بەتاک یان بەجووت.. ئەمە نامەیەکە بۆ لایەنی کوردستانی..!

لە گەڕانەوەی (مەحموود مەشهەدانی) بۆ بەغدا، بۆ یەکەم جارە سەرۆک وەزیران مالیکی بڕواتە پێشوازی و کۆنگرەی ڕۆژنامەوانی ببەستن. هەڵوێستی مەشهەدانی راز و نیازی مالیکی بە تەحدید لە قۆناغی گومان دەرباز بووە و بووەتە سیاسەتێک. ئەمە نامەیەکە بۆ لایەنی کوردستانی...!

خۆشحاڵین بەوەی کە بە گفتوگۆ سوپای ناوەندیی بەغدا لە خانەقین کشایەوە وەلێ خانەقین گەمارۆ دراوە: (بناری حەمرین و مەندەلی و سەعدیە و جەلەولا و شێخ باوە و قەرەتەپە لەگەڵ مێخکەی جوحا)، لە پاڵ بەندەکانی ڕێککەوتننامەی شوومی (الجزائر) ساڵی ١٩٧٥، ڕۆڵی ئێران و وڵاتانی ئیقلیمی، هاندان و کەیفخۆشیی لێپرسراوانی ئیدارەی بوش لە بەغدا لە گومان دەرکەوتووە. هەڵوێستی ناوەند وا روونتر بووەوە، کە هەر گورگەکەی جارانە و خانەقین مەبەست نییە، شۆڤینی و ڕەگەزپەرستەکانی ناوەند و تۆرانییەکان بە مرونەت و سازش و حیکمەت تون دو رەقتر دەبن. ئەمانە دژی کورد و کێشەی کوردن. چاویان هەتاکو بەو پۆست و رۆڵە پرۆتۆکۆلیانەش هەڵنایەت کە لە ناوەند بەکورد دراوە، بوونی کورد هەتاکو بۆ پاراستنی خۆیانیش بەزۆر دەزانن.

چی لەوە قەباحەتترە بۆ نوێنەرانی کورد لە بەغدا، بەو ئەندازەیە ئەو ئیهمال و گومان و تەحجیمکردنە. چیی تر لەوە قەباحەتترە کە گومان لە ئەرک و لە نیشتمانپەروەریی ئەوان بکەن کە تاکو ئێستاش سوورن لەسەر عێراقی

بوونیان و یەکـەتیی عێـراقی (هیـوا و ئـاشـتی)...! تۆ بڵێیت درەنگ نەبێت بۆ پێداچوونەوەیەکی ستـراتیجیی هەمـەلایەنە کە دەبێت لە خـودی ماڵی کوردەوە دەست پێ بکات ئینجا هاوپەیمانەکانی.

سـەرکـردایەتیی فـەرمیـی کوردسـتـان یـاری لەگـەڵ کـات دەکات و بـاشـیش دەزانێت کات لە بەرژەوەندیی ئەودا نییە...!

تێـبـینی: ئەم بـابەتە لە ٧، ١٠/ ٩/٢٠٠٨ لـە رۆژنامــەی (هـاوڵاتی) بە دوو بـەش بڵاو کراوەتەوە.

چارەسەرکردنی قەباحەتی پەرلەمانی عێراق

با بەلادانی مەشهەدانی دەست پێ بکات

رۆژی ٢٠٠٨/٧/٢٢، ئەنجوومەنی نوێنەرانی کۆماری العراق، پرۆژە یاسای هەڵبژاردنی پارێزگاکانی پەسند کرد. لە دوا چرکەی پێش دەنگدان لیستی هاوپەیمانیی کوردستان کەوتنە خۆیان و کشانەوە. کشانەوەکەشیان نەک لەسەر ناوەڕۆکی بەتایبەتی مادە (٢٤)ی یاساکە، بگرە زیاتر لەسەر شێوەی دەنگدان بوو..! ئەگەر وا نییە ئەی بۆ ئەو دەقە کە ماوەیەکە جێگەی مشتومڕ و دانوستاندن بووە باس نەکراوە و پەسند کراوە و لایەنی کوردستانی لە هیچ لێدوان و باس و نیازیان ئاماژەیان پێ نەکردووە و، ڕای گشتیی کوردستان و عێراقیان بە تەحدید پێ ئاگەدار نەکردووەتەوە. ئەوەی بتوانێت دەقی وەها دەرباز کات لەسەر لیستی هاوپەیمانیی کوردستانی، هەر لە کاتی ئامادەکردنی و ناردنی بۆ سەرۆکایەتیی ئەنجوومەنی نوێنەران و دەربازکردنی و پەسندکردنی و ناردنی بۆ لێژنەکانی نێو ئەنجوومەن و گەڕانەوەی بۆ سەرۆکایەتیی ئەنجوومەن و تەسبیتکردنی لە بەرنامەی کاری ئەنجوومەن رۆژی ٢٠٠٨/٧/٢٢ و، هەروەها و لە سەرەتاوە بە ئاگەداری گشت ناوەندەکانی دەسەڵاتی کوردستانی لە ناوەند و لە هەرێم، ئێژین ئەوانەی بتوانن پرۆژەی وەها لەو هەموو قۆناغانە دەرباز کات، پشتڕاست بووە لە شێوە و بەرەنجامەکانی دەنگدانەکەش. ئەمە گومان و مەزەندە نییە، بگرە زیاتر پشتبەستنە بە خوێندنەوەیەکی رەوتی ڕووداوەکان لەوانە:

لایەنی کوردستانی لە هەموو ئەو قۆناغانە کە پێویستە پرۆژە یاسایەک پیادا تێ پەڕێت ئەندام و نوێنەرایەتیی هەیە، هەر لە سەرۆکایەتیی

ئەنجوومەنی نوێنەرانی العراق تاکو لێژنەکانی نێو ئەنجوومەن.

پێکهاتەی هەرسێ دەسەلاتەکانی کۆماری العراق لەسەر بنەمای موحاسەسەیە و، بڕیارە چارەنووسسازەکان لەسەر پرەنسیپی (تەوافوق)ە.

بەدەر لەمانەش:

لایەنی کوردستانی داهێنەر و دەستپێشخەری پرەنسیپی (٣٢٪) بوون سەبارەت بەدابەشکردنی دەسەلاتەکانی نێو ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکووک.

لایەنی کوردستانی لایەنگری دواخستنی هەڵبژاردنی پارێزگای کەرکووک بوون.

لایەنی کوردستانی لایەنگری دابەشکردنی پۆستە ئیدارییەکانی پارێزگای کەرکووک بوون لە ئەساسی ڕەگەزی نەک ئیستحقاقاتی هەڵبژاردن.

لایەنی کوردستانی ڕازی بوون بەدانانی لێژنەیەکی لێکۆڵینەوە بۆ پیاچوونەوە و لێکۆڵینەوە لەمەڕ (خروقاتی لایەنی کوردی) لە کەرکووک.

(ئەولەویات)ی لایەنی کوردستانی لەگەڵ هەندێ لە (هاوپەیمانان)ی دەربازکردنی یاساکە و ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکان بوو کە دەبێت لە مانگی ٢٠٠٨/١١ ئەنجام بدرێت، نەک (ناوەڕۆک)ی یاساکە.

ڕەخنەی لایەنی کوردستانی لە ناوزەدکردنی هێزی پۆلیس و ئاسایش و هێزە نیزامییەکانی تری کورد لە کەرکووک بە (میلیشیات)ی (الاحزاب) و، هێنانی هێزی چەکدار لە خواروو و ناوەڕاستی عێراق (چەکداری عەرەب) بۆ کەرکووک، کێشەیەکە: (یەکەمیان) لایەنی کوردستانی تاکو ئێستا حەسمی نەکردووە و (دووەمیشیان) خودی لایەنی کوردستانی ئاوەکەی ڕشتووە. ئەگەر لایەنی کوردستانی ئامادە نەبووایە لەژێر هەر بیانوو و پاساوێک، هێزی چەکداری کورد بنێرن بۆ ناوچەکانی بەغدا و ناوەڕاست و خوارووی عێراق، ئەوا لایەنی عەرەبی و غەیرە کوردی، زاتی ئەوەیان نەدەکرد داوای هێزی (عەرەب) بکەن بۆ ناو کەرکووک یان ئەگەر هەوڵیشیان دابێت پەرچدانەوەی مەنتیقی تر دەبوو لە ئێستا.

لایەنی کوردستانی سوورە لەسەر دەستوور و پیادەکردنی دەستوور وەکو بڵێیت دەستوور (قورئانە) و دەقەکانی (ئایات)ن و قەت و تاکو ئێستا پێشێل نەکراوە و، یاساکە ناوەڕۆکی بە لادان لە دەستوور پێناسە دەکەن، لە کاتێکدا هیچ دەستوورێک بە قەد ئەمەی ئێستای عێراق بێ حورمەت نییە و خودی لایەنی کوردستانی بەو چەند خاڵەی سەرەوەی و، رەفتار و هەڵوێستی تریش ئەگەر دەستپێشخەر نەبێت ئەوە یان هاوکار بووە و یان لادەر.

ئەوە جاری یەکەم نییە گۆڵ لە نوێنەرانی کورد دەکرێت. مێژوومان پڕ لە رووداو و ئەزموونە. باسکردنیان وەکو بەزمی لێ لێ و لۆلۆیە. بازنەیەکە، سەرکردایەتیی فەرمیی ئەم وڵاتە، لەمێژەوە تێیدایە و دەخولێتەوە. گرفت لە رووداو نییە بەقەد عیبرەتەکەی. فەلسەفەی (نازانم رەحەتی گیانم) فریادڕەس نییە و (جێهێشتنی کێشەکان بۆ کات یان قەبووڵکردنی بەرەنجامەکانی و تەسریفکردنی بەتەقسیت) دەردەکانمان دەرمان ناکات و (خۆزگە بە عەقڵی کورد دوای رووداو) گاڵتەکردنە بە خۆ و چەواشەکردنی خەڵکە.

بۆ ٦ ساڵ دەچێت توێژەیەکی فراوانی خەڵکی کوردستان و رۆشنبیران و پسپۆڕان و سیاسەتوانان و هەندێک لە ئەندامانی سەرکردایەتی و بنکردایەتیی لایەنە سیاسییەکانی کوردستان، بەتایبەتی لەنێو هەردوو حزبی دەسەڵاتدار (یەکێتی و پارتی)، ڕاشکاوانە ئاماژەیان بەنەبوونی ستراتیجییەتێکی روون و تۆکمە و بە نارێکوپێکی و لاوازیی ئیدائی نوێنەرانی لیستی هاوپەیمانیی کوردستانیان لە ناوەند کردووە. کە زۆریان لە ئەسڵدا شایستەی ئەو پۆستانە نین. بەپێچەوانەوە سەرکردایەتیی پارتی و یەکێتی زیاتر هۆگری ئەوانن و نە پرسیار و نە پرسینەوەش کراوە و دەکرێت لە چۆنیەتیی دەستنیشانکردن و هەڵسوکەوت و ئیدائیان، هەر لە سەرەتای داگیرکردنی العراق تاکو ئەنجوومەنی کاتیی دەسەڵات و یاسای بەڕێوەبردنی العراق و مادەی (٥٨) و دەستووری هەمیشەیی و کێشەی پێشمەرگە و بودجەی کوردستان و نەوت و سامانە سروشتییەکان و فیدراڵییەت و دابەشکردنی دەسەڵات.. تاد.

بوار و تواناکان تاکو دێت تەنگ دەبێتەوە و سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان تازە بەتازە باسی پێداچوونەوە بە هاوپەیمانییەتییەکانی خۆی دەکات. هەر باشە وەلێ پێشتر دەبێت لە خۆیەوە دەستی پێ بکات. کە خۆت بێ ئاگا و خەمخۆر و جیدی و چاک نەبیت چی لە دۆستی باش بکەیت...!

بەهەموو حیساباتێک هەڵوێستی هاوپەیمانەکانی کورد لە بەغدا، شاراوە نەبوو:

لایەنی عەرەبی سوننە هەر لە سەرەتاوە درێغییان نەکردووە و لیستی شیعە بەگشت باڵەکانیانەوە زۆربەی ڕاستەوخۆ وەک: (حزبی فەزیلە، تەیاری سەدری، ڕێکخستنی (الدعوة) و چەندین بە ناو سەربەخۆی نێو ئەم لیستە لەگەڵ القائمة العراقية و، الجبهة العراقية للحوار الوطني، الكتلة العربية المستقلة، تيار الاسلاح الوقتني، مجلس الحوار الوقتني، المستقلون، الجبهة التركمانية، الحركة الايزيدية، نوێنەری الشبک) یەک بوون و دەنگیان بەیاساکە دا و، ئەوانەی تری لیستی (شیعە) بە پرەنسیپی (التقية) وەک ئەنجوومەنی باڵای ئیسلامی (جەماعەتی حەکیم) کە (١٥-٢٠) ئەندامیان نەکشانەوە و بەشدارییان لە دەنگدانەکە کرد و، برێکی زۆر لە عەلمانییە شیعە و سوننەکانیش هەر وەها.

باسی هاوپەیمانیی ئەمەریکایی ناکەین. چونکە هەر یەک ڕۆژ پێش ئەو دەنگدانەی ئەنجوومەنی نوێنەران کۆماری العراق، باڵیۆزی ئەمەریکا لە بەغدا، ڕایان کرۆکەر، لە پیرمام بوو. ناوەرۆکی دانیشتنەکانی لەگەڵ سەرۆکایەتیی هەرێم هەروەک ئاژانسەکان ئاماژەیان پێ دابوو زیاتر ئەم بابەتانە بوونە:

پرۆژەی ڕێککەوتننامەی ستراتیجی لە نێوان بەغدا و ئەمەریکا.

پرۆژە یاسای هەڵبژاردنەکانی پارێزگاکان.

پێوەندییە هەرێمییەکان لەگەڵ وڵاتانی دراوسێ.

ئەرکی دیمستۆرا و ڕۆڵی (UN) لە جێبەجێکردنی مادەی (١٤٠)

پرۆژە یاسای نەوت و گازی ناوەندی بەغدا.

باری هاوپەیمانییەتیی ناوخۆ و دەرەکی و ئیدای لایەنی کوردستانی لە هەرێم و بەغدا چۆن بێت، ئەوەی پێش و پاش رۆژی ٢٠٠٨/٧/٢٢ لە بەغدا و لە هۆڵی ئەنجوومەنی نوێنەرانی العراق رووی دا و زیاتر (سەرۆکی ئەنجوومەن "محمود المشهداني") پێ تاوانبار دەکرێت یەک رووی راستییەکانە چونکە:

لایەنی عەرەبی سوننەی بەشدار لە پرۆسەی سیاسیی العراق بەگشتی و (محمود المشهداني) بەتایبەتی لە هەموو لایەنەکانی تری العراق لە باڵیۆزخانەی ئەمەریکا نزیکن و دووریش نییە بێ تیشکی سەوزی ئەوان (المشهداني) تەحدیدەن بڕیاری وەها ترسناک و تاکرەو نەدات بەتایبەتی (شێوەی دەنگدان لەسەر مادەی (٢٤)ی یاساکە کە دژ بەپرەنسیپی دەستوور (بەتایبەتی مادەی (٥٣) و مادەی (٢٩)ی یاسای پەیرەوی ناوخۆی ئەنجوومەنی نوێنەرانی العراق ساڵی ٢٠٠٦)ـە.

ئەمە جاری یەکەم نییە (المشهداني) پۆستی سەرۆکایەتیی ئەنجوومەن و پشتگیریی دەرەکی بەکار دێنێت بۆ پەکخستنی کاروباری یاسادانان و گێرەشێوێنی و ئیستهتار و یاریکردنی بەئاگر. لایەنی کوردستانی هەوڵێکی زۆری دا بۆ ڕاکێشانی ناوبراو بۆ لای خۆی و کۆمەڵێک ئیمتیازاتی مادی و مانەوییان پێ دا، بە جوانی نابینم ئاماژەیان بۆ بکەم، بە ئومێدی ئەوەی دەرسێک بێت، چونکە پشتبەستن بەم جۆرە کەسانە ئەنجامی پەشیمانییە.

بەگشتی لایەنە عەرەبییەکانی پرۆسەی سیاسیی عێراق یاری بەکارتی کورد دەکەن و تاکو ئێستا کورد دۆڕاوە بەتایبەتی لە پرسە چارەنووسسازەکاندا.

بڕیاری سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان لەمەڕ پێداچوونەوەی بە هاوپەیمانییەتییەکانی بڕیارێکی دروستە و پێویستە هەمەلایەنە بێت و، زیاتر لە خۆیەوە دەستی پێ بکات و هەنگاوی یەکەمیشی لادانی (محمود المشهداني) بێت لە پۆستی سەرۆکایەتیی ئەنجوومەنی کۆماری العراق.

رێككەوتننامە ستراتیجییە پێشنیازكراوەكەی ئەمەریكا و عێراق

بەشی یەكەم

خوێندنەوەیەكی پێشوەختە

ماوەیەكە لە ناوەوە و لە دەرەوەی ئەمەریكا و عێراق، باس باسی رێككەوتننامە یان پەیمانی ستراتیجیی نێوان ئەم دوو وڵاتەیە. زۆر دژن، كەم لەگەڵ هەریەك لەم دوو جەمسەرانە هۆكار و پاساوی خۆیان هەیە.

ئەمەریكا وەكو ئیدارە و هێز نەهاتووە وا بەئاسانی لە (عێراق) بكشێتەوە. ئەودەم دەكشێتەوە كە هەست بكات دۆڕاو نییە و بگرە سەركەوتووە و بەدەستی بەتاڵیش نەگەڕاوەتەوە. مشتومڕی كۆمارییەكان و دیموكراتەكان لەسەر زۆرتر وەدەستهێنانی سوودە بۆ ئەمەریكا نەك كەمتر و، سیاسەتی دەرەوە و ئاسایشی نەتەوایەتیی ئەمەریكا، شتێك نییە بە گۆڕینی ئینتیمای حزبی سەركۆمار و ئیدارەكەی جیاوازیی گەورە و، وەرچەرخان و گۆڕینی دراماتیكی بەسەردا بێت، چونكە سیاسەتی دەرەوەی ئەمەریكا (سیاسەتە) نەك (حزبایەتییە). ستراتیجییە نەك تاكتیك. پشتبەستنە بە سیاسەتی ناوخۆ نەك گەمە دەرەكییەكان. هەڵقووڵاوی بەرژەوەندییە باڵاكانی وڵاتە نەك سوودی تاكەحزبی و تاكەكەس.

ئەوەی تاكو ئێستا زانراوە رێككەوتننامەكە هەمەلایەنەیە: سیاسییە. ئەمنییە. ئابوورییە. كۆمەڵایەتییە. تەندروستی و پەروەردەییە.. تادا.

وەكو كورد بەشێكین لەم (عێراق)ە و، رەوایە خەڵكی كوردستان سوور بێت لەسەر مافەكانی و داوا لە سەركردایەتیی فەرمیی كوردستان بكات، رۆڵ و هەڵسەنگاندنی بۆ هەر رێككەوتننامە و پەیمانێك بەتایبەتی ئەمەی نێوان

کۆماری (عێراق) و ئەمەریکا، بەرژەوەندییە باڵاکانی خەڵکی کوردستانی تێدا ڕەچاو بکرێت. پێویستە و زۆریش پێویستە، کوردستانییەتیان نەکەن بە قوربانی عێراقییەت. شەرعییەتی پۆست و دەسەڵاتی سەرکردایەتیی کورد لە ناوەند، لە هێز و متمانەی خەڵکی کوردستانەوەیە، بۆیە دەبێت ئەرک و هەڵوێستی سیاسی و دیپلۆماسییان هاوتەریبی ئەم پرەنسیپانە بن.

لێرەدا بەپێویستی دەزانین ئاماژە بە چەند خاڵێک بکەین:

ئێمەی کورد هیچ کات لە بەرژەوەندیی باڵای نەتەوایەتیمان نییە لە دژی ئەمەریکا بین وەکو میللەت و وەکو دەوڵەت و، وەکو هێز و تاکە جەمسەری ئەم سەردەمە، هەروەها زۆربەی زۆری میللەتی ئەمەریکایش دژی کورد و کێشەکەی نین.

ئەگەر رایەکی نێگەتیڤمان هەبێت لەسەر ئەمەریکا، ئەوە لەسەر ئیدارە و دەزگاکانیەتی بەتایبەتی تاکو ئەوەندەی پێوەندیی بەکێشەی کورد و کوردستانەوە هەبووە هەیە.

بەپێی جوگرافیای سیاسی، باشووری کوردستان، بەشێکە لە دەوڵەتی عێراق و ئەمەریکایش وای دەوێت و سووریشە لەسەری. هەر ڕووداو و گۆڕانکارییەکی نوێی ئەم وڵاتە، بەچاک و بەخراپ و ڕاستەوخۆ و ناڕاستەخۆ، کاریگەری لەسەر دۆزی کوردیش هەیە. واتە (پرەنسیپی) عێراقیبوون فەرز کراوە. دەستوور سەلماندوویەتی. کە کورد ئیجبار کرا دەنگی بۆ بدات، ئیلتیزامیش واجیبە...!

بۆیە ناکرێت لە هەر جۆرە پێوەندییەکی ئیقلیمی و نێودەوڵەتی لایەنی فەرمیی کوردستانی ئامادەبوونی نەبێت و، ئەم واقیعە لە بەرچاو نەگرێت و، لەبەر سوودی تایبەتی خۆی و، تاکتیکی ڕۆژانەی ئەم هێز یان ئەوەی تر بە ئەمەریکاشەوە، ئەم ئینتیمایە و ئەم ئیلتیزامەی وەکو هەیە لە بیر بکات.

بەداخەوە ئەزموونی سەدەی رابردوو تاکو دوا چرکەکانی، بەگشتی دەیسەلمێنی کە ئیدارەی ئەمەریکایی ئەوەندە لایەنگیری دۆزی کورد نەبووە

وەکو (پرس) بەقەد ئەوەی وەکو (کارت) لێی روانیوە و بەکاریشی هێناوە و دژایەتیشی کردووە و، زۆرجاریش یەک لە فاکتەرە سەرەکییەکانی شکست و کارەسات و تراجیدیاییەکانی خەڵکی کوردستان بووە، بە پێویستی نازانم لێرەدا پێیدا بچەمەوە. وەلێ نابێت لە بیر بکرێت و وشیار نەبین. یان وەک هەندێ لە بەرپرسانی کورد بەسوودوەرگرتن لە لاوازیی هزری خەڵکی و مەینەتییەکانیەوە، هەوڵی پەراوێزکردنی دەدەن.

بەپێچەوانەی دید و بۆچوونی هەندێک لە بازنەی تەسکی باڵای دەسەڵاتی فەرمیی کوردستان، تاکو ئێستا کێشەی کورد بەگشتی و ئەوەی باشووری کوردستان بەتایبەتی چارەسەری بنەڕەتی نەکراوە ئەوەیشی وەدەست هێنراوە مسۆگەر نییە و پێشبینیی هەندێ پاشگەزبوونەوەش لە ئارادایە.

کە ئیدارەی بوش عێراقی رزگار کرد گوڵبارانمان کرد و، تەنیا سەرکردایەتیی کورد بوو، هەموو خاک و خەڵک و چارەنووسی کێشەکەی جارێکی تر خستە سەبەتی ئەمەریکاوە. لە سەرەتاوە تاکو ئێستا وا دەبینین گرفتەکان چۆن تەماشا دەکرێت و بۆ کوێ دەڕۆن: سەرەتاکانی قۆناغی (رزگاری) و پاشتر داگیرکردنی عێراق و هەڵوێست و هەڵسوکەوتی (پۆل بریمەر) و رێککەوتننامەی (العملیة السیاسیة) و، راپۆرتی (بیکەر - هاملتۆن) و، بەشی یەکەمی راپۆرتی (ستیفان دیمستورا).. تاد، جگە لە پرەنسیپی فیدراڵییەت و سنووری کوردستان و کێشەکانی دیموکراتییەت و بنەماکانی مافی مرۆڤ و سەروەریی وڵات و پێناسەی عێراق و سەروەت و سامان و دەسەڵاتەکان، کە هەر هەموو وەکو بنەمایەکی دەستووری لە قۆناغی پێداچوونەوەدایە.

کاتی خۆیشی و ئێستایش بەگشتی، رەخنەمان لە چەند لایەنێکی سیاسەتی بوش و ئیدارەکەی هەبووە، بەتایبەتی ئەوەی کە پێوەندیی هەیە بەکێشە رەواکانی کوردستانەوە و، بەحوکمی عێراقیبوونی کوردیش، مافی خۆیەتی را و هەڵوێستی سەبارەت بەواقیعی ئەمرۆ و دوارۆژی (عێراق) و ناوچەکە هەبێت.

واتە ئەرکی کوردستانییەکان لەمەی ڕێککەوتننامە یان پەیمانی ستراتیجیی نێوان ئەمەریکا و کۆماری عێراق ئەرکێکی دووهێندەیە (مضاعف)ە.

نکوولّی لە گرینگیی ڕێککەوتن یان پەیمان بەستن لەگەڵ ئەمەریکا ناکرێت. چونکە لە زۆر لایەوە سوودگەیێنە. بەتایبەتی لەم بارودۆخەدا: هەڵمەتی ئیرهاب و دەستتێوەردان و هەڕەشەی سەر سنوورەکان و ئەرکی بنیاتنانەوەی وڵات پرسی یەکەمە و، هێشتا وجوودی ئەمەریکا و داگیرکردنی وڵات، کێشەکانی ناوەخۆ و ئیقلیمی گرژ و گەرمتر دەکەن و تاکو ئێستا ئەم تاکە جەمسەرەی جیهان نەیتوانیوە ئەو پرسە سەرەکییانە چارەسەر بکات، کە دوو لەسەر سێی ماوەی دەسەڵاتی (بوش)ی بۆ تەرخان کرابوو، واش مەزەندە دەکرێت لە دواساتەکانی ئەم دەسەڵاتەدا هەوڵی:

تەرحیلکردنی لایەنێکی بەرپرسیاریەتی لە شکستەکانی خۆی بێت لە عێراق، بۆ سەر کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بەتایبەتی ە(UN).

بەیاساییکردنی داگیرکردنی عێراق لە ڕێی ڕێککەوتننامە یان پەیمانێکی ستراتیجی لە پێش کۆتاییی دەسەڵاتی و، تەواوبوونی مۆڵەتی ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی، سەبارەت بەمانەوەی هێزەکانی ئەمەریکا و هاوپەیمانان لە عێراق.

فەرزکردنی ئەم واقیعە بەسەر ئیدارەی داهاتووی ئەمەریکا و بەستنەوەی بە ڕێککەوتننامەیەکەوە کە دوور نییە زۆر جووت نەبێت لەگەڵ ناوەڕۆکی بەرنامەکەیان بەتایبەتی دیموکراتەکان.

ڕێککەوتننامە یان پەیمانی دووقۆڵی لە نێوان ئەمەریکا و کۆماری عێراق نە شتێکی تازەیە و نە لەنگە و نە عەیبە چونکە:

بۆ نموونە عێراق، لە سەدەی رابردوودا، دوو ڕێککەوتننامەی ستراتیجی ئیمزا کردووە، یەکەمیان لەگەڵ بەریتانیا ساڵی (١٩٣٠) دووەمیان لەگەڵ یەکەتیی سۆڤیەتی جاران ساڵی ١٩٧٣ و، یەک لە ئەندامە چالاک و سەرەکییەکانی پەیمانی (سنتۆ) بوو لەگەڵ چەند وڵاتێکی ئیقلیمی و بەریتانیا

و ئەمەریکا لە پەنجاکانی هەمان سەدە، جگە لە ڕێککەوتننامە و پەیمانی تر لەگەڵ ئێران (١٩٧٥) و تورکیا و وڵاتانی عەرەب.

لە سەرەتای دروستبوونی ئەم (عێراق)هدا، لە دوای بیستەکانی سەدەی رابردوو، کەم یان زۆر، بنکەی سەربازیی بێگانەی تێدا بووە. بنکە سەربازییەکانی ئینگلیز لە (حەبانیە و شعەیبە) تاکو پاش شۆڕشی ١٤ی تەمووزی ١٩٥٨و، بوونی بنکە و سەربازی سۆڤیەت و میسری و، هەندێ جاریش بەناوی تەنسیق و هاوکاریی سەربازی و سیخوڕی دژی شۆڕشەکانی کورد، حکوومەتەکانی (عێراق) پەنایان بردووە بۆ هێزی تورکی و ئێرانی و سووری، یان بوونی بنکە سەربازییەکانی تورکیا لە خاکی عێراق، لە نەوەتەکانی سەدەی ڕابردووەوە و تاکو ئێستا، بەتایبەتی ئەوانەی (شێلادزی و بامرنی و ئامادیە... تاد).

ئەمەریکایش لەگەڵ زیاتر لە (١٣١) وڵاتی ئەندام لە نەتەوە یەکگرتووەکان بەشێوەیەک لە شێوەکان ڕێککەوتننامەی ستراتیجی و پەیمانی هاوکاری و تەنسیقی سەربازیی هەیە و، زیاتر لە(٨٠)یان ڕێککەوتننامە و پەیمانی دووقۆڵین و، لەو وڵاتانەیش (٢٦)یان ئەندامی ناتۆن و، لە نێوانی ئەو وڵاتانە پێشتر فرەنسا و لیبیا و، تاکو ئێستا بەریتانیا و ئەڵمانیا و چەندان وڵاتی تری ئەوروپایی و یابان و تورکیا و چەندان وڵاتی پێشووی یەکەتیی سوڤیەتی جاران و، وڵاتانی کەنداو...!

تاکو ئەمڕۆ ئەمەریکا لە ناوچە جیاجیاکانی جیهان زیاتر لە (٧٤٠) بنکەی سەربازیی هەمیشەییی هەیە جگە زیاتر لە (٣٠٠٠) دەزگای ئامادەسازی کە لە کاتی پێویستدا دەتوانێت و بۆی هەیە وەکو بنکەیەکی سەربازی بەکاری بێنێت.

لە دنیای تاک جەمسەری و جیهانگیری و تێکەڵبوونی بەرژەوەندییەکان کە تێیدا پرەنسیپی (سەروەری) و (سەربەخۆیی) لە دیاردەیەکی ڕەها بووەتە دیاردەیەکی ڕێژەیی و، کیانەکان بەرەو گردبوونەوە دەڕۆن، لە سوودی وڵاتێکی دارماو و پڕ گرفت و دواکەوتوو و گەمارۆدراوی وەکو عێراقە، ئەگەر هاتوو

لەگەڵ زلهێز و تاکە جەمسەری جیهان پەیمان و ڕێککەوتننامەی ستراتیجیی هەبێت.

بۆ کوردی بێ پشت و پەنا و جینۆسایدکراو و بەزۆر لکێندراو بەم عێراقەوە، بەرچاوگرتن و گەرەنتیکردنی مافە رەواکانی، بەستنی پەیمان و ڕێککەوتننامەیەکی وەها و مانەوەی ئەمەریکا لەم وڵاتە و جێگیرکردنی ئەو مافانە لەو ڕێککەوتننامەیەدا، بۆ ئێستا، لە بەرژەوەندیی باڵای کوردستانە.

هێشتا بە فەرمی ناوەڕۆکی پرۆژەی (ڕێککەوتننامە یان پەیمان)ی ستراتیجیی نێوان ئەمەریکا و عێراق ئاشکرا نەکراوە و، لە قۆناغی دانوستاندن و پێداچوونەوەدایە و، دیارە خاڵی لاواز و دژ بە بەرژەوەندیی عێراق زۆرن و، ئەوەی دژەی کردووە بۆ ڕاگەیاندنەکان هەرە زەقەکانیەتی و، دوور نییە (ئەگەر وابێت) جۆرە (چەش) و چاوسوورکردنەوەیەک بێت لەسەر ئەو بنەمایە (مردنی نیشان بدە، تاکو بە تا ڕازی بێت). هەندێک لەو خاڵانەش دیارە لەلایەن زۆربەی زۆری لایەنە سیاسییەکانی (عێراق) قابیلی قەبووڵ نین و هەندێکی تریشیان شیمانەی پێداچوونەوەی لێ دەکرێت.

لێرەدا ئاماژە بە هەندێکیان دەکەین کە تاکو ئێستا بۆ ڕاگەیاندنەکان دژەی کردووە وەکو وتمان ئەگەر (وابێت):

جۆری ئەو پێکهاتنە: ڕێککەوتننامە بێت یان هاوپەیمانیەتی. واتە (اتفاقية) یان (معاهدة). بۆ ئێمەی عێراقی جیاوازیی نییە. دەستوور جیاوازی ناکات لە نێوان هەردووکیاندا، چونکە هەردوو لە دوا قۆناغیاندا دەبێت (ئەنجوومەنی نوێنەرانی کۆماری عێراق) پەسندی کات. وەلێ بۆ ئەمەریکا جیاوازە. (ڕێککەوتن) لە دەسەڵاتی سەرکۆمارە بەڵام پەسندکردنی (پەیمان) لە دەسەڵاتی کۆنگریسە. لەمەیشدا عێراقییەکان ناکۆکییان هەیە هەروەها ئەمەریکاییەکانیش، لەبەرئەوەی بۆ هەردوولا هەریەک لەو دوو جۆرە پێکهاتنە، ئەرک و ئیلتیزاماتی جیاوازیی تێدایە. ئیدارەی بوش کەمتر لە ٦ مانگی ماوە. لەم ماوەیەدا مەعقول نییە هەردوولا بەئاسانی کارێکی وا بکەن، ئەگەریش کرا دەبێت مەزەندەی ئەوە بکرێت وا بەئاسانی لە پەرلەمانی عێراق

و كۆنگریسی ئەمەریكایی دەرباز نابێت. بۆ عێراقییەكان مەرج و كاتەكەیەتی و، بۆ كۆنگریسی ئەمەریكاییش، كە ئێستا زۆرینەی هەردوو ئەنجوومەنەكەی (دیموكراتەكان)ن، جۆری پێكهاتنەكە و پەلەكردنەكەی (بوش)ەو، ئەگەر بۆیان بچێتە سەر بۆ سەرۆكی تازەی ئەمەریكا بەجێی دەهێڵن كەوا مەزەندە دەكرێت ئەمجارە نۆرەی دیموكراتەكان بێت و بە پێچەوانەیشەوە ئەگەر پەلەیش بكرێت ئەوا ئەوان لایەنگیری (پەیمان= معاهدة)ن نەک (رێككەوتننامە= اتفاقیة)، لە كاتێكدا كۆمارییەكان بەتایبەتی بازنەی ئیدارەی بوش لایەنگیری (رێككەوتننامەن) و، هەر لەم بارەیەوە، راوێژكاری یەكەمی وەزارەتی دەرەوە و ئەندامی گرینگی شاندی وتووێژی ئەمەریكا لە بەغدا (دیڤد ساتیرفیلد)، لە لێدوانێكدا، رۆژی ٢٠٠٨/٦/١٠، ئاماژەی بەم لایەنە كرد و وتی: (ئەم رێككەوتننامە دووقۆڵییە درێژخایەنە لە نێوان عێراق و وڵاتە یەكگرتووەكان كە ئێستا وتووێژی لەسەرە، رێككەوتننامەیەكی تەنفیزییە هەروەها یاسای نێودەوڵەتییە لە نێوان دوو لایەن و، هیچ بەندێكی وای تێدا نییە كە داوا لە ئەنجوومەنی پیرانی ئەمەریكا بكات بۆ پەسندكردنی) واتە و بەپێی لێدوانەكەی (ساتیرفیلد) رێككەوتننامە پێشنیاز كراوە نەک پەیمان.

گوایە ئەمەریكا مافی بەخۆی داوە یان داوای ١٤ بنكەی سەربازیی گەورە و زیاتر لە ٤٠ بنكەی سەربازیی موتەحەریک و بچووكتری كردووە. واتە باس لە زیاتر لە (٥٠) بنكەی سەربازی دەكرێت. لە كاتێكدا قسەكەرەكانی كۆشكی سپی جەخت لەسەر ئەوە دەكەن كە رێككەوتننامەكە نە باسی بنكەی هەمیشەییی تێدایە و نە ژمارەی سەربازەكان، دەڵێن رێككەوتننامەكەیان جیاوازیی ئەوتۆی نابێت لەگەڵ زیاتر لە (٨٠) رێككەوتننامەی هاوجۆر لەگەڵ وڵاتانی تر و، مانەوەی سەربازەكانیان بەند دەبێت بەباری ئاسایشی عێراق و، رێگە لە سەركۆماری داهاتووەی ئەمەریكا ناگرێت و ئەو ئازادە لە چۆنیەتیی مامەڵەكردنی لەگەڵ رەوشەكەدا و، هەر وەكو (ساتیرفیلد)یش ئاماژەی بۆ كرد (بەندەكانی رێككەوتننامەكە قابیلی پێداچوونەوەیە و، لەبەرئەوەی زۆرن دابەش كراوە بەسەر بوارەكانی سیاسی و ئەمنی و ئابووری

و کـۆمــەڵایەتی و تەندروســتی و پەروەردەدا و، چونکە وەزعی عـێــراق لە گۆڕاندایە، مـافی خۆیەتی بۆ نموونە داوای هەڵوەشـانـەوەی ڕێککەوتننامـەکە بکات کاتێک هێزەکانی توانای پاراستنی ئاسایشی عێراقیان هەبێت.

بۆ هێزەکانـی ئەمـەریکا هەیە بنکەکان و خـاکی عێراق بەکـار بێنن بۆ هـەر جۆرە جموجۆڵ و هێرشـێک بۆ سەر وڵاتانی تر ئەگەر مەزەندەی مـەترسیی لێ بکرێت.

ئاســمـانی عـێـراق لە سـفرەوە تـاکـو ٢٩ هەزار (فـوت) لـەژێر کـۆنتـرۆڵی ئەمەریکا بێت. واتە ئاسمان و زەوی و ئاوی عێراق هەمووی.

سـاڵانە کـۆماری عێراق، (١٥) ملیـار دۆلار خـەرج بکات بۆ ئـەمـەریکا وەک مـەسـاریفی بنکەکـانی. ئەمەش مـەرجـێکی سـەیرە لە کـاتێکدا ئەمەریکا بۆ پاراسـتنی ئاسایشی نەتەوایەتیی خۆی هاتووە بۆ عێراق و چەند جـار بوش و ئیـدارەکـەی ئەم راسـتـیـیـانەی درکـاندووە و داکـۆکـیـیـان لێ کـردووە و، مـانەوەشیـان بەئاسـایشی عێراق و ئەمەریکا پاسـاو داوە. دەبێت لە واقیـعدا ئەوان پارە بدەنە عێراق.. ئەمەریکا لەبەر خـاتری چاوی رەشی عێراقییەکان نەهاتووە بۆ عێـراق لەبەر ئەوانیش نامـێنێتـەوە. ئەمـەریکا بۆ تـەئمـینکردنی ئاســایشی نەتەوایەتیی خــۆی هاتووە لە پێش هەمــووشــیـانەوە نەوت و بەربەرەکانێی ئیرهاب و، چاودێریی ئێران و سووریا و هەموو جموجۆڵێک دژ بەئیسـرائیل و هەروەها لەبەر مـەترسـییـە سـتراتیـجییـەکانی هـەڵسانەوەی ڕووســیـا و چین و هـیند و چەند وڵاتێکی تری جـیــهـان و گـردبوونـەوەیان (ڕێککەوتننـامەی شـەنگهای). بۆیە جگە لەوانەی سـەرەوە، بوونی ئەمـەریکا لە عـێـراق، تەواوکـەری پشـتـوێنە ئەمنیـیـەکـەیەتی بەرامـبـەر بەو دیاردەیە (ڕێککەوتننامــەی شــەنگهــای)، هەر لـە وڵاتانی ئاســیــای ناوەڕاست تاکــو ئەفغانستان، پاکستان، کەندا، عێراق و تورکیا و، بێ سـووریایش، لە ڕێگەی ئوردنەوە پشـتـوێنەکە دەگاتە ئیسـرائیل. واتە گرێدانی ئۆقیـانـووسی هیندی بەدەریای خەزر و کەنداو و دەریای سپی..

ماوەی ڕێککەوتننامـەکە وەکو پێشـنیاز کراوە (١٥ تاکو ٢٠) ساڵە و قابیلی

درێژەپێدانە. ئەمەش ماوەیەکی درێژە و قسەی زۆر هەڵدەگرێت. چاودێرانی سیاسی مەزەندەی (٥) تاکو (١٠)ساڵ دەکەن بۆ بنیاتنانەوە و گەشەپێدانی عێراق و هەر ئەو ماوەش بەپەسند دەزانن بۆ ڕێککەوتننامەکە.

ئەمەریکا داوای کردووە سەرپەرشتیی هەردوو وەزارەتی بەرگری و ناوخۆ بکات و هەروەها باسی وەزارەتی دەرەوە و نەفتیش دەکرێت، هەرچەندە وەکو واقیع هێشتا لەژێر ڕکێفی خۆیەتی وەلێ هەر هەموو ئەمانە، ئەگەر وجوودیان هەبێت خاڵی مشتومڕە.

نابێت یاسای عێراقی پیادە بکرێت لەسەر گشت سەربازگە و سەرباز و کارمەندانی کۆمپانیاکانی ئەمەریکا لە عێراق چ ئەمریکی و چ بیانی بە عێراقییەکانیشەوە.. واتە چی بکەن خۆیان وەکو ئەمەریکا مەسئوولن و تەنیا ملکەچی یاسا و ڕێسای ئەمەریکا دەبن و کەس لەمانە یان ئەوانەی هاوکارییان دەکەن نابێت دەستگیر بکرێن لەلایەن دەسەڵاتی عێراقییەوە. ئەمەیش تەبایە لەگەڵ هەڵوێستی ئەمەریکا سەبارەت بە ڕەفزکردنی قەبووڵکردنی بوونە ئەندامی لە دادگەی تاوانی نێودەوڵەتی (المحكمة الجنائية الدولية) و، هەروەها ئەم جۆرە مەرجانە دژی دەستوور (مادە ٨) و یاسا و ڕێساکانی کۆماری عێراقە.

هەندێ لە سەرچاوەکان باس لەوە دەکەن کە ناوەڕۆکی ڕێککەوتننامەکە جگە لە مەجالی سەربازی و ئاسایش و دەسەڵات، هاتنە ژوورەوەی هێز و سەرباز و کارمەند و هاوکارانی ئەمەریکایش (سەربازی و ئەمنی و مەدەنی) ئازادە و لایەنەکانی عێراقی پێ ئاگەدار ناکرێتەوە وەکو وەرگرتنی ڤیزا و موافەقەتی هاتنە ژوورەوە، وەکو کە ئێستا لە کوێت پیادە دەکرێت، سەرەڕای ئەمە، پێداویستییەکانی ئەمەریکا لە عێراق لە هاتنەوە ژوورەوە و دەرچوون، بێ مۆڵەت وەرگرتن و تۆمارکردن دەبێت وەکو چەک و تفاقی سەربازی وباڵەفڕ و پاپۆڕ و باریجاتی سەربازی و مەدەنی و شتومەکی تر و، ئەمەریکاییەکان و هاوکارانیان، نە داهاتیان لە عێراق و نە پێداویستییە هێنراوەکانیان بۆ عێراق، باج و ڕسووماتی عێراقی لەسەر دەبێت و ناپشکنرێن و بە کارهێنانی

داووزگا عێراقییەکانیش کراوە و بێ موقابیل دەبێت بۆیان.

بۆ ئەمەریکاییەکان هەیە هەر کەسێک لە عێراق چ عێراقی بێت یان بێگانە و لە چ پلە و پایەیەکدا بێت هەتاکو ئەگەر (حەسانە)شی هەبێت، بیگرن و دادگەییی بکەن.

مافی ئەمەریکاییەکانە لەناو خاکی عێراق بەندیخانە و گرتووخانەی تایبەتی و نهێنییان هەبێت. ئەمانە و دەیان مادە و بڕگەی تری ئەو ڕێککەوتننامەیە وەکو دزەی کردووە بۆ میدیاکان، خاڵی باس و دانوستاندنن و هێشتا نەگەیشتووەتە قۆناغی کۆتایی.

زۆربەی پرەنسیپ و بڕگەکانی سەرەوە هەر وەکو دیارە، پێوەندییان هەیە بە سەروەری و سەربەخۆییی عێراق و، زەحمەتە (وەکو خۆی) قابیلی قەبووڵ بێت و، ئەگەر لە ڕوانگەی هێز و گومڕاییی ئیدارەی بوش و ئەمەریکا وەک تاکە جەمسەری جیهانی ئەمڕۆ و، واقیع حاڵی ئێستای عێراق، وەک وڵاتێکی داگیرکراو و لاواز و پڕ گرفت و گەمارۆدراو و خاوەن ڕژێمێکی هەجین و بێ ئیرادە و بازنەیەکی ناتەبا بەراورد بکرێتەوە، ئەوە دوور نییە بتوانن زۆر لەو بنەمایانە و شتی تریش بەسەر عێراقدا فەرز کەن، وەلێ ئەم عێراقە ئەزموونێکی دوور و درێژی هەیە لەگەڵ داگیرکەران و زلهێزەکان و، میللەتەکانی بە ئاسانی تەسلیم نابن و چۆک دانادەن و، قاڵبووی بەرخودان و ململانێن. دیاریشە ئەوەی بەزۆر و بەترس بسەپێندرێت بەزۆر لە ترسدا هەڵدەوەشێتەوە.

بەدەر لە سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان، زۆربەی هەرە زۆری لایەنەکانی پرۆسەی سیاسیی عێراق بەئاشکرا ناڕەزاییی خۆیان بەرامبەر ئەو بڕگە و پرەنسیپانە دەربڕیوە و، دوای سەردانەکەی مالیکی بۆ ئێران، لە ناوەڕاستی مانگی (حوزەیران)دا، بۆ یەکەم جارە ناوبراو بەتوندی هەڵوێستی حکوومەتەکەی نیشان دا سەبارەت بە ڕەشنووسی ڕێککەوتننامەکە، بەتایبەتی ئەو مادانەی کە پێوەندییان هەیە بە سەروەریی خاکی کۆماری عێراق و، دژی ئەوە بوو کە (عێراق) ببێتە بنکەیەکی هێرشکردن بۆ سەر وڵاتانی دراوسێ و

لەمەش زیاتر مەبەست (ئێران و سووریا)یە، بە ڕوونی هۆشداریی بە ئەمەریکا دا کە دوور نییە مافی خۆیان بەکار بێنن بۆ نوێنەکردنەوەی ماوەی مانەوەی هێزەکانی ئەمەریکا لە عێراق کە لە کۆتایییساڵی ٢٠٠٨ تەواو دەبێت کە هاوزەمانە لەگەڵ کۆتاییهاتنی دوا قۆناغی حوکمڕانی (بوش) وەکو سەرۆکی ئەمەریکا.

هەڵمەتێکی تری بە عەرەبکردنی کوردستان

لە ریپۆرتاجێکی ژمارەی رابردووی هەفتەنامەی (رووداو)دا، لەژێر ناونیشانی (داماک ئاوەدانییە یان مەترسی) ئاماژە بەچەند رستەیەک لە لێدوانی ئێمە بۆ هەفتەنامەی ناوبراو کراوە، سەبارەت بەگرێبەستەکەی حکوومەتی هەرێمی کوردستان لەگەڵ کۆمپانیای (داماک)ی ئیماراتی.

شێوەی هەڵبژاردنی پچڕپچڕی لێدوانەکەمان بەپێی خواستی ریپۆرتاجەکە، هەندێ لە دید و بۆچوونەکانی ئێمەی لاواز کردووە و وەکو پێویست مەبەستیان نەپێکاوە، بۆیە بەپێویستی دەزانین دید و هەڵوێستی خۆمان سەبارەت بەو گرێبەستە بەوردی روون بکەینەوە، لەگەڵ چەند تێبینییەک لەسەر هەندێ لایەنی خودی ئەو ریپۆرتاجە.

پێشەکی بەش بەحاڵی خۆم بەگەرمی پێشوازی لە هەموو پرۆژەیەکی وەبەرهێنانی گشتی و کەرتی تایبەت دەکەم، چ ڕاستەوخۆ حکوومەتی هەرێمی کوردستان یان کۆمپانیا بیانییەکان ئەنجامی بدەن. هاوکاری و کارئاسانی بۆ کەرتی تایبەت یەکێکە لە ئەرکە سەرەکییەکانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان و، بنەمای بنیاتنانەوە و گەشەپێدانی وڵاتەکەمان و، یەک لە خەسڵەتەکانی سیاسەتی ئابووری و دارایی هاوچەرخە و هاندان و پشتگیریی کۆمەڵگەشی گەرەکە، وەلێ وەکو پێشینان وتوویانە (هەموو شت بەخوێ و خوێش بەمیقدار). هەر لەم روانگەیەوە:

هەر حکوومەتێک لە دنیا بچووک یان گەورە، دەبێت بەرنامە و پلانێکی چەند قۆناغەی هەبێت (کورت و مامناوەندی و درێژخایەن)، بۆ گشت بوارەکان، یەک لە بنەما هەرە گرینگەکانی بەرنامە و پلانی وا، دیاریکردنی پێداویستیی قۆناغەکان و ئەولەویات و تواناکان و تایبەتمەندیی وڵاتە.

بەرنامە و پلانێکی وا، پێش گەڵاڵەکردنی کۆتایی دەبێت ئاشکرا و ڕوون بێت و لە ڕێگەی داوودەزگا پێوەندداەرکان و ناوەندەکانی لێکۆڵینەوە و تۆژینەوە و پسپۆڕان.. تاد، بە تێروتەسەلی شەنوکەو بکرێت و، لە کەناڵەکانی میدیاوە خەڵکی وڵاتی پێ هۆشیار و ئاگەدار بکرێت و، دواتر بە فەرمی ڕابگەیەنرێ و پرسینەوەی لە دواوە بێت.

لە وڵاتێکی وەکو باشووری کوردستان، کە دەسەڵاتی ناوەند لەمێژە بە بەرنامە ژێرخانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و، قەوارەی نەتەوەیی تێکوپێک داوە، دەبێت یەک لە ئەولەویاتی سیاسەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان کارکردن بێت بۆ ڕاستکردنەوەی ئەو دیاردەیە.

ئەوەی ڕەچاو دەکرێت لەم میانەدا، نەبوونی سیاسەتێکی ئابووری و داراییە، هەروەها نەبوونی بەرنامە و پلانێکی تۆکمە و ڕوونە، کە ئەولەویات و پێداویستی خەڵکی کوردستانی بە ڕوون و ئاشکرا تێدا بێت، بەتایبەتی ویستی چین و توێژە هەژارەکان کە زیاتر لە ٩٥٪ی ئەم کۆمەڵگەیەن و ڕاستەوخۆ تەرخانکراو بێت بۆ بووژاندنەوەی ژێرخانی ئابووری و گەشەپێدانی کەرتە گرینگەکان بەتایبەتی کشتوکاڵ و پیشەسازی و خزمەتگوزاری.

قۆرخکردنی دەسەڵاتی سیاسی و بودجە و ئیمکانیاتی حکومەت و ئاراستەکردنی بەرەو ئیحتیکارکردنی بوارەکانی ئابووری و خزمەتگوزاری لەلایەن نوخبە و، هەڕاجکردن و تێکدانی کارخانەکان و تەرکیزکردن لەسەر کەرتی مقاوەلات و عەقارات بەناوی بازاڕی ئازاد، هەڵپەهەڵپێکی ئوڵترا لیبراڵ و فەوزەوی، کە بەرەنجامەکانیشی هەر لە ئێستاوە ڕوونە: بایەخنەدان بەکەرتە بنەڕەتییەکان، پەراوێزکردنی ڕۆڵی حکومەت لە بواری خزمەتگوزاری و بنیاتنانەوە، نەبوونی ئەولەویات و گرانی، هەلاوسانی ئابووری، دەست بەسەرداگرتنی زەویوزاری گشتی و تایبەتی و، مانەوەی کۆمەڵگەی ئیستیهلاکی و نەک گۆڕینی بەرەو کۆمەڵگەیەکی بەرهەمهێنەر. ئەمانە و چەندان دیاردەی تر، جۆرە بازدان و خەتکێشانە بەسەر قۆناغێکی پێویست لە

ڕەوتی کۆمەڵایەتی و سیاسیی وڵاتەکەمان و، لاساییکردنەوەی بەهەڵەی چەند وڵاتێکی فرە ئیمکانیات و سەربەخۆ و پێشکەوتووە.

چ ئیدارەیەکی سەر ئەم زەوینە بەدەر لە ئیدارەی ئەم هەرێمە لە کۆی گشتیی کەمتر لە چوار ملیۆنی دانیشتوانی (١,٢) ملیۆن مووچەخۆر بێت و زۆربەی هەرە زۆریشیان کار نەکەن و لە ڕێگەی چەند کۆمپانیایەکی تایبەتەوە ئیستیرادی هێزی کار بکات! لەوەش زیاتر هێشتا خاوەن دوو بنکەی بڕیارە و دوو گیرفان و دوو دید و بۆچوون، حکوومەتێکی پەنجا بەپەنجا، لەوەش زیاتر پارچەیەک لە وڵاتێکی داگیرکراوە لەگەڵ کۆمەڵێک گیروگرفت لەگەڵ ناوەند.

ئەگەر تاکو قۆناغی پێش ڕزگاری و داگیرکردنی عێراق، بوونی بەرنامە و نەخشە و سیاسەتێکی ئابووری زۆر بەهەند وەرنەگیرابێت، ئەوە لە دوای ئەو قۆناخە بووەتە پێویستییەکی حەتمی و ئیدی ناکرێت پشتگوێ بخرێت، بەتایبەتی ئەمڕۆ ئەم سێ پارێزگایە کە پێی ئێژن (هەرێمی کوردستان) خاوەن بودجەیەکی وەهایە، کە زۆرترە لە دەیان وڵات کە بەپانتایی و دانیشتوان چەندان جار لەم هەرێمە گەورەترن و، زۆربەی بوارەکانی خزمەتگوزاری و ژیانیان لە ئێمە باشترە.

ئێمە ناڵێین هیچ نەکراوە یان ئەوەی کراوە خەتێکی بەسەردا بکێشین، بەپێچەوانەوە پرۆژە و شتی باش کراوە، شان بەشانی ئەوانەش هەندێ پرۆژەی بەناو وەبەرهێنان ئەنجام دراوە، نە ژێرخانی ئابووریی وڵاتەکەمان باشتر دەکەن و نە دەیبووژێنێتەوە.

بیناسازی و (شاری خەونەکان) و (ئاوایی ئینگلیزی و ئەمریکی و ئیتاڵی و ئەڵمانی)، باری خەڵکی هەژار و کەمدەرامەت و گەنج و لاوی تازەپێگەیشتووی بێ خانووبەرەی تەیراوە و پۆتیناوە و بنەسڵاوە و کەسنەزان و دارەتوو و شاوێس و گشت ناوچەکانی تر چارەسەر ناکات. بوونی زیاتر لە (١,٢) ملیۆن کارمەند و مووچەخۆر، وای کردووە ئەو جۆرە پرۆژانە سوودێکی ئەوتۆیان نەبێ بۆ کێشەی بێکاری و (سوڕانەوەی سەرمایە= دوران رأس المال) و پارەی نەختینە لەنێو ئەم هەرێمەدا، بەپێچەوانەوە بەپشتبەستن بە

کۆمپانیا و هێزی کاری بێگانە پارەیەکی زۆری ئەم هەرێمە دەچێتە دەرەوە، چ بۆ خەرجی کەرەستەکانی بیناسازی و، چ وەکو سوود و کرێ.

دڵنیام لەوەی، (شاری خەونەکان) و (شوقەکانی بەناو زەکەریا و ئەو هەموو ئاواییە مۆدێرنانە)، لە ئەولەویاتی خەڵکە هەژار و کەمدەرامەتەکانی شاری هەولێر نییە و، کێشەی نیشتەجێبوونیان چارەسەر ناکات. لەگەڵ ئەوەش ئەو پرۆژانە بەراورد ناکرێن لەگەڵ ئەوەی (داماک)ی عەرەبی کە هەر لە سەرەتاوە هەوڵ دەدرێت وەک پرۆژەیەکی ستراتجیی نیشان بدرێ.

گرێبەستی حکومەتی هەرێمی کوردستان لەگەڵ کۆمپانیای (داماک)ی ئیماراتی عەرەبی، کە بە پرۆژەی ستراتیجی (تارین هیلز) پێناسە دەکرێت و، هەر وەکو لە مۆڵەتی دەستەی وەبەرهێناندا هاتووە لە نێوان هەولێر و پیرمام زەوییەکی بە پانتاییی ١٦ ملیۆن و ٣٠٠ هەزار مەتری دووجای بۆ تەرخان کراوە بەخۆڕایی.

ئاشکرایە سەرانی ئیماراتی عەرەبی کاتی خۆی و هەندێکیشیان تاکو ئێستاش بەدۆست و پاڵپشتی سەدام و حەوێنەرەوەی دارودەستە لەناوچووەکەی ناسراون.

تاکو ئێستا ئەم گرێبەستە وەک گرێبەستەکانی بواری نەوت، ناوەڕۆکەکەی رانەگەیەندراوە و، بەدەر لە چەند کەسێک، کەس ئاگای لە ناوەڕۆکی نییە!

ئەم پرۆژەیە کە بەستراتیجی وەسفی دەکەن، تاکو ئێستا بەشێوەیەکی یەکلاکەرەوە و فەرمی نەگوتراوە بودجەکەی چەندە. هێرش موحەڕەم دەڵێت: مۆڵەتی ٦ ملیار دۆلاری پێ دراوە و، ئامادەن ١٣ ملیار دۆلار خەرج بکەن. کەچی نەوزاد هادی، پارێزگاری هەولێر دەڵێت: ٤ ملیار دۆلار ئامادەن تاکو ١٥ ملیار دۆلاری لێ خەرج بکەن. ئەم جۆرە زانیارییانە پرسیار و گومان دروست دەکەن.

بەپێی یاسا وەبەرهێنانە شازەکەی هەرێمی کوردستان ژمارە ٤ی ساڵی ٢٠٠٦:

حکومەتی هەرێمی کوردستان پارچە زەوییەکی کشتوکاڵیی نێوان (هەولێر

ـ مەسیف) بە پانتاییی ١٦,٣ ملیۆن مەتر دووجا = (١٦,٣) کم دووجا + (٣) مەتری دووجا تریش بۆ پرۆژەکە زیاد دەکرێ و، هەر هەمووی لەسەر ناوی کۆمپانیای (داماک)ی ئیماراتی تاپۆ دەکرێت. دوور نییە ئەم پارچە زەوییە لەسەر دوورگەیەکی نەوتیش بێت بەحوکمی نزیکبوونی لە یەکێک لە کێڵگە نەوتییە گەورەکانی ناوچەکە، نەک هەر ئەمە بگرە:

مافی (داماک)ی عەرەبییە خانوو و زەوی بفرۆشێت و تاپۆ بکات و بەکرێ بدات، بەپێی برگەی ١٠ی مادەی ٤ یاسای وەبەرهێنان.

سەرەڕای ئەوەی حکوومەتی هەرێمی کوردستان ئەم (١٦,٣) ملیۆن مەتر دووجایەی ئەو زەوییە ستراتیجییە، بێ بەرامبەر بۆ هەتاهەتا لەسەر کۆمپانیای (داماک)ی عەرەبی تاپۆ دەکات، لەسەر بودجەی حکوومەتی کوردستانیش، شەقامی تایبەتی لە هەرسێ لاوە و، ئاو و ئاوەڕۆ و کارەبا و گەیاندن و خزمەتگوزارییەکانی تری بۆ دابین دەکرێ. دوور نییە ئەم خەرجییانەش سەدان ملیۆن دۆلار بن.

هەر بەپێی ئەو یاسا (شازە)ی وەبەرهێنانی هەرێمی کوردستان، کۆمپانیای (داماک):

بەلای کەمەوە بۆ (١٠) ساڵ لە گشت باج و ڕسووماتێک دەبەخشرێت، هەروەها لە گشت باج ڕسووماتی هاوردەکانی پرۆژەکە و گشت مەرجەکانی مۆڵەت بەدەستهێنانی هاوردەن (اجازة الاستیراد) دەبەخشرێ.(مادەی پێنجەم ـ یەکەم و، دووەم)ی هەمان یاسا.

بۆ هەر فراوانکردنەوەیەک و گەشەپێدانێکی پرۆژەکە پاش تەواوبوونیشی هەمان ئەو لێبووردنانە و کارئاسانییانەی بۆ دەکرێت بەپێی یاسا.

بەپێی برگە (شەش)ی مادەی (پێنج)ی هەمان یاسا، مافی رەوای کۆمپانیای (داماک)ی دەوڵەتی ئیماراتە، گشت پێداویستییەکانی لە دەرەوەی هەرێمی کوردستانەوە بهێنێ، لەنێو ئەوانە (هێزی کار) بەهەموو بەشەکانیەوە.

بەپێی ئەو گرێبەستەی نێوان حکوومەتی هەرێمی کوردستان و کۆمپانیای

(داماک) گوایە زیاتر لە (٨) هەزار ڤێلا و (٦) هەزار شوقەی (لۆکس) و چەندان جێگەی نیشتەجێکردنی تری تێدا دروست دەکرێت، جگە لە هوتێل و جێگەی رابواردن و، خەستەخانە و مزگەوت و قوتابخانە لە باخچەی ساوایانی مندالآن تاکو زانکۆ و، لەسەر سیستەمی (ئیماراتی عەرەبی). ئەگەر وابێت نابێت مەزەندەی ئەوە بکەین کە کۆمپانیایەکی عەرەبی دەستپێشخەری وتنەوەی وانەی کوردی و کولتوور و زمانی کوردی بکات لە ولآتێک کە زمان و کولتوورەکەی لە مەترسیدایە.

ولآتێک وەکو ولآتەکەی ئێمە، بەپێی دەستوور پارچەیەکە لە ولآتێکی عەرەب، کە پێی ئێژن (کۆماری عێراق)، بۆ یەک سەدە دەچێت بە ئێستایشەوە، نەک هەر کێشەی کوردی چارەسەر نەکردووە، بگرە پرۆسەی بەعەرەبکردنی خاک و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتی لەلایەن دەسەلآتی ناوەندیی بەغداوە وەکو توخمێکی ڕەگەزپەرست و تایفەگەری و شۆڤێنی و فاشیست تاکو ئاستی تاوانی جینۆسایدی ئەنجام داوە، پرۆسەکە هێشتا بەردەوامە و، دەسەلآتی ئێستای ناوەند، کە سەرکۆماری کوردە، جێگری سەرۆک وەزیرانی کوردە، وەزیری دەرەوەی کوردە، سوپاسالاری کوردە، دووەم لیستی پەرلەمانەکەی لیستی کوردە، زیاتر لە ١٥ وەزیر و جێگری وەزیر لەگەڵ دەیان بەرزەلێپرسراوی هەمەچەشنەی تری کوردە، حکومەتی هەرێمی کوردستان بەگەرمی هاوکار و پشتگیریی لێ دەکات، کەچی ئەم دەسەلآتە ئامادە نییە ناوچە تەعریبکراوەکان بگەڕێنێتەوە سەر هەرێمی کوردستان، نەک هەر ئەوە، بگرە ڕەفزی ئەوەش دەکات کە داوای لێبووردن لە خەڵکی کوردستان بکات، سەبارەت بەتاوانەکانی ئەنفال و هەڵەبجە کە دادگە و پەرلەمانەکەی خۆیان بەتاوانی جینۆساید و دژی مرۆڤایەتی لە قەڵەمی داوە و، تاکو ئێستا تاوانبارانی وەکو (عەلی کیمیایی و سوڵتان هاشم و تکریتی) کە حوکمی لەداردانیان دەرەجەی قەتعی وەرگرتووە، تەسلیم بەلایەنی پێوەندار ناکەن بۆ ئەوەی بگەنە سزای خۆیان.

بۆیە هەر پرۆژەیەکی ئابووری یان خزمەتگوزاری لێکدانەوەیەکی وردی

گەرەکە، بەتایبەتی ڕەچاوکردنی ئەو واقیعە تاڵە و مەترسییەکانی داهاتوو، پێچەوانەکەش دوور نییە هەڵەیەکی گەورە بێت و یارییەک بێت بەئاگر.

(تەملیک)کردنی پارچە زەوییەکی کشتوکاڵی بە پانتاییی (١٦,٣) ملیۆن مەتری دووجا بۆ کۆمپانیایەکی عەرەبی، واتە دروستکردنی (٢٠) میرنشینی وەکو میرنشینی (موناکۆ)، یان تەملیککردنی (٢٠) شاری وەکو (هۆنگ کۆنگ) کە موڵکی عەرەب بن لە خاکی کوردستان، واتە دروستکردنی نزیکەی (٢٠) میرنشینی عەرەبی لەسەر خاکی کوردستان.!

مافی خەڵکی کوردستانە لە پاش نزیکەی یەک سەدە لە سیاسەتی جینۆساید و ئەنفال و کاولکردنی کوردستان و تەعریبکردنی بەزۆر لەلایەن دەسەلاتی ناوەندیی بەغدا وەکو حکومەتێکی عەرەبی و بەهاوکاری و پشتگیری و، دووریش نییە هاندانی چەند وڵاتێکی عەرەبیش، لەوانە هەندێ لە وڵاتانی (کەنداو) و، بەردەوامبوونی پرۆسەکە بە عەمەلی تاکو ئێستا و، ڕێبازی جێبەجێکردنی مادەی(١٤٠) و هەڵوێستی ئەمەریکا و UN و لایەنەکانی هاوپەیمانیی کوردستانی لە عێراقی هیوا و ئاشتیی ئێستا، دەڵێم مافی خەڵکی کوردستانە لەو واقیعەدا بەگومانەوە تەماشای ئەم جۆرە پرۆژانە بکات.

بەشبەحاڵی خۆم داوا دەکەم لە سەرکردایەتیی کوردستان سنوورێک دانێت بۆ ئەم پاشاگەردانییە و، چیی تر چارەنووسی ئەم گەلە نەخاتە مەترسییەوە بەبڕیار و یاسای پەرلەمان کە بەداخەوە خەریکن دەیکەنە پەرلەمانی (پەسندکەر) نەک (بڕیاردەر) و نەخشە و ئۆینی پرۆسەی تەعریبێکی ترمان بۆ دادەنێن.

هەڵگرتنی ئەم مەترسییە ئاسانە و یەک بڕیاری دەوێت، ئەویش هەڵوەشانەوەی (تەملیک)کردنی خاک و زەویوزاری کوردستان لەسەر بێگانە، بەناوی پرۆژەی ستراتیجی، واتە هەڵوەشانەوەی بڕگەی (سێیەم)ی مادەی (چوار)ی یاسای وەبەرهێنانی کوردستان ژمارە (٤)ی ساڵی ٢٠٠٦ و، ئەو مادە و بڕگانە کە پێوەندارە بەم پرەنسیپەوە. دەکرێت حکومەتی کوردستانیش وەک هەر حکومەتێکی ئەم سەرزەوییە مافی بەکارهێنانی

زەویوزار بداتە بێگانە بۆ نموونە بۆ ماوەیەکی دیاریکراو ئەگەر بەراستی پێویست و ستراتیجی بوو.

ئەو پاساوە لە جێگەی خۆیدا نییە کە دەڵێت ئەگەر زەوی تەملیک نەکرێت بۆ بێگانە ئەوە نایەن بۆ کوردستان و پارەی خۆیان خەرج ناکەن، یان دەبێت تەشویق بکرێن. جارێ:

خەڵکی ئێمە کێشەی وجوود و سنووری هەیە و تاکو ئێستا چارەسەر نەکراوە و تەوژمی شۆڤێنیزم لە حاڵەتی هەڵچووندایە. هەر هیچ نەبێت ئا لەم قۆناغەدا دەبێت ڕەچاوی ئەو گرفتانە بکرێت و خاکی کوردستان نەدرێت بە بەرژەوەندییەک کە لە ڕووی ستراتیجیی نەتەوایەتییەوە هەڕەشە لە بوونی کورد و خاکی کوردستان بکات.

بەپێی ئەم گرێبەستە دەبێت کۆمپانیای (داماک) ساڵانە بڕی (٦٠٠) یان (٤٠٠) ملیۆن دۆلار بۆ ماوەی (١٠) ساڵ لەسەر خاکێک کە بەبێ بەرامبەر بووەتە موڵکی و بەدەیان ملیۆن دولار کارئاسانیی تری بۆ دەکرێت، خەرج بکات لە کاتێکدا:

خودی حکوومەتی هەرێمی کوردستان لە توانایدایە ئەگەر پڕۆژەی وا بەڕاستی ستراتیجی لە ئەولەویاتیدا بێت، ئەنجام بدا.

بودجەی حکوومەتی هەرێمی کوردستان، ئەمساڵ وەکو دیاری کراوە تاکو کۆتاییی مانگی حوزەیران زیاتر لە (١٠) ملیار دۆلار دەبێت و، مەزەندە دەکرێت ئەگەر نرخی نەوت تاکو کۆتاییی ساڵی ٢٠٠٨ وا بڕوات و قەوارەی وەبەرهێنانیش وا ڕوو لە زیادبوون بکات، ئەوە دوور نییە خۆی لە سنووری (٢٠) ملیار دۆلار بدات. ئەگەر ساڵانە (١-٢) ملیار دۆلار لەو بودجەیە وەلاوە بنرێت بۆ ئەم پڕۆژانە باشتر و دوور لە هەر مەترسییەکی دەرەکی ئەنجام دەدرێت، خاکی خۆمان بۆ خۆمان دەبێت و بەمەرج و شێوە و شێوازی خۆمان دروست دەکرێت و بەڕێوە دەچێت و کەرتی خۆماڵیی تایبەت و سەرمایەداری کوردی نیشتمانپەروەر سوودمەند و باوەڕی بەخۆی دەبێت، سەرمایە و بنمایەکەش هەر لە وڵات دەبێت وەلێ:

بۆ ئێستا و لەم قۆناخە، پڕۆژەی وا لە ئەولەویاتی بەرنامەی حکوومەتی هەرێمی کوردستاندا بێت؟. دروستکردنی چەند کۆمەڵگەیەکی وەها کە دوور نییە لە داهاتوودا ببێتە (مستەوتەنە)یەکی عەرەبی لە پشت هەولێر و، نیازیش وایە هەمان شت لە (سلێمانی) و دوور نییە دواتر لە (دهۆک)یش ئەنجام بدرێت، بۆیە هەق بەئێمە دەدات مەزەندەی ئەوە بکەین کە دوور نییە لە پاشەڕۆژدا هەر هەموو ئەمانە ببنە سەرەڕمی هەڵمەتێکی تری بەعەرەبکردنی کوردستان، یان بیانوویەک بێت بۆ ئەوە.

تۆ بڵێی هەژارانی باداوە و تەیراوە، پۆتیناوە و بنەسلاوە و شاوێس و دارەتوو و کەسنەزان و سەروەرانی شاری هەولێر، کە زیاتر لە (٩٥٪) خەڵکەکەی هەژار و کەمدەرامەتە، پێویستیان بەوە بێت پارچەیەک لە خاکی باوو باپیرانی بەپانتایی (٢٠) (مۆناکۆ) و (٢٠) (هۆنگ کۆنگ) ببێتە موڵکی عەرەب بێ بەرامبەر و ئازاد بن لەوەی چی لێ دەکەن؟

بەپێی زانیارییەکانی دەستەی وەبەرهێنان پرۆژە ستراتیجییەکەی (داماک) لە سنووری (٢٠) هەزار شوقەی لوکس و ڤێلا و شالیە مۆڵ و هوتێل ئەگەر نیوەشی ببێتە موڵکی عەرەب ئەوە دەکرێت مەزەندەی لە سنووری (١٠) هەزار خێزان بکرێت، هەر خێزانێک (٥) کەس بن ئەوە (٥٠) هەزار کەس، جگە لە مەزەندەکردنی ژمارەیەکی زۆری کارمەندی عەرەب و غەیرە کورد...... کاتی خۆی (حەویجە) گوندێک بوو، حکوومەتی یاسین هاشمی لە دوای ساڵی ١٩٣٢ چەند سەد خێزانێکی عەرەبی نیشتەجێ کرد، ئێستا قەزایەکە. (قەراج)ی هەولێر بەچەند ماڵێکی عەرەب دەستی پێ کرد ئێستا ناحیەیە و (دیمیستورا)یش رازی نییە بگەڕێتەوە سەر هەرێمی کوردستان، تەعریبچییەکانی پێش ساڵی ١٩٦٨، ئێستا بوونەتە ئەمری واقیع و لایەنی فەرمیی کوردستان نازناوی (عەرەبی رەسەن)ی لێ ناون، ئەمانە و شتی تریش گەواهیی ئەوە دەدەن کە کێشەی تەعریبی کوردستان لە سەرەتاوە بەچەند خێزانێک دەستی پێ کردووە. پارێزگاری هەولێر نیشتەجێبوونی (٢٠٠٠) خێزانی عەرەب لە هەولێر بەمەترسی لەسەر کوردستانیەتی هەولێر

له قەڵەم نادات. جا ئەگەر ئەمڕۆ بیر لە نیشتەجێبوونی (٢٠٠٠) خێزانی عەرەب نەکەینەوە لە هەولێر و سبەی ئەوەندەش لە بێخاڵ و شەقڵاوە و لە سلێمانی و ئەحمەد ئاوە و ئەزمەڕ یان دهۆک و سەرسەنگ کە بوو بەئەمری واقیع ئیدی پارە و پوول و قومارخانە و جێگەی سەفاهەتەکان دادمان نادەن. ئەوەی ئەمڕۆ خەمی سبەی نەخوات بەپەرۆشی ئەمڕۆ و دوارۆژی وڵاتەکەشیەوە نایەت، بەتایبەتی ئەگەر هاتوو وڵاتەکەت دەست بەیەخە بێت لەگەڵ سیاسەتی گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتی، ئەوانەی کە خوێن و زەحمەت و قوربانییان داوە بۆ بەربەرەکانێ و ڕاگرتنی ئەو پرۆسەیە هەست بەمەترسییەکانی دەکەن، ئەوانەی لەسەر سفرەی حازر تەراتێن بە خاک و سەروەت و سامانی ئەم وڵاتە دەکەن، دوور نییە ئاخر شت بەخەیاڵیاندا بێت ئەم جۆرە مەترسییانە بێت. پارە و سەرمایە نە باوکی هەیە و نە دایک، نە وڵات و نە ئاین و نە ئینتیما.

تەعریب تەنیا هەڵگرتنی کورد نییە و عەرەب لە جێگەی دانرێت، بگرە چاندنی عەرەبیشە لە ناوجەرگەی کوردستان، ئەمە بۆچوونێکی نەک تەنیا هەڵە و پاساودانی جۆرەکانی تری تەعریبە، بەڵکو ڕێگە خۆشکردنە بۆ پرۆسەیەکی تری تەعریب و، نابێت لە ئاستیدا مرۆڤ بێدەنگ بێت. لە تەمەنی ئێمە چەندان ناوچەی کوردستان بێ ئەوەی کوردی لێ دەرکرێت بەعەرەب چاندرا و ئەمڕۆ بووەتە واقیعێک، هەر وەکو گوتمان وا (کورد) خۆی بەعەرەبی ڕەسەن پێناسەیان دەکات واتە هاووڵاتیی ڕەسەنی کوردستان.

ئەوانەی کە پێیان وایە تەشویقی وەبەرهێن بەم شێوەیە دەبێت کە لەگەڵ کۆمپانیای (داماک)ی عەرەبی کراوە، یان نەزانن یان کورتبین و بێ خەمن. با هەندێ بەوردی و بەژمارە حیسابێکی ئەم وەبەرهێنانەی کۆمپانیای (داماک)ی عەرەبی بکەین:

کۆمپانیاکە وەکو سەرمایەی وەبەرهێن لە نێوان (٤-٦) ملیار دۆلار خەرج دەکات لە ماوەی (١٠) ساڵ و بەدوو قۆناغ، واتە قۆناغی یەکەم (٥) ساڵە و لەو (٥) ساڵە (٢-٣) ملیار دۆلار خەرج دەکات، واتە ساڵانە لە نێوان (٤٠٠ -

٦٠٠) ملیۆن دۆلار.

بەرامبەری ئەمە، حکوومەتی هەرێمی کوردستان، پارچە زەوییەکی بەخۆڕایی تەملیکی (داماک) کردووە، کە ڕووبەرەکەی (١٦) ملیۆن و (٣٠٠) هەزار مەتری دووجایە، هەروەها (٣) هەزار مەتر دووجای تریش، واتە لە سنووری (١٦,٥) ملیۆن مەتری دووجا.

ئەگەر هەر لە ئێستاوە نەبێت، ئەوە دوور نییە پاش (٥) ساڵ نرخی یەک مەتری دووجای ئەو زەوییە بەلای کەمەوە بگاتە (١٠٠٠) دۆلار. (١٦,٥ملیۆن مەتری دووجا) جاران (١٠٠٠) دۆلار = ١٦٣٠٣٠٠٠٠٠٠دۆلار = لە سنووری (١٦,٣) ملیار دۆلار. واتە کۆمپانیای (داماک) بەخەرجکردنی (٢-٣) ملیار دۆلار لە ماوەی (٥) ساڵ دەستکەوتی تەنیا لە زەوییەکەی (١٦,٣) ملیارە، واتە ڕێژەی سوودی لە سنووری (٨٢٥٪) ئەگەر نرخی خانووبەرە و هۆتێل.. تاد بخرێتە سەری ئەوە چەند ئەوەندەی تر زیاد دەکات! خۆ ئەگەر حیسابی (١٠) کە بکەین بەتەواوبوونی پرۆژەکە، ئەوە دوور نییە تەنیا نرخی زەوییەکە دوو سێ جار بەرزتر بێتەوە. (داماک)ی عەرەبی بەخەرجکردنی (٤ـ ٦) ملیار دۆلار لە ماوەی (١٠) ساڵ دوور نییە تەنیا نرخی زەوییە تاپۆکراوەکەی خۆی لە سنووری (٥٠) ملیار دۆلار بدات، جگە لەو هەموو شوقە و ڤێلا و هوتێل... تاد. واتە دوور نییە ڕێژەی سوود خۆی لە (٢٠٠٠٪) بدات.

با دەزگای وەبەرهێنان و پارێزگاری هەولێر پێمان بێژن، لە کام وڵات قازانجی وەبەرهێنان بەم شێوەیەیە، تۆ بڵێی لە (دوبەی و ئیمارات) کە زۆر موعجیبن پێیان، کاربەدەستانیان دەرگەی فەرهوودی وا واڵا بکەن بۆ خەڵکی بێگانە؟ جگە لەمانە هەر هەمووی، ئەوانەی شارەزاییان هەیە لە بازاڕی وەبەرهێنانی ئابووری دەزانن:

بەم گرێبەستە پێش هەموو شت (داماک) لە ڕێگەی پرۆژەیەکی وەها لە ئێستاوە سەهم و سەنەداتی لە بۆرسە و بازاڕی بیناسازی و دارایی ڕوو لە بەرزبوونەوە دەکات.

متمانەی زیاتری پێ دەکرێت و دوور نییە دەروازەیەک بێت بۆ دەسکەوتی تر.

هەر کەموکوورییەکی دارایی هەبێت بە زەماناتی ئەم (١٦,٣) ملیۆن مەتری دووجای زەویی بازرگانی و ئەو پڕۆژەیە کە ڕێکلامی بۆ دەکات، دادەپۆشێت.

دەتوانێت خودی پڕۆژەکە و دەسکەوتەکەی (تارین هێلز) بکاتە گەرەنتییەک بۆ پەیداکردنی سەرمایەی تازە.

وەکو (مستەوتەنە)یەکی عەرەبی لەسەر خاکی کوردستانێک کە هێشتا لەژێر پرۆسەی تەعریبدایە دەرگەیەکی کراوەیە بۆ پشتگیری و هاوئاهەنگیی گشت ئەوانەی کە هاوکار و پشتگیریی بەعەرەبکردنی کوردستانن و، ئەم خاکە بەخاکی عەرەب دەزانن. ئەگەر ئەمڕۆیش نەکرێت رۆژێک دێت پەنای بۆ دەبەن. یان هەر چ نەبێت مەترسی و شیمانەیەکە.

بەکورتی و بەکوردی:

پشتگیری و هاوکاریی کەرتی تایبەت، راکێشانی سەرمایەی بیانی بۆ کوردستان باش و گرینگ و پێویستە.

یاسای وەبەرهێنانی کوردستان ژمارە (٤)ی ساڵی ٢٠٠٦ شتی باشی تێدایە. (تەملیککردن) و مافی تەملیککردنی خاکی کوردستان بۆ بێگانە، لە بارودۆخی ئەمڕۆی باشووری کوردستان بەو هەموو ئاسانکارییەوە مەترسیدارە، ئەو دەسەڵاتە کە دراوە بەهەیئەتێکی بەناو (وەبەرهێنان) کە برێتین لە پێنج شەش کەس، سەبارەت بە تەسەڕوفکردنیان بە زەویوزاری کشتوکاڵی و ئەوانەی سنووری شارەوانییەکان و، زەویوزاری کشتوکاڵیی تر و موڵکی گشتی و تایبەت، دەسەڵاتێکی رەهای کەموێنەیە و پێداچوونەوەیەکی دەوێت.. ئومێدەوارین حکوومەت و پەرلەمانی کوردستان بەزووترین کات چاوێک بە یاساکەدا بخشێننەوە و، چ مەجال نەدرێت بەناوی (وەبەرهێنان) زەویوزاری کشتوکاڵی و شارەوانیی شار و شارۆکەکانمان بۆ پڕۆژەی سەر کاغەز وەکو (کارخانەی دروستکردنی باڵەفڕەی مەدەنیی هەولێر) یان پڕۆژەی وەکو ئەمەی (داماک)ی عەرەبی مەترسیدار، زەوت نەکرێت.

بەرەنجامەکانی ئۆپەراسیۆنی ٢٥ی سوپای تورک..!

ئۆپەراسیۆنی (٢٥)ی سوپای تورکیا دژ بەکورد بە عەمەلی لە مانگی تشرینی یەکەمی ٢٠٠٧ دەستی پێ کرد. لە نێوان (٢٠-٢١/٢/٢٠٠٨) و لە چەند قۆڵێکەوە داخیلی هەرێمی کوردستان بوو، لە ٢٠٠٨/٢/٢٩ لە زۆربەی ناوچەکانی هەرێم کشانەوە.

بەدەر لە گشت ئۆپەراسیۆنەکانی تریان، ئەمەی (٢٥)یان، لە رووی ئامادەسازی و پشتیوانیی ناوەخۆ و ئیقلیمی و دەرەکی بەتایبەتی ئەمەریکا و ئیسرائیل و رۆڵی راگەیاندن و شەقامی تورکی بێ نەزیر بوو، شکست و کشانەوەکەشی هەروەها بێ نەزیر بوو.

لە چەند بابەتێکی پێشوومان، باسی هۆکارەکانی هێرشەکمان کردبوو(*)، لەم بابەتەماندا، بە دید و بۆچوونی خۆمان، تیشک دەخەینە سەر هەندێ هۆکاری شکستی ئەم ئۆپەراسیۆنە، کە کۆدناوی (گیونەش = خۆر)ی پێ درابوو، لەوانە:

بەرەنگاری و شەڕی مان و نەمانی پێشمەرگەکانی پارتی کرێکارانی کوردستان (PKK هێزی پاراستنی گەلی کوردستان).

گیانی بەرخودان و هەڵمەتی جەماوەری شار و شارۆکەکانی باکوری کوردستان بەگشتی و دیاربەکری دێرین بەتایبەتی و پەلامارданی پۆلیس و دەزگا ئیرهابییەکانی حکومەت لەژێر دروشمی (ئیدی بەسە)، تاکو ئەو ڕادەیە کار بەرەو ڕاپەڕینێکی جەماوەریی سەرتاسەری دەڕۆیشت، ئەمەش

(*) بڕوانە هەفتەنامەی میدیا ژمارە ٣١١ لە ٢٣/١٠/٢٠٠٧، لاپەڕە (٦) و (میدیا) ژمارە (٣٢٨) لە ٢٦/٢/٢٠٠٨ لاپەڕە (٦).

حکوومەت و دەوڵەتی تورکیای دەهەژاند و دوور نەبوو هەنگاوێکی نەوعی بێت بەرەو رزگاری. دروشمی (ئیدی بەسە) دروشمێکی هاندەر و کۆکەرەوە و یەکخەری خەڵکی ستەمدید و مافخورای گونجاوی ئەم قۆناغەی کوردستانە و جێگەی خۆیەتی بایەخی زیاتری پێ بدرێت وەک دروشمێکی ناوەندیی سەرتاسەر و تاکو دەکرێت شۆڕ بکرێتە نێو ریزەکانی خەڵک و جەماوەری پێ گۆش بکرێت.

هەڵوێستی جالیەی کورد و گشت سەکۆ و خامە پاک و بە سۆز و نیشتمانپەروەرانی نەتەوەکەمان لە دەرەوەی وڵات.

هەڵوێستی شەقامی کوردی بەگشتی و لە باشووری کوردستان بەتایبەتی. ئەو هەڵوێستە فاکتەرێکی سەرەکی و پاڵدەر بوو کە چیی تر سەرکردایەتیی هەردوو حزبی دەسەڵاتدار بێلایەن نەبن و هەر زوو سەرۆکایەتیی هەرێم وەدەنگ هات و ئەمەش هۆکارێکی سەرەکی بوو بۆ سەر حکوومەتی ناوەندیی بەغدا سەبارەت بەهەڵویستی نیشتمانی دەرهەق بەسنوور بەزاندنی سوپای تورک و تۆپبارانکردنی ناوچەیەکی درێژ و فراوانی هەرێمی کوردستان وەک پارچەیەکی العراقی هیوا و ئاشتی..!

بەدەر لە هەندێ تەوەقوعات، سەرکردایەتیی (PKK)، حەکیمانە مامەڵەی لەگەڵ ڕووداوەکاندا کرد، چ لە مەیدانی شەڕ و ڕووبەڕووبوونەوە و چ لە مەیدانی پێوەندی و ئیدارەکردنی چالاکییە مەدەنییەکان، لە خۆپێشاندان و مانگرتنەوە و کاری جەماوەری و ڕاگەیاندن و دیپلۆماسی و ئامادەسازییان بۆ هەر دەستپێشخەرییەک یان هەوڵێک بۆ چارەسەرکردنی کێشە رەواکەی باکوری کوردستان لە رێگەی دیالۆگ و دانوستاندن...

هەڵوێستی ڕاگەیاندنی هەندێ لایەنی کوردستانی و جیهانی بەتایبەتی سایتی (سبەی) و هەفتەنامەی میدیا و هاوڵاتی، قەناتی (رۆژ تیڤی) و (الجزيرة)... تاد، کە هەر لە سەرەتای ئۆپەراسیۆنەکە کوردستان و جیهانیان پێ ئاگەدار کردەوە و بەپێچەوانەی ئابلۆوقەدانی هەواڵەکان و قەدەغەکردنی هاتوچۆ بوو لە ناوچەکانی شەڕ.

ڕاپۆرتە مەیدانییەکانی (الجزیرة) لە زۆر بواردا، درۆودەلەسەکانی سەرانی حکوومەتی تورکیا و جەنەراڵەکانی بە درۆ دەخستەوە و ڕاستییەکانی گەیاندە خەڵک.

هەڵوێستی وڵاتانی ئەوروپایی و ناڕەزاییان لەسەر هێرشەکە، بەتایبەتی رووسیا و دواتر بەریتانیا.

هەڵوێستی ئیدارەی بوش، پاش بەرخودان و ڕاپەڕینی گەریلا و خەڵکی کوردستان و ناڕەزایی ڕای گشتی. بەتایبەتی پاش ئەوەی دەرکەوت کە ئامانجی هێرشەکە هەر لە سەرەتاوە زیاتر دژ بەکورد و هەرێمی کوردستانە و ئەم هەرێمەش بەشێکە لە العراق و پاراستنی سنوور و ئاسمان و ئەمن و ئاسایشی العراق لە ئەستۆی ئەمەریکایە، لە کاتێکدا ئیدارەی بوش لە زەلکاوی عێراقدا چەقیوە و ڕەوتی هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتیی ئەمەریکا بەلای دیموکراتەکاندا دەشکایەوە و شەڕی ئەمەریکا لە العراق و ناڕەزایی شەقامی ئەمەریکایی لەسەر ئەو شەڕە خاڵێکی هەرە گرینگی ململانێیەکانی ناوەخۆی خودی ئەمەریکا و پرۆسەی هەڵبژاردنەکانە.

کەشوهەوا و بەفر و باران و سەرماوسۆڵە...

بەهەموو حیساباتێک سوپای تورک هەر چۆن لە ئۆپەراسیۆنەکانی تردا شکا لەمەش هەروەها، وەلێ شکستی ئەمجارەیان نەک هەر بێوێنە بوو بگرە ئیفرازاتێکی زۆری لێ بووەوە و هێشتا بەردەوامە لەوانە:

بڕیاری دیوانی سەرۆکایەتیی دادگەی ئەوروپا (THE COURT OF FIRST INSTANCE OF THE EUROPEAN COMMUNITE، کە بارەگەی لە لۆکسمبۆرگە سەبارەت بە نایاسایی دۆسیەی تاوانبارکردنی پارتی کرێکارانی کوردستان (PKK) وەک ڕێکخستنێکی (تیرۆریست). ئەمەش لە واقیعدا یەک لە بەرەنجامەکانی ئەو گەلەکۆمەکردنە چەند لایەنە بوو لەسەر کورد و کێشە ڕەواکەی، نەک لە باکوری کوردستان بگرە لە باشوور و پارچەکانی تری ئەم وڵاتە. بەتیرۆرناساندنی (PKK) لەلایەن ئەمەریکا و

یەکـەتیی ئـەورووپا و ڕاگـەیاندنی، زیاتر پرۆژەیەکی سـیـاسـی بوو نەک ئـەمنی. ئەگەرچ کاتی خۆی (PKK)، بەهۆی چەند کردەوەیەکی هەرزەکارانە بەرامبەر بەچەند ئەندامێکی لادەری خۆی و چەند لایەنێکی کوردی تر لە چەند وڵاتێکی ئەورووپا، زەوینەی خۆش کرد بۆ ئەو هەڵوێستانە.

پاش شـکسـتـهـێنانی ئۆپەراسـیـۆنی ٢٥ و کـشـانەوەی کـتـوپڕی هێـزە هێرشکەرەکەی تورکیا لە هەرێمی کوردستان، هەروەکو ئاماژەمان بۆ کرد، هێزە عەلمانییەکانی تورک کەوتنە وێزەی سوپا. ئەمە یەکەم جارە لە مێژووی تورکیا ئەو هێزانە پەلاماری سوپا دەدەن و لە (پیرۆز)ی مانگە موقەدەسەکەی (ئەتاتورک) کەم کەنەوە و گومان بخەنە سەر نیشتمانپەروەریی پارێزەرانی کۆمار و عەلمانییەت. جەنەراڵە شکستخواردووەکانی مەیدانی شەڕ، ئەم پەلاماردانەیان مەحکوم کرد و سوپاسالاری تورکیا، بۆچوونەکانی هێزە عەلمانییەکانی، بە شەڕێکی ناڕەوا و دژ بەتورکیا و دژ بەسوپا وەسف کرد، کە لە شەڕی (PKK) ترسناکترە بۆیان..! گرینگیی بڕیاری دادگەکە لەوەدایە کە لە ساڵی ٢٠٠٤ (PKK) سکاڵایەکی دابوو بە دادگەی ئەورووپایی سەبارەت بە بڕیاری یەکەتیی ئەورووپا لەمەڕ تاوانبارکردنی (PKK) و کۆنگرەی گەل، وەکو ڕێکخستنێکی تیرۆریست. لە پاش نزیکەی چوار ساڵ و پاش پێداچوونەوەی یاسـایی، (دیوانی سـەرۆکـایەتیی دادگـەی ئـەورووپا)، بڕیاری دادگـە وەک ناساندنی ئەو دوو ڕێکخستنە بە تیرۆریست، بە دروست نازانێت. ئەم بڕیارە گومانی خستە سەر گشت دۆسیەکە و ڕێگەی واڵا کرد بۆ ورووژاندنەوەی. بەدیدی بەندە چەند ئەم بڕیارە بۆ (PKK) گرینگە، ئەوەندەیش بۆ هەرێمی کوردستان و دۆزی کورد، چونکە یەک لە پاساوەکانی دەسەڵاتدارانی تورک دژ بە کێشەی ڕەوای باکوری کوردستان بەتایبەتی و هەرێمی کوردستان و پرسی کورد بەگشتی، مەهانەی بوونی هێزێکی (ئیرهابی)یە و پاساوی هاوکاریی ئەمەریکا و ئیسرائیل و حکوومەتی کۆماری العراقی هیوا و ئاشتی و لایەنەکانی تریش هەر لەژێر پەردەی بەربەرەکانێ و بنبڕکردنی (ئیرهاب)ە. ساغکردنەوەی ناوەڕۆکی ئەم بڕیارە، تەنیا ئەرکی (PKK) نییە، بگرە ئەرکی

هەموو لایەنە سیاسییەکانی سەر گۆڕەپانی کوردستان و هەموو کوردێکی دڵسۆزە بە نەتەوە و نیشتمانەوە. بۆ پەکخستنی بڕیاری (دیوانی سەرۆکایەتیی دادگەی ئەوروپا)، تورکیا گشت داگیرکەرانی کوردستان لە حاڵەتی دژەهێرش و هەندێ لە وڵاتانی ئەوروپایی لەبەر بەرژەوەندیی جیاواز و پاڵپەستۆی ئەمەریکا بەئاسانی نایەنە ژێر بار و، ئەمەریکا هەر چۆن تاکو ئێستا ئامادە نییە حزبی کۆنگرەی باشووری ئەفریقیا و نیلسۆن ماندێلا لە لیستی (تیرۆریستان) بسڕێتەوە، زەحمەتە پێشبینیی کارئاسانیی لێ بکرێت.

لە تەک ئەمە، چ بەفیتی حزبە عەلمانییەکان چ سوپا، داواکاری گشتیی دادگەی تێهەڵچوونەوەی باڵای تورکیا (عەبدوڕەحمان چەتین قایا) سکاڵایەکی فرەلایەنەی داوە بە دادگەی باڵا، سەبارەت بەقەدەغەکردنی پارتی داد و گەشەپێدان (AKP) لە کارکردن. سکاڵاکە (١٧) بەرگەو بەسەدان بەڵگەنامە بە خۆیەوە دەگرێت و ناوەڕۆکی تاوانەکانیش: دژایەتیی پارتی ناوبراوە دەرهەق بە سیستەمی عەلمانییەت. واتە دژی دەستووری کۆماری تورکیا.. داواکاری گشتی، پارتی (AKP) و زیاتر لە (٧٢) کەس لە سەران و لایەنگرانی لە ئاستی سەرکرادیەتیی حزب و دەوڵەت، بەتەحدید (سەرکۆمار عەبدوڵڵا گول و سەرۆک وەزیران رەجب تەیب ئۆردوگان)، بە تاوانباریان دەزانێت. ئەم کێشەیە سەرانی ئەم حزبە و حکوومەت و دەوڵەت و شەقامی تورکیای شڵەژاندووە.

لە دوو خولی هەڵبژاردن، کێرڤی بەرەوپێشەوە چوونی پارتی داد و گەشەپێدان (AKP) بەشێوەیەکی سەرنجڕاکێش بەرز دەبوەوە. هۆکاری بەرزبوونەوەکەشی زۆرە، دەکرێت لێرەدا ئاماژە بەهەندێکیان بکەین:

جەختکردنی سەرانی (AKP) لەسەر ناسنامەی تورکیا وەک یەک لە وڵاتانی جیهانی ئیسلامی پاش زیاتر لە (٧٠) ساڵی تەغەروب و دوورکەوتنەوە لە کولتوور و داوونەریتی تورک.

کارکردن لەناو چین و توێژە هەژارەکان و یاری بە ئیحساساتیان، بەتایبەتی لە بوارەکانی ئابووری و کۆمەڵایەتی.

بەرهەڵستكاری (سوپا) بە تەدریج.

خۆپاراستن لە دیاردەی گەندەڵی و بەكارهێنانی دەسەڵات بۆ بەرژەوەندیی تاكەكەسی بەتایبەتی لە خولی یەكەمی دەسەڵاتیاندا.

راگەیاندنی چاكسازیی دەستووری و سیاسی بەتایبەتی (مادەی ٣٠١)ی دەستوور كە ماكی تورانیزم و كەمالیزمە و كرۆكی رەخنەی یەكەتیی ئەوروپا و هێزە ریفۆرمخوازەكان و بزاڤی نەتەوەكانی توركیایە.

یاریكردنی بەئیحساساتی شەقامی كوردی لە باكوری كوردستان، بەوەی كە لە هەڵمەتەكانی هەڵبژاردن باسی كورد و كێشەی كوردیان دەكرد.

ئەگەر دادگەی باڵا هەموو یان هەندێ لە سەرانی (AKP) حوكم بدات، حكومەتی ئۆردوگان نامێنێت و سەركۆمار ناچار دەبێت یان كەسێكی تر تەكلیف كات حكوومەت دروست كات یان جاری هەڵبژاردنێكی نوێ بدات، بەتایبەتی ئەگەر هاتوو لە سنووری (٣٨) ئەندامی پەرلەمان حوكم دران یان ئەندامەتی پەرلەمانیان لێ سەندرایەوە، ئەوە پەرلەمان هەڵدەوەشێتەوە و دەبێت هەڵبژاردنی تازە بەرپا بكرێت.

هەر دوای بڕیاری كشانەوەی سوپا لە هەرێمی كوردستان و راگەیاندنی فەرمیی سەربازی گوایە ئۆپەراسیۆنەكە دژ بەبنكە و گەریلاكانی (PKK) بووە و ژمارەیان (٣٠٠) چەكدارە و (٢٥٠)یان كوژران و باقیی تریان پەرت و بڵاو بوونەتەوە و نەمان، بەمەش ئۆپەراسیۆنەكە ئەنجامی تەواوی خۆی پێكا.. كشانەوەی كتوپڕ و ئەو جۆرە پاسا و و لێدوانە، بووە مایەی رەخنە و بگرە گاڵتەجاڕی لە نێوی خودی دەزگا فەرمی و راگەیاندنەكانی تورك. تۆ بڵێیت (٣٠٠) چەكدار ئەو هەموو هەڕەشە و گوڕەشە و هاتوهاوار و خۆسازكردن و تەنسیق و هاوكاریی ئیقلیمی و نێودەوڵەتی و راكێشانی ئەو هەموو سەرباز و تانك و باڵەفڕەی بووێت..؟!، كە (٢٥٠) كوژران و باقیی تر بریندار و هەڵهاتوو، ئیدی مانەوەی ئەو هەموو سەرباز و بنكە و چەك و تەقەمەنییە لە باكوری كوردستان و لەسەر سنوور و ئەو پاڵەپەستۆ خستنە سەر هەرێمی

کوردستان بۆچی و له پای چی؟!

له تەک ئەو کشانەوەیە، ئەردۆگان داوای کرد پێشمەرگەکانی (PKK) چەک دانێن و دەست له خەباتی چەکداری هەڵگرن و خۆیان بدەنە دەستەوە و پاش عەفوکردنیان و تەسلیمبوونی سەرانی یان تەسلیمکردنیان، دەتوانن وەکو تورکێک داخلی پرۆسەی سیاسی بن و نیازیشی وایە برە پارەیەک تەرخان کات بۆ باشکردنی باری ئابووریی ناوچەکانی رۆهەڵاتی تورکی...! هەندێ بەرپرس یو لایەنی کوردستانی لێدوانەکانی ئەردۆگانی، زیاد له لزووم بە هەند وەرگرت و زۆریان بە شان و باڵیدا هەڵدا، وەکو رێگەچارەیەکی تازە بۆ دۆزی کورد و سوودوەرگرتن لەو فەزا دیموکراتییە کە سەران و حکوومەتی (AKP) پڕوپاگەندەی بۆ دەکات. زۆری پێ نەچوو دیموکراتییەکەی ئەردۆگان و پرۆژە تازەکەی بۆ باکوری کوردستان بە گرتن و ڕاونانی هەزاران خەڵکی سڤیل و پەلاماردانی ئاهەنگەکانی نەورۆز و تەعقیب و گرتنی کۆمەڵێک کەسایەتیی کورد کە بە فەرمی و لە رێگەی پرۆسەی سیاسیی دەوڵەتی تورکیا داخیلی گەمە سیاسییەکەن و ئەندامی پەرلەمان و سەرۆک و ئەندامی پارێزگا و شارەوانییەکان و بە تۆمەتی جیاجیا و بە تاک و بەکۆمەڵ دران بە دادگە و زۆریان بەند کران و هەندێکیان تاکو ئێستا چاوەڕوانی حوکم دەکەن و بە دەیانیش گیانیان لەدەست دا.. تاوانبارکردنی ئەندامی پەرلەمانی پێشووی تورکیا خاتوو (لەیلا زانا) بەوەی لە ئاهەنگی نەورۆزی ئەمساڵی دیاربەکر، ناوی (٣) سەرکردەی کوردی هێناوە و غەرامەکردنی (٢٣) سەرۆک شارەوانییە کوردییەکانی لەلایەن دادگەکانی تورکیاوە کە تەنیا تاوانیان ئەوە بووە لە دیدارێکیاندا لەگەڵ خودی رەجەب تەیب ئەردۆگان داوایان کردبوو کەناڵی (رۆژ تیڤی) دانەخرێت، دەڵێین ئەمانە و چەندان رووداوی تر، لێدوان و وەعدەکانی ئەردۆگان سەبارەت بە دیموکراتییەت و بایەخدانی بە باکوری کوردستان، مسداقییەتی خۆی لەدەست دا و دووپاتی کردەوە کە ئەردۆگان و حزبەکەی رووەکەی تری دراوی تۆرانییەت و کەمالیزمن و گوناهێکی گەورەیە کەسایەتی و لایەنی سیاسیی کورد هەوڵ و شاهیدی ناهەقیان بۆ بدات و

خەڵکی کوردستانی پێ چەواشە کات.

لە گەرمەی ئەم هەرایە، حکوومەتی ئەردۆگان لە هەفتەی ڕابردوودا دەستی کرد بەهەڵمەتێکی گرتن و ڕاونانی کەسانێکی ناسراوی حزبی و ئیداری و سەربازیی تورکیا بەتۆمەتی ئەوەی ئەمانە وەکو ڕێکخستنێکی نهێنین بەناوی (ئەگەر ناقۆن) و باڵێکی (حکوومەتی قول)ی نهێنیی تورکیان، کە کرۆکی تۆرانییەکان و کەمالیزمە و لەمێژەوە رەگی داکوتاوە لەنێو سوپا و ئاسایش و حزبە عەلمانییە رەگەزپەرستەکانی تورکیا. لەنێو گرتووەکانی ئەم هەڵمەتە جەنەراڵی خانەنشینی سوپا و ئاسایش و ئەندامی پەرلەمان و کاربەدەستی باڵای حکوومەت و زانکۆ و سەرانی حزبی بەدی دەکرێت وەک سەرۆکی حزبی کاری تورکی کە بەحزبێکی چەپی توندڕۆ ناسراوە، هەروەها ژمارەیەک لە ئەفرادی هەندێ لە گرووپەکانی مافیای تورک..!

بەپێچەوانەی گێروگرفتەکان واقیعی تورکیا وەکو ئەندامێکی ناتۆ و هاوپەیمانیی ئەمەریکا لەگەڵ ئێران، هاوئاهەنگی و ڕێککەوتنی مەیدانی لە نێوانیاندا هەر پاش ئۆپەراسیۆنی شکستخواردووی (٢٥) سوپای تورکیا ئەو ڕاستییە دووپات دەکاتەوە کە ئەمانە دەرهەق بە دۆزی کورد هەردەم کۆکن...!

گواستنەوەی چالاکیی پێشمەرگایەتیی هێزەکانی (PKK) بۆ قووڵاییی باکوری کوردستان بەتایبەتی ناوچەکانی (جۆلەمێرگ و شەرنەخ و ماردین و سێرت و بدلیس و دیاربەکر و دەرسیم..)، هەر وەکو لەم ڕۆژانە سەرانی ئەم حزبە و کەناڵەکانی کوردستانی و بیانی بڵاویان کردەوە، پاش ئەوەی حکوومەتی تورکیا ئامادە نییە بەهیچ شێوەیەک ددان بە بزاڤی ڕزگاریخوازی باکوری کوردستان بنێت و بەردەوامە لە پڕوپاگەندە و دژایەتیی هەرێمی کوردستان و لە هەوڵی تەسریفکردنی تەنگژەکانی و ململانێ لەسەر دەسەڵاتی ناوەخۆ، بۆ دەرەوەی تورکیا و گرەوکردن بە شێمانەی پرسی کورد بۆ سازشکردنی ناوەخۆی دەسەڵات و ترساندنی شەقامی تورکی..!

تورکیا نەخشەی سەربازی و سیخوڕی لە ناوچەکانی سەر سنوور و لەناو هەرێمی کوردستان ڕانەگرتووە و لە بۆردمانکردنی ئەو ناوچانە و جموجۆڵی

سەربازی بەردەوامە.

ئەم حکوومەتە دۆستی کورد نییە. دەوڵەت و حکوومەت و کاربەدەست و لایەنی تۆرانی و رەگەزپەرستیی تورکیا، دوا دەوڵەت و حکوومەت و لایەن و تاک دەبن لەسەر گۆی ئەم زەوییە کە کورد و کیان و دەوڵەتی کوردستانیان پێ قەبووڵ دەکرێت. رەفتاری حکوومەتەکانی پێش ئەردۆگان و ئەم حکوومەتە و ئەوەشی دێت، رێک یەکن سەبارەت بەکێشەی کورد. هەرگاف خولیای پلان و نەخشەی لێدان و تێکدانیەتی. لەسەر لایەنی کوردستانییە رەچاوی ئەوە بکات:

کە حکوومەتی تورکیا بەردەوام بێت لەسەر سیاسەتی دەستتێوەردان و لەشکرکێشی و بۆردمانکردنی ناوچە سنوورییەکانمان. هەروەها لە گشت ئاستەکان و لە ناوەوە و لە دەرەوە، بە زەق و راشکاوی باسی کێشەی کەرکووک و ناوچە دابڕاوەکانی کوردستان بکات لە عێراق و خۆی بکاتە تەرەفێک، ئەوە بەهەموو عورف و عادەتێک دەستتێوەردانە لە کاروباری کۆماری العراق و ئەمڕۆ کورد بەشدارە لە دەسەڵاتی ناوەندیی بەغدا و چەند پۆستێکی سیادییان هەیە، ئەگەر وەکو کوردیش نەبێت ئەوە وەکو عێراقییەک، مافی رەوای خۆیەتی لەسەر بنەمای (المعاملة بالمثل) و تاکو ئەو رادەیە دەلوێت، دەست بخرێتە کاروباری تورکیا و بە فەرمیش راگەیەندرێت، هەرچۆن سەرانی تورک خروقات و تاوان و دەستتێوەردانەکانیان رادەگەیەنن.

تورکیا ماڵەکەی لە شووشە ناسکترە، ئەگەر ئیرادە هەبێت، بەرگەی بەردی خەڵکی تر ناگرێت..!

پاش ئۆپەراسیۆنی (٢٥)ی حکوومەتی تورکیا دژ بەهەرێمی کوردستان و جموجۆڵی بنکە سەربازییەکانی سوپای تورکیا لە (بامەڕنی و کانی ماسی.. تاد) لە کاتی ئۆپەراسیۆنەکە و هەڵمەتی نارەزایی و بەرگریی خەڵکی بەشەرەفی بامەڕنی و شێلەدزی و ناوچەکانی تری باشووری کوردستان، پەرلەمانی کوردستان بریاری قەدەغەکردنی مانەوەی ئەو بنکە سەربازییانەی لە خاکی هەرێمی کوردستان دا. هەرچەندە بوونی ئەو بنکانە نە بەئاگاداریی

پەرلەمـان بووە و نە بەبڕیاری پەرلەمـانیش دانراوە، لە واقیـعدا پێویسـتی بە بڕیـاری واش نەدەکـرد، چونکە ڕاسـتـەوخـۆ پێـوەندیی بەسـەرۆکـایـەتی و حکوومـەتی هـەرێمـەوە هەیە، لەگەڵ ئەوەشدا پەرلەمان کارێکی باشـی کرد کە ئەو بڕیـارەی دا، وەلێ تاکـو ئێسـتـا ئەو بنکانە مـاونـەتەوە و خـراوەتە قـاڵبی ئەوەی کە هـەر وەکو دەزگاکانی ڕاگەیاندنی کوردسـتـان بڵاویان کـردووەتەوە، لەژێر دیراسـەتکردنـدایە و دوور نیـیـە بگەڕێتـەوە بـۆ پەرلەمـان و لە پاش ئەوە لەگـەڵ حکوومـەتی ناوەندیی بەغـدا باس بکرێت هەروەهـا دەسـەڵاتدارانی ئەمـەریکا..! واتە ئەم هـەویرە ئاو زۆر دەکێـشـێت..!! تورکـیـا بەردەوامـە لە جـمـوجـۆڵ و بۆمـبـبـارانی ناوچەکـانی دەڤـەرەکـانی سنووری هەرێم... لە بەرژەوەندیی کێشەی کورد و هەرێمی کوردستان نییە ئەم جۆرە بڕیارانە کاڵ بکرێنەوە و بەم شـێـوەیە مـامـەڵەی لـەگـەڵ بکرێت. ئـەگـەر لایەنی تـورکی یان ناوەندیی بەغدا یان ئەمـەریکایی لاساری دەکەن لە جێبەجێکردنی ئەم بڕیارە، با بکرێت بەکێشـەیەکی جەماوەری و لـە ڕێگەی خەباتی مـەدەنی و شارسـتـانی ئیجباری ئەو لایەنانە بکرێت.

مـانەوەی بنکەکـانی سـەربازی و سیـخوڕی حکوومـەتی تورکـیا لە هـەرێمی کوردسـتـان، سـەرەڕم و هێلانـەی دەستتـێوەردان و ئـاژاوە و دوژمنایەتیـیـە، دەرهـەق بەخـەڵکی کوردستان.

سـەرکـردایـەتیی فـەرمـیی هـەرێمی کـوردسـتـان بەجـیـدی بیـر کـاتەوە لە بەدیلێکی گونجاو سەبارەت بەکۆنترۆڵکردنی بازاڕی هەرێم لەلایەن کۆمپانیا و کاڵاکانی تورکیاوە. بۆ (١٦) ساڵ دەچێت تورکیا بازاڕی کوردستانی کۆنترۆڵ کـردووە، بە واتـەیەکی تر ئـەم هـەرێمـەی داگیـر کـردووە و لەوەش خـەتەرناکتـر، هەرێمی کوردستانیان کردووەتە کۆگایەکی گەورەی کاڵای ئێکسپایەر و خراپ و قەدەغـەکراو. ئەمەش تەنیا زیانی سـیاسی و ئابووریی نییـە، بگرە کاریگەری خـــراپی هـەبووە و هەیە لـەســـەر تـەندروســـتـــیـی ئەم نەوەیە و نـەوەی پاشـەڕۆژیشـمـان. داهـات و دەرامـەتی هـاووڵاتیـیـانـی ئەم هەرێمـە نەک هـەر تەخـشـان و پەخـشـان دەکـرێت، بگرە دژ بـەخـودی ئەو خـەڵکە بەکـار دێنن.

حکوومەتی هەرێمی کوردستان ڕاستەوخۆ بەرپرسیاری یەکەمە لەو تاوانانە.
ئەگەر ڕێگەچارەیەک نەدۆزنەوە بۆ ئەم دیاردە خەتەرناکە، لەسەر پسپۆڕان و ڕۆشنبیران و راگەیاندنی ئازاد و ڕێکخراوە مەدەنییەکان و بنکە و جەماوەری لایەنە سیاسییەکان وەدەنگ بێن و بەهەموو جۆرێک پاڵەپەستۆ بخەنە سەر حکوومەت بۆ ئەوەی حەدێک بۆ ئەم پاشەگەردانییە دانێن و ئەو کۆمپانیا و سەرانی بازرگانیکەر بە ژیان و تەندروستیی ئەمرۆ و دواڕۆژی ئەم خەڵکە دەکەن، ڕووبەڕووی دادگە بکرێنەوە. کار گەیشتووەتە ئەو ڕادەیە لە مێزگردێکی تەلەڤزیۆنی، یەک لە پسپۆڕانی ئەو بوارە بڵێ: حکوومەتی سەدام بە (تەحدید) خەڵکی ئەم دەڤەرە یان ئەوی تریان جینۆساید دەکرد، کەچی ئەمرۆ حکوومەتی هەرێم گشت نەوەکانی ئەمرۆ و نەوەکانی داهاتوویشمان جینۆساید دەکات...!

باسکردنی کێشەی کەرکووک یان هەر کێشەیەکی تر کە پێوەندیی بەباشووری کوردستانەوە هەبێت لەگەڵ حکوومەتی تورکیا وەکو تەرەفێک، کارێکی نادروستە. بەمەش تورکیا زیاتر بوغرا دەبێت.

ئەم هەموو مامە حەمەیە بۆ حکوومەتی تورکیا بەناوی حیکمەت و مرونەت بەرژەوەندیی لەگەڵ (تالانکردنی بڕی زۆری داهاتی کوردستان) لە ڕێگەی بازرگانی بەکالای ئێکسپایەر و رعایەتکردنی بەرژەوەندیی تورکیا، زیاتر بەزەرەری کورد و کێشە رەواکەی شکاوەتەوە. ئەزموونی (١٦) ساڵ لەگەڵ حکوومەتە یەک لە دوای یەکەکانی تورکیا، ئەو دوژمنکارییەی لێ کەوتەوە کە ڕۆژانە دەرهەق بەپرسی کورد ئەم کیانە و سەرانی پیادەی دەکەن و هەڵوێستی شەقامی تورکیا و راگەیاندنەکانیان گوزارشتی لێ دەدەن. دەبێ ئەو ڕاستییە قەبووڵ بکەین کە چەند بەرژەوەندیی تورکیا لەم هەرێمە زیاد کات ئەوەندە زیاتر دوژمنایەتیی کورد دەکەن و کێشەمان بۆ دروست دەکەن و دەست و پێمان گرێ دەدەن. ئەوەی بۆ حکوومەتێک و کیانێکی سەربەخۆ لەبار بێت بۆ کیان و لایەنێکی تابیع گونجاو نابێت. ئەوەی بۆ بازنەیەکی تەسکی ئەم ولاتە باش بێت مەرج نییە بۆ خەڵکی کوردستان و کێشەی کورد باش

بێت. وا خەریکە وەکو قەلەڕەشمان لێ دێت لە هەردوو ڕۆیشتنەکە دەبینەوە. هەر سەرکردە و حکوومەت و تاک و کۆمەڵ حورمەت و ڕێزی خۆی بەدەست و لای خۆیەتی و کاتی ئەوە هاتووە لایەنی کوردستانی بەمجۆرە پێوەندی و مامەڵەیە بچێتەوە و چیی تر خۆی بەکەم نەزانێ بەرامبەر بەسەرانی تورکیا..!

جووڵانەوەی سکاڵاکانی خەڵکی ناوچە زەرەرمەندەکانی هێرشە سەربازییەکانی تورکیا بۆ سەر هەرێمی کوردستان، لە ڕێگە فەرمییەکانی کۆماری العراق تاکو دەگاتە ناوەندەکانی عەدالەتی نێودەوڵەتی. هەروەها ورووژاندنی ئەو کێشانە و گشت کێشەکانی تری دوژمنانەیی حکوومەتی تورکیا، لە دەزگا نێودەوڵەتی و ئیقلیمی و ئیسلامی و عەرەبی و مرۆڤایەتییەکان.

هەر وەکو چۆن حکوومەتی تورکیا لە دوژمنکاری کورد و کێشە ڕەواکەی جیاوازی ناخاتە نێوان باکور و باشووری کوردستان، باشتر وایە بۆ نەتەوەکەمان و کێشە رەواکەی و پاراستن و بەهێزکردنی ئەم هەرێمە، جووڵانەوەی رزگاریخوازی کورد، لە کاتی ململانێ و خەباتی هەموو جۆرەی خۆیدا، جیاوازی نەخاتە نێوان ریز و بەشەکانی کوردستانی داگیرکراو. شەڕ و ململانێ و توندوتیژی ناوخۆی کورد تەحریم و تەجریم بکات، لەگەڵ چارەسەرکردنی ئاشتیخوازانەی کێشەی کورد بێت لە هەموو جێگەیەک. گشت لایەنەکانی بەرخودان و پاراستنی کورد و کوردستان و دیفاع لە بوون و مافی خەڵکەکەی بەخەباتی پێشمەرگایەتییەوەیش بە رەوا ببینێت، تاکو ئەو ئاستەی داگیرکەرانی کوردستان ددان بە بوون و مافەکانی کورد دەنێن.

پاڵەپەستۆ خستنە سەر گەریلای کوردستان و سووککردن و بە کەمزانینیان و بگرە تاوانبارکردنیان، لەژێر پەردەی خەباتی چەکداری باوی نەماوە، یان گرفت بۆ هەرێمی کوردستان دروست دەکەن و ئەم ئەزموونەمان لە دەست دەدەن بۆ واقیعی ئەمڕۆی کوردستان، هەڵەیەکی گەورەیە.

کێشەی کورد لە هیچ پارچەیەکی کوردستانی دابەش و داگیرکراو بەباشووری کوردستانەوەیش چارەسەر نەکراوە. بۆیە ئیلهاکردنی جەماوەر بە

دروشم و دەسکەوتی کاتی و پەڕاوێز و خاوکردنەوەی لە ململانێ بەرامبەر بە نەیارانی و چەواشەکردنی و بایەخنەدان بە خواست و ویست و پێداویستەکانی و بڵاوبوونەوەی گەندەڵی و ناعەدالەتی، لە بەرژەوەندی و سوودی نەیارانی کوردە و ئەوانیش هەر ئەوەیان دەوێت..!

ئەم قۆناغە ئەو قۆناغە نییە سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان بێ منەت بێت لە خەڵکی کوردستان و پشتڕاست بێت لە نەیارانی کورد و خۆی بکاتە جاملوخی ئەم زلهێز یان ئەوی تر. ئەگەر چارەسەری گرفتەکانی ئەو خەڵکە نەکات و بەدەنگی داخوازییەکانیەوە نەیەت و سوور نەبێت لەسەر پرسە ستراتیجییەتەکان و خەڵکی کوردستان بەشدار نەکات لە بڕیارە چارەنووسسازەکان و ئامادەسازی نەکات بۆ گشت شیمانەکان، تووشی شکست و نسکۆ دەبێت. شکست و نسکۆی ئەمجارەیان، ئەگەر خوا نەکات ڕوو بدات، ئەوە وەکو جارانی تر نابێت و دوور نییە ڕابوونیان مەحاڵ بێت..!

یەکشەمە ٢٧/٤/٢٠٠٨

ئەم بابەتە لە ڕۆژنامەی (ڕۆژنامە) ژمارە (٢٠٢) لە ٢٧/٤/٢٠٠٨ لاپەڕە (١٠-١١) بڵاو کراوەتەوە.

دەبێت عەلی کیمیایی و سوڵتان هاشم و
حوسێن ڕەشید تکریتی بە سزای گەل بگەن

ڕۆژی ٢٠٠٦/٨/٢١ گەورەلێپرسراوانی سەردەمی ڕژێمی لەناوچووی سەدام "عەلی حەسەن مەجید لێپرسراوی حزبی بەعس و حاکمی دەسەڵات ڕەهای قۆناغی هەڵمەتەکانی ئەنفال لە کوردستان و سوڵتان هاشم قائید فەیلەق و وەزیری بەرگریی عێراق و حوسێن ڕەشید تکریتی جێگری سوپاسالاری عێراق و سابیر عەبدولعەزیز ئەلدوری بەڕێوەبەری دەزگای ئیستخبارات و فەرحان موتلەگ جبوری سەرۆکی ئیستخباراتی عەسکەری باکور (کوردستان) و تاهیر تەوفیق ئەلعانی پارێزگاری مووسڵ، کە لە نێوان (١٩٨٧-١٩٨٨)" تاوانی ئەنفالکردنی (١٨٢) هەزار کوردی بێ گوناه و کیمیابارانکردنی شاری هەڵەبجە و دەیان تاوانی تریان ئەنجام دابوو، بەپێی یاسا، دران بە دادگەی باڵای تاوانەکانی عێراق.

بەدرێژاییی (٦١) دانیشتنی دادگەکە کە (١١) مانگی خایاند و، پاش پێداچوونەوە بەزۆربەی زۆری زیاتر لە (١٨) تەنی بەڵگەنامەی داوودەزگا فەرمی و حزبی و سیخورییەکانی ڕژێمی فاشیی سەدام، سەدان نووسراو و دیکۆمێنت و فیلمی ڤیدیۆی دەزگا پێوەندارەکانی ئەو سەردەمەیان خرایە ڕوو، کە هەر هەمووی، ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ، گەواهیی کردەوە دڕندانەکانی ئەو تاوانبارانەیان دەدا، جگە لە دەیان داواکار (مدعي) و شاهیدعەیان لە کەسوکاری ئەنفالکراوەکان و تێکۆشەرانی ناوچە پێوەندارەکان، وەکو پێشمەرگە و هاووڵاتی زەرەرمەندی کارەساتی ئەنفال و هەڵەبجەی شەهید، سەرەڕای ئامادەبوونی چەندان پسپۆڕ و زانای بواری چەکی کۆکوژ و

جینۆساید و گۆڕی بەکۆمەڵ کە لە بەردەم دەستەی سەرۆکایەتیی دادگە و بەئامادەبوونی تاوانباران و، بەرامبەر کامێراکانی تەلەڤزیۆنە ئاسمانییەکان، ڕا و بۆچوون و موعایەنەتی مەیدانی خۆیان لەسەر کردەوەکانی ئەنفال و جینۆسایدکردنی خەڵکی کوردستان بەپێی بواری پسپۆڕییان خستە ڕوو. دەستەی داواکاریی گشتیی دادگە و، دەستەی داکۆکیکار کە کۆمەڵە پارێزەرێکی تێکۆشەر و خۆبەختکەری کورد بوون و پێک هاتبوون لە پارێزەرانی بەڕێز: (مستەفا عەسکەری، محەمەد ساڵح ئامێدی، عەبدوڕەحمان زێباری، مستەفا عەلی ئەحمەد، گۆران ئەدهەم ڕەحیم، هەدار زوبێر بارزانی، ئەیاد ئیسماعیل کاکەیی) پەردەیان لەسەر گشت تاوانەکانی تاوانباران هەڵداوە و داوایان کرد تاوانباران بەتاوانی قڕکردنی کورد، کە بەپێی نەخشە و پیلانێکی داڕێژراو ئەنجام دراوە و، هەموو جۆرە چەکێک بەکار هێنراوە بەچەکی کۆکوژیشەوە، سزا بدرین، مەعلوومیشە ئەو تاوانانە کە دەرهەق بەکورد پیادە کراوە، تاوانی (قڕکردنی بە کۆمەڵ و شەڕ و دژی مرۆڤایەتییە) و، تاوانباران نکوڵییان لە بەشداری و ڕۆڵی خۆیان نەکرد لەو تاوانانە و، بگرە شانازیشیان پێوە دەکرد.!

ڕۆژی ٢٠٠٧/٦/٢٤، دادگەی ناوبراو، تاوانبارانی ئەنفالی بەتاوانی جینۆسایدکردن و تاوانەکانی شەڕ و دژی مرۆڤایەتی... تاد، بڕیاری لەداردانی هەریەک لە (عەلی حەسەن مەجید و سوڵتان هاشم و حوسێن ڕەشید تکریتی) دا و، سزای هەتاهەتاییشی بۆ (صابر عبدالعزیز الدوري و فەرحان موتڵەگ)ی بڕییەوە و (طاهر توفیق العاني)شی ئازاد کرد.

ئەم دڕندانە کۆکردنەوەی (١٨٢) هەزار مرۆڤی کورد (لە منداڵ و ئافرەت و پیاو و پیر و جوانی)ی ئەو دێهاتانەی کە سوپای عێراق دەستی زاڵ بوو بەسەریاندا و، ڕەوانەکردنیان بۆ کۆگە کۆمەڵکوژییەکانیان و، لەوێشەوە بۆ گۆڕە بەکۆمەڵەکان لە بیابان و جێگە نادیارەکانی سەرتاسەری عێراق، بەئەرکێکی نیشتمانی و پیرۆزیان وەسف دەکرد و، بۆ یەک جاریش لەو کردەوە چەپەڵانەیان پەشیمان نەبوونەوە..!

له ٢٠٠٧/٩/٥ دادگەی تێهەڵچوونەوە (تمیز) سزاکانی پەسند کرد و، بۆ هیچ دەسەلاتێک و لایەن و کەسایەتییەک نییە دەستکاریی حوکمی دادگەی بالای تاوانەکانی عێراق بکات پاش ئەوەی پلەی یەکلاییکەرەوە (دەرەجەی قاتیعانە)ی خۆی وەرگرت.

بەپێی برگە (٢)ی مادەی (٢٧)ی یاسای ژمارە (١٠)ی دادگەی بالای تاوانەکانی عێراق، دەبووایە سزای لەداردانی ئەو (٣) تاوانبارە لە ماوەی (٣٠) رۆژدا جێبەجێ بکرێت (لە رۆژی پەسندکردنی سزاکان لەلایەن دادگەی تێهەڵچوونەوەی عێراق (تمیز- ٢٠٠٧/٩/٥)، کەچی وا زیاتر لە (٦) مانگ بەسەر وادەی یاساییی سزاکە تێ پەڕی و بەپێچەوانەی داکۆکیی سەرۆکایەتیی ئەنجوومەنی وەزیران و ویستی خەڵکی کوردستان بەتایبەتی و عێراق بەگشتی و، بێ گوێدان بە هەست و ئازار و ئاه وفیغانی گشت کەسوکار و پاشماوەکانی ئەنفالکراوەکانمان و، بەدەر لە داکۆکیی شەقامی کوردستانی و عێراقی لەمەڕ گرینگی و پێویستی گەیاندانی ئەو (٣) تاوانبارە بەسزای گەل، ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی بەتەحدید وا خەریکی مردارکردنەوەی ئەو حوکمەیە و، لە دوای بیانوو و حیلە شەرعی و پینەوپەڕۆ دەگەڕێت.

ئەنجوومەنی سەرۆکایەتیی کۆماری عێراق و ئەنجوومەنی وەزیران چ لەسەر دەسەلات و چ وەکو گەمەیەکی سیاسی و حزبی و تایفەگەری، لەمێژەوە ناکۆکییان لە نێواندایە. دۆسیەی لە داردانی ئەو (٣) تاوانبارە وەک کارتێک بووەتە یەک لە جوغزەکانی ململانێیەکانیان و، هەروەکو ئاماژەمان بۆ کرد:

جێبەجێکردنی ئەو حوکمە لە دەسەلاتی (دەسەلاتی جێبەجێکردن)ە. دەسەلاتی جێبەجێکردنیش پێکهاتووە لە ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی و ئەنجوومەنی وەزیران.

ئەنجوومەنی وەزیران چەند جار هەڵوێستی خۆی پێشان داوە و، ئامادەیە سزای لەداردانەکە بەسەر (عەلی کیمیایی و سوڵتان هاشم و حوسێن رەشید تکریتی) جێبەجێ بکات وەک یەک پاکێت، لەوەش زیاتر نیگەرانە لەبەر

هەڵوێستی ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی و، واش وەسف دەکرێت کە هەڵوێستی (سەرۆکایەتیی کۆمار) کارتێکی پاڵپەستۆی سیاسی و حزبایەتی و تایفەگەریی تەسکە و، دەستتێوەردانە لە دەسەڵاتی سەرۆکی ئەنجوومەنی وەزیران و، جۆرە پاڵپەستۆ و ئیبتیزازێکە و، بووەتە کێشەیەکی ململانێ و دووبەرەکی و تاکو ئەو رادەیەی دەستەی سەرۆکایەتیی کۆمار، لەو بارەیەوە داوای رای دادگەی باڵای فیدراڵیی کردووە. سەرچاوەکانی ئەنجوومەنی وەزیران جەخت لەوە دەکەنەوە گوایە دادگەی فیدراڵ رای گەیاندووە، کە حوکمی تاوانبارانی ئەنفال دروستە و دەکرێ بێ گەڕانەوە بۆ دەستەی سەرۆکایەتی بڕیارەکە جێبەجێ بکرێت، بەپێچەوانەی ئەمە سەرچاوەکانی دەستەی سەرۆکایەتیی کۆمار جەخت لەسەر ئەوە دەکەن، گوایە دادگەی باڵای فیدراڵ رای وایە کە جێبەجێکردنی سزای لەداردانی ئەو (٣) تاوانبارە پێویستی بە (مەرسوومێکی کۆماری) هەیە و، ئەوەی ئاشکرایە لەناو دەستەی سەرۆکایەتیی کۆماریش (٣) بۆچوونی جودا هەیە:

یەکەمین سەرکۆمارە، کە بەبۆنە و بێ بۆنە سووورە لەسەر ئەوەی کە ئەو ئامادە نییە ئیمزا لەسەر حوکمی لەداردان بکات. پاساویشی بۆ ئەمە ئەوەیە گوایە سکرتێری یەکێتیی نیشتمانی کوردستانە و یەکێتیش ئەندامە لە سۆشیال ئینترناشیناڵ، لەوێش ئیمزای دیکۆمێنتێکی کردووە کە داوای هەڵگرتنی سزای لەداردان دەکەن. ئەو حورمەتی ئیمزای خۆی دەگرێت و، دەڵێت (من بڕیاری لەداردان ئیمزا ناکەم و، بەلایەوە، (سوڵتان هاشم): ئەفسەرێکی بەڕێزە و ئەو فەرمانەکانی سەدام حوسێنی جێبەجێ کردووە وەک سەربازێک و، نەیتوانیوە سەرپێچیی لێ بکات"، لەوەش زیاتر دەڵێت (ئێمە موعاریزی لەداردانی ئەوین). بەداخەوە ناچارم بۆ جاری دووەم دووپاتی بکەمەوە کە ئەم پاساوانەی جەنابی سەرکۆماری عێراق نە یاسایییە و نە مەنتیقییە و، کاتی خۆیشی ئەم لایانانەمان روون کردووەتەوە. ئومێدەوارم جەنابی سەرکۆمار وەک نوێنەری ئێمەی کوردستانییەکان بەکەسوکاری ئەنفالکراوەکان و رۆحی بێگەردی ئەو (١٨٢) هەزار شەهیدانە و، هەست و

سۆزی شەقامی کوردستانی و نەتەوایەتیشمانەوە، چیی تر مانیع و رێگر نەبێت لە جێبەجێکردنی حوکمی دادگەی باڵای تاوانەکان کە بەسەر ئەو (٣) تاوانبارانە سەپێندراوە.! بەچی یاسا و مافێک تاوانبارێکی وەکو (سوڵتان هاشم) کە لە (٨) ئۆپەراسیۆنی ئەنفالدا بەشدار بووە وەکو قائید فەیلەق و هەر بۆ ئەمەش لە خوارووی عێراقەوە گواستراوەتەوە بۆ کوردستان و، خۆی و سەربازەکانی (١٨٢) هەزار ژن و منداڵ و جوان و پیری کوردیان وەکو مریشک و پەز کۆ کردەوە و جەڵەبی کردوون بۆ قەسابخانەکانی سەدامی خوێنرێژ، هەروەها (حوسێن رەشید تکریتی وەکو جێگری سوپاسالاری سەدام)، دەڵێین بە چ یاسا و ماف و ویژدانێک ئەم تاوانبارانە رەدئیعتیبار بکرێنەوە و، وەسف بکرێن بە ئازا (شوجاع) و لێهاتوو، جیا بکرێنەوە و هەوڵی رزگارکردنیان بدرێت لە سزای گەل..؟!

جێگری سەرکۆمار (د. عادل عبدالمهدي)، هەر وەکو زانراوە نەک هەر سوورە لەسەر جێبەجێکردنی ئەو حوکمە بگرە ئامادەیشە لە جیاتیی سەرکۆماریش ئیمزای بکات.

جێگری سەرکۆمار (د. طارق الهاشمي)، لەگەڵ جێبەجێکردنی سزاکان نییە و، دیارە زبانحاڵی توێژێکی عەرەبی سوننەی ناوەوە و دەرەوەی دەسەڵاتی ناوەندە و، هەر لە سەرەتاوە دژی لەدادگەدانی سەرانی تاوانباری رژێمی لەناوچووی سەدامن. هاشمی کێشەی (سوڵتان هاشم و حوسێن رەشید تکریتی) وەکو کارتی پاڵەپەستۆ دژ بە بەرامبەرەکانی بەکار دێنێت، جارێک بەناوی ئەوەی کە نابێت ئەفسەرەکانی رژێمی سەدام دادگەیی بکرێن بە بیانووی ئەوەی گوایە ئەمانە سەربازن و فەرمانی سەرووی خۆیان جێبەجێ کردووە و، جارێکی تر بەناوی (ئاشتبوونەوەی نیشتمانی) وەکو بڵێیت ئەو ئەفسەرە تاوانبارانە کە لە تاوانەکانی ئەنفال و جینۆسایدکردنی خەڵکی کوردستان بەشدار بوونە و، دارودەستە و گورزوەشێن و نینۆکی سەدام بوون بۆ ئەو هەموو تاوانانە و، پێشەنگی گشت شەڕەکانی بوون لە کوردستان و هەروەها دژی ئێران و کوێتیش، دەبێت دوور بن لە لێپرسینەوە و

لەدادگەدانیان لەسەر ئەو تاوانانە کە راستەوخۆ بەشدارییان کردووە، بەواتایەکی تر دەبێت ئەم تاوانبارانە بەدەر بن لە یاسا. ئەم دید و بۆچوونە دژی بنەماکانی دەستووری هەمیشەیی کۆماری عێراقە...!!

بۆ ئەم تاوانبارانە لەسەر حیسابی عەرەبی سوننە لە قەڵەم بدرێن و، بۆ (ئاشتبوونەوەی نیشتمانی) گرێ بدرێ بەچارەنووسی ئەم تاوانبارانە، کە هەموو ژیانی پیشەیی و سیاسی و ئیدارییان تەرخان کردبوو بۆ تێکدانی نیشتمان...؟

یان بە چ پێوەرێک سوڵتان هاشم و نموونەی سوڵتان هاشم بەئازا (شجاع) و لێهاتوو لە قەڵەم بدرێن لە کاتێکدا لەبەر پلە و پایە و رازیبوونی خوێنڕێژێک و فاشییەکی وەک سەدام ئامادە بوون زیاتر لە (١٨٢) هەزار ژن و منداڵ و پیر جوانی کورد ڕاپێچ کەن و بیانێرن بۆ کۆگەی کۆمەڵکوژی و ئەوەی خوا و گشت پرەنسیپەکانی ئاینی و مرۆڤایەتی نەهیی لێ کردووە ئەم تاوانبارانە و دڕندەکانیان دەرهەق بەو بێ تاوانانە ئەنجامیان داوە و، زیاتر لە (٤٥٠٠) گوندو شارۆچکەی کوردستانمانیان کاول کردووە و ژێرخانی ئابووری و کۆمەڵایەتیمانیان تێکوپێک داوە. ئەگەر سوڵتان هاشم (شجاع) بوو، بۆ لەبەر رۆحی خۆی زیاتر (١٨٢) هەزار مرۆڤی بێ گوناهی کوردی کردە قوربانی..؟ یان ئەگەر ئەوەندە لێهاتوو و ئازا (شجاع) بوو، بۆ وەکو وەزیری بەرگری کۆماری عێراق، بەرگریی لە عێراق نەکرد کاتێک سوپای ئەمەریکا و هاوپەیمانانی داگیریان کرد و هەڵهات و تەسلیم بوو...؟! ئەمانە ئەگەر دەستیان بڕوات ئەو دڕندانەن کە ئەنفال و کیمیابارانی هەڵەبجەیان کرد و، ئەگەر لێیان قەوما ئەوە ئەو کەسانەن کە رازین وا بەسەرشۆڕی بژین. سوڵتان هاشم و حوسێن رەشید التكريتي وەکو (عەلی کیمیایی و بەرزان و تاها رەمەزان و خەزرەجی و سامەرائی و تاریق عەزیز) و سەدان و هەزارانی دیکە لە ئەفسەرە پلەدارو لێپرسراوە بازنەکانی سەددام، پەروەردە و دەرچووی قوتابخانەی حزبی بەعسی فاشین و لە منداڵدانی بیر و هزر و میزاجی ئەواندا لە دایکبوونە و پێیان گرتووە و بوون بەو دڕندانە. ئەمانە کەسانی

دیکتـاتـۆ رو فـاشـی و ملهـوڕ و خـۆویست و کـورتبین و مـەغـروورن، لە کـاتی دەسەڵاتدا حیساب بۆ کەس ناکەن وەلێ کە شکان و بێ دەسەڵات بوون، ئەوە بەهەموو نۆکەرییەک و ملشۆڕییەک رازین. شەرم و پیاوەتی لای ئەمانە بوونی نییە. ئەمانە ژن و منداڵکوژ.! سەیر لەوەدایە کە (طارق الهاشمي) لە سەرەتای ئەمـسـاڵ سـەردانی هەڵەبجەی شـەهیـدی کـرد، مـەدالیـای شـەهیـدی نەمـر (عومەری خاوەر)ی پێشکێش کرا.

تاکو ئێستا ئەو (٣) تاوانبارە لای ئەمەریکاییەکانن و ئامادە نین تەسلیمی حکوومـەتی عـێراقی بکەن. هەرچی بێت هۆکـار، هەڵوێسـتی کـاربەدەسـتـانی ئەمەریکایی ناتەبایە لەگەڵ یاسا و دەستووری هەمیشەیی کۆماری عێراق، کە هەردەم سەرانی ئەمـەریکا بە (بوش)ەوەش جەختی لەسـەر دەکەن، جگە لەوەش بێڕێزییـە لە ویست و خـواستی خـەڵکی کـوردسـتـان و بریندارکـردنی هەسـتی نەتەوەیەکی زیاتر لە (٤٠) ملیـۆنییـە و، سـووکـایەتیکردنە بەتراجـیـدیاکـانی ئەنفـال و هەڵەبجە، واتە جینۆسـایدکردنی کورد و پەراوێزکردنی، ئەمەش یەک لەو بنەما سەرەکییانەیە کە گوزارشت لە نیاز و ویستی ئیداریی (بوش) دەکا دەرهەق بەخـەڵکی کوردستـان و، درێژەپێدەری بوونی هەمان سیـاسەتی کۆنی ئەمەریکایە سـەبارەت بەهاوکـاری و بەهێزکردن و پشـتگیریـان بۆ سـەدام و رژێمە فـاشییەکەی و چاوپۆشی و پاسـاودانی گشت تاوانەکانی سەردەمی ئەو رژێمـە فـاشـیـیـەیە بەتایبـەتی دژ بەمـیللـەتی کـورد، هـەر لە رێککـەوتننامـە شـوومـەکـەی جـەزائیـری ١٩٧٥ تاکـو شـەڕی عـێـراق و ئێـران و کـاولکردنی کـوردسـتـان و ئـەنفـال و جـینۆسـایدکـردنمان و شـەڕی کـوێت و، کـۆڕەوە ملیـۆنییەکەی ١٩٩١ و (رێگرتن لە رزگارکردنی ناوچە تەعریبکراوەکانمان) و هەوڵی سنووردارکـردن و بچـووککردنەوەی رۆڵ و پێگە و دەسـەڵاتی کـورد لە ناوەند و پشـتگیری لە گـەندەڵی و گیـانی بەرەڵایی و هاوکاری و هاوئاهەنگی لەگەڵ سوپای تورکیا بۆ تێکدانی ژێرخانی ئابووری و داگیرکردنی وڵاتەکەمان و لەباربردنی ئەم ئەزموونە و... تاد. سەیرە ئیدارەی بوش لەبەر رووداوی ١١/ ئەیلوولی ٢٠٠١ و، لەدەسـتـدانی دوو هـەزار هاووڵاتیی خـۆی (ئەگـەرچی

کەمتەرخەمی و درزە ئەمنییەکانی خودی ئەمەریکا هۆکاری سەرەکیی ئەو رووداوە بوو)، دوو وڵاتی داگیر کرد. دوو رژێمی گۆڕی. تاکو ئێستا زیاتر لە (٤) هەزار سەربازی فەرمیی ئەمەریکایی گیانیان لەدەست داوە و بەدەیان هەزاری تریان بریندار و سەقەت بوون و، خەرجی مانگانەی شەڕەکەیشی ١٢ ملیارد دۆلارە و، قوربانییەکانی هاووڵاتییانی عێراق یەک ملیۆنی تێپەڕ کردووە و، سەرەڕای خاپوورکردنی ژێرخانی ئابووری و شەڕی ناوەخۆیی تایفەگەری و رەگەزی و بڵاوبوونەوە و زیاد بوونی کردەوە و رۆشنبیری تیرۆر و توندوتیژی لە ناوچەکە و لەعێراق و بوونی ئەم وڵاتە بە ناوەندێکی راکێشانی تیرۆر (جەزبی ئیرهاب) جگە لە زەرەر و زیانی مادی و مانەوی، ئێژین بۆ بۆ (٢) هەزار هاووڵاتیی خۆی ئەم هەموو بەزمەی دروست کردووە..؟ و، بۆ دەبێ بەرامبەر بەتاوانبارانی قڕکردنی زیاتر لە (١٨٢) هەزار کوردی بێ تاوان وا بێ هەڵوێست بێت و، دووریش نییە پاڵەپەستۆیش بێت بۆ ئەوەی سوڵتان هاشم و حوسێن رەشید تکریتی لەدار نەدرێن...؟!

هەرچی بێت هۆ و هۆکار و مەبەستە سیاسی و مەزهەبی لە پشت دواخستنی جێبەجێکردنی حوکمی دادگەی باڵای تاوانەکان (پاش ئەوەی هەموو قۆناغەکانی یاسایی خۆی بڕیوە و حوکمەکەش پلەی یەکلاییەکەرەوە "دەرەجەی قەتعی" وەرگرتووە) و، جیاکردنەوەی (عەلی کیمیایی) و پەسندکردنی سزاکەی لەلایەن دەستەی سەرۆکایەتی و، راگرتنی جێبەجێکردنی سزای (سوڵتان هاشم و حوسێن رەشید تکریتی)، لادانە لە یاسای دادگەی باڵای تاوانەکانی عێراق و دەستتێوەردان و تەجاوزە لەلایەن (دەستەی سەرۆکایەتی)یەوە لەسەر دەسەڵاتی دادوەری و، ناکۆکە (مخالفة) لەگەڵ بنەماکانی دەستووری هەمیشەیی عێراق.

ئەوەی لای ئێمە و شەقامی کوردستانی بەتەحدید جێگەی سەرسوڕمان و نیگەرانییە، خۆگێلکردنی سەرانی فەرمیی کوردستانە یان هەڵهاتن و بگرە پاساودانەوەی هەندێکیانە، چ لەدواخستن یا جێبەجێنەکردنی سزاکان یان وەسفکردنی گشت کێشەکە بەکێشەیەکی یاسایی نەک سیاسی. بەچ

دەسەڵات و مەنتیقێک سەرکۆمار و جێگرێکی، وا بەزەقی یاسا و بنەمای دەستوور پێشێل دەکەن بۆ چەند تاوانبارێک، کە بەدەیان بەڵگە و بەدانپێدانانی (ئیعتیرافی) خۆیان سەرپەرشت و جێبەجێکەری لەناوبردنی زیاتر لە (١٨٢) هەزار مرۆڤی کوردی بێ تاوانن...!

بۆ (سوڵتان هاشم) ئەفسەرێکی (شجاع) و (بەڕێز) بێت یان وەکو ئەفسەرێک فەرمانی سەرووی خۆی جێبەجێ کردووە واتە فەرمانی (سەدام)ی جێبەجێ کردووە..؟ ئەگەر وایە بۆ تەها جەزراوی و شابەندەر و بەرزانی برای سەدام لەدار دران..؟ ئەگەر بەم مەنتیقە بڕۆین خۆ (عەلی کیمیایی)یش فەرمانی سەدامی جێبەجێ کردووە و، دەیان تاوانباری تری سەرانی رژێمی لەناوچووی سەدام هەر هەمان شت..!

ئەگەر راستە (سوڵتان هاشم) نۆکەریی بۆ (CIA) کردووە یان دەزگایەکی تری سیخوڕی ئەمەریکایی یان پێوەندیی بەبەرهەڵستکاری عێراقییەوە هەبووە، یان بە سەرانی کورد یان عەرەبی عێراق لە بەرهەڵستکارانی سەدامی دوێنێ و سەرانی عێراق یان کوردستانی ئەمڕۆ، دەڵێین بۆ پێش یان لە کاتی لەدادگەدانی ئەو تاوانبارە بەڵگەکان نەخرانە ڕوو؟! یان بۆ کەسێک لەوانەی کە ئەمڕۆ بەرگریی لێ دەکەن نەهاتنە بەردەمی دادگە و لە بەرچاوی خەڵکی عێراق و کوردستان و جیهان هەڵوێستی (سەلیمی) ئەو تاوانبارە روون بکەنەوە...؟!

بۆ (٦) مانگ دەچێت ئەم کێشەیە دوادەخرێت و هەوڵی ئەوە دەدرێت بە (تقسیت)، لە بیری خەڵکی کوردستان و عێراقی ببەنەوە...!

لە وتارێکماندا لەژێر ناونیشانی (بەڕێز سەرۆکی کۆمار ئەگەر ئیمزاشی ناکەی ئاسانکار بە) کە لە هەفتەنامەی (میدیا)ی ژمارە (٣١٥) لە ٢٠٠٧/١١/٢٠، لاپەڕە (٦) بڵاو کرایەوە، بەدوور و درێژی باسی ئەم کێشەیەمان کردووە و، ئەو دەم بە ئێستایشەوە داوامان لە دەستەی ئەنجومەنی سەرۆکایەتی کرد کۆتا بەو نەخشەی دواخستنی جێبەجێکردنی سزاکان بێنن...

بەشبەحاڵی خۆمان زیاتر ئەم داخوازییە ڕووبەڕووی بەڕێز سەرکۆماری عێراق دەکەینەوە بەو پێیەی کە ئەو لەو پۆستەدا نوێنەری لیستی هاوپەیمانیی کوردستانە و، دەبێت لە هەموو ئەوانی تر سوورتر بێت لە بەدەنگهاتنەوەی خەڵکی کوردستان و، کێشەکە دوور خاتەوە لە گەمەی سیاسی و تایفەگەری و ململانێی نێوان دەستەی سەرۆکایەتی و سەرۆک وەزیران و، بەرژەوەندیی کاتی ئیدارەی بوش لە عێراق.

ئەم هەڵوێستە نەک تەنیا ڕێزنەگرتنە لە هەست و خواستی بەدەیان ملیۆن کوردستانی و عێراقی و مرۆڤدۆستی ئەم جیهانە بەڵکو بەئاشکرا و بەزەقی پێشێلکردنی دەستوور و یاسایە و شکاندنی حورمەتی دەسەڵاتی دادوەرییە و بەتەحدید لادانە لە حوکمی یاسای دادگەی باڵای تاوانەکانی عێراق، کە بەپێی ئەو یاسایە، حوکمەکانی ئەم دادگەیە نە قابیلی دواخستنە و نە ڕاگرتن و نە دەستکاریکردنی واتە لێبووردن یان سووککردن.. تاد.

وەکو هەنگاوی یەکەم، لەم ڕۆژانە دەستەی سەرۆکایەتی، بڕیاری جێبەجێکردنی سزای لەداردانی (علي حسن المجيد)ی ڕاگەیاند، کەچی چارەنووسی لەداردانی تاوانباران (سوڵتان هاشم و حوسێن ڕەشید تکریتی) تاکو ئێستا بەهەڵپەسێردراوی ماوەتەوە، ئەمەش جۆرە فەرق و جیاوازییەکە لە نێوان (٣) تاوانبار کە لەلایەن یەک دادگەوە و بەچەندان تاوانی وەک یەک لەوانە تاوانی کۆمەڵکوژی و جینۆسایدکردنی خەڵکی کوردستان، سزای لەداردانیان لەسەر دراوە و دادگەی تێهەڵچوونەوە پەسندی کردووە و حوکمەکەش یەکلاییکەرەوەیە (قاتيعانيه).

(عەلی کیمیایی و سوڵتان هاشم و حوسێن ڕەشید تکریتی) سێ تاوانباری سەرەکین لە تاوانی ئەنفال و کیمیابارانکردنی خەڵکی کوردستان و خاپوورکردنی ژێرخانی بەهەموو بەرەنجامەکانییەوە لە دەستدرێژی (ئیغتیساب) و تاڵان (فەرهوود)کردنی سەروەت و سامان و ڕاگوێزان و ژیانی کوێرەوەری و زەلیلی و... تاد، خەڵکی کوردستان.

سزاکانی (کیمیایی و سوڵتان هاشم و تکریتی)، بەپێی بڕگە و مادەکانی

یاسای ژماره (١٠)ی ساڵی ٢٠٠٥ یاسای دادگەی باڵای تاوانەکانی عێراق، کە لە خوارەوە ئاماژەی بۆ دەکەین حوکم دراون و، بەدەلالەتی مادەی (١٥- یەکەم و دووەم) و مادەی (٢٤)ی یاسای ناوبراوی سەرەوە و، بەپشتبەستن بەمادەکانی (٤٠٦ -١ -ر-ب- و) و، (٤٢١-ر -ب -د) و (١٣٩٣- ١- ج) و (١٨٢-د) و چەندان برگە و مادەی تری یاسای سزاکانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی ١٩٦٩ی هەموارکراو:

١- برگەکانی مادەی (١١- یەکەم)ی ئەو یاسایە. کە تایبەتە بەتاوانەکانی قڕکردن و کۆکوژی (جريمة الابادة الجماعية).

٢- برگەکانی مادەی (١٢- یەکەم)ی ئەو یاسایە. کە تایبەتە بەتاوانەکانی دژی مرۆڤایەتی (جريمة چد الانسانية).

٣- برگەکانی مادەی (١٣- یەکەم- دووەم- چوارەم)ی ئەو یاسایە، کە تایبەتە بە تاوانەکانی جەنگ (جرائم الحرب).

وکو پرەنسیپ بەندە هەر لە سەرەتاوە بەباشم زانی جێبەجێکردنی سزاکانی دادگەی باڵای تاوانەکانی عێراق جێبەجێ نەکرێت تاکو کێشەی تاوانبارانی ئەنفال و هەڵەبجە و بارزانییەکان و فەیلییەکان، کۆتاییی پێ دێت وەلێ سەدام و بەرزان و جەزراوی.. لە دار دران و، هەموو مرۆڤێکی خاوەن ویژدان پێشوازی لە بریاری سەرۆکایەتیی کۆماری عێراق دەکات سەبارەت بەجێبەجێکردنی سزای لەداردانی تاوانبارێکی وەک (عەلی کیمیایی) وەلێ جیاکردنەوەی (عەلی کیمیایی) و دواخستنی جێبەجێکردنی هەمان سزای عەلی کیمیایی بەسەر (سوڵتان هاشم و حوسێن رەشید تکريتي)، بریارێکی نایاسایی و دژی مادەی (٢٧)ی یاسای ژمارە (١٠)ە، واتە یاسای (دادگەی باڵای تاوانەکانی کۆماری عێراق) و برگە (١) و (٨)ی مادەی (٧٣)ی دەستووره و، تەجاوزێکی تری دەستەی سەرۆکایەتیی کۆمارە لەسەر دەسەڵاتی یاسادانان. بەپێی ئەو دەسەڵاتانە کە هەیانە، لەسەر دەسەڵاتی فەرمیی هەرێمی کوردستانە بەسەرۆکایەتیی هەرێم و حکوومەت و پەرلەمانی کوردستانەوە، وەک لادانێکی دەسەڵاتی ناوەند لە دەستوور بۆ کێشەیەک کە

پێوەندیی ڕاستەوخۆی بەپرسی کورد و موقەدەساتی نەتەوەیەکەوە هەیە بەپەلە:

داوا لە دەسەڵاتی جێبەجێکردنی کۆماری عێراق بکات بەهەمان شێوەی (عەلی کیمیایی)، (سوڵتان هاشم و حوسێن رەشید تکریتی)یش بگەن بەسزای خۆیان و حوکمی دادگەی باڵای تاوانەکانی عێراق وەک یەک پاکێت جێبەجێ بکەن. جەخت لەسەر نوێنەرانی لیستی هاوپەیمانیی کوردستانی لە دەسەڵاتی کارگێڕی بەهەردوو باڵەکەیەوە و لە ئەنجوومەنی نوێنەران بکات، کە رۆڵی خۆیان ببینن و پێداگرن لەسەر جێبەجێکردنی سزای لەداردانی (سوڵتان هاشم و حوسێن رەشید تکریتی) و، ئەگەر ئەنجوومەنی سەرۆکایەتیی کۆمار، سوور بوون لەسەر هەڵوێستی ئێستای خۆیان بانگ بکرێن بۆ ئەنجوومەنی نوێنەران و، لێپرسینەوەیان لەگەڵدا بکرێت، ئەگەر هەر سوور بن لەسەر هەڵوێستی خۆیان ئیجرائاتی یاساییان لەگەڵدا بکرێت هەر وەکو لە دەستووردا هاتووە و، لەسەر:

دەسەڵاتی فەرمیی کورد لە بەغدا و هەرێمی کوردستانە کە لە دەرەوە پاڵەپەستۆ بخاتە سەر ئیدارەی بوش بۆ ئەوەی چیی تر ئەو دوو تاوانبارە نەپارێزێت و تەسلیمی حکوومەتی عێراقیان بکات و کۆسپ و تەگەرە دروست نەکات لە بەردەم جێبەجێکردنی ئەو سزایە و، دەست هەڵگرن لە پێشێلکردنی دەستوور و یاساکانی کۆماری عێراق و، چیی تر هەوڵی لاواز و مردارکردنەوەی تراجیدییەکانمان نەدەن کە خودی دەسەڵاتی ئەمەریکایی لە زۆر بواریدا هاوکار و بەشدار و چاوپۆش بووە. هەروەها لەسەر:

ناوەندەکانی پێوەندار بەکێشەی ئەنفال بەتەحدید و گشت ڕێکخراوەکانی مەدەنی لە کوردستان و لە دەرەوە و لایەنە سیاسییەکان و گشت هاووڵاتییەکی ئەم کوردستانە، ئەم پێشێلکردنە و ئەم کورد بەکەمزانینە لە هەر لایەک بێت، بەهەند وەربگرن و هەموو شێوە و شێوازێکی ئاشتییانەی شارستانی و یاسایی بەکار بێنن وەکو پاڵەپەستۆ و پرۆتێست، لە سەروو دژ بەوانە کە هەوڵی دواخستن و خاوکردنەوەی سزاکان دەدەن و، داوای

پەلەکردن لە جێبەجێکردنی ئەو سزایانە بەسەر دوو تاوانبارەکانی تریش بکرێت و، لەسەر دەزگا جیاجیاکانی راگەیاندنی کوردستانە دەستکەن بەهەڵمەتێکی فراوان و هەمەلایەنانە لەمەڕ هۆشیارکردنەوەی شەقامی کوردستانی و تەعبیئەکردنی، هەروەها ریسواکردنی ئەو داوودەزگایانە کە هەوڵی جێبەجێنەکردن یان خاوکردنەوەی سزاکان دەدەن.

گرینگیی ئەم هەڵوێستانە و ئەو هەڵمەتە زیاتر لەوەدایە کە رۆژی ٢٩/٢/٢٠٠٨ ئەنجوومەنی سەرۆکایەتیی کۆمار بەدەر لە یاسا، لەداردانی عەلی کیمیایی بەفەرمی پەسند کرد و، چارەنووسی هەردوو تاوانبارانی تر واتە (سوڵتان هاشم و حوسێن رەشید تکریتی)ی وەکو خۆی هێڵاوەتەوەو، لە کاتێکدا وتەبێژی حکومەتی عێراق عەلی دەباغ رای گەیاند کە (د. نووری مالیکی) بڕیاری دەستەی سەرۆکایەتی بەدابەشکردنی سزاکان قەبووڵ ناکات و جەختی لەسەر ئەوە کردەوە کە دەبێت هەر (٣) تاوانباران پێکەوە لەدار بدرێن و، بۆ دەسەڵاتی سەرۆکایەتی نییە نە سزاکان دابەش کات و نە دەستکارییانیش بکات.

مالیکی پێی وایە کە پێویستە گشت تاوانبارانی دۆسیەی ئەنفال بەیەک جار تەسلیم بکرێن، بەو پێیەی کە لە یەک دۆسیەدا تاوانبارن و، سزای هەرسێکیان وەک یەک وایە (لەداردانە) و تاوانەکانیانیش وەک یەک وایە ئەویش (تاوانی قڕکردن و کۆکوژی= جرائم الابادة الجماعية) و (تاوانی دژی مرۆڤایەتی = جرائم ضد الانسانية) و (تاوانی شەڕ = جرائم الحرب)ە. هەڵوێستی (مالیکی) لەم بارەیەوە جێگەی رێز و (تەقدیرە) و پێویستی بەپشتگیریی گشت لایەنەکانی پێوەندار هەیە و لە پێش هەموویانەوە دەسەڵاتی فەرمیی کوردستان و میدیاکان و شەقامی کوردستانی.

تۆ بڵێیت ئیدی تاوان لەو تاوانانە گەورەتر هەبێت کە ئەم دڕندانە دژ بە خەڵکی کوردستان ئەنجامیان داوە. ئەگەر لایەنە فەرمییەکانی کوردستان حزب و رێکخراوەکان و دەزگاکانی راگەیاندن لەمە بێدەنگ بن و نەیکەن بەهەرا، باشە ئیدی لەسەر چی بەدەنگ دێن..!

بەغدا پێی خۆشە و شەرمیش دەکات

لە پایزی ساڵی پارەوە، حکوومەتی تورکیا لە حاڵەتی هەڕەشە و گوڕەشە و لەشکرکێشدایە بۆ سەر هەرێمی کوردستان. بە رواڵەت لێدانی بنکەکانی PKK و، لە واقیعدا تەسریفکردنی تەنگژە و ململانێکانی دەسەڵاتی ناو خۆیەتی بۆ دەرەوەو، پاڵەپەستۆیە بۆ تێکدانی باری ئارامیی هەرێمی کوردستان و پرۆسەی سیاسیی عێراق و رێگرتنە لە گەڕانەوەی ناوچە تەعریبکراوەکان و چەسپاندنی مافی رەوای خەڵکی باشووری کوردستانە.

لە ١٦/١٠/٢٠٠٧ حکوومەتی ئوردۆگان پڕۆژەیەکی دا بەپەرلەمانی تورکیا سەبارەت بە رێگەدان بە سوپای تورک بۆ ئەوەی هەر کات ویستی داخیلی هەرێمی کوردستان بێت و سەروەری و (پیرۆزیی) خاکی (العراق) ببەزێنێت. لە ١٧/١٠/٢٠٠٧ ئوردۆگان رای گەیاند کە پەرلەمانی تورکیا موڵەتی بەسوپا داوە سنووری هەرێمی کوردستان (باکوری عێراق) ببەزێنێت و، موڵەتەکەش بۆ یەک ساڵە و، ئامانجەکەشی نەک تەنیا بنکەکانی PKKیە، بەڵکو هەر ئامانجێک کە خودی سوپا بەدوژمنی بزانێت کێ بێت و لە کوێش بێت..!

لە ٢٤/١٠/٢٠٠٧ ئەنجوومەنی ئاسایشی نەتەوایەتیی تورکیا بەسەرۆکایەتیی سەرکۆمار عەبدوڵڵا گول کۆ بووەوە و چەندان بڕیاری دژ بەکورد و هەرێمی کوردستان دا، لەوانە شیمانەی سەپاندنی ئابڵووقەی ئابووری، بڕینی کارەبا، کشاندنەوەی کۆمپانیا و بەڵێندەرکانیان. دیراسەتکردنی نەخشە سەربازییەکان سەبارەت بەهێرشێکی چاوەڕانکراو بۆ سەر "باکوری عێراق" دژ بەگەریلاکانی PKK و ئەوانەی هاوکار و پشتیوانیی هەمەجۆریان دەکەن لە ناوچەکەدا ... تاد.

بۆ ئەم مەبەستە حکوومەتی تورکیا بەهەوڵێکی هەمەلایانە لە ئاستی ناوەخۆ و ئیقلیمی و نێودەوڵەتی و لە ڕێگەی بەرزەلێپرسراوەکانی (سەرکۆمار، سەرۆک وەزیران، وەزیری دەرەوە). لەحاڵەتی زەوینە خۆشکردن و ئامادەکاری بوون بۆ پیادەکردنی نەخشەکەیان دژ بەباشووری کوردستان لەوانە:

لە ٢٠٠٧/١١/٣ کۆنگرەی وڵاتانی دراوسێی کۆماری (العراق)، لە ئەستەنبۆڵ کە ٢٥ دەوڵەت و ڕێکخراوی نێودەوڵەتی و ئیقلیمی لە ئاستی وەزیرانی دەرەوە تێیدا بەشدار بوون. ئەگەرچی کۆنگرەکە بۆ چارەسەری گرفتەکانی عێراق بوو، وەلێ حکوومەتی تورکیا توانی بیکاتە سەکۆیەک بۆ هاندانی ڕای گشتیی ناوەخۆ دژ بە PKK و باشووری کوردستان و کورد.

لە ٢٠٠٧/٥/١١ سەرۆک وەزیرانی تورکیا سەردانی کۆشکی سپیی کرد و ئیدارەی بوشی ڕاکێشا بۆ نێو گەمەکە و هەڵدانەوەی لاپەڕەی PKK و تاوانبارکردنی وەکو (ڕێکخراوێکی تیرۆریستی) و، مسۆگەرکردنی تەنسیق و هاوکاریی دەزگای سەربازی و سیخوڕی ئەمەریکا دژ بە PKK و، وەرگرتنی چرای سەوز لە بوش بۆ ئۆپەراسیۆنێکی سەربازیی فراوان و بەزاندنی سنووری هەرێمی کوردستان.

کۆبوونەوەی لووتکەی سووریا و تورکیا و، تورکیا و ئیسرائیل.

سەردانی سەرکۆماری تورکیا بۆ کۆشکی سپی و نەتەوە یەکگرتووەکان و ئەورووپا. گول، هەمان بەرنامەی پێشووی ئۆردوگانی پیادە کرد و باسی سەردانەکانی زیاتر تەرخان بوون بۆ کێشەی کەرکووک و PKK، هەروەهاش گەشتەکانی وەزیری دەرەوەی تورکیا بۆ وڵاتانی ئیقلیمی.

لەگەڵ ئەم کۆمەڵە جموجۆڵ و دیدارە دووقۆڵی و چەند قۆڵییانەی سەرانی تورکیا و ئەمەریکا و ئیسرائیل، هێرشە ئاسمانییەکانی سوپای تورک بۆ سەر ناوچە سنوورییەکانی هەرێمی کوردستان دەستیان پێکرد، بە تەنسیق و هاوکاریی سوپای ئەمەریکا و تەکنەلۆجیای ئیسرائیل و دەزگا هەواڵگری و

سـیـخـوڕییـەکـانیـان و بۆمـبـابارانی ناوچەکـانی سـەر سنووری باشـووری کوردستانیان لە پارێزگای دهۆک و هەولێر و سلێمانی، تاکو دەهات فراوان و خـەسـتـتـر دەبوو، جـاری وا هەبووە بەجـارێک ٥٠ باڵەفـڕەی ئێف ١٦ سەرتاسەری ئەو ناوچانەیان تۆپباران دەکرد، دەیان گوندو ڕێگەوبان و پردی ناوچەکـانی زاخـۆ و ئامـێدی و نێـروە و ڕێکان و مـێرگـەسـوور و چۆمـانیـان تێکوپێکداو بەدەیان هاووڵاتیی ئەو گـوندانە گیـانیـان لەدەست دا و هەزارانی تریش بەم سـەرماوسـۆڵە ماڵوێران و سـەرگـەردان و دەربەدەر بوون، هەزاران ئاژەڵ و مـەڕومـاڵاتیـان لـەدەست دا و باخ و ڕەز و کـێـڵگە و چەنگەڵی ئەو دەڤەرانە سووتان و تووشی زەرەر و زیان بوون.

حکوومـەتی ئیرهابی ئۆردوگان لە تەک ئەم دەسـتدرێژی و سنووربەزاندن و تاوانەکانی، سـەرقـاڵی ئامـادەکاریی هێرشـێکی زەوینـیی بەرفـراوان بوو. ئەم ئامـادەکاری و خۆسازکردنە شاراوە نەبوو، ڕۆژانە کاربەدەسـتانی سیاسی و ئیـداری و سـەربازیی تورک دووبارە و چەند بـارەیـان دەکـردەوە و دوا کەسیشیـان، عەلی بابەجانی وەزیری دەرەوەیان بوو، کە لە ٢٠٠٨/٢/١٩ بە دیقـەت باسـی ئەوەی کـرد کـە بیـرۆکـەی هـێـرشـی زەوینی تـاوتوێ دەکـرێت و دەستپێکردنی ئەو هێرشە پێوەندیی بەباری کەشوهەواوە هەیە.

شـەوی ٢١ لەسەر ٢٠٠٨/٢/٢٢ سـوپای تورکیـا هێرشێکی بەربڵاوی کـردە سـەر هەرێمی کـوردسـتـان و لـەژێر کـۆدنـاوی (گـیـونەش= خـۆر)(*). ئاژانسـە

(*) ناوی ئۆپەراسـیـۆنی ئەمـجـارەی سـوپای تورک (گـیونەش)ە کە بەکوردی مـانای (خـۆر) دەگـەیەنێت و، ناوی کـچی سـەربازێکی سـوپای تورکـە بەناوی قـاسـم ئاکسـۆی، کـە لـە کـۆتاییی سـاڵی رابردوو لە هێرشـێکی تورکیـادا بـۆ سـەر گەریلاکانی PKK کوژرا. کاتی خۆی وێنەی ئەم کچە (گیونەش) بەگۆڕەوییەکی دڕاوەوە لە زۆربەی ڕۆژنامـە و گـۆوارەکـانی تورکیـا بڵاو کـرایەوە، بەمـەبەسـتی راکێشانی سۆزی شەقامی تورکی و ئامادەکرنی لە ڕووی دەروونییەوە دژی PKK و کـورد و هەرێمی کـوردسـتـان. تورکیـا بەناونانی ئەم ئۆپەراسـیـۆنە بەم کۆدناوە دەیەوێت تۆڵەی ئەو کچە لە کورد بکاتەوە.

هەواڵدەرییەکانی ناوەوە و دەرەوە ئاماژە بەوە دەکەن کە لەم هێرشەدا زیاتر لە ١٠ هەزار سەربازی پیادە بەپاڵپشتیی هێزی ئاسمانی و تۆپخانەی قورس و هاوئاهەنگیی مەیدانی و سیخوڕی ئەمەریکا و ئیسرائیل، لە چەند قۆڵێکەوە سنووری هەرێمی کوردستانیان بەزاندووە بەتایبەتی لە قۆڵی (شەرانش، کانیی ماسی، باسیا و مێرگەسوور). شەڕی دژوار لە نێوان گەریلاکانی PKK و هێزەکانی تورکیا دەستی پێ کردووە و تاکو نووسینی ئەم بابەتە بەردەوامە و لەشکرکێشیش بەرەو سنووری هەرێمی کوردستان لە زیادبووندایە.

ئەم هێرشە بە ئاگەداریی ئەمەریکا وەکو هێزی داگیرکەری عێراق و بەرپرسیاری پاراستنی سنووری زەوینی و ئاسمانی ئەم وڵاتە بووە، هەروەک چۆن حکوومەتی عێراق لەسەر ئاستی سەرکۆمار، سەرۆک وەزیران و سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان ئاگادار کراونەتەوە. چەند وڵات و ناوەندی نێودەوڵەتی داوایان لە تورکیا کردووە ڕێز لە سەروەریی عێراق بگرێت هەندێکیان داوای کشانەوەشیان کردووە، وەلێ هیچ لایەک تورکیای تاوانبار نەکردووە. حکوومەتی ناوەندی بەغدا (تیغی دوو دەمی لە گەرووداپە و پێی خۆشە و شەرم دەکات) و ئەمەریکای هاوپەیمان و دۆستی کورد (دەلاڵ و هاوکار و پشتیوان)، هەندێ لە دەسەڵاتی فەرمیی کوردیش لە سەرەتای ئەم شەڕە بێ ئاگایانە پرخەی دەهات و، تاکو پاش نیوەڕۆی ٢٠٠٨/٢/٢٢ هەموو هێرشێکی زەوینیی تورکی بۆ سەر خاکی هەرێمی کوردستان ڕەت دەکردەوە، دواتر کردیان بەچەند سەربازێکی تورک کە بەدوای چەکدارانی PKK کەوتوون و تاکو ناچار دانیان بەهێرشەکە نا.

دەسەڵاتی فەرمیی کوردستان ڕۆژی ٢٠٠٨/٢/٢٣ بەفەرمی لێدانی سڤیل و ناوچە ئاوەدانکراوەکانی هەرێمی کردە خەتی سوور و ئەم هێرشەیان مەحکوم کرد و زیاتر بەدژی هەرێمی کوردستان و ئەمن و ئارامی و ئاوەدانکردنەوەی هەرێمی کوردستان لە قەڵەمیان دا نەک دژی PKK و، پاراستنی سنوور و ئاسمانی هەرێمیان وەک خاکی کۆماری عێراق خستە ئەستۆی دەسەڵاتی ئەمەریکا. داواشی کرد ئەم هێرشە ڕابگیرێت و لەشکری تورکیا لە باشووری

کوردستان بکشێتەوە و، بەرامبەر بەمە حکوومەتی ئیرهابیی تورکیا پانتایی و قـووڵایی و ئاسـتی تاوانەکـانی دژ بەچیـا و دار و بەرد و ڕێگەوبان و پرد و ناوچە سنووریـیەکان و ناوچە ئاوەدانکراوەکانی سنووری دهۆک و هەولێر لە پەرەسەندندایەو باڵەفڕە شەڕوانەکانی جەنگییەکانی بەسەر زاخۆ و چیای مەتین و بەری گارە و مێرگەسوورو ڕانیە و لای چۆمان.. تاد، بەنزمی دەفڕن و خەڵکە سڤیلەکەی ناڕەحەت و نیگەران دەکەن و سەروماڵیان لە مەترسیدایە.

تورکیا کیانێکی پاشماوەی دەوڵەتی هەڵوەشاوەی عوسمانیی لە شەڕ دۆڕاوە، دەوڵەتێکی لاواز و فسەیفیسایی بەزۆر پێکەوە گرێدراو و ناتەبا و فرە گرفتە و، هەڵقوڵاوی بیر و هزرێکی ڕەگەزپەرستی و ڕەوشت فاشی (تۆرانیزم) و، سیستەمێکی عەسکەرتاری فراوانخواز و فرسەت تەڵەب و رووتێنەرەوەیە (ابتزازي).

لە سەرەتای دامەزراندنیەوە تاکو ئەمڕۆ، تورکیا تاکە دەوڵەتی سەر گۆی زەوییە، کە سەران و دەسەڵاتدارانی بەراست و چەپ و عەلمانی و ئیسلامییەوە، بەعەسکەر و سڤیلیانەوە، سوورن لەسەر ئەوەی گشت نەتەوە و گەلانی ئەو دەوڵەتەیان تورکن و خاکی کۆمارەکەیان خاکی تورکە و سەروەت و سامانی سەر خاک و ژێرخاکی هی تورکە و هەتاکو ئەو هەوایەش کە نەفەسی پێدەکێشن هی تورکە. لە کاتێکدا لە کۆی گشت پانتاییی خاکی ئەم دەوڵەتە ٢٧٪ی خاکی باکوری کوردستانە کە بەزۆر داگیری کردووە و زیاتر لە ٢٧٪ی کۆی گشتیی دانیشتوانی کۆماری تورکیا کوردن، کە دان بە ماف و بوونیان نانرێ، جگە لە عەرەب و چەرکەس و لاز و ئەرمەنی.

لەبەر بنەما و هۆکار و هەلی هاتنە مەیدانی تورک لە کێشە و گرفتەکانی ڕۆهەڵاتی ناوەڕاست و خۆشاردنەوە لەژێر چەتری پیرۆزی ئیسلام لە سەدەکانی پێش بیست، دەسەڵاتدارانی تورک ئەودەم و، کەمالیستەکانی سەرەتا و ئێستا بەسەرانی پارتی داد و گەشەپێدان و جەنەراڵەکانیشیانەوە، لە حاڵەتی شیزۆفرینیادا دەژین. ئەوان سوڵتانەکانی بابولعالین و، ڕەگەزە ناتورکەکان کۆیلە و سوارە حەمیدییەکانیانن..!

دەسـەڵاتدارانی تـورکیـا دوژمنی سـەرسـەختی کوردن، بۆ سـەرکوتکردن و ڕێگرتن لە بوون و مافی کورد، لە هەر کوێ هەبێت، هەموو شێوە و شێوازێک دەگرنە بەر. ئەم تاقمە جگە لە زمانی زەبر و زۆر هیچ شێوەیەکی تر نە دەزانن و نە دەسەلمێنن و نە تێ دەگەن. ئەمەش یەک لە خەسڵەتەکانی دەسەڵاتی ڕەگەزپەرست و فاشیستییە. کە دەستیان ڕۆیشت و بۆیان لوا لە هیچ سڵ ناکەنەوە و کە بەرەنگاری بوویت و لە لووتت دا هیچ سەرشۆڕییەکیان لا شەرم نییە..!

لەوێ کێشەی کورد هەیە و تورک دەسەڵاتی هەبووە، پێشەنگ و هاندەر و بەشدار بووە، لە نەخشە و پلان بۆ تێکدان و لەناوبردنی هەر جۆرە ماف و دەستکەوتێکی ئەم نەتەوەیە. بێ گەڕانەوە بۆ قۆناغی دەوڵەتی عوسمانی (١٣٢٦-١٩٢٤) و تاوانەکانی دژ بەکورد و نەتەوەکانی تری ژێر دەستیان، لەوەتەی کۆماری تورکیا دەوڵەتە بۆ یەک چرکەش دەستی لە پیلان و دوژمنایەتیی خەڵکی کوردستان هەڵنەگرتووە. لە سەرەتای سەدەی بیستەوە تاکو ئەمڕۆ، دەسەڵاتدارانی کۆماری تورکیا دژ بەبزاڤی رزگاریخوازی کوردستان لە سەنگەر و هێرشدایە.

لەوەتەی باشووری کوردستان بووەتە مەڵبەندی سەرهەڵدان و ڕاپەڕین و شۆڕش و نزیکبوونەوە لە مافەکانی، دەسەڵاتدارانی تورک، هاندەر و پاڵپشتیی نەیارانی بوونە بۆ لەباربردنی.

قۆناغی (١٩٩٢-٢٠٠٨) یەک لەو قۆناغانەیە کە گەواهی لە ڕۆڵی حکوومەتی ئیرهابیی تورکیا دەدەن لە بەرامبەر ئەزموونی باشووری کوردستان، کە تاکو چ ئەندازەیەک ئەم کیانە ئیرهابییە مەترسییە لەسەر بوون و مافی کورد و ئەمن و ئاسایشی نەتەوەییمان، کەچی لە کاتی ئەم ١٦ ساڵەدا سەرکردایەتیی فەرمیی باشووری کوردستان هیچ نەماوە بۆ تورکیای نەکات.

لایەنی کوردستانی بەتایبەتی (پارتی و یەکێتی)، شان بەشانی جەندرمە و سوپای تورک شەڕی گەریلاکانی PKKیان کرد لەسەر سنووری هەرێمی کوردستان و تورکیا. PKKیان لاواز کرد، وەلێ نەتوانرا هەرەسیان پێ بێنن.

سـەرەتای سـاڵی ١٩٩٧ رازی بوون بەدانانی چەندان بنکەی سـەربازی و سیـخوڕیی تورکیا لە هەرێمی کوردسـتان، لەوانە بنکە سـەربازییـەکانی ناوچەکانی (بامـەرنی، باتوفا، کـانیی مـاسی، بێگۆڤا.. تاد) لەگـەڵ هەندێ بنکەی لۆجیستی لە چەند ناوچەیەکی تر، جگە لە بنکە سیخوڕییەکانی میت و تیمە تایبەتییەکانی تورکیا لە ڕانیە، سلێمانی، هەولێر، دهۆک و زاخۆ. زیاتر لەوەش هەمـوو دەروازەی ئیبـراهیم خـەلیل و بازاڕی هەرێمی کـوردسـتـان کرایەوە بۆ کۆمپانیا و کاڵای تورکی و، ژووری بازرگانیی کوردستان بژاڤی بازرگانی لەگەڵ تورکیا بۆ پار ساڵ بە زیاتر لە ٥ ملیار دۆلار مەزندە دەکات و، گشت پرۆژە گەورەکانی حکوومەتی هەرێم دراونەتە کۆمپانیاکانی تورکیا و لە نێوان ئەوانەشدا چەند گرێبەستێک لە بواری گەڕان و دەرهێنانی نەوت.

تورکیا هەرێمی کـوردسـتـانی کـردووەتە وێستگەیەک بۆ ناردنی کـاڵای ئێکسپایەر و کاری ساختەکاری و ناوچەیەکی تەسریفکردنی ململانێیەکانیان بەتایبەتی لە قۆناغی حوکمڕانی پارتی داد و گەشەپێدان، وا ئێستا سوپاکەی لەسـەر خاکی هەرێمی کوردسـتانە و ناوچە سنوورییەکـانمان کـاول دەکا و خەڵکی بێ تاوانی کوردستـانیـان تووشی مەترسی و دەربەدەربوون کردووە. سـوپای تورک چووبێتە هەر شـوێنێک یان بەزەبر یان لە ترسـان دەرچووە و دەرکراوە، ئەگینا هەر ماوەتەوە. ئەوە بنکە سەربازی و سیخوڕییەکانی کە لە سـەرەوە ئاماژەمـان بۆ کردن و، ئەزمـوونی حکوومـەتی هەرێمی کـوردسـتـان لەگـەڵ (قـەبلان)ی تورک و هێـزی PMF کە لە سـاڵی ١٩٩٨ تاکو ٢٠٠٣ بەپێچەوانەی ویست و خواستی دەسەڵاتی فەرمی، هەولێر و کۆیە و رانیە و ناوچەکانی تریان بەجێ نەدەهێشتن. ئەگەر ئەمەریکاییـەکان نەبوون دوور نەبوو ئەوانیش وەکو بنکەکانی بامەرنی و بێگوڤا.. تاد تاکو ئێستاش لەسەر دڵ و دەروونی خەڵکی کوردستان بووان.

دەکرێت مـروڤ لە نێـوان دوو کەواندا بڵێت (تورکیا بەفیعلی هەرێمی کـوردسـتـانی داگیـر کـردووە)، بەتایبەتی لە ڕووی ئابووری و کـولتـووری و هەڕەشەی سەربازی و دەستتێوەردان.

سوپای تورک بەفەرمی یەک ساڵ مۆڵەتی وەرگرتووە لە پەرلەمانەکەی کە دەستی کراوە بێت لە باشووری کوردستان. ئەم ساڵە بۆ باشووری کوردستان چارەنووسسازە و مانەوەیان لەسەر خاکی هەرێمی کوردستان خەتەرناکە بۆیە لەسەر لایەنی کوردستانییە:

پاڵەپەستۆ بخاتە سەر حکوومەتی ناوەندیی بەغدا کە دەبێت بەجیدی و هەستکردن بەگیانی بەرپرسیاریەتی ڕووبەڕووی ئەم تاوانە ببێتەوە، ئەمە بەزاندنی سنووری عێراقە و شکاندنی سەروەرییەتی. هەڵوێستی ناوەند تاکو ئێستا سستە و بۆنی لێدێت. دەبێت لایەنی کوردستانی لە ناوەندی بەغدا ئەم کێشەیە زیاتر بەهەند وەرگرێت و داوا لە ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق و کۆمکاری عەرەب و کۆنگرەی ئیسلامی و ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی بکرێ کە بەپەلە کۆ ببێتەوە و ئەم تاوانە مەحکوم بکەن و لەشکری تورکیاش خاکی عێراق بەجێ بێڵێت و زیانەکانی خەڵکی ناوچەکانمان قەرەبوو بکاتەوە.

پاڵەپەستۆ بخاتە سەر ئیدارەی بوش بۆ کشانەوەی سوپای تورک و ڕاگرتنی ئەم شەڕە. هاوکاری و ڕێگەدانی ئیدارەی بوش بەدەسەڵاتی ئیرهابیی تورکیا ئا بەم شێوەیە، تورکیا کۆمەرا و پشت گەرمتر دەکات لە هەڵوێستی توندی دژی کورد، هەڵوێستی خەڵکی کوردستان لە هەر کوێ بێت، بەرامبەر بەئەمەریکا دەگۆڕێت. دەبێت ئیدارەی بوش ئەو ڕاستییە بزانێت کە ئەوەی دەیکات، دژی نەتەوەیەکی ٤٠ ملیۆنییە و ئەم کردەوەیە پاڵدانیەتی بەرەو دوژمنایەتیی ئەمەریکا و، ئامادە نین کارەساتی ساڵی ١٩٧٥ و ئەنفال و جینۆسایدی ١٩٨٨و کۆڕەوێکی تری ملیۆنیمان وەک ١٩٩١ بەسەر بێنیت. ئەمەریکا دەتوانێت سنوور بۆ حکوومەتی ئۆردوگان و جەنەراڵەکانی دابنێت و بەرپرسیایەتیی ئەمەریکا کەمتر نییە لە دەسەڵاتدارانی تورکیا ئەگەر زیاتر نەبێت.!

سەرکۆماری عێراق دەعوەتی گول ڕەت بکاتەوە. بەشبەحاڵی خۆم شێوە و کاتی ئەم دەعوەتە بەدوور لە هەموو داوونەریت و پرۆتۆکۆڵە دیپلۆماسییەکان لە قەڵەم دەدەم، چونکە جگە لە لووتبەرزی و بەکەمزانینی کورد، چیی تری لێ بەدی ناکرێ.

ئەم هێرشـە دژی خـەڵکی کوردسـتـان و ئامـانجـە ڕەواکانیـەتی و مـەبەست واقـیـعـی ئەمڕۆ و دواڕۆژی ئەم هـەرێمـەیە، بۆیە یەک هـەڵوێسـتـی و یەکڕیزی و یەک خـیـتـابیی نیشـتـمـانی و نەتەوایەتیی تۆکمـە و روون و شـەفافی گشت لایەنەکانی سەر گۆڕەپانی کوردستانی گەرەکە.

جـوولانەوەی هێــزی جـەمـــاوەری کــوردســتـــان بە کــۆڕ و کــۆبوونەوە و خـۆپێـشـاندانی ئاشـتـیـخـوازانە و سـەرتاسـەری یەک لە هـەنگاوە دروست و پێویسـتـەکانە. هـەر هـەمان شت سـەبارەت بەجـالیەی کوردسـتـانی لە دەرەوەی وڵات. دەبێت ئەمـەریکا و خـەڵکی تریش بزانن کە خـەڵکی کوردسـتـان تووڕە و نیگەرانە و ئەوەی تورکیا بەپاڵپشتیی ئەمـەریکا دەیکات قابیلی قبووڵ نییە و، دەبێ سنوورێک بۆ دەسـتـتـێـوەردانەکـانی تـورکـیـا لـە کـاروباری عـێـراق و بەتایبەتی هـەرێمی کوردستان دابندرێت.

راکـێشـانی سـەرنجی دەسـەڵاتدارانی تورکـیـا سـەبارەت بە بەرژەوەندییـە ئابوورییـەکانی لە کوردسـتـان و بەکارهێنانی گرانیی رۆڵی کورد لە دەسـەڵاتی ناوەند بۆ هـەمـان مـەبەست. دوور نییـە باری ئابووریمان هەندێ ئاڵۆز بکەن، بەڵام ئیبـراهیم خـەلیل تاکە دەروازەی ژیان نییـە بۆ خـەڵکی کـوردسـتـان. بێ تورکیـایش کـورد دەتوانێت بژیت و بەرەنجـام تورکیـا زیاتر لە کورد زیانی پێ دەکەوێت.

ئامادەسازیی سەربازی لەسەر ئاستی عێراق و هـەرێمی کوردستان. دەبێت سـەرکردایەتیی فـەرمـیی کوردسـتـان لە کاتی پێویسـت و زیادەڕەوی سـوپای تورک، بەڵێنەکانی خـۆیان بەجێ بێنن، بەتایبەتی کە قەناعەتیـان وایە مەبەست لەم هێـرشـە زیاتر هـەرێمی کـوردسـتـانـە، نەک PKK. بەدەر لەوە دەسـەڵاتی تورکیا زیاتر مەغروور و چاوسوور دەبێت.

بەم هێرشە دەسـەڵاتدارانی پارتی داد و گەشـەپێدانی تورکیـا (جس نبچ)ی ئەمـەریکا و وڵاتانی ئیـقلیمـی و یەکەتیی ئەوروپا دەکەن، سـەبارەت بەدەست بەسـەرداگرتنی ناوچەکـانی سـەر سنووری هـەرێمی کـوردسـتـان و مـانەوەی هێــزەکــانیــان وەکــو گــورزێکی ئامـــادەکــراو دژی چارەنووسی ناوچە

تەعریبکراوەکانمان و چەسپاندنی مافەکانی خەڵکی کوردستان و باری ئەمن و ئاسایشی دەڤەرەکە، لە کاتێکدا بەرەو هێورکردنەوە دەڕوات. هەروەها تاقیکرنەوەیەکی دەسەڵاتی فەرمیی کوردستانە، سەبارەت بە رەدفیعلیان لەمەڕ ئەم نەخشەیە و بەڵێنەکانیان.

مافی خەڵکی کوردستانە هەڵوێستەیەک لەمەڕ هێرشی گەورەترین سوپای (ناتۆ) بکات کە بەتەنسیق و هاوکاریی تەکنەلۆجیی سوپای ئیسرائیلی گوایە بەتواناترین سوپای رۆهەڵاتی ناوەڕاستە و بەهاوئاهەنگی و پشتیوانیی مەیدانی و ئیستیخباراتی ئەمەریکا کە تاکە زلهێزی ئەم جیهانەیە، دەرهەق بە چەند سەت کچ و لاوێکی گەریلای PKK، کە بۆ ماوەی ٣ مانگە ڕووبەڕوویان بوونەتەوە و، وا رۆژانە تەرمی سەربازە کوژراوەکانی تورکیا رەوانەی شارەکانی تورکیا دەکرێن، لە کاتێکدا تەنیا ئیرادە و هەستی کوردایەتییان و چیاکانی کوردستان هێز و پشت و پەنایانە، ئەمەش دیاردەیەکی بێ وێنەی سەرەتای ئەم سەدەیەیە..!

ئەگەر ئێمە وەک کورد سۆز و عاتیفەشمان نەجووڵێ، ئەوا ئەرکی مرۆڤایەتیمان وامان لێ دەخوازێت کە بەچاوی رێز و بەرزییەوە ئەو بەرخودانە بێ وێنەی گەریلاکانی pkk بنرخێنین، بەتایبەتی ئەوە بۆ ٧ ساڵ دەچێت ئەم هێزە شەڕی ڕاگرتبوو و ئامادە بوون لەگەڵ حکوومەتی تورکیا دانیشن و کێشەی کورد لە باکور بەئاشتی و لە ڕێگەی دانوستاندن چارەسەر بکەن و، ئەودەم چەکیش دادەنێن و دەبنە لایەنێکی بەشداریی پرۆسەی سیاسیی ئەو وڵاتە. کەچی حکوومەتی داد و گەشەپێدانی تورکیا بە تانک و تۆپ و ئاگر و ئاسن وەڵامیان دەداتەوە.

هەر لەسەر ئاستی نێوەخۆش، باشتر وایە بۆ رێزگرتنی هەستی شەقامی کوردی کە بەگشتی دژی هێرشی تورکیایە و سۆزی لەگەڵ گیانی بەرخودانی ئەوانەیە کە لە حاڵەتی ڕووبەڕووبوونەدان لە بەرامبەر ئالەتی شەڕی تورکیادا، دەزگا راگەیاندنەکانمان، بەتایبەتی سەتەلایتەکان بۆ ئەو رێزگرتنە، کەمتر شایلۆغان و بەرنامەی بێ نێوەرۆک بڵاو بکەنەوە و زیاتر بەدوای گواستنەوەی

هەواڵەکـان و ئاکـامـەکـانـی ئەم هێرشـە و نـاڕەزاییی خـەڵکی دەربەدەربووی ناوچە سنوورییەکانەوە بن.

زەبر و زۆر و شـەڕ و پێکدادان و نکووڵیکردن لە بوونی کـورد و کـوردسـتـان ئەنجـامـەکـانـی زیانگەیێنە بۆ حکوومـەتی تورکـیـا و دواڕۆژی ئـەو وڵاتە، ئەمەریکاش بەچاوپۆشی و هاوکاریکردنی تورکیا میسداقیەتی خۆی لە دەست دەدات بەرامبـەر بـە کـورد و گەلانی ناوچەکە و، بەم هـێرشـەش نە PKK لەناو دەچێت و تـەنگژەی تورکـیـا چارەسـەر دەبێت، نە تەنگژەی ئیـدارەی بـوش لە عـێـراق سـووک دەکـات و نە ڕەوتی ئـاشـتـی و ئـازادی و ڕزگـاریی خـەڵکی کوردستان رادەوەستێنێت!

ئەم بابەتە لە هەفتەنامەی (میدیا) ژمارە (٣٢٨) لە ٢٠٠٨/٢/٢٦ لاپەڕە (٦) بڵاو کراوتەوە.

چەند سەرەقەڵەمێکی بەپەلە لەمەڕ بودجەی ساڵی ٢٠٠٨

١

یەک لە ئەرکە گرینگەکانی حکوومەت (هەر حکوومەتێک)، تەئمینکردنی ئاسایش و ژیانی خەڵک و چاککردنی باری ئابوورییان و دەست پێوەگرتن و گەشەپێدانی سەروەت و سامانی وڵات و بەکارهێنان و ئیدارەکردنی بەشێوەیەکی عەقڵانی و داهێنەر و لەسەر بنەمایەکی زانستی و بەپێی نەخشە و پلانێکی هاوچەرخ، بەسوودوەرگرتن لە گشت بوارەکانی هێزی بەرهەمهێنان و لە پێناو پێوەندییەکی ئابووریی ئەوتۆ کە لە خزمەتی تاک و کۆمەڵ و پێشکەوتنی وڵاتدا بێت.

ئەو حکوومەتانە (چ پێک هاتبێت لە یەک لایەن یان چەند لایەنێکی هاوپەیمان) پێش ئەوەی ببنە حکوومەتی خەڵک و بە هۆ و لە ڕێگەی ئەوانەوە متمانە وەربگرن و هەردەم لەژێر چاودێری و پرس و پرسینەوەین، سەرەتا (لایەن یان لایەنەکانی) و لە پێش هەڵبژاردنیان بەرنامەی گشتییان هەیە و عەرزی ئەو خەڵکەی دەکەن. بەرنامە یان بەرنامەکانیان گوزارشت لە دید و بۆچوونی نزیک و دووریان دەکات. لەسەر ئەو ئەساسە دەنگی دەنگدەران وەردەگرن و پاشتر لەسەر ئەو بەرنامەیە، پرس و پرسینەوەی لەگەڵدا دەکرێت و سەرکەوتن و شکستی سیاسیشیان بەندە بە ئیلتیزام و توانای جێبەجێکردنی ئەو بەرنامەیە.

لایەنی ئابووری بەگشتی یەک لە کۆڵەکە سەرەکییەکانی بەرنامەی هەر هێزێکە، کە هەوڵی دەسەڵات وەرگرتن دەدات. کە سەرکەوتن، هەر ئەوەش دەبێتە بنەمای بەرنامەی حکوومەتەکەی و بە (سیاسەتی ئابووری)ی حکوومەت پێناسە دەکرێت، سیاسەتی ئابوورییش لە کاتی پیادەکردنی

سالانەی، لە خودی بودجەی گشتیی حکوومەت بە دی دەکرێت.

بودجەی گشتیش، بەکورتی، دیاریکردنی بڕە پارەیەکە سەبارەت بەداهات و خەرجیی دەوڵەت بۆ ماوەیەکی دیاریکراو کە پێی دەڵێن (ساڵی دارایی – سنه مالیه). واتە مەزەندەکردنی گشت داهاتی دەوڵەت و چۆنیەتیی خەرجکردنی لە ماوەی یەک ساڵ بە ڕەچاوکردنی قۆناغەکانی تری مامناوەندی و درێژخایەن و لە پێناویشیاندا. هەر لەسەر ڕۆشنایی ئەو دوو بەشە واتە (داهات و خەرج) دەکرێت بڵێین بودجەی گشتی تەمسیلی سیاسەتی دارایی دەوڵەت دەکات (السیاسة المالیة للدولة)، مەعلوومیشە دانانی سیاسەتی دارایی دەوڵەتی کۆماری (العراق)، بەپێی دەستووری هەمیشەیی، لە دەسەڵاتە حەسرییەکانی حکوومەتی ناوەندیی فیدراڵە (مادە ١١٠- بڕگەی سێیەم)، حکوومەتی ناوەند مولزەمە بەدانان و ڕاگەیاندنی بودجەی گشتیی کۆماری (العراق) بەبودجەی هەرێمی کوردستانیشەوە، هەر چۆن حکوومەتی هەرێمی کوردستان مولزەمە بەدانانی بودجەی هەرێم بەمەرجێک پەرلەمانی کوردستان پەسندی بکات، بەو شێوەیە کە خودی یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ و یاسای ناوەخۆی پەرلەمان دیاری کردووە.

یەک لە بنەماکانی نەخشەی دانانی بودجە، بوونی ستراتیجییەت و بەرنامەیەکی ئابووریی دەسەڵاتە. ستراتیجییەتێکی وەهاش دەبێت پێش هەموو شت، پشتی بەستبێت بەزانیارییەکی زانستییانە لەسەر بوارە جیاجیاکانی کەرتەکانی ئابووری و ویست و خواستی خەڵک و تەئمینکردنی بەدەستهێنان و توانای بەکارهێنانیان... هتد.

زۆر لەو جەمسەرانە بێ ئیرادەی جێبەجێکردن و ئاسۆیەکی روون و روحی کراوەیی و شەفافیەت، پیادەکردنی زەحمەتە و دوور نییە مەحاڵیش بێت.

لە ئاستەنگەکانی بەناو (ناوەندەکانی بڕیار)ی هەرێمی کوردستان، نەبوونی ستراتیجییەت و بەرنامەیەکی ئابووریی حکوومەتەکەیەتی، لەوە خەتەرناکتر نەبوونی زانیاریی تەواوە ورد لەسەر داهات و سەروەت و سامانی خەڵکی کوردستان و ئەوەشی هەیە لە بازنەی نهێنی و بگرە (موحەرەماتە).

کە شەفافیەت نەبوو چاودێری و بەدواداچوونیش نابێت، کە چاودێری و بەدواداچوون نەبێت، ئیشاعات و ئێزگەی (گوتو گوتو) دەکەوێتە کار، ئەم بارودۆخەش باشترین زەوینە خۆشکەرە بۆ کزبوونی باوەڕی و نەمانی گیانی هەستکردن بە مەسئوولیەت و بەرەلاّیی و ماکی گەندەڵی.

لە هەلومەرج و واقیعێکی وەهادا، ناچار هەندێک جار مرۆڤ بەدوای سەرەداوێکدا بگەڕێت، کە دەستی کەوت دیسان ناچار لە دووی بچێت، بە هەموو کەموکورتی و رادەی باوەڕ پێکردن بەسەرچاوەی ئەو سەرەداوە.

لە ڕێگەی لێدوانێکی بریکاری وەزارەتی دارایی هەرێمی کوردستان (رەشید تاهیر)، بۆ رۆژنامەی خەبات رۆژی ٢٠/١١/٢٠٠٧ کە تایبەت بوو بەبودجەی ساڵی داهاتووی (٢٠٠٨)ی حکومەتی ناوەندیی بەغداو هەندێک گیروگرفتی دارایی نێوان ناوەند و هەرێم و بودجەی داهاتووی هەرێم.. هتد. سەرەداوێکمان وەدەست کەوت و لەو ڕێگەیەوە هەندێ زانیاریمان بۆ دەرکەوت، بە دید و بۆچوونی خۆمان هەوڵ دەدەین تیشکێک بخەینە سەر هەندێک لەو دیاردانە کە جەنابی (بریکار) درکاندوویەتی، بە ئومێدی ئەوەی خوێنەرانی ئەزیزی پێ ئاشنا بکەین و سەرەتایەک بێت بۆ پسپۆڕان و رۆشنبیرانی خەڵکی کوردستان بەپێی توانا لەم بوارە بکۆڵنەوە بەتایبەتی، قەولە لەم رۆژانە، بودجەی (العراق) بنێردرێت بۆ ئەنجوومەنی نوێنەران بۆ پەسندکردنی، دوور نییە حکوومەتی هەرێمی کوردستان بودجەی ساڵی ٢٠٠٨ی هەرێمیش بنێرێت بۆ پەرلەمانی کوردستان، بۆ تاوتوێکردن و هەڵسانگاندن و پەسندکردنی، خوازیاری ئەوەین بودجەی ساڵی داهاتوو هەمان شێوە و شێواز و مامەڵەی بودجەی ساڵی ٢٠٠٧ی لەگەڵدا نەکرێت..!

٢

رۆژنامەی (خەبات) ژمارە (٢٦٨١ رۆژی ٢٠/١١/٢٠٠٧) و لە لاپەڕە (٢)دا، لێدوانێکی بریکاری وەزارەتی دارایی حکوومەتی هەرێمی کوردستان بەوەکالەت (رەشید تاهیر)ی لەسەر بودجەی ساڵی داهاتووی (٢٠٠٨) و،

هەندێک گیروگرفتی نێوان ناوەند و هەرێم، سەبارەت بە بەشی هەرێم و بودجەی گشتی بلاو کردبووەوە.. بەپێی ئەو لێدوانە:

بودجەی ساڵی ٢٠٠٨ی حکوومەتی (العراق) (٥٨,١) تریلیۆن دینارە، بەنرخی ئەمڕۆی دۆلار لە سنووری (٤٨) ملیار دۆلارە.

بەشی هەرێمی کوردستان لەو بودجەیە (٦,٤٧٢) تریلیۆن دینارە.

لەو برە پارەیە کە تەرخان کراوە بۆ دەسەڵاتی ناوەند و ڕاستەوخۆ لەلایەن ئەوانەوە (قەولە) سەرف بکرێت بۆ پارێزگاکان، بەشی هەرێمی کوردستان لە سنووری (١) تریلیۆن دینارە.

لە بودجەی دەزگا سیادییەکانی ناوەند وەکو (سەرۆکایەتیی کۆمار، سەرۆکایەتیی ئەنجوومەنی وەزیران، وەزارەتی دەرەوە، وەزارەتی بەرگری، چەندان دەزگای هەواڵگری و هەیئاتی سەربەخۆ... تاد)، بەپێی قەناعەتی بریکاری وەزارەت، دەبێت (١٧٪) بودجەکانیان (تەحویلی سەر بودجەی هەرێمی کوردستان بکرێت یان لە هەرێمی کوردستان خەرج بکرێت)!! هەرچەندە جەنابی بریکاری ئاماژەی بەو برە پارەیە نەکردووە چ کۆی گشتی یان ڕێژەکەی، هەروەها روونی نەکردەوە ئەم (دەبێت)ە بە یاسایە یان بە ئیتیفاقە..؟! ئیتیفاقیش زارەکییە (جەنتلمان) یان بەنووسینە؟!

بەپێی کۆی گشتیی خاڵی (٢+٣+٤)، بەشی هەرێمی کوردستان لە (٧,٥) تریلیۆن دینار زیاترە واتە نزیکەی (٧,٥) ملیار دۆلار بەنرخی ئەمڕۆی دۆلار.

دیارە ناوەند داوای حیساباتی خیتامی ساڵانی (٢٠٠٧، ٢٠٠٦، ٢٠٠٥، ٢٠٠٤) حکوومەتی هەرێمی کوردستانی کردووە بە (داهات و خەرج)ەوە. ئەم داخوازییەش بەندێکی یاساییە، لە بودجەی ساڵی ٢٠٠٧ تەسبیت و تەسدیق کراوە. ئەمەش گرفتێکی نێوان ناوەند و هەرێمە. ئەگەر نێردراوە چەندە و ئەگەر نەنێردراوە بۆ؟ نە بریکار باسی کردووە و نە دەزانرێت.!

سەبارەت بەبودجەی وەزارەتی پێشمەرگە، بریکاری وەزارەت دەڵێت (خاڵێکی گەورە تا ئێستا چارەسەر نەکراوە و چارەنووسی نادیارە ئەویش

پرسی وەزارەتی پێشمەرگەیە. لە ساڵی ٢٠٠٧ قانوونی بودجەی (العراق) یەکێک لە مادەکانی باس لەوە دەکات دەرماڵە و بودجەی وەزارەتی پێشمەرگە دەکەوێتە سەر وەزارەتی بەرگریی فیدراڵ. لە ساڵی ٢٠٠٧ نە لە بودجەی (العراق) و نە لە بودجەی هەرێمی کوردستان خەرجییەکانی وەزارەتی پێشمەرگە سەرف نەکراوە.. لە ئەنجوومەنی وەزیران چارەسەر نەکراوە. نووسراوی رەسمیش تا ئێستا لە ئەنجوومەنی وەزیرانی (العراق)ەوە بۆ پەرلەمان دەرنەچووە. (جەنابی بریکار روونی نەکردەوە بۆ حکوومەتی ناوەند ئەم مادە یاساییە جێبەجێ ناکات..؟! باسێک هەبوو کە لە کاتی دارِشتنەوەی یاسای بودجەی ساڵی ٢٠٠٧ دەستکاریی ئەو برگەیە کراوە و دەرباز بووە بە سەر لایەنی کوردستانی، کە زانرا هەروەکو چەند بەرزە لێپرسراوی لیستی هاوپەیمانیی کوردستانی لە بەغدا و لە هەرێم رایان گەیاند، گوایە ئەو (فێڵە) چارەسەر کرا. کەچی جەنابی (بریکار) دەڵێت (لە ئەنجوومەنی وەزیران چارەسەر نەکراوە). یان ئەگەر یاسایە و ئەنجوومەنی نوێنەران پەسندی کردووە، بۆ دەبێت نووسراو لە ئەنجوومەنی وەزیرانەوە بروات بۆ پەرلەمانی العراق..؟ ئەگەر وایە بۆ ئەم کێشەیە بەدرێژاییی نزیکەی یەک ساڵ چارەسەر نەکراوە...؟ ئەم کێشەیە یاسایی و حقوق و ئیستحقاقاتی توێژێکی هەژار و هێما و گرینگیی هەرێمی کوردستانە، هەر ئەمەش کراوە بەهۆکاری ئەوەی کە یارمەتییەکانیان هەرچەندە (لە سنووری نیوەی یارمەتیی سەربازێکی سەر بەناوەندە)، دوو سێ مانگ دوا دەخرێت. بۆ دەبێت پێشمەرگەیەکی هەژار دوو تا سێ مانگی چاوەروانی یارمەتییەک بێت یان بۆ دەبێت جیاوازی هەبێت لە یارمەتییەکان، لە کاتێکدا سەرانی کورد و بەرزەلێپرسراوانی کۆکن لەسەر ئەوەی کە کێشەی پێشمەرگەی کوردستان چارەسەر کراوە..؟ ئەگەر چارەسەر کراوە بۆ بودجەکەی وای لێ بێت و دواخستنی ئەو برە پارەیە و سوودی مانگانەی چەندە و کێ لێی بەرپرسیارە..؟ هەر بۆ نموونە ئەگەر ژمارەی پێشمەرگەی هەردوو حزبی دەسەڵاتدار وەکو دیار کراوە (١٩٠) هەزار (پ.م) بێت و هەر پێشمەرگەیەک یارمەتیی مانگانەی وەکو سەربازێکی

ناوەند بێت کە کەمتر نییە لە (٥٠٠) دۆلار، ئەوە مانگانە ئەم بەشە دەکاتە (٩٥) ملیۆن دۆلار یەک ساڵ نزیکەی (١,٢) ملیار دۆلار. ئەگەر خەرجی تری بخرێتە سەر وەکو (دەرماڵە و خۆراک و جل و تفاق و کەرەسەی سەربازی.. هتد) سنووری (٢) ملیار دۆلارە دەرباز دەکات. ئەمەش لە سنووری (یەک لەسەر سێ)ی بودجەی ساڵی (٢٠٠٧)ە کە دەبووایە لەلایەن حکوومەتی ناوەندەوە تەحویلی هەرێم بکرایە.! ئەم برە پارەیە کەم نییە و ئەمە وەزیفەی بەرزەلێپرسراوانی کوردستانە لە هەرێم و لە ناوەند وەڵامی پێشمەرگە و خەڵکی کوردستان بدەنەوە هەم لەم مامەڵەیە و هەم لە چارەنووسی ئەوە برە پارەیە و سوودەکەی و هەم لە کێشەی دواخستنی سەرفکردنی یارمەتیی پێشمەرگە بەو شێوەیە کە هەیە.. یەک ساڵ بودجەی پێشمەرگە لە نێوان ناوەند و هەرێم بزرە و ئاوها مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێت، لە دوا چرکەکانی ساڵدا وەبیریان دێتەوە و باسی دەکەن. سەیر لەوەدایە: دەسەڵاتدارانی هەرێم حکوومەتی ناوەند تاوانبار دەکەن. حکوومەتی ناوەندیش هەرێم و، پێشمەرگە و هەژارانی کوردستانیش تاوانباری هەردوولا دەکات..!

هەر وەکو سەرانی کورد هەردەم جەخت و شانازیی پێوە دەکەن: کە لە (العراق)ی هیوا و ئاشتی، کورد رۆڵی کاریگەری هەیە هەم لە دامەزراندنەوەی و هەم لە بەڕێوەبردنی. ئەوە نییە لە خوا بەزیاد بێت: سەرکۆماری (العراق) کوردە و وەزیری دەرەوەی (العراق) کوردە و جێگری سەرۆکی ئەنجوومەنی وەزیرانی (العراق) و بەرپرسیاری مەلەفی ئابووری لەنێو ئەو ئەنجوومەنە کوردە و جێگری سەرۆک پەرلەمانی (العراق) کوردە، ئەوە باسی (وەزیر و کزیر و نوێنەرایەتیی حکوومەتی هەرێم لە بەغدا... تاد) ناکەین. هەندێکی تری بەرپرس و (تازە خواپێنەداوەکانی کورد) ئەوەندە گەشبین ئیدی هیچ گیروگرفتێکی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی نابینن و سوورن لەسەر ئەوەی کە (کێشەی کورد لە (العراق) حەل بووەوە و ئەوە نییە کورد حوکمڕانی العراقیش دەکات..!)، دەڵێین بەهەموو ئەو (الالقاب الكبيرة والالفاظ الجميلة)ی ئەوانە، کەچی لایەنی فەرمیی کوردستان نازانێت: حکوومەتی (العراق) یەک

بەرمیلی نەوت بەچەند دۆلار دەفرۆشێت و داهاتی نەوتی (العراق) چەندە و لە کاتی دانانی بودجەی (العراق) ساڵی ٢٠٠٨ بەهەرێمی کوردستانیشەوە، نەک حکوومەتی هەرێمی کوردستان ئاگەدار نەکراوەتەوە، بەڵکو بریکاری وەزیری دارایی (العراق) کە کوردە و نوێنەری لیستی کوردستانییە، بێ ئاگایە لەم کەینوبەینە، هەروەها کە بەشی هەرێم لە میزانییەی گشتیی ساڵی ٢٠٠٨ بە ڕێژەی (٣٥٪) کەم کراوەتەوە بێ ئاگان، هەر وەکو بریکاری وەزارەتی دارایی هەرێم دەڵێت: (هەموو ساڵێک شاندی حکوومەتی کوردستان لەباری بودجەی گشتی و بودجەی کوردستان دەچووە بەغدا و لەوێش گفتوگۆی دەکرد، بەڵام ئەمساڵ بانگیان نەکردین و بەخۆیان ڕێژەکەیان دەستنیشان کرد (مەبەست٣٥٪)ەکەیە.. ئەگەرچی بریکاری وەزارەتی دارایی عێراقی فیدراڵ کوردە، بەڵام لە گفتوگۆیەکاندا (دانانی بودجەی گشتیی العراق) بەشدار نەبوو، ئامادە نەبوو، لە ڕێگەی ئەوەوە ئاگەدار نەکراوین)..!

ئەوە چوار ساڵە دەسەڵاتدارانی ناوەند و هەرێم بەدروستی بەشی هەرێمیان لە بودجەی کۆماری العراق دیاری نەکردووە هەر وەکو بریکاری وەزارەتی دارایی هەرێمی کوردستان دەڵێت: (چ قانون و ڕێکخستنێک لە بەغدا نییە بۆیە هەموو ساڵێک گرفت روو دەدات. هەر ساڵێکش لە بەغدا بەهەر هۆیەک گرفتمان بۆ دروست دەکەن.. ئەوان بەئارەزووی خۆیان شت زیاد و کەم دەکەن. پێویستە ڕێککەوتنێک لە نێوان حکوومەتی کوردستان و حکوومەتی فیدراڵ بکرێ.... تا ئێستا قانوونێک دەرنەچووە لەباری داهاتەوە هەروەها وتی (ساڵی ٢٠٠٧ ڕێککەوتنێک لەسەر ئەوە کرابوو بودجە لەسەر داهات بدرێتە کوردستان واتە داهاتی هەموو عێراق بچێتە یەک جێگە و لەوێ ١٧٪ی بۆ کوردستان تەرخان بکرێت، ئەمە لە داهاتی فیعلی.. کە چووینە بەغدا بەهۆی کەمکردنەوەی ئەو بڕە پارەیە، ئەوان وتیان: ئێمە ئەو بڕە پارەیە لەسەر داهاتی ئەمساڵی نەوت بە ئێوە دەدەین و داهاتی نەوتیش ئەوەندەیە. داهاتی تری خۆشتان بۆ خۆتان و هی خۆمان بۆ خۆمان، بۆ زانیاریش ١٠٪ داهاتی ئەمساڵیش هی پێوەندییەکانە (اتصالات) کە نزیکەی ٣ ملیار و ٧٥٠

ملیۆن دۆلار بووە و لە ٢ کۆمپانیای مۆبایل وەرگیراوە و لە کوردستان..).
لەنێو قسەکانی بریکاری وەزارەتی دارایی حکوومەتی هەرێمی کوردستان، چەند راستییەکمان بۆ دەردەکەوێت:

سەبارەت بەباری ئابووری و بودجە، دەستووری هەمیشەیی (العراق) بە روونی دیاری کردووە وەلێ دیارە تاکو ئێستا لایەنی کوردستانی نەیانکردووە بەکێشەی خۆیان و ئامادە نەبوونە یەکلایی بکەنەوە لەگەڵ ئەو بێ ئیلتیزامییەی ناوەند.

وەکو پرەنسیپ (١٧٪)ی بودجەی (فیعلی)ی کۆماری (العراق) پێشنیاز کراوە بۆ هەرێمی کوردستان. واتە پاش ئەوەی داهاتی العراق مەزەندە و دیاری دەکرێت (بودجەی فیعلی). وەکو زانراوە (٥٪)ی ئەو بودجەیە تەرخان دەکرێت بۆ قەرەبووکردنەوەی تاوانەکانی رژێمی سەدام دەرهەق بە کوێت و ئێران و قەرزەکانی ئەو رژێمە، بەشێکی تری بۆ (سوود = فائدة)ی قەرزەکانی (پۆل بریمەر) سەبارەت بە(سندات)ی خەزێنەی ئەمەریکا یان بانکی نێودەوڵەتی، هەروەها بەشێکی تر لە (بودجەی فیعلی) تەرخان دەکرێت بۆ خەرجیی سالانەی داوودەزگا سیادییەکانی کۆماری (العراق) کە ژمارەیان لە بیست دەسەلات و دەزگا و هەیئاتی سەربەخۆ زیاترە، لەوانە: (سەرۆکایەتیی کۆمار. سەرۆکایەتیی ئەنجوومەنی وەزیران. ئەنجوومەنی نوێنەرانی (العراق). وەزارەتی دەرەوە. وەزارەتی بەرگری. گشت دەزگا ئیستیخباراتی و سیخوڕییەکانی (العراق).. دەیان هەیئات و دەزگای سەربەخۆ وەکو هەیئەتی نەزاهەت و موفەوەزیەتی بالای هەڵبژاردنەکان و هەیئەتی بنبڕکردنی بەعس. دادگەی بالای تاوانەکانی العراق. هەیئەتی مونازەعاتی موڵکداریی زەویوزار. هەرچی خەرجی پێوەندار هەیە بەکۆنگرە و دانوستاندن و کۆڕ و کۆبوونەوەی دەسەلاتی ناوەند لە ناوەوە و لە دەرەوە.. تاد). ئەوەی دەمێنێتەوە (١٧٪)ی بۆ هەرێمی کوردستان تەرخان دەکرێت. لە قسەکانی (رەشید تاهیر) دەردەکەوێت کە ناوەند (١٣٪)ی بودجەی فیعلی بۆ کوردستان حیساب دەکات، ئەمەش ناگونجێت لەگەڵ تەفاسیلی ئەو چەند زانیارییانەی کە لەسەر

جەوهەر نامیق سالم (١٢)

بودجەی ناوەند هەیە و باس کرا، چونکە تەنیا قەرەبووکردنەوەی قەرزەکان (٥٪) بودجەی العراق پێک دێنێت. واتە (٢,٤) ملیار دۆلار. ئەگەر ئەم رێژەیە (٥٪)ە، خەرجە سیادییەکانی لێ دەربکەین، ئەوە رێژەی فیعلی لە بودجەی گشتیی ناوەند کە تەرخان دەکرێت بۆ هەرێم دەبێت لە (١٣٪) کەمتر بێت. دوور نییە رێژە فیعلییەکەی هەرێم لە نێوان (٨-١٠٪)ی بودجەی فیعلیی کۆماری العراق بێت. جا نازانین ئەو (٥٪)ی بودجەی ناوەند کە تەرخان کراوە بۆ قەرەبووکردنەوەی تاوان و قەرزەکانی رژێمی سەدام، سڕاوەتەوە، نەماوە، یان قسەکانی بریکاری وەزارەت دروست نییە و لەگەڵ تەفاسیلی خەرجیی (قەرزەکان و سیادییەکان) تەبا نین..؟

بەپێی لێدوانەکی بریکاری وەزارەتی دارایی هەرێمی کوردستان، بودجەی العراق لەسەر داهاتی نەوت مەزەندە کراوە و دەڵێت نرخی یەک بەرمیل نەوت بە(٥٠) دۆلار دانراوە، ئێستا نرخی یەک بەرمیلی نەوت لە ٨٠-٩٠ دۆلار زیاترە گەیشتە (١٠٠ دۆلاریش). داهاتی العراق بۆ ساڵی ٢٠٠٨ لە سنووری (٤٨) ملیار دۆلار مەزەندە کراوە. هەروەها بەرهەمی دەرهێنانی نەوت لە العراق تاکو ئەمڕۆ، هەر وەکو سەرچاوە فەرمییەکانی العراق و رێکخراوی (ئۆپیک) رایان گەیاندووە، لە سنووری (٢) ملیۆن بەرمیلی رۆژانەیە. دیارە لە سنووری (٥٠٠) هەزار بەرمیل لە بەرهەمە رۆژانەکەی ئەم وڵاتە تەرخان کراوە بۆ ئیستیهلاکی (ناوەخۆ) و (١,٥) ملیۆن بەرمیلی رۆژانە بۆ ناردنە دەرەوەیە واتە بۆ فرۆشتن. ئەگەر هاتوو وا مەزەندە بکەین هەر هەموو ئەو (٢) ملیۆن بەرمیلەی رۆژانەی نەوت دەنێردرێتە دەرەوە بۆ فرۆشتن، هەر بەرمیلێکیشی بە (٥٠) دۆلار حیساب کرابێت، ئەوە کۆی گشتیی بڕە پارەی نەوت رۆژانە دەکاتە (١٠٠) ملیۆن دۆلار. مانگانە (٣) ملیار دۆلار و ساڵێک (٣٦) ملیار دۆلار. واتە حیسابکردنی نرخی یەک بەرمیلی نەوت بە (٥٠) دۆلار لەگەڵ بڕە پارەی بودجەی ساڵی ٢٠٠٨ کە مەزەندە کراوە زیاتر لە (٤٨) ملیار دۆلار جووت نییە..! خۆ ئەگەر تەنیا حیسابی (١,٥) ملیۆن بەرمیلی رۆژانەی نێردراوەی دەرەوە بکەین ئەوە داهاتی نەوتی مەزەندەکراوی ساڵی ٢٠٠٨

دەکاتە (٢٧) ملیار دۆلار، ئەمەش جیاوازییەکی یەکجار گەورەیە!

(ڕەشــیــد تـاهـیـــر) دەڵێت (بۆ زانیــاریش ١٠٪ داهـاتی ئەمــســاڵیش هی پێوەندییـەکانە (اتصالات) کە نزیکەی ٣ ملیـار و ٧٥٠ ملیۆن دۆلار بووە و لە ٢ کـۆمـپـانیـای مـۆبایل وەرگـیـراوە و لـە کـوردسـتــان...). ئێـمـەومـانـان لە ڕاگەیاندنەکانی کوردستـان و (العـراق) و بیـانییـەکان و لەسـەر زاری خـودی وەزیری گەیاندنی حکوومەتی ناوەندیی بەغدا گوێبیستی ئەوە بووین کە:

وەزارەتی گـەیاندنی ناوەنـدیی بەغـدا پاش مـشـتـومـڕ و بەرگـرییـەکی زۆر، گرێبەستێکی ئیمزا کردووە لەگەڵ (٣) کۆمپانیای مۆبایل (الاپیر و ئاسیاسێل و کۆڕەک) بە (٣) ملیـار و (٧٥٠) ملیـۆن دۆلار. بەشی هـەر کـۆمـپـانیـایەک (١) ملیــار (٢٥٠) ملیــۆن دۆلارە، بەپێی ئەم گـرێبـەسـتـە ئەم (٣) کـۆمـپـانیــایە مۆنۆپۆلی پێوەندیی تەلەفۆنی مۆبایلیان لە سـەرتاسەری کۆمـاری (العراق) بۆ ماوەی (١٥) سـاڵ کردووە. باوەڕ ناکەم ئەو (٣) کۆمپانیایە پێشـەکی و کاشی ئەو بڕە پارەیەیان دابێت بە وەزارەتی گـەیاندن یا وەزارەتی ئابووریی (العراق) تاکو بخرێتـە بودجەی سـاڵی ٢٠٠٨وە. بەڵکو تەنیا حیسـابی (قیسـتی سـاڵی ٢٠٠٨) لە بـودجـەی ئـەو سـاڵە دەکـرێت، ئەگـەر مـەبەست لە داهـات و باج و ڕسوماتی ئەو کۆمپانیایانە بن ئەوە خۆ:

دوو لەو (٣) کۆمپانیـایە لە هـەرێمـی کوردسـتـانن و ئەوە زیاتر لە (٥) سـاڵە مـۆنـۆپـۆلی بازاڕی هـەرێمــیــان کـردووە، هـەردوو وەزارەتی داراییی هـەرێمی کوردسـتـان و هـەردوو وەزارەتی پێشـووی گـەیاندنی جـارانی هـەرێم (وەزارەتی گـەیاندنی یەکگرتووی ئێسـتـا)، بەرپرسـیـارن لـە وەرگـرتنی باج و ڕسـومـات و چاودێریی کاروباری ئەم دوو کۆمپانیا زەبەلاحەی بازاڕی هـەرێم و (العراق).

ئەگـەر مـەبەسـتی جـەنابی بریکار ناڕاسـتـەوخۆ ئەو کێشـەیەیە کـە لە نێـوان کـۆمـپـانیــای (مـۆبایلی کـۆڕەک) و وەزارەتی ناوەندیـی بەغـدایە سـەبارەت بەچۆنیـەتیی دەفـعکردنـی ئەو (١) ملیـار و (٢٥٠) ملیـۆن دۆلارە، کـە لەسـەر (کۆڕەک)ە و وەکو پرەنسیپێک ئەو بڕە پارەیە کراوە بە (اقسـات) چ بەمانگانە یان بە وەرز یان بەسـاڵ لەسـەر (کۆڕەک)ە دەفعی کات بۆ وەزارەتی ئابووریی

(العراق). وەکو زانراوە (لەبەر هەر هۆیەک بێت) کۆڕەک ئەو (قیستانەی) دواخستووە یان لە کاتی خۆی وەکو پێویست دەفعی ناکات. وەزارەتی ناوبراویش بڕیاری داوە ئەگەر (کۆڕەک) بەردەوام بێت لەسەر ئەو رەفتارە، ئەوە ناچار دەبن یان ئیجرائاتی یاسایی دژی پیادە بکەن یان ئەو (قیستانە) لە بودجەی هەرێمی کوردستان دەبڕن. ئەگەر ئەم جۆرە مشتومڕ و باسانە راست بن، ئەوە ناهەقییەکی گەورەیە ناوەند دژی خەڵکی هەرێم ئەنجامی دەدات، بڕینی ئەو بڕە پارەیە لە بودجەی حکوومەتی هەرێمی کوردستان هەم نایاساییە و هەم لەدەستدانیەتی، چونکە چی زەمان نییە (کۆڕەک) ئەو بڕە پارەیە تەسلیم بە وەزارەتی دارایی یان گەیاندنی هەرێمی کوردستان بکات. دوور نییە بەپێی لاساییکردنەوە و چاو لە چاوبڕکێ (ئاسیاسێڵ) هەمان هەڵوێست وەربگرێت. مەعلوومیشە هەردوو کۆمپانیاکە کۆمپانیایەکی ئاسایی نین و هەردوو لە هەرێمی کوردستان سەر بەلووتکەی دەسەڵاتن و لەلای ئەوانیشەوە پشتگیری دەکرێن واتە (مودەرەع)ن!

(٩٦- ٩٨٪) - بودجەی کۆماری (العراق) سەرچاوەکەی داهاتی نەوتە. ئەو بودجەیەی کە لە ناوەندەوە دیاری کراوە بۆ هەرێم وەکو بودجەی ساڵی ٢٠٠٨، تەنیا بەشی هەرێمە لەو داهاتە، هەر وەکو لە لێدوانەکەی بریکاری وەزارەتی دارایی هەرێمی کوردستاندا هاتووە کە لە بەغدا پێیان وتن (ئێمە ئەو بڕە پارەیە لەسەر داهاتی ئەمساڵی نەوت بەئێوە دەدەین و داهاتی نەوتیش ئەوەندەیە. داهاتی تری خۆشتان بۆ خۆتان و هی خۆمان بۆ خۆمان). هەرێمی کوردستانیش داهاتی نەوتی هەیە. وەلێ ئەو داهاتە هەر وەکو داهاتەکانی تری ئەم هەرێمە پەردەپۆش کراون لە راگەیاندن و خەڵکی کوردستان. بۆیە دیسان ناچار دەبین پشت بەچەند زانیارییەک ببەستین کە لە چەند سەرچاوەیەکی ئاگەدار گەیشتووەتە راگەیاندنەکان و بە (مەزەندە) باسی ئەم لایەنە بکەین. ئەوەی تاکو ئێستا مەعلوومە لە هەرێم (دوو کێڵگەی) نەوت بە فەرمی راگەیەندراوە و بەرهەمیان هەیە. یەکەم: بیرەکانی (شیواشۆکە) کە بۆ زیاتر لە ٨ ساڵ دەچێت بەرهەمی هەیە چۆنە و چەندە بەفەرمی حکوومەتی

هەرێم دیاری نەکردووە. دووەمیان: (کێڵگەی زاخۆ)یە، لە ڕێگەی چەند لێدوانێکی لێپرسراوانی کۆمپانیای (DNO)ی نەرویجی گوایە لە هاوینی ئەمساڵەوە بەشێوەیەکی (تجاري) سەرقاڵی دەرهێنانی نەوتن و ڕۆژانە لە سنووری (٢٠) هەزار بەرمیل بەرهەمیانە. چەند جار ئەم هەواڵە بەشێوەیەک لە شێوەکان چەند بەرپرسێکی حکومەتی هەرێم دووپاتیان کردەوە. گرێبەستی نێوان حکومەتی هەرێمی ئەودەم (ئیدارەی هەولێر) و ئێستای یەکگرتوو لەگەڵ کۆمپانیای (DNO)ی نەرویجی لەسەر ئەساسی (مشاركة الانتاج)ە، کاتی خۆی لە ڕۆژنامەی (هاوڵاتی) و (خەبات) و چەند سەکۆیەکی تری ڕاگەیاندنی ناوەوە و دەرەوەی کوردستان، باسی چەند لایەنێکی ئەو گرێبەستانەمان کرد کە هەردوو ئیدارەی ئەودەم (سلێمانی و هەولێر) لەگەڵ کۆمپانیاکانی (تورک و بیانییەکانی تر) ئیمزایان کردووە، بە تایبەتی شاردنەوەی ناوەڕۆکیان لە دەزگا پێوەنداره فەرمی و مەڵبەندەکانی بڕیار و خەڵکی کوردستانیش، چونکە بەهەموو پێوەرییە، نەوت و گاز کاڵایەکی ستراتیجییە و چارەنووسسازە بۆ خەڵکی کوردستان و کێشەی کورد ناکرێت بەسادەیی و بەچاوی بزنس و قازانجی تایبەتی و چڵێسانە مامەڵەی لەگەڵ بکرێت. جگە لە کار و کاردانەوەی لایەنە نەتەوایەتی و نیشتمانی و سیاسییەکەی ئەو گرێبەستانە، ئەوەی دوای ئەوانەش ئیمزا کراون، لایەنێکی هونەری و یاسایی و ئابووریی هەیە (لە دەرفەتێکی نزیکدا بەتەفسیرتر باسی ئەو لایەنانە دەکەین)، وەلێ لەم دەرفەتە تەنیا ئاماژە بە دوو لایەنی دەکەم.

یەکەمیان: جۆری گرێبەستەکانە (مشاركة الانتاج)ە. ئەمەش گرێبەستێکی کلاسیکی و بەسەرداچوو و کۆنی کەرتی پیشەسازیی نەوتی سەردەمی پەنجاکان و شەستەکانی سەدەی رابردووە، ئەویش لە هەندێ وڵات کە شیمانەی دۆزینەوە و خەرجیی گەڕان و دەرهێنانی نەوت یەک جار زۆر بایە. پرەنسیپە سەرەکییەکانی ئەوەیە کە کۆمپانیا هەڵدەسێت بەدوای گەڕان و دەرهێنانی نەوت لەو سنوورەی کە بۆی دیاری کراوە. پاش دۆزینەوەی نەوت لە ئاستی (بازرگانی) واتە جۆر و قەوارەی نەوتەکەی.. هتد، کۆمپانیاکە گشت

خەرجیی خۆی بەنەوت یان پارە دەگەڕێنێتەوە، حکوومەتیش (ریع)ی خۆی هەڵدەگرێت بەهەمان شێوە، سافیی بەرهەمەکەش دابەش دەکرێت (٥٠) بە (٥٠) لە نێوان حکوومەت و کۆمپانیاکە. ئەم جۆرە گرێبەستانە بۆ وڵاتێکی وەکو (العراق) و کوردستان و بۆ نەوتێک وەکو نەوتی کوردستان و (العراق) دەبێت لە چوارچێوەی (موحەرەمات)دا بێت، چونکە زۆربەی هەرە زۆری ناوچەکانی (العراق) مەسح کراون و شیمانەی بوونی نەوتیان تێدا مسۆگەر کراوە بەشێوەیەکی (تجاری) و بە کولفەیەکی یەکجار هەرزان، هەروەها بە چۆنایەتییەکی باش و نایاب و چەندایەتییە زۆریش....

دووەمیان: لایەنە ئابوورییەکەیەتی: ئەوەی پێوەندیی هەبێت بەباسەکەمانەوە وەکو مەعلوومە، (٩٦-٩٨٪) بودجەی کۆماری (العراق) سەرچاوەکەی داهاتی نەوتە. ئەو بودجەیەی کە لە ناوەندەوە دیاری کراوە بۆ هەرێم وەکو بودجەی ساڵی ٢٠٠٨، تەنیا بەشی هەرێمە لەو داهاتە، هەر وەکو لە لێدوانەکی بریکاری وەزارەتی دارایی هەرێمی کوردستاندا هاتووە، (ئێمە ئەو برە پارەیە لەسەر داهاتی ئەمساڵی نەوت بەئێوە دەدەین و داهاتی نەوتیش ئەوەندەیە. داهاتی تری خۆشتان بۆ خۆتان و هی خۆمان بۆ خۆمان). هەرێمی کوردستانیش، هەر وەکو لە سەرەوە باسمان کرد، داهاتی نەوتی هەیە. ئەوەی (شیواشۆک) زانیاریی ئەوتۆی لەسەر نییە، وەلێ ئەوەی (زاخۆ) و بەپێی چەند لێدوانێکی کاربەدەستانی کۆمپانیای (DNO)ی نەرویجی و سەلمێندراو لەلایەنی هەندێ کاربەدەستانی حکوومەتی هەرێم ڕۆژانە لە سنووری (٢٠) هەزار بەرمیل بەرهەمی هەیە (ئابی ٢٠٠٧ – دوور نییە زیادی کردبێت).

واتە مانگانە (٢٠٠٠٠ × ٣٠) = ٦٠٠٠٠٠ بەرمیل و ساڵانە (٦٠٠٠٠٠ × ١٢= ٧٢٠٠٠٠٠ بەرمیل. نرخی یەک بەرمیلی نەوت بۆ کۆتایی ئەمساڵ مەزەندە دەکرێت بگاتە (١٠٠) دۆلارە. (٧٢٠٠٠٠٠ × ١٠٠) = (٧٢٠٠٠٠٠٠٠) دۆلار واتە (٧٢) ملیۆن دۆلار. لەم کۆگشتییە پێش دابەشکردنی لە نێوان کۆمپانیا و حکوومەتی هەرێم دووبرە پارە یان نەوتی لێ دەردەکرێت: ١- (ریع)ی حکوومەت کە بەپێی پرەنسیپەکان (١٢٪)ی کۆی گشتیی بەرهەمی

نەوتەکەیە (هەرچەندە وەکو زانراوە ئەم ڕێژەیە لە گرێبەستە کۆن و نوێکانی هەرێم کەمترە لەو پرەنسیپە)، ئەو بەشە بەپارە دەکاتە (٧٢٠%12) = ٨٦,٤ ملیۆن دۆلار. ٢- دەرکردنی خەرجیی کۆمپانیاکەیە لە دەستپێکەوە تاکو دەرهێنانی: خەرجی یەک بەرمیل نەوت بەگشتی لە (العراق) و لە کوردستان زۆر کەمە، مەزەندە دەکرێت لە نێوان (١-٣) دۆلار. با ئێمە (٣) دۆلارەکە دابنێین وەکو حەدی باڵا (٧,٢) ملیۆن بەرمیل 3 دۆلار= ٢١,٦ ملیۆن دۆلار. (برە پارەی ریع)ی حکوومەت + برە پارەی خەرجیی کۆمپانیا دەکاتە: (٨٦,٤+ ٢١,٦)= (١٠٨) ملیۆن دۆلار. ئەوەی دەمێنێتەوە دابەش دەکرێت لە نێوان حکوومەتی هەرێم و کۆمپانیای DNO بە (٥٠ بە ٥٠): ٧٢٠ ملیۆن دۆلار ١٠٨ ملیۆن دۆلار = ٦١٢ملیۆن دۆلار ÷ ٢= ٣٠٦ ملیۆن دۆلار بەشی هەریەک لە حکوومەت و کۆمپانیاکە. واتە بەشی گشتیی حکوومەتی هەرێم: (٨٦,٤+ ٣٠٦) = ٣٩٢,٤ ملیۆن دۆلار. بەشی گشتیی کۆمپانیای (DNO)ی نەرویجی (٢١,٦) + ٣٠٦) = ٣٢٧,٦ ملیۆن دۆلار. تەماشای بەشی کۆمپانیاکە بکەن لە یەک ساڵ بەو بەرهەمەی کە ئاماژەمان بۆ کرد و بەدانانی حەدی باڵای کولفەی بەرهەمهێنان (٣) دۆلار، واتە سوودی یەک دۆلار (٤٠٪)ە دووریش نییە دوو ئەوەندە بێت. بەمەش دەردەکەوێت گرێبەستی (مشارکة الانتاج) چەند زەرەرگەیێنە بەداهاتی خەڵکی کوردستان بەهەر پاساوێک بێت. ئەگەر نەوتی (شیواشۆک)یش ساڵانە ئەوەندە بەرهەمی هەبێت ئەوە تەنیا لەم دوو پڕۆژەیە ساڵانە لە سنووری (١) ملیار دۆلار داهاتی حکوومەتی هەرێمی کوردستانە. وەکو باس دەکرێت نەوتی شیواشۆک پاش پاڵاوتنی تێکەڵی نەوتی تر دەکرێت و لە بازاڕی هەرێم دەفرۆشرێت. هەروەها نەوتی (کێڵگەی زاخۆ)یش لە ڕێگەی چەند ئامرازێکی پاڵاوتنی بچووک لە هەرێم تێکەڵ دەکرێت و پاشماوەکەش دەفرۆشرێت بۆ کوورەخانەکان و کارخانەی تاسڵوجە وەکو سووتەمەنی بەکار دێت.

حکوومەتی ناوەندیی بەغدا بودجەی ساڵی ٢٠٠٨ی لەسەر ئەساسی داهاتی نەوت داناوە، بەو پێیە ئاگەداری شاندیی هەرێمی کوردستانیان

کـردووەتەوە کـە هـەر لەسـەر ئەوە بـنەمـایە بودجـەی هـەرێمی کـوردسـتـانیـان داناوە، لەم بارەیەوە (بریکار) دەڵێت: ئەوان وتیـان ئێـمـە ئەو پارەیە لەسـەر داهاتی ئەمسـاڵی نەوت بەئێوە دەدەین و داهـاتـی نەوتیش ئەوەندەیە و داهـاتی تری خۆشتان بۆ خۆتان و هی خۆمان بۆ خۆمان.). بـا هـەندێ ورد بینەوە لە دوا رسـتـەی ئـەم پەرەگـرافـە واتـە (داهـاتی تری خـۆشـتـان بۆ خـۆتان و هـی خۆمان بۆ خۆمان):

تاکو ئێستا خەڵکی کوردستان و دەزگا پێوەندیدارەکان وەکو حکوومەت و پەرلـەمـان و بگرە زۆربەی زۆری ئەنـدامـانـی سـەرکـردایەتیـی هـەردوو حـزبی دەسـەڵاتدار و ناوەندەکـانی بـڕیار و دەزگـای راگـەیانـدن.. هـتـد، بێ ئاگـان لە داهاتی گشتیی کوردستان بە سەرچاوە و تەفاسیلی دابەشکردن و چۆنیەتیی خـەرجکردنی، جگە لەوەی کـە لـەم یەک دوو سـاڵەی دواییـدا، لە رێگەی دەزگاکانی ناوەند و راگەیاندنەکان هەندێ بەتەفسیل باسی بودجەی گشتی و بەشـی هـەرێم و هـەندێ لایـەنی تـری ئەو داهـاتـە دەکـرێت. یـان کـەناڵەکـانی راگەیاندنی ئیقلیمی و جیهانی لێرە و لەوێ جاروبار ئاماژە بەداهاتی هەرێمی کوردسـتـان دەکـەن. زۆرجار زۆر بەرز و هـەندێ جـار کـەمـتـر. واتە هـاووڵاتیی کوردستان بەتایبەتی لە تەفسیلی سەرچاوە و قـەوارەی داهـاتی هـەرێمەکەی بێ ئاگایە و لەژێر پاڵەپەستۆی راگەیاندنی بیانی و هاتوهاواری ناوەخـۆدایە. (داهـاتـی تری خـۆشـتـان بۆ خـۆتان ئەوە دەگـەیەنێت کـە باج و رسـوومـی خاڵەکانی گومرگی (باشماخ و پەروێزخان و مونزرییە و حاجی ئۆمەران و ئیـبـراهیـم خـەلیل.. هـتـد) لەگـەڵ هەمـوو رسـووم و باجی ناوەخـۆی هـەرێمی کوردستان ڕاستەوخۆ بۆ حکوومەتی هەرێمی کوردسـتـانە و، دەخرێتە سـەر ئەو بودجـەیەی کـە لـە بەغدا دانراوە بـۆ هـەرێم. لەبـەرئەوەی هیچ ژمـارەیەکی فەرمی لەسەر ئەو داهاتە لە بەردەستدا نییە و لە چوارچێوەی (موحەرەمات)ە، هەتاکو بۆ زۆر لە دەزگا پێوەندیدارەکانی هەرێم و ئەفرادی حکوومەتیش، ئەوە ناچار دەبێن بگەڕێینەوە بۆ ئەو زانیارییانە کە تاکو ئێستا لە راگەیاندنەکان یان توێژینەوەکاندا ئاماژەی بۆ کراوە دووریش نییە زۆر ورد و جێگەی باوەڕی

نەبن. زۆربەی زۆری ئەو لایەنانە کە باسی ئەم بابەتەیان کردووە بەگشتی داهاتی ناوەخۆی هەرێمی کوردستان ساڵانە لە نێوان (٤-٨) ملیار دۆلار مەزەندە دەکەن، ئەو داهاتەش مانگانە لە بەرزبوونەوەدایە. با هەندێ بە مەوزووعییەتەوە تەماشای ئەو بڕە پارەیە بکەین بڵێین نە (٨) ملیار و نە (٤) ملیاریش با (٤,٥) ملیار دۆلار بێت. ئەگەر ئەم بڕە پارەیە وەکو داهات بخرێتە سەر ئەوەی لە ناوەندی بەغدا دیاری کراوە بۆ هەرێم (٧,٥) ملیار دۆلار، ئەوە دەکرێت داهاتی ساڵی ٢٠٠٨ی هەرێمی کوردستان مەزەندە بکرێت بە (١٢) ملیار دۆلار. دەکرێت لێرەدا ئاماژە بەوە بکەین کە جگە لەو دوو سەرچاوەی داهات واتە (ئەو داهاتە کە بودجەی ناوەندی بەغدا تەرخانی کردووە بۆ هەرێم ٧,٥ ملیار دۆلار لەگەڵ باجی داهاتی گومرگەکان و باج و رسووماتی ناوەخۆی هەرێم + بەشی هەرێم لە خەرجە سیادییەکان کە تەنیا بەشی لە بەرگری لە سنووری (٢) ملیار دۆلارە + داهاتی نەوتی ناوەخۆ + سیادییەکانی تر کە مەزەندە دەکرێت بە (١) ملیار دۆلار)، کە هەر ئەمانە مەزەندە دەکرێن بەزیاتر لە (٤,٥ ملیار دۆلار)، جگە لەوانە هەندێ سەرچاوەی داهاتی تری هەرێم هەن بەتایبەتی: ئەو بڕە پارانە کە لە رێگەی ئەمەریکاییەکان یان کۆرییەکان یان (INGS)ەوە سەرف دەکرێن لە شارەکانی هەرێم. ئەو بڕە پارانە گوایە بیانییەکان بەناوی (وەبەرهێنان سەرفی دەکەن لە هەرێمی کوردستان)دا و ئەو بڕە پارانە کە جالیەی کوردستانی بۆ کەسوکاری خۆیان دەینێرنەوە یان پرۆژەی تایبەتی پێ دروست دەکەن.

ئەو داهاتانە بۆ توانای بازاڕ و میکانیزم و ئالیاتی هێزی بەرهەمهێنان و توانای هێزی کاری هەرێم و باری تەکنیکیی وڵاتەمان، ئەگەر بەعەقڵانیەت و لەسەر نەخشە و پلانێکی ئابووری و کۆمەڵایەتی کاری پێ بکرێت و لە چوارچێوەی یاسا و رێساکان و پرەنسیپی شەفافیەت سەرف بکرێت، ئەگەر زۆر نەبێت کەم نییە و دەتوانرێت بارودۆخی ئەم (٤) ملیۆن کەسەی هەرێمی کوردستان چەند جار لە ئێستا باشتر بکرێت و تەنگژەکانی خزمەتگوزاریی خەڵکی کوردستان باشتر جێبەجێ بکرێت. لێرەدا بەپێویستی دەزانم وەکو

بەراوردێک ئاماژە بە(BNP)ی ساڵی ٢٠٠٦ی چەند وڵاتێکی جیهان بکەم، لە لیستێکی (١٨٣) وڵات، کە بەئەمەریکا دەست پێ دەکات و بە ئەفغانستان کۆتاییی پێ دێت. لەو لیستە (٩٧) وڵات لەسەر گۆی ئەم زەوییە داهاتی ساڵانەی کەمترە لە (١٢) ملیار دۆلار، واتە لە داهاتی حکوومەتی هەرێمی کوردستان و، لەنێو ئەو وڵاتانە (ئۆروگوای کە نفوسی زیاتر لە (٣٢) ملیۆن کەسە و (BNP)کەیان (١١,١) ملیار دۆلارە و، یەمەن زیاتر لە ٣٢ ملیۆن کەس و (١٠,٨) ملیار دۆلار و، ئۆزبەکستان (٢٤) ملیۆن کەس و (١٠) ملیار دۆلار، ئوردن زیاتر لە (٥) ملیۆن کەس و (٩,٩) ملیار و، لتوانیا زیاتر لە (٤) ملیۆن کەس و (٩,٧) ملیار دۆلار و، ئازەربایجان (٨) ملیۆن کەس و (٧,١) ملیار دۆلار و، ئەسیوپیا زیاتر لە (٥٥) ملیۆن کەس و (٦,٦) ملیار دۆلار و، نیکەراگوا (٥) ملیۆن کەس و (٤,١) ملیار دۆلار.... هتد)(*). (بڕوانە (gogl) و (klick)ی (BNP)). لە نێوان ئەو (٩٧) وڵاتانەی کە داهاتیان کەمترە لە داهاتی کوردستان و بەپێی نفووس و پانتایی چەند جار لە هەرێمی کوردستان زۆر و گەورەترن، حکوومەتەکانیان توانیویانە بنەما سەرەکییەکانی خزمەتگوزاری وەکو کارەبا و ئاوی پاک و سووتەمەنی.. هتد، تەئمین بکەن. ڕاستە ژمارەی (ملیۆنێر و ملیاردێرەکانیان) زۆر کەمترە لەوی لای ئێمە وەلێ باری ئابووری بەگشتی خەڵکەکانیان ئاسایی و دادوەریترە..!(*)، (لێرە ئێمە باسی بودجەکانیان ناکەین کە زۆر کەمترە لە (BNP)یەکانیان بۆ نموونە بودجەی وڵاتێک وەکو سووریا ٣,٣ ملیار دۆلارە و ئوردن ٤,٤ ملیار دۆلار... تاد).

(العراق) و هەرێمی کوردستان و ناوچەکە بەقۆناغێکی هەستیار و نائارام و هەڵچوون و داچوونێکی چەندایەتیدا تێ دەپەڕێت و ڕەوتی گۆڕانکارییەکان ئەگەرچی سست دەڕوات و ڕووبەڕووی کۆمەڵێک تەنگوچەڵەمەی جۆراوجۆر دەبێتەوە، وەلێ ڕاناوەستێت.

مامەڵەکردنی بێ بنەما و سیاسەتی ڕۆژ و گەمارۆدان و ئیحتیواکردنی ڕەوشەکە لە ڕێگەی بەکارهێنانی دەسەڵات و ئیستیغلالکردنی ئاستی سۆز و

نیشتمانپەروەری جەماوەرو شاردنەوەی ڕاستییەکان، لە غەیری دواکەوتن و کارەسات و لەدەستدانی دەسەڵات و ریسوابوون ئەنجامی تری نەبووە.

گۆڕانکاریش پێویستی بەفەزایەکی تەندروست و ئازاد هەیە، بەکردەوە نەک تەنیا بە قسە و بۆ ئیستیهلاکی ناوەخۆ و شانۆگەری و چەواشەکردنی ناوەوە و دەرەوە. ئەمرۆ لە وڵاتی ئێمە ئازادییەکان لە قاڵب دراون و بەناوی بازاڕی ئازاد ئابووریی وڵات قۆرخ کراوە.

بازاڕی ئازاد فەرهوودکردنی سەروەت و سامانی وڵات نییە. ئابووریی ئازاد یاسا و ڕێسا و داوونەریتی کێبەرکێی خۆی هەیە و ئەوە نییە دەسەڵات و جەمسەر و بوارەکانی لە بازنەی تایبەتی خۆیدا و لە ناوەخۆیدا قەتیس و مۆنۆپۆلی بکات. هیچ وڵاتێک بە پرۆژەی ئیستیهلاکی و خزمەتگوزاری و پشتبەستن بە بێگانە و لاساییکردنەوەی بە رواڵەت، بنەمای ژێرخانی ئابووریی خۆی قایم و مسۆگەر ناکات. بەپێچەوانەوە ناتەندروست و مشەخۆر دەبێت و بەری هیچ جۆرە گرفت و تەنگژەیەکی جیدی ناگرێت. پێوەندیی ئابووری لە نێوان حکوومەتی هەرێمی کوردستان و کۆماری تورکیا، یەک لەو نموونە سەقەتانەیە کە ئەمرۆ و دوارۆژی هەرێمی کوردستانی پێوە گرێ دراوە.

بەو هەموو ئیمکاناتانەی ئەم چەند ساڵەی دواییدا کە لە بەردەستی حکوومەتی هەرێمی کوردستانە، دەبینین هەر لە پارچە نانێک و تەڕە و میوەجات تاکو دەگاتە سووتەمەنی و هەندێک لە بوارەکانی خزمەتگوزاری چۆن قوفڵ کراوە بەبازاڕی تورکیاوە، نەک هەر ئەوەندە، بەڵکو لە ڕێگەی بواری ئابووری، وا کولتوور و داوونەریتی تورک خەریکە لە هەرێمی کوردستان باڵادەست دەبێت. تەنگژەی مانگی رابردوو لە نێوان حکوومەتی تورکیا و هەرێمی کوردستان پەردەی لەسەر لایەنێکی گرینگی ئەو پێوەندییە ئابوورییە سەقەتەی هەڵدایەوە و جادەی کوردستانی درووژاند و هەیبەت و ئەدائی حکوومەتی خستە سەرسنگی مەحەک.

پێش ئێستا لە نووسینێکماندا، سەبارەت بەئاسایشی نەتەوایەتیی کوردستان، وەکو پرسیار وەڵامێک بۆ ئەو کاربەدەست و بەرزەلێپرسراوانی

هەرێمی کوردستان کە زۆریان زۆر بەگەرمی جەختیان لەو لایەنە دەکرد و زۆریش گەشبین بوون و هەرێمی کوردستانیان کردبووە (شامی شەریف)، وتمان:

با هەموو ئەو لێپرسراو و خەڵکی کوردستان رۆژانە تەماشای سفرەی نانخواردنی خۆیان بکەن و بزانن:

نان و چا و پەنیر و ماست و کەرە و سەوزە و میوە و برنج و ڕۆن و ساوەر و نیسک.. تاد و بەئاوی (حیاة)یشەوە بەرهەمی کوردستانە یان دەرەوەی کوردستان...؟؟ باشە وتمان:

ناچارین لە دەرەوەی کوردستان ئیستیراد کراون، ئەوجا بپرسین:

سەرچاوەی ئەو کاڵانە کوێیە و لە کوێیەوە داخلی کوردستان دەبێت.؟ دیسان ناچار دەبین بڵێین چی بکەین ئەوە جوگرافیای هەرێمی کوردستانە و ئەو سەرچاوانە (تورکیا و سووریا و ئێران)ن و ئەگەر بەداگیرکەر و دوژمنی بەشێکی کورد و کوردستان دایاننەنێین ئەوە ناکەونە بازنەی ئەو وڵاتانەیش کە کەیفیان بە کورد و کوردستان دێت و چاویان هەڵنایەت بەئەزموونی باشووری کوردستان. تاکو ئێرەش ناچار با بڵێین باشە با وابێت، وەلێ دەبێت پرسیارێکی تریش لە خۆیان بکەن:

ئەوە ئەو کاڵایانە ئیستیراد دەکرێت، سەرچاوەکانی وڵاتانێکی دۆستی ئەم هەرێمە و ئەزموونەکەی نییە، باشە ئەی سەرچاوەی ئەو پارەیە کە ئەو کاڵایانەی پی تەئمین دەکرێن و هێزی کڕین دەدات بە هاووڵاتییانی ئەم هەرێمە لە کوێیەوە دێت و بەدەستی کێیە..؟ بێگومان وەڵامەکەی حازرە: لە بەغداوە دێت و بەدەستی زۆرینەی (عەرەب)ە..!

جا ئەگەر حکوومەتێک یان کۆمەڵگەیەک نەتوانێت ئاسایشی خۆراکی هاووڵاتییانی مسۆگەر بکات، هەق نییە لاف و گەزافی تەئمینکردنی ئاسایشی نەتەوایەتیی پێ بدات، بەتایبەتی لە قەوارەیەکی فاشیل و گەندەڵدا.

هەر بۆ زانیاری: پێش ماوەیەک دوو رێکخراوی نێودەوڵەتی (رێکخراوی

ئاشتی) و (رێکخراوی شەفافیەت) و، بە دوو ڕاپۆرتی جیاجیا، کۆماری (العراق)ی هیوا و ئاشتییان دانابوو لە ریزبەندیی وڵاتانی گەندەڵکار و فاشیل، وەکو مەعلوومیشە (هەرێمی کوردستان) بەپێی دەستووری هەمیشەیی بەشێکە لەم (العراق)ە.

ئەگەر مەترسییەکانی گەندەڵی و هۆکارەکانی دەوڵەتی فاشیل لە مەترسییەکانی تیرۆر و گرژیی باری سیاسی و کۆمەڵایەتی زیاتر نەبێت، ئەوە کەمتر نییە و لە نێوان هەموو لایەنەکانی گەندەڵیی ئەم هەرێمە، گەندەڵیی ئابووری لە لووتکەیە و هەر ئەو گەندەڵییە وای کردووە کە ئەوە بۆ (١٦) ساڵ دەچێت هەرێمی کوردستان بازاڕێکی مشەخۆر و پاشکۆ و کراوە و مەیدانێکی تەسریفکردنی کاڵای ئیستیهلاکی و دەروازەیەکە بۆ هەڵهاتن و دەرچوونی بەشێکی گەورەی داهاتەکەی، دوور لە چاودێری و کۆنترۆڵ. ئەو پاشکۆیی و مشەخۆرییە وای کردووە نەک ناتوانێت لە تێکەڵی وابەستە و گەندەڵیی ناوەوە و دەرەوە رزگار ببێت، بەڵکو بووەتە ئەسیری ئەو هاوبەستییە و گشت لایەنە نەگەتیڤ و ناتەندروستییەکانی ناوەند و دەرەوەی لێ گرد بووەتەوە.

لەم هەرێمەی ئێمە، سەنتەری بزاڤی ئابووری بەدەست خەڵکانێکی نەزان و جاهیل بە بازاڕ و یاساکانی و دوور لە پەروەردە و داوونەریتی بازرگانی. لە رێگەی دەسەڵاتی حزبی و ئیداری و لە غیابی ململانێ و ئۆپۆزسیۆنی سیاسی و مسادەرەکرنی بڕیاری سیاسی، ژیانی ئابووریی هەرێمی کوردستان خەفە کراوە و بەرەنجامەکانی زۆرن، لەوانە: زاڵبوون و پەرەسەندنی ئابووریی ئیستیهلاکی و نەبوونی پرۆژەی بنیاتنەرەوەی ژێرخانی ئابووری و کەرتی پیشەسازی و کزی و نەبوونی سیولەی تەواو لە بازاڕ و ئیفلاسکردنی بانک و هەڵواسین (التضخم) و گرانی و تەوژمی خۆراک و کاڵەی ئێکسپایەر و هەڵهاتنی سەرمایەیە بۆ دەرەوە بەتایبەتی بۆ (ئیماراتی عەرەبی و تورکیا) کە جگە لە ئەورووپا دوو وڵاتی جەزبی سەرمایەی هەڵهاتووی هەرێمی کوردستانن.(**)

(بەپێی سەرچاوە ئاگەدارەکان، ساڵی ٢٠٠٦ پلەی سەرمایەی عێراقی هەڵهاتوو بۆ ئیماراتی عەرەبی دووەم بووە، ساڵی ئەمساڵ (٢٠٠٧) بووەتە پلە یەک. گومان نییە لەنێو ئەو سەرمایە هەڵهاتووەی (العراق) بۆ ئیماراتی عەرەبی ڕێژەیەکی باشی لە هەرێمی کوردستانەوە هەڵدێت) ڕەخساندنی فەزایەکی ئازادو هەڵگرتنی سانسۆر و لەمپەرەکانی سەرڕێگەی دەزگا و مینبەرەکانی: ڕاو بازاڕ و چالاکیی کۆمەڵایەتی و مافی ئافرەتان و منداڵ.. هتد، ئەودەم ڕاست و دروست و ڕەسەنە، کە دەسەڵات و جەمسەرەکانی هەوڵی کۆنترۆڵ و ئیفسادکردن و بەکارهێنانی نەهێنێت بۆ پاساودان و تەلیعکردنی خودی دەسەڵات و پەراوێزخستنی پرۆسەی گیانی هەستکردن بە مەسئوولیەت و نوێخوازی و ڕەخنە و هەڵوێستی نیشتمانی و نەتەوایەتی.

ئەم پرۆسەیە هەمەلایەنە بەئەندازەی ئەوەی لەسەر دەسەڵاتە کە زەوینەی بۆ خۆش بکات و ڕێگر نەبێت، ئەوەندەش زیاتر لەسەر خودی جەماوەری نوخبەی هۆشمەندی بەشەرەف و خاوەن پرەنسیپ و ناوەندەکانی دروستکردنی ڕا و هەڵوێست و کۆمەڵگەکانی مەدەنیی ئازاد، بەجیدی و ژیرانە کاری بۆ بکەن و ئامادەبن هەڵوێست وەربگرن و خۆڕاگر بن لە بەرامبەر لافاوی فیکر و ڕۆحی چەواشەکەر و رووخێنەر و تێکدەری کۆمەڵگەی کوردەواریمان. لە فەزایەکی وەهادا لەسەر دەسەڵاتە بەشەفافیەت و سادیقانە دیاردەکان بخاتە ڕوو و، گوێڕایەڵی هەست و خواستی خەڵکی کوردستان بێت و ئەوەی بۆ خۆی و بازنەی دەوروبەری بەڕەوا دەبینێت بۆ خەڵکیش هەروەها.

نەبوونی فەزایەکی شەفاف و ڕاست و تەندروست وای کردووە لە درزی قسەکانی ئەم یان ئەو لێپرسراو کێشەکانی بنرخێندرێت یان مەزەندە بکرێت، ئەمەش ناتەبایە لەگەڵ دەستوور و بنەماکانی کۆمەڵگەی دیموکرات و ئازاد.

کاتێک کاربەدەستانی هەرێم داوا دەکەن لە دەسەڵاتی ناوەندیی بەغدا کە دەبێت:

زانیاریی تەواویان پێ بدرێت لەسەر قەوارەی فرۆشتنی نەوت و گرێبەستەکان و نرخی فرۆشتنی یەک بەرمیلی نەوت.

مەجال بدرێت بەشاندی هەرێمی کوردستان تەماشای حیساباتی دارایی حکوومەتی ناوەند بکەن.

دەبێت ئاگەدار بکرێنەوە لە گشت داهات و خەرجی ناوەند.

(هەرچەند نازانین ئەم داخوازییانە تا چەند یاساییە)، وەلێ سوور بوون لەسەر پابەندبوونی ناوەند بەپرەنسیپی هاوبەشی و یەکسانیی کورد لە دەسەڵات و جەختکردن لەسەر ئاگەداربوونی لایەنی کوردستانی سەبارەت بەگشت زانیارییەکان بەتایبەتی ئابووری و نەوت و داهات و شەفافیەت.. هتد، کارێکی پێویست و گرینگ و نایاب و زۆر باشە، بەمەرجێک سەرانی فەرمی کوردیش هەمان ماف بدەن بەحکوومەت و پەرلەمان و دەزگا پێوەندارەکانی خۆیان سەبارەت بەداهات و خەرجی و شەفافیش بن لەگەڵ خەڵکی کوردستان و گشت ئەو زانیارییانە بخەنە بەردەستیان، بۆ ئەوەی ئاگەدار بن و سنوورێکیش دابنرێت بۆ ئەو هەموو هەرا و هوریایە لەمەڕ تەڵەسمی داهات و خەرج و سەلاحییات و گرێبەستە ئابوورییەکان، بەتایبەتی لە کەرتی نەوت کە ئەو تەنگژەی دروست کرووە لە نێوانی حکوومەتی هەرێم و ناوەندی بەغدا..!

مافێکی ڕەوای خەڵکی کوردستانە لە ناوەڕۆکی ئەو بابەتانە ئاگەدار بکرێتەوە. ئەوەی شەفاف نەبێت و ڕاستییەکان لە خەڵکی خۆی بشارێتەوە، دەبێت تەوەقوع بکات بەرامبەر بە ئەو خەڵکی تریش دەتوانێت شەفاف نەبێت و مەنعی بکات لە زانیارییەکان...!

ئەم بابەتە لە ڕۆژنامەی (ڕۆژنامە) ژمارە (١٢١، ١٢٢) ڕۆژانی ١٧-٢٠٠٧/١٢/١٨ بڵاو کراوەتەوە.

چارەنووسی ناوچە تەعریبکراوەکانمان
لە نێوان ریفراندۆم و ئەنجامی هەڵبژاردنی ۲۰۰۵دا

پانتاییی خاکی باشووری کوردستانمان لە (٨٦) هەزار کیلۆمەتری دووجا زیاترە. لەو رۆژەی ئەم (العراق)ە داتاشراوە دامەزرا و بەزۆری زۆردار و بێ ویست و خواستی خەڵکەکەی ئەم بەشەیان پێوە لکاند (باشووری کوردستان) و، پرۆسەی بەعەرەبکردنی دەستی پێ کرد. هەرچی بێت هۆ و هۆکار ئەمڕۆ (٥١،٤٪)ی خاکی تەعریبکراوە، لە هەموو هەوراز و نشێوەکانی بزاڤی رزگاریخوازی کورد ئەو دیاردەیەی نە سەلماندووە و نە (تقنین)یشی کرد، هەرگیز گومانیشی نەخستبووە سەر کوردستانیەتی.

پاش ساڵی ۲۰۰۳ بۆ یەکەم جارە لە مێژووی ئەم نەتەوەیەدا سەرانی نەک هەر بەشدار و پەسندکاری ئەوەن کە ئەو (٥١،٤٪)ە بکرێت بە (مناطق متنازع عليها) لە نێوان کورد و زۆرینەی عەرەبی باڵادەست لە (العراق). بەڵکو: (تقنین)کراو بووەتە مادەیەک لە مادەکانی یاسای ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی گواستنەوە (مادە ٥٨)، پاشتر مادە (١٤٠)ی دەستووری هەمیشەییی العراق.

ئیجباری خەڵکی کوردستان کرا کە بە (بەڵێ) دەنگ بدات بۆ ئەو (٥١،٤٪)ی خاکەکی کە ناوچەیەکی (متنازع عليها)یە و هەمان ماف درا بەعەرەبی (العراق)ی باڵادەست کە ببێتە (مدعي) سەبارەت بە خاوەنداریەتیی ئەو خاکە.

بۆ گەڕانەوەی ئەو (٥١،٤٪)ە بۆ باوەشی هەرێمی کوردستان، پاش ئاساییکردنەوە و سەرژمێری، دەبێت ریفراندۆم بکرێت. واتە خودی سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان گومانی خستە سەر کوردستانیەتی زیاتر

له نیوەی خاکەکەی کە: (٤) جار لە پانتاییی وڵاتێکی وەکو (لبنان ١٠ هەزار کم٢) یان (٢) جار لە پانتایی فەلەستین (٢١ هەزار کم٢) یان لە پانتاییی وڵاتێک وەک دانیمارک (٤٣,١ هەزار کم٢) یان سویسرا (٤١,٣ هەزار کم٢) یان هۆڵەندا (٤١,٥ هەزار کم٢) زیاترە.

حەسمکردنی یاساییی سنووری باشووری کوردستان و گەڕانەوەی ناوچە تەعریبکراوەکانمان بەندە بە بڕیار و خواستی زۆرینەی عەرەبی باڵادەستی کۆماری العراق (ئەنجوومەنی نوێنەرانی العراق).

(١٦) ساڵە ئەم (هەرێمە) فەرمییەی ئەمڕۆمان پارێزراو و ئازادە و لە بندەستی خودی کوردە. سەرکردایەتیی فەرمیی ئەم هەرێمە نەک ناوچە تەعریبکراوەکانی رزگار نەکرد، بگرە تاکو قۆناغی (رزگار) و (داگیرکردنی) العراق تەوژمی تەعریب لە پەرەسەندندا بوو. هەلی سەرەتای (رزگاری) نەقۆزرایەوە. قۆناغی داگیرکردنی (العراق) بەهەرێمی کوردستانیشەوە فەرامۆش کرا. راونان و دەرکردنی کورد لە هەندێ ناوچە تەعریبکراوەکاندا پەرەی سەند. ناوشاری مووسڵیان لە کورد چۆڵ کرد و کەرکووک بۆ چوار ساڵ دەچێت لە حاڵەتی شەڕی رەگەزیی ناوخۆدا دەژیت، هەزاران کوردی بێ تاوان گیانیان لەدەست داو چەند ئەوەندەیش بریندار و سەقەت و ماڵوێران و دەربەدەر بوون. دووز و تەلەعفەر و شنگاڵ و مەخموور و جەلەولا و مەندەلی.. هتد. حاڵیان لە ناوچەکانی تر باشتر نییە.

سەرانی فەرمیی هەرێمی کوردستان قوماریان لەسەر مادەی (٥٨) کرد ئەنجامی هیچ بوو. موراهەنەیان لەسەر مادەی (١٤٠) کردەوە و تاکو دوا رۆژی ماوەکەی خەڵکی کوردستانیان پێ چەواشە دەکرد، گوایە لە پێش وادەی خۆی (٢٠٠٧/١٢/٣١) جێبەجێ دەکرێت و بەهیچ شێوەیەک قایل نابن لەسەر دواخستنی یان تەدویلکردنی کەچی:

ماوەکەی تەواو بوو، جێبەجێش نەکرا.

نەک قایلبوون بەتەدویلکردنی بگرە تێکەڵبوونی (UN) بەرز دەنرخێن و بەگرەنتی دەناسێن..! ئەمەشیان بەدەستکەوت لە قەڵەم دا و گەڕاندیانەوە بۆ

ماوەی مادەی (١٤٠) تەواو بوو. دوارۆژ و باری یاسایی و دەستووری کەوتووەتە ژێر گومانەوە. شەرعییەتی لە نێودەستی دادگەی باڵای فیدراڵە و تاکو ئێستا سەرۆکی ئەنجومەنی نوێنەرانی کۆماری العراق نەیناردووە بۆ دادگەی باڵا و چارەنووسی نادیارە. هەوڵ دەدرێت بە (حیلە شەرعی) ماوەی جێبەجێکردنی بۆ (٦) مانگ درێژ بکرێتەوە وەلێ مسۆگەر نییە و، ئەوەی لە سنووری (٤) ساڵ جێبەجێ نەکرا، دەیانەوێت بە (٦) مانگ ئەنجام بدرێت. بەقودرەتی قادر خەتێک بەسەر قۆناغی ڕابردوودا کێشرا و سڕایەوە و هەموو هۆکارەکانی کەمتەرخەمی و ڕەفزکردنی جێبەجێکردنی ئەو مادەیە لەلایەن لایەنی کوردستانی و ناوەندی بەغدا کۆ کرایەوە لە یەک زاراوە ئەویش (خەلەلی هونەری..!!). ماوەی شەش مانگی داهاتووش بووە (الاسراع فی التنفیذ)..! قۆناغی (الاسراع بالتنفیذ)یش پێویستی بە چەندان یاسا و ڕێسای (ئەنجومەنی نوێنەرانی العراق و ئەنجومەنی وەزیران و ئەنجومەنی سەرکردایەتی هەیە. ناکۆکیی ئەم (٣) دەزگایە لەمەڕ خاڵە سەرەکییەکانی مادەی (١٤٠)، هەر وەکو خۆی ماوەتەوە و کەڵەکەی کردووە و بگرە لە هەندێ بواریدا توندتریش بووەتەوە..!

وا مانگی یەک تەواو بوو و، پێمان لە مانگی دوو نا و هێشتا ئەرکە یاسایی و بنەڕەتییەکان لە جێگەی خۆیەتی. لەگەڵ ئەوەشدا هەندێ لە سەرانی فەرمیی هەرێمی کوردستان جەخت لەسەر ریفراندۆم دەکەن و جاڕ بۆ گەڕانەوە بۆ ئەنجامی هەڵبژاردنی ساڵی ٢٠٠٥ دەدەن وەک بەدیل بۆ ریفراندۆم، کەچی تاکو ئێستا ئامرازی یاسایی و کەرەستەی هونەری و ئیداری بۆ ریفراندۆم ئامادە نەکراوە و بەتەمای (حندر حۆی)ی (یوئێن) و نیازپاکیی هاوپەیمانیی عەرەبی سوننە و شیعە و دۆستانی ئەمەریکا و تورکیان..!

خەڵکانێکی پسپۆڕ و ڕۆشنبیر و خەمخۆری ئەم میللەتە زۆریان وت و نووسی لەسەر ریفراندۆم و بەرەنجام و کەموکورتییەکانی و، بەندەیش یەک لەوانە بووە هەر لە سەرەتای ڕاگەیاندنی مادەی (٥٨) و پاشتر مادەی ١٤٠، بە

چەندان وتار و دواتر لە تۆێی دوو کتێبدا، ڕا و بۆچوونی خۆمان دیاری کرد.

خودی مادەی (٥٨ و پاشتر ١٤٠) بەسەقەتی لەدایک بوو، بەسەقەتی ژیا و بەسەقەتی ئەودیو کرا. ریفراندۆم لەسەر کوردستانیەتی بستێکی خاکی کوردستان ڕەوا نییە. دەبووایە لایەنی کوردستانی قەبووڵی نەکردایە.

جاڕدان بۆ ئەنجامی هەڵبژاردنی ساڵی ٢٠٠٥ وەکو ئامرازێک بۆ حەسمکردنی کوردستانیەتی ناوچە تەعریبکراوەکان هەڵەیەکەی کوشندەی ترە. ئومێدەوارم سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان باشتر و قووڵتر بیری لێ بکاتەوە، چونکە دژی بەرژەوەندیی خەڵکی کوردستانە و تەسلیم بوونە بەواقیعی تەعریب و فەرزکردنیەتی. نابێت بەهیچ شێوەیەک و لەژێر هەر بارێکدا کورد سەرسەختیی زۆرینەی عەرەبی بالادەستی العراق و پاڵپەستۆی ئەمەریکایی و تەنگەنەفەسیی ناوەخۆ ملکەچی بکات بۆ قەبووڵکردنی ئەو واقیعە..!

بۆ ئەنجامی هەڵبژاردنی ساڵی ٢٠٠٥ لە بەرژەوەندیی خەڵکی کوردستان نییە...؟

وەکو مەعلوومە لە رووی مێژوویی جوگرافیایی و دیمۆگرافیاوە، سنووری باشووری کوردستان دیارە و چەندان بەڵگە و دۆکیۆمێنتی جیاجیا گەواهیی بۆ دەدەن.

باشووری کوردستان یان (کوردستانی عێراق) لە پاش ساڵی ١٩٢٥ بووەتە باکوری العراق، (هەرچەندە ژمارەیەکی زۆر لە نوێنەرانی عەرەبی شیعە و سوننەی ئەنجوومەنی نوێنەرانی کۆماری العراق)ی هیوا و ئاشتی و کاربەدەستانی تریان، لە کۆڕ و کۆبوونەوە فەرمییەکاندا لە دەرەوە و لە ناوەوەی العراق، بەسەرسوورمانەوە دەڵێین (تەنیا وڵات لەسەر ئەم زەوییە کە باکوری نییە عێراقە..!)، دەڵێن ئەم بەشەی کوردستانمان پانتاییەکەی زیاتر لە (٨٦) هەزار کیلۆمەتری دووجایە و نزیکەی (١٨٪) سەرجەمی گشتیی خاکی (العراق)ە.

هەر بۆ نموونە: لە کۆی (٤٤) دەوڵەتی قارەی ئەوروپایی ڕووبەری باشووری کوردستان کە (زیاتر لە ٨٦) هەزار کیلۆمەتری دووجا، لە (٢٦)یان گەورەترە،

لەوانە (نەمسا، ئیرلەندا، دانیمارک، سویسرا، هۆڵەندا، بەلجیکا، ئەلبانیا، ئەستونیا، لیتوانیا، لۆکسمبۆرگ، چیک، سلۆڤاکیا، یۆنان و کرواتیا... هتدا)..*

باشووری کوردستان لە نێوان هەشت پارێزگای (العراق)دا دابەش کراوە ئەوانیش (هەولێر و سلێمانی و دهۆک و کەرکووک) و هەندێ ناوچەی تر کە کەوتوونەتە نێو هەر چوار پارێزگاکانی (دیالە و مووسڵ و سەلاحەدین و کوت).

هەرێمی فەرمیی کوردستان کە ئەمەریکا بڕیاری لەسەر داوە و سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان قەبووڵی کرد و لە دەستووری هەمیشەییی کۆماری (العراق)دا تەسبیت کرا و خەڵکی کوردستانیش ئیجبار کرا بە ریفراندۆم قەبووڵی بکات، بریتییە لەو ناوچانە کە تاکو ٢٠٠٣/٣/١٩ لەژێر ئیدارەی هەردوو حزبی دەسەڵاتدار بوو، (پارتی و یەکێتی) واتە ئیدارەی (هەولێر و سلێمانی) ئەودەم.

بۆ تاکو (٢٠٠٣/٣/١٩)؟..

چونکە ئەو مێژووە رۆژی هێرشکردنی (ئەمەریکا) بوو بۆ سەر (العراق) کە بە هەڵمەتی (رزگاری)ی العراق پێناسە دەکرێت.

ئەو ناوچانە بریتی بوون لە پارێزگاکانی (دهۆک و هەولێر و سلێمانی). پانتاییەکانیان بەپێی دابەشکردنی ئیداریی عێراق ساڵی ١٩٩١ بەم شێوەی خوارەوەیە(**):

ز	پارێزگا	رووپێو (کم٢)	رێژە لە رووپێوی کوردستان
١	دهۆک	٦٥٥٣	٧,٦٪
٢	هەولێر	١٤٤٧١	١٦,٧٧٪
٣	سلێمانی	١٧٠٢٣	١٩,٧٣٪
	کۆی گشتی	٣٨٠٤٧	٤٤,١٪

واته پانتاییی هەرێمی فەرمیی کوردستان برێتییە لە (٣٨٠٤٧) کیلۆمەتری دووجا و ڕێژەکەشی (١٠,٤٤٪)ی ڕێژەی گشتیی باشوور کوردستانە..

بۆ ئەوەی زیاتر تیشک بخەینە سەر واقیعی باشووری کوردستان و خاکی تەعریبکراومان و بەرەنجامەکانی هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٥ بەپێویستی دەزانین لێرەدا ئەم خشتانەی خوارەوە تەسبیت بکەین:

خشتەی یەکەم

ڕووپێو و ڕێژەی خاکی کوردستانی بەپێی دابەشکردنی ئیداریی فەرمیی عێراق ساڵی ١٩٩١:

ز	پارێزگا	ڕووپێو (کم٢)	ڕێژە لە ڕووپێوی کوردستان
١	سلێمانی	١٧٠٢٣	٪١٩,٧٣
٢	مووسڵ	١٤٦٩٦	٪١٧,٣٥
٣	هەولێر	١٤٤٧١	٪١٦,٧٧
٤	دیالە	١٣٨٨٤	٪١٦,٩
٥	کەرکووک	٩٦٥٩	٪١١,٢٠
٦	دهۆک	٦٥٥٣	٪٧,٦
٧	سەلاحەدین	٤٠١٩	٪٤,٦٦
٨	کوت	٣٧٤٠	٪٤,٣٣٥
٩	عمارە (میسان)	٢٢٢٤	٪٢,٥٨
ڕووپێوی کوردستانی عێراق		٨٦٢٦٩	٪١٠٠

خشتەی دووەم

رووپێو و ڕێژەی ناوچەکانی کوردستان (دابەشبوونیان لەسەر پارێزگاکان) بەپێی دابەشکردنی ئیداریی عێراق ساڵی ١٩٩١:

ز	پارێزگا	رووپێو (کم٢)	ڕێژەی لە کوردستانی تەعریبکراو
١	دیالە	١١٨٤	٪٢٦,٦٣
٢	مووسڵ	١٠٧٨٩	٪٢٤,٣٤
٣	کەرکووک	٩٦٥٩	٪٢١,٧٩
٤	کوت	٣٧٤٠	٪٨,٤٣
٥	سەلاحەدین	٣٠٥٠	٪٦,٨٨
٦	هەولێر	٢٧٨٣	٪٦,٢٨
٧	عمارە (میسان)	٢٢٢٤	٪٥,٠٢
٨	دهۆک	٢٨١	٪٠,٦٣
٩	سلێمانی	٠	٪٠
رووپێوی کوردستانی تەعریبکراو		٤٤٣٣٠	٪١٠٠

خشتەی سێیەم:

ڕووپێو و ئەنجامی هەڵبژاردنی ساڵی (٢٠٠٥)ی ئەو ناوچانە کە لیستی کوردستانی زۆرینەی دەنگەکانی وەدەست نەهێناوە(٪)(***):

١- پارێزگای مووسڵ

ز	ناوچە	ڕووپێو (کم٢)	ڕێژەی دەنگ
١	ناحیەی قەیرەوان (بلیج)	٧٧٠	٪٤٤,٧٢
٢	مەرکەزی قەزای تەلەعفەر	٨٢٤	٪٢,٩٢
٣	ناحیەی ڕەبیعە	٤٣١	٪٢,٦٤
٤	ناحیەی العیاضیة (ئافگەنی)	٧٨٤	٪٤٧,٧
٥	ناحیەی کەڵەکی یاسین ئاغا	٣٢٥	٪٢٩,٤٥
٦	مەرکەزی قەزای قەرەقۆش	١٧٥	٪١٠,٩٧
٧	ناحیەی بەرتلله	٢١٥	٪٧,٥٥
٨	نەمرود (خدر الیاس)	٤٧٣	٪٣,٧
٩	مەرکەزی قەزای تلکیف	٤٠١	٪٤٥,٨
١٠	قەزای بەعاج	٥٠٠	٪١,٩٨
	کۆی گشتیی ڕووپێوی ناوچەکان	٤٨٩٨	

٢- پارێزگای سەلاحەدین

-١	مەرکەزی قەزای خورماتوو	٢٣٠٢	٪٥٤,٨٥
-٢	ناحیەی سلیمان بەگ	٧٧٤	٪٢٠,٦٤
-٣	ناحیەی ئامرلی	٢٨٩	٪١٥,٢٧
	کۆی گشتیی ڕووپێوی ناوچەکان	٣٣٦٥	

٣- پارێزگای کەرکووک

١	قەزای حەویجە	٢٥٦٤ ناوەندی قەزا ناحیەی عباسی ناحیەی ریاز ناحیەی بایجی ناحیەی زاب	٪٠,٧٣٪ ٪٠,٠٣٪ ٪١,٢٣٪ ٪٧,٠٨٪ ٪٠,٠٧٪
٢	ناحیەی تازە	٢٨٦	٪٠,٩١٪
٣	گەڕەکی تسعین (مەرکەزی ژمارە ٣٨١) ناوشار		٪١٣,١٪
٤	قادسیة (ڕاپەڕین) (مەرکەزی ژمارە ٣٨٢) ناوشار		٪٥٠,١٨
٥	ڕێگەی بەغدا (مەرکەزی ژمارە ٣٨٦) ناوشار		٪٢٤,٥٣
٦	عەرەفە (مەرکەزی ژمارە ٣٨٨) ناوشار		٪٤٣,٥٩
٧	برایەتی (مەرکەزی ژمارە ٣٨٩) ناوشار		٪٢٦,٣٦
٨	تازە (رشاد) (مەرکەزی ژمارە ٣٩١) ناوشار		٪١,٦٦
٩	موصەلی (مەرکەزی ژمارە ٣٩٢) ناوشار		٪٣٨,٩٥

١٠	رزگاری (مەرکەزی ژمارە ٣٩٤) ناوشار		٤٨,٥٣٪
١١	خاسە (مەرکەزی ژمارە ٣٩٧) ناوشار		٢١,٤٥٪
١٢	رووناکی (مەرکەزی ژمارە ٤٠٣) ناوشار		٢٢,٩٣٪
	کۆی گشتیی رووپێوی ناوچەکان	٢٨٥٠	

٤- پارێزگای دیالە

١	ناحیەی جەلەولا	٢٥٠	٣٨,٦٤٪
٢	ناحیەی سەعدیە	٦١٠	٢٥,٠٢٪
٣	بەلەدرووز	١٨٤٠	١,٥٥٪
٤	قەزای مەندەلی	١١٩٢	١٦,٣٨٪
٥	شارەبان (المقدادية)	٧٦٨	١,٩٪
	کۆی گشتیی رووپێوی ناوچەکان	٤٦٦٠	

٥- پارێزگای واست (کوت)[1]

١	ناحیەی القزانیە	٣٢٤٨	
٢	ناحیەی جصان	١٨٥٦	
٣	م. قەزای بەدرە	١٧٩٤	
	کۆی گشتیی رووپێوی ناوچەکان	٦٨٩٨	

(١) لیستی هاوپەیمانیی کوردستانی لە سەرتاسەری پارێزگای (کوت = واست) (١٢٨١) دەنگی هێنا واتە لە ناوەندی قەزای بەدرە و ئەو (٢) ناحیەیە کەمتر لە (٠,٣٪)ی کۆی گشتیی دەنگدەرانی ئەم پارێزگایەی وەدەست هێناوە. بەهۆی تەهجیر و دەرکردنی هاوولاتییانی کورد و تەعریبی سەرەتای ساڵەکانی حەفتای سەدەی رابردوو، بەهۆی شەڕی (عێراق و ئێران) ساڵانی (١٩٨٠-١٩٨٨) ناوچەکانی ئەم دەڤەرە لە کورد چۆڵ کرا و زەویوزار و باخ و بێستان و خانوو وماڵیان خاپوور کرا.

پوخته و بەرەنجام:

بەپێی ئەو خشتانەی سەرەوە:

کۆی گشتیی رووپێوی باشووری کوردستان لە (٨٦) هەزار کم٢ زیاترە. پانتاییی ناوچە تەعریبکراوەکانمان و ئەوانەی کە لە دەرەوەی هەرێمی کوردستانی فەرمین (٤٤٣٣٠)کم٢ واتە (٥١,٤ ٪)ی رووپێوی باشووری کوردستان (کوردستانی عێراق).

کۆی گشتیی رووپێوی ئەو ناوچانە کە لە پارێزگاکانی (مووسڵ ٤٩٩٨ کم٢) و سەلاحەدین (٣٣٦٥ کم٢) و کەرکووک (٢٨٥٠ کم٢) و دیالە (٤٦٦٠ کم٢) و جەسان - کوت (٦٨٩٨ کم٢) کە بەپێی هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٥ لیستی هاوپەیمانی کوردستانی کەمینەیە و دەکاتە (٢٢٦٧١) کیلۆمەتری دووجا، کە دەکاتە (٢٦,٣٪)ی کۆی گشتیی رووپێوی باشووری کوردستان و (٥١,٢٪)ی ناوچەکانی دەرەوەی هەرێمی فەرمیی کوردستان. واتە لە سنووری دوو جار و نیو بەئەندازە رووپێوی وڵاتێکە وەکو (لبنان) یان نزیکەی پانتاییی وڵاتێک وەکو بەلجیکا.

زۆربەی زۆری ئەو ناوچانە ناوچەیەکی پڕ لە نەوت و گازن و، زەویوزارێکی بەپیت و بەرەکەتی کشتوکاڵن.

زۆربەی زۆری ئەو ناوچانە خەتی یەکەمی تەماسە لەگەڵ سنووری عەرەبی زۆرینە.

سەبارەت بەریفراندۆم هەر وەکو لە مادەی ١٤٠دا هاتووە و بەپێی بەرەنجامەکانی هەڵبژاردنی ساڵی ٢٠٠٥، چ لەسەر ئەساسی ناحیە یان قەزا بێت، ئەوە کورد لە سنووری (٢٣) هەزار کیلۆمەتری دووجا لە دەست دەدات و بەرەزامەندیی خۆی و بەدەنگدان تەنازول دەکا لەو رووبەرە. یەکەمیان (ریفراندۆم) تەوقێکە دەستوور فەرزی کردووە، مادەی (١٤٠)، هەرچەندە ماوەی یاساییی تەواو بووە، لە هەوڵی (حیلە شەرعی یان پینەوپەڕۆ)یەکن بۆ ئەوەی چارەسەرێکی بۆ بدۆزنەوە. دووەمیان (ئەنجامی هەڵبژاردنەکان)

دەستووری نییە.

ئەگەر لەسەر ئەساسی ئەنجامی هەڵبژاردنەکانی ساڵی ٢٠٠٥ بێت هەر وەکو لەم ماوەیەی دواییدا جاری بۆ دەدرێت، ئەوە رێژەی ئەو دەنگانە کە لیستی هاوپەیمانیی کوردستانی بەدەستی هێناوە خۆی شەرعیی خۆی دەکات و دیسان لە سنووری (٢٣) هەزار کیلۆمەتری دووجا لە دەست دەدەین.

ئەگەر پرەنسیپی (المناطق المتنازع علیها) لەسەر بنەمای پارێزگە بێت و گشت ناوچە دابڕاوەکانی کەرکووک بگەڕێنەوە بۆ سەر پارێزگای کەرکووک، ئەوە گەڕانەوەی کەرکووک مسۆگەرە. وەلێ ئەگەر هەمان پرەنسیپ پیادە بکرێت (پارێزگا) ئەوە دوور نییە گشت ناوچەکانی تری تەعریبکراو لە دەست بدەین.

بەپێی ئەنجامی هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٥ خودی ناوشاری کەرکووک جێگەی نیگەرانییە.

ئەوەی لە ریفراندۆم و ئەنجامەکانی هەڵبژاردنی ساڵی ٢٠٠٥ بۆ لیستی کوردستانی هەڵکەوت دوور نییە ئەمجارەیان (ریفراندۆم یان هەڵبژاردنی نوێ) هەڵنەکەوێت، چونکە جگە لە رۆڵی نێودەوڵەتی (UN) و لایەنەکانی تری بەرهەڵستکاری لیستی هاوپەیمانیی کوردستانی کە حزوور و رۆڵیان کاریگەرتر دەبێت، رۆڵ و دەستتێوەردانی ناوەندی بەغدا و وڵاتانی ئیقلیمی و ئەمەریکا فەرامۆش ناکرێت.

پەنابردن بۆ بەرەنجامەکانی هەڵبژاردنی ساڵی ٢٠٠٥ لەدەستدانی لە سنووری (٢٣) هەزار کیلۆمەتری دووجایە، ئەمەش بەهەموو پێوەرێک رووبەرێکی ئەوتۆ نییە دەستی لێ هەڵبگیرێت هەروەک هەندێ لە بەرزەلێپرسراوانی کورد زەوینەی بۆ خۆش دەکەن.

بۆ رێگەگرتن لە هەر جۆر سازشکارییەک لەسەر خاک و سنووری کوردستانی باشوورمان لە رووی جوگرافیا و مێژوو باشتر وایە:

پەرلەمانی کوردستان لە کۆبوونەوەیەکی کراوە تەحریمی دەستکاریی

سنووری مـێـژوویی و جـوگـرافـیـایی کـوردسـتـان بکات. هـەروەک لە بەڵگەنامــەکـاندا هـاتووە و بـەبڕیـارێک ئـەو سنـوورە تەسـبـیـت بکات و لە دەسـتـووری هـەمـیـشـەییی هـەرێمی کـوردسـتـان وەکو مـادەیەکی دەسـتـووری بیچەسپێنێت بۆ هیچ کەس و لایەنێک نەبێت دەستکاریی بکات.

ئەو ناوچە کوردنشینانە کە بەهۆی دابڕان و تەعریب و تەهجیر و دەرکردن، کورد کـەمـینەیە چەند بێت ژمـارەی کـورد، بەهـیـچ شـێـوەیەک ناچاری خـەڵکی کوردسـتان نەکرێت بە ریفراندۆم یان لەسـەر بنەمـای هـەڵبـژاردنەکانی ٢٠٠٥ ئەو گۆڕانکارییانە قەبووڵ بکرێت و ببێتە ئەمری واقیع.

سەرچاوەکان:

(*) و (**) (**): بۆ ئەم خـشـتـانە سـوودمـان لە چەند سـەرچاوەیەک وەرگـرتووە لەوانە:

١- کـورد لـە پارێزگـای مـووسڵ)، نـووسـینی خــەسـرەو گـۆران. دەزگـای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس. ساڵی ٢٠٠٢. هەولێر.

٢- تنفـیـذ المادة ١٤٠ الطریق الی الامن والاستـقرار، پروفـیـسـور (خلیل اسـماعـیل محمد). کۆواری ١٤٠ ژمارە (١) ١٥/٢/ ٢٠٠٧.

٣- ئەنجامی هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٥.

تێبینی: ئەم بابەتە لە رۆژنامـەی (رۆژنامـە) ڕۆژی ٦/٢/٢٠٠٨ و لە سـایتی (سـبـەی) رۆژی ١٠/٢/ ٢٠٠٨ بڵاو کرایەوە.

بۆچی و لە پای چی کوردی ئێزدیمان قڕ دەکرێن..؟!

ڕۆژی ١٤/٨/٢٠٠٧ بەهۆی تەقینەوەی (٤) لۆری مینڕێژکراو، لە کۆمەڵگەی (گری عوزێر) و (سیباشێخ خدر)ی سەر بەقەزای شنگال، زیاتر لە ٦٠٠ کوردی ڕەسەنی ئێزیدیمان گیانیان لەدەست داو دوو ئەوەندەیش بریندار بوون و بەسەدان خانوو و ماڵی خەڵکی سڤیلی بێ تاوان بەرکەوت و وێران بوو.

لە پاش ڕزگاربوون و داگیرکردنی (العراق) لەلایەن هێزەکانی ئەمەریکا و لەنێو گشت کردەوە تیرۆریستییەکانی ئەو قۆناغە، ئەمەی (شنگال) گەورەترین کردەوەی تیرۆریستی کۆمەڵکوژە تاکو ئێستا و، دووەم کردەوەی تیرۆریستی کۆمەڵکوژی گەورەی جیهانە، پاش ئەوەی (١١/ سێپتەمبەری ساڵی ٢٠٠١)ی نیویۆرک.

وەلێ بەرەچاوکردنی ژمارەی دانیشتوانی نیویۆرک (٢٢) ملیۆن و، گری عوزێر و سیباشێخ خدری لە سنووری (٣٠) هەزار کەس، ئەو کردەوە تیرۆریستییەی (شنگال) یەکەم گەورەترین تاوانی تیرۆریستی کۆمەڵکوژە لە سەرەتای سەدەی (٢١)ە.

شنگال (١٢٠کم لە باکوری رۆئاوای مووسڵ)، شارۆکەیەکی کوردستانە و ناوچەیەکی کوردنشینی کۆنە و، یەک لە مەڵبەندە دێرین و پیرۆزەکانی کوردی ئێزیدیمانە و، رۆژێک لە رۆژان پەرژینێکی موحکەم و گرینگ بووە، بۆ پاراستنی پایەتەختی ئاشوورییەکان لە نەینەواو، یەک لە وێستگەکانی (ئەسکەندەری گەورە) و، مەیدانی ململانێ و پێکدادانی هەردوو ئیمپراتۆریەتی رۆمانی و فارسی بووە. ئاسەواری شوورە رۆمانییەکەی و دەروازە گەورەکەی هێشتا ماوە و، هەر لەوێیشەوە هێزەکانی ئەسکەندەر، رووی کردووەتە ئەفریقیا و، لە سەرەتای بڵاوبوونەوەی ئیسلام و بەدرێژاییی

مێژووەکەی بەئەمڕۆیشەوە، وەک مەڵبەندێکی کوردی ڕەسەنی ئێزیدیمان و مەوقیعی جوگرافیایی و سەروەت و سامانی، خەڵکی (شنگال) تووشی دەیان کارەسات و تراجیدیای گەورە بوونە لە کوشتنی بەکۆمەڵ و تالان و راگوێزان و پەڕاوێزکردن.

(شنگال) کە لە ساڵی ١٩٢٨ کراوە بە قەزا و پانتاییەکەی لە سنووری (٤٠٠٠)کم چوارگۆشەیە و ژمارەی دانیشتوانی زیاتر لە (٣٦٠) هەزار کەسە، بە درێژایی قۆناغی دەسەڵاتدارانی زۆرینەی عەرەبی بالایدەست و تاکو ئەمڕۆ، یەک لە ئامانجە سەرەکییەکانی سیاسەتی تەعریب و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتیی کۆمەڵکوژییە.

ئەم شارۆکەیە کە تەنیا (١٩٩)کم دوورە لە دهۆک، بە درێژاییی ساڵانی (١٩٩١-٢٠٠٣) بێبەش بووە لە هەموو بایەخدانێکی دەسەڵاتی فەرمیی هەرێمی کوردستان بەحوکمی ئەوەی ناوچەیەکی ژێر دەسەڵاتی رژێم بووە. لە دوای رزگاری و پاشان داگیرکردنی (العراق) لەلایەن ئەمەریکاوە، (شنگال) وەک زۆربەی هەرە زۆری ناوچە زەوتکراوەکانی کوردستانی باشوورمان، کەوتە بەر شالاوی تەعریبچییەکان و هێزە ڕەگەزپەرست و تیرۆریستەکان و بێباکیی هێزەکانی ئەمەریکا.

لە بەهاری ئەمساڵ تاکو ڕووداوە دڵتەزێنەکەی ڕۆژی ٨/١٤ ئەم ناوچەیە بەفیعلی گەمارۆ درابوو، جگە لە کاری تیرۆریستی و کوشتنی کوردی بێ تاوان بەتایبەتی ئێزیدییەکانمان، باری ئابووری و ژیانی خەڵکی ئەو دەڤەرە نالەبار و ئاڵۆز بوو، هەرچەندە بەرزەلێپرسراوان و دەسەڵاتدارانی فەرمیی کوردستان و ڕاگەیاندنەکانیان هەوڵی داپۆشین و پەڕاوێزکردنی ئەو بارودۆخەیان دەدا، وەلێ ئەو واقیعە تاڵەی خەڵکی ئەو دەڤەرە، هەندێ جار دزەی دەکردە نێو کەناڵە جیاجیاکانی ڕاگەیاندنی کوردستان و ئاماژە بەو بارودۆخە ئاڵۆزە و بەو گەمارۆدانە دەکرا.

مخابن، نە هێزەکانی داگیرکەری ئەمەریکا و نە سوپای ناوەندیی بەغدا، کە

زیاتر له یەک (فرقة)ی له مـووسڵ و دەوروبەرەکەی جـێگیـر بوونە و، زۆربەی هـەرە زۆری کوردن (بە قـائید و لێـپرسراوی لیوا و فـەوجـەکـانی) و، نە هێـز و ئیدارەی پارێزگـای (مـووسڵ) بەئیـسـتیـلاح گـوایە لەژێر دەسـەڵات و فـەرمـانی کوردە و، نە هێزی نـاوەخۆ و پێشـمـەرگـەی کوردسـتـان، توانییـان چارەسـەری رەوشـەکە بکەن و بێنە هـانای ئـەو کوردە بەدبەخـتـانەوە، کە رۆژانە ڕووبەڕووی مـەرگ دەبنەوە، وەک ئەوەی لە بەهـار و سـەرەتـای هـاوینی ئەمـسـاڵ کۆمـەڵێکی ئێــزیدیی هـەژار و بـێ تاوان و هـەڵهــاتوو لـەبەر بـرسـی و لـە ترس، بـە رۆژی نیـوەڕۆ، ڕەگـەزپەرسـتـان و ئـیرهـابیـیـەکان لەنێـو ئاوی دیجلـەدا ئەو کۆمــەڵە هـەژارانەیـان خـنکاند. هـەر دوای ئەوە و لـە مــــووسـڵ ٢٤ کـــوردی هـەژاری کـارکـەری ئێـزیدییـان وەکو مـەڕ لە بەرچاوی حـەشـامـاتێکی خـەڵکی ئەو شـارە سـەربڕی.

سـەیر لـەوەدایە سـەرکـردایەتیی فـەرمـیی کـورد ئامـادەیە پێـشــمـەرگـەی کوردسـتـان بنێرێت بۆ پاراسـتنی عـەرەبی (سـوننە و شـیـعـە)ی گـەڕەکەکـانی بەغـدا، یان ئامــادەسـازیی خـۆی پێشــان دەدات بۆ ناردنیـان بۆ کـەربەلا و نەجەف یان بۆ پاراستنی لوولە نەوتەکانی لای (شرقات) کەچی بایی ئەوەندە سـوور نیـیـە لە پاراسـتنی کوردە هـەژارەکـەی خـۆی لە مـەندەلی و سـەعـدیە و جەلەولا و خورماتوو کەرکووک و زمار و تەلەعفەر و شنگال..!

هـەندێ لە بەرزەبەرپرسانی کورد، هۆکاری کۆمەڵکوژییەکەی (گری عوزێر و سـیـبـاشـێخ خـدری) دەگـەڕێننـەوە بۆ هـەنگاوەکـانی جـێبـەجـێکردنی مـادەی (١٤٠)، یان نزیکبـوونەوەی قـۆنـاغی کـۆتاییی جـێبـەجـێکردنی ئەو مـادەیە. لە کاتێکدا ئەم مادەیە هـەر لە سـەرەتاوە بە سەقـەتی داڕێژراوە و لەدایک بووە و، بەئیـعـتیـرافی لایەنی فـەرمی خودی کوردی و ئەمەریکایی، چەقـیوە و جێبـەجێ نەکراوە.

بەدەر لـە هـەنـدێ دید و بۆچوونی ئیــســتــیــهــلاکی و ســەرزارەکــیی بەرزەلێپرسـراوانی حـزبی و ئیداریی کورد، ئەم مـادەیە بـەفـیعـلی لە کۆتاییی سـاڵی ٢٠٠٧ وەکـو دانراوە، جێبـەجێ نـاکرێت. بۆ ئەمـەش سـەرانی کـورد وا

ماوەیەکە سەرقاڵی ڕاهێنانی خەڵکی کوردستانن بەگشتی و خەڵکی ناوچە تەعریبکراوەکانمان بەتایبەتی، بۆ ئەو مەبەستە.

جەختکردنی هەندێ لەو بەرزەبەرپرسیارانە لەسەر دروشمی (دواخستنی مادەی (١٤٠) قابیلی قەبووڵ نییە بەڵام (تەرجیل)کردنی واریدە)، بەردەوامبوونیانە لە پەراوێزکردن و لەباربردنی داخوازییەکانی خەڵکی کوردستان لەمەڕ گەڕانەوەی (٥١٪)ی خاکی تەعریبکراوی وڵاتەکەمان بۆ باوەشی هەرێمی کورستان، پاش ئەوەی بە غەدر و ناهەق کراون بەناوچەیەکی (متنازع علیها) لە نێوان کوردستانییەکان و زۆرینەی عەرەبی دەسەڵاتدار، بەئەوەندەش ئەم سەرانە دڵیان ئاوی نەخواردەوە و بگرە چارەنووس و داهاتووی ئەو (٥١٪)ەی خاکی کوردستانی باشوورمانیان خستە ژێر گومان و ڕاپرسین و، حەسمکردنی یاسایی و ئیدارییان بەند کرد بەبڕیاری عەرەبی زۆرینەی العراق.

(شنگال و ئێزدییەکانی شنگال)مان لە زۆر ڕووەوە وەک کەرکووک و گشت بستێکی ناوچەکانی تری کوردستان و خەڵکەکەی، ستراتیجی و گرینگن، چونکە پاش ڕەسەنایەتی و چەند بار مەزڵوومیەتی برایانی کوردی ئێزیدیمان لە رووی مێژوو و جوگرافیا و کۆمەڵایەتی و ئابووری، شنگال ناوچەیەکی بەپیت و بەرەکەت و یەک لە ناوەندەکانی گەشتوگوزاری بەرچاوی کوردستانە. چیای سنجار (٤٨٠٠) پێ و، ئەشکەوت و کانی و کارێزو کانزای بەردی (سنجارایت) و، سەروەت و سامانی کشتوکاڵ و میوە و میوەجات و، بوونی نەوت بەشێوەیەکی زۆر فراوان هاوتەریب لەگەڵ گیان و وزەی بەرخودانی بێ سنووری ئێزیدیەکانمان و داکۆکییان لەسەر ناسنامەی نەتەوایەتی و ئاینی خۆیان، یەک لە نهێنییەکانی ئەم دەڤەرەیە کە تاکو ئێستا ماوەتەوە و، هەر ئەوەش هۆکاری سەرەکیی کارەساتەکانی خەڵکەکەیەتی بەمەی (٨/١٤) و، دوور نییە لە داهاتووش!

ئەگەر کارەساتی هەڵەبجە و دەنفالکردنی (١٨٢) هەزار کەسی کورد، گەورەترین کردەوەی جینۆسایدی دوا چارەکە سەدەی ڕابردوو بێت، ئەوا

قەڵاچۆکردنی کوردی رەسەنی ئێزیدیمان لە کۆمەڵگەی (گری عوزێر و سیباشێخ خدری) لە قەزای شنگال گەورەترین و ترسناکترین کاری تیرۆریستی و قەڵاچۆکردنی مرۆڤە لە سەرەتای سەدەی (٢١)دا.

ئەگەر هەڵەبجە و ئەنفال لە چرکەیەکی غەفڵەتی مێژوو رووی دابێ، خۆ ئەمڕۆ (العراق) بەهەرێمی کوردستانەوە لەلایەن ئەمەریکاوە داگیر کراوە و هەندێ لە سەرانی کورد بە (احتلال بغیض) پێناسەی دەکەن و هەندێکیشیان بە دۆست و هاوپەیمانیی ستراتیجی و، هێشتا مەلەفی ئەمنی و پاراستنی شنگال لە دەستی هێزەکانی ئەمەریکایە و، بەهەزاران سەربازی کورد لە سوپای (العراق)ی هیوا و ئاشتی و (فیدراڵ) لە مووسڵ و دەوروبەری شنگالن و(سوپاسالاری العراق کوردە) و، زیاتر لە سەد هەزار چەکداری فەرمیی مووچەخۆری هەرێمی کوردستانمان هەیە و، خەڵکی دەڤەری شنگال هەروەک خەڵکی مەندەلی لە پێش قەتلوعامەکەیان مەترسییەکانیان خستبووە روو، داوای پاراستنی سەروماڵی خۆیان دەکرد لە دەسەڵاتدارانی ئەمەریکایی و لە کاربەدەستانی پارێزگای مووسڵ و لە حکومەتی ناوەندیی بەغدا و، لە حکومەتی هەرێمی کوردستان و لە سەرانی هەردوو حزبی دەسەڵاتدار، کەچی هەر گورگانخوارد کران..!

لە کاتێکدا زیاتر لە ٦٠٠ مرۆڤی کورد لە (گری عوزێر و سیباشێخ خدری-٣٥کم باشووری شنگال) شەهید بوون و هێشتا بە دەیان بێ سەروشوێن و دوو ئەوەندەیش بریندار و ماڵوێران و سەرگەردان و، هەندێک بەبنەماڵە قڕ کران و نەمان، سەرانی کورد کە لە بەغدا سەرقاڵی کۆبوونەوەکانیان بوون و، لە بەرامبەر میدیاکاندا تەبەسمیان بۆ یەکتر دەکرد و، ئەوەندەی لە خەمی رازیکردنی هەندێ لە باڵە سیاسییەکانی تاقمە تیرۆریستەکان بوون، ئەوەندە نەدەپەرژان بەسەر دڵدانەوە و هاوخەمی و سەرخۆشیی کوردی ئێزیدیی ستەم لێکراو و لێقەوماوان و، ڕاکێشانی سەرنجی ڕای جیهانی سەبارەت بەوەحشییەت و سامناکی و مەترسیی ئەو تاوانە.

جێگەی خۆیەتی لێرەدا ئاماژە بەوە بکەین کە چۆن، سەرکۆماری ئەمەریکا

جەوهەر نامیق سالم (١٤)

بۆ چەند هەزار سەربازێکی لە (العراق)، هەزاران کیلۆمەتر دەبڕێت و حیساب بۆ هیچ مەترسییەک ناکات و، لە کاتی تەنگانە دەگاتە لایان و تاکو ئێستا هیچ جەژنێکی گرینگی لە ماڵی خۆی نەکردووە و نانی جەژن، لە بەغدا لەگەڵ سەربازەکانی دەخوا.

سەرۆک وەزیرانی پێشووی بەریتانیا (تۆنی بلێر) بۆ چوار پێنج هەزار سەربازی وڵاتەکەی چەند جار لە بەسرە و بەغدا سەردانی کردن، سەرۆک وەزیرانی ئوستralیاش بەهەمان شێوە، سەرەڕای سەردانی دەیان شاندی کۆنگریسی ئەمەریکایی و پەرلەمانی بەریتانیایی و ئوستralیایی و، وەزیر و بەرزەلێپرسراوانی تریان.

لەبەر دوو سێ هەزار سەربازی کۆریای باشوور، سەرۆک وەزیران و چەند وەزیر و بەرزەلێپرسراوانی ئەم وڵاتە هەردەم بە ڕێگەوەن بۆ سەردانیان لە هەولێر، لە کاتێکدا ئەو سەربازانە گوایە بۆ پاراستنی ئێمە نێردراون، کەچی دوو ئەوەندەی ژمارەکەیان پێشمەرگە و پۆلیس و ئاسایشی هەرێمی کوردستان پاسەوانییان لێ دەکەن..!

چی دەبوو ئەگەر هەر وەکو ماڵیکی بۆ ڕووداوەکانی کەربەلا و هەندێک جێگەی بەغدا سەردانی دەکرد، بەرپرسانی کوردیش لە دەسەڵاتی ناوەندیی بەغدا و لە کوردستان یان ئەو چوار پێنج دەرزنە وەزیرە و (١٧٠) ئەندامی پەرلەمانی هەرێم و ناوەند، دەڵێین چی دەبوو چ بەتاک و چ بەکۆمەڵ، سەردانی شنگالیان بکردایە و بۆ چرکەیش بێت لەنێو خەڵکە خەڵتان لە خوێنەکەی ببینرابان.

باوەڕ ناکەم ئەوەندە کاتی لێ گرتبان کە ببێتە مایەی دواخستنی یەکڕیزیی هێزەکانی (العراق)ی هیوا و ئاشتی و برایەتیی کورد و عەرەب و ڕۆحی عێراقچییەتی و بێلایەنییان.

بوونیان بۆ چەند چرکەیەک لە نێوان ئەو خەڵکە لێقەوماوەدا مانایەکی تری دەدا و هەندێ لە ئازارەکانیان کەم دەبووەوە. وەلێ ئەمە نەکرا و ڕووی نەدا نازانم بۆ؟

کارەساتی هەردوو کۆمەڵگەی (گری عوزێر و سیباشێخ خدری)ی برا و کەسوکاری ئێزیدییەکانمان، کە گەورەترین قەتلوعامی سەرەتای سەدەی بیست و یەکە، هەموو کورد و مرۆڤێکی خاوەن ویژدانی هەژاند و تاوانێکی تر خرایە سەر زنجیرە تاوانەکانی دوژمنانی کورد و کوردستان.

ئەم کارەساتە، وەڵامێکە بۆ کاکە بوش و رایان کروکەر و جەنەراڵ دێڤد پیترایوس و گشت ئەوانەی کە سوورن لە مانەوەی دەسەڵاتی ئەمەریکا و مامەڵەکردنی هێزەکانی لە (العراق) بەکوردستانیشەوە بەو شێوەیە کە تاکو ئێستا لەسەری دەڕۆن و، چارەسەرنەکردن و پشتگوێخستنی پرسی کورد و بەتەحدید سنووری کوردستانی باشوور و ناوچە تەعریبکراوەکان..!

بەڕێز سەرۆکی کۆمار ئەگەر ئیمزاشی ناکەی ئاسانکاربە

چاوپێکەوتنەکەی بەڕێز سەرکۆماری عێراق لەگەڵ رۆژنامەی (الاهرام)ی میسری ژمارە (٤٤١٧٢) لە ٢٠٠٧/١١/١٤ سەرنجی ڕاکێشام، بەتایبەتی لە وەڵامی پرسیارێکی (اسامە سرایا)ی سەرنووسیاری رۆژنامەکە سەبارەت بە سوڵتان هاشم. بەڕێز سەرکۆمار دەڵێت (نحن معارضون لاعدامه- ئێمە دژی لەداردانی ئەوین)، (انا اعتقد انه ضابط عراقي قدير وقد نفذ الاوامر الصادرة من صدام حسين وهو عسكري لايستطيع مخالفة الاوامر- من لەو بڕوایەدام ئەو ئەفسەرێکی بەڕێزە و ئەو فەرمانانەی جێبەجێ کردوون کە لەلایەن سەدام حوسێنەوە دەرچوون، ئەویش کەسێکی سەربازی بووە و نەیتوانیوە فەرمانەکان جێبەجێ نەکات)، (وانا لن اوقع علي اعدامه- من بڕیاری لەداردانی ئیمزا ناکەم)..، (انا شخصيا ضد مبدأ حكم الاعدام وانا موقع علي وثيقة دولية تدعو لالغاء حكم الاعدام- من دژی بنەمای لەداردانم و پەیماننامەیەکی نێودەوڵەتی دژی لەداردانم ئیمزا کردووە).

پێش ئەوەی بێمە سەر ناوەڕۆکی وەڵامەکەی بەڕێز سەرکۆماری عێراق جارێ با بزانین (سوڵتان هاشم) کێیە و چ کارە بووە:

فەریق روکنی یەکەم (سلطان هاشم احمد الطائي) بەڕەگەز عەرەبە و لەدایکبووی ساڵی ١٩٤٢ی شاری مووسڵە و لە خێڵی (الطی)ە و، سوننە مەزهەبەو دەرچووی کۆلێجی سەربازیی عێراقە لە ساڵانی شەستەکاندا، ساڵی ١٩٧٥ پەیمانگەی ئاسایشی نیشتمانی (معهد الامن الوطني) سەربازیی بەغدای تەواو کردووە (لێکۆڵینەوەکەی لەسەر هەواڵگریی سەربازی (الاستخبارات العسكرية) بووە و، پلەی (رکن)ی پێ دراوە. وەکو ئەفسەرێکی بڕواپێکراوی بەعس گشت پلە سەربازییەکانی بڕیوە، لە ملازمەوە تاوەکو

فەریق یەکەمی روکن.

لە نێوان ساڵانی ١٩٨٠-١٩٨٨ بەپلەی ئامر لیوا و قائید فیرقە و قائید فەیلەق لە گشت قۆناغەکانی شەڕی عێراق و ئێران و شەڕی کورد و شەڕی کوێت بەشدار بووە و، لە پاش شکستە ئابڕووبەرەکەی سوپای عێراق لە کوێت، سوڵتان هاشم سەرۆکی لایەنی عێراقی بوو لە گفتوگۆکانی سەفوان و ئیمزاکردنی شەرت و مەرجەکانی فەرماندەی هێزەکانی ئەمەریکا جەنەراڵ شوارزتسکۆف، کە بەتەسلیمبوونی خێوەتەکەی سەفوان (خیمة صفوان) ناسراوە و، پاش ئەوە سەدام ناوبراوی کردە جێگری سەرۆک ئەرکانی سوپا و، ساڵی ١٩٩٥ کردییە وەزیری بەرگریی عێراق و، وەک یەک لە ئەفسەرە هەرە نزیکەکانی سەدام حسێن لەو پۆستەدا مایەوە، تاوەکو دوا ڕۆژی حوکمڕانیی ئەم دیکتاتۆرە. کە ئەمەریکا عێراقی رزگار کرد لە ٢٠٠٣/٤/٩، سوڵتان هاشم یەک لەو (٥٥) کەسەی سەرانی رژێم بوو کە فەرماندەیی هێزەکانی ئەمەریکا لە عێراق، فەرمانی گرتنیانی دەرکرد، چ بەزیندوویی یان بەمردوویی. لە زنجیرەی ئەو ناوانەدا سوڵتان هاشم ژمارە (٢٧) بوو.

هێشتا هەندێ لە قسەکانی ناوبراومان لەیاد ماوە، کە پێش هەڵمەتی پرۆسەی ئازادیی عێراق دەیکرد، بەرامبەر دەزگاکانی ڕاگەیاندن خۆی هەڵدەکێشا و هەڕەشەی لە ئەمەریکا دەکرد بە (الجبن ومستعبدی العالم) (ترسنۆک و کۆیلەکەرانی جیهان)... (وسوف نمرغ انف امریکا فی الوحل) (کەپووی ئەمەریکا دەخەینە ناو چڵپاوەوە = کەپووی ئەمەریکا دەشکێنن). کەچی هەر لە سەرەتای رۆژانی یەکەمی شەڕ، رای کرد و خۆی شاردەوە و لە ٢٠٠٣/١٢/١٩ لە مووسڵ خۆی تەسلیمی میجەر جەنەراڵ دێڤد پاتریۆس فەرماندەی ئەودەمی فیرقەی ١٠ی ئەمەریکا کرد، کە ئێستا فەرماندەی گشت هێزەکانی ئەمەریکا و فرەڕەگەزەکانە لە عێراق.

بەو پێیەی کە لە بازنەی نزیکی سەدام و جێی باوەڕی و گوێڕایەڵی بوو، سوڵتان هاشم لە سەرەتای شاڵاوە ڕەگەزپەرستییەکەی بەعسی فاشی دژی کورد، بەتایبەتی لە خوارووی عێراقەوە گوێزرایەوە بۆ کوردستان و لە گشت

هێرشەکانی پرۆسەی (ئەنفال)کردنی خەڵکی کوردستان لە ساڵی ۱۹۸۸ بەشدار بووە، چ وەکو فەرماندەی فەیلەقی ٥ و چ وەکو فەرماندەی فەیلەقی یەک و تاوەکو دوارۆژی لەدادگەدانی ناوبراو شانازیی بەئەنجامدانی هێرشەکانی ئەنفالەوە دەکرد و بەئەرکێکی نیشتمانی پیرۆزی دادەنا و، دەڵێن کچێکی خۆیشی ناوناوە (ئەنفال)!

جێگەی داخە ئەفسەرێکی شۆڤێنی و منداڵ و ئافرەتکوژ و جینۆسایدکەری کورد و ترسنۆک و هەڵاتوو لە بەرامبەر سوپای بێگانەدا، وا وەسف بکرێ و هەوڵیش بدرێ بکرێتە پاڵەوان و مەزڵووم و لە سزای گەل و یاسا رزگار بکرێت..!

داوای لێبوردن لە خوێنەرانی بەڕێز دەکەین سەبارەت بەم پێشەکییە، کە بەشبەحاڵی خۆم بەپێویستم زانی، پێش ئەوەی بێمە سەر ناوەڕۆکی ئەو ڕستانەی سەرەوە و هەوڵەکانی سەرۆکایەتیی کۆماری عێراق بەتایبەتی بۆ دواخستنی جێبەجێکردنی حوکمی دادگە بەسەر تاوانبار سوڵتان هاشم و عەلی کیمیاوی و حوسێن رەشید تکریتی... تد.

وەکو ئاشکرایە سوڵتان هاشم وەک یەک لە تاوانبارانی ئەنفالکردنی زیاتر لە ۱۸۲ هەزار کوردی بێ تاوان، لەگەڵ (عەلی کیمیاوی و حوسێن رەشید تکریتی) درانە دادگەی باڵای تاوانەکانی عێراق و، لە ۲۰۰٦/۸/۲۱، دادگەی ناوبراو دەستی کرد بە دادگەدانیان و، لە چەندان دانیشتنی دادگەدا بەئامادەبوونی دەیان هاووڵاتیی کوردستان کە خۆیان، یان خۆیان و کەسوکاریان قوربانیی ئەو تاوانانە بوون و، لە رێگەی چەندان نووسراو و فیلمی ڤیدیۆ و بەڵگە و دیکۆمێنتی فەرمیی جیاجیا و بەئامادەبوون و هەڵسەنگاندنی چەندان پسپۆڕی عێراقی و بیانی لە بواری چەکی کۆکوژ و گۆڕی بەکۆمەڵ لە دادگەدا، دادگەیی کران. دەڵێن لە پاش هەر هەموو ئەمانە و دانپێدانانی تاوانباران بەبەشداریکردنیان لە کردەوەکانی ئەنفال و، دوای ٦١ دانیشتنی کراوە لە رۆژی ۲۰۰۷/٦/۲٤ دادگە حوکمی لەداردانی بەسەر (عەلی کیمیاوی، سوڵتان هاشم و حوسێن رەشید تکریتی)دا. لە ۲۰۰۷/۹/٥

دادگەی تێهەڵچوونەوە (تمیز) ئەو حوکمەی پەسند کرد و بەپێی برگەی ٢ی مادەی (٢٧)ی یاسای ژمارە ١٠ی دادگەی باڵای تاوانەکانی عێراق دەبووایە ئەو حوکمە لە ماوەی ٣٠ رۆژدا جێبەجێ بکرێت (لە رۆژی پەسندکردنی لەلایەن دادگەی تەمیزەوە)، بەپێچەوانەوە هەر دوای ئەوە هەڵمەتێک دژی جێبەجێکردنی ئەو حوکمە دەستی پێ کرد و تاکو ئەمرۆیش بەردەوامە و، جەمسەری ئەو بەرهەڵستکارییە زیاتر لە سەرۆکایەتیی کۆماری عێراق بەدی دەکرێت و لەناو ئەوانیشدا پەنجە بۆ بەڕێزان سەرکۆمار تاڵەبانی و تاریق هاشمی ڕادەکێشرێت و، جێگرەکەی تر واتە عادل عەبدولمەهدی سوورە لەسەر جێبەجێکردنی سزاکە.

لە سەرەتای باسەکەمان ئاماژەمان بەدەقی قسەکانی بەڕێز سەرکۆماری عێراق کرد: (نحن معارضون لاعدامه).

پاساوکەران (فەریقی روکنی یەکەم سوڵتان هاشم)یان کردووەتە سمبول بۆ دواخستنی جێبەجێکردنی سزاکان و چ بەعەفوکردنی یان سووککردنی سزاکەی، لە کاتێکدا دادگەی باڵای تاوانەکانی عێراق، ٤ سزای لەداردانی بەسەر سوڵتان هاشمدا سەپاندووە و، تاوانەکانیشی جینۆساید و کوشتنی بەکۆمەڵن...، ئەمانەش تاوانی نێودەوڵەتین.

لەنێو پاساوەکانی هەردوو جەمسەر خاڵی هاوبەش و جیاواز بەدی دەکرێن لەوانەش:

جێبەجێکردنی سزای لەداردان پێویستی بەمەرسوومێکی کۆماری هەیە.

سوڵتان هاشم، سەربازە و فەرمانی سەرەوەی خۆی جێبەجێ کردووە، واتە (سەدام)، بەرپرسیارە لەو تاوانانە نەک ئەو.

سەرکۆمار نازانم وەکو پارێزەرێک یان وەکو سکرتێری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان کە ئەندامە لە سۆسیال ئینتەرناشناڵ، پێش دامەزراندنی لە پۆستی سەرکۆماری عێراق، ئیمزای دۆکۆمێنتێکی کردووە سەبارەت بەقەدەغەکردنی لەداردان و گوایە ئەم هەڵوێستە وای کردووە کە

نزیکی پەسندکردن و ئیمزاکردنی لەداردان نەکەوێتەوە.

گوایە سوڵتان هاشم، پێش تەسلیمبوونی بەڵێنی لە ئەمەریکاییەکان وەرگرتووە کە دەیپارێزن، یان گوایە پێش قۆناغی رزگاریی عێراق پێوەندیی بەئەمەریکاییەکانەوە کردووە... هتد.

جێبەجێکردنی سزاکە کاردانەوەیەکی سلبیی دەبێت لەسەر پرۆسەی ئاشتبوونەوەی نیشتمانی..!

بەشبەحاڵی خۆم گازندەم لە هەڵوێست و پاساوەکانی تاریق هاشمی نییە. ئەوە ئەرک و وەزیفەی تایبەتی خۆیەتی دەیبینێت، بەڵام وەک هاووڵاتییەکی کوردستان رووی گلەیی و گازندەکانمان لە بەڕێز سەرکۆماری عێراق دەکەین، وەکو نوێنەری خەڵکی کوردستان بۆ ئەو پۆستە. جارێ بۆ وەسفکردنی ئەو تاوانبارە بەو شێوەیە و پاشتر رۆڵی لە جێبەجێکردنی سزاکە و دواجاریش هەڵوێستی لە پرەنسیپی لەداردان.

سوڵتان و کیمیاویی و تکریتی و ئەوانەی تریش بەتاوانی ئەنفال حوکم دراون. ئەنفالیش تاوانێکە دەرهەق بەزیاتر لە ١٨٢ هاووڵاتیی کوردستان ئەنجام دراوە و دەکەوێتە خانەی تاوانە نێودەوڵەتییەکان. بەڕێز تاڵەبانیش دەرچووی کۆلێجی مافە و دوور نییە لە ئێمە و خەڵکانێکی تر زۆر شارەزایی و ئاشناییی زیاتر بێت لە یاسا و دیکۆمێنتە نێودەوڵەتییەکان و مادە و بڕگەکانی دەستوور و یاساکانی ناوخۆ. بۆچی و لەسەرچی بەرهەڵستکاری لەداردانی (سوڵتان هاشم)ە؟ ئەگەر کێشەکە یاساییە با بزانین دەستوورو یاسا لەم بارەیەوە چی دەڵێت:

أ- بڕگەی ٢ی مادە (٢٧)ی یاسای ژمارە (١٠)ی دادگەی باڵای تاوانەکانی عێراق، کێشەی جێبەجێکردنی حوکمی ئەم دادگە یەی یەکلایی کردووەتەوە: مادەی (٢٧- دووەم) (لايجوز لاية جهة كانت بما في ذلك رئيس الجمهورية اعفاء او تخفيف العقوبات الصادرة من هذه المحكمة وتكون العقوبة واجبة التنفيذ بمرور (٣٠) يوما من تاريخ اكتساب الحكم او

القرار درجة البتات). و مادەی (١٣٤)ی دەستووری هەمیشەییی كۆماری عێراقیش جەخت لەسەر مانەوەی ئەم دادگەیە دەكات و دەڵێت: (تستمر المحكمة الجنائية العراقية العليا باعمالها بوصفها هيئة قضائية مستقلة، بالنظر في جرائم النظام الدكتاتوري البائد ورموزه، ولمجلس النواب الغاؤها بقانون بعد اكمال اعمالها).

ب- دەسەڵاتەكانی سەركۆماری عێراق (سەرۆكایەتی)، سەبارەت بەمجۆرە كێشانە، برگەی (یەكەم) و (هەشتەم)ی مادەی (٧٣)ی دەستووری هەمیشەییی دیاری كردووە: مادەی ٧٣ دەڵێ (يتولى رئيس الجمهورية الصلاحيات التالية: اولا": اصدار العفو الخاص بتوصية من رئيس مجلس الوزراء، باستثناء ما يتعلق بالحق الخاص، والمحكومين بالجرائم الدولية والارهاب والفساد المالي والاداري"، ثامنا" المصادقة على احكام الاعدام التي تصدرها المحاكم الخاصة).

بەپێی ئەم دەقانە و چەندان بەڵگەی یاسایی تر و رەوتی رووداوەكان ئەو پاساوانە بێ بنەمان چونكە:

حوكمی دادگەی باڵای تاوانەكانی عێراق پاش پەسندكردنی لە دادگەی تێهەڵچوونەوە، دەبێت لە ماوەی ٣٠ رۆژدا جێبەجێ بكرێت، حوكمەكەش قەتعییە و نە قابیلی هەڵوەشاندنەوەیە و نە سووككردن و دواخستنیش. بەپێی دەستوور و خودی یاسای ژمارە (١٠)ی دادگەی باڵای تاوانەكان، سەركۆمار (سەرۆكایەتیی كۆمار) بۆی نییە دەستكاریی ئەو حوكمە بكات. رستەی (وتكون العقوبة واجبة التنفيذ بمرور (٣٠) يوما من تاريخ اكتساب الحكم او القرار درجة البتات) زۆر روونە.

سزاكانی سوڵتان هاشم پێوەستن بەتاوانە نێودەوڵەتییەكان، واتە پێشێلكردنی مافی مرۆڤ و كوشتنی بەكۆمەڵ و ڕاگوێزان و تاوانەكانی شەڕ.. تاد. ئەم جۆرە تاوانانەش هەموو ئەوانە دەگرێتەوە كە بەشدارن لە نەخشە و فەرماندان و جێبەجێكردنیان و كارئاسانی و چاوپۆشی.. تاد،

بڕگەی (یەکەمی)ی مادەی (٧٣)ی دەستوور لەم بارەیەوە روونە (.. باستثناء مایتعلق بالحق الخاص، والمحکومین بالجرائم الدولیة)، کەواتە ناکرێ لێبووردنی بۆ دەربکرێ. هەروەها عێراق ئەو یاسا و دیکۆمێنتە نێودەوڵەتیانەی قەبووڵ کردووە، بەپێی مادەی (٨)ی دەستووری هەمیشەییی عێراق و، دەبێت پابەندیان بێت. واتە سوڵتان هاشم و کیمیاویی و گشت ئەوانەی تاکو ئێستا سزا دراون بەتاوانی ئەنفال وەکو سەدام حوسێن بەرپرسیارن لە تاوانەکانی ئەنفال. سوڵتان هاشم بەشدار بووە لە نەخشەکێشان و جێبەجێکردن.. تاد، ئەگەر لەسەر ئەو پاساوە بڕۆین کە سوڵتان هاشم سەربازە و فەرمانی پێ کراوە و ناتوانێت لێی دەرچێت و، ئەگەر جێبەجێی نەکردبایە ئەوە دەکوژرا هەر وەکو سوڵتان هاشم خۆی لە یەکێک لە دانیشتنەکانی دادگەدا درکاندی و، ناوەڕۆکی پاساوەکەی بەڕێز سەرکۆماریش ناڕاستەخۆ هەر وا دەخوێندرێتەوە. ئەوە حوکمەکانی دادگەیی (نۆرمبرگ- ١٩٤٥) و دادگەی (تۆکیۆ-١٩٤٦) کە تەرخان کرابوون بۆ گەورەئەفسەران و لێپرسراوانی وڵاتانی میحوەر بەتایبەتی ئەڵمانەکان و یابانییەکان.. تاد، جگە لە دەیان دادگەی نیشتمانی ئیتاڵیا لە بەریتانیا و فرەنسا... هتد، کە هەزاران تاوانبار درانە ئەو دادگەیانە و حوکمی جۆراوجۆریان بەسەردا دان. هیتلەر و مۆسۆلینی و سەرانی هەرەمی دەسەڵاتی یابان نەبوونە شەفیعی ئەوانەی خوارەوەیان. یان لەدادگەدانی (سلۆڤودان میلۆسۆفیچ)ی سەرۆکی یوگسلاڤیای کۆن و (رادۆفان کارادیچ)ی سربی نەبووە هۆی ئەوەی کە بڕیاری گرتن و دادگەییی چەند بەرپرسێکی خوارەوەی ئەوان نەدرێت. ئەمە چ مەنتیقێکە ئەفسەرێک بەشداریی کردبێت لە نەخشە و پلانی ڕاگوێزان و ناردنی زیاتر لە (١٨٢) هەزار کەسی بێ تاوان و بێ دەسەڵات بەرەو قڕکردن و، وێران و تاڵانکردنی سەروەت و سامانیان، تەنیا بۆ ئەوەی خۆی رزگار بکات لە لێپرسینەوەی سەرەوەی خۆی؟!

سوڵتان هاشم لە ٢٠٠٣/١٢/١٩ لە مووسڵ خۆی تەسلیمی ئەمەریکاییەکان کرد، واتە پاش زیاتر لە ٨ مانگ لە رزگاریی عێراق و ٦ ڕۆژ

لە پاش دەستگیرکردنی سەدام حوسێن. ئەگەر پێوەندیی هەبووە لەگەڵ ئەمەریکاییەکان بۆ هەر لە سەرەتاوە هاوکاریان نەبوو؟ یان بۆ ناوی خرابووە لیستی داواکراوانی ئەمەریکا و ژمارەی (٢٧)ی ئەو لیستە بوو؟، یان بۆ درا بەدادگە وەکو خەڵکانێکی تر تەرحیل نەکرا و نەبرایە دەرەوە؟!. سەرەڕای هەر هەموو ئەمانە زیاتر لە جارێک وتەبێژی هێزەکانی ئەمەریکا لە عێراق سەبارەت بەم لایەنە، وەسفی بەڵێنی جەنەراڵ پاتریوسی بە (انها غیر فعالة– ئێستا لە کاردا نییە) یان (نحن طلبنا منه الاستسلام وضمان سلامته اثناء الاستسلام فقط ولایمتد الامر الی مایلي ذلك = ئێمە داوامان لێ کرد خۆی بەدەستەوە بدات و سەلامەتییەکەی بپارێزین تەنیا لە کاتی خۆبەدەستەوەدانیداو ئەوە پێوەندیی بەماوەی دوای ئەوەوە نییە) دووبارە کردەوە. سیخوڕی CIA، ریک فرانکۆنا لە کەناڵی (الجزیرة) پێوەندیی سوڵتان هاشم و هاوکاریکردنی لەگەڵیان رەت کردەوە. گوتی ساڵی ١٩٩٦ لە رێگەی مام جەلالەوە پێوەندیمان پێوە کرد، بەڵام ئامادە نەبوو هاوکاریمان بکات.

هەروەها بەستنەوەی راگرتنی جێبەجێکردنی حوکمی لەداردانی ئەو تاوانبارانە بەئاشتبوونەوەی نیشتمانی، پێشێلکردنی دەستوور و یاسا و واقیعە. سوڵتان و کیمیایی و گشت قاتیلانی کوردستانی و عێراقییەکان ماکی ناتەبایی و ئاژاوە و تێکدانی نێوانی میللەتانی عێراقن و، هیچ یاسا و رێسایەک رێگە نادات ئەوانەی کە سزا دراون بەقڕکردن و جینۆسایدی خەڵک، چاوپۆشییان لێ بکرێت و هەوڵی رزگارکردنیان بدرێت لە سزاکانیان، کە چەند مادە و بڕگەی دەستووری هەمیشەییی عێراق زۆر بە ڕوونی رێ لەو پێشێلکارییە دەگرن.

بەڕێز مام جەلال ئازادە وەکو مرۆڤ چ هەڵوێستێک وەردەگرێت بەرامبەر سزای لەداردان و جێگەی رێز و پێزانینە و دەبێت حورمەتی بگرین، بەڵام:

– دەستووری هەمیشەییی عێراق سزای لەداردانی مەنع نەکردووە و، لە کاتی دارشتنەوەی دەستوور لە ساڵی ٢٠٠٥ هەوڵێکی زۆر درا بۆ قەدەغەکردنی، بەداخەوە هەوڵەکان سەریان نەگرت. یاساکانی عێراقیش

هەروەها سزاکەیان هەڵنەگرتووە، بەڵکو کاری پێ دەکرێ.

– یەکێک لە ئەرکەکانی سەرکۆماری نەک هەر پابەندبوونە بەدەستوور بگرە سووربوون و چاودێری و جێبەجێکردنی دەستوور و یاساکانیشە. لەو ڕۆژەوەی جەنابی سەرکۆماری عێراقە دەیان سزای لەداردان ئەنجام دراون و بەپێی برگە (٨)ی مادەی (٧٣) دەبێت سەرکۆمار پەسندیان بکات. واتە یەک لە وەزیفە و ئەرکەکانی جەنابیانە، جا چ ڕاستەوخۆ خۆی ئیمزایان بکات یان دەسەڵاتەکە بداتە یەکێکی تر. ئەمە وەکو ئەوە وایە من خۆم تۆ ناکوژم، بەڵام ئەمر بەکەسێکی تر دەکەم تۆ بکوژێ (دەسەڵاتەکەم بەکار بێنێت)!

– پۆستی سەرکۆماری عێراق پۆستێکی کەسی (شەخسی) نییە، بگرە بەتەوافوق بەر کورد کەوتووە. بەڕێزی پاڵێوراوی لیستی هاوپەیمانی کوردستانە. خەڵکی کوردستان دەنگی پێ داوە. ڕاگرتنی جێبەجێکردنی سزای سوڵتان هاشم و کیمیایی و گشت کیمیاییەکانی وەک ئەوان، دژی داخواز و ویستی خەڵکی کوردستانە و بریندارکردنی هەستی کەسوکاری شەهیدان و ئەنفالکراوەکان و سووککردنی خودی تاوانەکە و کێشەکەیانە. زۆر جوان نییە بۆ نوێنەری کوردستان (سەددام، بەرزان، بەندەر، جەزراوی) بەتاوانی کوشتنی ١٤٨ کەس لەدار بدرێن ڕێگری نەکات، کەچی عەلی کیمیایی و سوڵتان هاشم و حوسێن تکریتی کە تاوانبارن بەکوشتنی زیاتر لە ١٨٢ هەزار مرۆڤی بێ تاوانی کورد، نوێنەری کورد لە بەغدا سوور نەبێت لەسەر جێبەجێکردنی سزاکەیان، بەڵکو ڕێگر بێت لە جێبەجێکردنی سزاکەیان بەبیانووی ئەوەی پێش چەند ساڵێک دۆکۆمێنتێکی ئیمزا کردووە. بەشبەحاڵی خۆم وەکو کوردێک بەدروستی نازانم نوێنەرانی میللەتەکەم دەسەڵاتی خۆیان بەکار نەهێنن یان تەحویلی کاربەدەستێکی تری بکەن، ئەوە پێشێلکردن و ڕێزنەگرتنە لە پرەنسیپی دەسەڵاتەکانی کارگێڕی و دادوەری. شانازی بوو بۆ نوێنەری کوردستان بەئیمزای ئەو مەرسوومی جێبەجێکردنی سزای سەدام و هاوەڵانیی ئەنجام بدرایە، هەروەها سزای عەلی کیمیایی و سوڵتان هاشم و تکریتی. ئەمانە قاتیلی خەڵکی کوردستانن و بەرپرسیاری

تەعریب و تەبعیس و کاولکردنی زیاتر لە ٤٠٠٠ گوند و شارۆکەی ئێمە و شێواندنی بنەمای کۆمەڵایەتی و ئابووری و قەوارەی نەتەوایەتیمانن. ئەمانەش پێشێلکردنی بنەماکانی مرۆڤایەتی و ژینگە و سروشت و یاساپارێزین. پرەنسیپی سزای لەداردان ماوە و دیارە هەر دەمێنێت، باشتر وایە جەنابی مام جەلال، چارەیەک لەم حاڵەتە بکات، یان پاشگەز ببێتەوە لەو هەڵوێستە و سزاکان ئیمزا بکات یان ڕێگر نەبێت، یان خۆی لەو پۆستە رزگار بکات.

ئەگەر بەتەمای چاکسازیی یاسایی و گۆڕینی بڕگە (٢)ی مادەی (٢٧) یاسای ژمارە (١٠)ی دادگەی باڵای سزاکانی عێراقیش بن، دیارە تاکو ئێستا لە ئەنجوومەنی نوێنەران مەحاڵە. چاکسازیی دەستووریش زۆری ماوە. ئەگەر دەربازیش بێت ریفراندۆمی لە بەردەمە..! با خوێنی ١٨٢ هەزار کەسی ئەنفالکراومان و ئەنفالی بارزانییەکان و فەیلییەکان و خوێنی گەشی ٥ هەزار کەسی هەڵەبجەی شەهیدمان نەکەینە قوربانیی ململانێی دەسەڵات و گەمەیەکی سیاسی و کارتی سازشکردن! زۆر سازش کرا ئیدی بەسە!

لێرەدا جێگەی خۆیەتی روو بکەینە سەرکردایەتیی فەرمیی هەرێمی کوردستان بەتایبەتی سەرۆکایەتیی هەرێم و سەرۆکایەتیی حکوومەتی هەرێم و پەرلەمانی کوردستان، باشە ئەگەر سەرۆکایەتیی کۆمار و گوایە ئەمەریکاییەکان بوونەتە کۆسپ لەسەر ڕێگەی جێبەجێکردنی سزای لە لەداردانی ئەو تاوانبارانە، ئێوە بۆ ئەوەندە بێدەنگن سەبارەت بەدواخستنی ئەنجامدانی سزای ئەو تاوانبارانەی ئەنفال. ئەو کشوماتییەی راگەیاندن و بایەخنەدانی حزب و رێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنیی کوردستان لە چی و بۆچی؟، بەتایبەتی ئەوانەی کە ئەرکی بەرگری لە ماف و کێشەی ئەنفالکراوەکانیان خستووەتە ئەستۆی خۆیان، یان وەزارەتی کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان (هەرچەندە بیستوومە ئەو وەزارەتە داوای هەڵوێستیان کردبوو). ئەی ئێوە رۆشنبیران و خامە ئازادەکانی گەلەکەمان، قوتابییان و خوێندکاران و لاوانی خوێنگەرم و لێپرسراوانی دوارۆژمان بۆ دەنگی نارەزایی بەرز ناکەنەوە. مەجال نەدەن سازش لەسەر خوێنی شەهیدان

و موقەدەساتی خەڵکی کوردستان بکرێت. رەوا نییە تورکی ڕەگەزپەرست و کەمالیست و تۆرانی تەنگژەی ململانێی ناوەخۆی خۆیان و داخی بڕیاری تاوانبارکردنیان لەلایەن ئەمەریکاوە سەبارەت بەقڕکردنی ئەرمەنییەکان، بە کورد و هەرێمی کوردستان بڕژێنن. ململانێ و گەمە سیاسییەکانی نێو دەسەڵاتی فەرمیی کۆماری عێراق و باڵەکانیان دەبێت کورد نرخی بدات. بۆ کێ..؟ بۆ (سلطان هاشم احمد الطائي). ئەو سوڵتانە ئەوە ڕابردووی بێت و لە خێڵی (الطي) بێت و (الطي)یش لەو خێڵە عەرەبانەن کە سەرەڕمی تەعریب بوون لە کوردستان و زۆریان لە ڕیزی (فرسان الولید)دا بوون. کەس هەیە لە کورد سەرۆک جاش (شێخ حەنش) کە سەرۆکی خێڵی (الطي) بوو لە یاد نەبێت، کە چۆن پێشمەرگەکانی کوردستان لە ١٩٦٨/٤/١٣ سزای گەلیان بەسەردا سەپاند.

شەرمە بۆ ئێمەی کوردستانی، عەرەبی شیعە لە بەغدا و خوارووی عێراق خۆپێشاندان و کۆڕ و کۆبوونەوە ساز بکەن بۆ جێبەجێکردنی حوکمی دادگە بەسەر عەلی کیمیایی و سوڵتان هاشم و حوسێن رەشید تکریتی و، کوردستانییەکانیش بێدەنگ و تەماشاکەر و تا حەدێکیش ڕێگرین.

دوای وەلاوەنانی لێپرسراوەتیی یاسای (سەدام) لە جینۆسایدکردنی کورد چ بکرێت باشە..؟

رۆژی (٢٠٠٣/١٢/١٣) لە کۆنگرەیەکی رۆژنامەوانیدا لە بەغدا (پۆل برێمەر) سەرۆکی ئیدارەی مەدەنیی هێزی داگیرکەری ئەودەمی ئەمەریکا لە عێراق، دەستگیرکردنی دیکتاتۆری خوێنرێژ، (سەدام حوسێن)ی، لەلایەن هێزە سەربازییەکانی خۆیانەوە بەفەرمی ڕاگەیاند.

لە رۆژی (٢٠٠٥/١٠/١٩) (سەدام حوسێن و تاقمەکەی) لەسەر، کێشەی شارۆکەی (الدجیل)، بەتاوانی کوشتنی (١٤٨) کەس لە ئەندام و لایەنگران و کەسوکاری ئەو تاقمەی کە بە نەخشە و پلانی (حزبی دەعوەی ئیسلامی) ساڵی ١٩٨٢ هەوڵی تیرۆریی سەدامیان دابوو، دەست بە لەدادگەدانیان کرا لەلایەن (دادگەی تاوانکاریی عێراقی باڵا) بە سەرۆکایەتیی دادوەری کورد (رزگار محەمەد ئەمین) و، پاش ئەوەی (رزگار) لە ٢٠٠٦/١/٦ ناچار خۆی کێشایەوە لەو کێشەیە، دادوەری کورد (رەئووف رەشید) وەکو سەرۆکی ئەو دادگەیە دەستبەکار بوو، پاش چەندان دانیشتن و، لە رۆژی ٢٠٠٦/١١/٥، بە حوکمی لەداردانی (سەدام حوسێن) و (بەرزان)ی برای سەدام و (عواد البندر) و بەندکردن و بەرەڵاکردنی چەند تاوانبارێکی تر، کۆتا هێنرا بەو کێشەیە لەو دادگەییە و، حوکمەکان (تمیز) کران.

لە رۆژی ٢٠٠٦/١٢/٢٦، دادگەی تێهەڵچوونەوە (تمییز) حوکمی لە لەداردانی (سەدام حوسێن و بەرزان ئیبراهیم و عواد بەندەر)ی پەسند کرد و، حوکمی (تەها جەزراوی)ی رەت کردەوە و، داوای کرد ئەو حوکمە توندتر بکرێت واتە ئەویش (اعدام) و، دیارە دادگەی (تمیز) حوکمەکانی تاوانبارانی تری پەسند کردبوو.

له رۆژی (٢٠٠٦/٨/٢١) لەدادگـەدانی (سـەدام حـوسـێن) و تاقـمـێکی تر له دارودەســتــەکــەی، بە تـاوانی (الانفــال) لەلایـەن هـەمــان دادگــە (دادگــەی تاوانکاریی عێراقی باڵا) دەستی پێ کرد و، تاکو ئێستاش (٣٤) دانیشتنی کردووە و هێشتاش بەردەوامە.

له سـەعات (٦)ی بەرەبەیانی رۆژی ٢٠٠٦/١٢/٣٠، کە یەکەم رۆژی جەژنی قوربانی پیرۆز بوو (سەدام حوسێن) لەدار درا.

واتە لەدادگـەدانی سـەدام و تاقـمـەکـەی (٢٠٠٥/١٠/١٩) تاکـو لەداردانی (٢٠٠٦/١٢/٣٠) نزیکەی (١٤) مانگ و (١١) رۆژی خـایاند و له کۆی گشتیی ئەو مــاوەیە کــە له سـنووری (٤٣٦) رۆژ بـوو، تەنیــا له سـنووری (٣٨) رۆژی دادگەیی بووە (دانیشتن).

بەشبەحاڵی خۆم لەو باوەڕەدام هەموو کوردێکی نیشتمانپەروەر و وڵاتپارێز، له ناوەوە و له دەرەوەی کوردستان دڵخۆش بوون، بەدارڕمانی رژێمی سـەدام و گـرتنی و دادگـەییکردنی بەتاوانی (قـڕکـردنی بـە کـۆمـەڵ) و (تاوانـەکـانی دژ بەمرۆڤایەتی) و (تاوانـەکانی شـەڕ) و (پێشێلکاریی یاساکانی عێراقی)، هەر وەکو له یـاسـای دادگەی تاوانکاریی عێـراقی باڵا (بەشی دووەم ــ لقی یەکەم تاکو لقی چوارەم – دیاری کراوە و، بەمـادەکانی (١١– ١٤) روون کراوەتەوە و، ئێـمــەی کـوردسـتــانی چاوەڕوانـی ئەو رۆژە بووین ئەم دیکتـاتۆرە فـرە دڕندە، بدرێتــە دادگــە و دادگــەیی بکرێت لەســەر تـاوانەکـانی ئەنفـالکردنی زیاتر له (٢٠٠) هـەزار کـــــــوردی بێ تـاوان و گـــــــوللـەبـاران و له لـەداردان و بێ سـەروشوێنکردنی به دەیان هەزاری تر و کیمیابارانی هەڵەبجە و کاولکردنی زیاتر له ٤٥٠٠ ئاوایی و شــارۆکـەی کـوردســتــان و راگـوێزان و تـەعـریب و تەبعـیس و تاڵانکردنی سـەروەت و سـامـانی وڵاتەکـەمـان و گـشت تاوانەکـانی تری، دەرهەق بەگەلانی عێراق بـە کورد و عـەرەبی شـیـعـە و عـەرەبی سـوننە و تورکمـان و کلدان و ئاشـوور و سریانی و، بگرە هەتاکو دژ بە سـەرانی حزبە فـاشی رەفتـارەکـەی خـۆی و، خـزم و ئەفـرادی نـزیکی خـانـەوادەکەی و، تاوەکو دەگاتە شـەڕی دژ بەکۆماری ئیسلامیی ئێران (١٩٨٠) و داگیرکردنی دەوڵەتی

کوێت (١٩٩٠) و هەردوو شەڕە دۆڕاوەکەی دوا قۆناغی حوکمڕانی واتە: شەڕی ساڵی ١٩٩١ (گەردەلوولی بیابان) و شەڕی ساڵی (٢٠٠٣)ی رزگاریی العراق و پاشان داگیرکردنی لەلایەن هێزە سەربازییەکانی ئەمەریکاوە... هتد.

بەڵێ، هیچ کوردێک یان مرۆڤێکی نیشتمانپەروەر و خاوەن ویژدان نییە کە چاوەڕوانی دادگەیی و حوکمێک نەبووبێت کە ئەم تاوانبارە و گشت دارودەستەکەی بگەیەننە سزای دادوەرییانەی خۆیان.

بەڵام کەم کەس هەبوو مەزەندەی ئەوەی دەکرد کە سەدامی تاوانبار، تەنیا لەسەر ئەوەی کە (١٤٨) کەسی لە حزبی (الدعوة) یان لایەنگرانی ئەو حزبە، بەتاوانی هەوڵدانی (تیرۆرکردنی)، لە ساڵی ١٩٨٢، حوکمی لە سێدارەدانی لەسەر ئەو تاوانە ئەدرێت و، وا بە پەلە و بێ ئەوەی چاوەڕوان بکرێت هەتاکو کۆتاییهێنانی لەدادگەدانی لەسەر تاوانی (الانفال) کە هەروەکو لە سەرەوە ئاماژەمان بۆ کرد لە (٢٠٠٦/٨/٢١) دەستی پێ کردبوو، تاکو رۆژی لە قەناردانی سەدام (٣٣) دانیشتنی کردبوو، هەر بەردەوامە و (سەدام) تاوانباری ژمارە سەرەکی و خاوەن بڕیار و بەرپرسیاری یەکەم بوو لەوە و، لە گشت تاوانەکانی تریش.

هەر لە سەرەتای لەدادگەدانی سەدام و سەرانی تاوانباری رژێمەکەی وەکو دەرکەوت، پەلە پەل و فەوزا و بێ سەروبەریی پێوە دیاربوو، چ لە رووی پێکهاتە و تەکنیکەوە و چ وەکو مینبەرێک، تاوانباران ئیستیغلالی ئەو کەشوهەوایە بکەن و هۆڵی دادگە بکەنە مەیدانی ململانێی سیاسی و، زۆرجار وای لێ هاتبوو ئەوان دەبوون بە دادوەر و ئەمەریکا و رژێمی عێراق و دادگە و سەرۆکایەتیی دادگەکە تاوانبار و، هەردەم لە حاڵەتی هێرشدا بوون و سنووری داوونەریتی دادگەیان دەشکاند و بە دروشمە ژەنگاوییە کۆنەکانی جارانیان هەوڵیان دەدا رای گشتی بۆ لای خۆیان راکێشن، بەتایبەتی جادەی عێراقی و عەرەبی و ئیسلامی و، لەو بارەیەوە تاکو حەدێک سەرکەوتن و، سەدامێکی تاوانبار، لەژێر سێبەری عەدالەتیی دادگە و کەناڵەکانی راگەیاندنی جیهانی، وەکو (فارس العروبة) رەفتاری دەکرد و، لە جەلادێکی

تاوانبار بۆ قوربانییەکی غەدر لێکراو..!

هەرچی بێت هۆ و هۆکاری ئەو بێ سەروبەرییەی پرۆسەی لەدادگەدانی (سەدام و سەدامییەکان)، لە زۆر رووەوە سەرکەوتوو نەبوو، هەروەها ئامانجی خۆشی وەکو پێویست نەپێکا، هەر لە هەڵبژاردنی یەکەم تاوانی (الدجیل) تاکو بەڕێوەبردنی دادگە و پاشان حوکمدان و شێوە و شێوازی جێبەجێکردنی ئەو حوکمە. سەدام و سەدامییەکان تاوانی زۆر گەورەتر و خەتەرناکتر لە تاوانی (الدجیل)یان ئەنجام دابوو، چ بە ژمارە و پانتایی و چ لە شێوە و شێوازی جێبەجێکرنی ئەو تاوانانە و بەرەنجامەکانیانیش.

لەدادگەدانی (سەدام حوسێن) و دارودەستەکەی بەو شێوە و شێوازە کە ئاماژەمان بۆ کرد ئەگەر بڕیارێکی (عێراقی) بێت، ئەوە حکوومەتەکەی مالیکی وەکو حکوومەتێکی زۆرینەی عەرەبی شیعە مەزهەب و، مالیکی خۆی وەکو نوێنەری حزبی دەعوەی ئیسلامیی شیعی، نەدەبووایە مامەڵەیان لەگەڵ ئەم کێشەیە لە روانگەی حزبایەتییەکی تەسک و بۆچوونێکی مەزهەبی تەسکتر بووایە، هەروەها لایەنی کوردستانی بەتایبەتی، نەدەبووایە وا بەهاسانی کێشەی (الدجیل)یان لە پێش ئەنفال و هەڵەبجەی شەهید قەبووڵ بکردایە، لە کاتێکدا دەسەڵاتی فەرمیی کورد هەردەم دووپاتی ئەوە دەکاتەوە، لە (العراق)ی هیوا و ئاشتی، کورد شەریکە لە بڕیار و حوکمڕانی، یان هەر چ نەبووایە چاوەڕوانی ئەوەیان بکردایە تاکو لەدادگەدانی (سەدام و دارودەستە تاوانبارەکانی) لەسەر ئەنفال و هەڵەبجە تەواو دەبوو و، (سەدام)یان (حضوریا) بەو تاوانانە حوکم دەدا.

ئەگەر سەرانی دەسەڵاتی فەرمیی العراق هەندێ بەدووربینی و بەرچاوفراوانی و ستراتیجی سەیری لەدادگەدانی (سەدامیان) بکردایە وەکو (رجل دولة) رەفتاریان بکردایە، بەتایبەتی لە عێراقی پاش رزگاری و قۆناخی داگیرکردنی لەلایەن زلهێزی ئەمەریکاوە و ئەو شەڕە ناوەخۆییە (مەزهەبی و رەگەزییە) و ئەو هەموو دەستتێوەردانە دەرەکییە، هەر وەکو هەندێ لە چاودێران و لێکۆڵەری جیاجیا باسیان کردووە، دەبووایە لە تاوانەکانی خودی

سەدام و سەدامییەکانەوە، دەرهەق بە سەرکردایەتییەکی خودی حزبی بەعس و هاوڕێیانی خودی سەدام و کەسوکاری خۆی و (ئەنفال) و (هەڵەبجە) و (الدجیل) و ڕاپەڕین و شەڕ و تراجیدیاکانی تری ئەم تاوانبارانە دەستی پێ بکردایە چونکە:

سەدام و سەدامییەکان لە مێژووی العراق و ناوچەکە دیاردەیەکی تازە نەبوو. لە بەکارهێنانی زەبر و زۆر و پاوانکردنی دەسەڵات و سەروەت و سامان و حوکمی تاک و بنەماڵە و نوخبە، میراتێکە ڕەگ و ریشە هەڵکوتاوی نێو کۆمەڵگەی ئەو وڵاتانەن و گۆشکراوی کولتوورێکی داڕێژراوی زیاتر لە ئەوەندە سەدەیە و، بەدرێژاییی زیاتر لە یەک چارەکە سەدە (سەدام) و سەدامییەکان نوێنەر و زبانحاڵ و پراکتیزەکەری ئەو کولتوورە بوون و، تاکو دەهات بەئەمڕۆیشەوە بیروباوەڕ و هەڵسوکەوت و شێوە و شێوازی حوکمڕانی و دیاردەی (سەدامیزم) لە پەرەسەندندا بووە و، زۆر کۆمەڵگەی ئەمڕۆشمان دیاردەی (سەدامیزم)ی پێوە دیارە و گیرۆدەی ئەو ڤایرۆسەن.

بۆیە دەبووایە لەدادگەدانی سەدام تەنیا لەدادگەدانی دیکتاتۆرێک و کەسێکی نەخۆش و تاوانبار نەبووبایە، بگرە دادگەییکردنی قۆناغێک و (منظومە)یەکی فیکری و سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری بێت بەهەموو بوار و بەرەنجامەکانیانەوە.

بەم پەلەکردنە و بەو شێوە کاڵفامییەی حکوومەتی ناوەندیی بەغدا، ئەو دەرفەتە گەورەیەی لە دەست دا و بگرە لە جێبەجێکردنی حوکمەکەش کێشەکەی ئاڵۆزتر کرد و، تاکو ئەو رادەیە سەرکۆماری ئەمەریکا بەڕێز (جورج دەبلیو بوش)یش ناچار بێت، لە دیمانەیەکیدا لەگەڵ (جیم لێرر) لە کەناڵی تەلەڤزیۆنی (PBC)، کە رۆژی ٢٠٠٧/١/١٧ کەناڵە ئاسمانییەکان بڵاویان کردەوە، ئاماژە بەوە بکات کە کارەکە باش بەڕێوە نەچوو و، حکوومەتەکەی مالیکیی وەسف کرد بەوەی کە هێشتا (پێ نەگەیشتووە = غیر ناضجة).

ئەگەر لەداردانی (سەدام) وا بە پەلە، بڕیار و خواستێکی ئەمەریکایی بوو، واتە ئیدارەی بوش، ئەوە هێشتا هەڵەکە گەورەتر و خەتەرناکترە چونکە:

* هەرچی پێی دەڵێن سەروەریی العراق هێشتا فرِی بەواقیعەوە نییە لە زۆر بواردا هەر وایە، چونکە بەقسەی خودی مالیکی (توانای جووڵانەوەی تەنیا یەک (سریە) سەربازیشی نییە).....!

* هەرچی پێی دەڵێن هەوڵی ئاشتبوونەوەی گشتی و دامرکانی شەڕی ناوەخۆ و بنبڕکردنی توندوتیژی کەوتە گومانەوە، هەروەکو (طارق الهاشمي) جێگری سەرکۆماری العراق رای گەیاند لە لەندەن.

* هەرچی پێی دەڵێن شەفافیەت و مافی گەلان و مرۆڤ و پرۆسەی دامەزراندنی دیموکراسی و گۆڕینی رۆهەڵاتی ناوەڕاست دوورە لە راستی کاتێک هیچ حیسابێکی وەها نەکرابێت بۆ هەست و خواستی گەلانی عێراق و لە پێش هەمووشیانەوە گەلی کورد و تراجیدییەکانی.

بەندە وەکو کوردێک و لە ڕوانگەی کێشە چارەسەرنەکراوەکەی گەلەکەم و بەرژەوەندیی باڵای نەتەوەکەم، بە هەموو مەترسییەکانی ئەم قۆناغە، لەداردانی (سەدام) وا بەپەلە و پێش تەواوبوونی دادگەییکردنی (حضوریا) لەسەر (ئەنفال و هەڵەبجە)ی شەهید و گشت تاوانەکانی تری دەرهەق بە نەتەوەکەم تاوانێکە نەک تەنیا دەرهەق بە ئێمەی زیندووی ئەمڕۆ و نەوەی داهاتوومانە، بەڵکو دژ بەقوربانییەکانی غەدری مێژوو و گشت تراجیدییەکانمان لە سەرووی هەموویشی کارەساتی (ئەنفال) و (هەڵەبجە) بوو.

کەسێکی بەویژدان مووتەئەسیف نییە لە حوکمی لەداردانی (سەدام)، وەلێ ئەوەی کە سەرنجڕاکێشە، بێدەنگیی لایەنی فەرمیی کوردستانە و رۆڵی وەکو (شەریک) لە دەسەڵات و بەڕێوەبردنی ئەم حکوومەتە لە گشت ئاستەکان، سەبارەت بەئەولەویاتی لەدادگەدانی تاوانبارانی رژێمی پێشوو، ئەو بە پەلەکردنە و، ئەو بێ ئاگاییە لە شێوە و شێوازی جێبەجێکردنی حوکمەکە، بە تایبەتی هێشتا دادگەیی سەدام و داروودەستەکەی لەسەر تاوانی (الانفال) بەردەوامە و زۆریشی نەمابوو، هەروەها هێشتا کێشەی (کیمیابارانی هەڵەبجە) دەستی پێ نەکردووە.

ئەوەی ئێمەی هاوولاتی ئاگەدارین و بەردەوام دەسەڵاتی فەرمیی کورد لە

بەغدا و لە هەرێم جەختی لەسەر دەکەن ئەوەیە، کە حکوومەتەکانی (العراق)ی پاش قۆناغی (رزگاری) حکوومەتی (خۆمانە) و حکوومەتێکی هاوبەشە و گشت بڕیارەکانی بە (توافق)ە و، بێ کورد نە دەسەڵاتی ئەمەریکا لە العراق و نە حکوومەتە یەک لە دوای یەکەکان و بەتایبەتی حکوومەتی (المالیکی) بێلایەنیی کوردی دەستنوێژیشیش ناگرن...!

لە هەرسێ دەسەڵاتەکەی ئەم (دولة العراق)ەدا کورد بوونی هەیە بە (دادگەی تاوانکاریی عێراقی باڵا) و دادگەی (تێهەڵچوونەوە = تمیز)یشەوە، هەروەها لە هەرێمی کوردستانیشدا حکوومەتێکمان هەیە و لە سەرووی هەردوو حکوومەتیشەوە (دادگەی فیدراڵیی باڵا)ش هەیە و، لایەنی کوردستانیش دوو حزبی دەسەڵاتداری هەیە کە سەرکردایەتییەکانیان لە گشت نەخشە و پلانەکانی بواری پێوەندار بەکێشەی گەلی کوردستانەوە بەرپرسیارن، کەچی:

هەر لە سەرەتای دەستپێکردنی دادگەییکردنی (سەدام) و داروودەستەکەیەوە چ لە ئەولەویاتی تاوانەکان و چ لە شێوە و شێوازی بەڕێوەچوونیدا، جیدییەت و وردبینیی لایەنی دەسەڵاتی فەرمیی کوردی پێوە دیار نەبوو، هەروەها:

ئەو یاسایانەی کە سەدامیان پێ دادگەیی کرد، کورد لە داڕشتن و لە پەسندکردنی بەشدار بوو. لە مادە (٢٧- دووەم)یدا هاتووە (لا یجوز لأیة جهة کانت بما في ذلك رئیس الجمهوریة اعفاء او تخفیف العقوبات الصادرة من هذه المحکمة وتکون العقوبة واجبة التنفیذ بمرور (٣٠) یوما من تأریخ أکتساب الحکم او القرار درجة البتات) و ئەم دەقەش روونە.

دەبوایە لایەنی کوردستانی کاتێک کە زانی پرۆسەی دادگەییی (سەدام) بە ڕووداوی (الدجیل) دەست پێ دەکا لەم مادەیە ورد بوونایەتەوە و بەم دەقە رازی نەبوونایە و، دەکرا هەر لەو کاتە بە (تعدیل)، یان چاکسازی، یان لە ڕێگە یاساییەکانی ترەوە، یان هەرچی نەبێت بەپێی پرەنسیپی (التوافق) چارەسەری ئەو دەقە بکرایە و، پەلە بکرایە لە کۆتاییهێنان بە کێشەی (الانفال) و هەڵەبجە... هتد و، ئەو کاتە هەنگاوە یاساییەکانی تریش ئەنجام بدرایە.

ئەگەر کورد خۆی بایەخی بەم لایەنەش نەدابێت یان بیری لێ نەکردبێتەوە، خۆ پێش لەداردانی (سەدام) دادوەری گشتی گوتی (ئەگەر تاوانی ئەنفال لەسەر (سەدام) ئیسپات بوو، ئەوە ناتواندرێت سزایەکی تری لەسەر بسەپێندرێ، چونکە تاوانەکەی لەسەر لادەچێ ((عنه الجرم)).

لەدادگەدانی (سەدام و تاقمەکەی) بەپێی یاسای (دادگەی تاوانکاریی عێراقی باڵا) بەڕێوە چوو، ئەم یاسایەش ڕێگەی بەو دادگەیە داوە کە سوود لە یاسای (اصول المحاكمات الجزائية)ی عێراقی ژمارە (٢٣) ساڵی ١٩٧١و بڕیار و یاسای تریش وەرگرێت و، چۆنیەتیی جێبەجێکردنی لەداردانیش بەتایبەتی بەپێی مادەکانی (٢٨٣-٢٩٣) لە فەسڵی دووەمی ئەو یاسایەدا (اصول بەوردی باس کراوە و، بۆ کێشەی دەرچوواندنی (مرسوم جمهوري)ش لەلایەن ئەنجوومەنی سەرۆکایەتییەوە دیارە پشت بەستراوە بە بڕگە (سادسا) لە (امر مراعاة العمل بعقوية ائعدام رقم (٣) لسنة ٢٠٠٤) کە لەلایەن سەرۆک وەزیرانی حکوومەتی گواستنەوەی عێراقەوە (د.اياد علاوي) دەرچوو کە دەڵێت (سادسا: استثناء من حكم الفقرة (ب) من المادة (٢٨٥) من قانون أصول المحاكمات الجزائية رقم (٢٣) لسنة ١٩٧١ والمادة (٢٨٦) منه، تنفذ عقوبة ائعدام بعد موافقة رئيس الوزراء ومصادقة مجلس الرئاسة.) و، لە (دەستووری هەمیشەییی (کۆماری العراق)یشدا لە مادەی (١٣٤)یدا جەختی لەسەر مانەوە و کارکردنی دادگەی تاوانکاریی عێراقی باڵا) کردووە.

لێرەدا باسی یاسایی و نایاساییی ئیجرائاتەکان و هەنگاوەکانی جێبەجێکردنیان ناکەین، ئەمە بۆ یاساناسان و پسپۆڕانی ئەو مەیدانە جێ دەهێڵین، بەڵام ئەوەی لای ئێمە ڕوونە کە (تصديق)کردن بێ پەسندکردنی (ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی) نابێت و، گوتراویشە کە گوایە لایەنە پێوەندارەکان ئاگایان لە ڕۆژ و کات و شوێنی لەداردانی (سەدام) نەبووە، لەوانەیە ڕاست نەبێت، چونکە لە دیدارێکی کەناڵی ئاسمانیی (العربية)دا (د. نوري المالكي) سەرۆک وەزیرانی (العراق) شەوی ٩ لەسەر ١٠ی ٢٠٠٧/١ گوتی: (ان كل المعنيين أعلموا بالتنفيذ). تاکو ئێستایش لایەنەکانی پێوەندار

که ئەم گازندەیەیان دەکرد ئەم قسەیەی مالیکییان بە درۆ نەخستووەتەوە.

گریمان وابێت دەسەڵاتی کورد بێ ئاگا بووە لەو پرۆسەیە بە (فەرمی)، باشە ئەدی کاری ئەو هەموو نوێنەرانەی کورد چییە لە ئەنجوومەنی سەرۆکایەتی و لە ئەنجوومەنی وەزیران و وەزیرەکان و جێگران و دیوان و ڕاوێژکاران و مەکتەبەکان، یان ئەوانەی لە دەزگا هەواڵگرییەکان و ئاسایشی العراق و، دەزگا ئەمنییەکانی کوردستان و ڕێکخستنی هەردوو حزبی دەسەڵاتداردا کار دەکەن چۆن لەو هەموو مشتومڕەی نێوان سەرۆکایەتیی ئەنجوومەنی وەزیران و سەفارەت و کاربەدەستانی ئەمەریکا لە (العراق) تاکو دەگاتە کۆشکی سپی و سەرۆک بوش وەئاگا نەهاتن.؟!، تۆ بڵێیت تاکو ئەو ڕادەیە کورد بێ خەبەر و بێ ئاگا بێت لەو کێشەیە و، نەزانێ لەم وڵاتەدا چی ڕوو دەدات..!

هەروەها گـریدانی ئەو پەلەکـردنە سەبارەت بە لەداردانی (سـەدام) بەتەمەنەوە، یان لە (ترسی هەڵهاتنی)، ئەوەش یاسا چارەسەری کردووە بەوەی کە لایەنی (کەمی) تەمەنی دیاری کردووە کە نابێت لە (٢٠) ساڵ کەمتر بێت زۆریی (تەمەن)ی دیاری نەکردووە و، هەتا ئێستایش، نە لایەنی ئەمەریکایی کە (سەدام)یان لەلا بەند بوو تاکو تەسلیمکردنی بەدەسەڵاتی فەرمیی (عێراقی) و، نە خودی دەسەڵاتی فەرمیی عێراقیش، پەلەکردنی لەداردانی (سەدام)یان گرێ نە داوە بەباری (ئەمنی)، یان لە ترسی هەڵهاتنی.

ژمارەیەکی زۆر لە کاربەدەستانی ناوەوە و دەرەوە لەمەڕ چۆنیەتیی جێبەجێکردنی حوکمی لەداردانی ئەو تاوانبارانەوە، ڕەخنە و نیگەرانیی خۆیان پێشان دا وەکو سەرۆک بوش و بلێر و یەکەتیی ئەورووپا، وەزیری دەرەوەی ئەمەریکا و بەریتانیا و چەند ڕێکخراوێکی تایبەت بەمافەکانی مرۆڤ لە رووی ڕێزنەگرتنی حکوومەتی مالیکی لە یاسا و ڕێساکان لە کاتی جێبەجێکردنی حوکمەکە بەتایبەتیش بەرچاونەکردنی رۆژی جەژنی قوربانی پیرۆز.... هتد.

بەهەرحاڵ ئەو کەموکورتییانە بوونە یەک لەو فاکتەرە سەرەکییانەی کە پانتاییەکی زۆر لە جادەی عێراقی و عەرەبی و ئیقلیمی و جیهانی بە کوردیشەوە ڕەخنە و نیگەرانیی خۆیان نیشان بدەن، نە (ترحماً) بۆ (سەدام)

بگره (احتراماً) بۆ یاساو ڕێسا و بەهای لایەنە ڕۆحییەکانی مرۆڤ، با ئەو ئیجرائاتە دەرهەق بە تاوانبارێکی دڕندەی وەکو (سەدام)یش بێت، هەر ئەم کردارەش بووە هۆی ئەوەی کە سەدامییەکان ئیستیغلالی بکەن.

پاساودانی لە بێ هەڵوێستیی دەسەڵاتی فەرمیی کورد، بەگشت ئاستەکانییەوە، چ لە سوورنەبوونیان لەسەر ئەولەویاتی لەدادگەدانی تاوانبارانی رژێمی پێشوو و دواخستنی جێبەجێکردنی لەداردانی (سەدام) تاکو هەر چ نەبێت کێشەی داداگەییی (الانفال) تەواو دەبوو، یان بەشدارنەکردنی نوێنەری کورد لە پیادەکردنی دەسەڵاتێکی دەستووری لە پرۆسەی جێبەجێکردنی حوکمەکە و پاساودانی، بە(نەمانزانی)، یان (بۆ ئەوەی عەرەب نەکرێت بە دوژمنی کورد) یان (سوننەی عەرەب نەبێتە دوژمنی کورد)، بیر و بۆچوونێکی یەکجار لاواز و بێ بنەما و دوورە لە هەستکردن بە گیانی لێپرسراوەتی وەک ئەوەی (نەزانین) مرۆڤ لە مەسئولیەت رزگار بکات، یان وەک ئەوەی گوایە (سەدام حوسێن) و دارودەستە تاوانبارەکەی نوێنەری عەرەب بن، یان نوێنەری عەرەبی سوننە بن، یان وەک ئەوەی بڵێی بێدەنگی دەبێتە مایەی ڕاوەستانی هەڵمەتی دژایەتی و تیرۆر دژی کورد لەلایەن تاقم و دارودەستەی شۆڤێنیزم و سەدامییەکان و تیرۆریستانەوە.

بەواتایەکی تر ئەم جۆرە پاساو و بۆچوونە چەوتانە بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ بۆ ئەوە دەمانبا کە ئەوانەی پلە و پایەی فەرمییان پڕ کردووەتەوە مافی شەخسی و ئیمتیازی تایبەتی خۆیانە، نەک (مافی کورد)، لەلایەکی تریشەوە ئەمە وەکو دانپێدانانێکە بەوانەی کە لەلایەن بزاڤی ڕزگاریخوازی کوردەوە، دژ بەسەدام و ڕژێمەکەی کراوە و گوتراوە، دژ بەعەرەب و دژ بەعەرەبی سوننە بووبێ، نەک بەرگری لە ماف و مانەوەی گەلی کورد.

ئەم جۆرە بیر و بۆچوون و پاساودانەوە و، بێدەنگییە لە ڕاپێچکردنی تاوانبارێکی وەکو (سەدام) وا بەپەلە، لە ڕاستیدا (ڕاپێچکردنی) مافێک و قۆناغێکە کە لەگەڵ ئەودا هەموو دۆسیە شاراوەکانی گشت ئەو تاوانانەی دژ بە کورد و کوردستان: (ڕاگوێزان، تەعریب، تەبعیس، گۆڕینی قەوارەی

نەتەوایەتی، ئەنفال. ئەنفالکردنی بارزانییەکان و فەیلییەکان و، کیمیابارانی هەڵەبجە) وەک بەرپرسی یەکەم زیندەبەچاڵ کرا. بەمەش سیاسەتی جینۆسایدکردنی خەڵکی کوردستان، کە بەفەرمان و بە نەخشە و پلانی خودی (سەدام) ئەنجام دران، لەلای ڕای گشتیی جیهان و لەنێو پانتاییی عەرەبی العراق و جیهانی عەرەبی و ئیسلامی و بەتەواوی ڕوون نەبووەوە و بەبێ ئەوەی دیکۆمێنتیش بکرێن هەمووی وەها ڕۆیشت..!

ئەوەی سەدامی گەیاندە پەتی قەنارە، وڵاتەکەمانی بەرەو ئەم تەنگژە برد، ئەو ئەقڵییەتە بوو کە هەردەم حیسابی بۆ بەرژەوەندی و هەست و خواستی خەڵک و بەها ڕۆحی و کۆمەڵایەتییەکانی میللەتەکەی خۆی نەدەکرد.

ئێمە ڕووی ڕەخنەمان لە مالیکی و حکوومەتەکەی مالیکی دەکەین بە باڵە کوردییەکەشیەوە، هەروەها لە دەسەڵاتی فەرمیی هەرێمی کوردستانیش، سەبارەت بەو پەلەکردنە و بەبێ ڕەچاوکردنی هەست و خواستی نەتەوەی دووەمی ئەم (العراق)ە کە خاوەن گەورەترین تراجیدیای جینۆسایدی کۆتاییی سەدەی بیستەمە و، ئەو پرەنسیپانەش کە هەردەم جەختی لەسەر دەکەن لەمەڕ ڕێزگرتن لە دەستوور و یاسا و، ڕەچاونەکردنی قودسیەتی بەها ڕۆحییەکان و قوربانییەکانی (ئەنفال و هەڵەبجە) کە دوو هێمای سەرەکیی گەورەن بۆ ئێمەی کورد کە لە دەستووریشدا جەختی لەسەر کراوە.

ئەم لاسارییە و ئەم بێباکییە لە کورد و لە قوربانییەکانی، وەکو هێزێکی کاریگەر لە بەرهەڵستکاری سەدام و سەدامییەکان و لە ڕماندنی ڕژێمەکەی و لە دامەزراندنەوەی ئەم (العراق)ە و لە پێکهاتنی حکوومەتەکەی خودی مالیکی و مانەوەی لەسەر دەسەڵات و پاراستنی ئەم (العراق)ە، پێویست بەهەڵوێست و پێداچوونەوە دەکات و، ئەم جۆرە عەقڵییەت و ڕەفتارەش جێگەی مەترسییە و ناکرێت دەسەڵاتی فەرمیی کورد بەهەند وەری نەگرێت.

ئەگەر ئەم پەلەکردنە لە دەسەڵاتی مالیکییەوە بووبێت ئەوە ماهیەتی ئەم تاقمە دەسەڵاتدارەی ئێستای ناوەندی بەغدای ڕۆشنتر کردەوە، بەتایبەتی دید و مامەڵەکردنیان لەگەڵ کورد و کێشە و داخوازییەکانی کە دیارە هێشتا

لەلای ئەوان لە ڕوانگەی (دوو نیەت) و هاووڵاتی دەرەجە نزمەوە سەرچاوە وەردەگرێت.

نازانم کورد چۆن لە ماف و دواڕۆژی خۆی دڵنیا دەبێت، ئەگەر ئەمانە بەم شێوەیە مامەڵە بکەن نەک تەنیا لەگەڵ کێشەی ئەمڕۆ و زیندووەکانیدا، بگرە لەگەڵ شەهیدانی و لەگەڵ موقەدەساتیشیدا وەها ڕەفتار بکەن...؟!

ئەگەر لایەنی ئەمەریکاییش لە پشت لەداردانی (سەدام) بووە بەو شێوەیە و بەو پەلەیە وەک چەپکە گوڵێکی کاکە (بوش) بۆ کۆتاییی ساڵی ٢٠٠٦ و سەرەتای ستراتیجییەتە تازەکەی ساڵی ٢٠٠٧ لەمەڕ (العراق)، ئەوە ئێمەی کورد، پاش ڕاپۆرتی (بیکەر- هاملتون) و، بەرنامە تازەکەی بوش بۆ چارەسەرکردنی تەنگژەکانی (العراق) و، بێ گوێدان بەداخوازی و هەستی خەڵکی کوردستان و کەسوکاری قوربانییانی ئەنفال و هەڵەبجە.. هتد، دەڵێین: خوا بکا ئاخیری خێر بێت..!

بەهەرحاڵ لەداردانی (سەدام) و (بەرزان)، وا بەپەلە، فرسەتێکی هەرە گرینگی لەدەست داین سەبارەت بەزانینی نهێنییەکانی تاوانی (الانفال) و کیمیابارانی (هەڵەبجە) و (ئەنفالی بارزانییەکان و فەیلییەکان) و هەموو لایەنە شاراوەکانی تری تاوانی جینۆسایدکردنی خەڵکی کوردستان، لەگەڵ ئەم دوو تاوانبارە خرایە ژێر گڵ، ئەمە لە لایەک، بەڵام لایەکی تری هێشتا ماوە، ئەویش بەردەوامبوونی لەدادگەدانی تاوانبارانی تری تاوانی (ئەنفال) و تاوانی (کیمیابارانی هەڵەبجە) و تاوانەکانی ترە کە سەدام و سەرانی ڕژێمەکەی بەرپرسیار بوون لێیان و، ئەوەی کە ماوەتەوە تا لە دەستی نەدەین و مردار نەکرێتەوە، بەباشی دەزانم ئەم هەوڵانە بدرێت:

پشتگیری و هاوکاری و کارئاسانی باشتر بکرێت بۆ ئەو پارێزەرانەی کە وەکو هەیئەتی (دیفاع) لە ئەنفالکراوەکان و کەسوکاریان خۆیان بەخت کردووە و، هەروەها بەهێزکردنی ئەو هەیئەتە بەزیادکرنی پسپۆڕ و شارەزای ئەو بوارانە.

یەک لە کەناڵە ئاسمانییەکانی تەلەڤزیۆنەکانی کوردستان تەرخان بکرێت بۆ دانیشتنەکانی (پێشوو و ئێستای) ئەم دادگەیە و رۆژانە پێشان بدرێت، بە تەرجوومەی فەوریی ئینگلیزی و تۆژینەوەی پسپۆڕانەوە و، ئەگەر بکرێت کەناڵێکی رادیۆیش بۆ ئەم کارە تەرخان بکرێ.

دانیشتنەکانی دادگە کۆپی بکرێت و بدرێت بەگشت ناوەندەکانی حزبی و رێکخراو و مەڵبەندەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی لە ناوەوە و لە دەرەوە و، هەروەها تەلەڤزیۆنەکانی جیهانیش و، ئەو ناوەندو رێکخراوانەش ڕاسپێردرێن کە کۆڕ و کۆبوونەوە و سیمیناری بۆ ساز بکەن.

دەسەڵاتی فەرمیی کوردستان و گشت لایەنە پێوەندارەکان کار بۆ ئەوە بکەن وەک چۆن: لە ساڵی ۲۰۰۰دا دانیشتوانی ئوسترالیا ڕێپێوانێکی گەورەیان ساز کرد کە پتر لە ۲۰۰هەزار کەس تێیدا بەشدار بوون بۆ ئەوەی داوای لێبووردن لە دانیشتوانی ئەسڵیی ئوسترالیا بکەن لەسەر ئەو زوڵم و زۆرەی کە دەرهەقیان ئەنجامیان داوە، هەر بەم بۆنەیەشەوە لەسەر باڵەخانە بەناوبانگەکەی ئۆپەرا ئاڵایەکی مەزنیان هەڵکردووە و لەسەریان نووسیوە (Sorry) واتە (ببوورە) ئەمەش وەکو دیکۆمێنتێکی ڕووداوەکە.

لەمانگی ئاداری ساڵی ۲۰۰۰دا پاپای فاتیکان لە هەڵوێستێکی چاوەڕواننەکراودا لە نوێژێکدا لە خوا پاڕایەوە لە گوناهەکانی کڵێسا خۆش بێت کە دەرهەق بە جوولەکەکان و ئاشتی و خۆشەویستی و ئاینەکانی تر کردوویانە، ئەم ئیعتیرافەش دیکۆمێنتکردنی ئەو رووداو و کارەساتانەیە کە کڵێسا لەم بوارانەدا ئەنجامی داوە.

پەرلەمانی فرەنساییش پارساڵ قەتلوعامی ئەرمەنییەکانی تورکیای دیکۆمێنت کرد.

هەروەها پێویستە بە شێوە و شێوازی جیاجیای تریش کار بکرێ بۆ ئەوەی:

یەکەم: بەفەرمی جینۆساید تەسبیت بکرێت لە ئاستی دادگە و پەرلەمان و حکوومەتی (العراق) و داوای لێبووردنی فەرمی لە خەڵکی کوردستان بکرێ و

قوربانییان قەرەبوو بکرێنەوە.

دووەم: کۆنگریسی ئەمەریکایی تاوانەکانی ئەنفال و هەڵەبجە، وەک کردەوەیەکی جینۆسایدی رژێمی سەدام حوسێن دژ بەخەڵکی سڤیلی کوردستان دیکۆمێنت بکات، بەتایبەتی کە هەندێ لە کاربەدەستانی بەرزی ئەمەریکا لە ئاستە جیاجیاکاندا دانیان پێدا ناوە.

سێیەم: بەفەرمی لایەنە نێودەوڵەتییەکان تاوانی (جینۆسایدکردنی کورد) ئیدانە بکەن، کە سەدام حوسێن و رژێمەکەی ئەنجامیان داوە و، هەروەها دیکۆمێنتیش بکرێت، چونکە هەم ئەمەریکا و هەم زۆر لە وڵاتانی ئەوروپا و نێوەندەکانی نێودەوڵەتی کەم یان زۆر هاوکار و ئاگەدار بوون لە دروستکردنی چەکی کیمیاوی و بایۆلۆجی لەلایەن رژێمی عێراقەوە، زۆرجاریش لە کارەساتەکانی ئەنفال و هەڵەبجە و گشت تاوانەکانی تری سەدام و رژێمەکەی، نەک هەر بێدەنگ دەبوون، بگرە پاساویشیان بۆ دەهێنایەوە...!

چوارەم: هەموو بەڵگە و فایلەکانی دادگەی ئەنفال و کیمیابارانی هەڵەبجەی شەهید و گشت تاوانەکانی تری رژێمی نەفرەت لێکراوی سەدام و بەعسی فاشی دەرهەق بەخەڵکی کوردستان، لەگەڵ ناوی گشت شەهیدانی کوردستان، کۆ بکرێنەوە و لە ناوەندێکی زانستی تایبەتدا بپارێزرێن.

دوور نییە جێبەجێکردنی ئەم پێشنیازانە کارێکی وا ئاسان نەبێت، وەلێ مەحاڵیش نین ئەگەر درێغیی لێ نەکرێت..!

تێبینی:

* ئەم نووسینە لە کۆواری (هەرێمی کوردستان) بەدوو بەش یەکەمیان لە ژمارە ٣٩٧ لە ٢٣/ کانوونی دووەم و بەشی دووەم لە ژمارەی (٣٩٨)دا لە ٣٠ کانوونی دووەم ٢٠٠٧ بڵاو کرایەوە.
* لە سایتی دەنگەکان بڵاو بووەوە.

عێراقی ئەمڕۆ و دۆزی کورد

(العراق) هەر لە کاتی دروستکردنی، بەتەحدید، لە نێوان ساڵانی (١٩٢١-١٩٢٥)، پێکهاتەیەکی دەستکرد و داتاشراو و، ناتەبایە لە نێوخۆ و لەگەڵ دەوروبەری.

ئەم کیانە داتاشراوە، بەخاک و بەسنوور و بەدەسەڵات و بەدەستوور، دەستکردی زلهێزەکانی ئەودەمە بوون، بەتایبەتی بەریتانیا و هاوپەیمانانی و، تەعبیریش بوو لە بەرژەوەندییەکانیان و، بەدەر لە بەرژەوەندیی نەتەوەکانی ناوچەکە.

ئیدی لەو رۆژەوە ئەم کیانە سەقەتە ئارامی و ئاسوودەیی بەخۆیەوە نەبینیوە و هەتاکو وابێت لە خراپەوە بەرەو خراپتر دەڕوات و، ئەمڕۆشی گەواهیی دوێنێیەتی و، ئەوەی بەسەقەتی دروست بوو هەر بەسەقەتیش دەڕوات و، تاکو ڕەوشەکە گەیشت بەوەی کە سەرلەنوێ ئەم کیانە دارمێنن. ئەمجارەیان لەلایەن زلهێزی ئەمەریکا و هاوپەیمانانی، پاش رزگارکردنی، (العراق)یان بە هەرسێ دەسەڵات و بەدەستوور و بە سوپا و پۆلیس و گشت دەزگا داپلۆسێنەرەکانی هەڵوەشێننەوە و، رژێمێکی لاواز و دەستکرد لەسەر بنەمای دەستوورێکی (کاتی و هەمیشەیی) و پڕ لە گرفت و تەناقوزات بسەپێنن و، ئەمەی ئەمڕۆی (العراق) و بەرەنجامەکانی زیاتر لە هەشتا ساڵی پێکەوەگرێدانێک و ژیانێکی بێ ئارەزوومەندانە و سیاسەت و ستراتیجییەتی زلهێزەکانە و، بەتەحدید ئەمەریکا، کە سیما سەرەکییەکانی:

ناوچەیەکی جەزبی ئیرهابی جیهانی..

دەستوور و سیستەمێکی (پەرلەمان و حکوومەت)ی زۆرینەی ئیسلامی

سیاسی، تێدا ئەو حکوومەتە بە یارمەتیی زیاتر لە (١٧٠) هەزار سەربازی هاوپەیمانان، کە نزیکەی (١٥٠) هەزار سەربازی ئەمەریکاییە، دوو ئەوەندەیش عێراقی کەچی تاکو ئێستا نەیانتوانیوە ئەمن و ئاسایشی (ناوچەی سەوز، کە لە ٣ تاکو ٤کم زیاتر نییە) مسۆگەر بکەن.

نەبوونی ئاسایش و ئارامی و پەرەسەندنی توندوتیژی و شەڕێکی ناوەخۆی تایفەگەری لە نێوان عەرەبی (سوننە و شیعە) و، رەگەزی دژ بەکورد.

گرانی و قڕوقاتی و تالانی سەروەت و سامانی ولات و نەبوونی کەرەسەکانی خزمەتگوزاری.

هەڵهاتن و ئاوارەبوونی چەند ملیۆن کەسی عێراقی لە ناوەوە بۆ ناوەوە و لە ناوەوە بۆ دەرەوە.

دەستتێوەردانی دەرەکی بەتایبەتی هەندێ لە ولاتانی دراوسێ.. هەر چۆن ئەمەریکا، سەرکەوتوو بوو لە رزگاریی العراق و جێگەی رێزی زۆربەی گەلان و ناوچەکە بوو، هەروەها بەگۆڕینی رۆڵی خۆی بۆ داگیرکەر، لەگەڵیدا غروور و کەللەڕەقیی بوش و ئیدارەکەی بووە مایەی نارەزایی و مەهانەی دەستتێوەردان و ئیرهاب و ماکی شەڕی ناوەخۆ و، ئەو بارودۆخە کورد و کوردستانیشی گرتووەتەوە چونکە:

کوردیش فاکتەرێکی هاوکێشەکانە و، کێشەکەشی یەک لە بنەما سەرەکی و گەرمەکانی ئەم هاوکێشانەیە کە:

هێشتا نیوەی خاکەکی لە دەرەوەی دەسەلاتی خۆیدایە و، لە ناوچەکانی تەماس لەسەر ناسنامەی کورد تیرۆر دەکرێت و، ڕاو دەنرێت و، ئەمڕۆ لە سنووری (یەک ملیۆن و نیو) هاوولاتیی کورد ماڵ و حاڵی خۆیان بەجێ هێشتووە و لە ولاتی خۆیان ئاوارەنە، بەتایبەتی لە ناوچەکانی مووسڵ و بەغدا و دیالە... هتد.

بەهەزاران هاوولاتیی کورد لە ماوەی ئەم دوو سێ ساڵەی دواییدا گیانیان لەدەست داوە و، لەوەش زیاتر تووشی زەرەر و زیانی مادی و مانەوی بوونەو،

هیچ لایەکیش وەکو پێویست ئاوڕیان لێ نادەنەوە.

کێشەی کورد کە وەکو (کێشە) بەتایبەتی برێتییە لە قەوارەی (فیدراڵییەت) بەسنوور و دەسەڵات و سەروەت و سامان... هتد، تاکو ئێستاش چارەسەر نەکراوە وەکو پێویست، ئەوەشی کە کراوە پڕ لە کەموکوڕی و کۆسپەو، لەوەش خەتەرناکتر، نیوەی کوردستانی باشوور (کوردستانی عێراق)، کە پانتاییەکەی لە سنووری (٤) جار بە ئەندازەی وڵاتێکە وەکو لوبنان، بەپێی دەستوور کراوە بە (المناطق المتنازع علیها)، واتە ماف درا بەزۆرینەی عەرەبی العراق وەکو کورد ببێتە (مدعي) لەسەر نیوەی خاکی باب و باپیرانمان و، بڕیاری چارەنووسسازیشی بەدەستی ئەوانە...

هەندێ لەو مافانەش کە لە دەستووردا هاتووە یەک لە خاڵەکانی ناکۆکیی ئەمڕۆی ئەم (العراق)ەیە و مەترسیی پاشگەزبوونەوەش هەیە لەوانە: شێوەی فیدراڵییەت.. دەسەڵاتی هەرێم...سەروەت و سامان... ناسنامەی العراق.. مادەی (١٤٠)... هتد.

پرسیارەکەتان:

ئاخۆ مادەی (١٤٠)ی دەستووری هەمیشەییی کۆماری العراق جێبەجێ دەبێت یان شیمانەیەکە..؟ دەڵێن ئەم مادەیە نە پێش ئەم بارودۆخە و، نە ئێستا و نە لە داهاتووش قابیلی جێبەجێکردن نییە. هۆکاریش زۆرە لە سەرووی هەموویانەوە کەموکورتیی مادەکە و میکانیزمی جێبەجێکردنەکەیەتی و، ساڵانی ٢٠٠٤ و ٢٠٠٥ و چەند هەفتەیەک پێش ئێستاش بە دوور و درێژی باسمان کردووە.

مەعلوومە لە پاش قۆناغی رزگاریی (العراق)دا ئەمەریکا خاوەن بڕیارە، دەسەڵاتی کوردی بەفەرمی هەرگاف جەختیان کردووە کە هاوپەیمانیی ئەمەریکان لە گشت قۆناغەکانی ئەو پرۆسەیە بە ئەمڕۆیشیەوە و، شەریکن لە داڕشتنەوە و بەڕێوەبردنی ئەم عێراقە، وەلێ ڕەفتاری ناوەندی بەغدا تاکو ئێستا جێگەی نیگەرانییە لە زۆر رووەوە، خاڵەکانی ڕاپۆرتی بیکەر- هاملتۆن

کە لە ٢٠٠٦/١٢/٦ ڕاگەیەندرا و بە فەرمی درا بە سەرۆک بوش و پاشتر بڵاو کرایەوە، چ بەگشتی و چ ئەوەی تایبەتمەندە بەکێشەی کوردەوە، وەرچەرخانێکی خەتەرناکە، نەک تەنیا ئاو دەخاتە سەر جۆگەی ئاشی گشت لایەنەکانی ناوەخۆ و ئیقلیمی لەمەڕ هەڵوێستی نێگەتیڤیان سەبارەت بەکێشەی کورد، بەڵکو ئەم لێژنەیە مامەڵەی نەکردووە لەگەڵ کوردان:

نەک وەکو لایەنێکی عێراقی پێوەندار بە ئێستا و داهاتووی العراق و بەشدار لە بەڕێوەبرنی ئەم وڵاتە و هاوپەیمانیی ئەمەریکا و، نەک وەکو خاوەن کێشەیەک کە بەشێکی خیلاف و ناکۆکیی ئەمڕۆی لایەنە بەرهەڵستکارەکانی العراق (ناوەخۆ و دەرەکی) ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ پێوەندارە پێی...

هەروەها خودی لایەنی کوردی گلە و گازندەی زۆری هەیە لە ڕەفتاری ئەمەریکا و داخوازی و هەڵوێستی لایەنەکانی عێراقی و ئیقلیمی بە بەرهەڵستکاران و بەناوەندی بەغدایشەوە، چونکە ئەمانە هێشتا وەکو تابیع و بەرهەڵستکار و هاووڵاتیی پلە دووەم تەماشای کورد و دەسەڵاتی کوردستانی دەکەن، نەک وەکو شەریک و هاوبەش لەم وڵاتە، لە کاتێکدا هیچ لایەنێک بەئەندازەی کورد قوربانیی نەداوە لە پێناوی ئەوەی بەدی هاتوو و ئەوەی هەیە.

دەڵێین سەرەڕای ئەمانە هەر هەموو... (لێژنەی بیکەر ـ هاملتۆن) لە ماوەی (٩) مانگی تۆژینەوە و سەردان و بەدواداچوون و پرس ورا وەرگرتنی سەدان تاکی عێراقی و بیانی و دەیان مەڵبەندی دیراسات و تۆژینەوەی جیاجیا، کەچی:

نەهاتنە کوردستان...

و نە پرسی لایەنە پێوەندار و بەرپرسەکانی کوردستانیان کرد...

و نە حیسابی (زاری، مقتدی، الحکیم، الهاشمي و سیستانی.. هتد)یان بۆ سەرانی کورد کرد..!

دیارە ئەمەریکاییەکان لەسەر ئەو پرەنسیپە کار دەکەن کە دەڵێت (پێدار

بگره و بێ پێ بەردە) !

لە کاتێکدا ئەم ڕاپۆرتە ڕاگەیەندرا، سیاسەت و ستراتیجییەتی بوش و ئیدارەکەی لە العراق بنبەست بووبوو، گەلی ئەمەریکا لە ٢٠٠٦/١١/٧ ڕەدی کردەوە و، لە پێش ١١/٧ و لە پاش ئەویش بوش (پەلوپۆ کرابوو)، بۆ نموونە: لێپرسراوی (سی ئای ئەی)ی پێشوو ڕۆیشت، (کۆلن پاول) ڕۆیشت، جێگری وەزیری بەرگریی ئەمەریکا ڕۆیشت، (رامسفیلد) ڕۆیشت و، (جۆن بلتون) ڕۆیشت و (خلیل زاد) دەڕوات.

لێژنەی (بیکەر- هامیلتۆن) (٧٩) ڕاسپاردەی پێشکێش بە (بوش) کردووە، وەکو هەر چارەسەرکردنێکی نموونەیی ئەمەریکایی، هەوڵیان داوە هەموو لایەک ڕازی کەن (کورد نەبێت) بە کۆمەڵە پێشنیازێکی دژ بەیەکتر.... لە رووی تیۆرییەوە ئەم هەموو ڕاسپاردانە مولزەم نینە: بۆ بوش. بۆ حکوومەتی العراق و بۆ لایەنەکان، بەڵام لە پراکتیکدا، بەتایبەتی بۆ بوش، پەتی رزگارییە لە زەلکاوی العراق و مەخرەجێکە بۆ بادانەوە تاکو رادەی (١٨٠) پلە، بەپێچەوانەی ئەمە، بە دووری نەزانین لە بەرامبەر کۆنگرێسێکی زۆرینەی دیموکرات و نارەزاییەکی بەرفراوانی گەلی ئەمەریکا و ئەوروپا پانتاییەکی فراونی تری جیهان، ناچار بکرێت بۆ جێبەجێکردنی لایەنێکی گرینگی ئەو ڕاسپاردانە.

بۆ ئێمەی کوردیش دەبێت روون بێت:

نە (العراق) پارچە پارچە دەبێت و، نە ئەمەریکاش کوردستانی سەربەخۆمان پێشکێش و زامن دەکات..

و نە فیدراڵیەتەکەش وەکو ئەو فیدراڵیەتەیە کە کورد خوازیاریەتی و ئەوەی هەشە مەزموونە...

و پێناسەی دۆستیش ئەوە نییە کە دەسەڵاتی کوردی هەردەم جەختی لەسەر دەکات..

دیارە بەدەر لە کورد، بەگشتی لایەنەکانی عەرەبی عێراق و وڵاتانی

ئیـقلیـمـی و ئەمـەریکا و بەریتـانیـا و وڵاتـانی تری هاوپەیمان پێشـوازی لە ناوەڕۆکی ئەم ڕاپۆرتە دەکەن...

و هەرچۆن ئەم ڕاپۆرتە بۆ بوش و ئیدارەکەی و لایەنی تریش دەروازەیەکە بۆ بادانەوە، بۆ دەسەڵاتی کوردیش دەرفەتێکە بۆ پێداچوونەوە و هەڵسەنگاندنی ئەو دید و بۆچوون و هەڵوێستەی کە لە پاش ٢٠٠٣/٣/١٩ بە ئەمڕۆیشەوە لەسەری ڕۆیشتوون و، ئەم دەرفەتەش مردار نەکرێتەوە و، گشت شێوەکانی خەبات و بەرخودانی مەدەنی و دیپلۆماسی و جەماوەری بخرێتە گەڕ، شان بەشان ئامادەسازییەکانی تر.

٢٠٠٦/١٢/٧

تێبینی: ئەم بابەتە لە کۆواری (هەرێمی کوردستان) ژمارە (٣٩٢)ی ٢٠٠٦/١٢/١٢ بڵاو کرایەوە، هەندێ رستە و وشەی لە کاتی چاپدا شێوێنرابوو.

تەسریفکردنی ململانێیەکانی ناوەخۆی تورکیا بۆ هەرێمی کوردستان

تەنگژەکانی ئۆردوگان و عەسکەر چارەسەر ناکات!

دەوڵەتی تورکیا کە (٧٩٥٤٥٢) کم چوارگۆشەی پانتایی، ٧٠ ملیۆن کەس دانیشتوانیەتی، یەک لە ئیفرازات و بەرەنجامەکانی شەڕی جیهانیی یەکەمە و، دەوڵەتێکی فسیفسائی دروستکراوی بەرەی هاوپەیمانیی ئەو سەردەمە، بەسەرۆکایەتیی بەریتانیای عوزەما. سەقەت و ناتەبا و لاواز و مشەخۆر لە رووی ئابووری و، وڵاتێکی فرە رەگەز و فرە ئاین و فرە مەزهەب و فرە نەیار و، نموونەیەکی سەردەمی پڕ لە تەناقوزات و ململانێ و گیروگرفتی ناوەخۆ و ئیقلیمی و نێودەوڵەتییە و، کیانێکی بەزۆر پێکهێنراو و ئەسیری رابردوو و گەمارۆدراو بەناحەزان: لای رۆئاوا و باکور و رۆهەڵاتییەوە: یۆنان، قوبرس، ئەرمینیا و ئێران. لەلای رۆئاوایەوە لبنان و سووریا و کوردستان و عێراق و، بە درێژاییی مێژووی بە ئێستایشیەوە، یان لە شەڕ یان لە حاڵەتی شەڕدا بووە.

نزیکەی سەدەیەکە ئەم کیانە لە هەڵپەهەڵپی قاڵبدانی ئەو کۆمەڵگە فسیفسائییەدایە و، گردکردنەوەیان لەنێو یەک نەتەوە، یەک زبان و یەک کۆماری عەلمانی.

لەبەر ئەوە فەرزکردنی گۆڕانکاری و لەقاڵبدان و چاکسازی و بازدان بەسەر قۆناغ و رەوتی پێشەوەچوونی کۆمەڵگە بەلاساییکردنەوە و زەبر و زۆر مەحاڵ و بێهوودەیە. ئەم کیانەی کە پێی ئێژن تورکیا، زەواجێکی کاسۆلیکی، ٩٠ ساڵەی خۆی لەگەڵ (عەلمانییەت) و (تەغرب) گۆڕییەوە بەزەواجێکی عورفی و، تازە بەتازە دەگەڕێتەوە بۆ ئەسڵ و فەسڵی کۆنی خۆی وەکو کۆمەڵگەیەکی

ئاسیایی و موسڵمان. لە ناخەوە خێڵی (مەڕی سپی و مەڕی رەش) و، بەئاسۆ (عوسمانلی) و بەهزر (ئیسلامی)، لە واقیعیشدا ئەندامێکی ناتۆ و هاوپەیمانێکی ستراتیجیی ئەمەریکا و ئیسرائیل لە رۆهەڵاتی ناوەڕاست و چاوی لە ئەندامیەتیی یەکەتیی ئەوروپاشە.

لەبەر کۆمەڵێک هۆکاری ناوەکی و دەرەکی و سروشتی دروستبوونی کۆماری تورکیا، وا بۆ نەوەت ساڵ دەچێت، لەبەر رۆشنایی بیر و بۆچوونی تۆرانی و کەمالیزم و دەسەڵاتی فیعلیی عەسکەر، ئەم وڵاتە عەوداڵی ناسنامە و ئارامییە و، لە شەڕێک بۆ ئەوی تر و لە تەتگژەیەک بۆ یەکێکی تر.

شەڕی لەگەڵ یۆنانییەکان، شەڕی قوبرس، شەڕی دژی ئەرمەن، شەڕی دژی عەلەوییەکان و دژی کورد، کەم یان زۆر بەردەوامە و، یەک لەو کێشانەشی چارەسەر نەکردووە. بەپێچەوانەوە ئەو شەڕانەی قووڵ و فراوانتر دەبن: یۆنان و قوبرسییەکان گەرووی دەسەڵاتدارانی تورکیایان گرتووە و هەرچی ئیدعای دیموکراسی و بنەماکانی شارستانیەتی و مرۆڤایەتییان هەیە بەرپەرچ دەدەنەوە و، کۆسپ و ئاستەنگن لە رێگەی بە ئەوروپیبوونیان. ئەرمەنییەکان پاش ٩٢ ساڵ لە کۆکوژکردنیان، لە نێوان ساڵانی (١٩١٥-١٩٢١) لەلایەن دەسەڵاتدارانی تورکیاوە ئێستا وەکو تاوانێکی جینۆساید ساخ کرایەوە. کورد هەر لەو ماوەیەدا زیاتر لە ٩ شۆڕش و ڕاپەڕینی بەرپا کردووە و، دوا شۆڕشیان کە سەرەتای هەشتاکانی سەدەی رابردوو هەڵگیرسا، وا بۆ ماوەی زیاتر لە ٢٤ ساڵە بەردەوامە و رۆژانە زیانێکی زۆری مادی و گیانی بەتورکیا دەگەیەنێت و، لە مێژووی نوێی نەتەوەکەماندا دەکرێت بەدرێژترین شۆڕشی نەپساوە پێناسە بکرێت.

وەکو مەعلوومە تاک و لایەن و هێزی ڕەگەزپەرست و پاشڤەرۆ، هەردەم کورتبین و تەنگەنەفس و دۆڕاوە. لەبەر زاڵبوونی ئەو عەقڵییەتەش لە تورکیا، نە دەستووری ساڵی ١٩٢٤، نە چاکسازییەکانی ساڵانی ١٩٣٧ و ١٩٤٦و، ساڵانی شەستەکان و هەشتاکانی سەدەی رابردوو، کە بەسەر ئەم دەستوورەدا هاتن و، نە کودەتاکانی خودی سوپای تورکیای ساڵانی (١٩٦٠ و

١٩٧١ و ١٩٨٠) کە هەر عەسکەر و دید و بۆچوونی عەسکەر دەستپێشخەر و پیادەکەری بوو، نەیانتوانی تەنگژە و ناسنامە و کێشەی دەسەڵات لەم وڵاتە چارەسەر بکەن، بەپێچەوانەوە تاکو دەهات ناکۆکییەکان ئاڵۆزتر دەبوون و، عەقڵییەتی عەسکەرتاریانەی دەسەڵاتی فەرمی وشکتر دەکرد، تاکو کار گەیشتە ئەوەی تەوژمی ئیسلامیی سیاسی بەپێشەنگی حزبی داد و گەشەپێدان AKP و بەسوودوەرگرتن لە دەستوور و چاکسازییەکانی ئەو قۆناخانە، تەنگ بەدید و بۆچوون و عەقڵییەتی عەسکەرتاری و تۆرانی و کەمالیزمی فەرمی هەڵکێشێت و، ئیحتیوای عەلمانییەت بکات و، سنوورێک بۆ دەزگای دەسەڵاتداری عەسکەر دانێت و، وا خەریکە هەنگاو بەهەنگاو سەرکەوتووانە بەرەکەش لەژێر پێیان ڕادەکێشێت.

ئەمڕۆ هەردوو جەمسەری ململانێی تورکیا، حزبی داد و گەشەپێدان و دەزگای فەرمیی سوپای تورکیا بە هەرچوار باڵەکەی: زەوینی، ئاسمانی، دەریایی و جەندرمە. بەرەو حاڵەتی ڕووبەڕووبوونەوە دەچن. یەکەمیان پشت قایمە بەشەقامی تورکی، دەستووری وڵاتەکەی، کەشوهەوای ئیقلیمی و نێودەوڵەتی و، خۆی بەسەرکەوتوو دەزانێت و دەیەوێت بەهێمنی ئەو سەرکەوتنە هەزم بکات. دووەمیان پاشەکشە پێکراو و بریندار و لە حاڵەتی بەرگریدایە. لە بەرژەوەندیی یەکەمدا نییە بەردەوام بێت لە هێرشکردن، دووەمیش تەنگاوە و ناتوانێت پەنا بۆ کودەتا بەرێت، هەرچەندە هەر ئەوەشی بەدەستەوە ماوە.

بۆ تەسریفکردنی ئەم تەنگژەیە، هەردوو جەمسەر روو لە دەرەوە دەکەن. کورد و باشووری کوردستانیان کردووەتە ئامانج. تەیب ئۆردوگان و ئەرکانەکانی حکوومەتەکەی بۆ پشوودانێک و، عەسکەر و جەنەراڵەکانیش بۆ تەنفیس و گەڕانەوەی هەندێ لە ئابڕووە تکاوەکەیان.

وتاری هەردوو جەمسەر بۆ شەقامی تورکی زیاتر بۆ موزایەدە و ئیستیهلاکە. ئەگەرچی گوتاری ئەم رۆژانەی تەیب ئۆردوگانی سەرۆک حزب و سەرۆک وەزیران، هەندێ توندی و بێ منەتی و ناهاوسەنگیی پێوە دیاربوو وەک:

"ئامادەین ئەنجامی ڕەخنەی دەرەکی تەحەمول بکەین سەبارەت بەناردنی هێزمان بۆ ناو خاکی عێراق"، یان "چوونمان بۆ ناو خاکی عێراق پێویستی بەمۆڵەت وەرگرتن نییە لە کەس و.. ئامۆژگاریی کەسمان پێویست نییە"، وەلێ گرێدانی چوونە نێو خاکی باشووری کوردستان بە بڕیاری ئەنجوومەنی وەزیران و پەسندکردنی لەلایەن پەرلەمان و دەرچوواندنی بڕیارێک بۆ ئەو مەبەستە و پاشان پەسندکردنی لەلایەن سەرکۆمار، خۆی لە خۆیدا جۆرە خاوکردنەوە و هێورکردنەوەی تەنگژە و پاڵەپەستۆی عەسکەر و توندڕۆیە کەمالیست و تۆرانییەکانی ولاتەکەیەتی، بەتایبەتی ئەم پرۆسەیە هەفتەیەکە دەستی پێ کردووە و دوور نییە ماوەی تریشی پێویست بێت و، شان بەشانی ئەمەش گشت دەرگاکانی دیپلۆماسییەتیان لەسەر پشت کردووەتەوە، چونکە:

لەمێژە ناکۆکی و ململانێ لە نێوان عەسکەر، وەکو پارێزەری کەمالیزم و کۆمار و عەلمانییەت و، لایەنە ئوسوڵییەکانی تورکیا لە ئارادا بووە. هەر لە سەرەتای قۆناغی یەکەمی حکوومەتی حزبی داد و گەشەپێدان ناکۆکییەکان لە نێوان حکوومەت و عەسکەر بەزەقی سەری هەڵدا. بۆ ئەوەی بەرنامەی خۆی و چاکسازییە دەستوورییەکانی داهاتوو پراکتیزە بکات، ئۆردوگان تەحەدای عەسکەری کرد. لە پرۆسەیەکی دیموکراتی ئازاد و شەفافدا، بەپێچەوانەی هەڵوێست و ویستی عەسکەر لە هەڵبژاردنی پەرلەمان، دەنگی زۆرینەی خەڵکی تورکیای بۆ خۆی مسۆگەر کرد. ئۆردوگان دەزانێت جەمسەری بەرامبەری کە عەسکەرە بریندارە و، بۆ یەکەم جار لە مێژووی نەوەت ساڵەی کۆماری تورکیا، حزبێکی خاوەن بیروباوەڕ و بەرنامەی ئیسلامی، لە دوو هەڵبژاردنی گشتیدا توانی نەک هەر سەرکەوتنێکی ڕەها وەدەست بێنێت، بگرە هەرسێ دەسەلاتەکەش بۆ خۆی مسۆگەر کات (پەرلەمان، حکوومەت، سەرۆکایەتیی کۆمار). ئەم سێ دەزگایە و هەرسێ سەرۆکایەتییەکەی جگە لە گرینگیی مانەوی، دەسەلاتێکی گرینگ و فراوانیان هەیە و یەکەم جارە کێشەی دەسەلات لە کۆماری تورکیا بەم شێوەیە یەکلایی دەکرێتەوە.

لەسەر پۆستی سەرکۆمار و بەپێچەوانەی خواست و ویستی عەسکەر و

ئیعلانکردنی نارەزاییی خۆیان، حزبی داد و گەشەپێدان، عەبدوڵڵا گول خۆی فەرز کرد و ناچار عەسکەریش قەبووڵی کرد.

حکوومەتی ئۆردوگان سەرقاڵی چاکسازیی دەستووره و قەوله پێش کۆتاییی ئەمساڵ پرۆژەکە بداتە پەرلەمان و پاشان لە ڕێگەی ریفراندۆم میللەتانی تورکیا رای لەسەر بدات. بنەمای چاکسازییەکان، هەروەک جێگری سەرۆک وەزیران جەمیل چیچەک باسی کرد، پێشنیازە یاساییەکانی لایەنە سیاسییەکان و، ڕەشنووسی دەستووری یەکەتیی ئەوروپا و بڕیارەکانی دادگەی نێودەوڵەتی سەبارەت بەبنەماکانی مافی مرۆڤە. جیاوازی لە نێوان حزبی دەسەڵاتدار و عەسکەر، لەو بوارانەدا زۆرن. هەرچی ئۆردوگان و حکوومەتەکەیەتی لەگەڵ یەکەتیی ئەوروپان و عەسکەریش دژیەتی. جادەی تورکیا بەگشتی و بنکەی پارتی داد و گەشەپێدان بەتایبەتی لەگەڵ (تەغرب) و ئەمەریکا نین. عەسکەر ئەگەرچی دڵگرانە لە ئەمەریکا، وەلێ زیاتر لایەنگیری ئەمەریکایە و سووره لەسەر (تەغرب). لە هەموویشی گرینگتر مەبەستی ئۆردوگان و حزبەکەی لەم چاکسازییە زیاتر دوورخستنەوە و کەمکردنەوەی رۆڵی عەسکەرە لە ناوەندەکانی دەسەڵات و گەمە سیاسییەکان و سازکردنی تورکیایە بۆ ئەندامیەتی یەکەتیی ئەوروپا.

رۆژی ٢٠٠٧/١٠/٩، لێژنەی پێوەندییەکانی دەرەوەی کۆنگرێسی ئەمەریکا بەزۆرینەی دەنگ قەتلوعامی ئەرمەنییەکانی لە نێوان ساڵانی ١٩١٥-١٩٢١ کە لە تورکیا رووی دابوو وەکو تاوانێکی جینۆساید ناساند و، حکوومەتی ئەودەمی تورکیای پێ تاوانبار کرد. قەوله پێش کۆتاییی ئەمساڵ بڕیارەکە بخرێتە بەردەم کۆنگرێسی ئەمەریکا. بەپێی هەواڵەکانی ناو کۆنگرێس مەزەندە دەکرێت تاکو ئێستا زیاتر لە ٢٣٣ ئەندامی کۆنگرێس لەگەڵ بڕیارەکەدا بن. بەمەش ئەمەریکا، پاش فرەنسا، دووەم وڵاتە کە ئەو کۆکوژییە بەجینۆساید پێناسە دەکات. دوور نییە لە داهاتوو وڵاتی تریش لەسەر هەمان تاوان هەڵوێست وەربگرن. بڕیاری لێژنەی پێوەندییەکانی دەرەوەی کۆنگرێسی ئەمەریکا، حکوومەتی تورکیا و جەنەراڵەکانی نیگەران و ئاڵۆز کردووە.

بەرامبەر بەمانە و، لەمیانەی زیاتر لە ٩٠ ساڵ لە سەرکوتکردن و تاڵان و کۆکوژی و سیاسەتی ڕاگوێزان و تەتریک و گرتن و بڕین و نکوولیکردن لە بوون و مافی کورد و باکوری کوردستان کە زیاتر لە ٢٨٪ی خاک و ٣٠٪ی نفووسی تورکیایە، هەروەها، وا ٢٤ ساڵە شۆڕش و بەرخودانی ئەم میللەتە بەردەوامە و، حکوومەت و سوپای تورکیا جگە لە زیان و ماڵوێرانی و پاشەکشێکردن و نابووتکردنی وڵاتەکەیان و لەدەستدانی سەروەت و سامانێکی زۆر، چی وەهای وەدەست نەهێناوە.

تورکیا وڵاتێکی دراوسێی ئێمەیە بەحوکمی جوگرافیا، قەدەری کورد و تورک و نەتەوەکانی تریشە کە دەبێت پێکەوە بژین. چەند نکوولی لە بوون و مافی یەکتریش بکرێت، لایەک ئەوی تری پێ ناسڕێتەوە. هەرچەندە حکوومەت و جەنەراڵەکانی تورکیا خۆیان بە زل و بەهێز بزانن ناتوانن نەتەوەیەک و کوردستانێک فەرامۆش بکەن. کوردیش بەئەندازەی پانتاییی کوردستانەکەی و هێز و قودرەت و گیانی بەرخودانی زیاتر لە ٤٠ ملیۆنەکەی و، ئەو ئیمکاناتەی هەیەتی و رەواییی کێشەکەی و بواری ئیقلیمی و نێودەوڵەتیی سەردەم، دەتوانێت بەو ئەندازانە بەرەنگاری هەر جۆرە دەستتێوەردان و خراپەکاری و هەر لەشکرکێشییەکی تورکیا بکات و، زیان بەلایەنێکی گرینگی بەرژەوەندییەکانی بگەیەنێ، چونکە:

زیاتر بۆ ٦ سەدە دەچێت دەسەڵاتی تورک هەموو جۆرە نەخشە و پیلان و ئامرازەکانی بەکار هێنا بۆ سڕینەوەی کوردستان و نەهێشتن و تەتریککردنی کورد و، لەو هەوڵەش بەردەوام و سوورن، کەچی جگە لە شۆڕش و ڕاپەڕینەکانی تری ئەم گەلە، وا بۆ زیاتر لە ٢٤ ساڵە گڕپەی شۆڕش و بەرخودانی لە گەشەسەندندایە و، سەرکردایەتیی بزاڤەکی، بەهەموو کەموکورتییەکانیەوە، دروشمی پێکەوەژیان و دانوستاندن و ڕێبازی ئاشتیی لا پێ پەسندترە، وەلێ ئەوان قەبووڵی ناکەن!

ئەمڕۆ کوردستانی باشوورمان وەکو واقیعێک بەشێکە لە (العراق) و (العراق)یش لەلایەن ئەمەریکاوە داگیر کراوە و پاراستنی گشت سنوورەکانی،

بەپلەی یەکەم مەسئوولیەتیی ئەو و حکوومەتی ناوەندییە. ئەم واقیعەش بەهیچ شێوەیەک لە مەسئولیەتی حکوومەتی هەرێم و سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان، سەبارەت بەپاراستنی خاک و سەروماڵی خەڵکی کوردستان بەتایبەتی لە ناوچەکانی سەر سنوور کەم ناکاتەوە. ئێمە بەدووری دەزانین ئەمەریکا و حکوومەتی ناوەندیی بەغدا، بتوانن بێلایەن یان بێدەنگ بن بەرامبەر هەر جۆرە بەزاندنێکی سنووری (العراق)، چونکە هەڵوێستی وەها دەرگە دەکاتەوە بۆ خروقاتی تری لەم چەشنە و تەنگژەی (بوش) و ئیدارەکەی لە (العراق) و ناوچەکە ئاڵۆزتر دەکات و، ڕاستگۆییبان بەرامبەر سەروەری و یەکەتیی خاکی وڵاتەکە لەق دەکات و بزاڤی ڕزگاریخوازی نەتەوەکەشمان ناچار دەکات بۆ ئەلتەرناتیڤی تر.

کوردستانی باشوور بەهەموو کەموکورتی و گلە و گازندە و گەندەڵیی حزبی و ئیداری و مەترسییەکانی داهاتوو، وا بۆ ١٦ ساڵ دەچێت حوکمی خۆی دەکات و، لە ماوەی ئەم ١٦ ساڵە هەردەم هەوڵی پێوەندییەکی باش و دۆستانەی داوە لەگەڵ تورکیا و، لەسەر بنەمای ڕێزگرتن و پاراستنی بەرژەوەندییە هاوبەشەکان و دوور لە دەستتێوەران (ئەگەرچی جاروبار لەسەر حیسابی بەرژەوەندیی نەتەوایەتیشمان بووە). لەم میانە بەپلەی یەکەم پارسەنگی ئەو پێوەندییە بەلای تورکیادا شکاوەتەوە. هەر بۆ نموونە:

زۆرجار شان بەشانی سوپای تورک پێشمەرگەی کوردستان شەڕی PKKی کردووە و سەدان کەسی لەدەست داوە و زیانێکی زۆرمان لێ کەوتووە و، بەسەدان گوندمان وێران و خاپوور کراوەتەوە و، تاکو ئێستایش ئاوەدان نەکراونەتەوە و خەڵکەکەشی هێشتا ئاوارەن.

بۆ ١٠ ساڵ دەچێت چەندان بنکەی سەربازی تورکیا لە چەند ناوچەیەکی پارێزگای (دهۆک) و هەندێکیشی کاتی خۆی لە پارێزگای سلێمانی جێگر بووە. تەنسیق و هاوئاهەنگی لە نێوان ئەو بنکە سەربازییانەی تورک و دەسەڵاتی ئیداری و حزبی باشووری کوردستان بەردەوامە.

لە پاش ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١، دەروازەی باشووری کوردستان کراوە بووە

بۆ تورکیا. کێرڤی ئاڵوگۆڕیی بازرگانی لە نێوان تورکیا و هەرێمی کوردستان هەردەم لە بەرزبووندا بووە. لە سەرەتای ساڵی ٢٠٠٧ تاکو ئێستا قەوارەی ئەو بازرگانییە وا مەزەندە کراوە کە لە ٤ ملیار دۆلار زیاترە.

لە سنووری ٥٠٠ کۆمپانیای گەورە و مامناوەندی و بچووکی تورکی لە هەرێمی کوردستان کار دەکەن و هەرچی گرێبەست و پرۆژەی گەورە و مامناوەندی هەیە دراوە بەو کۆمپانیانە. تەنیا گرێبەستەکانی ساڵی ٢٠٠٦ی حکوومەتی هەرێم لەگەڵ کۆمپانیا تورکییەکان لە سنووری ١,٥ ملیار بوو.

بەهەزاران تەکنیککار و کارکەر و کاسبکاری تورکیا لە پرۆژە و بازاڕەکانی هەرێمی کوردستان کار دەکەن و، هەرێمی کوردستانیش بووەتە بازاڕ و بنکەیەک بۆ کۆمپانیا و کالآی تورکیا بۆ گشت ناوچەکانی تری (العراق) و، لە ماوەی ئەم ١٦ ساڵە، بەشێکی بەرچاوی ئابووری و بازاڕی کاری تورکیا پشتبەستە بە بازاڕ و بازرگانیی هەرێمی کوردستان.

- بۆ یەکەم جارە کۆمپانیاکانی تورکیای تایبەت بەبواری نەوت و گاز داخیلی بازاڕی کوردستان و (العراق) دەبن. سەرەڕای مەترسییەکانی ئەم هەنگاوە لەسەر ئاسایشی نەتەوایەتیمان، ئەو کۆمپانیانە چەند گرێبەستێکیان لەگەڵ حکوومەتی کوردستان لە بواری نەوت و گاز ئیمزا کردووە و بەشێوەیەکی وەها کە زیاتر لە سوودی ئەو کۆمپانیانەن.

- لوولە نەوتی (کەرکوک- جیهان) سەرچاوەیەکی گرینگی ئابوورییە بۆ تورکیا و ئەهمیەتێکی ستراتیجیشی هەیە بۆ عێراق و دەرەوە. بە نەوت و بە جوگرافیا ئەو لوولە نەوتە لە خاکی کوردستانەوە دەگاتە بەندەری جیهانیی تورکی. لایەنی کوردستانی، ئەگەر ئیرادەی هەبێت، دەتوانێت تەحەکوم بەو بەرژەوەندییەوە بکات لە کاتی پێویست.

یەکەم جارە مەترسیی لێدانی بنکەکانی PKK و بەزاندنی سنووری هەرێمی کوردستانی باشوور لەلایەن سوپای تورک، ببێتە مایەی بەرزبوونەوەی نرخی نەوت لە جیهان لە خوارەوەی ٨٠ دۆلارەوە بۆ یەک بەرمیل بۆ نزیکەی ٩٠

دۆلار. ئەم بەرزبوونە کتوپڕە رۆژانە خۆی لە ٦٠٠ ملیۆن دۆلار دەدات و، مانگانە دەکاتە زیاتر لە ١٨ ملیار دۆلار. ئەم زیادەیە باجدەرانی ئەمەریکا و ئەوروپا و هاووڵاتییانی وڵاتانی تری مستەوریدی نەوت دەیبژێرن. واتە ئەم تەنگژەیە کە حکومەتی تورکیا دروستی کردووە زیانێکی ئابووریی نێودەوڵەتیشی لێ کەوتەوە و، ئەگەر سوپاکەی تەجاوزی سنووری باشوورمان بکات، دوور نییە هێشتا زیانەکە زۆرتر و فراوانتر بێت.

لە دەرەوەی کوردستان جالیەیەکی کوردستانی گەورەمان هەیە و، چەندان ڕێکخراو و مەڵبەندی رۆشبیری و مرۆڤایەتی و سیاسییان دامەزراندووە و، ژمارەیەک کورد وەکو هاووڵاتیی ئەو دەوڵەتانە لە ناوەندەکانی هەندێ لە داوودەزگا و حزب و ڕێکخراوەکانیان بەشدارن، جگە لە ڕێکخستنەکانی پارتە کوردستانییەکان و نوێنەرایەتیی حکومەتی هەرێم و باڵوێزخانەکانی (العراق) بەتایبەتی باڵوێز و کارمەندانی کورد لەو دامەزراوانە. هەر هەموو ئەمانە ئەمڕۆ، هێزێکی جەماوەری و دیپلۆماسیی گرینگن، ئەگەر هاتوو سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان و حکوومەتی هەرێم بەپێی بەرنامەیەکی ڕێکوپێک وەگەڕیان بخات. زیاتر لە ٧٠ ئەندامی پەرلەمانی تورکیا کوردن، سەرەڕای دەیان مەڵبەند و سەنتەری کولتووری و مرۆڤایەتی و حزبی PKK و لایەنەکانی تری سەر گۆڕەپانی سیاسیی باکوری کوردستان، دەتوانن بیانخەنە گەڕ لە پاڵ هێزی گەریلا و جەماوەرە ستەمدیدەکەیان.

لایەنی کوردستانی لەگەڵ هێمنی و پاراستنی بەرژەوەندییە هاوبەشەکانە و، خوازیاری پێوەندی نۆرماڵ و تەندروستە. دوور نییە حکوومەتی ئۆردوگان (نەک لە بەرچاوی رەشی کورد)، هەمان خواستی هەبێت و، کار نەگەیەنێتە ئەو رادەیە کە گشت کارتەکان تێکەڵ بەیەک کات، چونکە لەو حاڵەتە هاوکێشەکە بەلای عەسکەر دەشکێتەوە و مەترسیی گەڕانەوەیان بۆ سەر شانۆی سیاسی و گەمەکەی لە ئەگەر دەردەچێت و، خورییەکەی ئۆردوگان دەکەنەوە ریس!

نکووڵیکردن لە بوون و مافی کورد و زەبر و زۆر و غروور و لەشکرکێشی و

تەتریک و ڕاگوێزان و کورد بەکەمزانین، ڕێبازی ژمارەیەکی زۆری سەرکێش و کورتبینی داگیرکەرانی کوردستان بووە. ئەوان ڕۆیشتن و کورد باقی.

کێشەی بەربەرەکانێی گەریلاکانی PKK و ئۆپەراسیۆنی سەربازی تورکیا بۆ سەر سنووری باشووری کوردستان و تۆپبارانکردنی گوندەکانی پارێزگای دهۆک بەو شێوە دڕندانەیە، لە بنەڕەتدا کێشە و گرفتی ناوەخۆی تورکیایە و هەڕەشەکردن بەبەزاندنی سنووری هەرێم بەپاساوی ڕاونانی PKK و نەهێشتنی بنکە و بارەگایان لە چیا سەختەکانی سەر سنوور، ئەگەرچی ڕەوشی هەرێم و (العراق) و ناوچەکە نائارامتر دەکات و تەنگژەی ئەمەریکا لە (العراق) ئاڵۆزتر دەکات، وەلێ هەوڵێکی بێهودەی تری هەردوو جەمسەری ململانێیەکەی تورکیایە (حکومەتی داد و گەشەپێدان و جەنەراڵەکانی سوپا) بۆ تەسریفکردنی تەنگژەکانیان و هەڵهاتنێکی تریانە بەرەو پێشەوە و، ناتوانن کوردی پێ ملکەچ کەن و، جەماوەری کوردستان بێدەنگ و سەرکردایەتیی فەرمیش بێلایەن.

هەردوولا چاویان لە ئەمەریکایە بۆ دۆزینەوەی ڕێگەچارەیەک و، هەرسێ لا بەدوای مەخرەجێکدا دەگەڕێن و، دیارە مەخرەجیش تاکو ئێستا هەر هەڕەشەکردنە بەنەمانی PKK و بەزاندنی سنووری هەرێم!

ئێمە دڵنیاین ئەو بەزاندنە (ئەگەر روو بدات) بێ چرای سەوزی ئەمەریکا نابێت و، چاوپۆشیی ئەمەریکاش لەم تاوانە پێشینە و سابیقەیەکی باشی لێ ناکەوێتەوە، بەتایبەتی ئەگەر هاتوو لێدوانەکانی ئەم دواییەی ئۆردوگان و پێشنیازەکەی بۆ پەرلەمان سەبارەت بەمۆڵەتدان بەسوپای تورکیا کە بۆ ماوەی یەک ساڵ ئۆپەراسیۆنەکانی لە هەرێمی کوردستان پیادە بکات، ڕەچاو بکرێت.

بەئومێدی ئەوەی دەسەڵاتدارانی تورکیا و ئەمەریکا و بەغدا ئەم بەڵایە لە کوردو لە هەرێمی کوردستان دوور خەنەوە و، مەودا نەدرێت سوپای تورکیا سنووری کوردستان ببەزێنێت، واش تەسەور نەکەن کورد و کوردستانی باشوور لاوازترین بازنەی مەیدانی ململانێیەکەیە!.

زیاتر لە چوار ساڵ بەسەر رزگاریی (العراق) و (٣) ساڵ بەسەر مادەی (٥٨)ی یاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی گواستنەوە تێ پەڕی و تەحویل کرا بۆ دەستووری هەمیشەییی العراق و بووە مادەی (١٤٠). لەودەم و تاکو ئێستا ناوەڕۆکی ئەو مادەیە تەراوح دەکات و لە جێگەی خۆی چەقیوە و، رۆژی (٢٠٠٧/١٢/٣١) دوارۆژی یاساییبەتی و، نازانین ئەنجوومەنی نوێنەرانی کۆماری العراق چۆن بڕیار لە چارەنووسی دەدات. واتە کاتی یاسایی مادەی ١٤٠ تەواو بوو و ناوەڕۆکیشی جێبەجێ نەکرا.

بۆ جێبەجێ نەکرا و کێ بەرپرسیارە و چی بکرێت باشە؟ پرسی گرینگی قۆناغی داهاتوومانە..!

بەشبەحاڵی خۆم لایەنگیری ئەو ڕا و بۆچوونانەم کە دەڵێت لایەنی کوردستانی بە هەرسێ باڵەکەیەوە (نوێنەرانی کوردستانییەکان لە بەغدا. سەرۆکایەتی و حکوومەت و پەرلەمانی هەرێمی کوردستان. لایەنی کوردستانی لە ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکوک) بەرپرسیاری یەکەمن و ئەم ڕاستییە ئەوە ناگەیەنێت چاو لە ڕۆڵی دەسەلاتی ناوەندیی بەغدا بەتەحدید (سەرۆکایەتیی ئەنجوومەنی وەزیران) و ئەمەریکا بپۆشین. واتە پێش ئەوەی دەسەلاتی ناوەندیی بەغدا و زۆرینەی عەرەبی العراق و لایەنی دەرەکی تاوانبار کەین، باشتر وایە دەست لەسەر کەموکورتیی سەرکردایەتیی سیاسیی کورد سەبارەت بەکێشەی کەرکووک و گشت ناوچە تەعریبکراوەکان دابنێین.

دەستنیشانکردنی لاوازی و هەڵەکان بەهیچ شێوەیەک لە هەوڵ و ماندووبوون و، وەدەستهێنانی ئەوەی هەیە کەم ناکاتەوە و، بە رەغمەی

کەموکورتی و کۆسپەکان دەستخۆشییان لێ دەکرێت.

بە ڕای بەندە هەڵە و لاوازیی قۆناغی رابردوو زۆرن لەوانە:

١- هەر وەکو زانراوە تاکو پێش ساڵی ٢٠٠٣، واتە پێش قۆناغی رزگاریی العراق زۆربەی هەرە زۆری هێزە بەرهەڵستکارە نیشتمانییەکانی العراق:

* کەم یان زۆر دانیان بەتەعریب و تەهجیر و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتیی ناوچەکانی کوردستانیان نابوو. پەیمانی نەهێشتنی ئەو بارودۆخە درابوو. دیکۆمێنتەکانی کۆنگرە و کۆبوونەوەکانی ئەو سەردەمە گەواهیی ئەوە دەدەن.

* گەڕانەوەی بارودۆخی کەرکووک بۆ دۆخی جارانی خۆی، لە زۆربەی زۆری ئەو دیکۆمێنتانە رەنگی دابووەوە. بۆ ئەم حاڵانە: بڕوانە بڕیارەکانی کۆنگرەکان و بەتەحدید دوا کۆنگرەیان: کۆنگرەی لەندەن (١٤-١٦-١٢/٢٠٠٢) بە هەردوو دیکۆمێنتەکانی (بەیانی سیاسی)ی و پڕۆژەی (المرحلة الانتقالية). بەندە یەک لە بەشدارانی داڕشتنی رەشنووسی هەردوو دیکۆمێنتەکە بووم و، کاتی کۆنگرەکەش سەرۆکایەتیی لیژنەی تایبەت بەدیکۆمێنتی (المرحله الانتقاليه)یان پێ راسپاردین.

* دەزگا پێوەندیدارەکانی ئەمەریکا و بەریتانیا بەتایبەتی و، گشت ناوەندەکانی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و ئەوانەی کە پێوەندییان هەیە بەمافی مرۆڤ و میللەتانی بندەست، لە واقیع و کارەساتەکانی کوردستانی باشوور بێ خەبەر و بێ زانیاری نەبوون. واتە زەوینە لەبار بوو بۆ راستکردنەوەی ئەو غەدرە مێژووییەی کە دژ بەباشووری کوردستان و خەڵکەکەی کرابوو.

* لە کاتی نەخشەکێشانی ئەمەریکا و لەشکرکێشی بۆ رزگاریی العراق، لایەنی کوردستانی دیکۆمێنتەکانی کۆنگرەی لەندەن (١٤-١٦/کانوونی یەکەم /٢٠٠٢) و بڕیارەکانی کۆبوونەوەی سەلاحەدین (٢/٢٦ - ٢٠٠٣/٣/١) بەدەستەوە بوو. کۆنگرە و کۆبوونەوەکەش بە سەرپەرشتیی ئەمەریکا بەڕێوە چوو. لە هەردووکیشی سەفیر (خەلیلزاد) ئامادە بوو، پاش تەواوبوونی کۆنگرەکە، بەچەند سەعاتێک، کۆشکی سپی بەگەرمی خۆشحاڵی و پشتگیریی خۆی ڕاگەیاند.

* له كـاتـى هه‌ڵمـه‌تى رزگـاريى العـراق (١٩/٣- ٢٠٠٣/٤/١٠) لايه‌نى كوردستـانى له باشـوورى كوردسـتـان به خـاک و بـه ئيداره و، به هێز و به جه‌ماوه‌ر له خـزمـه‌تى هێزى (رزگـارى)كـه‌ر بـوو بـه‌بێ مـه‌رج. ئه‌ودەم، رۆژى (٢٠٠٣/٤/١٠)، هـه‌رچۆن خـانه‌قـين و چه‌ند گـوندو شـارۆكـه‌ى تر له تەعريبچييەكان پاک كرانه‌وه، ده‌كرا و ئاسـان بوو لايه‌نى كوردستـانى تاكو (حـه‌مرين) له تـه‌عريبـچـييـه‌كان پاک بكه‌نه‌وه و، ده‌سـه‌ڵاتى كـوردسـتـانى دامـه‌زرێنێت. ئه‌و هه‌ڵمـه‌ته‌ش له چه‌ند سـه‌عـاتێكدا ئه‌نجـام ده‌درا. گـشت داوودەزگا و ده‌سـتوپێـوه‌ند و ئامـرازى رژێمى دارِماوى سـه‌دامى فـاشى به سـوپا و ئه‌من و مـوخـارات و رێكخـسـتنى به‌عس و تـه‌عـريبـچييـه‌كان له‌به‌ر تاوان و تـرسـى چاره‌نووسـى ره‌شـى خـۆيان لـه هـه‌مـوو كـون و قـوژبنێک هه‌ڵده‌هاتن و، به‌رامبـه‌ر هـه‌ر پاڵه‌پـه‌ستۆيه‌كى بچووک خـۆيان پێ رِانه‌ده‌گيرا. له جـيـاتيى ئه‌وه، ژمـاره‌يه‌كى به‌رچاوى هێـزى لايه‌نـه كوردسـتـانيـيـه‌كـان به‌تايبـه‌تى يه‌كێتيـو پارتى سـه‌رقـاڵى تاڵان و راگرتنى پرۆسـه‌ى پاكسـازى و هه‌ڵهاتنى تەعريبچييەكان و زامنكردنـى مانه‌وه‌يان و، كێبـه‌رِكێ له نێوان هـه‌ردوو سـه‌ركـردايه‌تى، كێ زيـاتر سـه‌رۆک هۆز و بنه‌مـاڵه و بنگه‌ى تـه‌عـريبـچـييـه‌كـان راده‌كێـشێت بۆ لاى خـۆى. دواى نزيكه‌ى زيـاتر له ٧٢ سـه‌عـات له رزگـاربوونـى ئه‌و ناوچانه، ئه‌مـه‌ريكاييـيـه‌كان ئاگادار بوونه‌وه و ره‌وش گـۆرِا و، لايه‌نه عه‌ره‌بييه‌كانى نێو هێزه به‌رهـه‌ڵستكاره‌كانى عێراق، بۆ دروسـتكردنى بنكه و پايه‌ى له‌نێـو شـار و شـارۆكـه تـه‌عـريبكراوه‌كـان، به‌هه‌ڵه‌داوان نوێنـه‌رانيـان گه‌يشـتنه ئه‌و ناوه و تەعريبچى و كۆنه‌به‌عسى و كوردكوژ بوونه خـاوه‌ن باره‌گا و ئينتيـمـاى حـزبى وه‌كو (INC) و ته‌ياراتى شيـعه و حـزبى ئيسـلاميى عێراقى و به‌ره‌ى توركمـانى.. هتد. هه‌ندێ كـه‌س له‌نێو لايه‌نه كوردسـتـانييه‌كان له ئه‌مه‌ريكا و توركيا و تەعريبچييەكان زياتر به‌په‌رۆشى مانه‌وه‌ى واقيعى ته‌عريب بوون له كه‌ركووک و ناوچه‌كانى تر..!

٢- كه ئه‌مـه‌ريكا له هێزێكى رزگاريكه‌ر بووه هێزێكى داگيـركه‌ر به‌پێى برِيارى ئه‌نجـوومـه‌نى ئاسـايشـى نێوده‌وڵه‌تى، سـه‌ركردايه‌تيى سيـاسيى كـوردسـتـان

مامەڵەیان لەگەڵ هێزی داگیرکەر نەکرد وەکو نوێنەرایەتیی نەتەوەیەکی چەوساوە و بندەست و داگیرکەر، بگرە وەکو فەردێک یان هێزێکی عێراقی هاوپەیمانیی ئەمەریکا و (بێ مەرج). بەمەش لایەنی کوردستانی دەرفەتێکی زێرینی تری لەدەست دا. چونکە گشت رێککەوتننامە و دیکۆمێنتە نێودەوڵەتییەکان، ئەوە دەسەلمێنن کە دەسەڵاتی داگیرکەر، بەرپرسیارە لە دابینکردنی مافی میللەتانی بندەستی هەروەها تەئمینکردنی ژیان و ئەمن و ئاسایشیشی.

ئەودەم عێراق داگیر کرابوو. دەستوور و حکوومەت و دەزگاکانی هەڵوەشابووەوە، بە داگیرکردن و هەڵوەشانەوەی حکوومەت و داوودەزگاکانی، گشت یاسا و رێسا و بڕیارەکانی لە حوکمی هەڵوەشاندنەوەیە. بەداخەوە جارێکی تر لایەنی کوردستانی، وەکو نوێنەری نەتەوەیەکی بندەستی ئەمەریکا دانوستاندنی لەگەڵ نەکرد و، بەرنامەیەکی تۆکمە و پەسندکراوی ئامادە نەکرد و، خەڵکی کوردستانی پێ تەعبیئە و تەحشید نەکرد و، لە کاتی گفتوگۆ و هەنگاوەکانی تر رای کوردستانی و عێراقی و نێودەوڵەتیی پێ ئاگادار نەکرد و، بۆ هەر بڕیارێکی داگیرکەری، ئیجابی یان سلبی، پرۆژەیەکی نەبوو. ئەوەی هەبوو گوڵباران و هەڵپەرکێ و سەما و دروشمی بریقەدار و هەڵپەی رازیکردنی ئەمەریکا و پلە و پایە بوون، لەوەی زیاتر سوور بن لەسەر مافەکان و نەبەزاندنی خەتە سوورەکان. تاکو کار گەیشتە ئەو رادەیە، لە قۆناغی (بریمەر)، دەسەڵاتی نوێنەرانی هەردوو حکوومەتی هەرێمی کوردستان (پارتی و یەکێتی) لە (ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق)، لە رووی یاسایی و دەسەڵاتی بڕیاردان، زۆر لە سونگوڵ یان کەسانێکی وەک پاچەچی و موفق الربیعی، الیاور.. هتد، زیاتر نەبوو. هەرچەندە پرەنسیپی (فیدراڵییەت) دواتر یاسای ئیدارەی دەوڵەت بۆ قۆناغی گواستنەوە دەرچوێندرا، وەلێ ئەودەم بە ئەمرۆیشەوە ناوەرۆکیان خاڵی خیلافە و، ئەمەریکا و لایەنە عێراقییەکان نە کۆکن و نە لەسەری رێکن..!

٣- کە رێککەوتننامەی (العملیة السیاسیة) لە نێوان سەرۆکی ئیدارەی مەدەنیی داگیرکەری ئەمەریکایی و ئەنجوومەنی دەسەڵاتی کاتیی عێراق

ئیمزا کرا، بەهیچ شێوەیەک بەلای کەرکووک یان ناوچە تەعریبکراوەکان یان سنووری کوردستان نەهات، باسی چارەنووسیان نەکرا بەمەش کارتەکەیان گەڕاندەوە دەستی زۆرینەی عەرەبی بالادەستی العراق. مەعلوومە کە ئەزموونی ماوەی زیاتر لە ٨٥ ساڵ سەلماندوویەتی ئەوان ئامادە نین مافی کورد قەبووڵ کەن وەکو کورد داخوازی دەکات، با لە چوارچێوەی العراقیشدا بێت.

٤- هەڵەی گەورەتر ئەوە بوو، کێشەی ناوچە تەعریبکراوەکان بە کەرکووکەوە لە قۆناغی دوای رزگاریی العراق لە کێشەیەکی (سیاسی) لە نێوان ناوەندیی بەغدا و خەڵکی کوردستان گۆڕا بەکێشەیەکی (ڕەگەزی. مەزهەبی. سیاسی). بۆ ئەمەش:

* لە بەغدا و ناوەڕاست و خوارووی العراق عەرەبی سوننە و عەرەبی شیعە تاکو ئێستایش لە شەڕێکی تایفەگەریی ناوخۆی نەگریسدان. کەچی لە کەرکووک و ناوچەکانی تری تەعریبکراو هەڵوێستیان یەکە بەرامبەر پرۆسەی بنبڕکردنی تەعریب.

* زۆربەی هەرە زۆری عەرەبی شیعەی (هاوردە) بۆ کەرکووک و ناوچەکانی تری تەعریبکراومان، سەر بەلیستی ئیئتیلافی شیعەن، پابەندن بەمەرجەعیەتی شیعە لە نەجەف و کەربەلا... تاد. ئەمڕۆ بەڕێز ئایەتوڵلا سیستانی مەرجەعیەتی بالای ئەو شیعانەیە. نەک هەر بۆ ئەوانەی سەر بەلیستی هاوپەیمانیی شیعە، بگرە زۆر لە عەلمانی و لیبراڵەکانی عەرەبی شیعە گوێڕایەڵی مەرجەعیەتن و، هەتاکو ئەمەریکا و هەندێ لایەنی سوننە و کوردیش، زۆرجار دەچنە لای و داوای هاوکاری دەکەن. لەنێو سەرانی کورد هەن بەڕێز ئایەتوڵلا سیستانی وا وەسف دەکەن کە بەڕێزی (هدیة من السماء)ە بۆ گەلانی العراق. باشە بۆ داوا ناکرێت لەم (زاتە گەورەیە) تەنیا فەتوایەکمان بۆ بدات کە برایانی شیعەی (هاوردە) خاک و موڵک و ماڵاتی کوردستانییەکانیان داگیر کردووە، یان رژێمی فاشیی کۆن بەزۆر تەرحیلیان کردوون و کاتی ئەوە هاتووە بگەڕێنەوە بۆ سەر زێدی باب و

باپیرانیان. ئەگەر نەکراوە باشە بکرێت و، ئەگەر کراوە و نایکەن، ڕای گشتی کورد و غەیرە کوردی پێ ئاگەدار بکرێتەوە.

* ئەوە حکوومەت و پەرلەمانی کوردستان و سەرکردایەتیی سیاسیی کوردستان تاکو ئەمڕۆیش لەو قەناعەتەدایە کە دەسەڵاتی ناوەندیی بەغدا، ڕێگرە لە جێبەجێکردنی مادەی (١٤٠)، واتە هۆکارە (سیاسییەکەی لە ناوەڕۆکدا وەک خۆی ماوەتەوە..!).

٥- لەوەش خراپتر لە کاتی داڕشتنی یاسای ئیدارەی دەوڵەت بۆ قۆناغی گواستنەوە: بەمادەیەکی تایبەتی (م ٥٣) دووجار کەرکووکیان لە هەرێمی کوردستان دابڕی: جاری یەکەم (هەرێمێک نابێت لە (٣) پارێزگا زیاتر بێت. دووەم بەناو (کەرکووک) بۆی نەبوو داخیلی هیچ یەکەیەکی فیدراڵی بێت...!

٦- بەپێی مادەی (٥٨) و بەبەشداری و بەرەزامەندیی لایەنی فەرمیی کوردستان:

* گشت ناوچە دابڕاوەکانی کوردستانی باشوور، کرا بە (المناطق المتنازع علیها) لەنێو کوردستانییەکان خۆیاندا و لە نێوان کوردستانییەکان زۆرینەی عەرەبی باڵادەست. واتە کورد بەرەزامەندیی خۆی بەدەقێکی یاسایی (لە دوو دەستووردا) کاتی (یاسای بەڕێوەبردن TAL) و لە ڕێگەی دەستووری هەمیشەییی العراق (مادەی ١٤٠) و دوو ریفراندۆم، ڕێگەی دا بە زۆرینەی عەرەب و خەڵکی تریش کە هەمان مافیان هەبێت لەسەر سنووری (٥٠٪) پانتاییەی خاکی باشووری کوردستان. ئەوان وەکو زۆرینە و خاوەن ئیمکاناتی دەسەڵاتی ناوەندی مادی و بەشەری و قووڵاییی نەتەوایەتی و ئیقلیمی و نێودەوڵەتی و کوردی ناڕێکوپێک و بێ بەرنامە و دوور لە ئیستراتیجییەتێکی نەتەوایەتی و گەمارۆدراو بەنەیاران بە تەنیا، ئەگەرچی ئەودەم و تاکو ئەمڕۆش سەرکردایەتییە فەرمییەکەی هێشتا لە خەونی (حب)ێکی یەک تەرەفەدایە لەگەڵ ئەمەریکا و، لەو ڕۆژەوە تاکو ئەمڕۆیش ئیدارەی بوش کوردی وەک کارتی پاڵەپەستۆ دژ بەلایەنە

عەرەبییەکان و بگرە وڵاتانی ناوچەیش بەکار دێنێت، وا دەبینین هەنگاو بەهەنگاو پەتەکە توند دەکات لە ئەستۆی کێشەی کورد. پێش دەسەڵاتی کۆماری العراق و دەسەڵاتی فەرمیی هەرێمی کوردستان، جێگری وەزیری دەرەوەی ئەمەریکا (نیگرۆپۆنتی) پاش سەردانێکی (٦) رۆژەی بۆ العراق، لە ١٢/٣ رای گەیاند ریفراندۆم "مادەی (١٤٠)" دواخرا بۆ ساڵی ٢٠٠٨، کەچی رۆژی (١٢/٩) پەرلەمانی هەرێمی کوردستان سوور بوون لەسەر جێبەجێکردنی مادەی ١٤٠ لە کاتی خۆیدا، وەلێ لە ١٢/٢٤ بڕیاریان دا (بێ قەید و شەرت)، پێشنیازە (٦) مانگەکەی نوێنەری یو ئێن لە العراق سەبارەت بەدرێژەدان بەماوەی مادەی ١٤٠ پەسند کرد. دوور نییە ئەم کێشەیە لە ئەنجوومەنی نوێنەرانی کۆماری العراق لە رووی یاسایی و سیاسی مەیدانی مشتومڕێکی تر بێت..!

* سنووری ئەو ناوچانە (المتنازع علیها) و کێشەکانی وەکو کەرکووک و سنجار و خانەقین.. تاد، گرێ دراوە بەگشت گۆڕانکارییە ئیدارییەکانی پارێزگاکانی تری العراق کە لە سەردەمی رژێمی سەدام رووی داوە. واتە دابڕانی گوندێک یان شارۆکەیەک لە پارێزگای (نەجەف) کە خراوەتە سەر (کەربەلا) یان لەوان بۆ سەر (رمادی) یان ئەوانە کە لە بەغدا، یان قەزای (زاب) لە (مووسڵ) دابڕاون و.. تاد، هەمان مامەڵەیان لەگەڵ دەکرێت و لە هەمان کاتدا چارەسەر دەکرێت لەگەڵ کەرکووک و خانەقین و تەلەعفەر مەندەلی و شێخان و ئاکرێ و مەخموور.. تاد. واتە مەبەستی موشریع لەم داڕشتنە، ئیدارییە نەک تەعریب و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتی و دیمۆگرافیایی. (م ٥٨-ج). ئەمەش یەک لەو هەڵە گەورانەیە کە (موشەرعینی) کورد لە لیژنەی داڕشتنی مادەی (٥٨) کردوویانەو بەسەریاندا دەرباز کرا، چونکە دەکرا کاتی خۆی لەیەک جودا بکرانەوە.

* کێشەی تەعریبی کوردستانی باشوور (حصر) کرا بەقۆناغی پاش ساڵانی ١٩٦٨. واتە گشت گۆڕانکاری و تەعریبی سەرەتای ساڵانی دامەزراندنی دەوڵەتی عێراق و لکاندنی کوردستانی باشوور بەم کیانە داتاشراوە، لە

پاش ١٩٢٥ تاکو ساڵی ١٩٦٨ سڕایەوە. نەک هەر ئەوەش بگرە سەرکردایەتیی یەکێتی و پارتی نازناوی عەرەبی (ڕەسەنیان) لەو عەرەبانە نا کە زۆربەی هەرە زۆریان بەمەبەستی تەعریب هێنراون بۆ ناوچە کوردنشینەکان.

* مادەی (٥٨) پڕە لە زاراوەی سەیروسەمەرە و پێناسەنەکراو لە رووی یاساییەوە وەک: هاوردە. ئاوارە. نەفیکراو. ڕاگوێزاوەکان... تاد. مادە (٥٨–أ ١) ئەمانە لە کاتی ویستی دروستکردنی کۆسپ ئیستیغلال دەکرێن.
* سەقفێکی زەمەنیی دیاریکراو دانەنرابوو بۆ جێبەجێکردنی. بڕوانە (بڕگەی (ج)ی، لەوەش سەیرتر (موشەرعینی) لایەنی کوردستانی لە داڕشتنی (م/٥٨) بیریان لەوە نەکردبووەوە: ئەگەر ئەم مادەیە جێبەجێ نەکرا کێ و چ بکرێت.! هەر وەکو ئێستا تێ کەوتن.!
* لە هەمووشی سەیرتر لایەنی کوردستانی رازی بوو لەسەر ریفراندۆم سەبارەت بەچارەنووسی نزیکەی (٥٠٪) خاکەکەی.!! واتە گومان خرایە سەر خاک و سنوور و دیمۆگرافیای باشووری کوردستان...!
* پێشنیازی حەسمکردنی سنووری کوردستان دراوە بە نیاز و ئیرادەی (توافق). ئیرادەی (توافق)یش بەندە بەئەولەویاتی دەسەڵاتی ئیدارەی بوش، ئەولەویاتی ئەوانیش نەوت و ڕێککەوتن لەگەڵ ناوەندیی بەغدا لەسەر نفوزی دواڕۆژیان و رزگاربوون لەم زەلکاوە. دەسەڵاتی ناوەندیی بەغدایش لای زۆرینەی عەرەبی عێراقە و بڕیاری کۆتاییش دراوە بە ئەنجوومەنی نوێنەرانی العراق واتە بۆ زۆرینەی عەرەبی العراق بە واقیعی حزبی و ئایدۆلۆجیایی و ئایینی و مەزهەبییانەوە! (م/٥٨–ب).
* لایەنی کوردستانی لە گشت قۆناغەکانی کاتی و گواستنەوە و بە قۆناغی ئێستای هەمیشەییەوە، لە حاڵەتی سازش و پاشەکشەیە. خۆی ڕاناگرێت لە بەرامبەر پاڵپەستۆکان و لە هەمووشی سەیرتر قەناعەتی بەوەهمی دەستتێوەردانی دەرەکیی کردووە و تەسلیمی هەندێ هەڕەشە و گوڕەشە بووە. خوا شاهیدە، هەندێ لە بەرپرسانی کورد، ئەوەندە بایەخ بە تورکیا و

مەترسیی دەستتێوەردانی تورکیا دەدەن خودی لایەنی تورکیا ئەوەندە کاری بۆ ناکەن و، ئەوەندە لە غەمی رازیکردنی کاک (ریان کروکەر)ن ئەوەندە ئاوڕ لە هەڵوێست و داخوازیی خەڵکی کوردستان نادەنەوە. ئەوەندە سەرقاڵی یەکخستنی هێز و لایەنەکانی عەرەبی عێراق و عروبەتی (العراق) و گەڕانەوەی بۆ باوەشی خاک و نەتەوەی عەرەبن، ئەوەندە بایەخیان نەداوە بەگەڕانەوەی سنجار و تەلەعفەر و مەخموور و کەرکووک و خانەقین و مەندەلی... تاد، بۆ باوەشی هەرێمی کوردستان. ئەوەندە کار بۆ بەهێزکردنی سوپا و داوودەزگاکانی دەسەڵاتی ناوەند دەکەن وا کار بۆ بەهێزکردنی دەزگاکانی هەرێمی کوردستان ناکەن.

* هەر لە سەرەتای رزگاریی کەرکووک (٢٠٠٣) لایەنی کوردستانی لەبەر هەر هۆو هۆکارێک بێت، پێکهاتەی ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکووک لە نێوان کورد و عەرەب و تورکمان بەیەکسانی دابەش کرد (پرەنسیپی ٣٢٪). پاش هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگا کە بەپێی دەستووری هەمیشەیی (٢٠٠٥) ئەنجام درابوو، لایەنی کوردستانی بەپێچەوانەی ئەنجامی ئەو هەڵبژاردنە، دیسان ئەو پرەنسیپەی (٣٢٪)ی دووپاتکرایەوە. ئەمەش ناتەبایە لەگەڵ دەستوور و رێزنەگرتنە لە ئیرادەی زۆرینەی دەنگدەران و، سابیقەیەکی یاسایی خراپی لێ دەکەوێتەوە. لەوە بوو پاش نەمانی تەعریب و دیاریکردنی سنووری کوردستان و گەڕانەوەی کەرکووک بۆ باوەشی هەرێمی کوردستان، ئیجرائات و هەڵوێستی وەها، مایەی نیگەرانی و مەترسی نەبێت بگرە دەستخۆشیی لێ بکرێت.

* کە قۆناغی حکوومەتی عەلاوی و جەعفەری تەواو بوو و مالیکیش وا بەرەو تەواوبوون دەڕوات، لایەنی فەرمیی کوردستان سەبارەت بەجێبەجێنەکردنی مادەی ٥٨ و تەحویلکردنی بۆ دەستووری هەمیشەیی العراق (م١٤٠)، زیاتر سەرقاڵی هەوڵی چەواشەکردنی خەڵکی کوردستان بووە وەک: (رێبازی جێبەجێکردن بەباشی دەڕوات). (حکومەتی مالیکی و ئەمەریکا سوورن لەسەر جێبەجێکردنی). (دەبێت پێش کاتی تەواوبوونی ماوەکەی

جێبەجێ بکرێت). (دەبێت لە کاتی خۆیدا ئەنجام بدرێت). یان (رازی نابین بەتەئجیلکردنی بەڵام مانعمان نییە دوا بخرێت!) یان (سەرکردایەتیی کورد دژی وشەی دواخستنە، چونکە وشەی دواخستن وشەیەکی ناپەسندە، درێژکردنەوەی ماوەکەی پەسندە.. تاد)، هەر هەموو ئەمانە جۆرێکە لە دیماگۆگی یان دروستتر نەزانین و یاریکردن بەچارەنووسی کێشەیەک وەکو کێشەی کەرکووک و ناوچەکانی تری هاوچەشنی کەرکووک. ئەنجامی ئەوەش ئەو دۆخەیە کە ئێستا خودی لایەنی کوردستانی بەدەستییەوە دۆش داماون و، خودی شەرعیەتی مادەکە کەوتووەتە شیمانەوە. ئەودیوکردنی ئەم مادەیە پاش تەواوبوونی سەقفە یاساییەکەی (٢٠٠٧/١٢/٣١) بۆ (٦) مانگی تر پینەوپەڕۆیەکی ترە و، تاکو ئێستا بە روونی نەزانراوە لایەنەکانی نێو ئەنجوومەنی نوێنەرانی العراق رەدفیعلیان چۆن و چی دەبێت.

* ژمارەیەکی زۆر لە خەڵکی موهتەم و خەمخۆری کێشەی کورد، بەتوندی رەخنەیان لە چەند لایەنێکی (مادەی ٥٨) و پاشتر مادەی (١٤٠) گرت بەتایبەتی لە پرەنسیپی (المناطق المتنازع علیها) و ریفراندۆم... تاد. وا خودی ریفراندۆم بووەتە کێشەیەک و، تازە بەتازە سەرانی فەرمیی کورد بەدەستییەوە داماون: ئاخۆ لەسەر پرەنسیپی (المناطق المتنازع علیها) بکرێت، یان (ناحیە بە ناحیە و قەزا بە قەزا). یان (پارێزگا بە پارێزگا). لەم رۆژانەیشدا باس لە شێوەیەکی تر دەکەن ئەویش گوایە (ئەنجوومەنی شارەکان بڕیار بدەن)..! واقیعی تەعریب و کار و کاردانەوەی چوار ساڵی لایەنە سیاسییەکانی کوردستانی و عێراقی و رۆڵی ئەمەریکا دوای قۆناغی رزگاری و داگیرکردنی العراق و، بەرەنجامی حوکمڕانی (٣) حکوومەت و پیادەکردنی دوو دەستوور و دوو هەڵبژاردن، هەڵبژاردنی هەریەک لەو سێ ئالیەتە، بۆ ئەنجامدانی ریفراندۆم دەمانگەیەنێتە ئەو ئاقارە، کە کورد بە رەزامەندی و بەدەنگدانی خۆی، لە سنووری (١٥-٢٢) هەزار کیلۆمەتری چوارگۆشەی خاکی کوردستانی باشووری لەدەست بدات. واتە لە سنووری دووجار بە ئەندازەی وڵاتێکی وەکو لبنان. جا چ لایەنێکی کوردستانی و چ

سەرکردە و سەرکردایەتییەک جورئەتی وەها دەکات تەحەمولی تاوانێکی وەها بخاتە ئەستۆی خۆی و، کێیە ئەو کوردە کە ئامادە بێت لە بەشداری و سەرخستنی پڕۆژەیەکی وەها نەفرەت لێکراو..!!

گشت قۆناغەکانی جێبەجێکردنی مادەی (١٤٠) کە لە بەرنامەی کاری حکوومەتی مالیکی دیاری و تەسبیت کرابوو، لایەنی کوردستانی و ئەنجوومەنی نوێنەرانی العراق پەسندی کردبوو واتە: ئاساییکردنەوەکە دەبووایە لە ٢٠٠٧/٣/٢٩ تەواو بێت و، قۆناغی سەرژمێری کە دەبووایە لە ٢٠٠٧/٧/٣١ تەواو بێت و، قۆناغی کۆتایی ریفراندۆمەکە دەبووایە لە ٢٠٠٧/١١/١٥ تەواو بێت، هەر هەموو ئەمانە نە لە کاتی خۆیاندا و نە تاکو ئێستا ئەنجام دراون. لە (٢٠٠٧/١٢/٩) لایەنی کوردستانی دەنگیان لێوە هات. ئەمە دووپاتکردنەوەی هەمان بەسەرهاتی مادەی (٥٨)ە کە پاش ئەوەی دوو حکوومەتی پێشوو (عەلاوی و جەعفری) کە لە نێوان (٢٠٠٤/٦/٣٠ تاوەکو ٢٠٠٥/١٢/٣) هیچیان بەهیچ نەکرد و دەنگ نەکرا تاکو دوا سەعاتی تەمەنی (یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی گواستنەوە). ئەودەم دیسان پەرلەمان کۆ کرایەوە. بڕیار وەرگیرا وەفدێکی باڵا بڕوات بۆ بەغدا. کە هاتەوە (٤) پەیمانیان هێنابووەوە. یەکەمیان نامەیەکی سەرکۆماری العراق بوو (الیاور). دووەمیان نامەیەکی (سەرۆکی کۆمەڵەی نیشتمانیی عێراق بوو (د. فوئاد مەعسووم). سێیەمیان نامەیەکی باڵیۆزی ئەمەریکا بوو (جون نیگرۆپۆنتی) لە ١٥/ ٥/ ٢٠٠٥. چوارەمیان نامەیەکی سەفیری بەریتانیا لە بەغدا (ئەدوارد چاپلن) لە ١٥/ ٥/ ٢٠٠٥. هەر چوار نامە و بەڵێنەکان جەختکردن بوو لە پشتگیری و پێویستیی جێبەجێکردنی مادەی (٥٨)، لە کاتێکدا هەرسێ حکوومەتە یەک لەدوای یەکەکانی العراق و تاکو ئەمڕۆیش نکووڵی لە پابەندبوون و جێبەجێکردنی (٥٨)ی ئەوسا و (١٤٠)ی ئێستا ناکەن و ئەوە کێشە نییە، وەلێ کێشەکە لە (کەی و چۆنیەتی و بەرەنجامی جێبەجێکردنەکەدایە.. هەر لەم بارەیەوە و پێش ئەو بەڵێنانەی سەرەوە و، لە ٢٠٠٤/١٢/٢٨ سەرۆک وەزیرانی ئەودەم

(د. ئەیاد عەلاوی) نامەیەکی ئاراستەی سەرکردایەتیی سیاسیی کوردستان کرد کە ناوەڕۆکی هەمان ناوەڕۆکی نامەکانی سەرەوە بوو. پرسیارەکە ئەوەیە ئەگەر لایەنی کوردستانی بەرپرسیارە و ئەوەندە جێبەجێکردنی ئەم مادەیەی لا مەبەست بوو، هەر وەکو خۆیان هەردەم (جەختی لەسەر دەکەن)، بۆ قۆناغ بەقۆناغ دەنگیان لێوە نەهات. کە بارودۆخی ناوچە بەعەرەبکراوەکان ئاسایی نەکرێتەوە (٢٠٠٧/٣/٢٩) چۆن پێشبینی دەکرێت سەرژمێری بکرێت تا (٢٠٠٧/٧/١٣). کە ئەو دوو قۆناغە ئەنجام نەدرێت ریفراندۆم چۆن دەکرێت (٢٠٠٧/١١/١٥) وەکو دوا قۆناغ..!!. قۆناغەکانی جێبەجێکردنی مادەی (١٤٠) تەواو بوو. گەڕاینەوە بۆ هەمان سیناریۆی کۆن: لایەنی کوردستانی هەندێ هەڵچوون. لێژنەی بالای مادەی ١٤٠ دەعوەت کرا بۆ پەرلەمان. پەرلەمان کۆ کرایەوە. زۆر گوترا. دەعوەتی بەڕێز (ستیفان دیمستۆرا) کرا بۆ پەرلەمان قسەکانی ١٢/٣ی (جۆن نگرۆپۆنتی) دووپات کردەوە ئەویش پێشنیازەکەی (بیکر هامیلتۆن)ی پیادە کرد سەبارەت بەکەرکووک و ریفراندۆم و سەردانی کتوپڕی وەزیری دەرەوەی ئەمەریکا بۆ بەغدا و کۆبوونەوەی رۆژی ١٢/١٨ی لەگەڵ ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکووک و جەختکردنی لەسەر: (ضرورة تجاوز الادعات التأريخية حول المدينة) (واهمية كركوك لمستقبل العراق) لە کاتێکدا سوپای تورکیا و بەتەنسیق لەگەڵ هێزەکانی ئەمەریکا هێرشیان دەکردە سەر ناوچەکانی هەرێمی کوردستان و، خزاندنی (UN) بۆ نێو کێشەکە بەناوی هاوکاریی تەکنیکی و، گەڕانەوەی جێبەجێنەکردنی مادەی (١٤٠) بۆ هۆکاری (تەکنیکی) هەروەک هەندێ لە بەرزەلێپرسراوانی کورد لە بەغدا و لە هەرێم رایان گەیاندووە و، دواتر راگەیاندنی بێ مەرجی پەرلەمانی کوردستانی رۆژی ٢٠٠٧/١٢/٢٦، تەعبیرە لە چارەنووسی داهاتووی کێشەی کەرکووک و مادەی ١٤٠!.

چی بکرێت باشە..؟

کە لە کاتی پێویست و لە فرسەتی رەخساو هیچی جیدی و حاسیم نەکرا. تاکو دێت پارسەنگی ململانێکان لە قازانجی لایەنی کوردستانی نییە. گۆڕینی

قـەوارەی نەتـەوایەتی بـە یاسـا و بە ریش مـاچکردن و سـیـاسـەتی کـوردە ناموسە و دەست بـەسـەر کڵاوی خۆ بۆ ئەوەی با نەیبات، چارەسەر ناکرێت و مـەنتـقـێکی چـەوتە و دەلیلی نەکـردنە. هـەل تیـغـە نەبـڕیت دەتبـڕێت. واقـیـعی سـەرکـردایەتیی فـەرمیی کوردسـتـان لە کـاتی ئەم چوار سـاڵە بەتایبـەتی لەوە دەچێت نەخشە و پلانیان بۆ ئەوە نییە ئەو ناوچانە بگەڕێنەوە. زیاتر بۆ ئەوەیە کـە ئەوەی هـەیـە دەسـتـی بەسـەردا بگیـردرێت تاکـو دەلوێت قـۆرخـی بکەن و، دیارە شیمانەی ئاڵۆزبوونی ئەو دۆخە لای ئەوان لە خانەی مەحاڵ بێت.

هـەندێ جار ئۆباڵی رەوشـەکە دەخـەنە:

* سـەر دەسـەڵاتی ناوەند لە کاتێکدا خۆیان حوکمڕانن لە ناوەند..!

* دەمـێکی تر دەیخـەنە ئەسـتـۆی تورکـیـا، کـەچی تاکـو بناقـاقـای هـەرێمی کوردسـتـانیـان غـەرق کـردووە بە بەرژەوەندییـەکـانی تورکـیـا و، بە فـیـعلی تورکیـا هـەرێمی کوردسـتـانی داگیـر کردووە لە رووی ئابووری و کولتـووری بگرە هـەندێ بواری تریش. هـەر لە لـەتە نـانێک و سـەلکە پیـاز و تـوور و باکێتێکی کێک و ئاوی (حەیات) و باڵەخانە و تەلار و گشت کۆمپانیاکانی خـزمـەتگوزاریی ئـیـسـتـیـهـلاکـیـیـەکـان، کـە کـەرەسـە و کـاڵای زۆربەیان ئێکسـپـایـەرە، تاکـو بواری بەدواگـەڕان و دەرهێنـانی نەوت. زیاتـر لە دوو لەسـەر سێی ئەو کۆمپانیا بێگانانە کە لە کوردسـتـان کـار دەکەن تورکن. کـەچی سـەرەڕای ئەوەش ئـەوەی حکوومـەتی تورکیـا بە کـورد و بەم کیـانە دەیکات (با بە دەواری... ناکات). چی گوتنی نابەچی و سـووک نەما بەکورد و بە سـەرکردایەتیی کـوردسـتـان و بە ئەزموونەکـەی نەیکەن. دانی پێ نانێت و هـەڕەشـەی گـەمارۆی ئابووری و هـێرشـی سـەربـازی دەکات و سوپاکـەی بە فەرمیی لە پەرلەمان و حکوومەتی ئەردۆگان مۆڵەتی وەرگرتووە لە ئێسـتـاوە تاکو سـاڵێکی تر هـەرکـات ویسـتـی سنوورمـان ببـەزێنیت و ئەوەی بۆی کـرا بیکات. رۆژانە گـوند و چـیـا و دۆڵەکـانی سنووری کـوردسـتـان تۆپبـاران دەکـات. بنکە سـوپاییـیـەکـانی لـە بامـەرنی و شـیـلادزێ و کـانیی مـاسـی و رانیـە.. تاد و، تیـمـە تایبـەتیـیـەکـانیـان لە شـار و شـارۆکـەکـانی هـەرێم و،

(بەرەی تورکمانی) کە تاکو ئێستایش دان بە یاسا و رێساکانی هەرێمدا نانێن بارەگا و چالاکییان ئازادە و راستەوخۆ دژی ئەم هەرێمە و دژی کورد لە گشت بوارەکاندا کار دەکەن و ئیمتدادی بالآی دەزگا سیخوڕی و سەربازییەکەی تورکیایە و درێغی ناکەن. سەرکردایەتیی فەرمیی هەرێم بە راشکاوی دەڵێن ئێمە هەموو شتمان بۆ تورکیا کردووە و، ئامادەین هەموو شتیان بۆ بکەین بەڵام ئەوان ئامادە نین مامەڵەمان لەگەڵدا بکەن..!!

تەماشاکردنی پێوەندی لەگەڵ تورکیا لە گۆشەنیگای بەرژەوەندیی تایبەتی تەسکەوە وای لە هەندێ لە ناوەندەکانی بڕیاری ئەم هەرێمە کردووە زیاتر لەرزۆک بن بەرامبەر بە هەڕەشە و گوڕەشەکانی. پاساوەکانیان تەواوکەری هەڕەشە و گوڕەشەی دەسەڵاتدار و راگەیاندنی تورک بن، کەچی دەبووایە لە جێگەی ئەوە: ئەو جۆرە کاربەدەستە کوردان و راگەیاندنە فەرمییەکانیان، جەماوەری کوردستان ساز و تەعبیئە بکەن و، پاڵەپەستۆ بخەنە سەر تورکیا و، دەستتێوەردانەکانیان مەحکوم کەن، دنیای لێ پڕ کەن، کەچی بەمەهانەی عەقڵانیەت و سیاسەتی واقیعانە تورکیا وەسف دەکەن بە:

دەروازە و شادەماری ئابووریی هەرێمی کوردستانە.

دووەم سوپای ناتۆیە.

هاوپەیمانی ئیستراتیجیی ئەمەریکایە.

ئەردۆگان دۆستی کوردە. دانی بەمافی کورددا ناوە.... هتد.

ئیدی نابێت ڕەچاوی بەرژەوەندییەکانی نەکرێت. واتە شەرعیەت بدرێت بەدەستتێوەردانی تورکیا لە کێشەی ناوەخۆی ولاتەکەمان.

کورد بۆ خۆی ئەویشی کردووەتە تەرەفێک لە کێشەی کەرکووک و گشت ناوچە تەعریبکراوەکانمان. بەڕاستی (مەنتیقێکی) سەیرە...! خۆت بۆ خۆت مێردزمە و بت دروست بکەیت و پاشان چۆکی بۆ دانێیت..!

دەڵێن:

* ئەمەریکا هاوپەیمان و دۆستی کوردە. کەچی ئەوان پێش لایەنی عێراقی و کوردستانی و دەسەڵاتی هەرێمی کوردستان هەر وەکو ئاماژەمان بۆ کرد،

رایان گەیاند کە کێشەی کەرکووک و پرۆسەی ریفراندۆم ئەمساڵ ناکرێت، ئەودیو کرا بۆ ساڵی ٢٠٠٨!

* بوش رزگارکەری (العێراق)ە. هاوپەیمانە. یەکەم جارە بەرژەوەندیی کورد لەگەڵ زلهێزێکی جیهان یەک دەگرێتەوە. ئەمەریکا پرۆژەی هەیە بۆ رۆهەلاتی ناوەراست. دیموکراتییەت و رزگاری و عەلمانییەت و عەولەمەی هێناوە... تاد. بۆیە نابێت کورد لە قسەی ئیدارەی بۆش دەرچێت. (گارنەر) یان (بریمەر) پاشتر (خەلیلزاد) و ئێستا (کرۆکەر)، چی ویست ئەوە باشە و، دەرچوون لێی هەڵە و تاوانە..!

ئەم جۆرە پانکردنەوە بۆ ئیدارەی تەواوبوو و لاواز و دۆراوی بوش، لەلایەن بازنەیەکی بالای دەسەلاتدارانی هەرێمی کوردستان، بۆچوونێکە کە لە زۆر لایەوە جامید و کۆن و ناتەندروستە.

هەموو کوردستانییەکی هۆشیار و دڵسۆز دەزانێت ئەو ئیدارەیە بۆ هات و چی دەوێت و، لە بەرچاوی رەشی کوردان نەهاتووە و لێرە نەماوەتەوە.

راستە لە رماندنی و نەهێشتنی رژێمی تاوانباری سەدام، کوردیش سوودگەێین بوو، بۆ ئەمەش کورد زیاد لە لزووم قوربانیمان دا و، لەوەش زیاتر سوپاس و پێزانی لایەنی کوردستانی لە سنووری پێویست دەرکەوت کەوتووەتە خانەی خۆ بەکەمزانین و چەمانەوە، لەگەڵ ئەوەش تاکو ئەمرۆیش ئەم ئیدارەیە پەیمانێکی بە کورد نەداوە سەبارەت بەدوارۆژی، جگە لە هاوولاتییەکی عێراقی.

ئەم خۆبەکەمزانین و خۆچەمانەوە لەلایەن لایەنێکی بەرچاوی بازنەی دەسەلاتی فەرمیی کوردستانی، نەخۆشییەکی کوشندەی ئەم دەسەلاتەیە کرۆکەکەشی دەگەرێتەوە بۆ تیۆرییەکی خەتەرناک و هەڵە کە ناوەرۆکەکەی بریتییە لەو هاوکێشەیەی کە دەڵێت:

* ئەوەی بۆ ئیدارەی بوش باش بێت بۆ سەرکردایەتیی کورد باشە..!
* ئەوەی بۆ سەرکردایەتیی کورد باش بێت بۆ نەتەوەی کورد باشە.!!
* لە کاتێکدا پێچەوانەی ئەم هاوکێشەیە راست و دروستە.

بۆیە تاکو سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان ئەم هاوکێشەیە راست نەکاتەوە و، دەست لە تاکتیکی (مامەڵەی رۆژ) هەڵنەگرێت و هەموو کارتەکانی ململانێ نەخاتە گەڕ و ئامادەی ڕووبەڕووبوونەوە نەبێت، ئەوە هیچ حەلێکی تری جیدی نییە بۆ ئەم تەنگژە و، هەموو کات نەیاران تەماح لە کێشەی میللەتەکەمان دەکەن و دۆستانیشی لە کاتی پێویستدا پەڕاوێزی دەکەن یان دەکرێتە قۆچی قوربانی.

ئێمە دژی ئاڵۆزی و توندوتیژی و شەڕوشۆڕ و پێکدادانین. تاکو بکرێت و لە تەحەمولدا هەبێت دۆستایەتیی ئەمەریکا و دەروجیران فەرامۆش نەکرێت. بەڵام چۆن خەڵکی تر خەتی سوورو بەرژەوەندی باڵای نەتەوایەتیی هەیە کوردیش هەروا و، لە کوێ و تاکو کوێ، چۆن خەڵکی تر دەتوانێت پاڵەپەستۆ بخاتە سەر و بەربەرەکانێی بەرژەوەندییەکانی خەڵکی تر بکات، کوردیش هەروەها. واتە هەر نەتەوەو بزاڤێک بە ئەندازەی هێز و توانا و بەرژەوندی خۆی ئەتوانێت کاریگەری خۆی هەبێت، سلبی یان ئیجابی، لەسەر بەرژەوەندیی خەڵکی تر.

لە نێوان خەباتی سەرمێز و دیالۆگی فەرمیی و نهێنی تاکو رادەی توندوتێژی، دەیان بوار و ئامراز و شێوە و شێوازی تری خەبات و ململانێی مەدەنی و ئاشتیخوازی هەیە. دەستکەوتی یەک سەدەی ئەم میللەتە لە ئەنجامی ململانێ و ڕووبەڕووبوونەوەی جەماوەری ئامادەساز و خاوەن پرەنسیپ و دیسپلین و بیروباوەڕ و خاوەن کێشە بووە. هەر ئەم هاوکێشەیشە بۆ ئێستا و داهاتوومانیش وەسفەیەکە لە زۆر رووەوە دروستە و، هەلومەرجەکان زۆر لە جاران لەبارترە. هەرچیش بکرێت بۆ گەڕانەوەی لە سنووری (٥٠٪)ی خاکی باشووری کوردستان بۆ باوەشی هەرێم کەمە و، لەسەر ئەمە کورد خوانەخواستە تێک چێت لەگەڵ بەغدا بەرز و بەڕێز و گەورەترە لەوەی لەسەر شتێکی تر...!

٢٠٠٧/١٢/٣٠

یەکجاری واش نا..!

لە ژمارەی (٥٣٥) گوڵان کاک (فەلەکەدین کاکەیی) نووسیویەتی و دەڵێت "لە یادمە یەکەمین چالاکیی راگەیاندنمان دوای شکستی ١٩٧٥ بە یەک دوو مانگ دەستی پێ کرد (بەڵام زۆر بەنهێنی)، لەو سەردەمە لە شاری (نەغەدە) دادەنیشتم، لەگەڵ چەند هەڤاڵ بەسەرپەرشتیی (ا. ب) (ادریس بارزانی) و سامی عبدورەحمان، خانوویکمان بەکرێ گرت، بەرواڵەت بۆ رێکخستنی ئیداریی کاروباری پەنابەران بوو کە تازە لە نزیکی سنوورەوە بۆ قووڵاییی ئێران، بەکۆمەڵ دەگوێزرانەوە، بەڵام بەنهێنی خەریکی هەندێ کاروباری سیاسی و رێکخستنەوەی ناوەخۆی پارتی بووین. لە ژوورێکی ئەو بارەگەیەدا چەندان تایپمان دانابوو، یەکێک لەو تایپانە ئەرکێکی مێژوویی بەجێ هێنا، ئەویش تایپکردنی یەکەمین بەیاننامەی پارتی بوو، دوای ١٩٧٥ کە دەڵێت (کوردستان گۆڕەپانی راستەقینەی خەباتە) و مزگێنیی تازەبوونەوەی خەبات و موقاوەمەت لەسەر خاکی نیشتمان دەدات، کە وەڵامێکی گرینگی رێککەوتننامەی (جەزائیر)ی نێوان رژێمی شا و رژێمی سەدام بوو).

(ئەو تایپە خرایە ژێر خاک و ئێستا داڕزاوە، چونکە بەدەرچوونی بەیاننامەکە، (کە لای رژێمی شا خەتی سوور بوو!)، دەزگاکانی ئێران پاڵەپەستۆیەکی توندیان بۆ سەر هێنایین، کەوتنە چاودێری و لێکۆڵینەوەی ورد، مەسعوود بارزانی و، چەند هەڤاڵ لە تاران (لەسەر ئەو بەیاننامەیە) دەستگیر کران..... هەڤاڵانمان لە (نەغەدە) تایپەکەیان خستە ژێر گڵ. هەر لەو کاتانە بوو چەند شارەزای دەزگاکانی ئێران هاتنە بارەگاکەمان و، کەوتنە تاقیکردنەوەی تایپەکان، دەرکەوت هیچ لەو تایپانە بەیاننامەکەی پێ چاپ نەکراوە ! بەڵام پاڵەپەستۆیان بەردەوام بوو، گومانیان نەبڕایەوە. ئەوەیان لە

دوادوایی پایز بوو).

کاکە فەلەک: ئەو هەڤاڵانەی کە لە نزیکەوە ئاگەداری وردەکارییەکانی ئەو سەردەمەن دەزانن کە:

سەرەتای چالاکیی ڕێکخستنەوەی پارتی پاش نسکۆی ساڵی ١٩٧٥، هەر دوادواییی مانگی ئاداری هەمان ساڵ دەستی پێ کرد. لە دانیشتنێکی (تایبەتی) نزیکی ناوەڕاستی مانگی نیسانی ١٩٧٥ لە دەرەوەی بازاڕی (نەغەدە) هێڵە سەرەکییەکانی کار دیاری کراو، نەواتی (سەرکردایەتیی کاتی) لێ بووەوە.

لەو دەقەی سەرەوە، کە کاک (فەلەک الدین)، لە سەرەتاوە بەیەکەمین چالاکیی ڕاگەیاندنمان دەست پێ دەکات دەڵێتیش زۆر (نهێنی بوو) لەو سەردەمە، روون نییە. ئەو کات نە رۆژنامەمان هەبوو، نە چاپکراوێکی دەوری و، نە (نەشرەیەکی حزبی) و، نە (بەیاننامە) و، نە ئێزگە. زۆربەی هەرە زۆری کارەکانمان، بە دیتن و بە سەردان ئەنجام دەدرا. ئەوانەی کە لەو (خانووە) کاری رۆژانەمان دەکرد لە ژمارەی پەنجەی دەست کەمتر بووین، ئەرکەکانیشیان دیاربوو، تایپ و ڕۆنیۆکانی (ژوورە)کەش بۆ کاری پەناهەندەکان بوو.

ئەو (بەیاننامە)یەش کە کاک فەلەک باسی دەکات نە (چالاکیی ڕاگەیاندنمان) بوو لەو خانووە و، نە لە (نەغەدە) نووسرابوو و، نە (فەلەک الدین)ش ئاگەداری بوو و نە بە تایپی ئەو (ژوورە)ش چاپ کرابوو و، نە ئەو تایپەش خرایە ژێر گڵ و، ڕاستییەکەشی بەم شێوەیە: پاش گەڕانەوەی کاک مەسعوود لە ئەمەریکا لە پایزی ١٩٧٥ داوای کردین بۆ تاران. (حەمە رەزا و عارف تەیفوور و کەریم سنجاری و بەندە) لە نەغەدەوە ڕۆیشتین و، قەول بوو (ئازاد بەرواری)یش لەو جێگەیە کە تازە نەقل کرابوو بۆی بگاتە لامان. کۆ بووینەوە و، چەند بڕیارێکی گرینگ وەرگیرا لەوانە دەرکردنی بەیاننامەیەک بە ناوی پارتی دیموکراتی کوردستان، سەرکردایەتیی کاتی (ناچارم پاش (٣٠) ساڵ بۆ یەکەم جار، بڵێم کە بەندە تەکلیف کرا بەنووسینی..)، بەیاننامەکەم

نووسی و بە دروشمی، (کوردستان الساحة الحقيقية للنضال. ناضلي ياجماهيرنا وارفضي واقع النكسة) ڕازاندەوە. کە گەڕاینەوە بۆ نەغەدە لە ئورمیە تایپێکی بچووکی (جانتام) کڕی. لەسەر حەرەکەت بووین بۆ کوردستان. کاک عارف کە دەبووایە لەگەڵ چەند هەڤاڵێکی تر بەرەو (هەرێمی دوو) حەرەکەتی بکردایە، داوای کرد بەیاننامەکەی بۆ چاپ کەین (لەو سەردەمە لە نێوان ئەو هەڤالانە تەنیا بەندە شارەزاییی هەبوو لە تایپ و تایپکردن و ڕۆنیۆ). (دەستنووسەکەمان لەلا بوو، تاکو ئێستاش هەر ماوە)، بەو شەوە هەر چوارمان بە نهێنی چووینە ئەو خانووە کە کاک فەلەک الدين باسی دەکات، (ئەو کاتە ئەو (خانووە) ڕۆڵی جارانی نەمابوو، چونکە زۆربەی زۆرمان یان گواسترابووینەوە بۆ شارەکانی تری ئێران یان بڕیاری گواستنەوەی درابوو و، (نەغەدە) سووک بووبووەوە لە پەناهەندەکان، بەتایپەکەی خۆم بەیانەکەم چاپ کرد لەسەر ئیستێنسل بەیەک لە ڕۆنیۆکانی ژوورەکە، بەپێویستی کاک عارف ژمارەیەکی باشمان لێ ڕاکێشا)...

تەنیا (حەمە رەزا و عارف) لەلایەن ساواکی شاوە دەستگیر کران، ئەویش لە (نەغەدە) بوو نەک لە (تاران) و گرتنەکەیان پێوەندیی بەو بەیاننامەوە نەبوو، بگرە بەهۆی هەڵەیەکی (حەمە)وە بوو. لە پشکنینی ماڵی حەمە رەزا (تەنیا یەک دانە) لەو بەیاننامەیەیان دۆزییەوە. پاشان نەقڵ کران بۆ گرتیگەی (ئەوین) لە تاران. وەکو ئێمە ئاگەدارین:

ساواک کاک مەسعوودی نەگرت (گرتنی وا هاسان نەبوو..)، بگرە بانگ کرا و پرسیار و پاڵەپەستۆیەکی زۆر خرایە سەر ئەو و شەهید ئیدریس و، هەڵوێستی جوامێرانەی کاک مەسعوود و ڕۆڵی شەهید ئیدریس و داکۆکیکردنی بارزانیی نەمر بەتایبەتی، بووە مایەی ئازادکردنی ئەو دوو هەڤاڵە.

ئەو ئێوارەیەی ئەو دوو هەڤاڵە دەستگیر کران لە نەغەدە (بەندە و کەریم)یش، سەردانی خوالێخۆشبوو (ئەسعەد خۆشەوی)مان کرد کە پێشتر تەکلیف کرابوو بۆ دەربازبوونمان. شەو (د. نجم الدين عمر) هەردووکمانی

گەیاندە ماڵی (ملازم یونس ڕۆژبەیانی) لە مەهاباد، بەیانی زووی ڕۆژی پاشتر برایەکی خۆی لەگەڵدا ناردین تاکو لای دەلیلەکانمان کە خوالێخۆشبوو (ئەسعەد خۆشەوی) تەئمینی کردبوو. لە ماوەی کەمتر لە (١٢) سەعات لە سنووری ئێران دەرباز بووین. پاش ماوەیەکی کورت تایپەکەم و هەندێ کەلوپەلی هەردووکمان، بە هەمان ڕێگە گەیشتە دەستمان. هەموو بەیاننامە و (نامیلکە)ی حزبی و ڕێکخستن و، ڕۆژنامەی (خەبات)، کە لە کوردستان دەرمان دەکرد بەناوی (سەرکردایەتیی کاتی) پارتی، لە نێوان پایزی ساڵی ١٩٧٥ و سەرەتای هاوینی ١٩٧٩، بە تەحدید، هەر بەو تایپە تایپم دەکرد، (لە پاش بەهاری ساڵی ١٩٧٨ لە کوردستان، لایەنێکی کاری ڕاگەیاندنمان شەهید (سامی) دەیڕواند، لای ئەویش شت چاپ دەکرا ...). بەدرێژاییی ئەو ماوەیە کاک (فەلەک الدین) چی پێوەندیی بە ڕاگەیاندنی پارتیمانەوە نەبوو، ئەمەش زیاتر دەگەڕێتەوە بۆ بارودۆخی ژیانی پەناهەندەییی ناوبراو و، گشت دڵسۆزانی پارتی لەو سەردەمەدا لە ئێران. دوور نییە لەلایەن خوالێخۆشبوو شەهید ئیدریس، یان کاک مەسعوود، تەکلیف کرابێت بەنووسینی هەندێ شتی تایبەتی.

٢٠٠٥/٥/١٠

بەڵێ "شەرعییەتدانەوەیە بە ناشەرعییەت"

رۆژنامەی (هەولێر)، بەناوی (چاودێرێک)ەوە، لە ژمارە (٧٨٠) لە ٢٠١٠/٥/١٣دا، بابەتێکی لەژێر ناونیشانی (شەرعییەتدانەوە بە ناشەرعییەت) ئەو پرسیارانەی رووبەرووی (جەوهەر نامیق سالم) دەبنەوە بڵاو کردووەتەوە. بابەتەکەی (چاودێرێک)، هەڵچوونێکە، لەمەڕ لێدوانێکی تەلەفۆنی کورتی یەک رستەییمان، بۆ رۆژنامەی (رۆژنامە) کە لە ژمارە (٥٨١)ی رۆژی ٢٠١٠/٥/١١ بڵاو کراوەتەوە، کە بەرەنجامی پرسیارێکی رۆژنامەنووسی لاو (دلێر عەبدولخالق) بوو لە ئێمە و چەند برایەکی تری (پسپۆڕ و بەرپرسی پارتی و یەکێتی و یەکگرتووی ئیسلامی و کۆمەڵ). وەک وەڵام، ئەمەش دەقی رستەکەمانە: (بەگشتی پێم وانییە ئەم کۆنگرانە گرفتە بنەڕەتییەکانی ناو رێکخستنی حزبەکان چارەسەر بکەن بگرە وەک تەقلید برێتی دەبن لە شەرعییەتدان بە ناشەرعییەتی ئەو ئیجرائاتانەی کە کراون، ئەوەی پێوەندیی هەیە بە ڕەوت و باڵباڵێنەوە دۆخەکە بە کۆنگرە ناگۆڕێت..... شەرعییەتیش دەدرێت بەستافێکی تازە، کە ٨٠٪ی لەلایەن جەماوەری حزب و خەڵکی شارەزا، چاوەڕوان کراوە..). لە یەک دوو پەرەگرافی ریپۆرتاجەکەی، رۆژنامەی (رۆژنامە)دا دەستەواژەی (شەرعییەت دان بە ناشەرعییەت) دووپات کراوەتەوە و وەک مانشێتی دووەمیش، لە لاپەڕە یەکی رۆژنامەکەدا دابەزیوە، نکووڵی لە لێدوانەکەی خۆمان ناکەین، مانشێت و ئاماژەکردن بەلێدوانیش، زیاتر بەندە بەخودی رۆژنامەنووس و رۆژنامەکەوە.

هەرچەندە ورووژاندن و لێکدانەوە و ئەو هەڵچوون و داچوونەی (چاودێرێک)، ئەوەندە ناهێنێ لەسەری ڕاوەستین و شایەنی ئەوە نییە وەڵام بدرێتەوە وەلێ، لەبەرئەوەی رۆژنامەی (هەولێر) رۆژنامەیەکی رۆژانەی پارتی

دیموکراتی کوردستانە و ئەو (چاودێر)ە چاوی ئەوانە و دیارە بەمەبەست، ناوەڕۆکی لێدوانەکەمانی شێواندووە، ئاماژەکردنێکی چەواشەکارییان بە کۆنگرەی (١٠)ی ساڵی ١٩٨٩ کردووە، چ بە ئاگا یان لە بێ ئاگایی، تەوقیتکردنی بڵاوکردنەوەی بابەتی وا لەگەڵ سەرەتای دەستپێکی تەسعیدی هەڵمەتی ڕاگەیاندن و گرژیی دۆخەکە، وای لێ کردین کە بڵێین (ئەم ماستە بێ موو نییە) و بێدەنگ نەبین لێی و ئەم ڕوونکردنەوەمان لە ٢٠١٠/٥/١٥ ئامادە کردبوو. بڵاوکردنەوەکەی هەندێ دواکەوت، هۆکارەکەش دەگەڕێتەوە بۆ ویست و خاتری خاترداران و گرژیی نێوان ڕاگەیاندنەکانی سەر بە (پارتی) و (گۆڕان) و هەندێ میدیای (ئەهلی). ڕوونکردنەوەکەمان بریتییە لە سێ خاڵی سەرەکیی ناو بابەتەکەی ئەو (چاودێر)ە:

١ـ ئاخۆ باس و لێکدانەوە و ڕەخنە و مەزەندەکردنی شیمانەکان لە ناوەوە و دەرەوەی حزب لە (پێش و لە کات و لە پاش)ی کۆنگرەی هەر حزبێک، لەلایەن خەڵکانی پسپۆڕ و سیاسەتوار و چاودێری سیاسی و میدیاکان.. هتد، قەدەغەیە یان بەندە بە مۆڵەت وەرگرتن یان مۆڵەتدانی سەرکردایەتیی ئەو حزبانە؟

٢ـ مەبەستمان چییە لە (شەرعییەتدان بە ناشەرعییەت) و ئەو ناشەرعییەتانەی کراون و کۆنگرەکان دەبێت شەرعییەتیان پێ بدەن؟!

٣- شەرعییەتی (ئێمە) لە کات و دوای کۆنگرەی (١٠)ی ساڵی ١٩٨٩ی (پارتی)!

١

کاتی خۆی کە لەناو پارتیدا بووین، زۆرجار دەمگوت، کەسانێکمان هەن لە "لووتکە و بنکە"، خۆیان ناوێرن ڕەخنە بگرن و قسە بە سەرکردایەتیی پارتی و پارتی بکەن، بگرە هەموو کات خولیای ئەوەن، چۆن خەڵک و لایەنی تر ناچار بکەن بەو کارە هەڵسن، بەمەش ڕامان دەکێشن بۆ وەڵامدانەوە، هەندێ جار دۆخەکە دەگاتە ئەو ئاستەی کە (دۆ و دۆشاو) تێکەڵ بکرێت. بەدووری نازانم

یەک لە ئامانجەکانی هەڵچوون و داچوونی (چاودێرێک)ی (سەرکردایەتی)ی پارتی لە شێواندنی لێدوان و رووداوەکان و بەکارهێنانی هەندێ وشەی (نابەجێ) بۆ ئەوە بێت بکەوینە ئەو داوەوە، وەلێ هەڵسوکەوت و بەروار و ئەزموونی موتەوازیع و ئەخلاقیاتی رێزگرتن لە مێژووی (پارتی) و خودی خۆم، رێگەمان پێ نادات رەفتاری وەها بکەین.

وەکو پرەنسیپ حزب بەگشتی دیاردەیەکی سیاسیی کۆمەلآیەتییە، مەفرووزە لە گردبوونەوەی ئارەزوومەندانەی خەڵکانێک پێک بێت کە پرۆگرامەکەی پەسند بکەن و پابەند بن بەپەیڕەوی ناوەخۆی و بەو پێیەش کاری بۆ بکەن. وەک هەر دیاردەیەکی سیاسی و کۆمەلآیەتی زیندوو. حزب، نە لە بۆشایی و نە لە ئەستێرەیەکی تری ئەم کەونە دەژێت، بگرە لە کۆمەڵگەیە و بۆ کۆمەڵگەیە، لە واقیعێکی کراوە و فرەیی و روو لە دیموکراتییەت، ناکرێت بەرنامە و هەڵسوکەوت و چالاکییەکانی لە گشت بوارەکانی سیاسی و کۆمەلآیەتی و ئابووری و رۆشنبیری.. هتد، لە ژوور و دۆسیە داخراوەکاندا قەتیس بکرێت، دوور لە چاو و گوێ و لێکدانەوە و خامەی خەڵک. ئەم رۆڵ و هاوئاهەنگی و تێکەڵبوونە، زیاتر گرینگ و زەقتر دەبێت، ئەگەر هاتوو، حزب بۆ ماوەیەکی دوور و درێژ، سەرقافڵەکێشی یەکەمی بزاڤی میللەتێک بێت و خاوەن چەندان (دەسکەوتی گەورە) و (شکستی کەمەرشکێن) و دەسەلآتدار بێت، وەک (پارتی دیموکراتی کوردستان)، بۆیە ئەوەی وا تەسەور دەکات، کە ژیان و بڕیار و سیاسەت و کۆنگرەکان و هەڵسوکەوت و رەفتار و هەڵوێستی سەرکرادیەتیی حزبێکی وەها، شتێکی ناوەخۆ و داخراوی تایبەتی خودی حزبە و بۆ هیچ کەس و لایەنێک نییە ورد بێتەوە لێیان و بەدوایاندا بچێت و شەنوکەویان بکات، لە پێش و لە کات و لە پاش کۆنگرەکان، دیارە دوورە لە واقیع و گوزارشتە لە دید و بۆچوونێکی شموولی کۆن و کات بەسەرچوو و هەوڵێکیشە بۆ بچووککردنەوە و تەهمیشکردنی خودی حزبەکە و لێرەدا مەبەستم بەتەحدید (پارتی)یە.

هۆ و هۆکار زۆرن بۆ پسپۆڕان و ناوەندەکانی تۆژینەوە و چاودێران و

سیاسەتوانان.. هتد، لە دەرەوەی حزبەکان لە دۆخ و بەرنامە و سیاسەت و پێوەندی و ژیانی ناوخۆی حزب و هەڵسوکەوتی کادیران و ئەندامانی سەرکردایەتییەکانیان بکۆڵنەوە، لە پێش و لە کات و لە پاش کۆنگرەکانیان، شیمانە و مەزەندەکانیشیان لێ قەدەخە ناکرێت، مۆڵەتیش لە سەرکردایەتیی حزب وەرناگرن.

هەرچەندە لێدوانەکەی ئێمە گشتی بوو، ناوی هیچ حزبێکمان نەهێنابوو، وەلێ ئەو (چاودێر)ە، لە بابەتەکەیدا دەیشکێنێتەوە بۆ سەر پارتی، با وابێت، تاکو پێش ئەو بابەتە (تەنیا ئاگامان لەوە بوو کە برایانی یەکێتیی نیشتمانی لە ٦/١ و برایانی پارتیش لە مانگی تشرینی دووەمی ئەمساڵ کۆنگرەی خۆیان دەبەستن)، بۆیە ئەم روونکردنەوە وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی ئەو بەڕێزانەیە کە (چاودێر)ەکەیان تەکلیف کردووە، بۆ ئەمەش وەک دەستپێک پێمان باشە ئاماژە بەم سێ خاڵەی خوارەوە بکەین:

١ـ پارتی، یەک لە دوو حزبە دەسەڵاتدارەکەی هەرێمی کوردستانە. لەگەڵ برایانی (یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان) هەرسێ دەسەڵاتەکانی ئەم هەرێمەیان، وەک لیستی زۆرینە، پەنجا بەپەنجا قۆرخ و دابەش کردووە، بەرپرسیارن لە گشت بڕیار و هەڵوێستی چارەنووسسازی گەلەکەمان، نوێنەری کوردن لە بەشەکەی لە دەسەڵاتی ناوەند، بۆ پۆستە سیادییەکانی هەرێمی کوردستان و ناوەند، بەشی شێریان هەیە، تاکو ئێستا جگە لە عێراق، لە ئاستی ئیقلیمی و نێودەوڵەتی نوێنەرایەتیی کورد دەکەن. لە شکست و دەسکەوت تاکو ئێستا بەشی شێریان هەبووە و هەیە، وەکو حزب و هێز، (پارتی)، بێ مونازیع ئیدارە و ئاسایشی هەولێر و دهۆک و چەندان ناوچەی مووسڵیشیان لە ئەستۆیە، تۆ بڵێی کۆنگرە و بەرنامە و بڕیار و ئیجرائات و هەڵوێست و گرفتی حزبێکی وەها بۆ چاودێران و توێژەران و لایەن و شەقامی کوردستانی، بەتایبەتی، مایەی چاودێری و لێکدانەوە و بایەخدانیان نەبێت؟! لە کۆنگرەکاندا، چەند خودی ئەندامانی پارتی، لەمەڕ بەرنامە و بڕیار و ئیستراتیجییەت و تاکتیکی حزبەکەیان

بەرپرسـیـارن، ئەوەنـدەش بەرپرسـیــارن لە ڕەچاوكـردنـی دۆخ و ویست و خواست و ژیان و چارەنووسی میللەتی کورد و كێشە ڕەواكەی. عەقڵیەتی عـەزلكردنی پارتی لە خـەڵك و چاودێران و پسـپـۆڕان بەسنووردارکـردنی لێكدانـەوەكــان و قــەتیــسكردنی بـەمــۆڵەتی نـاوەندیـی بڕیاری حــزب، بچـووككردنەوە و پەڕاوێزكردنی (پـارتی)یە و عـەقڵـیـەتێكی كـۆن و باوی نەماوە، بەتایبـەتی لەم دۆخەی وڵاتی ئێمە كەوا پێی ناوەتە قۆناخی فرەیی و بزاڤــەكــەی لـە هـەوڵـی فــراوانكردنـی ئازادیــیــەكــان و چەســپــاندنی بنەمـاكـانیـەتی، وەك دەسـتـپـێكێكی ڕاسـتـەقـینـەی پێویست لە بنیـاتنانی سیستەمێكی دیموكراتی.

٢ـ سەركردایەتیی پارتی و پارتی، نە لە بۆشاییدا دەژی و نە لە ڕاژان و چیا و دۆڵەكانـدان، بـگرە لە ناوچـەرگـەی شـارە ملـیـۆنیـیـەكـانی كـوردسـتـاندان و هـەمـوو هەڵسـوكـەوت و بڕیـارەكـانی، لای لایەنـەكان و چاودێران و بنكەی خودی پارتی و خـەڵكی كوردستان، بەتـایبەتی، كەم یان زۆر شاراوە نییە، زۆر لەو دیاردانە پێــوەندیـی ڕاســتــەوخــۆیان بـە ئـەمــڕۆ و دواڕۆژی ئەو خـەڵكەوە هـەیە، بـۆیە مـافی ڕەوای خـۆیانە بە زەرەبین ورد ببنەوە لە پارتی (كـە جێگەی باسـەكـەی ئێمـەیە) وەك جـەمـسـەرێكـی سـەرەكـی كـاریگەری دەسـەڵات و یەكـێـتـیـی نیـشـتـمـانی، وەك جـەمـسـەرەكـەی تـر هـەروەها لایەنەكانی ئۆپۆزیسیۆنیش وەك بـەشێك لەو دەسەڵاتە (یاسادانان). چەند پرۆگرام و بڕیار و كۆنگرە هەتاكو سەركردە و سەركردایەتیی حزبـەكان، بۆ ئەنـدامـانی حـزب، تایبـەت و گـرینگ بێت، ئـەوەندەش ڕۆڵ و گرینگی و تایبـەتمەندی بۆ شـەقـامی كوردسـتـانی، لە زۆر ڕووەوە، دوور نییە كەمـتر نەبێت.!

٣ـ پارتی لە چوارچێوەی (خـاص) دەرچـووە، ئەمـڕۆ (عـام)ە، (بەو مـانایەی كە حزبێكی نهێنی نییە و خەباتیش خەباتی ژێر زەوینی نییە..)، بگرە بەهۆی كەڵەكەبوونی میراتی مێژووی بەدەستكەوت و شكستەكانیەوە و پرەنسیپی تەوافقی پـەنجا بەپەنجا و گەمەی زۆرینە و كـەمینەی حـوكمـڕانی، خاوەنی

کۆمەڵێک سەروەری و ئیمتیازات و دەسکەوتی مەعنەوی ومادییە، بەگشتی خەرجی ئەو واقیعەی ئێستای پارتی (بە حزب و هێزی ناوەخۆ و پێشمەرگە و ئیدارە... هتد) لەسەر داهاتی خەڵکی کوردستان چ ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ، مەزەندە دەکرێت زیاتر لە ٢٠٪ی بودجەی فەرمیی هەرێمی کوردستان بێت. مافی رەوای خەڵکی کوردستان و گشت ئەوانەی کە خەمخۆری ئەم میللەتەن بە ئاگا بن لە سیاسەت و بڕیار و هەڵسوکەوت و ناوەندەکان و سەرکردەکانی ئەم حزبە وەک یەک لە جەمسەرە سەرەکییەکانی دەسەڵاتی هەرێم نەک لە دوای کۆنگرەکانی بگرە لە پێش و لە کاتیشیاندا.

لەبەر ئەم هۆیانە و چەندان هۆ و هۆکاری تر، جەختکردنی (چاودێرێک)ی (سەرکردایەتی)ی پارتی، لەسەر ئەوەی کە "قسەکردن سەبارەت بە کۆنگرە و بابەت و بەرنامەکانی وردەکارییەکانی مەسەلەگەلێکی زۆر تایبەتن بە حزب و ئەوەی حزب رێگە نەدات بەبڵاوکردنەوەیان، هیچ شتێکی تریان قابیل نین بۆ گفتوگۆی ئاشکرا و کراوە تەنانەت لەلایەن ئەندامانی حزب خۆیشییەوە، جا چ جای لەلایەن خەڵکانی دەرەوەی حزب.."! گوزارشتێکی ترە لە لۆجیک و بیری شموولی بەسەرچوودا.

٢

سەرکردایەتیی پارتی لە رێگەی (چاودێر)ەکەیانەوە لە ئێمە دەپرسن: "ئەو ناشەرعییەتانە کە دەبێت کۆنگرە شەرعییەتیان پێی بدات چین..؟".

پێشەکی جارێکی تر سەرنجی خوێنەرانی هۆشمەند ڕادەکێشم بۆ ئەو رستەیە کە لە رۆژنامەی (رۆژنامە) بڵاوکراوەتەوە، ئەمەش دەقەکەیەتی: "بە گشتی پێم وانییە ئەم کۆنگرانە گرفتە بنەڕەتییەکانی ناو رێکخستنی حزبەکان چارەسەر بکەن بەڵکو وەک تەقلید بریتی دەبن لە شەرعییەتدان بە ناشەرعییەتی ئەو ئیجرائاتەی کراوە، ئەوەی پێوەندیی هەیە بە رەوت و باڵباڵێنەوە دۆخەکە بە کۆنگرە ناگۆڕێت.... شەرعییەتیش دەدرێت بەستافێکی

تازە، کـە ٨٠٪ی لەلایەن جـەمـاوەری حـزب و خـەڵکی شـارەزا زانراوە و چاوەڕوان کراوە..). ئەو (چاودێر)ە تەنیا (شەرعییەتدان بە ناشەرعییەت) قۆزراوەتەوە و چەند جار دووپاتی کردووەتەوە و، لەوەش گرینگتر لە ئێمە دەپرسێت: "چین ئەو ناشەرعییەتانەی کراون..؟!". وەکو بڵێیت (نازانن)..!، ئەمەیە مەبەست، خۆیان نایڵێن، وەلێ خەڵکی تر ڕادەکێشن بۆ ئەوەی باسیان بکات.

دڵنیام هەر خوێنەرێکی هۆشیار ئەگەر لە سیاقی ریپۆرتاجەکەی رۆژنامەی (رۆژنامە) ورد بێتەوە لە ناوەڕۆکی قسەکانی ئێمە کە لەو ڕستەی سەرەوەدا هاتووە، تێ دەگات کە بە روونی وەڵامی پرسیارەکەمان داوەتەوە، واتە "شەرعییەتدان بە بڕیار و ئیجرائاتی" بەدەر لە دەستووری حزب وەلێ (لغاية في نفس يعقوب) لێدوانەکەمان دەشێوێنن و یەخەمان دەگرن.

مەبەست لە (بڕیار و ئیجرائاتی ناشەرعی)، ئەوانەن کە سەرکردایەتیی حزبەکان بەدەر لە پەیڕەو و پرۆگرامی حزب، وەریان گرتووە. بەشبەحاڵی خۆمان و دەرهەق بە پارتی وەک هەڵوێست، ئەم وتنەی ئێمە شتێکی نوێ نییە، لە کاتی خۆیدا، چ بە داخراوی لە ئاستی سەرکردایەتی و چ بە باس و تۆژینەوە، بە هاوکاری و ڕاوێژی چەندان هەڤاڵی دێرینی پارتی و پسپۆڕانی ئەو بوارە بەتایبەتی لە نەوەتەکانی سەدەی رابردوودا، دیکۆمێنت کراوە و لای کادیران و ناوەندەکان و لووتکەی دەسەڵاتی پارتی، روون و ئاشکرایە، ئەگەر قسە و باسەکانمان لە یاد چووبێتەوە خۆ تۆژینەوەکان دەبێت لە ئەرشیڤی پارتیدا مابن، جگە لە هەوڵ و تەقەلای موتەوازیعانەمان تاکو ئەو دەمەی لەناو پارتیدا مابووین. ئەمەش پاکانە نییە بۆ بەرپرسیارەتیی هاوبەشمان لەمەڕ ئەو بڕیار و ئیجرائاتە ناشەرعییانە کە لە پاش کۆنگرەی (١٢)ی ساڵی ١٩٩٩ تاکو بەهاری ٢٠٠٣ لەلایەن سەرکردایەتیی پارتییەوە وەرگیراون.

بۆ پارتی و هەر حزبێکی تریش، دیاردەیەکی نامۆ نییە کە لە نێوان دوو کۆنگرەیاندا، سەرکردایەتییەکەی هەندێ مادەی پرۆگرام و پەیڕەوەکەی وەلاوە نێت یان لە پراکتیکدا و لە ئاستی لووتکە و بنکەی حزب بایەخی پێ نەدرێت،

یان ئیهمال و پیادەی نەکەن، یان ئیجرائات و بڕیاری ناشەرعی وەربگرێت یان دووچاری بێت. چی بێت و چەند بێت و چۆن بێت، ئەوە کۆنگرەیە کە دەبێت پێیاندا بچێتەوە و چارەسەریان بکات، زۆرجاریش پاساو هەبووە، وەکو دەڵێن (لکل قاعدة استثناء). بەگشتی کێشەکە لەوەدا نییە کە سەرکردایەتیی حزبێک بڕیار و ئیجرائات بەدەر لە دەستووری حزب وەردەگرێت (ناشەرعی) بگرە وەک پرەنسیپ: (چەندن و چۆنن بۆ)یەکانی گرینگە. بە دیوەکەی تردا (استثناء) واریدە وەلێ (استثناء) بکرێت بە(قاعیدە) سەرنجڕاکێشە چونکە بەگشتی ڕێزنەگرتن لە دەستوور و پرۆگرامی حزب و لادانی کەم یان زۆر، کارێکی باش نییە. نموونەی پابەندنەبوون یان وەلاوەنان و لادانی سەرکردایەتیی پارتی لە دەستووری حزبی خۆی لە پاش کۆنگرەی (١٢)ی ١٩٩٩، لە واقیعدا وەک وەڵامی پرسیارەکەیان ناچارین ئاماژە بۆ هەندێکیان بکەین:

١- بڕێک لە مادەکانی پرۆگرامی پەسندکراوی کۆنگرە (١٢)ی ساڵی ١٩٩٩ لە بوارە جیاجیاکان چ هەڵوێست لە ناوەندی بەغدا و باری ژیانی خەڵک و عەدالەتی کۆمەڵایەتی و کەرتەکانی ئابووری و پیشەسازی و کشتوکاڵ و... هتد، یان کاتیان بەسەرچووە یان وەکو پێویست بایەخیان پێ نەدراوە یان بەپێچەوانەوە مامەڵەیان لەگەڵدا کراوە، وەک دەسەڵات (بە تاک و بە جووت) لە پاش کۆنگرەی (١٢)ی ساڵی ١٩٩٩.

٢- ئەو هەموو گۆڕین و گۆڕانکارییانەی نێوان (١٩٩٩ ـ ٢٠١٠) چ لە هەرێم یان عێراق و دەرەوە تا چەند گونجاوە لەگەڵ پرۆگرامی پارتی (١٩٩٩) بەگشتی..؟

٣- چەند ئیلتیزام کراوە بەماوەی کۆنگرە کە دەبێت(بەلایەنی کەمەوە هەر چوار ساڵ جارێک بێت: بەشی حەوتەم مادەی شازدەم)ی پەیڕەوی کۆنگرەی (١٢) ١٩٩٩؟. ئەوە بۆ ١١ ساڵ دەچێت هێشتا نەبەستراوە. جێگەی پرسیارە، سەرکردایەتیی پارتی لە ماوەی ١١ ساڵدا کۆنگرە نەبەستێت، کەچی عێراق رزگار کرا، دواتر داگیر کرا، دوو حاکمی

ئەمەریکایی حوکمڕان بوون (گارنەر و بریمەر) و گۆڕان، ٣ حکوومەتی عێراق گۆڕا و چوارەم بە ڕێگەوەیە، ٣ هەڵبژاردنی گشتیی سەرتاسەری عێراق ئەنجام درا، لە کاتێکدا بەهەموو پێوەرێک ئەم عێراقە بۆ ٦ ساڵ دەچێت و ئێستایشی لەگەڵدا بێت، خاڵی سەرەکیی جەزبی ئیرهابی نێودەوڵەتییە و باری ئەمن و ئاسایش و ڕەوشی سیاسی و ئابووریی خودی بەغدا و ناوەڕاست و خوارووی عێراق زۆر نائارامە و، ئەو ناوچانە لە زۆر لایەوە، لەنێو شەڕی ناوەخۆ یان حاڵەتی شەڕی ناوەخۆدا دەتلێتەوە، ئەو ڕەوشە لە زۆر ڕووەوە بەراورد ناکرێت لەگەڵ ڕەوشی هەرێمی کوردستان بەتایبەتی باری ئارامی و تەبایی، لە ئاستی ئیمکانیاتی مادی بەهەموو بەش و کەناڵەکانیانەوە، هیچ کات بەئەندازەی ئەم ١١ساڵە بەگشتی و قۆناخی دوای ٢٠٠٣ بەتایبەتی بۆ پارتی دیموکراتی کوردستان وا باش و لەبار نەبووە.

٤- بەپێی پەیڕەوی ناوەخۆی پەسندکراوی کۆنگرەی (١٢)ی ساڵی ١٩٩٩، تاکو چەند ئیلتیزام کراوە بە بەشی (دووەم)ی واتە چۆنیەتیی وەرگرتنی (پاڵێوراو) و بوون بە (ئەندام) وەک مەرج و ڕاهێنان و پەروەردە، یان مەرجەکانی (کادیر)... هتد؟

٥- چەند ئیلتیزام کراوە بەمادەکانی بەشی (یەکەم)ی ئەو پەیڕەوە، بەتایبەتی هەڵبژاردنی (لێژنەکان) لە خوارەوە بۆ سەرەوە (شانە و شانەی سەرەکی و ڕێکخراو.. هتد)؟

٦- چەند ئیلتیزام کراوە بە (ژمارەی) ئەندامانی لێژنەکانی (ڕێکخراو و ناوچە و لق و مەکتەبەکان) (بەشی سێیەم خاڵی چوارەم و پێنجەم.. هتدی پەیڕەو)؟ چەندیان بەهەڵبژاردن و چەندیان بە تەعین دامەزراون؟. بۆ نموونە لق، پێک دێت لە بەرپرس و جێگرەکەی و لێپرسراوانی ناوچەکان و (٥ ـ ٧) ئەندام بۆ کارگێڕ، ئەو کارگێڕانە لەنێو لێپرسراوانی ناوچەکاندا (ئەندامانی لق) لە نێوان دوو کۆبوونەوەی لقدا هەڵدەبژێردرێن. لقی وا هەیە دوور نییە چەند جار لەو (ژمارە)یە کە دەستووری حزبی دیاری

کردووه زیاتر بێت. هەر هەمان شت لە لێژنەی ناوچە و مەکتەبەکان.

٧- وابزانم دوای ساڵی ٢٠٠٣، ژمارەی لقەکانی پارتی لە ٨ لقەوە بووە ٢٢ لق. بەپێی (بەشی سێیەم خاڵی پێنجەم)ی پەیڕەوی ١٩٩٩، دەبێت لێپرسراوی لق ئەندامێکی کۆمیتەی ناوەندی بێت. ئەگەر هەڵە نەبم تەنیا دوو یان سێ لق نەبێت، ئەوە بەرپرسەکانی لقەکانی تر تاکو ئەمڕۆ ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی نین.

٨- لە کام مادە و بڕگەی پەیڕەوی ناوخۆی پارتی پلەی (ئەندام یەدەگی مەکتەبی سیاسی) تەسبیت کراوە؟!

٩- سەبارەت بەجێگری سەرۆک، (کاک نێچیرڤان بارزانی) لە ڕاگەیاندنەکانەوە خۆی بەباشی ئاماژەی بەم خاڵە دا.

١٠- کەی دیاردەکانی گەندەڵی و ناعەدالەتی و لایەنە لاوازەکانی تری ناو پارتی لە ئاستی هەندێ بەرپرس و ناوەند، لە مەرجەکانی ئەندام و ژیانی حزبایەتی وەک لەو پەیڕەوەدا ڕیز کراوە دەگونجێت؟ بڵاوبوونەوەی ئەم پەتایە نەک هەر جێگەی نیگەرانیی زۆر لە ئەندام و کادیرانی دڵسۆزی پارتییە، بگرە وەک دیاردەیەکی نێگەتیڤە و بووەتە وێردی سەر زبانی پانتاییەکی فراوانی شەقامی کوردستانی و دەرەوەش.

ئەوە کۆنگرەیە کە شەرعیەت دەدات بە (پرۆگرام و پەیڕەو و بڕیار) و سەرکردایەتیی حزب. بڕیار و ئیجرائاتی سەرکردایەتیی ئەودەم شەرعی دەبێت کە هاوتەریب و هەڵقووڵاو پشتی بەستبێت بە مادە و بڕگەکانی دەستووری حزب، نەک بەپێچەوانەوەیان. بۆیە ئەو بۆچوونانە لەنگ و بێ سەنگن کاتێک کارتەکان تێکەڵ دەکرێن و مافێکی (یاسایی) دەشێوێنێت و (حزب) و (کۆنگرە) لەیەک جودا ناکاتەوە، بڕیارەکانی کۆنگرە و بڕیارەکانی سەرکردایەتیی حزب وەک یەک دەخاتە ڕوو، هەروەک لەم ڕستەیەی ئەو (چاودێرە)دا هاتووە: "شەرعییەتی بڕیارەکانی سەرکردایەتی شەرعییەتیان لە شەرعیەتی حزبەوە وەرگرتووە"!. بێ ئەوەی ئاماژە بکات بەوەی کە تەنیا ئەو

بڕیار و ئیجرائاتانەی سەرکردایەتیی حزب (شەرعی)ن کە لە نێوان دوو کۆنگرەدا تەبا بن لەگەڵ پەیڕەو و پرۆگرامی حزبەکەی. ئەم جۆرە تەنزیرە، "بڕیارەکانی سەرکردایەتیی شەرعییەتیان لە شەرعیەتی حزب وەرگرتووە"، جۆرە گەڕانەوەیەکە بۆ (تسویق)کردنی بیرۆکەی کات بەسەرچووی حزب و سیستەمە شمولییەکان، کاتێک خەڵکیان لە حزبدا چڕ دەکردەوە و حزبیش لە سەرکردایەتییەکەی و سەرکردایەتییەکەشی لە هێما!.

٣

ئەو (چاودێر)ە دەڵێت: "دەپرسین، کاک جەوهەر کە لە ساڵی ١٩٧٩وە پاش کۆنگرەی (٩)ی پارتی دیموکراتی کوردستان تا ١٩٨٩ واتە دە ساڵی ڕەبەق پارتی جێ هێشت و لەو ماوە زۆر هەستیار و ئاڵوزەدا هیچ کارێکی حزبیی نەکرد و دانیشت، پاشان بەر لە کۆنگرەی (١٠) گەڕایەوە و پارتیش ڕێی پێ دا بەشداریی کۆنگرە بکات و لەوێ بووە ئەندامی سەرکردایەتی و بەئەندامی مەکتەبی سیاسیش هەڵبژێردرا، ئاخۆ کۆنگرە شەرعییەتی دا بەناشەرعییەت کە ئەندامێکی لە حزب دەرچووی هێنایەوە و بە ئیرادەی کۆنگرە کردییەوە ئەندامی سەرکردایەتی؟ ".

جێگەی سەرسووڕمانە لەناو (سەرکردایەتی)ی پارتی خەڵکانێک هەبن، بەم جۆرە (چاودێرەکە)ی ئاراستە بکات و خۆی لە بابەتێکی وەها بدات وەک پرس بەرەوڕووی ئێمەی بکات کە جگە لە شێواندنی ڕووداوەکە لە (چاودێرەکە)ی و لە خەڵکیش چیی تری لێ بەدی ناکەین. بەشبەحاڵی خۆم هیچ کات، بە مروئەت و شەهامەتم، نەزانیوە باسی خۆم و خەبات و ڕابردووی خۆم بکەم، ئەگەر چ باسکردنی شتی وا نە لەنگە و نە شەرمە. بەداخەوە بەدرێژاییی خەباتمان لەنێو پارتیدا هەوڵی قرتاندن و شێواندنی هەندێ لایەنی ئەو ماندووبوونە دراوە، ئازادن، وەلێ هیچی بەئەندازەی ئەوە بێ سەنگ نییە کاتێکی بەدەر لە واقیع هەوڵی شێواندنی ڕاستییەکان بدرێت و منەتباریش بکرێت. بەندە هەردەم قەناعەتی وایە، دەبێت (کار و هەڵوێست و خەباتی

مرۆڤ) خۆی باسی خۆی بکات. بەداخەوە دیسان (لەناو سەرکردایەتی)ی پارتی لە ڕێگەی (چاودێر)ەکەیانەوە ناچاریان کردین، بەکورتی و بە چەند خاڵێک، ئاماژە بۆ قۆناخی (١٩٧٩–١٩٨٩) بکەین، (تەنیا ئەوەندەی پێوەندیی بەباسەکەیانەوە هەبێت):

١ـ زۆر لە ئەندامان و سەرکردایەتیی پارتی و بەتەحدید بەڕێز سەرۆکی پارتی، باش دەزانن بۆچی و لە پای چی لە کۆنگرەی (٩)ی ساڵی ١٩٧٩، لە کۆی گشتیی ١٥ ئەندامی سەرکردایەتی، ١٠یان ڕەفزیان کرد خۆیان بۆ سەرکردایەتیی پارتی هەڵبـژێرنەوە، یەک لەوانە بەندە بوو. زۆر لە ئامادەبووانی ئەو کۆنگرەیە لە یادیانە کە چەند ڕۆژێک کۆنگرەکە لەبەر ئەو هەڵوێستە وەستا.

٢ـ یەکێک لە بڕیارەکانی کۆنگرەی ٩ تایبەت بوو بەو ١٠ کەسە و باوەڕ ناکەم زاکیرەی ئەوانەی لە پشت ئەم پرسەن، ئەوەندە لاواز بێت ئەو بڕیارەیانە لە یاد چووبێت کە ئەمەش دەقەکەیەتی: "ان القيادة المؤقتة قد طورت نضال وقيادة الحزب و ثورة ٢٦ أيار الوطنية التقدمية، وقادتها حتى أنعقاد المؤتمر التاسع للحزب، فأستحقت التقدير على ذلك وأن بعض اعضاء (القيادة المؤقتة) قد رأوا أنه ليس من المصلحة تجديد ترشيح أنفسهم الى القيادة في المؤتمر، وقرروا عدم تحمل المسؤليات القيادية وأن يواصلوا النضال كأعضاء في حزبنا و يضعوا كامل أمكانياتهم بكل أخلاص تحت تصرف اللجنة المركزية للحزب عامة، والرفيق المناضل رئيس الحزب خاصة، لينفذوا أي مهمة نضالية تناط بهم بكل أخلاص ونكران ذات" بەڵگەنامەی (القرارت السياسية والبلاغ الختامي للمؤتمر التاسع للحزب الديمقراطي الكردستاني المنعقد في تشرين الثاني ١٩٧٩، لاپەڕە (٣٤ ـ ٣٦).

٣– ساڵی ١٩٨٠ لەو ١٠ ئەندامە، ٧یان (پارتی گەل)یان دامەزراند. هەوڵێکی زۆریان لەگەڵمادا، چ لەبەر ئەو (ئیلتیزام)ە و، چ لەبەر هەلومەرجی ئەو سەردەمە و شێوە و شێوازی چۆنیەتیی دامەزراندنی ئەو حزبە، دید و هەڵوێستی تایبەتی خۆم، پێش ئەو هەنگاوە، کە زۆر لەو ئەندامە بەڕێزانە

بەئاگان لێی، بەشدار نەبووین.

٤- لە نێوان (١٩٨٠ - ١٩٨٨)، کە ئەو (چاودێر)ە: "بە(١٠) ساڵی ڕەبەق لە دابڕانی ئێمەی دادەنێت"، پێوەندیی دۆستانەمان لەگەڵ برایانی سەرکردایەتی و پارتی بەگشتی و لەگەڵ بەڕێز سەرۆکی پارتی بەتایبەتی نۆرماڵ بوو. لەو ماوەدا دووجار لەسەر داخوازیی جەنابی سەرۆکی پارتی، سەردانی (ڕاژان)مان کرد، یەکەمیان لە ناوەڕاستی هەشتاکان و دووەمیان لە ساڵی ١٩٨٩، لە دەرەوەش چەند جار یەکترمان بینیبوو. کە ساڵی ١٩٨٩ سەردانی (ڕاژان)مان کرد. میوانی جەنابی سەرۆکی پارتی بووین. نە بەنیاز و نە بەناوی کۆنگرەوە رۆیشتبووم و هەر نەشماندەزانی پارتی کۆنگرە دەبەستێت. لە (ڕاژان) زانیم نیازی کۆنگرەیان هەیە. ئەگەر بمزانیایە کۆنگرەکە وا نزیکە بەتەئکید سەفەرەکەم دوا دەخست. هەڵوێست و رامان، پێش و لە کات و لە پاش کۆنگرەی (١٠)ی ساڵی ١٩٨٩، مەتروکە بۆ جەنابی سەرۆکی پارتی و کاک هۆشیار زێباری.(....)

٥- بەهەرحاڵ تۆ بڵێی بڕیاری کۆنگرەی (٩)ی پارتی ١٩٧٩ی ئاماژە بۆکراو، دەرهەق بەئێمە و بەشداربوونمان لە کۆنگرەی (١٠)ی ١٩٨٩ شەرعی نەبێت..؟! خۆ(جدلا) ئەگەر شەرعییش نەبێت بڕیار و بەرنامەی کۆنگرەکە (شەرعییە) و بەمەش شەرعییەتی داوە بەو (ناشەرعییە)!.

٦- تانەی ئەوەمان لێ دەدەن کە لە زرووفێکی هەستیار و ئاڵۆز پارتیمان جێ هێڵاوە (١٩٨٠-١٩٨٨). نازانم قۆناخی دوای (ئاداری ١٩٧٥ - ١٩٨٠) و قۆناخی دوای (١٩٨٨) واتە دوای ئەنفال و هەڵەبجەی شەهید، کە بەقەناعەتی ئێمە (نسکۆیەک بوو، بە بەراوردکردنی قەوارە و زیانە گیانی و ماددییەکانی، ئەگەر لە نسکۆی ١٩٧٥ گەورەتر نەبێت لەو کەمتر نەبووە)، ئێژین ئەو قۆناخە هەستیارو سەخت و ناهەموارتر بوو یان قۆناخی (١٩٨٠- ١٩٨٨)؟! بەشبەحاڵی خۆم، خوازیاری هەڵدانەوەی لاپەڕەکانی قۆناغی (١٩٨٠ - ١٩٨٨) نیم و ئامادەیش نیم بەراوردی قۆناخەکان بکەم و دەستپێشخەریش نابم. قرتاندنی لایەنێکی ئەو

قۆناخانە خوێندنەوەی ڕووداوەکان بەو شێوەیە دروست و باش نییە و مێژووش چەواشە ناکرێت و تەنیا بەهێزەکان ناینووسنەوە.

٧- ئەو (چاودێر)ە لە ڕستەیەکی بابەتەکەیدا دەڵێت: "کەواتە کە کاک جەوهەر گومان دەخاتە سەر شەرعییەتی ناو پارتی باشتر وایە بۆ ڕاستگۆیی و سەلماندنی ئەوەی پارتی ناشەرعییەتی تێدایە، لە خودی خۆیەوە دەست پێ بکات و شەرعییەتی پلە و پایە حزبی و ڕەسمییەکانی بخاتە ژێر پرسیارەوە)!.

پێشەکی سەرنجی خوێنەرانی بەڕێز ڕادەکێشم کە چۆن ئەم (چاودێرە) بۆ جارێکی تریش، هەوڵی شێواندنی ناوەڕۆکی لێدوانەکەی ئێمەی داوە بەوەی گوایە ئێمە (گومان)مان خستووەتە سەر (شەرعییەتی ناو پارتی) یان وتوومانە (پارتی ناشەرعییەتی تێدایە). ئەمەش نە لە دوور و نە لە نزیک لە لێدوانەکەی ئێمەدا نەهاتووە. ئێمە وتوومانە و دەیڵێینەوە: کۆنگرە "شەرعییەت دەدات بەناشەرعییەتی ئەو ئیجرائاتانەی کراوە"، مەبەستیش وەکو باسمان کرد لە سەرەوە ئەو ئیجرائات و بڕیارانەن کە بەدەرن لە دەستووری حزب. لەو لێدوانەی ئێمە باس لە ناشەرعییەتی ناو حزبەکان نەکراوە و ناوی پارتیشمان نەهێناوە.

لەگەڵ ئەو هەموو تێکەڵ و پێکەڵەی ئەو (چاودێر)ە داوامان لێ دەکات و دەڵێت: "با کاک جەوهەر لە خودی خۆیەوە دەست پێ بکات و شەرعییەتی پلە و پایە حزبی و ڕەسمییەکانی بخاتە ژێر پرسیارەوە! ". باشە با وابێت بەندە لەمێژەوە دەستی پێ کردووە وەلێ دروست و مەنتیقیترە ئەگەر هاتوو هەر هەموومان واتە بەندە وەک ئەندامێکی سەرکردایەتیی پێشووی پارتی و ئەوانەی کە تاکو ئێستا لە ئاستی سەرکردایەتین وەک ئەو (چاودێرەیان) خوازیاریەتی: ئەوە عەرز و ئەوە گەز، با هەموومان لە خۆمانەوە دەستی پێ بکەین: چیمان کردووە و چی دەکەین، چیمان هەبوو و چیمان هەیە، چیمان ویست و چیمان دەوێت، چیمان شەرعییە و چیمان ناشەرعی!

لە دوای بەهاری ٢٠٠٣، بۆ ٧ ساڵ دەچێت چەندین بابەت و دیداری

ڕۆژنامــەوانی و ڕادیۆیی و تەلەڤــزیۆنیــمــان ئەنجــام داوە، ڕوونکردنەوە و هەڵسەنگاندن و ڕەخنەکانمان لە (سیستەم)ە، جا سیستەمی حزبی بێت یان ئیداری، نەک تاک. هەردەم وتوومانە: ئەگەر دروست بین (دوو پاداشتمان هەیە) ئەگەر دروست نەبین (یەک) و (سبحانە من لا یخطی)، ناهەقیشمان لە سەرکرادیەتیی پارتی نەکردووە و ناکەین، ئەگەر لەناو سەرکردایەتیی پارتیدا ناهەقی لە پارتی نەکرێت، کەس ناتوانێت ناهەقی لەگەڵدا بکات، کەموکورتی و لادان لە شەرعییەتی دەستووری حزب و گەندەڵی، پێشەکی سەرکردایەتیی حزب لێی بەرپرسیارە. شەرعییەتی و ناشەرعییەتی ئیجرائات و بڕیارەکانی سەرکردایەتیی هەر حزبێک لە کۆنگرەکانی حزبدا چارەسەر دەکرێت، باسکردنی لادان و کەموکورتی ناو هەر حزبێک و مەزەندەکردنی بەرەنجامەکان، لە پێش و لە کات و لە پاش کۆنگرە، سەندنەوەی ئیرادە نییە لە حزبەکان.

هەڵوێستمان پێش و پاش کۆنگرەی (٩ و ١٠ و١١ و ١٢) چ لە پلە حزبییەکانماندا یان وەکو سەرۆکی پەرلەمان، بە ئێستایشەوە روونە نە خۆمانمان پێ هەڵکێشاوە و نە هەڵدەکێشین و نە منەتیش بەسەر کەسدا دەکەین و نە منەتی کەسیشمان قەبووڵە و نە سڵمان لە تەحەمولی بەرپرسیارەتی کردووە و نە سڵیش دەکەین و نە ناهەقیمان لە کەس کردووە و نە ناهەقیش لە کەس قەبووڵ دەکەین.

بێ سەنگییە بۆ (چاودێرێک) کە قسەیەکی گشتیی ئێمە دوور لە ناوەڕۆکی خۆی لێک بداتەوە و بیخاتە سەر پارتی و ئینجاش هەوڵی ڕاکێشان و هانی لایەنەکانی تریش بدات بۆ ئەو مەبەستە.

٢٠١٠/٥/١٥

روونكردنەوەیەک بۆ دیمانەكەی د. شێرزاد

بەبۆنەی (٣٤)ەمین ساڵوەگەڕی شۆڕشی گوڵان، (دوكتور شێرزاد نەجار)، لە لاپەڕە (١١- ١٥)ی، ژمارە (٧٨٢) لە ٢٤/ ٥/ ٢٠١٠)ی كۆواری (گوڵان) و لەژێر ناونیشانی " شۆڕشی گوڵان.. لەو ئاگەداریی خۆی بۆ ئەو سەردەمە، تیشكی خستووەتە سەر چەند لایەنێک لە سەرەتاكانی دەستپێک و هەڵگیرسانەوەی شۆڕشی (٢٦ی گوڵانی /١٩٧٦)ی پێشكەوتنخواز. وێڕای دەستخۆشیمان لە نووسەری بەڕێز سەبارەت بەو باسە بەپێزە، دیارە لە داڕشتنی گێڕانەوەی بەسەرهاتەكانی ئەو قۆناخە، ئاماژەی بەچەند خاڵ و بازنەی رووداو و كەسایەتییەكان كردووە كە، لە هەندێ رووەوە پاش و پێشی پێوە دیارە یان، نەگونجاوە لەگەڵ خودی بەسەرهاتەكە و هەندێكی تریشی بەو شێوەیە نەبووە كە نووسەر بۆی چووە. ئیدی نازانم رەوتی رووداوەكان و ئاستی ئاگەداریی نووسەری بەڕێز و مەودای ماوەكە هۆكارە یان پەلەكردنی داڕشتنەوەیەتی؟!

بەپێی بەشداریمان لە چەند لایەنێكی ئەو قۆناخە و ئەو دیكۆمێنتانەی كە لامانە، بەباشم زانی تیشک بخەمە سەر هەندێ لایەنی بابەتەكەی كاكە (د. شێرزاد)، ئەمەش بەهیچ شێوەیەک لە ناوەڕۆک باسەكەی برای بەڕێزمان كەم ناكەتەوە بەپێچەوانەوە دەكرێت بێژین تەواوكەریەتی:

١- لە لاپەڕە (١١)دا، نووسەر دەڵێت: "دەستەبژێرێک لە گەنجە شۆڕشگێڕەكانی كورد رووبەڕووی ئەم واقیعە بوونەوە و رازی نەبوون ملی بۆ كەچ بكەن. هەر بۆیە لەبارەی بارودۆخە تراجیدییەكانی دوای رێككەوتنی ٦ی ئادار دەستیان كردە تێڕوانین و بڕیاریان دا لە خەباتی چەكداری بەردەوام بن، بۆیە بەنهێنی كۆبوونەوەكان دەستی پێ كرد و

کادیره شۆڕشگێڕەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان بەدەستەواژەیەکی دیاریکراوی بەرخودانەوە پابەند بوون، بەو مەبەستەوە ئەم کادیرانە: (هەردەم لە یاد شەهید ئیدریس بارزانی و سەرۆک مەسعوود بارزانی و شەهید سامی عەبدورەحمان و جەوهەر نامیق و محەمەد رەزا و عارف تەیفوور) و دەستیان کرد بە مواوەلە و لێژنەیەکیان پێک هێنا کە هاوشێوە بوو لەگەڵ سەرکردایەتییەکی نوێ بۆ پارتەکە و بەناوی (سەرکردایەتیی کاتی) ناونرا، ئەم سەرکردایەتییە کاتییە بەشێوەیەک جیدییانە و لە پێناوی بەردەوامبوون لە خەباتی شۆڕشگێڕانەدا هەستان بەجووڵانەوە..".

دەستپێکی بەرخودان و بەگژداچوونەوەی نسکۆی شۆڕشی ئەیلوول، لە دوا چرکە ساتەکانی پێش کۆتایی مانگی ئاداری ١٩٧٥وە دەستی پێ کرد. لە سەرەتای نیسانی ١٩٧٥ و پاش چەند دانیشتن و لێکدانەوەی ڕەوشەکە و پێش ناوەڕاستی مانگی نیسانی ١٩٧٥، دەستەبژێرێک لە سەرکردایەتی و کادیرە پێشکەوتوەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان بە سەرۆکایەتیی بارزانی نەمر، وەک (ناوکی = نواە)ی (سەرکردایەتیی کاتی) ئەرکی ڕێکخستنەوە و ئامادەکاری بۆ قۆناخی نوێیان خستە ئەستۆی خۆیان، ئەوە دەستەیە برێتی بوون لە (شەهیدی نەمر کاک ئیدریس بارزانی و جەنابی کاک مەسعوود و بەڕێزان حەمە رەزا و عارف تەیفوور و کەریم سنجاری و ئازاد بەرواری و نووسەری ئەم بابەتە). یەکەم دانیشتنی فەرمیی ئەم دەستەیە لەسەر (کانییەکی) دەرەوەی شاری (نەغەدە) ئەنجام درا لە ناوەڕاستی مانگی نیسانی ١٩٧٥، کە جگە لە (شەهیدی نەمر کاکە ئیدریس) هەر (٦)ی ترمان ئامادە بووین. لەو دانیشتنەدا هێڵە سەرەکییەکانی کارکردن و پێوەندییەکان دیاری کرا، هەر دوای ئەوە لە (نەغەدە) دەست کرا بەزنجیرەیەک دانیشتنی هەمەجۆر، زۆرجار بەئامادەبوونی هەردوو شەهیدی نەمر کاکە ئیدریس و کاکە سامی بوو. لەو سەردەمەدا شەهیدی نەمر کاکە ئیدریس سەردانی تارانی کرد، پاش گەڕانەوەی و لە دانیشتنێکی تایبەتی لە ماڵی شەهید کاک

سـامی لە (نەغـەدە)، ئاگـەداری کـردین کـە (سـاواک) بە وردی چاودێریمان دەکات و دەبێت هۆشیار بین (...)، دوای ئەوە ئەو جـۆرە دانیشتنانە چڕ و کەم کرایەوە و دواتر لێژنەیەک بۆ سەرپەرشتیی ئاوارەکان لە نەغەدە دروست کرا شـەهیـد سـامی و چەند ئەندامـێکی دەسـتـەکـە بەڕێوەیان دەبرد. (دەسـتـەکە) بەردەوام بوو لە کارەکانی و خۆیان ئامادە دەکرد بۆ گەڕانەوە بۆ کوردستان بە زووترین کات (....).

سـەفـەری بارزانـیی نەمر بۆ مـوعـالەجـە و لەسـەر پێشنیـازی جـەنابی کاک مـەسـعـوود دەبووایە ددان بەخـۆمـاندا بگرین تاکـو دەگـەڕێتـەوە. و ئەودەم شـەهیدی نەمر کاکـە ئیدریس سـەرپەرشـتیی دانیـشـتنەکانی (دەسـتـەکەی) دەکرد. لە سـەرەتای پایزی ١٩٧٥ و بەگـەڕانـەوەی کاک مـەسـعـوود چووین بۆ (تاران کەرەج) لە دانیـشـتنێکی تایبـەتی (دەسـتـە) کە لە ماڵی جـەنابی کاک مـەسـعـوود و پاش لێکدانەوەی ڕەوشـەکە (بەکۆنووسێکی فەرمیی ئیمزاکراو لەلایەن ئامادەبووان (کـاک مـەسـعـوود، جـەوهـر نامیـق، حـەمـە رەزا، عـارف تەیفوور، کـەریم سنجاری)، (شـەهیـد ئیدریس لای بارزانیی نـەمر بوو، ئازاد بەرواری لـە پارێزگـایەکی تری ئـیـران بـوو پێی نەکـرا ئامـادە بێت)، چـەندان بڕیاری چارەنووسـساز وەرگیرا کە، دابەش بووبوون لـەسـەر(٣) جـەمسـەری سەرەکی:

جــەمــســەری یـەکـەم: گـەڕانـەوە بۆ کـوردسـتــان. بـۆ ئەمـەش بـڕیار درا کـوردسـتـانی عـێـراق بکرێت بەدوو هـەرێم: (١) و (٢). جـادەی هـامـیلتـون سنووریان بێت. هـەر هـەرێمـێک بەپێی هـەلومـەرج و توانای خۆیان هـەیکەلیەتی ڕێکخستنەکانی دارێژێنێتـەوە و چ بەپێی پەیڕەوی ناوەخۆی پارتی و چ لـەسـەر هێڵ و بۆڵ، ئامـادەسـازی بکرێت بۆ خـەباتـی چەکداری (...). بۆ هـەرێمـی یەک (بەندە و کــەریم سنجــاری) دانرا و بـۆ هـەرێمـی دوو (عــارف تەیفــوور) کــە دەبووایە (شەهید شێرکۆ عەلی و شێخ عـەزیز یوسف شەدەڵەیی) لەگەڵیا بن. (حـەمـە رەزا)ش بۆ (لق)ی ئەوروپا و (ئازاد بـەرواری) جـاری لە ئێـران بێت بۆ تەنسـیق و هـاوکـاریـی کـاک مـەسـعـوود (...). ئەودوو ناوەندە لـە کـوردسـتـان

(ڕۆڵی سەرکردایەتیی مەیدانی) دەبینن. (بەندە و کەریم) لە ڕێگەی کوردستانی باکور گەیشتینە جێگەی خۆمان (...). (عارف وحەمە ڕەزا) لە نەغەدە گیران، بەگرتنی (عارف دامەزراندنی (هەرێمی ٢) تووشی شکست بوو، دواتر چەندان هەوڵ درا وەلێ وەکو پێویست بەباشی سەری نەگرد (...).

جەمسەری دووەم: بەیانێک بەناوی (پارتی دیموکراتی کوردستان) ئامادە بکرێت تێیدا باس لە هۆکارە سەرەکییەکانی نسکۆ و هێڵە سەرەکییەکانی خەباتی نوێمان بکات و (بەندە) تەکلیف کرا بەنووسینی ئەو بەیانە. دروشمی بەیانەکەم بە (کوردستان الساحة الحقيقية للنضال.. ناضلي يا جماهيرنا وارفضي واقع النكسة) ڕازاندەوە (....). لە دوا کۆبوونەوەمان بڕیار درا ئەو بەیانە بەناوی (القيادة المؤقتة - سەرکردایەتیی کاتی) پارتی بێت، مێژووی (١٠/١٢/١٩٧٥)مان وەک (سەعاتی سفر) بۆ دانا، بەو پێیە کە دەبێت لەو ڕۆژەدا لە هەردوو هەرێم بڵاو بکرێتەوە. دواخستنی ڕاگەیاندنی و بڵاوکردنەوەی بۆ ئەو مێژووە، بەند بوو بەهەلومەرجی جووڵانەوە و گەیشتنمان بەمەنزلی خۆمان (بەندە و کەریم) بۆ ناوچەکانی بادینان و (عارف و هەردوو هەڤاڵی) بۆ دەوروبەری سەرگەڵوو، دامەزراندنەوەی سەرەتاکانی ڕێکخستنەکانمان هەروەها لە بۆ غافیلکردنی دوژمنانی کورد (....).

جەمسەری سێیەم: سەبارەت بە ڕۆڵ و بەشداری برایانی سەرکردایەتیی پارتی کە مابوونەوە لە ئێران بەتایبەتی ئەندامانی (م. س) و (ل. م)، جەنابی کاک مەسعوود وەکیلمان بێت لەگەڵ شەهید ئیدریسی نەمر بە ڕەچاوکردنی چەند تێبینییەک کە لە کۆنووسی دانیشتنەکەماندا تۆمار کرابو و(...). واتە سەبارەت بەدەستپێک و گەڕانەوەمان بۆ کوردستان و نووسین و ناوەڕۆکی (بەیانی یەکەمی سەرکردایەتیی پارتی) لە غەیری ئەوانەی لە دانیشتنەکانی (کەرەج) نەبێت کەسێکی تر ئاگەدار نەبوو. ئەودەم شەهید (سامی) لە کەرەج بوو، بێ ئاگا بوو لەم کۆبوونەوە، هەروەها لە (بەیان) و بڕیاری گەڕانەوەمان بۆ کوردستان. بە دووری نازانم دواتر جەنابی کاک مەسعوود ئاگەداری کردبووەوە (...).

٢- د. شێرزاد دەڵێت ".. پێوەندییەکان دەستیان پێ کرد و لەگەڵ زۆربەی ڕێکخستنەکانی دەرەوە بەتایبەتی لەگەڵ ئەوروپا، شەهید سامی عەبدوڕەحمان هەڵسوڕێنەری ئەو پێوەندییانە بوو کە لە پێناوی گەڕانەوەی چالاکیی حزبی و پتەوکردنی پێوەندییە حزبییەکان زۆر چالاک بوو، هەر لەو بارەیەوە لە هاوینی ١٩٧٥ سەردانی (ڤییەننا)ی کرد و ژمارەیەک کۆبوونەوەی لەگەڵ کادیرەکانی ئەو وڵاتە ساز کرد لەوانەش نووسەری ئەم چەند دێرە لە کۆبوونەوەکاندا بەشدار بوو کە تیایدا بناغە سەرەکییەکان دەستنیشان کرا لەبارەی چونیەتیی کارکردن بۆ داهاتوو هەروەها ڕێکخستنی چالاکییەکانی (کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا)... هتد " (لاپەڕە ١٢).

لە ڕووی مێژووییەوە، شەهید سامی هاوینی ١٩٧٥ لە ئێران بوو (کەرەج). زستانی ١٩٧٥ سەفەری کرد بۆ لەندەن. وەک پەناهەندەیەکی سیاسی لەوێ جێگر بوو، بەرپرسیاریەتیی ئەوروپا وەک ئەندامێکی (سەرکردایەتیی پارتی) لە ئەستۆی بوو. دواتر لەگەڵ (خوالێخۆشبوو نووری شاوەیس ١٩٧٦و جەنابی کاک عەلی عەبدوڵڵا ١٩٧٧) کە یەک لە دوای یەک گەیشتنە لەندەن و بەڕێزان (حەمە ڕەزا و عارف تەیفوور لە مانگی ئادار ١٩٧٦ لە گرتیگەی (ئەوین) ئازاد کران و لە مانگی ٥/١٩٧٦ گەیشتنە نەمسا)، ئەو (٥) بەڕێزانە (بوونە بنکەیەکی سەرکردایەتیی کاتی) لە ئەوروپا.

گومان نییە (شەهید سامی)، لە قۆناخی دوای نسکۆ ڕۆڵێکی بەرچاوی هەبوو بەگشتی و لە بووژاندنەوەی ڕێکخستنەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان لە ئەوروپا و دروستکردنی پێوەندییەکان بەتایبەتی، وەلێ (شەهید سامی) لە هاوینی ١٩٧٥ سەردانی (ڤییەننا)ی نەکردبوو، هەر وەکو لە نووسینەکەی کاک د. شێرزاد هاتووە، بگرە ئەو دەمە لە ئێران بوو، دوور نییە ئەو سەردانە لە بەهاری ١٩٧٦ بێت.

٣- کاک د. شێرازد دەڵێت " لە مانگی حوزەیرانی ١٩٧٥دا لێژنەی ڕێکخستنی دەرەوە هەستان بەدەرکردنی بەیاننامەیەکی گرینگ کە تیایدا

گرینگترین ئەو فاکتەرانەی کە بوونە هۆی نسکۆی شۆڕشی ئەیلوول باس کرد و لەگەڵ بانگهێشتنکردن بۆ یەکگرتن و چالاکیی زیاتر لە پێناوی بەزاندنی ئەوە بارەی کە بەسەر گەلی کورد و شۆڕشەکەیدا سەپێندرابوو..."، لاپەڕە (١٢)، سەبارەت بەو بەیانە:

* بەیانەکە بەناوی (سەرکردایەتیی لقی پارتی دیموکراتی کوردستان لە دەرەوە = قیادة فرع الحزب الدیمقراطي الکوردستاني) بوو.
* لە مانگی حوزەیران ١٩٧٥ دەرنەچوو بگرە لە (٢٦/ تەمووزی/١٩٧٥) بوو.
* ئەو بەیانە گوزارشت بوو لە واقیعی دوای نسکۆ و بانگهێشتنی ئەندامان و هەوادارانی پارتی لە دەرەوە بوو، بۆ یەکخستنەوەی تواناکان و ڕێکخستنەوەی ریزەکانیان. هەڵسەنگاندنەکانی باری شۆرش و پارتی، بەرەنجامی زنجیرەیەک باس و لێکدانەوەی دانیشتنی بەرپرسان و کادیران و ئەندامانی دوای نسکۆ بوو، کە ئەرکی (چۆکدادان بەو نسکۆیە) لە سەرەوەی ئەجندایان بوو (....).

٤- هەر لە هەمان لاپەڕەدا دەڵێت:" هاوکات پێوەندیی نێوان سەرکردایەتیی کاتیی پارتی دیموکراتی کوردستان لەگەڵ پارتی کۆمۆنیستی نەمساوی دەستی پێ کرد کە بە سەرۆکایەتیی ڕاوێژکار (برونۆ کرایسکی) بوو...".

ڕاوێژکار (برونۆ کرایسکی) سەرۆکی پارتی سۆشیال دیموکراتی نەمسا بوو، نەک (پارتی کۆمۆنیست)ی نەمسا.

جێگەی وەبیرهێنانەوەیە، پێوەندییەکانی نێوان (پارتی دیموکراتی کوردستان) و زۆرێک لە پارتە کۆمونیست و چەپ و لیبراڵەکان بەگشتی، یان نەما بوو یان زۆر باش نەبوو، هۆکارەکانیش زۆر بوون لەوانە: پێوەندییەکانی سەرکردایەتیی شۆرشی ئەیلوول، لەگەڵ رژێمی شای ئێران و ئەمەریکا و ئیسرائیل، (کە خودی ئەمریکاییەکان و ئیسرائیلییەکان هەر دوای نسکۆی، ١٩٧٥پەردەیان لەسەر زۆر لایەنی لادابوو) لەلایەکەوە، و پاڵەپەستۆ و پڕوپاگەندەی رژێمی بەعسی فاشی دژ بەکورد و شۆڕشەکەی و هەڵوێستی

سۆڤیـەت و بلۆکی شـەرقی بـەگشـتی لە رژێمی بـەغدا و پاڵەپەسـتـۆی لەسـەر لایەنە سیاسییەکان بازنەکانیان لەلایەکی ترەوە (....)، ئەمانە و هۆکار تریش، مەهانەیەک بوو بۆ ئەو دابڕانە (...). بۆیە نوێکردنەوە و دروستکردنی پێوەندی لەگـەڵ ئەو لایەن و رێکخـراوە چەپ و لیـبـرالانە لە ئەوروپا و لەگـەڵ باڵەکـانی بزاڤـی رزگـاریخـوازی گـەلان، کـاتی دەویست و ئەوەندەیش ئاسـان نـەبوو. (شـەهید سامی) و برایانی تر لە دەرەوەی کوردسـتـان رۆڵێکی گرنگیان بینی لەم بارەیەوە. پێوەندیی بەڕێز (مەسعوود بارزانی) لەگەڵ بزاڤی رزگاریخوازی فـەلەسـتین (فـتح) و شـەخـسـی خـوالێـخـۆشـبـوو (یاسـر عـەرەفـات) و دەسـتـپـێـشـخـەری کـرانـەوەی ئەوان و هەندێ لە باڵەکـانی تری ئەو بزاڤـە بەرامبەر بە (پارتی) و لایەنە کوردییەکانی تر بەگشتی کاریگەرییەکی گرینکی هـەبوو بۆ خاوکردنەوەی هەڵوێستە نێگەتیڤەکان (...).

٥- لە لاپەڕە (١٢-١٣)دا نووسـەر دەڵێت " دەسـتـەبژێرێک لەم نەوە نـوێیـە کـە بەهزری شـۆڕشگێـڕانە دەوڵەمـەند بوون و جـاروبـار دەوڵەمـەند بەهزری رادیکالی نیزیک بەهزرەکانی (گیڤارا) و (ترۆتسکی)، هەر لە هزری (بوون وجـوودیـیـەت) تاکو ئایدیالیزمی و یۆتۆپیانیـزمییـەت، ڕووبەڕووی بارەکە بوونەوە و بە بوێرانە و ئەمـانـەت و دڵسـۆزانە ئەو بـەرپرسـیـارەتییـەیان لە ئەستۆ گرت..."

دوای نسکۆ وەک (سـەرکـردایەتیی کـاتی) لە رووی بیـروباوەڕ و شـیـرازەی رێکخستن و دروشم و ئـامـانج پابەند بووین بە پرۆگرام و پـەیڕەوی (کۆنگرەی ٨ی پارتی) تاکو ئەو ئەندازەیە کە لەبار بوو بۆ رەوشی دوای نسکۆ. ئەمـەش بە وردی و بـەجـیـدی لە ئاسـتی (سـەرکـردایـەتیی کـاتی) و نـاوەندەکـانی رێکخـسـتنەکـانمان لە ناوەوە و لە دەرەوە، کـاری بۆ دەکـرا و لە ڕاپـۆرتی سـەرکردایەتیی کاتی بۆ کۆنفـرانسی ئابی ١٩٧٦ (طريق الحركة)دا بە زەقی جـێگیـر بووبـوو و لە کـۆنگرەی (٩) سـاڵی ١٩٨٩ی پارتی، پەسند کـرا و لە پرۆگرامەکەیدا تـەسبیت کرا: (يسير الحزب في نضالة السياسي والاجتماعي والاقتصادي على ضد النظرية الماركسية اللينينية، ويقوم بتثقيف وتسليح كوادرة

ومنتسبية مركزيا بها، كما ويستفيد من تجارب الشعب الكوردي، وتراث البارزاني الفكري، ومن تجارب حركات التحرر الوطني في العالم.) بۆیە لەناو پارتیدا (سەرکردایەتی و کادیر و ئەندامانی)، لەو سەردەمەدا، بیروباوەڕی (تروتسکی) و (هزری بوون = وجوودییەت.. هتد) هەروەکو (کاکە شێرزاد ئاماژەی بۆ کردووە)، بەفەرمی بوونی نەبووە و دوور نییە کەسانێک هەبن بۆ خۆیان لایەنگیری ئەوە دید و بۆچوونانە بن (....). واتە بۆ لێکدانەوە و خەباتی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری و هێڵەکانی ڕێکخستن و هۆشیاریی حزبی و جەماوەری، (سەرکردایەتیی کاتی) پشتبەست بوو بە بنەما و چوارچێوەی، مادەی (٥)ی پرۆگرامی کۆنگرەی (٨)ی پارتی، وەک هێڵی سەرەکیی بنەمای فیکری، دوور لە توندڕەوی و دەمارگیریی ئایدیۆلۆجی (...)، بە دیدی بەندە جەختکردنی سەرکردایەتیی کاتی لەسەر هوشیارکردنەوە و پەروەردەکردنی شانە چەکدارەکانی پێشمەرگە و ئەندامان و کادیران بەو بیروباوەڕ و بایەخدان بەو لایەنانە، یەک لە فاکتەرە سەرەکییەکانی هەڵسانەوە و زاڵبوونمان بوو بەسەر نسکۆ و شاڵاوی دوژمنانمان (....).

٦- کاکە (شێرزاد لە لاپەڕە (١٣)دا دەڵێت "... بەو شێوەیە، تیشکە سەرەتاییەکانی شۆڕشی گوڵان دەستی بە دەرکەوتن کرد و سەرەڕای هەموو مەترسی و سەرکەشییەکان و وێڕای ستەمداریی ڕژێمەکان لە ٢٦ی گوڵانی ١٩٧٦ یەکەمین پریشکی شۆڕشەکە هەڵگیرسا، ئەویش لە ڕێگەی ئەنجامدانی ژمارەیەک لە ئۆپەراسیۆنی سەربازی لە دژی بنکە سەربازییەکان کە لە هەمان ئەو کاتانەدا شەهید (سامی عەبدوڕەحمان) لەو بارەیەوە لە کۆنگرەیەکی ڕۆژنامەوانیدا لە (لەندەن) ئەو باسەی ڕاگەیاند کە بەشێوەیەکی مەیدانی ڕابەرایەتیی شۆڕشەکەی کرد لە ناوەوەی کوردستان سەرەڕای کەموکوڕی لە ئیمکانییەتەکان.. هتد"

(شۆڕشی ٢٦ی گوڵانی ١٩٧٦)، لە هەرێمی یەکەوە ڕاگەیەندرا، بەیانی ڕاگەیاندنی (بەندە) نووسیویەتی و لەگەڵ (کەریم سنجاری) ئەودەم تەنیا دوو ئەندامی (مەیدانی سەرکردایەتی) بووین لە کوردستان لە گەڵ ژمارەیەکی

کادیری ڕێکخستن و پێشمەرگەی قاڵبووی خەبات و بەئەمەک و لەخۆبردوو کە بەئەندازەی چیا سەرکەشەکانی کوردستان مەردایەتی و پیاوەتییان لێ دەباری. لە دوای مانگی تشرینی دووەم ١٩٧٦، (کەریم)، بۆ موعالەجە گەیشتە لەندەن، تاکو هاوینی ١٩٧٧ (تەنیا ئەندامی سەرکردایەتیی مەیدانی بووم) کە جگە لە سەرپەرشتیکردن و ڕێکخستن و ئامادەکردنی شانە و مەفرزە سەرەتایەکانی پێشمەرگایەتی و بەسەرکردنەوەیان لە ناوچە جیاجیاکانی هەرێمی یەک، هەم ڕاگەیاندنی پارتی لە کوردستان (بەیانەکان و دووبارە دەرکردنەوەی ڕۆژنامەی خەبات لە ژمارە (٥٢٦) وە و، بەتایپێکی بچووک و ئامێرێکی ڕۆنیۆوە دەردەکران) و، هەروەها نامە و نامیلکەی ڕۆشنبیری بۆ ڕێکخستنەکان)یش، هەم (پێوەندییەکانی پارتی لەگەڵ حزب و کەسایەتییەکانی کوردستانی تورکیا و سووریا و برایانی کوردی لبنان و لایەنە عێراقیەکان لە سووریا)یشمان لە ئەستۆ بوو، بە هاتنی (کاک عارف وریا)، وەک دوو ئەندامی سەرکردایەتی بۆ سووریا لە پایزی ١٩٧٦، ئەرکی پێوەندییەکانی سووریا و لبنان بە گشتی سووک و لە کۆڵ بووەوە. لە سەرەتای هاوینی ١٩٧٧ کاک (عەبدوڕەحمان پێداوی وەک ئەندامێکی سەرکردایەتی) لەگەڵ چەند کادیرێکی تر لە دەرەوەی وڵات گەیشتنە لامان، دواتر لە سەرەتای زستانی ١٩٧٧ شەهید (سامی) و (وریا و ئازا و ئازا خەفاف و ئازاد بەرواری)یش گەیشتن، بە گەیشتنی (شەهید سامی) ١٩٧٧ کێشەی سەرەکیی ڕاگەیاندنی خستە ئەستۆی خۆی (...).

چالاکییەکان مانگی چەند جار بەنهێنی بۆ چوار (ناوەند)مان دەنارد: بۆ (جەنابی کاک مەسعوود)، بۆ (شەهید ئیدریسی نەمر لە (ئێران)، بۆ لەندەن (شەهید سامی) و بۆ ڤیەننا (حەمە ڕەزا و عارف) هەریەک لەو (٣) ناوەندەش لە ڕێگەی خۆیانەوە هەمان چالاکییان دەنارد بۆ (جەنابی کاک مەسعود) کە زۆر جار لە حەرەکەتدا بوو لە نێوان ئەمەریکا وئەوروپادا (....).

وردەکارییەکانی ڕاگەیاندن و دەستپێکی شۆڕشی گولان بە (جفرە) و بەدەم لە ڕێگەی کادیرێکی متمانە پێکراوی خۆمانەوە کە دەبووایە بگاتە لەندەن،

گەیاندییە شەهیدی هەردەم لە یاد کاک سامی و هەڤاڵانی لە لەندەن. هەر زوو لە کۆنگرەیەکی رۆژنامەوانیدا لە لەندەن (شەهید سامی) ئەو هەواڵانەی راگەیاند زۆرێک لە ئاژانسەکانی جیهان ئاماژەیان پێ دا (...).

شەهیدی هەردەم لە یاد (کاک سامی) رۆڵێکی گرینگی هەبوو لەمەڕ چالاکییەکانی رێکخستنەوەی پارتی لە دوای نسکۆی ١٩٧٥ و سەرەتای ١٩٧٦ هەروەها لە ئامادەکارییان بۆ کۆنگرەی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا و دواتر کۆنفراسی پارتی لە ئابی ١٩٧٦، سەرەرای نوێکردنەوە و دروستکردنی پێوەندییەکان لەگەڵ حزب و رێکخراوە ئەوروپاییەکان وەلێ (شەهیدی نەمر) سەرکردایەتیی (مەیدانی) شۆڕشی گولانی نەکردووە چونکە، (شەهید نەمر) هەر وەکو لە سەرەوە باسمان کرد، لە کۆتاییی پایزی ساڵی ١٩٧٧ گەیشتە لامان لە کوردستان.

بۆیە ئەوەی لە نووسینەکەی کاک (د. شێرزاد) هاتووە کە " لە ٢٦ی گولانی ١٩٧٦ یەکەمین پریشکی شۆڕشەکە هەڵگیرسا.... کە لە هەمان ئەو کاتانەدا شەهید (سامی عەبدوڕەحمان) لەو بارەیەوە لە کۆنگرەیەکی رۆژنامەوانیدا لە (لەندەن) ئەو باسەی راگەیاند کە بەشێوەیەکی مەیدانی ڕابەرایەتیی شۆڕشەکەی کرد لە ناوەوەی کوردستان سەرەڕای کەموکووڕی لە ئیمکانییەتەکان.. هتد"، سەبارەت بەوەی کە شەهید سامی بەشێوەیەکی مەیدانی ڕابەرایەتیی شۆڕشەکەی کردووە پێویستی بەراستکردنەوە هەیە.

(شەهید سامی هەردەم لە یاد) لە کۆنگرەی (٩)ی پارتی لە ساڵی ١٩٧٩ بە ئەمانەت و ڕاستگۆیانە کە باسی گەڕانەوەی خۆی کرد بۆ ناو شۆڕش ساڵی ١٩٧٧ فەرمووی: (ئێمە گەڕاینەوە سەر ماڵێکی حازر و ئاوەدان..).

ئاماژەکردن بۆ ئەم لایەنە تەنیا لە رووی مێژووەیە بە هیچ شێوەیەک لە رۆڵ و تێکۆشانی شەهیدی هەردەم لە یادمان (کاکە سامی) کەم ناکاتەوە بەپێچەوانەوە (ئەندامانی سەرکردایەتی و کادیرانی پارتی لە کوردستان) وەک ئەندامێکی سەرکردایەتی حیسابی (برا گەورەیان) بۆ شەهیدی نەمر دەکرد (...).

٧- لەمەڕ کۆنفراسی ئابی/١٩٧٦ نووسەر دەڵێت " لەناو سەرکردایەتیشدا کۆمەڵێک خەباتگێڕ دەنگیان پێ درا لەوانە سەرۆک مەسعوود بارزانی، شەهیدی هەردەم زیندوو ئیدریس بارزانی، شەهید سامی عەبدوڕەحمان، جەوهەر نامیق، محەمەد رەزا، عارف تەیفوور، وریا سەعاتی، فازیڵ جەلال، عەبدوڕەحمان پێداوی، دوکتور کەمال کەرکووکی. ئینجا بۆ لقی ئەوروپای پارتیش محەمەد رەزای تێکۆشەر هەڵبژێردرا تاکو بەرپرسیاریەتیی لقەکە لە بەرلینی رۆئاوا بۆ ڤیەننا بگوازێتەوە.. هتد" (لاپەڕە ١٥)

لە کۆنفرانسی ئابی ١٩٧٦، کە لە (بەرلین) بەسترا، بنەمای دەسنیشانکردنی سەرکردایەتی و هەڵسەنگاندنی شۆڕشی ئەیلوول و هۆکارەکانی نسکۆ و کاری داهاتوومان، زیاتر پشتبەست بوو بە دانیشتنەکانی (ناوکی = نواه)ی سەرکردایەتیی کاتی (نەغەدە و کەرەج) بە تایبەتی و بە هێڵە سەرەکییەکانی (بەیانی یەکەمی سەرکردایەتیی کاتی ساڵی ١٩٧٥) و، بەیانی راگەیاندنی شۆڕشی ٢٦ی گوڵان. تاکو ئەودەم ئەندامانی سەرکردایەتی بە سەرۆکایەتیی بارزانیی نەمر (شەهید ئیدریس، کاک مەسعوود و شەهید سامی، خوالێخۆشبوو نووری شاوەیس، عەلی عەبدوڵلا، جەوهەر نامیق، حەمە رەزا، عارف تەیفوور، کەریم سنجاری و ئازاد بەرواری) بوون، لە کۆنفراس تەنیا پێشنیازی (عەبدوڕەحمان پێداوی، وریا رەئووف ساعاتی، ئازا خەفاف، کەمال کەرکوکی و دڵشاد میرانی) کرابوو کە وەک ئەندامی سەرکردایەتی لە کۆنفراس هەڵبژێردرێن، بە مەرجێک دەبێت بگەڕێنەوە بۆ کوردستان (...).

(عەبدوڕەحمان پێداویو وریا رەئووف و ئازا خەفاف) لە نێوان هاوین و زستانی ١٩٧٧ گەیشتنە لامان وەک ئەندامانی سەرکردایەتیی کاتی، (کەمال) کە لە ناوەڕاستی ساڵی ١٩٧٦ لە ئێرانەوە لەگەڵ چەند کادیرێکی لێهاتووی پێشمەرگایەتی بەچەند وەجبەیەک گەیشتنە ناوچەکانی (هەرێمی ٢)، ئەودەم وەکو کادیر تەنیا (شێخ عەزیز شەدەڵەیی) چالاکیی هەبوو، بە گەیشتنی

(کەمال) و ئەو دەستەیە ڕێکخستنەکانی پارتی لەو ناوچانە بوژانەوە و پەرەی سەند، لە کۆتاییی ساڵی ١٩٧٦ (کەمال) حەرەکەتی کرد بەرەو سووریا، لە سەرەتای ساڵی ١٩٧٧ لە تورکیا لەگەڵ شەهید عەبدوڕەحمان ساڵح گیران (...)، پاش هەوڵێکی یەکجار زۆر، لە سەرەتای ١٩٧٨دادگە تەسلیمی (سووریا)یانی کرد و پاشان گەڕانەوە لامان لە هەرێمی یەک، بۆیە (کەمال) بەدەر بوو لە مەرجی گەڕانەوە بۆ کوردستان. ژمارەی ئەندامانی سەرکردایەتیی کاتی کە لە پێش کۆنفرانسی ئابی ١٩٧٦ (١١) کەس بوون دوای کۆنفرانس و گەڕانەوەی ئەو هەڤاڵانە بوونە (١٥) کەس.

جارێکی تریش دەستخۆشی لە برای خۆشەویستم کاکە (د. شێرزاد) دەکەین بۆ باسە بەپێزەکەی و دەرفەتیکیش بوو بۆ ئەوەی هەندێ لایەنی باسەکەی دەوڵەمەند بکەین، بە ئومێدی ئەوەی لە داهاتوویەکی نزیکدا هەندێ وردتر و فراوانتر، سەرەتاکانی قۆناخی دوای نسکۆی ١٩٧٥ و هەڵگیرساندنی شۆڕشی گوڵان و ڕۆڵی پێشمەرگە و کادیران و تێکوشەرانی ئەو سەردمە باس کەین.

سڵاو لە گیانی پاکی گشت شەهیدانی کورد و کوردستان.

یادی گوڵان بەخێر.

٢٠١٠/٥/٢٦

بەڵێ "شەرعیەتدانەوەیە بە ناشەرعیەت"

رۆژنامەی (هەولێر)، بەناوی (چاودێرێک)ەوە، لە ژمارە (٧٨٠) لە ١٣/٥/٢٠١٠دا، بابەتێکی لەژێر ناونیشانی (شەرعیەتدانەوە بە ناشەرعیەت ئەو پرسیارانەی رووبەڕووی (جەوهەر نامیق سالم دەبنەوە) بڵاو کردووەتەوە. بابەتەکەی (چاودێرێک)، هەڵچوونێکە، لەمەڕ لێدوانێکی تەلەفۆنی کورتی یەک رستەییمان، بۆ رۆژنامەی (رۆژنامە) کە لە ژمارە (٥٨١)ی رۆژی ١١/٥/٢٠١٠ بڵاو کراوەتەوە، کە بەرەنجامی پرسیارێکی رۆژنامەنووسی لاو (دلێر عەبدولخالق) بوو لە ئێمە و چەند برایەکی تری (پسپۆڕ و بەرپرسی پارتی و یەکێتی و یەکگرتووی ئیسلامی و کۆمەڵ). وەک وەڵام، ئەمەش دەقی رستەکەمانە: «بەگشتی پێم وانییە ئەم کۆنگرانە گرفتە بنەڕەتییەکانی ناو رێکخستنی حزبەکان چارەسەر بکەن بگرە وەک تەقلید بڕێتی دەبن لە شەرعیەتدان بە ناشەرعیەتی ئەو ئیجرائاتانەی کە کراون، ئەوەی پێوەندیی هەیە بە رەوت و باڵباڵێنەوە دۆخەکە بە کۆنگرە ناگۆڕێ..... شەرعیەتیش دەدرێت بە ستافێکی تازە، کە ٨٠٪ی لەلایەن جەماوەری حزب و خەڵکی شارەزا، چاوەڕوان کراوە..». لە یەک دوو پەرەگرافی ریپۆرتاجەکەی، رۆژنامەی (رۆژنامە)دا دەستەواژەی (شەرعیەتدان بە ناشەرعیەت) دووپات کراوەتەوە و وەک مانشێتی دووەمیش، لە لاپەڕە یەکی رۆژنامەکەدا دابەزیوە، نکووڵی لە لێدوانەکەی خۆمان ناکەین، مانشێت و ئاماژەکردن بە لێدوانیش، زیاتر بەندە بەخودی رۆژنامەنووس و رۆژنامەکەوە.

هەرچەندە ورووژاندن و لێکدانەوە و ئەو هەڵچوون و داچوونەی (چاودێرێک)، ئەوەندە ناهێنێ لەسەری راوەستین و شایەنی ئەوە نییە وەڵام بدرێتەوە وەلێ، لەبەرئەوەی رۆژنامەی (هەولێر) رۆژنامەیەکی رۆژانەی پارتی

دیموکراتی کوردستانە و ئەو (چاودێر)ە چاوی ئەوانە و دیارە بەمەبەست، ناوەڕۆکی لێدوانەکەمانی شێواندووە، ئاماژەکردنێکی چەواشەکاریان بە کۆنگرەی (١٠)ی ساڵی ١٩٨٩ کردووە، چ بە ئاگا یان لە بێ ئاگایی، تەوقیتکردنی بڵاوکردنەوەی بابەتی وا لەگەڵ سەرەتای دەستپێکی تەسعیدی هەڵمەتی ڕاگەیاندن و گرژیی دۆخەکە، وای لێ کردین کە بڵێین (ئەم ماستە بێ موو نییە) و بێدەنگ نەبین لێی و ئەم ڕوونکردنەوەمان لە ٢٠١٠/٥/١٥ ئامادە کردبوو. بڵاوکردنەوەکەی هەندێ دواکەوت، هۆکارەکەش دەگەڕێتەوە بۆ ویست و خاتری خاترداران و گرژیی نێوان ڕاگەیاندنەکانی سەر بە (پارتی) و (گۆڕان) و هەندێ میدیای (ئەهلی). ڕوونکردنەوەکەمان بریتییە لە سێ خاڵی سەرەکیی ناو بابەتەکەی ئەو (چاودێر)ە:

١- ئاخۆ باس و لێکدانەوە و ڕەخنە و مەزەندەکردنی شیمانەکان لە ناوەوە و دەرەوەی حزب لە (پێش و لە کات و لە پاش)ی کۆنگرەی هەر حزبێک، لەلایەن خەڵکانی پسپۆڕ و سیاسەتوان و چاودێری سیاسی و میدیاکان.. هتد، قەدەخەیە یان بەندە بە مۆڵەت وەرگرتن یان مۆڵەتدانی سەرکردایەتیی ئەو حزبانە؟

٢- مەبەستمان چییە لە (شەرعیەتدان بە ناشەرعیەت) و ئەو ناشەرعیەتانەی کراون و کۆنگرەکان دەبێت شەرعیەتیان پێ بدەن؟!

٣- شەرعیەتی (ئێمە) لە کات و دوای کۆنگرەی (١٠)ی ساڵی ١٩٨٩ی (پارتی).

١

کاتی خۆی کە لەناو پارتیدا بووین، زۆرجار دەمگوت، کەسانێکمان هەن لە "لووتکە و بنکە"، خۆیان ناوێرن ڕەخنە بگرن و قسە بە سەرکردایەتیی پارتی و پارتی بکەن، بگرە بەردەوام خولیای ئەوەن، چۆن خەڵک و لایەنی تر ناچار بکەن بەو کارە هەڵسن، بەمەش ڕامان دەکێشن بۆ وەڵامدانەوە، هەندێ جار دۆخەکە دەگاتە ئەو ئاستەی کە (دۆ و دۆشاو) تێکەڵ بکرێ. بەدووری نازانم

یەک لە ئامانجەکانی هەڵچوون و داچوونی (چاودێرێک)ی (سەرکردایەتی)ی پارتی لە شێواندنی لێدوان و رووداوەکان و بەکارهێنانی هەندێ وشەی (نابەجێ) بۆ ئەوە بێت بکەوینە ئەو داوەوە، وەلێ هەڵسوکەوت و مێژوو و ئەزموونی موتەوازیع و ئەخلاقیاتی رێزگرتن لە مێژووی (پارتی) و خودی خۆم، رێگەمان پێ نادات رەفتاری وەها بکەین.

وەکو پرەنسیپ حزب بەگشتی دیاردەیەکی سیاسیی کۆمەڵایەتییە، مەفرووزە لە گردبوونەوەی ئارەزوومەندانەی خەڵکانێک پێک بێت کە پرۆگرامەکەی پەسند بکەن و پابەند بن بە پەیڕەوی ناوەخۆی و بەو پێیەش کاری بۆ بکەن. وەک هەر دیاردەیەکی سیاسی و کۆمەڵایەتیی زیندوو. حزب، نە لە بۆشایی و نە لە ئەستێرەیەکی تری ئەم کەونە دەژێت، بگرە لە کۆمەڵگەیە و بۆ کۆمەڵگەیە، لە واقیعێکی کراوە و فرەیی و روو لە دیموکراتییەت، ناکرێت بەرنامە و هەڵسوکەوت و چالاکییەکانی لە گشت بوارەکانی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری و رۆشنبیری.. هتد، لە ژوور و دۆسیە داخراوەکاندا قەتیس بکرێت، دوور لە چاو و گوێ و لێکدانەوە و خامەی خەڵک. ئەم رۆڵ و هاوئاهەنگی و تێکەڵبوونە، زیاتر گرینگ و زەقتر دەبێت، ئەگەر هاتو، حزب بۆ ماوەیەکی دوور و درێژ، سەرقافڵەکێشی یەکەمی بزاڤی میللەتێک بێت و خاوەن چەندان (دەسکەوتی گەورە) و (شکستی کەمەرشکێن) و دەسەڵاتدار بێت، وەک (پارتی دیموکراتی کوردستان)، بۆیە ئەوەی وا تەسەور دەکات، کە ژیان و بڕیار و سیاسەت و کۆنگرەکان و هەڵسوکەوت و رەفتار و هەڵوێستی سەرکردایەتیی حزبێکی وەها، شتێکی ناوەخۆ و داخراوی تایبەتی خودی حزبە و بۆ هیچ کەس و لایەنێک نییە ورد بێتەوە لێیان و بەدوایاندا بچێت و شەنوکەویان بکات، لە پێش و لە کات و لە پاش کۆنگرەکان، دیارە دوورە لە واقیع و گوزارشتە لە دید و بۆچوونێکی شموولی کۆن و کاتبەسەرچوو و هەوڵێکیشە بۆ بچووککردنەوە و تەهمیشکردنی خودی حزبەکە و لێرەدا مەبەستم بە تەحدید (پارتی)یە.

هۆ و هۆکار زۆرن بۆ پسپۆڕان و ناوەندەکانی تۆژینەوە و چاودێران و

سیاسەتوانان.. هتد، لە دەرەوەی حزبەکان لە دۆخ و بەرنامە و سیاسەت و پێوەندی و ژیانی ناوخۆی حزب و هەڵسوکەوتی کادیران و ئەندامانی سەرکردایەتییەکانیان بکۆڵنەوە، لە پێش و لە کات و لە پاش کۆنگرەکانیان، شیمانە و مەزەندەکانیشیان لێ قەدەخە ناکرێ، مۆڵەتیش لە سەرکردایەتیی حزب وەرناگرن.

هەرچەندە لێدوانەکەی ئێمە گشتی بوو، ناوی هیچ حزبێکمان نەهێنابوو، وەلێ ئەو (چاودێر)ە، لە بابەتەکەیدا دەیشکێنێتەوە بۆ سەر پارتی، با وابێت، تاکو پێش ئەو بابەتە (تەنیا ئاگامان لەوە بوو کە برایانی یەکێتیی نیشتمانی لە ٦/١ و برایانی پارتیش لە مانگی تشرینی دووەمی ئەمساڵ کۆنگرەی خۆیان دەبەستن)، بۆیە ئەم روونکردنەوە وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی ئەو بەڕێزانەیە کە (چاودێر)ەکەیان تەکلیف کردووە، بۆ ئەمەش وەک دەستپێک پێمان باشە ئاماژە بەم ٣ خاڵەی خوارەوە بکەین:

١ـ پارتی، یەک لە دوو حزبە دەسەڵاتدارەکەی هەرێمی کوردستانە. لەگەڵ برایانی (یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان) هەرسێ دەسەڵاتەکانی ئەم هەرێمەیان، وەک لیستی زۆرینە، پەنجا بە پەنجا قۆرخ و دابەش کردووە، بەرپرسیارن لە گشت بڕیار و هەڵوێستی چارەنووسسازی گەلەکەمان، نوێنەری کوردن لە بەشەکەی لە دەسەڵاتی ناوەند، بۆ پۆستە سیادییەکانی هەرێمی کوردستان و ناوەند، بەشی شێریان هەیە، تاکو ئێستا جگە لە عێراق، لە ئاستی ئیقلیمی و نێودەوڵەتی نوێنەرایەتیی کورد دەکەن. لە شکست و دەسکەوت تاکو ئێستا بەشی شێریان هەبووە و هەیە، وەکو حزب و هێز، (پارتی)، بێ مونازیع ئیدارە و ئاسایشی هەولێر و دهۆک و چەندان ناوچەی مووسڵیشیان لە ئەستۆیە، تۆ بڵێی کۆنگرە و بەرنامە و بڕیار و ئیجرائات و هەڵوێست و گرفتی حزبێکی وەها بۆ چاودێران و توێژەران و لایەن و شەقامی کوردستانی، بەتایبەتی، مایەی چاودێری و لێکدانەوە و بایەخدانیان نەبێت؟! لە کۆنگرەکاندا، چەند خودی ئەندامانی پارتی، لەمەڕ بەرنامە و بڕیار و ئیستراتیجیەت و تاکتیکی حزبەکەیان بەرپرسیارن،

ئەوەندەش بەرپرسیارن لە ڕەچاوکردنی دۆخ و ویست و خواست و ژیان و چارەنووسی میللەتی کورد و کێشە ڕەواکەی. عەقڵیەتی عەزلکردنی پارتی لە خەڵک و چاودێران و پسپۆڕان بەسنووردارکردنی لێکدانەوەکان و قەتیسکردنی بە مۆڵەتی ناوەندی بڕیاری حزب، بچووککردنەوە و پەراوێزکردنی (پارتی)یە و عەقڵیەتێکی کۆن و باوی نەماوە، بەتایبەتی لەم دۆخەی وڵاتی ئێمە کەوا پێی ناوەتە قۆناخی فرەیی و بزاڤەکەی لە هەوڵی فراوانکردنی ئازادییەکان و چەسپاندنی بنەماکانیەتی، وەک دەستپێکێکی ڕاستەقینەی پێویست لە بنیاتنانی سیستەمێکی دیموکراتی.

٢ـ سەرکردایەتیی پارتی و پارتی، نە لە بۆشاییدا دەژی و نە لە ڕاژان و چیا و دۆڵەکاندان، بگرە لە ناوجەرگەی شارە ملیۆنیەکانی کوردستاندان و هەموو هەڵسوکەوت و بڕیارەکانی، لای لایەنەکان و چاودێران و بنکەی خودی پارتی و خەڵکی کوردستان، بە تایبەتی، کەم یان زۆر شاراوە نییە، زۆر لەو دیاردانە پێوەندیی ڕاستەوخۆیان بە ئەمڕۆ و دواڕۆژی ئەو خەڵکەوە هەیە، بۆیە مافی ڕەوای خۆیانە بە زەڕەبین ورد ببنەوە لە پارتی (کە جێگەی باسەکەی ئێمەیە) وەک جەمسەرێکی سەرەکی کاریگەری دەسەلات و یەکێتیی نیشتمانی، وەک جەمسەرەکەی تر هەروەها لایەنەکانی ئۆپۆزیسیۆنیش وەک بەشێک لەو دەسەلاتە (یاسادانان). چەند پرۆگرام و بڕیار و کۆنگرە هەتاکو سەرکردە و سەرکردایەتیی حزبەکان، بۆ ئەندامانی حزب، تایبەت و گرینگ بێت، ئەوەندەش ڕۆڵ و گرینگی و تایبەتمەندی بۆ شەقامی کوردستانی، لە زۆر ڕووەوە، دوور نییە کەمتر نەبێت.

٣ـ پارتی لە چوارچێوەی (خاص) دەرچووە، ئەمڕۆ (عام)ە، (بەو مانایەی کە حزبێکی نهێنی نییە و خەباتیش خەباتی ژێر زەوینی نییە..)، بگرە بەهۆی کەڵەکەبوونی میراتی مێژووی بە دەستکەوت و شکستەکانیەوە و پرەنسیپی تەوافوقی پەنجا بە پەنجا و گەمەی زۆرینە و کەمینەی حوکمڕانی، خاوەنی کۆمەڵێک سەروەری و ئیمتیازات و دەسکەوتی مەعنەوی و مادییە، بەگشتی خەرجی ئەو واقیعەی ئێستای پارتی (بە حزب و هێزی ناوەخۆ و پێشمەرگە

و ئیـداره... هتـد) لەســەر داهاتی خـەڵکی کـوردسـتـان چ ڕاسـتـەوخـۆ یان ناڕاسـتـەوخـۆ، مـەزەندە دەکـرێت زیاتر لە ٢٠٪ی بودجـەی فـەرمـیـی هەرێمی کـوردسـتـان بێت. مـافی ڕەوای خـەڵکی کـوردسـتـان و گـشت ئەوانـەی کـە خـەمـخـۆری ئەم مـیللەتەن بـە ئاگابن لە سـیاسـەت و بڕیار و هەڵسـوکەوت و ناوەندەکان و سەرکردەکانی ئەم حزبە وەک یەک لە جەمسەرە سەرەکییەکانی دەسەڵاتی هەرێم نەک لە دوای کۆنگرەکانی بگرە لە پێش و لە کاتیشیاندا.

لەبەر ئەم هـۆیانە و چەندان هۆ و هۆکـاری تر، جـەختـکردنـی (چاودێرێک)ی (سەرکردایەتی)ی پارتی، لەسەر ئەوەی کە "قسـەکردن سەبارەت بـە کۆنگرە و بابەت و بەرنامەکانی وردەکارییـەکانی مەسـەلەگەلێکی زۆر تایبـەتن بە حزب و ئەوەی حزب ڕێگە نەدات بە بڵاوکردنەوەیان، هیچ شتێکی تریان قابیل نین بۆ گفتوگۆی ئاشکرا و کراوە تەنانەت لەلایەن ئەندامانی حزب خۆیشییەوە، جا چ جای لەلایەن خەڵکانی دەرەوەی حزب.." ! گوزارشتێکی ترە لە لۆجیک و بیری شموولی بەسەرچوودا.

٢

سـەرکـــــردایەتیی پارتی لـــــە ڕێگەی (چاودێر)ەکـەیانەوە لە ئێـمـە دەپرسن: "ئەو ناشەرعیەتانە کە دەبێت کۆنگرە شەرعیەتیان پێی بدا چین..؟".

پێشـەکی جـارێکی تر سـەرنجی خوێنەرانـی هۆشـمـەند ڕادەکێـشم بۆ ئەو ڕستەیە کە لە ڕۆژنامـەی (ڕۆژنامـە) بڵاو کـراوەتەوە، ئەمەش دەقـەکـەیەتی: "بە گشتی پێم وانییە ئەم کۆنگرانە گرفتـە بنەڕەتییەکانی ناو ڕێکخستی حزبەکان چارەسەر بکەن بگرە وەک تەقلید برێتی دەبن لە شەرعیەتدان بە ناشەرعیەتی ئەو ئیـجرائاتەی کراوە، ئەوەی پێوەندیی هەیە بـە ڕەوت و باڵباڵێنەوە دۆخەکە بە کـۆنگرە نـاگۆڕێت، شـەرعیـەتیش دەدرێت بە سـتـافـێکی تازە، کـە ٨٠٪ی لەلایەن جـەمـاوەری حزب و خـەڵکی شـارەزا زانراوە و چاوەڕوان کـراوە..). ئەو (چاودێر)ە تـەنیـا (شـەرعیـەتدان بە ناشـەرعـیـەت) قـۆزاوەتەوە و چەند جـار دووپاتـی کـردووەتـەوە و، لەوەش گـرینگتـر لە ئێـمـە دەپرسـێت: "چین ئەو

ناشـەرعـیـەتانەی کـراون ..؟!". وەکو بڵـێـیت (نـازانن)..!، ئەمـەیە مـەبەست، خۆیان نایڵێن، وەلێ خەڵکی تر ڕادەکێشن بۆ ئەوەی باسیان کات.

دڵنیام هەر خـوێنەرێکی هۆشیار ئەگەر لە سیاقی ریپۆرتاجەکەی ڕۆژنامەی (ڕۆژنامـە) ورد بێتـەوە لە ناوەڕۆکی قسـەکانی ئێمـە کە لەو رسـتەی سـەرەوەدا هاتووە، تێ دەگـات کـە بـە روونی وەڵامی پرسـیـارەکـەمـان داوەتـەوە، واتە " شەرعیەتدان بە بڕیار و ئیجرائاتی" بەدەر لە دەستووری حزب وەلێ (لغايه فى نفس يعقوب) لێدوانەکەمان دەشێوێنن و یەخەمان دەگرن.

مـەبەست لە (بڕیار و ئیـجـرائاتی ناشـەرعی)، ئەوانەن کە سـەرکـردایەتیی حـزبەکـان بـەدەر لە پەیڕەو و پرۆگـرامی حـزب، وەریان گـرتووە. بەشـبـەحـاڵی خۆمان و دەرهەق بە پارتی وەک هەڵوێست، ئەم وتنەی ئێمە شتێکی نوێ نییە، لە کـاتی خـۆیدا، چ بە داخـراوی لە ئاسـتـی سـەرکـردایەتی و چ بـە باس و تۆژینەوە، بە هـاوکاری و راوێژی چەندان هەڤـاڵی دێرینی پارتی و پسـپۆڕانی ئەو بوارە بەتایبـەتی لە نەوەتەکـانی سـەدەی رابردوو، دیکۆمـێنت کراوە و لای کـادیران و ناوەندەکـان و لووتکەی دەسـەڵاتی پارتی، روون و ئاشکرایە، ئەگەر قسـە و باسـەکانمان لە یاد چووبێتـەوە خۆ تۆژینـەوەکان دەبێت لە ئەرشـیـڤی پارتیدا مابن، جگە لە هەوڵ و تەقەلای موتەوازیعانەمان تاکو ئەو دەمەی لەناو پارتیدا مـابووین. ئەمـەش پاکانە نییە بۆ بـەرپرسـیارەتیی هـاوبـەشمـان لەمـەڕ ئەو بڕیار و ئیجرائاتە ناشـەرعیانە کە لە پاش کۆنگرەی (١٢)ی ساڵی ١٩٩٩ تاکو بەهاری ٢٠٠٣ لەلایەن سەرکردایەتیی پارتییەوە وەرگیراون.

بۆ پارتی و هـەر حـزبێکی تریش، دیاردەیەکی نـامـۆ نیـیـە کە لە نێـوان دوو کۆنگرەیاندا، سـەرکردایەتییـەکەی هەندێ مادەی پرۆگرام و پەیڕەوەکەی وەلاوە نێت یان لـە پراکتیکدا و لە ئاستی لووتکە و بنکەی حزب بایـەخی پێ نەدرێ، یان ئیهمال و پیادەی نەکەن، یان ئیجرائات و بڕیاری ناشـەرعی وەربگرێت یان دووچاری بێت. چی بێت و چەند بێت و چۆن بێت، ئەوە کـۆنگرەیـە کـە دەبێت پێیـاندا بچێتـەوە و چارەسـەریان بکات، زۆرجاریش پاسـاو هـەبووە، وەکو دەڵێن (لكل قاعدة استثناء). بەگشتی کێشـەکە لەوەدا نییە کە سـەرکردایەتیی حزبێک

بڕیار و ئیجرائات بەدەر لە دەستووری حزب وەردەگرێت (ناشەرعی) بگرە وەک پرەنسیپ: (چەندن و چۆنن بۆ)یەکانی گرینگە. بە دیوەکەی تردا (استثناء) واریدە وەلێ (استثناء) بکرێت بە(قاعیدە) سەرنجڕاکێشە چونکە بەگشتی ڕێزنەگرتن لە دەستوور و پرۆگرامی حزب و لادانی کەم یان زۆر، کارێکی باش نییە. نموونەی پابەندنەبوون یان وەلاوەنان و لادانی سەرکردایەتیی پارتی لە دەستووری حزبی خۆی لە پاش کۆنگرەی (١٢)ی ١٩٩٩، لە واقیعدا وەک وەڵامی پرسیارەکەیان ناچارین ئاماژە بۆ هەندێکیان بکەین:

١- بڕێک لە مادەکانی پرۆگرامی پەسندکراوی کۆنگرەی (١٢)ی ساڵی ١٩٩٩ لە بوارە جیاجیاکان چ هەڵوێست لە ناوەندی بەغدا و باری ژیانی خەڵک و عەدالەتیی کۆمەڵایەتی و کەرتەکانی ئابووری و پیشەسازی و کشتوکاڵ... هتد، یان کاتیان بەسەرچووە یان وەکو پێویست بایەخیان پێ نەدراوە یان بەپێچەوانەوە مامەڵەیان لەگەڵ کراوە، وەک دەسەلات (بە تاک و بە جووت) لە پاش کۆنگرەی (١٢)ی ساڵی ١٩٩٩.

٢- ئەو هەموو گۆڕین و گۆڕانکارییانەی نێوان (١٩٩٩ - ٢٠١٠) چ لە هەرێم یان عێراق و دەرەوە تا چەند گونجاوە لەگەڵ پرۆگرامی پارتی (١٩٩٩) بەگشتی..؟

٣- چەند ئیلتیزام کراوە بە ماوەی کۆنگرە کە دەبێت (بە لایەنی کەمەوە هەر چوار ساڵ جارێک بێت: بەشی حەوتەم مادەی شازدەم)ی پەیڕەوی کۆنگرەی (١٢) ١٩٩٩؟ . ئەوە بۆ ١١ ساڵ دەچێت هێشتا نەبەستراوە. جێگەی پرسیارە، سەرکردایەتیی پارتی لە ماوەی ١١ ساڵدا کۆنگرە نەبەستێت، کەچی عێراق رزگار کرا، دواتر داگیر کرا، دوو حاکمی ئەمەریکایی حوکمڕان بوون (گارنەر و بریمەر) و گۆڕان، ٣ حکوومەتی عێراق گۆڕا و چوارەم بە ڕێگەوەیە، ٣ هەڵبژاردنی گشتیی سەرتاسەری عێراق ئەنجام درا، لە کاتێکدا بەهەموو پێوەرێک ئەم عێراقە بۆ ٦ ساڵ دەچێت و ئێستایشی لەگەڵدا بێت، خاڵی سەرەکیی جەزبی ئیرهابی نێودەوڵەتییە و باری ئەمن و ئاسایش و رەوشی سیاسی و ئابووریی

خودی بەغدا و ناوەڕاست و خوارووی عێراق زۆر نائارامە و، ئەو ناوچانە لە زۆر لایەوە، لەنێو شەڕی ناوەخۆ یان حاڵەتی شەڕی ناوەخۆدا دەتلێتەوە، ئەو رەوشە لە زۆر ڕووەوە بەراورد ناکرێت لەگەڵ رەوشی هەرێمی کوردستان بەتایبەتی باری ئارامی و تەبایی، لە ئاستی ئیمکانیاتی مادی بەهەموو بەش و کەناڵەکانیانەوە، هیچ کات بە ئەندازەی ئەم ١١ساڵە بەگشتی و قۆناخی دوای ٢٠٠٣ بە تایبەتی بۆ پارتی دیموکراتی کوردستان وا باش و لەبار نەبووە.

٤ـ بەپێی پەیڕەوی ناوەخۆی پەسندکراوی کۆنگرەی (١٢)ی ساڵی ١٩٩٩، تاکو چەند ئیلتیزام کراوە بە بەشی (دووەم)ی واتە چۆنیەتیی وەرگرتنی (پاڵێوراو) و بوون بە (ئەندام) وەک مەرج و ڕاهێنان و پەروەردە، یان مەرجەکانی (کادیر) ...هتد؟

٥ـ چەند ئیلتزام کراوە بە مادەکانی بەشی (یەکەم)ی ئەو پەیڕەوە، بەتایبەتی هەڵبژاردنی (لێژنەکان) لە خوارەوە بۆ سەرەوە (شانە و شانەی سەرەکی و ڕێکخراو.. هتد)؟

٦ـ چەند ئیلتیزام کراوە بە (ژمارەی) ئەندامانی لێژنەکانی (ڕێکخراو و ناوچە و لق و مەکتەبەکان) (بەشی سێیەم خاڵی چوارەم و پێنجەم .. هتدی پەیڕەو)؟ چەندیان بە هەڵبژاردن و چەندیان بە تەعین دامەزراون؟. بۆ نموونە لق، پێک دێت لە بەرپرس و جێگرەکەی و لێپرسراوانی ناوچەکان و (٥ ـ ٧) ئەندام بۆ کارگێڕ، ئەو کارگێڕانە لەنێو لێپرسراوانی ناوچەکاندا (ئەندامانی لق) لە نێوان دوو کۆبوونەوەی لقدا هەڵدەبژێردرێن. لقی وا هەیە دوور نییە چەند جار لەو (ژمارە)یە کە دەستووری حزبی دیاری کردووە زیاتر بێت. هەر هەمان شت لە لێژنەی ناوچە و مەکتەبەکان.

٧ـ وابزانم دوای ساڵی ٢٠٠٣، ژمارەی لقەکانی پارتی لە ٨ لقەوە بووە ٢٢ لق. بەپێی (بەشی سێیەم خاڵی پێنجەم)ی پەیڕەوی ١٩٩٩، دەبێت لێپرسراوی لق ئەندامێکی کۆمیتەی ناوەندی بێت. ئەگەر هەڵە نەبم تەنیا دوو یان سێ لق نەبێت، ئەوە بەرپرسەکانی لقەکانی تر تاکو ئەمڕۆ ئەندامی کۆمیتەی

ناوەندی نین.

٨ـ لە کـام مـادە و بڕگـەی پەیڕەوی ناوەخـۆی پارتی پلـەی (ئەندام یـەدەگی مەکتەبی سیاسی) تەسبیت کراوە؟!

٩ـ سـەبارەت بەجـێگری سـەرۆک، (کـاک نێـچـیـرڤـان بـارزانی) لـە ڕاگەیاندنەکانەوە خۆی بە باشی ئاماژەی بەم خاڵە دا.

١٠ـ کـەی دیاردەکـانی گـەندەڵی و ناعـەدالەتی و لایەنە لاوازەکـانی تری ناو پارتی لە ئاستی هەندێ بەرپرس و ناوەند، لە مـەرجەکانی ئەندام و ژیانی حـزبایەتی وەک لەو پەیڕەوەدا ڕێز کـراوە دەگـونجـێت؟ بڵاوبوونەوەی ئەم پەتایە نەک هەر جـێگەی نیگەرانیی زۆر لە ئەنـدام و کـادیرانی دڵسـۆزی پارتییـە، بگرە وەک دیاردەیەکی نێگەتیڤـە و بووەتە وێردی سـەر زبانی پانتاییەکی فراوانی شەقامی کوردستانی و دەرەوەش.

ئەوە کـۆنگرەیە کـە شـەرعیـەت دەدا بە (پـرۆگـرام و پەیڕەو و بـڕیار) و سـەرکردایەتیی حـزب. بڕیار و ئیـجـرائاتی سـەرکردایەتیی ئەودەم شـەرعی دەبێت کـە هـاوتەریب و هەڵقـوولاو پشـتی بەسـتـبێ بە مـادە و بڕگـەکـانی دەسـتـووری حـزب، نەک بە پێـچـەوانەوەیان. بۆیە ئەو بۆچوونانە لـەنگ و بێ سـەنگن کاتێک کارتەکان تێکەڵ دەکرێن و مـافێکی (یاسـایی) دەشێـوێنێ و (حـزب) و (کۆنگرە) لەیەک جودا ناکاتەوە، بڕیارەکانی کۆنگرە و بڕیارەکانی سـەرکـردایەتیی حـزب وەک یەک دەخـاتـە ڕوو، هەروەک لەم ڕسـتـەیەی ئەو (چاودێرە)دا هاتووە: "شـەرعیەتی بڕیارەکانی سەرکردایەتی شـەرعیەتییان لە شـەرعیەتی حزبەوە وەرگرتووە"!. بێ ئەوەی ئاماژە بکات بەوەی کە تەنیا ئەو بڕیار و ئیـجـرائاتانەی سـەرکـردایەتیی حـزب (شـەرعی)ن کـە لە نێـوان دوو کۆنگرەدا تەبا بن لەگـەڵ پەیڕەو وپرۆگـرامی حزبەکـەی. ئەم جـۆرە تەنزیرە، "بڕیارەکانی سەرکردایەتی شـەرعیـەتیان لە شـەرعیـەتی حزب وەرگرتووە"، جۆرە گەڕانەوەیەکە بۆ (تسـویق)کردنی بیرۆکەی کات بەسـەرچووی حـزب و سیستەمە شمولییەکان، کاتێک خەڵکیان لە حزبدا چڕ دەکردەوە و حزبیش لە سەرکردایەتییەکەی و سەرکردایەتییەکەشی لە هێما!

٣

ئەو (چاودێر)ە دەڵێت: "دەپرسین، کاک جەوهەر کە لە ساڵی ١٩٧٩وە پاش کۆنگرەی (٩)ی پارتی دیموکراتی کوردستان تا ١٩٨٩ واتە دە ساڵی رەبەق پارتی جێ هێشت و لەو ماوە زۆر هەستیار و ئاڵوزەدا هیچ کارێکی حزبیی نەکرد و دانیشت، پاشان بەر لە کۆنگرەی (١٠) گەڕایەوە و پارتیش رێی پێ دا بەشداریی کۆنگرە بکات و لەوێ بووە ئەندامی سەرکردایەتی و بە ئەندامی مەکتەبی سیاسیش هەڵبژێردرا، ئاخۆ کۆنگرە شەرعیەتی دا بە ناشەرعیەت کە ئەندامێکی لە حزب دەرچووی هێنایەوە و بە ئیرادەی کۆنگرە کردیەوە ئەندامی سەرکردایەتی؟ ".

جێگەی سەرسوورمانە لەناو (سەرکردایەتی) پارتی خەڵکانێک هەبن، بەمجۆرە (چاودێرەکە)ی ئاراستە بکات و خۆی لە بابەتێکی وەها بدات وەک پرس بەرەورووی ئێمەی بکات کە جگە لە شێواندنی رووداوەکە لە (چاودێرەکە)ی و لە خەڵکیش چیی تری لێ بەدی ناکەین. بەشبەحاڵی خۆم هیچ کات، بە مروئەت و شەهامەتم، نەزانیوە باسی خۆم و خەبات و رابردووی خۆم بکەم، ئەگەر چ باسکردنی شتی وا نە لەنگە و نە شەرمە. بەداخەوە بەدرێژاییی خەباتمان لەنێو پارتیدا هەوڵی قرتاندن و شێواندنی هەندێ لایەنی ئەو ماندووبوونە دراوە، ئازادن، وەلێ هیچی بە ئەندازەی ئەوە بێ سەنگ نییە کاتێکی بەدەر لە واقیع هەوڵی شێواندنی راستییەکان بدرێ و منەتباریش بکرێیت. بەندە هەردەم قەناعەتی وایە، دەبێت (کار و هەڵوێست و خەباتی مرۆڤ) خۆی باسی خۆی بکات. بەداخەوە دیسان (لەناو سەرکردایەتی)ی پارتی لە رێگەی (چاودێر)ەکەیانەوە ناچاریان کردین، بە کورتی و بە چەند خاڵێک، ئاماژە بۆ قۆناخی (١٩٧٩–١٩٨٩) بکەین، (تەنیا ئەوەندەی پێوەندی بە باسەکەیانەوە هەبێت):

١- زۆر لە ئەندامان و سەرکردایەتیی پارتی و بە تەحدید بەڕێز سەرۆکی پارتی، باش دەزانن بۆچی و لە پای چی لە کۆنگرەی (٩)ی ساڵی ١٩٧٩، لە

کۆی گشتیی ١٥ ئەندامی سەرکردایەتی، ١٠یان رەفزیان کرد خۆیان بۆ سەرکردایەتیی پارتی هەڵبژێرنەوە، یەک لەوانە بەندە بوو. زۆر لە ئامادەبووانی ئەو کۆنگرەیە لە یادیانە کە چەند رۆژێک کۆنگرەکە لەبەر ئەو هەڵوێستە وەستا.

٢ـ یەکێک لە بڕیارەکانی کۆنگرەی ٩ تایبەت بوو بەو ١٠ کەسە و باوەڕ ناکەم زاکیرەی ئەوانەی لە پشت ئەم پرسەن، ئەوەندە لاواز بێت ئەو بڕیارەیان لە یاد چووبێت کە ئەمەش دەقەکەیەتی: ((ان القیادة المؤقتة قد طورت نضال وقیادة الحزب و ثورة ٢٦ أیار الوطنیة التقدمیة، وقادتها حتي أنعقاد المؤتمر التاسع للحزب، فأستحقت التقدیر علی ذلك و أن بعض أعضا و (القیادة المؤقتة) قد رأوا أنة لیس من المصلحة تجدید ترشیح أنفسهم الی القیادة في المؤتمر، و قرروا عدم تحمل المسؤلیات القیادیة و أن یواصلوا النضال کأعضا و في حزبنا و یضعوا کامل أمکانیاتهم بکل أخلاص تحت تصرف اللجنة المرکزیة للحزب عامة، و الرفیق المناضل رئیس الحزب خاصة، لینفذوا أي مهمة نضالیة تناط بهم بکل أخلاص ونکران ذات)) بەڵگەنامەی (القرارت السیاسیة والبلاغ الختامي للمؤتمر التاسع للحزب الدیمقراطي الکردستاني المنعقد في تشرین الثاني ١٩٧٩، لاپەڕە (٣٤ ـ ٣٦).

٣ـ ساڵی ١٩٨٠ لەو ١٠ ئەندامە، ٧یان (پارتی گەل)یان دامەزراند. هەوڵێکی زۆریان لەگەڵما دا، چ لەبەرئەو (ئیلتیزام)ە و، چ لەبەر هەلومەرجی ئەو سەردەمە و شێوە و شێوازی چۆنیەتیی دامەزراندنی ئەو حزبە، دید و هەڵوێستی تایبەتی خۆم، پێش ئەو هەنگاوە، کە زۆر لەو ئەندامە بەڕێزانە بە ئاگان لێی، بەشدار نەبووین.

٤ـ لەنێوان (١٩٨٠ ـ ١٩٨٨)، کە ئەو (چاودێر)ە: "بە(١٠) ساڵی رەبەق لە دابڕانی ئێمەی دادەنێت"، پێوەندیی دۆستانەمان لەگەڵ برایانی سەرکردایەتی و پارتی بەگشتی و لەگەڵ بەڕێز سەرۆکی پارتی بە تایبەتی نۆرماڵ بوو. لەو ماوەدا دووجار لەسەر داخوازی جەنابی سەرۆکی پارتی، سەردانی (راژان)مان کرد، یەکەمیان لە ناوەڕاستی هەشتاکان و دووەمیان لە ساڵی

١٩٨٩. له دەرەوەش چەند جار یەكترمان بینیبوو. كە ساڵی ١٩٨٩ سەردانی (ڕاژان)مان كرد. میوانی جەنابی سەرۆكی پارتی بووین. نە بەنیاز و نە بەناوی كۆنگرەوە ڕۆیشتبووم و هەر نەشماندەزانی پارتی كۆنگرە دەبەستێت. لە (ڕاژان) زانیم نیازی كۆنگرەیان هەیە. ئەگەر بمزانایە كۆنگرەكە وا نزیكە بە تەئكید سەفەرەكەم دوا دەخست. هەڵوێست و ڕامان، پێش و لە كات و لە پاش كۆنگرەی (١٠)ی ساڵی ١٩٨٩، مەتروكە بۆ جەنابی سەرۆكی پارتی و كاك هۆشیار زیباری.(....)

٥ـ بەهەرحاڵ تۆ بڵێی بڕیاری كۆنگرەی (٩)ی پارتی ١٩٧٩ی ئاماژە بۆكراو، دەرهەق بە ئێمە و بەشداربوونمان لە كۆنگرەی (١٠)ی ١٩٨٩ شەرعی نەبێت..؟! خۆ (جدلا) ئەگەر شەرعییش نەبێت بڕیار و بەرنامەی كۆنگرەكە (شەرعییە) و بەمەش شەرعیەتی داوە بەو (ناشەرعییە).

٦ـ تانەی ئەوەمان لێ دەدەن كە لە زرووفێكی هەستیار و ئاڵۆز پارتیمان جێ هێڵاوە (١٩٨٠-١٩٨٨). نازانم قۆناخی دوای (ئاداری ١٩٧٥ ـ ١٩٨٠) و قۆناخی دوای (١٩٨٨) واتە دوای ئەنفال و هەڵەبجەی شەهید، كە بە قەناعەتی ئێمە (نسكۆیەك بوو، بە بەراوردكردنی قەوارە و زیانە گیانی و مادییەكانی، ئەگەر لە نسكۆی ١٩٧٥ گەورەتر نەبێت لەو كەمتر نەبووە)، ئێژین ئەو قۆناخە هەستیار و سەخت و ناهەموارتر بوو یان قۆناخی (١٩٨٠ ـ ١٩٨٨) ؟! بەشبەحاڵی خۆم، خوازیاری هەڵدانەوەی لاپەڕەكانی قۆناغی (١٩٨٠ ـ ١٩٨٨) نیم و ئامادەش نیم بەراوردی قۆناخەكان بكەم و دەست پێشخەریش نابم. قرتاندنی لایەنێكی ئەو قۆناخانە خوێندنەوەی ڕووداوەكان بەو شێوەیە دروست و باش نییە و مێژووش چەواشە ناكرێت و تەنیا بەهێزەكان ناینووسنەوە.

٧ـ ئەو (چاودێر)ە لە ڕستەیەكی بابەتەكەیدا دەڵێت:" كەواتە كە كاك جەوهەر گومان دەخاتە سەر شەرعیەتی ناو پارتی باشتر وایە بۆ ڕاستگۆیی و سەلماندنی ئەوەی پارتی ناشەرعیەتی تێدایە، لە خودی خۆیەوە دەست پێ بكا و شەرعیەتی پلە و پایە حزبی و ڕەسمییەكانی بخاتە ژێر پرسیارەوە".

پێشەکی سەرنجی خوێنەرانی بەڕێز رادەکێشم کە چۆن ئەم (چاودێرە) بۆ جارێکی تریش، هەوڵی شێواندنی ناوەڕۆکی لێدوانەکەی ئێمەی داوە بەوەی گوایە ئێمە (گومان)مان خستووەتە سەر (شەرعیەتی ناو پارتی) یان وتوومانە (پارتی ناشەرعیەتی تێدایە). ئەمەش نە لە دوور و نە لە نزیک لە لێدوانەکەی ئێمەدا نەهاتووە. ئێمە وتوومانە و دەیڵێینەوە: کۆنگرە "شەرعیەت دەدات بە ناشەرعیەتی ئەو ئیجرائاتەی کراوە"، مەبەستیش وەکو باسمان کرد لە سەرەوە ئەو ئیجرائات و بڕیارانەن کە بەدەرن لە دەستووری حزب. لەو لێدوانەی ئێمە باس لە ناشەرعیەتی ناو حزبەکان نەکراوە و ناوی پارتیشمان نەهێناوە.

لەگەڵ ئەو هەمووو تێکەڵ و پێکەڵەی ئەو (چاودێر)ە داوامان لێ دەکات و دەڵێت: " با کاک جەوهەر لە خودی خۆیەوە دەست پێ بکات و شەرعیەتی پلە و پایە حزبی و رەسمییەکانی بخاتە ژێر پرسیارەوە. ". باشە با وابێت بەندە لەمێژەوە دەستی پێ کردووە وەلێ دروست و مەنتیقیترە ئەگەر هاتو هەر هەمووومان واتە بەندە وەک ئەندامێکی سەرکردایەتیی پێشووی پارتی و ئەوانەی کە تاکو ئێستا لە ئاستی سەرکردایەتین وەک ئەو (چاودێرەیان) خوازیاریەتی: ئەوە عەرز و ئەوە گەز، با هەموومان لە خۆمانەوە دەستی پێ بکەین: چیمان کردووە و چی دەکەین، چیمان هەبوو و چیمان هەیە، چیمان ویست و چیمان دەوێت، چیمان شەرعییە و چیمان ناشەرعی!

لە دوای بەهاری ٢٠٠٣ بۆ ٧ ساڵ دەچێت چەندان بابەت و دیداری رۆژنامەوانی و رادیۆیی و تەلەڤزیۆنیمان ئەنجام داوە، روونکردنەوە و هەڵسەنگاندن و رەخنەکانمان لە (سیستەم)ە، جا سیستەمی حزبی بێت یان ئیداری، نەک تاک. هەموو کات وتوومانە: ئەگەر دروست بین (دوو پاداشتمان هەیە) ئەگەر دروست نەبین (یەک) و (سبحانە من لا یخطی)، ناهەقیشمان لە سەرکردایەتیی پارتی نەکردووە و ناکەین، ئەگەر لەناو سەرکردایەتیی پارتیدا ناهەقی لە پارتی نەکرێت، کەس ناتوانێت ناهەقی لەگەڵدا بکات، کەموکورتی و لادان لە شەرعیەتی دەستووری حزب و گەندەڵی، پێشەکی سەرکرایەتیی حزب

لێی بەرپرسیارە. شەرعیەتی و ناشەرعیەتی ئیجرائات و بڕیارەکانی سەرکردایەتیی هەر حزبێک لە کۆنگرەکانی حزبدا چارەسەر دەکرێت، باسکردنی لادان و کەموکورتیی ناو هەر حزبێک و مەزەندەکردنی بەرەنجامەکان، لە پێش و لە کات و لە پاش کۆنگرە، سەندنەوەی ئیرادە نییە لە حزبەکان.

هەڵوێستمان پێش و پاش کۆنگرەی (٩و ١٠و ١١ و ١٢) چ لە پلە حزبییەکانماندا یان وەکو سەرۆکی پەرلەمان، بە ئێستایشەوە روونە نە خۆمانمان پێ هەڵکێشاوە و نە هەڵدەکێشین و نە منەتیش بەسەر کەسدا دەکەین و نە منەتی کەسیشمان قەبووڵە و نە سڵمان لە تەحەمولی بەرپرسیارەتی کردووە و نە سڵیش دەکەین و نە ناهەقیمان لە کەس کردووە و نە ناهەقیش لە کەس قەبووڵ دەکەین.

بێسەنگییە بۆ (چاودێرێک) کە قسەیەکی گشتیی ئێمە دوور لە ناوەڕۆکی خۆی لێک بداتەوە و بیخاتە سەر پارتی و ئینجاش هەوڵی ڕاکێشان و هانی لایەنەکانی تریش بدا بۆ ئەو مەبەستە.

٢٠١٠/٥/١٥

بەشی دووەم

دیمانەکان

دیمانە لەگەڵ کۆواری "نێوەند"

دووشەمە ٢٠١٠/٥/٣

جەوهەر نامیق سالم سیاسەتوانی ناسراوی کورد و سەرۆکی یەکەم پەرلەمانی کوردستان لە ڕێگەی ئەم دیمانەیەوە باس لە دوایین پێشهاتەکانی ڕەوشی سیاسیی عێراق دەکات و تیشک دەخاتە سەر هەوڵ و هەنگاوەکان بۆ دروستکردنەوەی کابینەی نوێی حکومەتی عێراق و شێوە و جۆری هاوپەیمانیەتیی کوردیش لەگەڵ پێکهاتە و لیستە براوە عەرەبییەکان دەستنیشان دەکات و پێی وایە شیعەکان زیاتر لە کورد نزیکترن تا سوننە. لە بەشێکی تری دیمانەکەدا جەوهەر نامیق باس لەوە دەکات لە کاتی هەوڵدان بۆ هەر پاشەکشە پێکردنێک بەکورد لە عێراقدا، لە بەرامبەردا پێویستە کورد داوا و داخوازییەکانی لە فیدراڵییەتەوە بۆ کۆنفیدراڵی بەرز بکاتەوە. دواتر سەرۆکی پێشووتری پەرلەمانی کوردستان ڕەشبینیی خۆی بەرامبەر بەچارەسەرکردنی کێشە هەڵواسراوەکانی نێوان هەرێم و حکوومەتی ناوەندی ڕادەگەیەنێت و پێی وایە شیمانەی زۆر هەیە بۆ پاشگەزبوونەوەی زیاتری عەرەبەکان لە هەمبەر دەستکەوتەکانی گەلی کورد. هەر لە دیمانەکەدا تیشک دەخاتە سەر گەشتە لە دوای یەکەکەی بارزانی و تاڵەبانی بۆ عەرەبستانی سعوودیە و پێی وایە سعوودیە لە چوارچێوەی سیاسەتێکی ئەمەریکاییدا کار دەکات بۆ هێنانە پێشەوەی جارێکی تری سوننەکان. لە کۆتاییی دیمانەکەشدا جەوهەر نامیق باس لە گرینگیی بەدەستهێنانەوەی پۆستی سەرۆکایەتیی کۆمار دەکات بۆ کورد، بەڵام بەمەرجێک نەبێتە بارگرانی بەسەر کوردەوە و پۆستێکی پرۆتۆکۆڵیش نەبێت.

* بەشێک لە چاودێرانی سیاسی هێما بۆ ئەوە دەکەن ناکۆکییەک هەیە لە نێوان یەکێتی و پارتی لەسەر بەشداریکردنی کورد لە حکوومەتی داهاتووی عێراق. بەبڕوای ئێوە کورد پێویستە هاوپەیمانیی لەگەڵ کام لیست و قەوارەدا پێک بهێنێت؟.

– هەڵبژاردنی پێکەوەژیان و هاوپەیمانیەتی و هاوکاریی (حزب و لایەن) لەگەڵ بەرامبەردا، ئیختیارێکی ئازادانەی رەها نییە، بگرە زیاتر بەندە بە واقیع و ژینگەی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و ئیستراتیجییەت و ئەولەویاتی ئەو حزب و لایەنانە. عێراق دەستکردە. لە رۆژی دروستکردنی تاکو ئەمڕۆ لە رووی جوگرافیی و نەتەوایەتی و مەزهەبییەوە ناتەبایە، ئەمەش یەک لە هۆکارە سەرەکییەکانی نائارامی و نائاساییی ئەم وڵاتەیە. بەدەر لە مێژووی نزیکەی (٩٠)ساڵی حوکمڕانی نوێنەرانی عەرەبی سوننەی، پڕ لە کارەسات و تراجیدیای جۆراوجۆرە تاکو ئاستی جینۆساید، ئەوە نەخشەی جوگرافیایی و رەگەزی و مەزهەبیی (٣) هەڵبژاردنی گشتیی عێراقی دوای ٢٠٠٣، بە تەحدید ئەوە دەسەلمێنێ کە ئەم عێراقە نە دەوڵەتی هاووڵاتی بووە و نە دەبێت. کورد لە باشووری کوردستان لایەنگیری کوردە و عەرەبی سوننە بۆ خۆیان و شیعەیش بۆ شیعە.

عەرەبی شیعە کە لە سنووری (٨٠٪ عەرەبی عێراق پێک دێنن)، بەدرێژاییی بوونی لەم ناوچەیە بە گشتی و لە سەرەتای دروستکردنی ئەم عێراقە داتاشراوەدا و تا ٢٠٠٣، دەسەڵاتی نوێنەرانی کەمینەی عەرەبی سوننەی عێراق، بە نەخشە و هاوکاریی داگیرکەرانی بیانی (بەریتانیا و ئەمەریکا) و هاوکاریی وڵاتی عەرەبی سوننە مەزهەب، ئەوەی پێیان کرا و بۆیان لوا، دژ بە شیعەکان، درێغییان نەکرد. لووتکەی ئەو سیاسەتە چەوتە، قۆناغی دەسەڵاتی سەردەمی حوکمڕانی حزبی بەعسی فاشی بە (١٩٦٨–٢٠٠٣) بوو. ئەو غەدرەی کە لەوان کرا مەگەر هەر لە کورد کرابێت.

شیعە وەک پێکهاتە، لە یەکەم فرسەت و هەلی مێژوویی، پشتیان

بەسندووقی دەنگدان و زۆرینەی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراقیان پێک هێنا. کە نەیارانیان هەوڵی لە قاڵبدان و پەراوێزکردنیان دان، بە پاڵەپەستۆ و چاندنی دووبەرەکی و توندوتیژی و هێز، بەهەمان شێوە و شێواز وەلامیان دانەوە، لە هەردوو حاڵەتەکەدا پردی دانوستاندن و لە بەرچاوگرتنی ڕەوشەکەیان لە دەست نەدا. ئەوان زۆرینەن. دەسەلاتیان بەدەستە. ناوچە جوگرافیاییەکانیان تەماس نین لەگەڵ کوردستان، تەنیا لە سنووری (قەزای بەدرە و ناحیەی جەسان)ەوە نەبێت، ئەو ناوچانەش بە قەزای (تەلەعفەر)یشەوە لووتکەی دەسەلاتی پارتی و یەکێتی بەئارەزووی خۆیان و دژ بەدەستووری عێراق دەستیان لێ هەڵگرت و لە سنووری مێژوویی و جوگرافیایی کوردستانیان سڕییەوە و نازانین بۆ؟. هەروەها ئەوە ئەوانن کە لە پێش و پاش ٢٠٠٣، کەم یان زۆر، نزیکی کوردن و، باشتر لە عەرەبی سوننە لە ئێش و ئازاری کورد دەگەن و بەپشتیوانی و هاوکاریی نوێنەرانی هەندێ لایەنی ئەوان چەند مافێکی کورد لە دەستووری هەمیشەییی چەسپاو ئەوەشی ماوە دوور نییە، تاکو ئێستا، بەپشتیوانی و هاوکاریی ئەوان دەستکاری ناکرێت.

سەرەڕای هەر هەموو ئەمانە و شتی تریش، لەدەستدانی چەندان هەلی مێژوویی لەلایەن لووتکەی دەسەلاتی فەرمیی کورد لە پاش ٢٠٠٣ و هەڵسوکەوتی لەگەڵ داگیرکەری ئەمەریکایی و لایەنە سیاسییەکانی عەرەبی عێراق بەشیعە و وسوننەیانەوە تاکو ئەو ئاستەی کە خۆی دووچاری ئەوە کردووە کە دەبێت لەگەڵ (ئەو کوتلە پەرلەمانییە بێت کە زۆرینەن). بەپێی بەرەنجامەکانی هەڵبژاردنەکانی ٣/٧، لیستەکانی هەڵبژاردنی شیعە زۆرینەی دەنگەکانیان وەدەست هێناوە. مەزەندەی ئەوەش دەکرێت هەر ئەوان (ئەو فراکسیۆنە پەرلەمانییە پێک بێنن کە زۆرترین ئەندامی دەبێت) و سەرکۆماریش لە پاش دەستپێکردنی خولی نوێی ئەنجوومەن هەر دەبێت تەکلیفی پاڵێوراوی ئەو (کوتلەیە)ی ناو ئەنجوومەن بکات کە زۆرینەیە، هەروەک لە بڕگەی (یەکەمی مادەی ٧٦)ی دەستووردا هاتووە.

چەند شیمانەی یەکگرتنەوەی لیستەکانی هەڵبژاردنی شیعە نزیک و واقیعییە و پێکهاتنی گەورەترین فراکسیۆنی ناو ئەنجوومەنی نوێنەرانی واریدە، ئەوەندە هاوپەیمانیەتیی لیستی ئەلعێراقیە لەگەڵ (٢) لیستەکەی شیعە دوورە، هەروەها بەپێی تەرکیبە و هەڵوێست و بەرنامەی هەڵبژاردنی لیستی (العراقية) و کیانەکانی نێو (العراقية) دەرهەق بە کورد و پرسی کورد و فیدراڵییەت، رێککەوتنی لیستەکانی (کوردستانی و گۆڕان و یەکگرتوو و کۆمەڵ) بە تاک، یا بە کۆمەڵ لەگەڵ (العراقية) دەبێت لە حوکمی مەحاڵ بێت. بۆ کورد ئەو هاوپەیمانییە دروستە کە مافەکانی بەدروستی دەسەلمێنێت. وەک (شەریک) لەگەڵ عەرەبی عێراق کوردیان قەبووڵ بێت. وەک دوو کیانی نەتەوایەتی پێناسەی عێراق بکرێت.... هتد. بەکورتی بوونی کورد لە ناوەند و دەسەڵات و مافەکانی، دەبێ دوور بێت لە هەڵویستی حزبی و میزاجی و گەمەی دیموکراسیی پەرلەمانی و تەرازووی هێز و ئەجیندا یان غەیر خواستی لووتکە. کێشەی نەتەوەییەکە، نوێنەرانی لەگەڵ نوێنەرانی نەتەوەی عەرەب وەک دوو تەرەفی (شەریک) لەم عێراقە، بە دۆکۆمێنت و زامنکراو بەدەستوور حەسم بکرێت.

* کورد، مالیکی و جەعفەری و عەلاویشی تاقی کردووەتەوە، ئێستاش هەر ئەو سێ کەسایەتییە پاڵێوراوی سەرەکین بۆ گرتنەوە دەستی جڵەوی حوکمڕانی بۆ ماوەی چوار ساڵی تر. دەمەوێت ئەوە بپرسم کورد پێویستی بە چ سیاسەتێکی تازەیە بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ سەرۆک وەزیرانی داهاتوو؟

– لە پاش ٢٠٠٣ لووتکەی عەرەبی شیعە و عەرەبی سوننە شەڕی دەسەڵات دەکەن. لووتکەی شیعە لەنێو خۆیاندا شەڕی کورسی دەکەن. عەرەبی سوننە گیرۆدەی ڕابردوون. لووتکەی دەسەڵاتی فەرمیی کوردیش سەرقاڵی ئیمتیازاتی پۆست و بودجەن. شەخسەنتکردنی پرسی کورد لەنێو خۆیدا و لەگەڵ بەرامبەرەکانی لەمپەرە. کێشەی کورد کێشەی حەسمکردنی سنوور و

چەسپاندنی بوونە، وەک خاک و گەل، بەرامبەر بە عەرەب و خاکی عەرەبی عێراق. واتە وەک دوو گەل، دوو کیان، دوو پێکهاتە. بەکورتی تاکو ئێستا ئەم هاوکێشەیە بە لەنگی دەڕوات.

لە پاش ٧/٢٥ و ٣/٧، هەندێ گۆڕان لە ئاستی بەرنامە و بۆچوون بەدی دەکرێت ئەوەیش زیاتر پاڵەپەستۆ ئۆپۆزیسیۆن و پاڵەپەستۆی بنکەکانی حزبی لیستی دەسەلات و نیگەرانیی شەقامی کوردستانییە. بۆیە ئەو هەڵوێست و سیاسەتە کوردستانییە باشە کە ڕاستەوخۆ و ڕاشکاوانەوە کێشەی بوون و سنوور حەسم بکات، بە بەرنامە و ئەولەویات دیکۆمێنت بکرێت، سەقفی زەمەنیی بەرنامەکە و بەدائیل دیاری بکرێت، لە کاتی پاشەکشێ و خۆدزینەوەی ناوەند بەدائیل پیادە بکرێت. بەنەهاتنە پێشی بەرامبەر، سەقفی داخوازییەکان بەرز بکرێتەوە لە (فیدراڵییەتەوە) بۆ (کۆنفیدراڵییەت)، ئەگەر سووریش بن لە نکووڵی، پەنا بەرن بۆ (ڕاپرسینی کوردستانییەکان لەمەڕ چارەنووسی خۆیان)!.

* بەرەنجامی هەڵبژاردنی ٣/٧، ئەوەی دەرخست کە سوننەکان بە هێزێکی گەورە و پشتیوانییەکی ناوچەیییەوە دەیانەوێت بگەڕێنەوە سەر دەسەلات، لە بەرامبەریشدا شیعەکان کە خاوەنی زۆرینەی کورسییەکانن بەهەردوو هاوپەیمانیەتیی نیشتمانی و دەوڵەتی یاساوە لە هەوڵی یەکگرتندان!، ئەمەش چاودێرانی سیاسیی نیگەران کردووە و هێما بۆ ئەوە دەکەن کە پێ دەچێت جارێکی تر توندوتیژییەکان بگەڕێنەوە بۆ عێراق. پرسیارەکەی من ئەوەیە لە شیمانەکی ئاوهادا پڕۆژەکەی "بایدن" بۆ دابەشکردنی عێراق بەسەر سێ هەرێمدا نابێتە باشترین ڕێگەچارە بۆ عێراق؟.

– وەک لە وەڵامی پرسیارەکانی پێشوو بەیانمان کرد لە واقیعدا عێراق پێک هاتووە لە (٣) کیان. لە ماوەی (٩٠) ساڵی رابردوو هەموو جۆرە سیاسەتێک

بەکـــار هێنرا بـۆ تواندنـەوەیان ســـەری نەگـــرت. پاش (٢٠٠٣) و لـە (٣) هـەڵبژاردنی سـەرتاسـەریی گشـتیی عێراق، بە عـەمـەلی ئەو واقـیـعـە بەزەقـتر دەرکەوت. کە چۆن کورد لە ناوچەکانی خـۆیدا دەنگی بۆ کورد داوە، شیعەیش لە ناوچە جـوگـرافـیـاییـیـەکانی خـۆیاندا بۆ خـۆیان و (سـوننـەی عـەرەبیش) بۆ سوننەی عـەرەب. واتە ئەوە واقیعە و پێش پێشنیـازی (بایدن) بوونی هـەبووە و دوای ئەویش هـەر بـەردەوامـــیـــشـــە، هـەرچـەندە (بـایدن) پـاش ئەوەی بـووەتە جـێگری سـەرکـۆمـار، پاشگەز بـووەتەوە لە پێـشنیـازەکـەی خـۆی! لیـسـتی عێراقییە و عەلاوی کە زیاتر نوێنەرایەتیی شۆڤێنیزمی عـەرەبی عێراق دەکات، بە ڕاشکاوانە تەهـدید دەکــەن یان حکوومــەت لـەوان بێت یان تـوندوتـیـــژی، بەردەوامن لە ئیرهـابیـی فیکر و ترسـاندنی شـەقـامی عێراقی و تەبریرکردنی ئیرهـاب!! سەیر لەوەدایە لێیان قەبووڵ دەکرێت!.

* چەنـدان پرسـی هەڵواسـراو لە نێـوان هـەرێمی کـوردسـتـان و ناوەنددا هـەیە. وەک خـۆت لەو بـڕوایەدایت کـە کـورد بتـوانێت لە چوار سـاڵی داهـاتوودا ئەو کێشانە بەقازانجی خەڵکی کوردستان چارەســەر بکات؟. یان ئەگــەر ئەو پرسـانـە چارەســەر نەکـرێت و بەهەڵواسـراوی بمێننەوە داهـاتووی هـەرێمی کـوردسـتـان بەکـوێ دەگات؟.

– هەمـوو ئاراسـتەکان بۆ ئەو ئاقـارە دەڕوات کـە زۆربەی زۆری ئەو پرسـانـە نەک چارەسەر ناکرێت، بگرە مەترسیی پاشگەزبوونەوە و پشتگوێخستنیان لە ئارادایە. لەلایەکەوە خۆشباوەڕی و زاڵبوونی ئەولەویاتی حزبی و تاکەکەسی و گرینگیدان بەئەجینداى غەیرە کورد بووە مایەی پەراوێزکردنی زۆرێک لە مافە دەستوورییـەکان و ئەودیوکردنی هـەندێ لەو پرسـانـە لە حکوومەتێکی ناوەند بۆ ئەوەی تر و لە خـولێکی پـەرلەمـانی بـۆ خـولێکی تر. هـەر چۆن چارەنووسی مادەی (٥٨) گواسترایەوە بۆ خولی (٢٠٠٥)ی ئەنجوومەن و ١٤٠ ئەودیو کرا بۆ خولی (٢٠١٠)، هەر هـەمان شت سەبارەت بەزمـانی کوردی و ئەنجـوومەنی

فیدراڵ و نوێنەرایەتیی هەرێمی کوردستان لە باڵیۆزخانەکانی عێراق و کێشەی دەسەڵاتەکانی هەرێم و خودی پرەنسیپی فیدراڵییەت نەک وەک زاراوە بگرە وەک سیستم و کێشەی بەشداریی کورد لە فەرمانگەکانی ناوەند بۆ نموونە سوپا کە تاکو ئێستا بەشی کورد لە سنووری (٨٪)یەتی، بەشی کورد لە زەمالات و لە بودجە و چەندان پرسی تر، یان ئەو پرسانە کە دووچاری گەمەی تەوافوق و زۆرینە و کەمینەی ئەنجوومەنی نوێنەرانن، مەزەندەی ئەوە دەکرێت پاڵەپەستۆ زیاتر دەبێت لەسەر کورد، بەو پێیەی رەوش و گەمە سیاسییەکەی عێراق لە دوای دامەزراندنی حکوومەتی داهاتوو بەگشتی، جیاواز دەبێت لە قۆناغی (٢٠٠٣-٢٠٠٩) لەبەر چەندان هۆ و هۆکار لەوانە:

* تەوژمی دیاردەی رەگەزپەرستی و شۆڤێنیزم لە پەرەسەندندایە و رەوتەکانی لە نێوان کیانەکانی عەرەبی سوننە، بە ئیسلامی سیاسی و نەتەوەپەرست و پاشماوەی بەعسی فاشی، هەتاکو لە نێوان توێژەیەکی بەرچاوی شیعەی عەرەبیش، ئیدی شاراوە نییە. یەک لە فاکتەرە سەرەکییەکانی پەرەسەندن و نزیکبوونەوەیان، هەڵوێستە لە پرەنسیپی فیدراڵییەت و رۆڵ و دەسەڵاتی ناوەند و مادەی ١٤٠ و ناسنامەی عێراق و کێشەی سەروەت و سامانی نەوت و دەسەڵاتەکان.. تاد. هەر هەموو ئەمانە دوور یان نزیک پەیوەندیی بە کوردەوە هەیە.
* پرۆژەی هەموارکردنی دەستووری عێراق لە خولی رابردوودا ئامادە کراوە. یەک لە بابەتە گەرمەکانی دانیشتنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەرانی داهاتوو دەبێت. بەپێی پرۆگرامی کیانە سیاسییەکانی براوەی هەڵبژاردنی ٣/٧، دەربازبوونی زۆرێک لە خاڵە دژ بەمافەکانی کورد شیمانەیەکی واریدە.
* لەم هەڵبژاردنە دەستتێوەردانی ئەمەریکا و وڵاتانی ئیقلیمی لە هەڵبژاردنەکانی پێشتر زەقتر بوو. هەڵپەهەڵپ و هەڵەداوانی لایەنە براوەکان، بە شیعە و سوننە و کوردەوە بەرەو ئەو وڵاتانە ئاستی دەستتێوەردانەکە و بێ باوەڕیی بەخۆ و بەیەکتری لایەنەکان وەدەردەخات.
* لە پێش و لە پاش ئەنجامدانی هەڵبژاردنی ٣/٧، رۆڵی بێ سەروبەری

سیاسەتی ئەمەریکا لە عێراق زەقتر بەدەرکەوت، پشتگیری و هەوڵی فەرزکردنی (لیستی ئەلعێراقیە) و دەلاڵیان بۆ عەلاوی و هاوپەیمانانی عەلاوی کە زیاتر ئەوانەن کە هەر لە سەرەتاوە زۆریان دژی پرۆسەی سیاسیی عێراق بە ئیتیجاهی فیدراڵییەت و دیموکراتییەت و دابەشکردنی دەسەڵاتەکان بوون و نەیانشاردووەتەوە و بەردەوام دەبن لەسەری، مەترسیی ئەم پشتگیرییەی ئەمەریکا بۆ ئەو لایەنانە زیاتر بەرجەستە دەبێت کاتێک دەزانین، پاش کەمتر لە دوو مانگ ئەمەریکا دەست دەکات بەکشانەوەی هێزە سەربازییەکانی لە عێراق.

لە واقیعی وەهادا و بەپێی پێوەر و هەڵسوکەوتی (٦) ساڵی لیستی دەسەڵاتی کوردی لەمەڕ پرسی کورد چ لە ئاستی ناوەخۆ و ناوەندی بەغدا و چ لە ئاستی وڵاتانی ئیقلیمی و ئەمەریکا، زۆر گەشبینمان ناکات، ئەوەی هەندێ گەشبینمان دەکات رێزبەندیی هێزەکانی عەرەبی عێراق و شیمانەی هۆشیاربوونەوەی ئیدارەی (باراک ئۆباما)یە، سەبارەت بەپشتگیری لە لایەن و هێما گەندەڵ و نەفرەتلێکراوەکانی گەلانی عێراق، شیمانەی پیاچوونەوە بەلایەنێکی بەرچاوی نەخشە و پلان و سیاسەتی سەرنەکەوتنی ئیدارەی پێشوو (بوش) و هەڵسوکەوتی ماوەی یەک ساڵی حوکمڕانی خودی ئیدارەی نوێ، لەوەش گرینگتر شیمانەی رۆڵی پۆزەتیڤ و ئەکتیڤی چاوەڕوانکراو لە ئۆپۆزیسیۆنی کوردستانە لە تەک نوێنەرانی لیستی دەسەڵات لە ناوەند.

* لە چەند رۆژی ڕابردوودا پادشای شانشینی عەرەبستانی سعوودیە، هەریەک لە بارزانی و تاڵەبانیی بانگهێشتنی وڵاتەکەی کرد و خەڵاتی تایبەتی پێشکێش کردن!. دەمەوێت بپرسم سعوودیە دەیەوێت لە رێگەی کوردەوە بەچ ئامانجێک بگات؟

– دەوڵەت و شاهانی سعوودیە بە ئەمەی ئێستایشەوە پشت و پەنای دەسەڵاتدارانی عەرەبی سوننەی عێراق بوونە، ماوەیەکی دوور و درێژ هاوکاریی مادی و مانەویی بەعسی فاشیی بەغدا بوون. لە پاش دارمانی

دەوڵەتی عێراق و حکوومەتی نوێنەرانی ڕەگەزپەرستی عەرەبی عێراق، هاوکار و پشتیوانیی لایەنە بەرهەڵستکارەکانی بەناو (عێراقی نوێ)نە، بە ئیسلامە سیاسی و نەتەوەپەرستی شۆڤێنیزمەکانیشەوە. هەڵوێستی ئەو لایەنانەش دژ بەناخی پرسی کوردە لە سنوور و، لە بوون. ئەو دەستپێشخەرییەی (ئال سعوود)، هەوڵێکی ئەمەریکاییە بۆ بەهێزکردنی تاقمی عەرەبی سوننە و ڕاگرتنی تەرازووی ململانێ لە نێوان ولاتانی ئیقلیمی بە سوننە و شیعەیانەوە و گەواهییەکی ترە بە ناسەروەریی بڕیاری عێراقی و ئاستی دەستتێوەردانی دەرەکی. هەر دیدار و سەردان و پێشوازییەکی سەرانی کورد بۆ دەرەوەی ولات کارێکی باشە و ناکرێت پەراوێز بکرێت، وەلێ خۆزگە لەگەڵ (گلادەی ڕێزلێنان)ی شا عەبدوڵڵا بۆ بەرێزان تاڵەبانی و بارزانی، (چاواگرتنێک)یشی لەگەڵدا بووبایە، بۆ (هاشمی) و (عەلاوی) و (موتلەگ) و هاوشێوەکانیان، لەمەڕ هەڵوێستیان دژ بە کورد و دەرهەق بە پرسی کورد و کەرکووک و ناوچە تەعریبکراوەکانمان.

* ڕۆڵی سەرۆکی هەرێم چۆن دەبینن لەمەڕ کۆکردنەوەی لیست و قەوارە براوەکانی کوردستان؟

– دەستخۆشییان لێ دەکەین.

* لیستی هاوپەیمانیی کوردستان زۆر بەتوندی داکۆکی لەوە دەکات کە دەبێت پۆستی سەرکۆماری بدرێتەوە بەکورد. پرسیارەکەم ئەوەیە ئەو پۆستە دەتوانێت چ سوودێک بەبەرژەوەندییە بالاکانی کورد بگەیەنێت؟.

– ئەرکی سەرەکیی لیستی کوردستانی و لیستەکانی تریش، داکۆکیکردنە لەسەر پرسی کورد، ئەوەی هەیە و ئەوەی بە هەڵپەسێردراوی ماوەتەوە و ئەوەشی کە پاشەکشەی پێ دەکرێت، وەک (یەک پاکێت)، یەک لە خاڵەکانی ئەو پرسە، بەشداریی کوردە لە دەسەلاتەکان، لەوەش پۆستە سیادییەکان، لە

نێوان پۆستە سیادییەکانیش پۆستی سەرکۆمار، وەک یەک پاکێت. ئەوەی زیاتر گرینگە و پێوەندیی هەیە بە بەرژەوەندیی باڵای کوردەوە، بوون و سنووری کوردستانە وەک جوگرافیا و چەسپاندنی فیدراڵییەت لە عێراق وەک دوو کیانی شەریک. نکووڵی ناکرێت لە ئەهمیەتی بوونی کوردێک لە پۆستی سەرکۆمار وەلێ بەمەرجێک نە ئەو پۆستە نە هیچ پۆستێکی تر ببێتە بارگرانی لەسەر پرسی کورد، ئەو پۆستەیش پرۆتۆکۆڵی و بێ دەسەڵات نەبێت واتە وەکو عەرەب دەڵێن (عرط التوت بالديوان هيبة) نەبێت.

ئەم دیمانەیە لە کۆواری (نێوەند) ژمارە (٧٤) نیسانی ٢٠١٠ و سایتی کلاوڕۆژنە بڵاو کراوەتەوە.

دیمانە لەگەڵ ڕۆژنامەی "ڕووبەر"

٢٠١٠/٤/٢٨

لەم دیمانە تایبەتەی ڕووبەردا نووسەر و سیاسەتوان جەوهەر نامیق تیشک دەخاتە سەر هەڵەکانی کورد لە پرۆسەی سیاسیی عێراقدا و پرسی بەشداریکردنی کورد لە حکومەتی داهاتووی عێراق و دروستبوونی ئۆپۆزسیۆن و چەند تەوەرێکی تر.

* ڕەنگە جەنابتان یەکەمین سیاسەتوانی کورد بووبن کە بەکتێب و نووسین لەسەر ڕووبەری ڕۆژنامەکان بە دروستی ڕەخنەتان لە کەموکوورییەکانی دەوڵەتی عێراقی فیدراڵ گرتبێت، ئاخۆ بۆچی؟

– پێشەکی ئەم دەوڵەتە دەستکردە بە کیان و بە ناو، داگیرکەری بێگانە بۆ بەرژەوەندیی خۆی دروستی کرد، بە زۆری زۆرداری (٣) پێکهاتەی لە قاڵب دا، ناچاریانی کردووە بەبێ ئارەزووی خۆیان لەو کیانە داتاشراوەدا بژین، کابرایەکی عەرەبی سوننەی بۆ ئیستیراد کرد و کردی بەپادشا، سیستەمێکی حوکمڕانی تایفەگەریی چاند، دەسەڵاتی دایە دەستی نوێنەرانی کەمینە (عەرەبی سوننە)، ئەم دەوڵەتە بۆ کورد بووە دۆزەخ، داگیرکەری بەریتانیایی لەگەڵ وڵاتانی سەرکەوتووی شەڕی جیهانیی یەکەم کە بە وڵاتانی هاوپەیمان ناسراو بوون (بەریتانیا، فرەنسا، ئەمەریکا و... هتد)، پاشگەزبوونەوە لە ناوەڕۆکی پەیماننامەی سیڤەر سەبارەت بەدروستکردنی دەوڵەتی کوردی، لە کاتێکدا خاوەن پەیمانی خۆیان بوون سەبارەت بەنەتەوەکانی تری ئیمپراتۆریەتی عوسمانی. دژ بەویست و بەرژەوەندیی کورد، باشووری

کوردستان (ویلایەتی مووسڵ)یان خستە سەر (عێراقی عەرەبی) کە تا ساڵی ۱۹۲۵ تەنیا لە (ویلایەتی بەغدا و ویلایەتی بەسرە) پێک هاتبوو. بە درێژایی نزیکەی (۹۰) ساڵ لە تەمەنی ئەم کیانە، بەشی کورد تەنیا کوشتن و بڕین و ماڵوێرانی و ڕاگوێزان و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتی و جینۆساید بووە، بۆیە رەخنەکانی منیش لەم ڕوانگەیەوە بووە کە کورد غەدری لێ کراوە، بێ ئارەزووی خۆی بەشێک لە وڵاتەکەی بە خاک و بە خەڵکەوە لکێندراوە بەم (عێراق)ـەوە و هیچ کاتێک کورد لەم عێراقەدا خۆشیی بەخۆیەوە نەبینیوە.

* رەخنەی جەنابت لە ساڵی ۲۰۰۵ بەدواوە لەسەر ئەو بنەمایە بوو کە عێراق بۆ هەتاهەتایە ناتوانێت کورد وەکو خۆی قبووڵ بکات و بەڵێنی زلهێزەکانیش سوودێکی ئەوتۆ بەکورد ناگەیەنن؟

– زۆر لایەنی ئەو پرۆسەیە وەکو ئاماژەم پێ کرد لە عێراقی نوێ و بگرە تا ئێستاش بەردەوامە، ئەو نەهامەتییانە بە نەخشە و پشتگیریی زلهێزەکان، یان بەئاگاداریی ئەوان بووە، بەتایبەتی بەریتانیا و ئەمەریکا ئێستاشی لەگەڵدا بێت، لە ساڵی ۱۹۹۱ ئەمەریکا و هاوپەیمانانی کورد و ئۆپۆزسیۆنی عەرەبی عێراقیان دژ بەرژێمی سەدام هان دا، لە ڕاپەڕین کورد تا (حەمرین)ی رزگار کرد، لە دژەهێرشێکی سوپای سەدامی شکستخواردوو و بە ئاگەداری و رەزامەندیی ئیدارەی ئەمەریکایی، پاش هەڵمەتێکی جینۆساید دژ بەعەرەبی شیعە و کورد، ڕاپەڕینەکە شکستی هێنا، کوردی تووشی گەورەترین کۆڕەو کرد، پاش داگیرکردنی عێراق لەلایەن ئەمەریکا و هاوپەیمانانی لە ۲۰۰۳، دەسەڵاتی فەرمیی کورد جارێکی تر هەلی رزگارکردنی کوردستانەکەی لە دەست دا. دیسان داگیرکەری بیانی (ئەمەریکایی و بەریتانیایی) دەوڵەتی عێراقی دەستکردیان تێک دا، ئێستایش سەرلەنوێ بەپێی بەرژەوەندیی خۆیان خەریکی دامەزراندنەوەین، جارێکی تر ژیانی نائارەزوومەندانەیان بەسەر کورددا فەرز کرد، دەستوور و ئاڵا و مەجلیسی حوکم و پەرلەمانیان بۆ دانا، هەمدیسان سیستەمە

حوکمڕانییەکەی لەسەر بنەمای مەزهەبی دامەزراند (عەرەبی شیعە). هەمدیسان کورد چۆن لە سەرەتای بیستەکانی سەدەی ڕابردوو لە دامەزراندنی (عێراق) پێشەنگ بوون، لە ئێستاشدا هەر بەم جۆرە بوون. واتە ئەم تراجیدیایە وا بۆ چەندان جار دووپات دەبێتەوە، ئەو هێزانەی کارتی کورد بەکار دێنن بۆ بەرژەوەندی خۆیان، ئەگەر سوودێکی کاتیشی هەبێت دواتر کارەسات رووی داوە.

* لایەنە کوردییەکان جگە لە هەوڵەکانیان بۆ دامەزراندنەوەی عێراق، بەشداریی نووسینەوەی دەستووریش بوون، ئاخۆ دەستوور زەمانەتە بۆ بەشداریی کورد لەم وڵاتەدا؟

– لە وڵاتێکی دەستکرد و بەزۆر لکێندراو و داگیرکراو و فرە نەیار و دوور لە بنەما و داوونەریتی دیموکراسی و بەدەزگابوون، کە تاکو ئێستا خودی حکوومەتەکەی قودرەتی پاراستنی خۆی نەبێت و ئەو دەستوورەیش کە بۆی دانراوە و زۆرینەی عێراقییەکان بە کوردیشەوە دەنگیان بۆ داوە پێشێل بکرێت و پڕۆژەیەکی هەموارکردنی بە ئاراستەی پاشگەزبوونەوە لە هەندێ مافی کورد و کەمکردنەوەیان ئامادە کرابێت و رەوتی ڕەگەزپەرستی و دژ بەکورد لە زیادبووندا بێت، ئیدی باسکردنی زەماناتی دەستوور بۆ کورد لاوازە و بگرە مانای خۆی لە دەست دەدا. راستە لە دوای (٢٠٠٣)ەوە کورد روونتر و ئەکتیڤتر بەشدار بوو لە پرۆسەی سەرلەنوێ دامەزراندنەوەی عێراق، وەلێ لە دەستووردا ئەم عێراقە دەوڵەتێکی عەرەبییە وەکو (کیان و خاک)، ئەو مافانەش بۆ کورد جێگیر کراوە، زۆری تا ئێستا مرەکەبی سەر کاغەزە، یان هەڵپەسێرداوە، یان ناوەند بە پێچەوانەیانەوە رەفتار دەکات. هەر کات زۆرینەی عەرەبی عێراق پێک بێن دەتوانن دەقەکانی دەستوور بگۆڕن بە مافی (ڤیتۆی) (٣) پارێزگایەکەشەوە، هەروەها ئەو دەقەش کە لە پێشەکیی دەستووردا هاتووە گوایە "پابەندبوون بەم دەستوورە یەکەتیی سەربەستانەی گەل و خاک و سەروەریی عێراق دەپارێزێت" (خودی ئەو دەقە تەفسیراتی زۆر

هەڵدەگرێت). ئەو کات دەستوور زامنە ئەگەر هاتوو بە ڕاشکاوی و زەق و لە مادەیەکیدا جەخت لەسەر مافی چارەنووسی کوردی بکردایە و سەقفێکی زەمەنیشی بۆ دیاری بکردایە بۆ ریفراندۆمی کورد سەبارەت بەدیاریکردن و حەسمکردنی ئەو مافە (هەر وەکو لە دەستووری (سوودان)دا هاتووە سەبارەت بەخەڵکی باشووریان)، یان ناوەڕۆکی ئەو مافە لە ڕێککەوتننامەی ئیستراتیجیی نێوان ئەمەریکا و کۆماری عێراق ئاماژەیان پێ بکردایە، یان لە ڕێککەوتننامەیەکی چەشنی ڕێککەوتننامەی (١١)ی ئاداری ١٩٧٠، بە زەماناتی ئەمەریکا وەکو هێزی داگیرکەر، یان نەتەوە یەکگرتووەکان زامن بکرایە.

* ڕوانگەی حکوومەتی عێراق بۆ هەرێمی کوردستان بەتەواوی ڕوون نییە، پێت وایە چۆن لە هەرێمی کوردستان دەڕوانن؟

– ئێستاش بەگومانن لە کورد. هەرچەندە لە (عێراقی نوێدا) کورد پۆستی باڵای هەیە، بۆ نموونە سەرکۆمار و سوپاسالاری عێراق و چەندان پۆستی سیادی و ئیداریی تر کوردن، سەرکردایەتیی فەرمیی کورد خۆی بەوە هەڵدەکێشێت کە لە دامەزراندنەوەی سوپای عێراق ڕۆڵی سەرەکییان هەبوو کە یەکەم یەکەکانی سەربازیی ئەو سوپایە لە هێزی پێشمەرگەی کوردستان پێک هاتووە، کەچی ئێستا ڕێژەی کورد لەو سوپایە کەمترە لە (٨٪)، لە کاتێکدا نەدەبوو لە (٢٥٪) کەمتر بێت، مالیکی لەشکرکێشیی کرد بۆ خانەقین و قەرەتەپە و کەرکووک ئەو هەموو زلە بەرپرسانە و دەسەڵاتی هەرێم بێ ئاگا بوون، ناوەند پێشمەرگە بە میلیشیات لە قەڵەم دەدات، فیدراڵییەت زیاتر زاراوەیەکە و لە پراکتیکدا یەک تەرەفەیە، واتە یەک ناوەندی بەهێز و هەرێمێکی (٣) پارێزگای کوردستانی لاسەنگ و زیاتر لە (لامەرکەزییەت) دچێت، لەوەی لە دوو کیانی یەکسانی فیدراڵی، دەسەڵاتەکان حەسم نەکراوە، سەروەت و سامان وەک بەش، یان وەک بوون چارەسەر نەکراوە، لە هەمووشی گرینگتر سنووری هەرێمی کوردستان وەک (یەکەیەکی فیدراڵی)، تا دێت

بچووک دەکرێتەوە، سڕینەوە (قەزای بەدرە و ناحیەی جەسان و قەزای تەلەعفەر) لە پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان (لە سنووری مێژووی و جوگرافیایی هەرێم)، لەلایەن خودی لووتکەی دەسەڵاتی فەرمیی پارتی و یەکێتییەوە، لە مردارکردنەوەی مادەی ١٤٠، سازش لەسەر مافی خەڵکی کوردستان لە رێگەی یاساکانی ناوەند، وەکو: یاسای هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراقی کە لایەنی کوردستانی زیاتر لە (٧) کورسیی لە دەست دا و.. هتد. بەکورتی نەک هەر ناوەند بە گومانە لە کورد و لە ئارەزووەکانی دەسەڵاتی کوردی بگرە خودی لووتکەی دەسەڵاتی کوردیش بەگومانە لەمەڕ مافەکانی کورد، یان خستوویەتە ژێر گومانەوە..!

* ئاخۆ رات لەسەر عێراقی نوێ چییە، بەتایبەت کە (٧) ساڵ بەسەر سەرلەنوێ دامەزراندنەوەی کراوە، ئاخۆ ئەو دەوڵەتە مافی هاووڵاتیبوون بە پێکهاتە جیاوازەکانی عێراق بەڕەوا دەبینێت؟

– بەکورتی ئەم دەوڵەتە کە پێی ئێژن (العراق) کیانێکی بەزۆر گرێدراو بەیەکەوەیە، تێدا کورد جینۆساید کراوە. سەرەڕای رووداوەکانی پێش ٢٠٠٣، (٣) هەڵبژاردنی گشتیی دوای ئەو مێژووە گەواهی لەوە دەدەن کە ئەم کیانە ناتەبایە، لە (٣) پێکهاتەی جودا لەیەک: (کورد) و (عەرەبی شیعە کە نزیکەی (٨٠٪)ی عەرەبی عێراقن) و (عەرەبی سوننە)، هەریەک لە ناوچەکانی خۆیان دەنگ بۆ پێکهاتەی خۆیان دەدەن، کورد دەنگ بەلیستەکانی کورد و، عەرەبی شیعە بەلیستەکانی عەرەبی شیعە و، عەرەبی سوننە بەلیستەکانی عەرەبی سوننە دەدەن. ئەم دەوڵەتە هیچ کات دەوڵەتی (هاووڵاتی نەبووە) و نابێتە دەوڵەتی (هاووڵاتییش).

* رەخنەیەکی زۆرت لە دەستووری کاتی و هەمیشەییی عێراق گرتووە و هەموو کونج و کەلەبەرەکانت دەرخست، دوای ئەوەی سەرجەم راکانی جەنابت بە کردەوە ئیسپات بوون، ئێستا دەتەوێت چی بە سەرکردایەتیی سیاسیی کورد بڵێیت؟

– تەنیا ئەوەندە کە عیبرەت لە شکست و تەنگژە و لەدەستدانی هەلەکان وەربگرن و حیساب بۆ کات بکرێت.

* هێشتاش ئەو دەنگانە زۆرن کە پێیان وایە دەستووری هەمیشەیی تەنیا بەناوی عێراقەوە نووسراوە، ئەگەرنا پرۆژەیەکی ئەمەریکاییە و مەبەستەکەی شەرعییەتدانە بەداگیرکاری، ڕای بەڕێزت لەمبارەیەوە چییە؟

– بنەما سەرەکییەکانی ئەم دەستوورە پێش داگیرکردنی عێراق، بەهاوکاری و چاودێری و ڕێنوێنیی پسپۆڕ و دەزگا فەرمییەکانی ئەوان لەدایک بوو. پڕە لە دەقی تەماوی و فرە تەفسیرهەڵگر و ناتەبایە، هێزی داگیرکەر لە کەلێنەکانی دەستوورەوە سیاسەتی (پەرتکە و بگرە)ی خۆی پیادە دەکات و سوودی لێ وەردەگرێت.

* مەرجەکانی کورد بۆ پێکهێنانی حکومەتی نوێی عێراق زانراون، ئەگەر لە ئەزموونی جەنابتەوە ئەو پرسیارە بکەین، ئاخۆ لیستە براوەکان بەو داوایانەی کورد ڕازی دەبن و شیمانەی پابەندبوون بە بەڵێنەکانیان چەندە؟

– بەپێی ئەزموونی کۆن هیچ کات داگیرکەرانی رۆئاوا بەتایبەتی بەریتانیا و دەسەڵاتی ناوەندیی بەغدا و، نوێنەرانی عەرەبی سوننە دوای ٢٠٠٣ بەداگیرکەری (ئەمەریکا) و دەسەڵاتی ناوەندی نوێنەرانی زۆرینەی عەرەبی شیعە، پابەند نەبوونە بە بەڵێنەکانیان دەرهەق بە کورد، هەر کات پێویستیان بە کورد بووە یان بۆ کارتی پاڵەپەستۆ یان لە لاوازی، سەخی دەبن لە وەعد پێدان و هەندێ مافیش، کە پێیان هەندێک لە زەوی قایم دەبێت پەڕاوێز و پشتی تێ دەکەن، کە زیاتر بەهێز دەبن، تەعریب و قەتڵوعامی دەکەن، کە (عەلاوی) لە دەسەڵات بوو (لاوازترب وون لە ئێستا) لایەنێکی باش لە مافەکانی کورد لە دەستووردا تەسبیت کرا، زۆری لێ جێبەجێ نەکرد کە

خۆری بەرەو ئاوابوون دەچوو وەک سەرۆک وەزیران بە دیکۆمێنتیش وەعدی دا، کەچی هیچی نەکرد، ئێستا عەلاوی خۆی بەهێزتر دەبینێ، لە ئاستی ناوەخۆ لیستەکەی سەرتاپا نوقمە لە نوێنەرانی شۆڤێنیترین لایەن و کەسایەتیی عەرەبی سوننە و شیعەی دژ بە کورد، وەک (موتڵەگ و عانی و هاشمی و نجیفی) و دەیان لایەن و کەسایەتیی تری وەک ئەوان، لە ئاستی عەرەبی و ناوچەکە زۆربەی وڵاتانی عەرەب پشتگیریی لێ دەکەن، لە هەمووشی گرینگتر ئەسپی تاقیکردنەوەی جەولەی سێیەمی ئەمەریکایە، پاڵێوراوی لیستەکەیەتی بۆ سەرۆک وەزیران، بەو پاشخانەی خۆی و ئەو گەلەگورگەی ناو لیستەکەی، دەبێت چاوەڕوانی چی لێ بکرێت. (جەعفەری) کە سەرۆک وەزیران بوو، نە مافە دەستوورییەکانی کوردی جێبەجێ کرد و نە پابەند بوو بەناوەڕۆکی دیکۆمێنتی هاوپەیمانییەتی لایەنی کوردستانی لەگەڵ لیستەکەی. هەڵوێستی لیستی کوردستانی هۆکارێکی کاریگەر بوو لە لادانی. (مالیکی) بە پشتیوانیی لایەنی کوردستانی بووە سەرۆک وەزیران، بە دیکۆمێنت پەیمانی دابوو مافە دەستوورییەکانی کورد جێبەجێ بکات، کەچی نەک هەر پاشگەز بووەوە، بگرە لەشکرکێشیی کرد بۆ ناوچە دابڕاوەکان، زۆر لە مافە دەستوورییەکان بە هەڵپەسێردراوی هێڵایەوە، جەخت لە دەسەڵاتێکی بەهێز و هەرێمێکی پەراوێزکراو و لاواز دەکات، نێوان ناوەند و هەرێم گرژتر بووە، ئەمەریکایش وەک هێزی داگیرکەر دیارە لایەنگیری ئەو هەڵوێستانەیە دژ بەکورد یان هەر هیچ نەبێت بێدەنگە لێیان، بۆیە ئەگەر لایەنی کوردستانی بەهەمان گەز و پێوانە و هەڵوێستی جاران هەڵسوکەوت بکەن، لەگەڵ نوێنەرانی دوو پێکهاتە عەرەبەکانی عێراق (شیعە و سوننە) و ئەمەریکا و خولیای پۆست و دەستکەوتی تاکەکەسی و حزبی بن، ئەوە هەڵوێستی ئەو لایەنانە باشتر نابێت لە ئێستا. وەک ئەزموون ناوەند دەستکراوە و سەخینە بۆ فەراهەمکردنی پۆست و دەستکەوت بۆ تاک هەر چۆن بەخیلن لەمەڕ پرسی کورد. بەئومێدی ئەوەی ئۆپۆزسیۆنی کوردستان بتوانێت ئەو سیاسەتە کۆنەی لیستی دەسەڵات بگۆڕن. مەزندەی ئەوە دەکەم نوێنەرانی کوردستانییەکان،

بە بەرنامە و دووربینی لەگەڵ لیستی دەسەڵات هەڵسوکەوت بکەن، لەمبارەیەوە، جیدیتر وریاتر و ئەکتیڤترن لە جاران.

* لەگەڵ پێکهێنانی کابینەکەی مالیکیدا ڕێککەوتنێکی چوارقۆڵی لە نێوان کورد و لایەنە شیعەکان ئیمزا کرا، دواتر پەیمانی سێ قۆڵی هاشمی و کوردی هاتە سەر، پێت وایە ئەمجارەش هەمان سیناریۆ دووبارە بێتەوە؟

– ڕاستە، ئەو مەترسییە هەیە.

* کێشەکانی یەکێتی و پارتی تا چەند ڕەنگدانەوەی لە ئەدای کورد لە حکوومەتی مالیکیدا هەبووە، پێت وایە ئەمجارە کە لیستەکان زیاتر بوون، کورد لە بەغدا هەر خەریکی ململانێی یەکتری دەبێت؟

– ناتەبایی و بوونی کێشە لە نێوان هێزە سیاسییەکانی کوردستان خزمەت بە دۆزی کورد ناکات و گرانی و هەیبەتی لایەنی کوردستانی لاواز دەکات. زیادبوونی لیستەکان پێویستییەکی مێژووییە، فرەیی دیاردەیەکی سروشتییە. ململانێی خەسڵەت و سروشتی لایەنە سیاسییەکانە، نە ڕاوەستاوە و نە رادەوەستێت و دەشبێت هەر وابێت، وەلێ ئەو کاتە ناتەندروستە ئەگەر ئەو ململانێیە ببێتە مەترسی لەسەر پرسە ستراتیجی و چارەنووسسازەکانی خەڵکی کوردستان و ئاسایشی نەتەوایەتیمان.

* جەنابتان یەکەم سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان بوون، تەنیا ئەو ماوەی سەرۆکی پەرلەمان بووی چەندان کابینە گۆڕان، کەواتە با ئەو پرسیارە بکەین، ئاخۆ دەکرێت هەڵسەنگاندنێک بۆ کابینەکان بکرێت؟

– هەر کابینەیەک لەو کابینانە لە هەلومەرجی تایبەتی خۆیدا کاریان

کردووە، هەریەک بەئەندازەی خۆی و بواری هەلومەرجەکان خزمەتی خەڵکی کوردستانیان کردووە، دوو جەمسەری لووتکە و پرەنسیپی پەنجا بەپەنجا، هەرسێ دەسەڵاتەکانی ئیفلیج کردووە و لە پێش هەموویانەوە حکوومەت، ڤایرۆسی گەندەڵی، کە ژینگەی پەنجا بەپەنجا و دەسەڵاتی دوو جەمسەری کێڵگەی پەرەسەندنیەتی، ماکی لەدەستدانی لایەنێکی زۆری داهات و وزە و توانای حکوومەتە. تاکو ئەو هاوکێشانە حاکم بێت گرفتەکانی حکوومەت ئەگەر زیاد نەبێت کەم نابێتەوە.

* تەوەرێکی تری گرینگ پێوەندیی نێوان یەکێتی و پارتییە، ئاخۆ لەگەڵ دەرکەوتنی هێزی تر لە کوردستان پێوەندیی ئەم دوو حزبە بەرەو کوێ دەچێت؟

– تا ئێستا دیاردە گەندەڵییەکانیان ئاشکراتر دەبنەوە، تەنگژە ناوەخۆیان قووڵتر دەبێتەوە، قەوارە و بنکەی جەماوەرییان بچووک و تەسکتر دەبێتەوە، رەوتی گۆڕان و ریفۆرمخوازان و پێدا چوونەوە بە سیستەم و ئەدای حزبیی خۆیان زەقتر دەبێتەوە، مەودای دەسەڵاتیان کورتتر دەبێتەوە. لەنێو خۆیاندا رێککەوتنی ئیستراتیجییان بە گومانتر دەبێت.

* باس لەوە دەکرێت پارتی کەمتر مەیلی بەلای پابەندبوون بەرێککەوتننامەی ستراتیجییەکەی نێوان خۆیان و یەکێتییەوە هەیە، رای بەرێزت لەمبارەیەوە چییە؟

– وەکو هاووڵاتییەک بەفەرمی گۆڕانێکی ئەوتۆ بەدی ناکەین، بەڵام لە پشت پەردە و ژیانی ناوەخۆیان بێ ئاگاین.

* نزیکبوونەوەی پارتی و گۆڕان بەتایبەت نێچیرڤان بارزانی و گۆڕان، بووەتە جێگەی نیگەرانیی یەکێتی، کەوابێت سەرەنجامی پێوەندییەکانی ئەو لایەنانە بەرەو کوێ دەچێت؟

- گـۆڕان دیاردەیەکـە نە نکووڵیی لێ دەکـرێت و نە پەراوێزیش دەکـرێت، نازانم ئەو پێـوەندییە هـەیە یان نا، ئەگـەر هـەیە چەند و چۆنە وەلـێ بوونی ئەو پێوەندییە لە نێوان پارتی و یەکێتی و گۆڕان و گشت لایەنەکانی تری پرۆسەی سیاسیی هـەرێمی کوردستان نەک زۆر باشە، بگرە پێویستە.

* زۆرجـــار باس لـە چاکـــســـازیی ناو پـارتی دەکـــرێت، وەکـــو تێکۆشەرێکی دێرین لەو حزبەدا چۆن ڕاڤەی ئەوە دەکەی؟

- بەدڵنیـاییـیەوە ریفـۆرم و چاکـسـازی و گـۆڕان و گـۆڕین کـارێکی باشـە و پێویستە.

تێـــبـــینی: ئەم بابەتە لە ڕۆژنامـــەی (ڕووبەر) ژمـــارە (١١) لە ٢٠١٠/٤/٢٠ بـڵاو کراوەتەوە.

دیمانە لەگەڵ ڕۆژنامەی "چەتر"

هەینی ٢٣/٤/٢٠١٠

* لێکدانەوەی بەڕێزت بۆ دەوڵەتی عێراق وەک پرسێکی مێژوویی لە ڕابردوو و ئێستادا، سروشتی کێشەکانی عێراق؟

– وشەی عێراق فارسییە بەمانای ئەراک (شاری شاهان). لە نەخشەکانی ئیسلامی و غەیرە ئیسلامیی کۆن، بە دوو ناوچە وتراوە (عێراق) ؛ (عێراقی عەرەبی) ناوچەکانی نێوان کوفە و بەسرە، (عێراقی عەجەمی) کوفە و ناوچەکانی تری فارس. هەروەک لە خوێندنەوەکەی بەڕێز (مسعود عبدالخالق) بۆ دەقەکانی کۆنگرەی سیڤەردا هاتووە، عێراقی عەرەبی مێژووی سیاسیی نییە جگە لەوەی لە سەردەمی عەباسی پایەتەختیان لە بەغدا بوو، ویلایەتەکەش لە بەسرەوە تا سامەڕا دیاری کرا، بێ ئاماژەدان بۆ (عێراقی عەرەبی یان عەجەمی). لە سەردەمی عوسمانی لە کۆی (٣٢) ویلایەت، ویلایەتێکیش نەبوو بەناوی عێراق کەچی کوردستان گەیشتە ئاستی ئەیالەت، هەر بۆیە ناوی (عێراق) زۆر نامۆ بووە بەخەڵکەکەشی. پاش شەڕی یەکەمی جیهانی و سەرکەوتنی وڵاتانی هاوپەیمان بە پێی یەک لە ڕێککەوتننامەکانی ئەودەمە کە بە ڕێککەوتننامەی (سایکس بیکۆ) ساڵی ١٩١٦ ناسراوە، ئیمپراتۆریەتی عوسمانی دابەشکراو، ناوچەکانی لەسەر نەخشە بەپیتی (A، B) و ڕەنگی (سوور و شین) تەسبیت کرا، لە (سیڤەر) و (سان ریمۆ) هەر بۆ نموونە بۆ ناوچەکانی خوارووی بەغدا، وشەی (میزۆپۆتامیای عەرەبی) بەکار هات. بۆ یەکەم جار وشەی (عێراق) لە مادەی (٣)ی ڕێککەوتننامەی (لۆزان ١٩٢٣) بەکار هاتووە. (عێراق) وەک ناو و وەک (دەوڵەت) کیانێکی داتاشراو و

دەستکردی داگیرکەری بەریتانیا بوو، سەرەتا لە (ولایەتی بەغدا و ولایەتی بەسـره) پێک هات و لە سـاڵی ١٩٢٥، هەر بەپیـلان و زۆری زۆرداریی داگیرکەری بەریتانیا، باشووری کوردستان (ولایەتی مووسڵ)یان پێوە لکاندن. ئەم دەوڵەتە دەستکردە، بە زۆری داگیرکەر لە (٢) گەلی لەیەک جودا (بە رەگەز و زبان و خاک و مێژوو و ئابووری و کولتوور) پێک هێنرا، ئەوەیش (کوردی باشووری کوردستان و عەرەبی عێراقی عەرەبی)، ئەو عەرەبانەش (٨٠٪) (عەرەبی شیعەن) کەمتر لە ٢٠٪یش عەرەبی سونن‌ەن). واتا هەر لە سەرەتای دامەزراندنی ئەم کیانە دەستکردە، هەوێنی ناکۆکی و پێکەوەژیانی نائارەزوومەندانەی لەخۆ گرت و لەو رۆژەوە تاکو ئەمڕۆ یەک لە خەسڵەتە زەقەکانی ئەم دەوڵەتە، نائارامی و شەڕ و پێکدادانی ڕەگەزی و تایفەگەریی ناوخۆ و ئیقلیمییە، تاکو ئاستی راگوێزان و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتی و جینۆسایدکردنی (کورد) و هەوڵدان بۆ قووتدانی خاکەکەی لوقمە لوقمە، ئەم پرۆسەیە تاکو ئەمڕۆش لە هەندێ بواریدا بەردەوامە. عێراقی ئەمڕۆ درێژە پێدەری عێراقی دوێنێیە، مۆزایکێکی فرە ڕەگەزی و ئاینی و مەزهەبی، ناگونجاو، ناتەباو، داگیرکراو، پڕ کێشە. سروشتی کێشەکانی؛ نەتەوایەتی و مەزهەبی و نیشتمانی و ئابووری و کۆمەڵایەتییە، نە لەنێو خۆیدا گونجاوە و نە لە ناوچەکەدا، هەروەها مانەوەی وەک وڵاتێکی داگیرکراو و جەغزی جەزبی ئیرهاب.

* ئەو ئاماژە و ئاراستانەی لە پشت عێراقەوە دەگوزەرێت چین و کاریگەرییان هەیە لەسەر دۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتیی عێراق؟

– خودی واقیعی ناتەبای ئەم کیانە لە ڕووی نەتەوایەتی و مەزهەبی و دروستکردنی بەدەستی زلهێزی داگیرکەر (بەریتانیا) و بەزۆر پێکەوەگرێدان وەکو کیان، دەسەڵاتیش لەسەر ئەساسی مەزهەبی (عەرەبی سوننە) و دارمانی پاش ٩٠ ساڵ هەر بەدەستی زلهێزی داگیرکەر (ئەمەریکایی ٢٠٠٣) و دامەزراندنەوەی سەرلەنوێ لەسەر هەمان پرەنسیپی بەزۆر پێکەوەگرێدانی

ڕەگەزی، دەسـەڵاتیش لەسـەر ئەسـاسی مـەزهـەبی (عـەرەبی شـیعـە). واتە لە ماوەی ئەم (٩٠) ساڵە، ئەم عێراقە، لە گێژاوە و داوی داگیرکەر و ملمـلانێی پێکهاتەکانی (کورد و عەرەبی شیعە و عـەرەبی سوننە) و کێشـمەکێشی سێ قـوڵیی بەهـێـز؛ (ئێـران) و وڵاتـانی (عـەرەب) و (تـورکـیـا و وڵاتانی ڕۆئاوا) دەتلێتەوە. واتە جگە لە فاکتەرە ناتەباکانی ناوەخۆ، عێراق بووەتە گۆڕەپانی ململانێیەکانی ئەمـەریکا و وڵات و هێزەکانی ڕۆهەڵاتی ناوەڕاست بەتایبەتی ئێران و چەند وڵاتێکی عەرەبی و تورکیا.

* ریشەی کێشەی کورد لە عێراقدا چییە؟

- پاشـگەزبوونەوەی داگـیـرکـەری وڵاتـانی هـاوپەیمـانی بە سـەرۆکـایەتـیی بەریتـانیـا و فـرەنسـا و ئەمـەریکا لە ناوەڕۆکی بەنـدەکانی (کۆنگرەی سـیـڤـەر ١٩٢١)ی پێوەندار بە کورد، پەراوێزکردنی ئەو مافانەی کە لە (لۆزان ١٩٢٣) دیاری کرا و دواتر سیاسـەتی ڕەگەزپەرستیی دەسەڵاتدارانی عـەرەبی عێراق تاکـو ئاسـتی جـینۆسـاید. ئەو زلهـێزانە کـیانێکی سـەقـەتیان دامـەزراند وا بەسـەقەتی دەڕوات و بەسـەقەتیش پەرتەوازە دەبێت.

* فاکتەرەکانی چارەسەری چین؟

- ڕاگـەیاندنـی مـافی جـاری خـۆنووسـین بەشـێـوەی (کـۆنفـیـدراڵی) وەکـو هەنگاوی یەکەم بۆ سـەربەخۆیی کوردستـان.

بەپێچـەوانەی سیاسـەت و ئیـدعـای دەسـەڵاتی فـەرمـیی هەرێم، پاش ٢٠٠٣ بەتایبەتی هەلەکان لە زۆر لایەوە لەبار بوو. ئێستایش نەچووە بچێت، هێشتا هەلەکـان بایی ئەوەندەی تێدا مـاوە، چونکە جگە لە پێـشـینە مـێـژووەکـانی پرسـی کـورد و ڕۆڵی زلهـێـزەکـان و پەیمان و ڕێککەوتـنـنامـە خـۆجـێـیی و نێودەوڵەتییـەکان، کورد لەم بەشەی کوردستـان جینۆسـاید کراوە و وڵاتەکەی کـاول کـراوە و ژێرخـانی ئابووری و کـۆمـەڵایەتـی و قـەوارەی نەتەوایەتی شـێوێندراوە، لە دادگـە فـەرمـییـە دەسـتـوورییـەکەی عێـراق ئیـقرار کراوە، لە

هەندێ ناوەند و پەرلەمانەکانی رۆئاوا هاوسۆزییان نیشان داوە، بەدەر لە جینۆسایدکردنی ئەرمەنی لەلایەن دەسەڵاتدارانی تورک و جوولەکەکان لە رێگەی نازییە رۆئاواییەکان کە وەک لە مێژوو باس دەکرێت، هێشتا جینۆسایدکردنی کورد بە رووداو و بەڵگە و قوربانییەکانی زیندوون، زۆرێک لە تاوانبارانی ئەو کارەساتە ماون چ ئەوانەی لە زیندانن یان لە ناوەوە و دەرەوەی عێراق ئازادن، سەرەڕای ئەمانە ئەو تاوانانەی کە دژ بەکورد کراوە، لە هەندێ روویەوە بە ئاگەداری بگرە بەپشتیوانی و هاوکاریی هەندێ لە وڵاتانی زلهێز بووە و ئەمەریکا یەک لەوانەیە، ئەمڕۆ ئەمەریکایش داگیرکەری عێراقەو بەپێی یاسا نێودەوڵەتییەکان کۆمەڵێک ئەرک و ئیلتیزاماتیان لە ئەستۆیە، دەکرێت پاش ئەم ئەزموونە دوور و درێژە تاڵەی کورد لەگەڵ دەسەڵاتی زۆرینەی عەرەبی عێراق و چەقینی پرسەکەی لە ناوەند و بێ گیانی (فیدراڵییەت) و بەرزبوونەوەی تەوژمی ڕەگەزپەرستی و شۆڤێنی عەرەبی، لایەنی کوردستانی پێ داگرێت لەسەر (کۆنفیدراڵی) هەر چۆن پیادە کراوە لە هەندێ وڵاتانی عەرەب و چەندان وڵاتی تری جیهان. هەڵوێست و هەنگاوی وا پێش هەموو شت بەندە بەئیرادەی دەسەڵاتی کوردی و هێزە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی و ئامادەسازکردنی شەقامی کوردستانی.

* ئەو هەلومەرجەی ئێستا هەیە چەند ئومێدگەێینە بەئاراستەی چارەسەربوونی کێشەی کورد و رەوتی پێکەوەژیانی پێکهاتە جیاوازەکانی تری عێراق؟

– بەندە لەو باوەڕەدایە پرەنسیپی پێکەوەژیانی ئارەزوومەندانی کورد لە عێراق لە حوکمی مەحاڵە، هەرچی هەوڵ و تەقەلایەک بەو ئاراستەیە بێ بەسەربردنی کاتە و فەراهەمکردنی هەلە بۆ دەسەڵاتی زۆرینەی عەرەبی عێراق بۆ خۆگردکردنەوە، هەندێ مرونەتی ئەو لایەنانە، بەندە بەتەرازووی هێز چ لەنێو خۆیاندا و چ لە بەرامبەری کورد و هەلومەرجی دەرەکی. ئەزموونی ئەم (٦) ساڵە بەتەحدید گەواهی لەو ڕاستییە دەدات کە ئەم (عەرەبە) بەو

واقیعەیش کە تێ کەوتووە و بەو هەموو سازشکارییانەی دەسەڵاتی کوردی، ئامادە نییە ئەوەی دوێنێ قەبووڵیان کرد ئەمڕۆ پیادەی کات.. زیاتر لە (٨٠) ساڵە دەسەڵاتی (عەرەبی سوننە) وەک کەمینە حوکمڕانی ئەم عێراقەیان دەکرد، ئەوەی پێیان کرا دژ بە کورد (بەتایبەتی) کردیان تاکو ڕادەی جینۆسایدیش، ئەوە (٦) ساڵە دەسەڵات لەلایەن (عەرەبی شیعەوە) بەڕێوە دەچێت، بەرەنجامی خولادان لە چارەسەرکردنی کێشەی کورد و کات بەسەربردن و قووڵبوونەوەی دوژمنایەتیی ڕەگەزی و تایفەگەری و بەرەنجامی زیاتر لە (٣) هەڵبژاردنی سەرتاسەری عێراق گەواهی لەو ڕاستییە دەدات کە ئەم (عێراق)ە کیانێکی ناتەبا و ناسروشتییە، خەڵکی کوردستان دەنگ بەلایەنی کوردستانی دەدەن، عەرەبی سوننە لە ناوچەکانی خۆیان دەنگ بە نوێنەرانی خۆیان دەدەن و هەروەها هاووڵاتییانی ناوچەکانی عەرەبی شیعە بەلیست و نوێنەرانی خۆیان. واتە ڕەوتی پێکەوەژیانی پێکهاتەکان تیۆرییە و تەقسیمبەندییەکەی واقیعێکی حاشاهەڵنەگرە. تاکو ئەو واقیعە وەکو خۆی چارەسەر نەکرێت ڕەوتی پێکەوەژیان لەنگە و غەیری نەهامەتی چاوەڕوانی شتی تری لێ ناکرێ.

* کورد چۆن دەتوانێت لە داهاتووی دیموکراتیزەکردنی عێراقدا پێشەنگ بێت؟

– دەکرێت بڵێیت: سازشکاری دەسەڵاتی فەرمیی کورد لەسەر مافەکانی کورد، بەرامبەر بەغەیرە کورد وەکو پێشەنگ (یەجووز)ە، ئەمما پێشەنگ بێت بۆ دیموکراتیزەکردنی عێراق ئەوە هەر (لایەجووز)ە. هۆ و هۆکاری ئەم (لایەجووز)ە زۆرن؛ خودی واقیعی هەرێمی کوردستان و دیاردەی دوو جەمسەری و قەبووڵنەکردنی زۆرینە و کەمینە، دووریی لە نێوان دەسەڵات و خەڵک و لە هەرێم و لە بەغدا، مامەڵەکردنی ئەم دەسەڵاتە لە بەغدا لە دامەزراندنەوەی عێراق و مافەکانی کورد، مەوقیع و گرانیی ڕۆڵی کورد و عەقڵیەتی چین و توێژە دەسەڵاتدارەکانی عەرەبی عێراق سەبارەت بە

پرەنسیپی دیموکراتییەت، کە لەم وڵاتە، وەک ژێرخان و سەرخان بوونی ئەوتۆی کۆنکرێتییان نییە، ئەوەش کە هەیە سەرەتایەکە، ئەو سەرەتایەش لە چەندان لایەوە سەقەت و کۆپی کراوە و بەسەربردنی کاتە. پرسی کورد یەک لە خاڵە سەرەکییەکانی نائارامیی بارودۆخی ئەم عێراقەیە. نائارامیش دوژمنی دیموکراتییەتە، لایەنی عەرەبی عێراق بە گشت پێکهاتەکانییەوە و لەگەڵ قووڵاییی نەتەوایەتییان ئامادە نین مافی کورد وەک کورد خوازیاریەتی وەک یەک پاکێت بسەلمێنن، ئەگەر هەندێکیشیان قەبووڵ کرد، ئەوە لە هەلومەرجی گونجاو پاشگەز دەبنەوە.

* مەترسییەکانی بەردەم کورد چین؟

– دابەشکردنی باشووری کوردستان لە یەک بەشەوە بۆ چەندان بەش. تەماشاکەن سەرکردایەتیی فەرمیی ئەم هەرێمە، تاکڕەوانە، لە پێش ئەودیوکردنی پرۆژەی دەستووری هەرێم لە خولی پێشووی پەرلەمانی کوردستان (قەزای بەدرە و ناحیەی جەسان و قەزای تەلەعفەر)یان لە مادەی (٢)ی ئەو پرۆژەیە سڕییەوە، لە کاتێکدا بەشێک بوون لە مادەی (١٤٠) وەک مادەیەکی دەستووری عێراق. واتە بەفەرمانی لووتکە دەسەڵاتی فەرمیی پارتی و یەکێتی، پەرلەمانەکەیان، ناوچەیەکی کوردستان کە نزیکەی پانتاییی (لوبنان)ە بە خوتوخۆڕایی لە سنووری مێژوویی و جوگرافیاییی نەتەوایەتیمانیان سڕییەوە، نەک هەر ئەوە بگرە هەندێ لە بازنەی لووتکەی ئەو دەسەڵاتە بەخشپەکی تەنزیر بۆ (قەزای حەویجە و رەیاز و چەندان ناوچەی تر دەکەن) گوایە با بۆ عەرەب بێت و بارگرانییە لەسەر پرسی کورد واتە ئامادەییان تێدا هەیە ئەو ناوچانەش بە دەردی (بەدرە و جەسان و تەلەعفەر)ی بەرن، هەروەها لە نێوانیاندا هەیە کار بۆ ئەوە دەکەن کە (کەرکووک) وەک پارێزگایەک با لە دەرەوەی هەرێم بێت. ٦ ساڵ ئەولەویاتیان پۆست و بودجە و دەستهەڵگرتن بوو لە چەندان ناوچەی کوردستان نەک بوون و سنووری کورد و کوردستانی باشوور. بە ئومێدی ئەوەی شکستەکانی

لیستی دەسەڵات و بوونی لایەنەکانی ئۆپۆزسیۆن فریادڕەسێک بێت بۆ ڕێگرتن لەو سیاسەتانە.

* داهاتوو چۆن دەبینن؟

– عێراقێکی ئارام و یەکگرتوو و دیموکرات و ئازاد و خاوەن سەروەریی خۆی بەو شێوەیە تەخریجی بۆ دەکرا، شیمانەکە لە ئاستی مەحاڵە. پێکەوەژیانی ئارەزوومەندانە ئارەزوویەکی نەزۆکە. فیدراڵییەت زاراوەیەکی بێ گیانە. ئەوەی هەیە هێشتا واقیعی دیفاکتۆ فەرزی کردووە و نائاسایییە.

پرەنسیپی (شەراکەت) بەهەڵسوکەوت و مامەڵەی لووتکەی دەسەڵاتی فەرمیی هەرێمی کوردستان و عەقڵیەتی دەسەڵاتی عەرەبی عێراقی هیوا و ئاشتی، دوورە لە واقیع. یان بەخۆداچوونێکی بنەڕەتی و هەڵسانەوەیەکی نەتەوایەتی و نیشتمانیی هەمەلایەنە یان لە دەستدانی ئەوەی هەشە!

ئەم دیمانە لە ڕۆژنامەی (چەتر) ژمارە () و سایتی (کلاوڕۆژنە) بڵاو کراوەتەوە.

دیمانە لەگەڵ ڕۆژنامەی "ئاوێنە"

ئا: عیسا خدر

سکرتێری مەکتەبی سیاسیی پێشووی پارتی دیموکراتی کوردستان و کەسایەتیی سیاسیی ناسراوی کورد، جەوهەر نامیق، لەسەر کەمکردنی دەنگی کورد لە ناوچە جێناکۆکەکان بۆ ئاوێنە دەدوێت.

* ئاخۆ ئۆباڵی بەفیڕۆچوونی دەنگەکانی کورد لە ناوچە جێناکۆکەکان، لە ئەستۆی لیستی کوردستانییە، یان لیستی گۆڕان، یان لیستی کوردستانی و ئۆپۆزسیۆن هەموویانن بەگۆڕانیشەوە؟

– بەپلەی یەکەم لیستی هاوپەیمانیی کوردستانی و بە تەحدید زیاتر یەکێتی و پارتی بەرپرسیارن، چونکە: یەکەم: پرسی ئەو ناوچانە لە نێوان ناوەند و دەسەڵاتی هەرێم لەمێژەوە چەقیوە و نوێنەرانی پارتی و یەکێتی پێوەندیدارن. دووەم: لە ڕووی حزبییەوە لە دوای (٢٠٠٣)وە ڕێکخستنەکانی پارتی و یەکێتی زیاتر لە لایەنەکانی تر دەستڕۆ و بەئیمکاناتترن و هاوکات نوێنەرانی ئەم دوو حزبە دەسەڵاتی ئیداریی کەرکووک و نەینەوایان بەدەستەوە بوو. سێیەم: دەسەڵاتی هەرێم پەنجا بەپەنجا لە دەستی ئەم دوو حزبەیە، هەموو کەموکورتیی پێوەندیی هەرێم و ئەو ناوچانە، دەسەڵاتی ئەم دوو حزبە لێی بەرپرسیارن. چوارەم: ڕێگە والاکردن بۆ دەستێوەردانی دەرەکی، دیسان ئەم دوو دەسەڵاتە لێی بەرپرسیارن، چ لە ڕێگەی خۆشکردن، یان بێدەنگی لە ئاستی ناوچەکان یان هەرێم و زیاتر لە ناوەندی بەغدا و نێودەوڵەتی. پێنجەم:

مـامـەڵەکـردنی لایەنـی حزبی و ئیداریی کـوردی لەو ناوچانە لەگـەڵ پێکهـاتە غـەیرە کـوردییــەکـان مـامــەڵەیەکی حــزبی و تاکــەکـەسی بووە، لـەوەی جـۆر هـاوسـەنگ و ئـیعـتـبـاراتی مێـژوویی و نەتەوایەتیی دروست و ڕەسـەن بێت. لە بواری ڕێکخـستن و پێوەندی لـە هەندێ ڕووەوە تارمـایی و شـێـوە و شـێـوازە کارتۆنییەکانی بەعسی پێوە دیاربوو.

بۆ پرۆسـەی هـەڵبـژاردنی ٣/٧ لیـسـتی دەسـەڵات ئەوەندە جـیدی و سـوور نەبوو لە عەرزکردنی بەرنامەیەکی نەتەوایەتی بۆ یەکخستنی هەڵوێستی لایەنە کوردستانییەکان بەو ئاراستـەی ڕاکێشـانیان بۆ نێو جوغزی یەکگرتووی ئەو بەرنامـەیە، بەئەندازەی ئەوەی لە هـەوڵی لیسـتـەکەی خۆیان بوون و لـە نێوان ئەوەش هـەریەک بۆ خـۆ. خـۆ ١١ حـزبی هـاوپەیمانیـیـان لەگـەڵدا بوو لەو هەڵبـژاردنەدا زیاتر حزبایەتی کرا و لـە ناوچانەدا زیاتر کێبـەرکێی یەکتریان دەکـرد لـەوەی دژی ئەلعـێراقـیـە و موتڵـەگ و نجـێفی و بەرەی تورکمـان بن. بەکورتی بـەرپرسـیاریەتیی گـەورە لەسـەر شـانی دەسـەڵات و هـێزی گـەورەیە، ئۆپۆزسـیۆنیش بایی گرانیی ڕۆڵی خۆی مـەسئولیاتی دەکەوێتە سـەر شان. بەهەرحـاڵ وانەیەکی باش بوو، بە ئومـێدی ئـەوەی هـەمـوو لایەک سـوودی لێ وەربگرن.

* ئاخـۆ کـە ورد دەبینەوە لە ئەنجـامی هـەڵبـژاردنەکـان، هەست ناکـەن ئۆپۆزسـیـۆنیش وەسـتـاوە و هیـچ بەرەوپێش نـەچووە لەم هەڵبژاردنەدا؟

– نەخـێـر ئـۆپۆزسـیـۆن بەرەوپـێـشـەوە دەڕوات لە ڕووی جـەمـاوەری و جوگرافیاییەوە.

* تۆ دەڵێی ئۆپۆزسیۆن بەرەوپێش چووە، هۆکەی چییە؟

– کـەموکـورتیی دەسـەڵا تو بەهـەند وەرنـەگـرتنی شـەپۆلی ناڕەزاییی بنکەی حزبی و جەماوەرییان و کورتهێنانیان لە ئاستی پرسە چارەنووسسازەکان.

* تا چەند ڕاستە ئۆپۆزسیۆن بەتایبەتی گۆڕان، لە ناوچەی سلێمانی حەسر بووە، هاوکات هەمان عەقڵیەتی یەکێتییەکان بەڕێوەی دەبەن؟

– وای نابینم. هێزی جەماوەریی گۆڕان لەو ناوچەیە حەسر نەبووە، دروستتر پێگەی سەرەکیی لەو ناوچەیەیە و لەوێشەوە پەلوپۆی ڕاکێشاوە بۆ ناوچەکانی تر لە بەغداوە بۆ زاخۆ و دەرەوەی وڵات.

ئەم دیمانە لە ڕۆژنامەی (ئاوێنە) ژمارە () و لە سایتی (کلاوڕۆژنە) بلاو کراوەتەوە.

دیمانە لەگەڵ ڕۆژنامەی (ڕووداو)

٢٠١٠/٤/٥

* هەرچەندە ئەمەریکا ئەوە ڕەت دەکاتەوە، بەڵام بەپێی زۆر لە لێکدانەوەکان ئەمەریکا هەوڵی داوە بۆ سەرخستنی لیستی عەلاوی. بۆچی ئەمەریکا دەیەوێ عەلاوی ببێتە سەرۆک وەزیران نەک کەسێکی وەک مالیکی؟

– ئەمەریکا خاوەن بەرژەوەندییە. دەسەڵاتی داگیرکەرە لە عێراق. بەپێی بەرژەوەندیی خۆی مامەڵە لەگەڵ ئەکتەرەکانی سەر گۆڕەپانی سیاسیی عێراق دەکات. لەمێژەوە دیاردەی پشتگیریی ئەمەریکا لە عەلاوی و موتڵەگ و هاشمی و نجێفی شاراوە نییە. پێشینەی عەلاوی و کەناڵەکانی پێوەندیی نیشتمانی و ئیقلیمی بەو ئاراستەیە دەڕوات. عەلاوی و مالیکی دوو کارەکتەری جودان لە ڕووی ئایدیۆلۆجی و ئینتیما و قووڵاییەوە. ئەمەریکا کاتێک پێویست بوو لایەنگیری مالیکی بوو، ئێستاش عەلاوی، وەلێ مەرج نییە هاوکێشەکە هەر وا بڕوات.

* شەقامی کوردی تا ڕادەیەک بەش بووە لە نێوان ئەوەی کورد هاوپەیمانیی لەگەڵ عەلاوی بکات یان مالیکی، بەڵام زۆربەی دژی عەلاوییە بەهۆی بوونی کۆنە بەعسییەکان لەنێو لیستەکەیدا، بەڵام هەندێ ڕۆشنبیر و سیاسیی کورد عەلاوی بە لیبراڵ ناو دێنن، لە هەمان کاتدا ئەو ڕایەش هەیە کە عەلاوی کەسێکی شۆڤێنییە. ڕای بەڕێزتان لەو بارەوە چییە؟

– قسـەیەکی کۆن هـەیە دەڵێت (پێم بڵـێ کێ دۆست و هـاوکارتە پێت دەڵێم ئیتیجـاهی سیاسیت چییە). عەلاوییـەکی دۆست و هـاوکار و هـاوپەیمانی سـاڵح موتڵەگ و نجێفی و هـاشمی.. تاد و، بەرەگەز عەرەب و بەپاشخان و ئینتیمای فیکریی نەتـەوەپەرسـتی توندڕۆ و پەروەردەی حـزبی بەعـسی سـەدامی و نزیک لە تۆڕی خـودی ئەو دیکتـاتۆرە، لە ڕووی مەزهـەبی شـیعە و بە ئیدعـا لیبـراڵ و تێکەڵ بەکـەناڵەکـانی ئیـقلیـمی و ئەمـەریکا دەبێت کـورد چاوەڕوانـی چی لێ بکات.

* بەپێی ئەنجامە راگەیەندراوەکانی ئێستا، بەگوێرەی دەستوور دەبێ لیسـتی عـێراقـیـەی عـەلاوی بۆ پێکهـێنانی حکوومـەت رابسپێردرێ، پێت وایە عەلاوی بتوانێ حکوومەت پێک بێنێ؟

– بەپێی واقیعی پێکهاتەکانی عێراق رەنگ و سـەنگی لایەنە سیاسییەکان و نەخـشـەی دەنگدان لە زیاتر لە ٣ هەڵبـژاردنی گـشـتی، بەڕاشکاوی بەلای زۆرینەی عـەرەبی شـیعـەدا دەشکێتـەوە و لە نێوان ئەوانیش لایەنە مەزهـەبییە سیـاسـیـیەکـاندا. ئەم هاوکێشـەیە گـۆڕینی درامـاتیکی بەسـەردا نەهاتووە. مـەنتیق دەڵێت لە بەرامبەر یەک هەڵوێستی عەرەبی شیعە چانسی عـەلاوی لە ئارادا نییە. وەلێ ئەمـەریکا و هێزە ئیقلیمییەکان ئامادەیییـەکی زەقیان هـەیە. عـەلاوی و مـالیکیش لە بەرامـبـەر بەرژەوەندییـە بالاکـانی ئەو جـەمسـەرانەدا بچووکن.

* پێت وانییە مالیکی بەهـۆی بوونی مەشوەرەتی ئاشکرای ئێران بۆ شیعـەکان، سەرئەنجام شیعە حکوومەت پێک دێنێتەوە و کورد پێویست ناکات بە خـۆنزیککردنەوە لە عـەلاوی زیانێکی پێشـەکی بۆ خۆی دابنێ؟

– ئەوەی مـــەنتـــیـــقـــە ئـەوەیە پۆســـتـی ســـەرۆک وەزیران لە دەست لایـەنی ئیـسـلامی سـیـاسـیی شـیـعـە دەرناچێت. خـیـلافی ئـەمـە چ بە پلان یان پیـلان

ڕەوشی عێراق نائارامتر دەبێت.

* وەک ڕاگەیەندراوە سەرۆکی هەرێمی کوردستان لەگەڵ چوار لیستە براوە کوردییەکە دادەنیشێ بۆ ڕێککەوتن لەسەر یەک گوتاری کورد بۆ بەغدا، بەڕای تۆ ئەو ڕێککەوتنە دوا نەکەوت و ئاخۆ لیستەکانی: رافیدەین (یونادم کەننا-٣ کورسی) و ئەنجوومەنی کلدانی سریانی ئاشووری (٢ کورسی) و ئەندام پەرلەمانی دەرچووی کوردی شەبەکیش بەشدارییان پێ بکرێ لەو کۆبوونەوەیەدا باشتر نییە؟

- بەڵێ درەنگە، وەلێ هێشتا کات ماوە. چی و چۆن ڕیزەکانی پێکهاتە و لایەنە کوردستانییەکان بەهێز بکات باشە. بڕیاریش لای سەرۆکی هەرێمی کوردستان و لایەنە براوەکانە.

* پێت وایە بردنەوەی زۆرینەی کورسییەکانی هەرێمی کوردستان و ناوچە دابڕاوەکان، دەبێتە هۆی ئەوەی پارتی و یەکێتیش ڕێککەوتنێکی تازە بکەن بۆ بەشکردنی کورسی و پۆستەکانی بەغدا کە وەک جاران نیوە بەنیوە نەبێ؟

- جارێ بە دووری دەزانم.

دیمانە لەگەڵ رۆژنامەی "رۆژنامە"

٢٠١٠/٣/٢٤

سازدانی: سیروان رەشید

جەوهەر نامیق سالم سیاسەتوان و سکرتێری پێشووی مەکتەبی سیاسیی پارتی، باوەڕی وایە خوازیارانی گۆڕین و گۆڕانکاری لەناو پارتیدا کەمتر نییە لە یەکێتی و دەڵێت: کە گرفت و ناعەدالەتی و تەنگژە هەبێت، گۆڕان مەتڵەبە و ئەگەر چارەسەر نەکرێت، بە دووری نازانم کە رەوتەکە لەناو پارتی زەق و فراوانتر بێت.

جەوهەر نامیق کە یەکەم سەرۆکی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان بوو ئاماژە بۆ ئەوە دەکات؛ یەکێک لە شاکارەکانی ئۆپۆزسیۆن بە ئیمتیاز، درووژاندی بودجە و ئەو پێداگرتن و وردەکارییە بۆ "گۆڕان ئەزموونێکی نوێیان هێنایە کایەوە".

لەم چاوپێکەوتنە تایبەتەدا جەوهەر نامیق هێما بۆ ئەوەش دەکات کە تا دێت هەست و خواستی گۆڕان و گۆڕین لە پەرەسەندندایە و خەڵک خوازیاری گۆڕینی ئەم رەوشە سەقەتەیە و ئۆپۆزسیۆنیش ئامرازەکەیەتی.

* ماوەیەکی زۆرە رەخنە لە کەموکورتییەکانی دەسەڵات دەگرن، ئاخۆ لەسەر هەمان شێوازی سیاسەتکردن بەردەوام دەبن؟ نیازتان نییە بەشێوەیەکی تر رەخنەکانتان فۆرمۆلە بکەنەوە و بە عەمەلی بێنە ناو پرۆسە سیاسییەکەوە؟

- هیچ دەسەڵاتێک بەبێ کەموکورتی نییە و نابێت. رەخنە، هەڵسەنگاندنە و

هەڵسەنگاندنیش دوو لایەنی هەیە، پۆزەتیڤ و نێگەتیڤ، مەبەستیشمان سیستەمە و گۆڕینی سیستەمێکە کە لە زۆر بواریدا بووەتە کۆسپ لە بەردەم پرسی کورددا و ناتەبایە لەگەڵ رەوتی رووداوەکان و پێداویستیی قۆناغ و داهاتوومانداا. پاش (١٩) ساڵ لە دەسەڵاتی خۆجێیەتی وا دەبینین، زۆربەی زۆری پرسە چارەنووسسازەکانمان چەقیون و لە هەندێک بواریدا پاشەکشێ دەکات. دوور لە پلە و پایە و مەسئولییەت، نزیکەی (٧) ساڵە، تا ئەو ئاستەی بۆمان کرابێت درێغیمان نەکردووە، چۆن دەستمان پێ کردووە هەر واش بەردەوامین. لێت ناشارمەوە، گەشبینم بەوەی کە تا دێت هەست و خواستی ریفۆرم و گۆڕان و گۆڕین لە پەرەسەندندایە و پاش (٢٥/ ٧ /٢٠٠٩ و ٢٠١٠/٣/٧) وەک هێز و قەوارە لە رووی جەماوەری و یاساییەوە جێگیر بووە. سەبارەت بە فۆرمۆلەکردنی دید و بۆچوونەکان، هەست ناکەم لە دەرەوەی پرۆسەکەم.

* وەک سیاسەتوانێک، چ وێنەیەکتان لە بەرەنجامی هەڵبژاردنی (٣/٧) لا دروست بوو؟

– بۆ هەڵسەنگاندن و حوکمدان، هێشتا زووە. ئەوەی لە ڕاگەیاندنەکاندا بڵاو کراوەتەوە، لە زۆر لایەوە بۆ ئێمە موفاجەئە نەبوو.

* چۆن؟

– مەزەندەی ئەوەم دەکرد کە هەر لایەنی شیعە زۆرینە بن و دووریش نییە حکومەت هەر بۆ ئەوان بێت. سوننەی عەرەب و رەوتی شۆڤێنیزم و کۆنە بەعسییەکان، چ بە بەشداری و دەنگ و چ بە کورسی و رۆڵ و هەڵوێست ئەکتیڤتر دەبن. کورد، کورسی و رۆڵ و مونەپۆڵی لیستی دەسەڵاتی (پارتی و یەکێتی) کەمتر دەبێت، نوێنەرامان لە بەغدا چالاکتر دەبن. بەهەرحاڵ لە کوردستان بە ئارامی بەڕێوە چوو، لیستی دەسەڵات پاشەکشێی کردووە، ئۆپۆزسیۆن (گۆڕان و یەکگرتوو و کۆمەڵ)، بەژمارەی دەنگ و کورسی پەرەی

سەندووە و بەداخیشەوە، دەستتێوەردان و خروقات دیاردەیەکی ناشیرینی بوون.

* هەرچەندە ئەم هەڵبژاردنە تا ئاستێکی زۆر قەوارەی راستەقینەی هێزەکانی دەرخست، بەڵام نابەرابەرییەکی زۆر لە نێوان لیستی دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆندا هەستی پێ کرا، لە بەکارهێنانی پێگەی حکوومەت بۆ لیستێکی دیاریکراو تۆقاندن و هەڕەشە و تەزویر. چی بکرێت بۆ ئەوەی رێگە لە بەکارهێنانی ساختەکاری و دزینی دەنگی هاووڵاتییان بگیرێت؟

– بەداخەوە، دەستتێوەردان لە پرۆسەی هەڵبژاردندا لای لایەنە سیاسییەکان بە گشتی و دەسەڵات بەتایبەتی، بووەتە کولتوور. ئەم دیاردەیە لە رێکخستنەکانی هەندێک حزبی کوردستانییەوە گوازراوەتەوە بۆ پرۆسەی هەڵبژاردنی گشتی. بۆ نموونە کە سەرکردایەتییەک ئامادە بێت بۆ هەڵبژاردنی ناوەندەکانی خوارەوە تا کۆنفراس و کۆنگرەی حزبیی خۆی، بە زەبری پارە و دیاری و ئیمتیازات و کوتلەبازی، بکەونە وێزەی کادیران و ئەندامانی حزبیی خۆیان بۆ یاریکردن بەدەنگەکان، لەمەوە بۆ ئەوی تر، لەم رەوتەوە بۆ ئەوی تر، چۆن سڵ کات لە دەستتێوەردان لە هەڵبژاردنێکی گشتی وەک پەرلەمان، کە خۆی و دەسەڵاتەکانی لە تاقیکردنەوەدا بن. لایەنە فەرمییەکانی هەرێم بێلایەن نەبوون، راگەیاندنی بودجە لە سەرەتای هەڵمەتی هەڵبژاردن، دانانی بەردی بناغەی پڕۆژەکان، مەقەس لێدان و کردنەوەی پڕۆژە و وەعد و پەیمانی سەخی و بێ گومرگی هەڵبژاردن و هەڕەشە و چاوسوورکردنەوە لە ئۆپۆزسیۆن و زۆر نموونەی تر، گەواهی لەو دیاردەیە دەدەن. تەزویری رێکخراو لە رێگەی ئەندام و کادیری حزبییەوە، مەسخکردنی مرۆڤە. بە رای بەندە، دزینی دەنگ و فەرزکردنی شەرعییەتێک لە رێگەی تەزویر و دەستتێوەردانەوە، مەسخکردنی ئەو ئەندامو کادیرانەیە، چاندنی ڤایرۆسی گەندەڵییە و پێشێلکردنی مافی هاووڵاتییان و ئیرادەی راستەقینەی

خەڵکە و بەردەبازێکە بۆ دەسەڵاتی شمولی و تاکڕەوی و ئەستونێکێتی. چارەسەرکردنی ئەم پەتایە، هەمەجۆر و هەمەلایەنەیە، لە ماڵ و قوتابخانە و زانکۆ بۆ ناو مزگەوتەکان و راگەیاندن و کۆڕ و کۆنفراسی جەماوەری، لە بنکەکانی دەنگدان، ئامادەکاری بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی تەزویرچییەکان، کەشفکردنی ئامراز و شێوە و شێواز و بنکە و ناوچەکانی تەزویر و لە قاودانی لایەنەکان، لە هەمووشی گرینگتر، سەرژمێری و کارتی دەنگدانی ئەلیکترۆنییە و.. هتد. بەهەرحاڵ، پەتی ساختە و درۆ کورتە و ئەو لایەنەش کە پشتبەستە بە تەزویر، زیاتر فێڵ لە خۆی دەکات.

* یەکێکی تر لە بەرەنجامە بەرچاوەکانی هەڵبژاردنی (٣/٧)، فراوانبوون و گەشەکردنی ئۆپۆزسیۆنە لە هەرێمدا، لێکدانەوەی ئێوە چییە؟

– هەر دەبێت ڕەوشەکە وا بڕوات و هەڵبژاردن، گەڕانەوەیە بۆ خەڵک. دابڕان لە نێوان دەسەڵات و خەڵکدا فراوان و قووڵتر دەبێت و تەنگژەکانیان لەوە دەرچووە باس نەکرێن و هەڵوێست وەرنەگیرێت بەرامبەریان. دەسەڵات گشت بوارەکانی ژیانی کۆمەڵگەی مۆنۆپۆڵ کردووە، دەسەڵات لە خزمەتی حزب و حزب لە خزمەتی لووتکەدایە، ئامادەیش نییە بەئاسانی دەستی لێ هەڵگرێت تاکو ئاستی دەستتێوەردان و چاوسوورکردنەوەش. ئەم جۆرە سیستمە ناتوانێت خواستەکانی خەڵک وەک پێویست جێبەجێ بکات. لە زۆر بواردا، دەسەڵات و بەدرێژاییی (١٨) ساڵ، تەنگژەکانی قووڵتر دەبنەوە و ڕەوتی هەلەکان خێراتر دەڕۆن و ئەم هەڵبژاردنەش گەواهیی لەوە دا. دەسەڵات نایەوێت وەکو پێویست بەهەڵەکانی پێش (٢٠٠٩/٧/٢٥)دا بچێتەوە و قۆناغی دوای (٧/٢٥) ئۆپۆزسیۆن بوونی خۆی سەلماند و ڕەوشەکەی شڵەقاند و لە هەندێک بواردا پەردەی لەسەر رووی دەسەڵات لادا. خەڵک خوازیاری گۆڕینی ئەم ڕەوشە سەقەتەیە و ئۆپۆزسیۆنیش ئامرازەکەیەتی.

* بەپێی ئەو ئەنجامانەی لە بەردەستی مندان، ئەمجارەش دەنگی

پارتی و یەکێتی، لە کورتیی داوە و لە سنووری پەنجا هەزار دەنگ کەمتریان لە هەڵبژاردنی (٧/٢٥) هێناوە؟

– هێشتا بە فەرمی ئەنجامەکان ڕانەگەیەنراون، وەلێ کورتکردنی ئەو دوو لایەنە، دوور نییە لەو ژمارەیە کە ئاماژە دەدات بۆ دواوە لەوانەیە گەورەتریش بێت، ئەگەر وا بێت، دیاردەیەکی سروشتییە، چونکە بەرهەم بەندە بە تۆ و ژینگە و چۆنیەتیی چاندنەوە.

* کاریگەریی ئەو بەرەنجامە سلبییە، زیاتر بەسەر قەوارەی یەکێتیی نیشتمانیدا شکاوەتەوە و بووەتە حزبێکی بچووکتر لە چاو پێنج ساڵی ڕابردوودا، ئاخۆ داخوازی بۆ گۆڕانکاری لەژێر دەسەڵاتی پارتیدا چۆنە؟

– ئێمە وەکو کورد، یەک کۆمەڵگەین، یەک ئامانجین و تووشی یەک دەسەڵاتی دوو جەمسەری بووین. خەڵک نیگەرانە لە دەسەڵات و ئەم سیستمە لە تەنگژەدایە و تەنگژەکەش لە حزبدایە و شۆڕ بووەتەوە بۆ ئیدارەو ناو کۆمەڵگە. یەکێتی، چ بە دابڕانی ریفۆرمخوازانی و دواتر لەدایکبوونی بزاڤی گۆڕان، لایەک لە کێشە ناوخۆییەکی خۆی چارەسەر کرد. هەنگاوەکانی پاش (٧/٢٥) بە ئاراستەی چاکسازی ڕاگەیەنراون. پارتی لە ڕووی ڕێکخستن و سروشتی سەرکردایەتییەکەی و سیستمی حزبایەتییەکەی لە هەندێک لاوە وەک یەکێتی نییە، وەلێ خوازیارانی گۆڕین و گۆڕانکاری لەناو پارتیدا کەمتر نییە لە یەکێتی. کەس ناتوانێت بڵێیت، لەناو پارتیدا گرفت نییە، داخوازی و هەڵوێستی گۆڕانکاری نییە، کە گرفت و ناعەدالەتی و تەنگژە هەبێت، گۆڕان مەتڵەبە و ئەگەر چارەسەر نەکرێت، بە دووری نازانم کە ڕەوتەکە زەق و فراوانتر بێت. قەوارە، بەژمارەی کورسی نییە، زیادبوونی کورسییەکانی پارتی لەم هەڵبژاردنەدا، هۆ و هۆکاری تری هەیە، وەک کەمبوونی کورسییەکانی یەکێتی. بەگشتی لەم هەڵبژاردنەشدا پارتیش کورت دەهێنێت، بە بەراوردکردنی لەگەڵ هەڵبژاردنەکانی تر، وەلێ حزبی یەکەمە. لیستی

کوردستانی (١٣) حزب بوون، هەریەک لەمانە چەند کاریان بۆ پاڵێوراوی خۆیان کردبوو، ئەوەندەیش بۆ لیستی کوردستانی. لەناو لیستی کوردستانیدا مونافیسی یەکەم، یەکێتی بوو، یەکێتیش تا ئێستا بەتەواوی نەیتوانیوە برینەکانی سارێژ بکات و دیاریشە لە هەڵمەت و میکانیزمی هەڵبژاردندا زۆر سەرکەوتوو نەبوو. هەلومەرجی هەولێر و دهۆک و ناوچەکانی لای مووسڵ بۆ پارتی کاریگەریی تایبەتی هەبوو، ناوچە هەبوو (١٨، ٩٩ ٪) گوایە دەنگی بۆ پارتی داوە! نازانم تا چەند وایە، وەلێ. دڵنیام ئەگەر یەکێتی و پارتی هەریەک بە تەنیا لیستی خۆیان هەبایە وەک گۆڕان و یەکگرتوو و کۆمەڵ، نە یەکێتی وا کورتی دەهێنا و نە پارتیش وا لە پێشەوە دەبوو، نە ئەو (١١) لایەنەش وایان بەسەر دەهات. تەنیا بەراوردی دەنگەکانی (پارتی) بکەن لە پارێزگای سلێمانی و گەرمیان، (نزیکەی ٦٤)ساڵ و بە وجوودی زیاتر (٦) لق و هەزاران ئەندامی لیست و مووچەخۆری حزبی و ئیداری، تا ئێستا کەمتر لە (١٠٪) هێناوە!

* بەپێی بەرەنجامەکان، هاوسەنگیی هێز لە نێوان پارتی و یەکێتیدا زۆر لاسەنگ بووە، لەم رووەوە چ بۆچوونێکتان هەیە؟

- بەپێی مەنتیق، وەکو دەڵێن، سیاسەت گوزارشتکردنە لە بەرژەوەندی. بەرژەوەندی پێویستی بەهاوسەنگیی هێز هەیە، سروشتییە دوای هەر هەڵبژاردنێک پێداچوونەوە بە هاوپەیمانییەتییەکان بکرێت، وەلێ ئەمەی نێوان پارتی و یەکێتی دوور نییە لەم هاوکێشەیە بەدەر بێت. دیاردەیەکی ئیستسنائییە و دیارە گرێدراوی هەلومەرجی تایبەتی خۆیەتی کە زیاتر تەعبیرێکی موەرکەزە لە دید و بۆچوونی لووتکەی هەردوولا. تا ئەو بەرژەوەندییە خوازیاری هەڵوێستی وەها بێت، ئەوە تەرازووی هێز، حیسابی ئەوتۆی بۆ ناکرێت.

* دەکرێت وردتر قسە لەسەر ئەم مەسەلەیە بکەیت، مەبەستت چییە لە بەرژەوەندیی لووتکەی پارتی و یەکێتی؟

– سیستمی ئەم دوو حزبە، سیستمێکی هیراکییە، هێما و لووتکە لەبەر کۆمەڵێک هۆ و هۆکار، وای لێ هاتووە کە هەقیقەت لای ئەوانە. چەند ساڵە باسی ڕێککەوتنی ستراتیجی دەکەن و زۆربەی هەرە زۆری سەرکردایەتیی ئەم دوو حزبە بەلای خاڵەکانیدا نایەن. تەسەور بکە، ڕێککەوتنێکی ستراتیجی لە نێوان دوو سەرکردایەتیدا کە ئەگەر وابێت، دوور نییە چارەنووسی خودی حزبەکەیان، ئەم ئەزموونە، پرسی کورد.. هتد، پێوە گرێ درابێت، کەچی نەک بنکە و کەوادیری ناوەندی هەردوولایان بێ ئاگان لێی، بگرە لە ئاستی بازنەی تەسکی سەرکردایەتیشیاندا، هەر وەکو خۆیان لە نێوان گشتی و تایبەتی خۆیان باسی دەکەن و ئەوە باسی حکوومەت و پەرلەمان و لایەنی سیاسییەکان بە هاوپەیمانەکانیشیانەوە هەر مەکە. ئەمما شەقامی کوردستان، ئەوە هەر تەقەی سەری دێت. ئەوەی دیارە بۆ رای گشتی، تەنیا چڕکردنەوەی پرەنسیپی پەنجا بەپەنجایە بە تایبەتی لە ئاستی پۆست و داهاتدا، بۆیە لەو باوەڕەدام تا بەرژەوەندییەکانی لووتکە گۆڕینی بەسەردا نەیەت، باسکردنی لاسەنگیی هێز لە نێوانیاندا ئەوەندە گرینگ نییە.

* چۆن، گۆڕانکاری بەسەر هاوسەنگیی هێزی پارتی و یەکێتیدا نەهاتووە، لە کاتێکدا لە بەغدا، پارتی پۆستی جێگری سەرۆک وەزیرانی لە یەکێتی سەند و لە هەرێمیش جێگری سەرۆکی هەرێم نادات بە کۆسرەت ڕەسووڵ؟

– لەم هاوکێشە سیاسییەی نێوان لووتکەدا، هیچ کام لەو پۆستانە گرینگیی ئەوتۆیان نەبووە. تا ئەم سیستمە بەردەوام بێت، ئەو حیسابەی بۆ ناکرێت و دووریش نییە کە ئەم جۆرە مەسەلەیەش، یەک لە تەلیسمەکانی ڕێککەوتنی ستراتیجیی نێوان ئەم دوو لایەنە بێت.

* با بێینە سەر باسی کورد لە بەغدا، مشتومڕی کورد و سوننە لەسەر پۆستی سەرکۆمارە، چ بۆچوونێکتان هەیە؟

– بۆچوونمان لەمەڕ ئەم پۆستە و پۆستە سیادییەکانی تر، بە ڕاشکاوی لە پێش ساڵی (٢٠٠٥)، خستە ڕوو. ئەوسا و ئێستاش، پۆستی سیادی لە عێراق، یەکێکە لە مافەکانی کورد، وەلێ دوو ئیشکال هەیە. یەکەم: پرسی کوردە. دووەم: دەسەڵاتەکان لە عێراق و ئەو پۆستانەیە. بەدیاریکراوی چی بکەین لە پۆستێکی سیادیی پەراوێزکراو یان بێ دەسەڵات، یان کۆپیی موکەڕەر. بوونی کورد لە بەغدا، پۆست و ئیمتیازی حزبی و شەخسیی نییە، پرسی کوردە، پرسی کوردیش: خاک و سنوور و فیدراڵییەت و دەسەڵات و شەراکەتە لە ناوەند، نەک موشاریک. پاکێتیی نەتەوایەتییە، نەک حزبی و شەخسی. بەداخەوە، پۆستە سیادییەکان زۆرجار و لە زۆر بواریدا شەخسەنەکراون و بارگران بوون لەسەر ئەو پاکێتە! ئەگەر هەر وابێت، پێداگرتنی لایەنی کوردستانی، بەسەربردنی کاتە!

* ئەی بۆچی لە ئێستادا لیستی هاوپەیمانی، ئەوەندەی تەرکیز لەسەر پۆستی سیادی دەکات، ئەوەندە باسی بەدەستهێنانی مافە نەتەوەییەکان ناکات؟

– باسی مافە نەتەوایەتییەکانیش کراوە و دەکرێت، وەلێ زەقبوونی ئەو پێداگرتنە لایەنێکی شەخسی و حزبیی هەیە. لایەکی تری دوور نییە قەناعەت وابێت، بوونی ئەو پۆستانە جۆرە زەمانێک بێت، بەو پێیە سەرکۆمار مافی ڤیتۆی هەیە. ڕاستە مافی ڤیتۆی هەیە، وەلێ دووانەکی تریش هەمان مافیان هەبوو. ئەو مافە بۆ کێشەیەکی یاسایی یەک جارە و واتە قەتعی نییە کە دەگەڕێتەوە بۆ پەرلەمانی عێراق بڕیاری کۆتا لای ئەوانە، ئەم پرەنسیپەش بۆ یەک خولە، یان وای بۆ دەچن، کەناڵێکی پێوەندییە بەجیهانەوە، واتە بەسەرکۆماری وڵاتانی ترەوە. وڵاتانی ئیقلیمیش هەڵوێستیان روونە و ئەوەی گرینگە، ئەمەریکا و بەریتانیایە. بەپێچەوانەوە زۆرجار ئەو کەناڵە زیانگەیێنە لەسەر پرسی کورد. نموونە زۆرە، ئەو پۆستانە زیاتر پرۆتۆکۆڵی بوون. سەرکۆمارێک خۆی لە ئیمزاکردنی حوکمی لەداردانی دڕندەترین دوژمنی

کـورد لادات، وەک ســەدام و عــەلی کـیـمـیـاوی و بـەرگـری لە تاوانبـارێکی ئەنفالچی، وەک سـوڵتـان هاشم و تاریق رەمـەزان بکات لەژێر هـەر پاسـاوێکدا بێت، رەنجاندنی دڵی نەتەوەیەک و کەسوکاری هەڵەبجە و ئەنفالکراوەکانمانە، یان چ لە پۆستێکی وەزارەتی دەرەوە بکەین بۆ کورد کە رۆژانە سوپای تورکیا و ئێران حورمـەت و سـەروەریی وڵاتەکەمـان دەشکێنن و گوند و مـاڵومـاڵاتمان بۆردمـان دەکەن، تورکیا نزیکەی (١٠) بنکەی سـەربازیی لە هـەرێمـەکەماندا چاندووە، پەرلەمـانی کوردسـتـان داوای کـردووە، دەبێت نەمێنن، هـەر مـاون و دوور نییە بەهێزتریش بکرێن. ئەگەر وەزیری دەرەوەی عێراق عەرەبێک بووایە، وروژاندنی دەیان پرسی وەها، ئاسانتر بوو بۆ کورد.

* لە پاش هەڵبژاردنی (٣/٧)، نەمانبینی کە سەرۆکایەتیی هەرێم هەنگاوی جـیـدی و بەپەلە و ئاشکرا بنێت بۆ نزیکبـوونـەوەی لە گـۆڕان و بەرەی ئۆپۆزسـیـۆن بەگشـتی، لـە کاتێکدا مـەسـەلەکـە هـاوپەیمانیـەتییـە لە بەغدا. ئاخۆ ئەم هەڵوێستـەی سـەرۆکـایەتیی هـەرێم، لـەبەر خـاتری یەکـێـتـیـیـە، یاخـۆ پارتی خـۆشـی هـەمـان بۆچوونی هەیە؟

– پێش هەڵبژاردنەکانی (٣/٧) و بۆ رۆژنامەی (رووداو)، تەمەننای ئەوەمان کرد کە هـەر دوای هەڵبـژاردنەکان، سـەرۆکی هـەرێم و پەرلەمـانی کوردسـتـان وەک مەرجەعیەت، لەگەڵ لایەنە براوەکان، واتا لیستی (کوردستانی و گۆڕان و یەکگرتوو و کۆمـەڵ) کـۆ بێـتـەوە و نـەخـشـە و سـتـراتیـجـیی کـورد لە بەغـدا بەمەرجەعیەت بکرێت، چونکە ئەو سەرۆکی هەرێمە و جگە لە لیستی دەسەڵات ئۆپۆزسـیـۆنیش هـەیە. دڵڕاگرتنی یەکێتی لەم بارەیەوە هۆکار نییـە، هـەروەها هەڵوێسـتی پارتیش. باسی وا هـەیە کـە دوای راگـەیاندنی بەرەنجـامـەکـان بە فەرمی موبادەرەی وا بکرێت، ئەمەش باشـە وەلێ باشتر وابوو زووتر بێت. ئەم گـشـتگـیـرییـە گـرفـتێکە، نەک هـەر ئەمـەش، بەڵکو تێگەیشـتن لە پرەنسـیـپی مـەرجـەعیـەت هێشـتا نەگەیشـتووە و هەسـتکردن و حیسـابکردن بۆ قۆناغی

دوای (٧/٢٥) و بوونی یاسایی ئۆپۆزسیۆن هێشتا کامڵ نییە. چەندە ئەم کێشەیەش ئەرکی سەرۆکی هەرێم بێت، ئەوەندەیش ئۆپۆزسیۆن بەرپرسیارە و ناکرێت بێدەنگ و بێ هەڵوێست بێت. ئەمە مافی خەڵکە کە دەنگیان پێ داون.

کاتی هاتووە، بیر لە مەرجەعیەت بکرێتەوە، مەرجەعیەتیش بەپێی یاسای ئێمە، پەرلەمانی کوردستانە و مادەیەکی روون هەیە کە دەڵێت پەرلەمان مەرجەعی خەڵکی کوردستانە و بەرپرسیارە بەرامبەر هەموو کێشە چارەنووسسازەکان. کێشەکانی ئێمەش لە بەغدا زۆربەی هەرە زۆری چارەنووسسازن، هەروەها بەپێی یاساش، سەرۆکی هەرێم بەرپرسە لەم هەرێمە، بۆیە من تەمەننام دەکرد هەر دوای هەڵبژاردن بە رۆژێک، سەرۆکی هەرێم دەعوەتی هەموو لایەنەکان بکات و گفتوگۆ لەسەر ئەو پێشهاتە تازەیە بکەن و هەر لەو بانگهێشتنەدا سەرۆکی هەرێم لێژنەیەکی لە لیستە براوەکانی هەڵبژاردن (لیستی هاوپەیمانی، گۆڕان، یەکگرتوو، کۆمەڵ) دروست بکردایە بۆ دارشتنی پرۆگرامێک بۆ چۆنیەتیی هەڵسوکەوت لە نێوان هەرێم و بەغدا و مەرجەعیەت و دوای ئەنجامی کۆتا ئەنجامی هەڵبژاردنەکەش کە لایەنە براوەکانی سەر ئاستی عێراق دەرکەوتن، لێژنەکە دیسان دابنیشتنایە و ئەو پرۆژەیەیان باشتر دیراسە بکردایە و دەشیانتوانی بیدەنە راگەیاندن بۆ ئەوەی لەلایەن خەڵکی کوردستانەوە زیاتر دەوڵەمەند بکرایە و دواتریش بنێردرایەتە پەرلەمانی کوردستان بۆ ئەوەی بەتێروتەسەلی زیاتر موناقەشە بکرایە و بووبووایە بە میساق و قانوونێک بۆ ئەوەی نوێنەرانی ئێمە پابەندی ئەو مەسەلەیە بن، بۆ ئەوەی پرسی کورد لە بەغدا رزگار بکەین لە میزاجییەت و حزبایەتیی تەسک و لە دەسەڵاتی تاکەکەس و بیکەینە پرسی میللەت و نەتەوەیەک. پێم وایە، ئێستاش کات ماوە، چونکە ئەوەی ئەمڕۆ گرینگە یەکڕیزیی ئێمەیە. من باوەڕم بەو دروشمە نییە کە ئێمە لە ناوەخۆ چەند ناکۆک بین ئاساییە، بەڵام بۆ بەغدا یەک بین، بۆچوونێکی دروست نییە، چۆن دەبێت لێرە خەڵک بگیرێت و بزر بکرێت و لە نەخۆشخانە خەڵک بڕفێنرێت و نانی خەڵک ببڕدرێت و تەعامولی فەوقی لەگەڵ لایەنە سیاسییەکانی براوە

بکرێت، هێشتاکە ئەنجامی کۆتاییی هەڵبژاردنەکە بڕیاری لەسەر نەدراوە و لایەنێکی سیاسی هەستێت پاڵێوراو بۆ سەرکۆمار دیاری بکات کە بەشی خەڵکی تریشی تێدایە، ئەم جۆرە ئیجرائاتانە ساردی دروست دەکەن.

* سەبارەت بەپێکهێنانی حکوومەتی داهاتووی عێراق. بەپێی هەندێک زانیاری، جۆرێک لە ناکۆکی لە نێوان پارتی و یەکێتیدا هەیە سەبارەت بە هاوپەیمانیەتی لەگەڵ لیستە شیعی و سوننەکان؛ بۆچوونێک لەناو پارتیدا پێی باشە، لەگەڵ لیستەکەی عەلاوی رێککەوتن بکرێت و بۆچوونێکیش لەناو یەکێتی پێی باشە، لەگەڵ لیستەکەی مالیکی؟

– لەناو لیستی عێراقییەدا، یان زۆرینەی پێکهاتەی لیستی عێراقییە، زۆرترینی شۆڤێنیزمی عەرەبی تێدا کۆ بووەتەوە، سەرسەختانە بەربەرەکانێی کورد دەکەن و ئاواتەخوازم لیستی عەلاوی رۆڵی سەرەکی نەبێت لە حکوومەتی داهاتوودا. لەم سەراو و دەراوەدا ئەمەریکا رۆڵی کاریگەری هەیە. ئەوان چەند (ساڵح جەبرێکیان) هەیە، وەلێ تا ئێستا (نووری سەعید)ێکیان بۆ پەیدا نەبووە. جیاوازی لە نێوان حزبە کوردستانییەکان لەمەڕ هاوپەیمانیەتی لەگەڵ ناوەند، ئەگەر هەبێت باش نییە.

* بۆچی لە خیتابی کوردیدا ئەوە هەست پێ دەکەین کە مەسەلەی بەشداربوون و نەبوونی کورد لە حکوومەتی بەغدادا شتێکە بڕاوەتەوە و هەر بەشدار دەبێت، پێت وایە، پێویستە بەهەر شەرت و مەرجێک ئێمە بەشدار بین لە حکوومەتی داهاتووی بەغدادا؟

– نەخێر، دەبێت بەشداریی کورد لەسەر سەوابتی پرسی کورد بێت. خۆ لە سەردەمەکانی پێش رژێمی سەدام و لە سەردەمی ئەویشدا کورد هەر بەشدار بووە لە دەسەڵاتی ناوەند و چەندان تەها محێدین و تەها جەزراوی و... هەبووە.

* بۆچوونتان لەسەر بەشداریکردنی بزووتنەوەی گۆڕان لە حکوومەتی داهاتووی عێراقدا چۆنە؟

– ئەوە مەسەلەیەکە پێوەندیدارە بەمەسەلەی لیستی دەسەلات و (مەرجەعیەت)ەوە، سەبارەت بەهەڵوێستیان لەمەڕ ئۆپۆزسیۆن و چۆنیەتیی بەشداری لە ناوەند، بەهەرحاڵ ئەو پرسە بەجێ هێڵراوە بۆ خودی گۆڕان.

* ئەگەر گۆڕان بەشداری لە حکوومەتی عێراقدا بکات. ئاخۆ نابێت بە بەشێک لەو سیستمە گەندەڵەی کە ئێستا لە ئارادایە؟

– گەندەڵی دیاردەیەکی سەرتاسەرییە لە عێراقدا و دیاردەیەکە ناتوانرێت، نکووڵیی لێ بکرێت، وەرنەگرتنی پۆست چارەسەر نییە بۆ گەندەڵی. بەشداری، بەندە بە یەکەتیی خیتاب و هەڵوێستی کورد لەمەڕ پرسەکەی و هەڵوێستی دەسەلاتی ناوەند سەبارەت بەو خیتابە.

* کەواتە لایەنگیری بەشداربوونی بزووتنەوەی گۆڕانی لە حکوومەتی عێراقدا؟

– پێش ئەوە، لایەنگیری بەشداریی کوردم، بەگۆڕانیشەوە. لایەنگیری حەسمکردنی پرسی کورد و ڕزگارکردنیم لە موحاسەسەی حزبی و تاکەکەسی و پۆست و ئیمتیازات.

* بۆچوونتان لەسەر ئەدای نزیک بەشەش مانگی کابینەی شەشەمی حکوومەتی هەرێم چۆنە، لە کاتێکدا هەندێک لە چاودێران پێیان وایە کە ئەم کابینەیە تا ئێستا نەیتوانیوە بە تەواوەتی هیچ خاڵێک لە بەرنامەکەی جێبەجێ بکات؟

– وتوومە و جەختیشی لێ دەکەمەوە کە کابینەی شەشەم، کابینەیەکی بێ بەرنامەیە، من مەبەستم بەرنامەیەکی روون و ئاشکرایە، نەک خیتابێک.

بەرنامـەی حکوومـەت، ئەو بەرنامـەیەیە کـە گـشت وەزیرەکـانی ئەنجـوومـەن بەشـدار بن لە دانانی و پەسندکـردنی و ناردنی بۆ پەرلەمـانی کوردسـتـان بۆ مـوناقەشـەکردن و تەسـدیقکردنی. کـە بەرنامەی فـەرمی نەبێت چی لە مـەزەندە بکرێت. بودجـەی ئەم کابینەیە گـەواهـی لە بێ بەرنامـەییی ئـەم کابینە دەدات. پێم وایە، ئەم حکوومـەتە نەچووەتە سـەر سکەی خۆی لە بەرنامـەی؛ کارکردن، خەرج.. هتد و هێشتا (خۆی بەغەریب و کاتی دەزانێت).

* یەکێک لەو شتانەی کە بەرپرسانی باڵای ئەم کابینەیە شانازیی پێوە دەکەن، مـەسـەلـەی شـەفـافیـەتی بودجـەیە. ئێـوە پێشـتریش بۆچوونـی تایبـەتتـان لەسـەر بودجـە هـەبوو. ئێـسـتـا و پاش ئەو مشتومڕەی ناو پەرلەمان، بۆچوونتان چۆنە؟

– لە مـێـژووی ئەم (١٨) سـاڵەی پەرلەمـانی کـوردسـتـاندا، یەکـەم جـارە ئۆپۆزسیۆنێکی خاوەن بەرنامە و بەرچاوڕوون و جەریئمان هەبێت و یەکێک لە شـاکارەکانی ئۆپۆزسـیۆن بـە ئیمـتیـاز، ورووژاندنی بودجـە و ئەو پێداگرتن و وردەکـارییە بـوو. مەبەسـتم لە ئۆپۆزسـیۆن (گۆڕان و کۆمـەڵ و یەکگرتوو)ە، بە راسـتی رۆڵێکی بەرچاویان هەبوو، بـەتایبـەتی نوێنەرانی گـۆڕان ئەزمـوونێکی نوێیـان هێنایـە کایەوە. خۆشـحـاڵم پاش (١٨) سـاڵ پەرلەمـانی کـوردسـتـان لە قـاڵبی پەنجـا بەپەنجـا دەرچێت، ئۆپۆزسـیـۆنـێکی بەرپرسـیـار و ورد و بەهەڵوێست بەدەرکەوێت.

ئەو بودجـەیە بودجەیەکی ناتەواوە و کـاتی خـۆی ناچار بـووم کە وەسفم کرد بە(سـەقـەت) و شـتی بـاشـی تێدایە، بەڵام زۆرجـار شـتی خـراپ شـتی بـاشـیش قـووت دەدات، بۆیە لەوانەبووم کـە زوو داوام کـرد، باشـترو دروسـتتـر وایە، ئەو بودجــەیە بگـەڕێتــەوە بۆ حکوومــەت و جــارێکی تـر بە سـوودوەرگـرتن لەو تێبینییانە پێیدا بچنەوە و بگەڕێتـەوە بۆ پەرلەمـان. ئەو بودجـەیە تەنیـا شـتی ناشەفافی تێدا نییە، بەڵکو یەکێک لە لایەنە خراپەکانی ئەوەیە کە یەکەم جارە لە رێگـەی بودجـەوە دەسـەڵاتـی کـارگـێـڕی تـەجـاوزی دەسـەڵاتی پـەرلەمـان و

دادوەری دەکات. لە مێژووی ئەم حکوومەتەی ئێمەدا نەبووە، ئەنجوومەنی وەزیران، بودجەی پەرلەمان بخەملێنێت.

* لە دوای ئەو رەخنە جیدییانەوە کە لەسەر بودجە گیراون، ئێستا بەشی پارتیش لە فراکسیۆنی کوردستانی، هاوڕان کە ئەم بودجەیە کەموکورتیی زۆری تیایە و پێویستە بگەڕێتەوە بۆ حکوومەت. ئەم گۆڕانە کە بەسەر تێڕوانینی بەشێک لە فراکسیۆنی کوردستانیدا هاتووە، چۆن دەبینیت؟

– ئەگەر وابێت، کارێکی باشیان کردووە و جێگەی خۆشحاڵییە، ئاواتەخوازم کوتلەی یەکێتیش ئەو هەقیقەتە بسەلمێنن.

* لە مێژووی حوکمڕانی هەرێمدا بزووتنەوی گۆڕان، توانی واقیعی بەرهەڵستکاری بچەسپێنێت و ئێستا ئەم بزووتنەوەیە دوو هەڵبژاردنی گرینگی تێ پەڕاندووە. بە ڕای ئێوە، پێویستە ئەم هێزە سیاسییە نوێیە چی بکات و چۆن خۆی رێک بخاتەوە، بۆ ئەوەی بۆ داهاتووش کاریگەریی پۆزەتیڤی بەسەر پرۆسەی سیاسییەوە هەبێت؟

– لە دوای (٧/٢٥)وە شتێکم لە میدیاکان بڵاو کردەوە و ئاماژەم بەوە دا کە ئیدی کاتی ئەوە هاتووە، برادەرانی گۆڕان لە گردەکە بێنە خوارەوە و گۆڕان لە ڕەوتەوە ببووە بە بزاڤ، کاتی ئەوە هاتووە، ناوەڕۆکی بزاڤ و قەوارەکەی ڕێکتر بکرێت. دوور نییە برایانی گۆڕان، ئەم کێشەیەیان چارەسەر کردبێت، وەلێ پانتاییەکی فراوانی شەقامی کوردستانی هێشتا ئەم بزاڤە بەبزاڤێکی (عفوی) لە قەڵەم دەدەن و سۆز و عاتیفە و بزاڤی عەفەوی تا سەر بۆ کەس ماڵ نییە. هەندێک گۆڕان بەوە تۆمەتبار دەکەن، گوایە (سواری شەپۆلی نارەزاییەکانی خەڵک بووە)، بەتەئکید وەزیفە و ئەرکی ئۆپۆزسیۆن ئەوەیە، سواری شەپۆلی نارەزاییەکانی خەڵک ببێت.

بوونی ئۆپۆزسیۆن بەندە بە نارەزاییی خەڵکەوە و لازم و مەلزوومی یەکن. شەپۆلی نارەزایی شەپۆلێکی هەمیشەییە و دووربینیی و زیرەکیی لەوەدایە کە زوو پێی بزانێت و بیقۆزێتەوە و سواری شەپۆلەکەی بێت و جڵەوەکەی بگرێت. نابێت شێواندنی ژیانی رێکخستن و حزبایەتی لە کوردستان، پاساو بێت بۆ هەڵهاتن لە ژیانی حزبایەتی و سیستمی رێکخستن. حزبایەتی و ژیانی حزبایەتی و رێکخستن، عەیب و عار نییە و تا ئێستاش عەقڵی بەشەریەت، لە غەیری حزب، هیچ ئامرازێکی تری نەدۆزیوەتەوە بۆ مەسەلەی رێکخستنی کۆمەڵایەتی و گۆرین و گۆرانکاری و ئاڵوگۆری دەسەڵات و رێکخستن و کۆکردنەوەی جەماوەر. ئەمرۆ گۆران بەرپرسە بەرامبەر ئەو رەوتەی کە خەڵک دەنگی پێ داوە و لە پشتیەتی. بەرپرسە بەرامبەر ئەو تەوژمەی کە بووەتە خواستی خەڵک.

* پێت وایە، پێویستە ئەم بزووتنەوەیە ئایدۆلۆجیای هەبێت، یان هەر بەرنامەیەکی نیشتمانی؟

– تۆ بڵێیت بزووتنەوەیەکی جیدیی هەبێت بەبێ ئایدۆلۆجیا و لەش بەبێ مێشک نابێت و هیچ شتێکیش نییە لە دنیادا پێوەندی بە بزووتنەوەی کۆمەڵایەتییەوە هەبێت و بێ ئایدۆلۆجیا بێت. ئایدۆلۆجیا مەنزوومەیەکی فیکریی روون و ئاشکرایە و موتەکامیل و رێنیشاندەر و نەخشەی رێگەیە بۆ ئەو دیاردانە و بەرنامەیش هەڵقوولاوی ئایدۆلوجییەتە.

تێبینی: ئەم دیدارە لە رۆژنامەی (رۆژنامە) ژمارە ٢٠١٠/٣/٢٤ و سایتی سبەی هەمان رۆژ بڵاو کراوەتەوە.

دیدار لەگەڵ ڕۆژنامەی "کۆمەڵ"

دڵشاد هەرتەلی: ٢٠١٠/٣/٢١

سیاسەتوان و یەکەم سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان جەوهەر نامیق سالم لە گفتوگۆیەکیدا لەگەڵ ڕۆژنامەی (کۆمەڵ)، تایبەت بەپرسی کورد لە دوای خولی نوێی پەرلەمانەوە لە بەغدا ئاماژە بەوە دەدات کە ناکرێ مامەڵەی سیاسیی کورد لەمەودوا وەکو ڕابردوو بێت، چونکە پێشتر وەرگرتنی پۆستی سیادی و بەرژەوەندیی حزبی و شەخسی لە پێشینەی داواکان بووە نەک پێداگیری لەسەر پرسە نەتەوەیی و چارەنووسسازەکان، ناوبراو پێی وایە گەر بەو شکڵەی ڕابردوو بمێنینەوە لە بەغدا باشتر وایە پێ لەسەر وەرگرتنی سەرۆکایەتیی کۆمار دانەگرینەوە، چونکە لە ڕووی سیاسی و مافە نەتەوایەتییەکانەوە کورد سوودی وەرنەگرتووە و پێویستە لەمەودوا پێوەندییەکانمان جیاواز بێت لە جاران.

لەلایەکی ترەوە جەوهەر نامیق دەڵێ:"سووربوون لەسەر پرسە ڕەواکانمان کارتێکی بەهێزە"، ئەم تەوەرانە و چەند پرسێکی بۆ داهاتووی کورد لە پەرلەمانی عێراق لەم گفتوگۆیەدا دەخوێنیتەوە.

* جیاوازیی ئەو فرە لیستییەی ئەمجارەی قەوارە کوردییەکان چییە، بۆ بەرگریکردن لە مافەکانی کورد لە بەغدا؟

- مەنەپۆڵی پارتی و یەکێتی لەمەڕ پرسی کورد لە ناوەند خاو دەکاتەوە، ڕۆڵی نوێنەرانمان ئەکتیڤتر دەکات، مامەڵەی کورد لەگەڵ ناوەند شەفافتر دەبێت، شەقامی کوردستانی بەئاگاتر دەبێت.

* تا چەند گرینگە کورد یەک هەڵوێست بێت؟

– زۆر گرینگە، بەتایبەتی لەمەڕ پرسە چارەنووسسازەکان، بۆ ئەمەش جیاوازیی ئەوتۆ بەدی ناکرێت لە پرۆگرامی هەڵبژاردنی ٢٠٠٩/٧/٢٥ و ٢٠١٠/٣/٧ گشت لایەنەکانی کوردی، واتە لیستی دەسەڵات و لیستەکانی ئۆپۆزسیۆن، مەزەندەی ئەوە دەکەم هەر چوارلایان لەو بارەیەوە کۆک بن، هەڵوێستی برایانی کۆمەڵ و یەکگرتوو، وەک هێزێکی دەرەوەی لیستی دەسەڵات لە خولی پێشووی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق، پێشینەیەکی زیندووە، سەبارەت بەیەک هەڵوێستیی کورد، ئەزموونێکە بۆ ئەو دوولایەنە، بۆ کورد مایەی شانازییە. مانەوەی ئەو هەڵوێستە و بەهێزکردنی زیاتر بەندە بەتێڕوانین و هەڵسوکەوتی لیستی دەسەڵات لەگەڵ لیستەکانی ئۆپۆزسیۆن لە هەرێم و لە بەغدا، گرینگیی یەک هەڵوێستی ئەمجارەی کورد پێویستترە، چونکە کۆمەڵێک گۆڕانکاری بەرێگەوەیە لە پێش هەموشیان، زیادبوونی رەوتی شۆڤێنیزم وەک قەوارە و ژمارە.

* ئاخۆ بەشداریکردنی لیستە کوردییەکان تا چەند گرینگە بۆ بەشداریکردن لە حکوومەت، هەروەک باس لەوە دەکرێت لە رابردوو وەرگرتنی ئەو پۆستانە هیچ ئیمتیازاتێکیان بۆ کورد نەبووە زیاتر بۆ شەخس بووە؟

– بەشداریی کورد لە هەرسێ دەسەڵاتەکانی ناوەند و گشت فەرمانگەکانی، یەک لە مافەکانی کوردە کە دەستوور زامنی کردووە، وەلێ هەموو مافەکانمان نییە، بەشداریی کورد لە حکوومەتی ناوەند گرینگە وەلێ تەنیا بۆ خۆی ئامانج نییە، بگرە ئامرازە، ئەزموونی ڕابردوومان زۆر پۆزەتیڤ نییە، من ناڵێم هیچ ئیمتیازاتێکیان بۆ کورد نەبوو وەلێ لە چەند لایەکەوە زیاتر سیفەتی کەسایەتی و سوودی تایبەتی پێوە دیاربوو، بۆیە لە هەندێ بواریدا بارگرانی بوون لەسەر پرسی کوردی و لەسەر خودی حزبەکانیان.

* پێتان وانییە لە ڕابردوودا زیاتر حزبایەتی کراوە؟

– زۆرجار حزبایەتیش نەکراوە، هەندێ لە نوێنەرانی ئەو حزبانە بەدەر لە پرۆگرامی حزبەکەیان یان پرۆگرامی لیستەکەیان هەڵسوکەوتیان کردووە، بەڵێ لەوێ حزبایەتی کراوە بەمانا عامەکەی، لەناو مانا عاماکەش هەندێ جار زیاتر بەرژەوەندیی تایبەتی خۆیان مەبەست بووە.

* ئەو هەڵانە چی بوون لە رابردوو کە نوێنەرانی کورد کردوویانە، بۆ ئەوەی ئەمجارە کورد بەو فرە لیستییەوە دووبارەی نەکاتەوە؟

– بێ پرۆگرامی، نەبوونی ئەولەویات، نەبوونی مەرجەعییەت، نەبوونی تەنسیق و هاوئاهەنگی لە نێوان نوێنەرانمان لە ناوەند و لە نێوان ئەوان و هەرێم، لەخۆباییبوونی ژمارەیەکی بەرچاوی ئەو نوێنەرانەو خۆبەزلزانینیان، لە ئاستی دەسەڵاتەکانی هەرێم، وەک بڵێیت ئەوان بەبازوو و توانای خۆیان گەیشتوونەتە ئەو پۆستانە. هەرکام لەوانە بێ پرس و ئیرادەی کوردستانییەکان نە دەگەیشتنە ئەو جێگەیانە و نە حیسابیشیان بۆ دەکرا، واتە بێ ئەو ئیرادەیە بەدەر لەو نوێنەرایەتییە، دەسەڵات و چارەنووسیان باشتر نەدەبوو لە کابرایەک وەک تەها محێدین و تەها جەزراوی و دەیان کوردی تری وەک ئەوان.

* زۆر باس لە وەرگرتنی پۆستی سەرکۆمار دەکرێت لەلایەن کوردەوە، تا چەند گرینگە بۆ کورد ئەو پۆستە لەلایەن مام جەلال تاڵەبانییەوە وەربگیرێت؟

– پۆستی سەرکۆمار یا هەر پۆستێکی تری سیادی یان غەیرە سیادی ناوەند گرینگە، چونکە وەکو گوتم ئەمە یەکێکە لە مافەکانمان، ئەگەر پۆستی سەرکۆمار وەکو ئەو دوو دەورەیەی تر پرۆتۆکۆڵی بێت، بەو شکڵەی کە پیادە دەکرا بەشبەحاڵی خۆم لەگەڵ ئەوە نیم کورد پێ دابگرێ لەسەر ئەو پۆستە،

ئەگەر ئەو پۆستە بەری کورد کەوتەوە و دەسەڵاتەکانی هەروەکو ئێستا بێت تەمەننا دەکەم بەڕێز تاڵەبانی پاڵێوراوی نەبێت ئەگەر پاڵێورا رەفزی بکات.

* لەم دواییەدا ئەیاد عەلاوی و سەرانی عەرەب سەردانی کوردستانیان کرد باس لەوە دەکرێت بەمەبەستی هاوپەیمانییە، ئاخۆ لیستی هاوپەیمانی بەبێ ئۆپۆزسیۆن دەتوانێ ئەو هاوپەیمانییە بکات، یاخۆ تا چەند گرینگە ئۆپۆزسیۆنیش بەشدار بێت؟

– وەک پرەنسیپ، هەر لیستێک لە هەرێم و ناوەند، ئازادە لە سەفا و مەروەی سیاسی و بەستنی هاوپەیمانیەتی، خسوسیەتی پرسی کورد و دابەشکردنی قەوارە کوردستانییەکان پاش ۲۰۰۹/۷/۲۵ و بەرەنجامی هەڵبژاردنەکان، ئیدی تاکرەویی لیستی کوردستانی سەبارەت بەپرسی کورد و رۆڵی کورد لە ناوەند بێ لە بەرچاوگرتنی هەرسێ لیستی ئۆپۆزسیۆن سەرەتایەکی باش نییە، بگرە رێگە والا دەکات بۆ ئۆپۆزسیۆنیش کە تاکرەوانە مامەڵە لەگەڵ قەوارە سیاسییەکانی ناوەند بکات، ئەمەش خزمەتی دۆزی کورد ناکات، بۆیە بەشداریی ئۆپۆزسیۆن شان بەشانی لیستی دەسەڵات زۆر گرینگە.

* لە ئێستادا بۆچوونی جیاواز هەیە لەسەر وەرگرتنی پۆستی سەرکۆمار، بەتایبەتی لەلایەن ئۆپۆزسیۆنەوە بۆچوونی جەنابت چییە، لەم بارەیەوە؟

– من تەئکید دەکەمەوە پۆستی سەرکۆمار بەو واقیعەی کە هەتا ئێستا هەیە، سوودێکی ئەوتۆی نەبووە بۆ پرسی کورد، بەپێچەوانەوە لە زۆر بواردا بارگرانییەک بووە. ئێمە پرسی میللەتێکمان هەیە، پرسی میللەتەکەش ئاشکرایە چییە، هەتاوەکو ئەو پرسە و خاڵە چەقیوەکانی یەک نەگرێتەوە لەگەڵ ئەو لایەنە سیاسییانەی زۆرینەن و حکوومەت دروست دەکەن

باسکردنی پۆستە سیادییەکان و بەشداری لە حکوومەت ئەهمیەتێکی ئەوتۆی نابێت، مەبەستم ئەوەیە کە پرسە هەڵپەسێراوەکان و پۆستەکان یەک پاکێتە.

* کورد لەسەر چ بنەمایەک گرینگە هاوپەیمانی بکات؟

– لەسەر بنەمای پرسی کورد و شەراکەت لە دەسەڵات، حەسمکردنی کێشە سەرەکییەکان، بەتایبەتی سنووری هەرێمی کوردستان، واتا چارەنووسی ناوچە دابڕاوەکان و ورد کردنەوەی پرەنسیپی فیدراڵییەت و باقیی مەسەلە هەڵپەسێراوەکان، من چەند جار وتوومە و تەئکیدیشی دەکەمەوە پرسی کورد بریتییە لە حەسمکردنی سنووری کوردستان، واتە ناوچە تەعریبکراوەکانمان، بەکورتی تەعامول لەگەڵ هێزە عەرەبییەکانی عێراق لەسەر بنەمای هاوولاتیی عێراقی و برایەتی، دەردی ئێمە تیمار ناکات، کورد گەل و نەتەوەیەکە هەروەک عەرەب گەل و نەتەوەیەکە، زۆر لە ماف و خواست و ئەرکەکانمان لە دەستوور تۆمار کراوە، وەک دوو شەریک و دوو برا بە روون و ئاشکرا و راشکاوانە لەیەک حاڵی بین و پرسەکەمان رزگار کەین لە گەمەی موحاسەسەی حزبایەتی و بازاڕی رۆژ و میزاجییەت، برامان برای و کیسەمان جیایی.

* هەروەک دەزانین لە حکوومەتەکانی رابردوو مادەی ١٤٠ جێبەجێ نەکرا، لە ئێستاشدا سوننەکان بەهێز بوون و وەک دەزانین بەپێی ئەنجامە بەراییەکان لیستەکەی عەلاوی سەرکەوتنی بەدەست هێناوە لە کەرکووک تێروانینی جەنابت چییە، لەبارەی جێبەجێکردنی ئەم مادە و داهاتووی کەرکووک؟

– هەڵسوکەوت و مامەڵەی هەردوولا، واتە لایەنی کوردستانی و هێزەکانی زۆرینەی عەرەبی عێراق، لەساڵی ٢٠٠٤ تاکو ئێستا لەمەڕ مادەی ١٤٠ لە ئاستی پێویست نەبوون، تەمەننا ناکەم لیستی عەلاوی زۆرینەی هێنابێت لە کەرکووک، ئەگەر مامەڵەی لایەنی کوردستانی بەهەمان شێوە و شێوازی

ئێستا بێت ئەوە گەشبین نیم.

* هەروەک باس دەکرێت پێگەی کورد ئەمجارە بێهێزترە وەک ئەوە لە رابردوو دەبێت لەم حاڵەتەدا کورد چ کارتێکی لە دەست بێ بۆ بەدەستهێنانی مافە بەدەستنەهاتووەکانی؟

– کورد بەهێزە، کورد فاکتەرێکی سەرەکییە لەم وڵاتە، بەڵام ئەوەی کە بێهێزی کردووە ڕارا و بێ ئیرادەیی دەسەڵاتە، گرێدانی پرسی کوردە بە ئەجێندای غەیرە کورد، ئەولەویات بۆ پۆست و ئیمتیازات لەوەی بۆ پرسەکەی، لایەنەکانی ناوەندی بەغدا لەمێژەوە لەوانە گەیشتوونە، بۆیە دەبینین بۆ دەسکەوت و ئیمتیازاتی تایبەتی زۆر زۆر سەخین، کەچی بۆ پرسی کورد زۆر بەخیلن، من تەمەننا دەکەم ئەمجارە لە رێگەی ئۆپۆزسیۆنەوە ئەم بابەتە راست بکرێتەوە، ئێمە سوور بین لەگەڵ ناوەند سەبارەت بەپرسی کورد و دەستکەوتەکانی کورد و مافی کورد، با ناوەند سەخی نەبێت لە ئیمتیازاتی تایبەتی و شەخسی، بەنەتەوایەتیکردنی پرسی کورد و بەلاوەنانی هاووڵاتیبوون سەرەتایەکی گرینگە، ئەو دەم پرەنسیپی هاووڵاتیبوونی کورد دروستە کە کورد خاوەن سنووری دیاریکراوی خۆی بێت لەسەر خاک و نیشتمانی مێژوویی و جوگرافیایی خۆی، فیدراڵییەت کە لەسەر ئەساسی دوو نەتەوە بێت نەک ناوەندێکی بەهێز و هەرێمێکی پاشکۆ، چاو لە دەستی ناوەند بێت، خاوەن ئیرادە و دەسەڵاتی خۆی نەبێت. یادگارییەکانی کورد لە دەسەڵاتە یەک لە دوا یەکەکانی ناوەندی بەغدا بەئەمەی ئێستاشەوە پر لە تاڵی و تفتییە، ئەمانە کوردیان جینۆساید کردووە دەستیان بڕوات دەیکەنەوە، دەبێت چی کارت لەمە بەهێزتر بێت بۆ کورد، بەکورتی یەکڕیزی و سووربوون لەسەر پرسە ڕەواکانمان کارتێکی بەهێزترە.

تێبینی: ئەم دیمانەیە لە ڕۆژنامەی کۆمەڵ لە ٢٠١٠/٣/٢١ بڵاو کراوەتەوە.

دیدار لەگەڵ رۆژنامەی "رووداو"

جەوهەر نامیق سالم، سیاسەتوان و سەرۆکی پێشووتری پەرلەمانی هەرێمی کوردستان، لەبارەی ئەنجامەکانی هەڵبژاردن و میکانیزمی دروستکردنی یەک گوتاریی کورد لە بەغدا، وەڵامی چەند پرسیارێکی (رووداو)ی دایەوە:

* چاوەڕوانی چ دەکەیت لە ئەنجامی هەڵبژاردنەکانی ئەمجارە، پێت وایە پێگەی گۆڕان و حزبە ئیسلامییەکان چی بەسەر بێت؟

– بەگشتی مەزەندەی ئەوە دەکرێت کە نوێنەرانی ئەو لایەنانە، ئەگەر دەنگی زیاتر نەهێنن، ئەوە بە (رێژە) دەنگیان لەوەی ٢٠٠٩/٧/٢٥ کەمتر نابێ.

* پێت وایە بەتێپەڕبوونی کات پێگەی حزبە دەسەڵاتدارەکان روو لە لاوازبوون دەکات؟

– کات دوو دەمە، بینیمان لە ماوەی ١٩ ساڵی حوکمڕانی هەردوو حزبی دەسەڵاتدار (پارتی و یەکێتی)، لە سەرەتادا لە کوێ بوون لە ٢٠٠٩/٧/٢٥ گەیشتنە کوێ و چ چاوەڕوانیان دەکات لەم هەڵبژاردنە و ئەوانەی کە بەرێگەوەن. کات و هەل زۆر لە بەرژەوەندیی ئەو دوولایەنە بوو، وەلێ لە ئاستی پرسی کورد وەکو پێویست هەلەکانیان نەقۆزتەوە، نە بیریان لە کاتیش کردەوە، سەبارەت بەبارودۆخی ناوەخۆی خۆیان، بەپێچەوانەوە وا دەیانبرێت. ئێستا لاوازن. ئەگەر بەردەوام بن لەسەر ئەم سیاسەتە گومان نییە لاوازتر دەبن.

* پێت وایە دوای هەڵبژاردن هاوپەیمانیی پارتی و یەکێتی هیچ گۆڕانێکی بەسەردا بێت؟

– پێمان خۆشە رێککەوتن و تەبایی، لەنێوان گشت لایەنەکانی ئەم هەرێمە

تۆکمە و فراوانتر بێت زۆریش پێویستە. هاوپەیمانیەتیی سیاسی گوزارشتە لە بەرژەوەندی. بەرژەوەندیش بەندە بەتەرازووی هێــز، تەرازووی هێــزیش لە گۆڕاندایە. لووتکەی دەسەڵاتی ئەم دوو حزبە خۆیان تەقدیری بەرژەوەندیی خۆیان دەکەن و تەرازووی هێزی خۆیان هەڵدەسەنگێنن، گۆڕین و گۆڕان سروشتییە.

* ئەگەر هەیە کە ئەم دووری و قسە لەسەر یەکترکردنەی نێوان گۆڕان و هاوپەیمانیی کوردستان بەتایبەتی یەکێتی، ببێتە هۆی دروست بوونی دوو گوتاری جیاواز لە بەغدا کە زیان بەکورد بگەیەنێ؟

– گوتاری هەڵمەتەکانی هەڵبژاردن، قەبارە و قەوارە و سنووری خۆی هەیە، گرینگەکە ئەوەیە دوای هەڵبژاردن چی دەکرێت. بەرنامە و گوتاری هەموو لایەنەکانی ململانێ، بەدەر لە بارودۆخی ماوەی هەڵمەتەکانی هەڵبژاردنەکان، کۆکە لەسەر یەک هەڵوێستی لە ئاستی پرسە چارەنووسسازەکانمان لە ناوەندی بەغدا.

* یەک گوتاری لە بەغدا، یەک ئەجێندای رێککەوتن لەسەرکراوی پێویستە، پێویستە کێ ئەو کارنامە و ئەجێندا نیشتمانییەی کوردستان دیاری بکات و پێشنیاز دەکەی چ خاڵێکی تێدا بێت؟

– لە ئاستی نوێنەرایەتیی خەڵک پەرلەمانی کوردستان و سەرۆکی هەرێمی کوردستان، راستەوخۆ ئەو مەرجەعییەتەیە بۆ ئێستا و بە هاوئاهەنگی و راوێژ و تەنسیق لەگەڵ لایەنە براوەکانی هەڵبژاردنەکانی ٢٠١٠/٣/٧، بەرپرسیارن لە پرسە چارەنووسسازەکانی خەڵکی کوردستان. دیاریکردنی کارنامە و ئەجێندای نیشتمانی و بنەماکانی هاوئاهەنگی و تەنسیقی لایەنە کوردستانییەکان لە بەغدا، لە بەرنامەی هەڵبژاردنەکانی لایەنەکان بە ڕوونی بەدی دەکرێت.

چاوپێکەوتن لەگەڵ رۆژنامەی "هاوڵاتی"

* وەک دەبینرێت رەوشی سیاسیی عێراق بەشێوەیەکی گشتی روو لە گۆرانکارییە، سوننەکان بە هێزەوە بەشداری لە هەڵبژاردنەکاندا دەکەن، شیعەکان تا رادەیەک لەیەک ترازاون، ئۆپۆزسیۆنی هەیە و بەلیستی جیا بەشدار دەبێت، ئاخۆ لاتان وایە ئەمە بەئاراستەی دیموکراتیدا دەروات یان بەئاراستەی توندوتیژی؟

– گۆران و گۆرانکاری سوننەتی ژیانە، هەردەم بەرەو پێشەوە دەروات، ئەنجامدان و ئەنجامی هەڵبژاردنەکان لە عێراقدا، بەهەموو کەموکورتییەکانیەوە، بەگشتی، گەواهی لەو رەوتە دەدات. پێش ۲۰۰۳ دەسەڵاتێکی شۆڤێنی و رەگەزپەرست و گشتگیری و فاشی حاکمیەتی عێراقی بەدەستەوە بوو. بیر و بۆچوون و روحیەتی فاشییەت و رەگەزپەرستی و تاکرەوی ناوەرۆکی سیستەمەکەی بوو. دوای ۲۰۰۳ دەسەڵاتی فاشییەت، وەک سیستەم و هێما لەناوبرا، دەستپێکی قۆناغی فرەیی و یەکتر قەبووڵکردن و کراوە بەسەر یەکتر دەستی پێ کرد. بۆ گەیشتن بەدەسەڵات: هەڵبژاردن بووە ئامراز، سندووقی دەنگدان سەنگی مەحەک، دیموکراتییەت ئامانج، دەستوور حەکەم. بۆیە هەڵبژاردنەکان، بەگشتی، هەنگاو و هەوڵێکە لەسەر هێڵی سەرەکیی دەسپێکی ئەو پرۆسەیە. بەو پێیەی دیاردەی فرە لایەنی و فرە لیستی و دەرفەت رەخسان بۆ راکێشانی خەڵک بۆ سەر سندووقی دەنگدان و راهێنانیان بەو کولتوورە، وەک ئەمرازێک بۆ ئەمدەست و ئەودەستکردنی دەسەڵات، یەک لە بنەماکانی ئەو پرۆسەیە نەک هەمووی.

هەڵبژاردنەکانی (٣/٧) تەکانێکی ترە بۆ قووڵکردنەوەی ئاستی هۆشیاری و رۆشنبیریی عێراقییەکان و پانتاییی ئازادییەکان و سەلماندنی گرینگیی دەنگدەران و هەڵبژاردن و پێداچوونە بە ڕێزبەندیی هێزە ڕکابەرەکان. راستە (سوننە)کان بە هەموو قەوارە و دید و بۆچوونیان لە حاڵەتی گردبوونەوەدان، ئیدارەی ئەمەریکایی و زۆرێک لە هێزە ئیقلیمییەکان پشتگیر و هاوکاریانن، وەلێ پاش بڕیارەکانی (دەستەی لێپرسینەوە و دادوەری) و دوا بڕیاری دەستەی تێهەڵچوونەوە، سەبارەت بەهەندێ لە هێماکانی بەعسی ناو لایەنەکانیان، شیمانەی پاشەکشێی هەندێ لەو لایەنانەی لێ دەکرێت. پاشەکشێی ئەم توخمانە لەم هەڵبژاردنە، شیمانەی زیادبوونی توندوتیژیی بەدواوەیە، وەلێ گومان نییە ئەگەر هەڵبژاردنەکان بە شەفافیەت و دوور لە دەستتێوەردان و تەزویر بەڕێوە چوو، سەرمایەگوزارێکی ترە بەرەو پێشەوە. باوەڕ ناکەم کشانەوەی هەندێ توخمی بەناو (سوننە) تەئسیر لە میسداقیەتی هەڵبژاردنەکان بکات، یان بەرەنجامی ئەم هەڵبژاردنە ببێتە مایەی گۆڕانکارییەکی دراماتیکی لە ڕێزبەندیی هێز و پێکهاتەکان و لە نەخشەی سیاسیی عێراق. چونکە ئەو هێزانەی کە لە پشتی توندوتیژی و گەڕانەوەی عێراقن بۆ دۆخی پێش ٢٠٠٣ (چ لە دەرەوەی پرۆسەی سیاسیی ئێستا و چ لە ناوەوەی)، هەڵوێستیان تاکو حەدێک نەگۆڕە، سازشکردن لەگەڵ ئەم جۆرە هێزانە زیانگەیێنە. کشانەوەیان لە هەڵبژاردن و پرۆسەی سیاسی زیاتر گۆشەگیرتریان دەکات. لایەنی (عەرەبی شیعە) بەرەچاوکردنی هەڵبژاردنەکانی پێشوو، جۆرە ڕێزبەندییەکی نوێیان پێوە دیارە، هەر هەمان شت لایەنی کوردستانیش. ئەگەر لایەنی (عەرەبی سوننە) هێشتا لە گێژاوی ناسنامە و ڕێزبەندیی هێز و مەرجەعییەت کێشەیان هەیە، دوو لایەنەکەی تر (شیعە و کورد)، بە جیاوازیی دید و بۆچوونیان، سەبارەت بە چۆنیەتیی ئیدارەکردنی ململانێیەکان و ئالیەتی کارکردن خاوەن مەرجەعییەتن، بەتایبەتی لە پرسە ستراتیجی و چارەنووسسازەکانیاندا. (شیعەکان) مەرجەعیەتی مەزهەبی، لایەنی (کوردستانی) بنەما سەرەکییەکانی پرسە

ڕەواکانی کوردە، کە وا خەریکە حەسمی بکەوێتە لای پەرلەمانی کوردستانەوە.

توندوتیژی، دیاردەیەکە لە دێرزەمانەوە یەقەی ئەم (العراق)ەی گرتووە، پاش ٢٠٠٣، ڕەوت و شێوەو شێوازێکی تری گرتووەتە بەر. بەکورتی تا (بەعس) و سێبەرەکانی بەعسی فاشی بنبڕ نەکرێت وەک نازی و فاشییەکان ریشەهەڵکێش و قەدەغە نەکرێت، پرسی کورد لەسەر بنەمای بڕیاری مافی چارەنووس حەسم نەکرێت، ئەمەریکا بەم قەوارە و شێوەیە لە عێراقدا بمێنێتەوەو بەردەوام بێت لەسەر ئەو سیاسەتەی کە تاکو ئێستا لە سەری دەڕوات، توندوتیژی بەشێوەیەک لە شێوەکانی هەر بەردەوام دەبێت.

* کوردستان سەربارى ئەوەی کە تا ڕادەیەکی زۆر تەوژمی ململانێکان و بەشداریی هەڵبژاردن گەرمییەک بەخۆیەوە دەبینێت، بەڵام بەپێچەوانەی ئەوەوە ڕەئیەک هەیە کە لای وایە کورد وەک سالانی پێشوو نابێتەوە بەخاوەن ئەو هێزەی کە هەیبووە، ڕای ئێوە لەو بارەوە چییە؟

– هەموو ڕەهەندەکان بەو ئاراستەیەیە، وەلێ راستییەک هەیە نابێت لەبەرچاو نەگیرێت ئەوەش ئەوەیە کە هەرچەندە زیادبوونی کورسییەکانی کورد لە ئەنجوومەنی نوێنەرانی ناوەند گرینگە و ئەهەمیەتی خۆی هەیە بەهەموو سیاقاتێک وەلێ هەتاکو ئەگەر هاتوو ئەمجارە لە جاری پێشووش زیاتر بێت، هیچ شتێکی ئەوتۆی (جیدی) و (گرینگ) لە کێشە سەرەکییەکانی کورد ناگۆڕێت ئەوەیش لەبەر دوو هۆکار:

خۆبەستنەوەی لایەنی کوردستانی سەبارەت بەپرسی کورد، لە بەغدا، هەر لە سەرەتاوە تاکو ئێستا، بە رەنسیپی هاووڵاتی و چرکردنەوەی لە چوارچێوەی حزب و هێما، مەودای مناوەرەی لایەنی کوردستانی تەسک کردووەتەوە زۆرجاریش چەقبەست. لەو باوەڕەدام یەک لە بەرەنجامەکانی گرینگیی هەڵبژاردنی (٣/٧)، گۆڕینی ئەو واقیعەیە واتە (لە هاووڵاتی و

حزبیبوونی پرسی کورد) بۆ بە (نەتەوایەتیکردنی) ئەو پرسە.

تاکو ئێستا، بەوتنی خودی سەرانی لیستی کوردستانی، پێوەندییەکانی لەگەڵ لایەنەکانی عێراقی لەسەر ئەساسی (تەوافق)ە. ئەم پرەنسیپە لە دوولاوە لاوازە، یەکەمیان: لە رووی یاساییەوە و لە دەستووردا شتێک نییە بە ناوی (تەوافق) جگە لە مافی زۆرینەی دەنگدەرانی (٣) پارێزگا و ئەویش لە کاتی هەمواركردنی دەستوور. گومان نییە مافێکی گرینگە وەلێ تیغێکی دوودەمە، سەرەڕای ئەوەش لە کاتی خزاندنی مادەی ١٤٢، کە پێوەندیی بە چۆنیەتیی هەموار و چاکسازیکردنی دەستوورەوە هەیە، بە برگەی دووەمی مەرجی (یەک پاکێت)ی داناوە، (چاکسازی و هەموارکردن)ی دەستوور زیاتر (جامد)تر کردووە. بۆیە لە واقیعدا ئەو (تەوافوقە)ی کە هەیە، دیاردەیەکی ئیستسنائی تاکو رادەیەک (فەوقی) و (میزاج)ی حزبی و تایفەگەری و تاکەکەسییە، لەوەی (تەوافوق)ێکی دەستووری و دیکۆمێنتکراوی نەتەوایەتیی زامنکراو بێت، واتە (تەوافوق) لە نێوان (کورد و عەرەب) وەکو دوو نەتەوە و گەلی (شەریک) نەک (مشارک)، (یەکسان) نەک (پەراوێز)کراو و (گومانلێکراو). مەزەندەی ئەوە دەکەین، خولی داهاتووی ئەنجوومەنی نوێنەرانی العراق، سەبارەت بە کورد، خولێکی جیاواز دەبێت لە دوو خولەکەی تر. کورسییەکانی کورد کەمتر دەبێت و رۆڵی لایەنەکانی کوردستانی ئەکتیڤتر دەبێت. زیادبوونی کورسییەکانی (سوننە) و هەڵوێستی توندرۆکانی غەیرە کورد، پاڵپەستۆیەکی چاوەڕوانکراوە لەسەر پرسی کورد وەلێ حەدییەتی لایەنی کوردستانی لەمەڕ پرسە چارەنووسسازەکان و پێداگرتنیان لەسەر حەسمکردنیان، گۆڕین لە ریزبەندییەکانی هێزەکانی (شیعە و سوننە)، زامنی بەرپەرچدانەوەی ئەو پاڵپەستۆیەن. لەو باوەڕەدام هێزی کورد لە بەغدا، بەند نییە بە ژمارەی کورسییەکان، بگرە زیاتر بەندە بە یەکەتیی هەڵوێستیان، یەک هەڵوێستییش بەندە بەدەست هەڵگرتنی لووتکەی دەسەڵاتی (پارتی و یەکێتی) لە قۆرخکردنی دەسەڵات و تاکرەویان لە مامەڵەکردنی لەگەڵ پرسی کورد لە پشت گەل و نوێنەرانی و رزگارکردنی ئەو پرسە لە

بەکارهێنانی بۆ ئەجیندای غەیرە کورد. سەرەڕای هەر هەموو ئەمانە، نوێنەری کورد بۆ خولی داهاتوو، دەچنە سەر کۆمەڵێک گیروگرفت و پرسێکی گرینگ زۆری هەڵپەسێراو (چ لەبەر بارودۆخە و چ لە کەمتەرخەمیی نوێنەرمان) لەوانە: مانەوەی ناوچە تەعریبکراوەکان و مادەی ١٤٠ و سنووری هەرێم، یەکلاکردنەوەی پرەنسیپی فیدراڵییەت، دەسەڵاتەکانی هەرێم، ئەنجوومەنی هەرێمەکان، پێشمەرگە، زبانی کوردی، نوێنەرایەتیی کورد لە داوودەزگاکانی ناوەند و پێوەندیی دەرەوە، سەروەت و سامان و کێشەی نەوت و گاز، رێژەی کورد لە سوپا و دەزگا ئەمنییەکانی ناوەند.. تاد، هەر هەموو ئەمانە لەگەڵ سیاسەتی دووفاقەی ئەمەریکا و بەهێزبوونی دەسەڵاتی ناوەند، تەحەداگەلێکی کەم نین و نوێنەرانمان دەخاتە بەردەم بەرپرسیاریەتێکی گەورەوە.

* پێشبینیی چی دەکەیت لە هەڵبژاردنەوەی سەرکۆماری عێراق لاتان وایە ئەو پۆستە بەر کورد دەکەوێت؟

– دوای قۆناخی (رزگاری)ی عێراق (٢٠٠٣)، تاکو ئێستا ئەولەویاتی زۆرێک لەلایەنی فەرمیی کوردی رووی لە پۆست و ئیمتیازاتی پۆستە. گومان نییە پۆست گرینگە و لە مافە بنەڕەتییەکانی کوردە. تۆ بڵێیت کوردێک هەبێت خۆشحاڵ نەبێت بەوەی کە کوردێک سەرکۆماری عێراق بێت یان لە پۆستی تری سیادیی ناوەندی بەغدا بێت. وەلێ (پۆست) (ئامانج) نییە بگرە (ئامراز)ە لە پێناو (ئامانج). (ئامانج)یش پرسی کوردە. هەڵبژاردنی ٢٠١٠/٣/٧ چەند دیاردەیەکی لێ دەکەوێتەوە، کە ڕاستەخۆ یان ناڕاستەوخۆ تەئسیر لەسەر ئەو پۆستە و پرسی تریش دەکات لەوانە:

گۆڕینی تەرازووی هێزە، لە نێوان هەرسێ پێکهاتە سەرەکییەکەی عێراق: (عەرەبی شیعە، عەرەبی سوننە، کورد)، لەمەشدا مەزەندە دەکرێت لایەنی (سوننە) بە گوڕ و تینێکی ترەوە بێنە مەیدان، بە هێز و بەژمارەی کورسی (ئەگەر لە نێوانیاندا پاشەکشێ روو نەدات).

گۆڕین لە ڕێزبەندیی لایەنەکانی نێو هەر پێکهاتەیەک لەو پێکهاتانە. لەمەش لایەنی کوردستانی بەشی بەرچاوی بەردەکەوێت.

ئەم دوو دیاردەیە وا دەکات هەم لە ئاستی پێکهاتەکان و هەم لەنێو خودی لایەنەکانی پێکهاتەکان، بەپۆستە سیاسییەکانەوە بچنەوە. لەمەش پۆستی سەرکۆمار و ئەوانی تری سیادی قابیلی ئاڵوگۆڕە، بۆ نموونە لەمێژەوە لایەنی سوننە داکۆکی لەسەر پۆستی سەرکۆمار دەکەن.

بەهەرحاڵ لایەنی کوردی لە پاش ٢٠٠٣وە، پۆستی جێگری سەرکۆمار و پاشتر سەرکۆمار و وەزیری دەرەوە و جێگری سەرۆک وەزیران و سوپاسالار و سەرۆکی هەواڵگریی عێراق.. تاد بەرکەوتبوو، بە ئیقراری خۆیان هەموو توانای خۆیان تەرخان کردبوو بۆ دامەزراندنەوە و بەهێزکردنی (العراق)ی (هیوا و ئاشتی)، کەچی هەر بۆ نموونە: لە دامەزراندنەوەی سوپای عێراق بەشی کورد کەمترە لە (٩٪)، دەبوو کەمتر نەبێت لە (٢٥٪). چەندان بنکەی سەربازیی سوپای تورکیا لە قووڵاییی ولاتەکەماندا جێگیر بووە و سەرەڕمی تاوانەکانیان دەرهەق بەخاکی کوردستان ساڵانێکە بەردەوامە، سوپای تورکیا و ئێران، تۆپبارانی خەڵکە سڤیل و بێ تاوانەکانی گوند و شارۆکەکانی سەر سنوورەکانمان دەکەن، کەچی خاوەن پۆستە سیادییەکانمان ورتەیان لێوە نایەت، ئەگەر جارێکیش دەنگیان لێوە بێت ئەوە تەنیا بۆ لە کۆڵکردنەوەیە. هێشتا لە عێراقی (نوێ) و هیوا و ئاشتی کار بە چەندان ڕێککەوتنی ئەمنیی ئیقلیمی دژ بەکورد دەکرێت، کەچی بێدەنگن لێی، یەک فیرقەی کاملی سەربازی عێراق حەرەکەتی پێ دەکرێت، بۆ قووڵاییی ناوچە تەعریبکراوەکانمان لەلایەن سەرۆک وەزیران و وەزیری بەرەڤانی، کەچی نە سەرکۆمار و جێگری سەرۆک وەزیران و نە سوپاسالار و نە سەرۆکی هەواڵگریی عێراق ورتەیان لێوە دێت، کە دەبێتە سکەنداڵ، سووک و ئاسان دەڵێن بێ ئاگا بووین. تانک و زرێپۆش و سەربازی ئەمەریکای (هاوپەیمان) دەکەوتنە پێش ڕەگەزپەرست و شۆڤێنییەک وەک (نجێفی) دەیبەنە تەلکێف و ئەلقۆش.. تاد، بەدەر لە ویست و خواستی لایەنی کوردستانی، کەچی لایەنی

کوردستانی دەڵێن (دۆستەکەمان) حەز لە (گاڵتەوگەپ دەکات)، کە سازش بەلایەنی کوردستانی دەکەن لەسەر کورسییەکانی پەرلەمانی عێراق، دەڵێن عەیب نییە داوایەکی پیاوێکی زەریف و گەورەی وەک (بایدن) رەت بکرێتەوە. بەقسەی خودی جەنابی سەرکۆمار لە دەرماڵە و برە پارەی ژێر دەستی بە درێژایی ساڵی ٢٠٠٩، تەنیا (٥٪)ی بۆ کوردستانییەکان خەرج کردووە و باقیی بۆ غەیرە کورد بووە، بەهەموو پێوەرێک دەبوایە بەشی کوردستانییەکان کەمتر نەبێت لە (٣٠-٢٥٪)، کەتنی پەسندکردنی یاسای هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق ژمارە (١٦) ساڵی ٢٠٠٥ی هەموارکراو، ئەگەر ڤیتۆی هاشمی نەبووایە خۆ لە ئەنجوومەنی وەزیران و نوێنەران و سەرۆکایەتیی کۆمار دەرباز بووبوو.! پرسە چارەنووسسازەکانمان کە زۆربەی هەرە زۆری بەهەڵپەسراوی ماوەتەوە هەروەک پێشتر ئاماژەم بۆ دان. سەرکۆمارێک (بەپێی دەستوور دەسەڵاتەکانی پرۆتۆکۆلییە) یان هەر پۆستێکی تر بەو دۆخە کە تێدا کاری تێدا دەکەن یان بەو رۆڵ و هەڵسوکەوتە، تۆ بڵێیت شایستەی ئەو بێت لایەنی کوردستانی بیخاتە سەرەوەی سەری ئەولەویاتی خۆی..؟؟ پۆستێکی پرۆتۆکۆلی وا (سەرکۆمار) زیاتر بارگرانییە لەسەر پرسی کورد. ئەگەر هەر وابێت بەشبەحاڵی خۆم لەگەڵ ئەوە نیم لایەنی کوردستانی ئەوەندە حیسابی بۆ بکات.

* بۆچوونێک هەیە لەسەر ئەوەی کە گۆڕانکارییەکان ئەو شیمانە بەهێز دەکەن کە جێگۆڕکێ بەسەر پێوەندیی لایەنە سیاسییەکاندا دێت، ئێوە لاتان وایە ئەو ئاستە جێگۆڕکێ دێتە پێشەوە کە لایەنە کوردییەکان دابەش بکات بەسەر لایەنە غەیرە کوردییەکاندا؟

– وەکو پرەنسیپ مەزەندەی ئەوە ناکەم لەبەر چەندان هۆکار لەوانە: گشت لایەنەکانی کوردستانی رێکن لەسەر خاڵە سەرەکییەکانی پرسی کورد: ناوچە دابڕاوەکان و چارەنووسی ١٤٠، فیدرالییەت، ماف و دەسەڵاتەکانی

کوردستانییەکان. سەروەت و سامان و هێزی پێشمەرگە.. تاد، بەکورتی لە دەستووری هەمیشەییی عێراق. ئەمەش کەم یان زۆر لە پرۆگرامی ئەو لایەنانە بەزەقی دیارە. هەڵوێستی ئۆپۆزسیۆن لە پاش ٢٠٠٩/٧/٢٥ سەبارەت بەپرسە چارەنووسسازەکان: چ لە پەرلەمانی کوردستان و چ لە ئەنجوومەنی نوێنەران، لیستی (گۆڕان) و لیستی برایانی (یەکگرتوو)ی ئیسلامی بەتایبەتی لە کاتی هەمواركردنی یاسای هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق لە ٢٠٠٩/١٢/٦، جێگەی خۆشحاڵی و نیشتمانپەروەرییە، ئەوەی ئەو هەڵوێستانە دەخاتە خانەی موزایەدات، کورتبینی و هەڵهاتنە لە راستییەکان. بۆیە شیمانەی دوو سەنگەری لە ناوەند بەو پێیە وارید نییە. ئەو کاتە دەبێت مەزەندەی شیمانەی وا بکەین کە لایەنێک سازش لەسەر پرسە چارەنووسسازەکانمان بکات. سازشیش لەسەر پرەنسیپە چارەنووسسازەکان هەردەم مەحکوم کراوە.

تێبینی: ئەم بابەتە لە رۆژنامەی (هاوڵاتی) ژمارە (٦٠٣) لە ٢٠١٠/٢/١٧، سایتی هاوڵاتی و سایتی کلاورۆژنەش بڵاو کرایەوە.

دیدار لەگەڵ کۆواری (لڤین)

جەوهەر نامیق، سکرتێری پێشووی مەکتەبی سیاسیی پارتی لە دیدارێکی تایبەتی لڤیندا باس لە ئەنجامدانی ریفۆرم لەناو پارتی دەکات و پێی وایە ئەگەر رەوشی پارتی وا بڕوات لە پرۆسەی هەڵبژاردنێکی ئازاد و شەفافدا هیچ گرەنتییەک نییە کە بتوانێ لە ئاستی رێژەی ئێستای بمێنێتەوە.

* زۆرجار باس لەوە دەکرێت کە تەواوی حزب و هێزە سیاسییەکانی هەرێم پێویستییان بەجێبەجێکردنی بەرنامەی ریفۆرم هەیە بۆ ئەوەی وەک هێزێکی کاریگەر بتوانن لە گۆڕەپانی سیاسیی هەرێمی کوردستان و عێراق رۆڵ ببینن، لەم چوارچێوەیەدا ئەنجامدانی ریفۆرم لەم کاتەدا لەناو حزبێکی وەکو پارتی چ گرینگییەکی هەیە؟

– (ریفۆرم) نەک بۆ حزب و هێزی سیاسی گرینگە، بگرە هیچ دیاردەیەکی زیندوو ناتوانێت لە ژیاندا بەردەوام و پێش کەوێت بێ (ریفۆرم و ریفۆرمکار)ی لە ناخ و لە سروشتی ژیانی خۆی... (پارتی)یش وەک حزب و دیاردەیەکی زیندوو لەو قاعیدەیە بەدەر نییە. گرینگییەکەشی بۆ پارتی فرە لایەنەیە لە وانە:

١– پارتی حزبێکی دێرینە. تەمەنی (٦٤) ساڵە (١٩٤٦–٢٠١٠). منداڵدان و مامانی لەدایکبوونی زۆربەی زۆری پارت و رێکخراوە سیاسییەکانی باشووری کوردستانە، هێزی بزوێنەر و هێمای دامەزراندنی زۆربەی زۆری حزبەکانی تری کوردستانی گەورە بووە. بنەمای پەیڕەو و سیستەم و پێکهاتەی ئەم حزبە، لە هەندێ بواریدا، دەگەڕێتەوە بۆ ساڵانی پاش

شەڕی جیهانیی دووەم، جەمسەرە سەرەکییەکانی ئەو سیستەمە لە ئاستی، (سەرخان و ژێرخان)یدا، زۆرجار جووت نەبووە لەگەڵ ڕەوتی ڕووداوەکاندا. ناکۆکی و دووبەرەکی و ململانێی ناوخۆی پارتی مێژوویەک و مۆرکی خۆی هەیە. چەند واقیعی کێشەی کورد و فاکتەرە دەرەکییەکان و هەلە مێژووییەکان، کە زۆرجار چەتری داپۆشینی ناکۆکی و ململانێیەکان بوون، ئەوەندەیش وەک (ڤایرۆسێک) جەستەی ئەم حزبە و ژیانی حزبایەتی ماندوو و لاواز و ناتەندروست کردووە. لە واقیعێکی وەهادا زیاتر دیاردەی مشەخۆری و فرسەت تەڵەبی و بەرژەوەندیی تایبەتی و میزاجییەت و ناشەفافیەت پەرە دەستێنێ. حزب لە ئامرازێکی ڕێکخەر و بنیاتنەر و پوخت و چوست دەکاتە فەرمانگەیەکی ئیستعاب، زۆرێک لە کادیر و ئەندامانی دەبنە خەڵکانێکی ساردوسڕ و چاو لە دەست باڵا و بێ ئیرادە و نادەستپێشخەر، ئیلتیزام دەبێتە وەلاء و وەلائیش دەبێتە پاراستنی بەرژەوەندیی تایبەت. بەرژەوەندیی تایبەتیش بەتەرزیە، سیاسەتی تەرزیەش سیاسەتێکی ڕووخێنەرە. بۆ نموونە هیچ کات، لە ڕووی مادی (پارە) و ژمارەی ئەندامی (لیست) و کادیر (ستاف و کارمەند) و عەرز و ئیستیعراز (قەڵا و بارەگە)، پارتی وەکو ئێستا وا بەئیمکانیات نەبووە، کەچی ناڕەزایی و گلە و گازندە و بێ باوەڕی، لە نێوان سەرکردایەتی و بنکردایەتی لەلایەکەوە و لە نێوان ئەوان و شەقامی کوردستانی لەلایەکی ترەوە وەک ئێستا وا بەرز و فراوان و مەترسیدار نەبووە. پارتی لە حزبێکی شۆڕشگێڕ و جەماوەریی جاران پاشەکشێی کردووە بۆ کیانێکی زۆر و بۆر و بارگرانییەک لەسەر بۆماوەی مێژووی خۆیی و بودجە و داهاتی خەڵکی کوردستان. بەدیدی بەندە حزب ئامرازە بۆ گۆڕین و گۆڕانکاری و گەیشتن بەئامانج، نەک ئامانجە، فەلسەفەی بوون بەئەندام لە (حزبێکی شۆڕشگێڕ و نیشتمانی)، پێش هەموو شت، ڕزگارکردنی ئەو تاکەیە لە کۆت و داوی بەندایەتی و داوونەریتی نێگەتیڤی کۆمەڵگە و نەخۆشییەکانی نەخشەی زۆرداران و داگیرکەران، بە ڕاهاتنی

بەپەیڕەوی ناوەخـۆ و دروسـتکردنی دیسـپلین و ئیلتـیـزام بەرامـبـەر پرۆگرامـەکەی و هـەوڵدانی بۆ جێبەجێکردنی. واتـە دەستپێک: بنیاتنانەوە و دارِشـــتنـەوەی ئەندام و پاڵێـــوراوان و لـەو ڕێگەوە کـــۆمـــەڵگەیش، بەبیروباوەڕی ئازادی و یەکسانی و ڕزگاری، نەک پەڕاوێزکردن و تێکدان و پاڵدانی بۆ مرۆڤێکی گەمژە و مشەخۆر و بێ ئیرادە.

٢- لووتکەی بەرزی (کێرڤی) توانا و هـێز و شـەعبیەتی پارتی سـاڵی (١٩٧٠) بوو، ئاستی نزمی دابەزینی (کێرفەکە)ش تاکو ئێستا (٢٠٠٩/٧/٢٥)ـە.

٣- پارتی خـاوەن کـۆمــەڵێک دەسکەوت و ســەرکـەوتنی گـەورەیە، کـە کـورد شـانازیی پێوە دەکات، هەر چۆن هۆکار و خـاوەنی کۆمەڵێکی شکست و نسکۆیشـە. تاکو سـاڵی ١٩٧٥، پارتی بە سـەرۆکایەتیی خـوالێـخـۆشـبوو (بارزانیی نەمر) گەورەترین هێزی سیاسی و جـەماوەری و چەکداری بوو، نەک تەنیا لە ئاستی باشووری کوردستـان و عێراق و کوردسـتانی گەورە، بگرە لە ئـاســتی ڕۆهـەڵاتی ناوەڕاســتـیش. نفــوز و هـەیبــەتی پـارتی و (بارزانیی نەمر)، سنووری کوردسـتانی باشـوور و عێراقی تێ پەڕاندبوو. لە نووسینێکماندا تەشبیهمان کردبوو بە (ئەو ئیمپراتۆریەتەی کە خۆری لێ ئاوا نابێت)! کەچی ئێستا:

* لەم هـەرێمـە کـە تـەخـمین دەکـرێت تەنیـا بە (٥١٪)ی پانتـاییی بـاشـووری کوردسـتـان و بەعەمەلی لە پاش ١٩٩٢ دابەش کراوە بـەسـەر دوو دەسـەڵاتدا: (پارتی) لە دهۆک و زۆربـەی ناوچەکانی هـەولێر، (یەکێتـی): لە ناوچەکانی تری هـەولێــر و سلێـمــانی و گــەرمــیــان. لـە بەشــەکــەی پارتی (نـاوچە سنوورییـەکانی سنووری زاخـۆ تـاکو لۆلان) بە (بـەری گارە)یشـەوە، لەژێر نفـوز و هـەیبـەتی پارتـیدا نییـە، ئەگـەر هـەبێـتـیش ئەوە زۆر کـاڵ و لاوازە، ســەرەڕای ئـەوەش لەو دوو پـارێزگــایە زیاتر لە (٢٠) پـارت و ڕێکخــراوی جیاجیا، ڕکابەرایەتی دەکەن، لە نێوانیاندا یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان کـە لە هەڵبـژاردنـەکانی سـاڵی (٢٠٠٥)ی پارێزگـاکـان بە تەنیـا (٣٦٪)ی کورسییـەکانی ئەنجوومـەنی پارێزگای هـەولێری مسـۆگـەر کرد، هـەروەها

گۆڕان و یەکگرتووی ئیسلامی و کۆمەڵ... تاد.

* ساڵی ١٩٧٥ پارتی حزبێکی بێ مونافیس و سەرتاسەریی کوردستان بوو. ساڵی ١٩٩٢ بووە حزبێکی خاوەن (٤٦٪)ی دەنگدەرانی هەرێمی کوردستان پاشان (٥١٪)، لەبەر گیروگرفتی کێشەی حەسمنەکردنی دەسەڵات، (٥١٪) بووە (٥٠٪) و دەسەڵات و نفوز لەگەڵ یەکێتی لەسەر ئەساسی پەنجا بەپەنجا دابەش کرا. لە هەڵبژاردنەکانی ساڵی ٢٠٠٥ی پارێزگاکان ڕێژەی پارتی دابەزی بۆ ژێرەوەی (٤٠٪). لە هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٩/٧/٢٥ بۆ (٢٧٪) (لە کۆی گشتیی (١١١) کورسی (٣٠ کورسیی بەرکەوت). واتا لە مەیانەی (١٩٧٥-٢٠٠٩=٣٤ ساڵ) لە سنووری (٧٥٪)ی لە پایە و شەعبیەتی خۆی لەدەست داوە، بەرەچاوکردنی بارودۆخی نائاساییی ناوچەکە و هەلە مێژووییەکان و ئەو هەموو ئیمکانیاتەی دەسەڵات چ مادی و چ مانەوی و چ (قودرەتی دەستتێوەردان)ی لە هەڵبژاردنەکان. لێژبوونەوەی کێرڤی دابەزینی ئەم حزبە لەوە دەرچووە بەهەند وەرنەگیرێت، نکووڵی لە نەبوونی تەنگژە و ڕێگرتن لە گۆڕان و چاکسازیی خۆخەپاندنە...

* بەڕای زۆربەی چاودێران یەکەم هەنگاوی ریفۆرم لەوە دەست پێ دەکات کە ئەو لایانەی دەیەوێ ریفۆرم بکات باوەڕی تەواوی بەئەنجامدانی ریفۆرم هەبێت، حزبێکی وەکو پارتی تا چەند باوەڕی بە ئەنجامدانی ریفۆرم هەیە و ئەگەر باوەڕی بەریفۆرم نییە پێت وایە لێدوانەکانی نێچیرڤان بارزانی دەچنە چ خانەیەکەوە لەبارەی ئەنجامدانی ریفۆرمەوە؟

- باوەڕهێنان بە ئەنجامدانی ریفۆرم بەندە بە چۆنیەتیی تەشخیس و ئیقرارکردنی گرفت و تەنگژەکان و ئالیەت و ئیرادەی جێبەجێکردن. ریفۆرم بەچەند وتەیەکی سەرزارەکی و لێکدانەوە و وەعدی ناو راگەیاندنەکان ناکرێت یان جێگۆڕکێی چەند دەموچاو و دروستکردنی لێژنە و دامەزراندن و

هەڵوەشاندنەوەی ئەم ناوەند و ئەو بنکە حزبییە نییە. ریفۆرم پرۆسەیەکی فرە لایەنە لە ئاستی بیر و بۆچوون و قەناعەت تاکو سیستەم و ئالیەت و ئیرادەی جێبەجێکردن و پیادەکردنیان. بەداخەوە لەمێژەوە مەفهوم و ئەرکی (حزب) بەمانا زانستییەکەی لەناو پارتیدا لاواز و کاڵ بووەتەوە، کیانێکە زیاتر (بۆ ماوەی) خۆی (ئیستهلاک) دەکات، لە هەندێ بواردا (وەک حزبی دەسەڵات) بووەتە ناوەندێکی بەخشینی شەرعیەت بۆ وەدەستهێنان و پاراستنی بەرژەوەندیی تایبەتی بەشێک لە بازنەیەکی تەسکی سەرکردایەتی و دەوروبەریان، نزیکە لە فەرمانگەیەکی (ئیستعاب)ی ماندوو نەک حزب. لەو باوەڕەدام ریفۆرم و گۆڕینی جیدی و بنەڕەتی لە واقیعی ئەمڕۆی حزبێکی وەهادا و بەکەرەسەی ئێستایدا، دوور نییە لە ئاستی مەحاڵدا بێت. لێدوانەکانی (نێچیرڤان) رەنگدانەوەی ئەو تەنگژەیە کە لەمێژەوە ئاماژەی بۆ کراوە و دوور نییە هەستکردن بێت لە مەترسییەکانی. هەردەم تەمەنام کردووە سەرکردایەتیی (پارتی یان یەکێتی و حزب و رێکخراوەکانی تری کوردستان) خۆیان لە خۆیانەوەو لەناو خۆیاندا دەست بەریفۆرمی جیدی بکەن چونکە باشتر و ئاسانتر و کەم گرفترە.

* نێچیرڤان بارزانی لە چەند دیمانەیەکدا ئاماژەی بۆ ئەوە کردووە کە خۆی سەرپەرشتی ریفۆرمی ناو پارتی دەکات، باسکردنی ریفۆرم لە ئێستادا لەناو پارتی بۆ چ ئامانجێکە؟

– بەشبەحاڵی خۆم بێ ئاگام لە لێدوانی وەها. ئەگەر شتی وەها هەبێت و بۆ هەر ئامانجێک بێت باسکردنی نیشانەی بوونی تەنگژە و گرفتە و دیارە چیی تر ناکرێت پەردەپۆش بکرێت (بەتایبەتی پاش هەڵبژاردنەکانی ٧/٢٥).

* بەشێک لە چاودێران پێیان وایە ئەنجامدانی ریفۆرم لەناو پارتی پێوەستە بەوەی کە مەسعوود بارزانی رەزامەندی نیشان بدات بۆ ئەم مەبەستە دەسەڵاتی تەواو بدات بەنێچیرڤان، پێت وایە مەسعوود بارزانی ئەم کارە بکات؟ ئەگەر نەیکات هۆکاری

نەکردنەکەی چییە؟

– وەکو وتمان سەبارەت بە ریفۆرم، تاکو ئێستا (پارتی) بە فەرمی شتی وەهای بڵاو نەکردووەتەوە، بۆ پرسی واش مەزندە و ئەگەر دروست نییە بەتایبەتی بۆ ئێمە. پارتی زیاتر حزبێکی کلاسیکیی خاوەن سیستەم و هەیکەلیەتی پاش شەڕی جیهانیی دووەمە، لەوەی حزبێکی مۆدێرن بێت، تەمەنی (٦٤) ساڵە. جگە لە خاڵە هاوبەشەکانی لەگەڵ زۆر حزب و رێکخراوی تری هاوشێوەی خۆی، تایبەتمەندیشی هەیە لە رووی دید و بۆچوون و گردبوونەوەی دەسەڵات و میکانیزمی کارکردن. تاکو ئەو ئاستەی بەندە ئاگەدار بوو، هیچ نەخشەو بڕیارێکی جیدیی بێ رەزامەندی و پشتگیریی (سەرۆکی پارتی) لەناو پارتیدا بوونی نییە.

* زۆرجار ئەوانەی باسی ریفۆرم دەکەن لەناو بەشی هەرە زۆری حزبەکان دواجار بەرنامەکانیان ناچنە خانەی جێبەجێکردنەوە و بگرە بەناچاری پەنا بۆ جیابوونەوە دەبەن، خوێندنەوەی تۆ چییە بۆ ئەم قسە و باسەی لەبارەی ریفۆرمەوە لەناو پارتی هاتووەتە ئاراوە و پێت وایە زیاتر بە چ ئاراستەیەک ئەم مەسەلەیە یەکلایی دەبێتەوە؟

– وەڵامی بەشی یەکەمی پرسیارەکەت راستە زۆرجار وابووە. هۆکار زۆرن لەوانە:

١– دروستبوون و رۆڵی حزب لە وڵاتی ئێمە زیاتر دەگەڕێتەوە بۆ واقیعی باشووری کوردستان و زوڵم و زۆری داگیرکەران. ئەو واقیعە دوو سەنگەری دروست کردبوو، سەنگەری (گەل) و سەنگەری (دوژمن). واتا هەر لە سەرەتاوە (حزب) خۆی بە (ئۆپۆزسیۆن) ناسیوە و ئەو رۆڵیشی گێڕاوە. بەحوکمی بارودۆخی پرسی کورد و دوو سەنگەری، فەزایەکی ئەوتۆ نەڕەخسابوو بۆ لەدایکبوونی رەوت و بیروباوەڕ و بەرنامەی ریفۆرم

ئاسای ناوەخۆ، بەدەر لە فۆرم و دید و داوونەریت و ڕەزامەندیی لووتکەی دەستڕۆی (حزب).

٢- بارودۆخی پرسی کورد و سروشتی کۆمەڵایەتیی سەرکردایەتی و قەوارە و بنیاتی ڕێکخستنەکانیان بەگشتی وای کردووە کە گشت دەسەڵات و زانست و حیکمەت و بڕیار لە لووتکە گلێر بکرێتەوە و لووتکە و هێما ببێتە (هارددیسک) و (خەزنە) و (دەسکەوتهێنەر) و (فریادڕەس)ی حزب. ئەم گشتگیرییە وای کردووە تا (حزب) (هاک) نەکرێت قابیلی (فۆرمات) نییە، بۆ (فۆرمات)یش تەنیا ئەوەی مەئلووف (کلیک) دەکرێت، ئەوەی (مەئلووف)یش ئەوەیە کە دەبێت لەگەڵ پێوەرەکانی هێما و لووتکە تەبا بێت. بەگشتی ئەگەر هەر (ڕا و هەڵوێست و بەرنامەیەک) بەدەر لەو پێوەرانە رووی دابێت، ئەوە هەر زوو ئیهمال یان ئیحتیوا کراوە یان سەرکوت کراوە یان خۆی جیا کردووەتەوە و هەندێ جاریش لە سەنگەری (دوژمن) گیرساوەتەوە. نەریتی ململانێ و سەکۆ و ڕا و بۆچوونی ئازادیی جیاجیا، موجادەلە و کێبەرکێی فیکری، باڵباڵێنەی شەفاف و کراوە لەناو حزبەکانی بزاڤی ڕزگاریخوازی کورد وجوودی نەبووە، ئەگەر هەبێتیش زۆر لاواز و کاڵ بووە (دەکرێت تا ڕادەیەک بڵێین بەدەر لە یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان).

هۆکاری دامەزراندن و شێوە و شێوازی ڕێکخستن و کارکردنی حزب لە وڵاتی ئێمە وای کردووە کە لای (لووتکە) بوونی ڕا و بۆچوون و بەرنامەی جودا بەدەر لە مەئلووفی ناوەخۆ لە خانەی (ئۆپۆزسیۆن)ـە، (ئۆپۆزسیۆن)یش بەرەی (دوژمن)ـە. ئەم واقیعە لە پاش ساڵی ١٩٧٥ بەگشتی و ٢٠٠٣ بەتایبەتی هەندێ گۆڕانی بەسەردا هات وەلێ لووتکەی دەستڕۆی بەشێک لەو (حزبانە) و پەروەردە و ژیان و ئالیاتی کارکردنی ناوەخۆی (حزب) و کەڵکەڵەی (دەسەڵات و دەسکەوت و سەروەت و دەسەڵات)، تاکو ٢٠٠٩/٧/٢٥ ڕێگر بووە لە هەر جۆرە ریفۆرم و گۆڕین و گۆڕانکارییەکی جیدی و بنەڕەتی لەو بنەمایانە. پارتیش لەو هاوکێشەیە بەدەر نییە، مێژووی (٦٤) ساڵی

تەمـەنی نموونەیەکی زیندووی ئەو دیاردەیەیە، واقـیـعی لاوازی ئەمـڕۆیشی گـوزارشـتـە لە باری ناوەخـۆی. ئەمـەش کـە باسی دەکـەن، لێـدوانێکی ڕۆژنامـەوانییە و، دوای ٢٠٠٩/٧/٢٧ هـاتووەتە ناو باسـەکانەوە، دوور نیـیە تەفسـیراتێکی زۆری بۆ بکرێت و هێـشتا زووە حـوکمی قـاتیعـانەی لەسـەر بدرێت.

* زۆرجـار ئامـاژە بۆ ئەوە دەکـرێت ئامـانج لە هێنانە ئارای بەرنامـەی ریفـۆرم داتاشـینی پۆسـتێکی بالآیە بۆ نێـچـیرڤـان بارزانی؟

– کاک (نێچیرڤان) ئەندامێکی مـەکتـەبی سیاسیی پارتییە. وەکو دەزانن. مـەوقیع و ڕۆڵی خـۆی هەیە. لەناو حزبەکـەیدا چ تەکلیفێکی لێ دەکرێت و چ دەکات بۆ خۆی بۆ پارتی دەمێنێتەوە.

* دەکرێت ریفـۆرم لەسـەر دەسـتی کەسـانێک بکرێت کـە خـۆیان بەشـێک بوون لە هێنانە ئارای ئەو بارودۆخـەی کـە پێـویسـتی بەریفۆرم هەیە؟

– بێ تەشخیسکردن و ئاماژە بۆ هیچ کەسایەتییەک، پرسیارێکی گرینگە. لای من ریفۆرم و گۆڕین پرۆسەیەکی هەمەلایەنەیە، هەر لە مەنزوومەی فیکری تاکو سیستەم و ئالیەتی کارکردنی سیستەمە، کە جوغز و ئامانجی ریفۆرم و گۆڕین و گۆڕانخوازییە. سیسـتەم و ئالیـاتیـشی مرۆڤ دروستی کردووە و کاری تێدا دەکات واتە مرۆڤ هەم وەکو بیر و ئیرادە و هەم مادەی، ریفۆرم و گۆڕین واتا ئامراز و ئامانج، بەشی شێری بەردەکەوێت. تاک یان تاکەکانی ریفـۆرمخـوازی نێو کیان یان کۆمـەڵگە، هاندەر و پراکتیـزەکەری ریفـۆرم و گـۆڕیـنن، ئەوان لە دەرەوەی دیاردەکـە یان لە ئاسـمـانـەوە نایەن. کـێشـەکـە کێشـەی تاک نییـە بگرە گرفتـەکەمان لە سیـستـەمدایە. زۆرجار وتوومانە: سیستـەمی خراپ خـەڵکی باشیش خراپ دەکات و سیستـەمی باش خـەڵکی

خراپیش راست دەکاتەوە. ئەمەش نکووڵی نییە لە رۆڵی تاک و کاریگەری لەسەر رووداوەکان.

* بەئەنجامنەدانی ریفۆرم پارتی وەکو حزبێکی سیاسی چ زیانێکی بەردەکەوێت؟

– لەمەی ئێستا پێی گەیشتووە و تێیدا دەگلێتەوە باشتر نابێت ئەگەر خراپتر نەبێت.

* جێبەجێکردنی بەرنامەی ریفۆرم لە زۆربەی کاتەکاندا دەبێتە هۆی لێدان لە بەرژەوەندیی تاکەکەسی بەشێک لە بەرپرسانی پارتی، پێت وانییە ئەم بەرپرسانە تەواوی هەوڵی خۆیان دەخەنە کار بۆ ئەوەی ئەم جۆرە بەرنامانە جێبەجێ نەکرێن؟

– جارێ نازانین بەرنامەی وایان هەیە یان نا. ئەگەر هەبێتیش چۆنە و چییە؟. ئەگەر وەکو قسە و لێدوانەکانی جاران بێت یان ئەو جێگۆڕکێیە رۆتینییانەی کە لێرە و لەوێ کراوە، بەشبەحاڵی خۆم وەکو چاودێرێکی رەوشە سیاسییەکەی وڵاتەکەمان زۆر گەشبین نیم. سروشتییە گۆڕان و ریفۆرمی جیدی و بنەڕەتی ببێتە مایەی لێدانی بەرژەوەندیی تاکەکەسی (بەشێک) لە بەرپرسان. هەروەها دەبێت مەزەندەی ئەوەش بکرێت کە لە نێوان ئەوانەدا کەسانێک هەن هەوڵی پەکخستنی پرۆسە و بەرنامەی جیدیی وەها دەدەن (ئەگەر هەبێت)، ئەم رەفتارانە بەسروشتی دەبینم، ناسروشتییەکەش ئەوەیە کە ئەگەر ئەو لێپرسراوە دەستڕۆیانە بەرهەڵستکاری ریفۆرم و گۆڕین نەبن. بەتایبەتی هەندێ پۆستی حزبیی بەرز سەرچاوە و هۆکاری سەرەکیی وەدەستهێنان و فراوانکردن و پاراستنی بەرژەوەندییە تایبەتییەکانیانە. بەڵام کەی تاکی بەرژەوەندپەرست خۆی بەرامبەر رەوتی ریفۆرم و گۆڕانی جیدی رادەگرێت.

* زۆرجار باس لەوە دەکرێت باسکردنی ریفۆرم لەناو پارتی

بەتایبەت لەلایەن ئەندامێکی بنەماڵەی بارزانییەوە بۆ ئەوەیە کە ڕێگری بکرێت لە دەرکەوتنی هەر ڕەوتێکی ریفۆرمخوازی ڕاست؟

– بەگشتی، لووتکەی هەر دەسەڵاتێک، خوازیاری مانەوەی شێوە و شێوازی بەڕێوەبردنی دەسەڵات و دەسکەوت واقیعی حاڵی خۆیەتی، تاکو بۆی بکرێت و بلوێت و گونجاو بێت لەگەڵ بەرژەوەندییەکانیدا وەلێ زۆر شت لە ڕووی ململانێی فیکری و کۆمەڵایەتی و سیاسی و ڕەوتی ڕووداوەکان زۆرجار بەویست و خواستی بەرامبەر نییە. (بنەماڵەی بارزانی) و پارتی لازم و مەلزوومی یەکن. پارتیش لەو بارودۆخەی ئێستایدا خۆی باسی خۆی دەکات، ریفۆرمیش ئەگەر جیدی بێت دەبێت هەمەلایەنە بێت واتە هەر لە مەنزوومەی فیکرییەوە تاکو بنیات و هەیکەلیەت و ئالیات و میکانیزمی بەڕێوەبردن. وتمان تاکو ئەو ئاستە ئاگەدار بووم، هیچ ریفۆرم گۆڕانکارییەکی جیدیی بێ ڕەزامەندی (سەرۆکی پارتی) ناکرێت. هێشتا بیرۆکە و پرۆسەی وەها ڕانەگەیەنراوە. کە بە فەرمی ڕاگەیەنرا زۆری پێ ناچێت نیاز و ئامانجی دەردەکەوێت. ئەگەر بیانەوێت پارتی لە گەمە سیاسییەکانی سەر گۆڕەپانی کوردستان و عێراق دوانەکەوێت، ئەوە پارتییەکی ڕێکوپێک و تۆکمە لە ڕووی بیر و بۆچوون و بەرنامە و ڕێکخستن و دیسپلین باشتر و بە سوودترە و پێش هەموو کەس لە بەرژەوەندیی ئەواندایە، پێچەوانەکەشی دروستە. چەند ڕێگە لە بەردەم چارەسەرکردنی (تەنگژە) و (گرفتەکانی) ناوەخۆی حزب بگیرێت و دەنگی ریفۆرمخوازان کپ بکرێتەوە و ریفۆرم مەنع و دوا بخرێت، ئەوەندە گرفتەکان کەڵەکە دەکات و دەنگ و خواستەکان پەنگ دەخواتەوە و جەستەی حزبەکە شەکت و بێ تاقەت دەکات و چارەنووسی سیاسەتی واش مەعلوومە. مەنتیقی (سەد یان سفر) چەوتە. (پارتی) وەک (حزب) هەروەکو وەسفمان کرد تاکو ڕادەیەک بە ناوەڕۆک و قەوارە لەگەڵ ڕەوتی گۆڕانکارییەکانی سەردەمدا هاوتەریب نییە. بەلیست، ژمارەی ئەندامانی، هەر وەکو بەرزەلێپرسراوانی، لە پێش ٢٠٠٩/٧/٢٥ ڕایان گەیاند، زیاتر لە (٧٠٠) هەزار ئەندام بووە و دەیان ڕێکخراوی جەماوەری و کۆمەڵگەی مەدەنییان

هەیە، باسی ئیمکانیاتی مادی و مانەوی ناکەین، لەگەڵ یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان ڕێککەوتنی ستراتیجییان ئیمزا کردووە و هاولیستی حوکم و هەڵبژاردنن، ئەوانیش هەر بەقسەی لێپرسراوانی بالایان زیاتر لە (٥٠٠) هەزار ئەندامیان هەیە کەچی لە هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٩/٧/٢٥، بەئەندازەی ژمارەی ئەندامانی خۆیانیش دەنگیان نەهێنا. پارتی بەقسەی لێپرسراوانیان زیاتر لە (١٦) هەزار کادیری حزبییان هەیە ئەگەر کەرتی حیمایات و حیراسات و خزمەتگوزاری بخرێتە سەر ئەو ژمارەیە، دوور نییە لە چەندان (١٦) هەزار کەس تێ پەڕێت، کەچی بە(ئەزنەق و پاڵەپەستۆ) ئینجا (٢٧٪)ی کورسییەکانی پەرلەمانی کوردستانیان وەبەرکەوت (٣٠ لە کۆی ١١١)کورسی. (گۆڕان) بەتەنیا و لە کێبەرکێیەکی نابەرانبەردا (٢٣٪) واتە (٢٥) کورسیی وەدەست هێنا. جیاوازی لە نێوان حزبێکی تەمەن (٦٤) ساڵە و بەو هەموو مێژوو و توانای مادی و هێز و دەسەلات و (ڕەوتێک)ی تەمەن چەند مانگەی بێ ئیمکانات تەنیا (٥٪)ی دەنگدەرانی هەرێمە...! لێرە ئاماژە بەکەموکورتییەکانی هەڵبژاردنەکان ناکەین.

ئەگەر ڕەوشی پارتی وا بڕوات، لە پرۆسەیەکی هەڵبژاردنی ئازاد و شەفاف و بێ (پاڵ و ئەزنەق) چ گەرەنتییەک هەیە، بتوانێت لە ئاستی ڕێژەی ئێستایشی بمێنێتەوە. دروشمی بەحزبیکردنی خەڵک بۆ (دەنگدان)، واتە (ئەندامی لیست) و سیاسەتی تەرزیەو دروستکردنی قەوارەی حزبیی بێ ناوەڕۆک، ڕێزنەگرتن لە دەستوور و داوونەریت و پەروەردەی حزبایەتی، ئەو بێزاری و گلە و گازندەی بنکەی حزبی و تووڕەییی جەماوەریی لێ دەکەوێتەوە و بەرهەمەکەشی ژمارەی کورسییەکانی پەرلەمانە. گۆڕین ڕەوتێکی مەوزووعی و سروشتییە، دەکرێت کۆسپ لەسەر ڕێگەیان دروست بکرێت وەلێ ڕاناگیرێت.

٢٠١٠/٣/٤

دیمانە لەگەڵ ڕۆژنامەی "ڕووداو"

٢٠١٠/٢/١

جەوهەر نامیق، یەکەمین سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان، کە دەرچووی کۆلێجی کارگێڕی و ئابوورییە، سەرنج و تێبینییەکانی لەبارەی پرۆژە یاسای بودجەی ٢٠١٠ەوە لە هەڤپەیڤینێکدا لەگەڵ (ڕووداو)دا دەخاتە ڕوو و، پێی وایە ڕاگەیاندنی بودجە لەو کاتەدا، کە خۆی لە بنەڕەتدا دواکەوتووە، کار لە ساردکردنەوەی دەنگدەری کورد دەکات و ناکۆکییە نێوەخۆییەکان زیاد دەکات لە کاتێکدا کە کوردستان ڕووی لە هەڵبژاردنێکی چارەنووسسازە و پێویستی بەیەکبوونە. هەروەها جگە لە باش نرخاندنی زیادکردنی مووچەی کەمدەرامەتەکان، چەندان ڕەخنە لە بودجەکە دەگرێت

* بەگشتی چ تێبینییەکتان لەسەر هێڵ و خاڵە گشتییە ڕاگەیەندراوەکانی ئەو بودجەیە هەیە کە لەلایەن سەرۆکی حکوومەتی هەرێمی کوردستانەوە ڕاگەیەندرا؟

- بێ ئاگاین لە ناوەڕۆک و وردەکارییەکانی پرۆژەی بودجە. بەڵام ئاوڕدانەوە لە مووچەی کەمدەرامەتەکان و زیادکردنی کارێکی باشە، خۆزگە ڕێژەی بەرزکردنەوەی مووچەی کەمئەندامان لەوەش زیاتر بووایە. لەگەڵ ئەوەش هێڵە سەرەکییەکانی ئەو بودجەیە سەرنج ڕاکێشن بەتایبەتی ئەو چەند خاڵە:

یەکەم: کاتی ڕاگەیاندنەکەی لە ٢٠١٠/١/١٩، واتە پێش چەند ڕۆژێک لە دەستپێکردنی هەڵمەتی هەڵبژاردن. زۆرجار دواخستنی خەملاندنی بودجە و

ناردنی بۆ پەرلەمـان بەوە پاسـاو دەدرایەوە گـوایە هێـشـتـا ئەنجـوومـەنی نـوێنـەران بودجـەی عـێـراقی پەسند نەکـردووە و حکوومـەتی هـەرێمی کوردستانیش نازانێت برِە پارەی بەشی هەرێمی کوردستان واتە (١٧٪)یەکە چەندە، تاوەکو لەسەر ئەو بنچینەیە بودجەی هەرێمی کوردستان بخەمڵێنن. تاوەکـو ئێـرە مـەنتـیـقی تێـدا بەدی دەکـرێت هەرچەندە قـسـەی زۆریش هەڵدەگرێت. هەموو دەزانن تاوەکو ئێستا ئەنجوومەنی نوێنەران بودجەی عێراقی پەسند نەکردووە کەچی سەرۆکی حکوومەتی هەرێمی کوردستان بودجـەی هەرێمی راگـەیاند و قـەولە لەم رۆژانەشـدا بینێرن بۆ پەرلەمـان. پرسـیـارەکـە ئەوەیە: بۆچی سـەرۆکـایەتیی حکوومـەت بودجـەی هەرێمی کوردستان لە وادەی ماوە یاساییەکەی خۆی نەنارده پەرلەمان، واتە لە نێوان مانگی تشرینی یەکەم و دووەمی ٢٠٠٩، بۆ ئەوەی پەرلەمان پێش تەواوبوونی ساڵی ٢٠٠٩ گفتوگۆی لەسەر بکات و پەسندی بکات و لە سەرەتای ساڵی ٢٠١٠ حکوومەت بەشێوەیەکی ئاسایی و یاسایی خەرجەکانی ئەنجام بدایە. ئەگەر لە کۆتاییی ئەم مانگەدا پرۆژەی بودجە بنێرنە پەرلەمان، دوور نییە تاوەکو کۆتاییی مانگی شوباتی ئەمساڵ کێشمەکێشمی باسکردن و پەسندکردنی ئەو پرۆژەیە لە پەرلەمان تەواو نەبێت و ئەگەر پەسند کرا دوور نییە لە مانگی ئادار بکەوێتە مەیدانی کارکردن. واتە حکوومەت چ بە هۆشیاری یان بە ناهۆشیاری گفتوگۆکردن و پەسندکردنی پرۆژەی بودجەی هەرێمی کوردستان و پەسندکردنی یاساکەی خستە نێو گەرمەی هەڵمەتی هەڵبژاردنەکانی ٢٠١٠/٣/٧، بێگومان بودجەیەک وەکو ئەوەی کە تەخمین کراوە و لەسەر زمانی سەرۆکی حکوومەت قەوارە و هێڵە سەرەکییەکانی بلاو کرایەوە، قسە و باسێکی زۆر هەڵدەگرێت و دەبێتە خاڵی مشتومرِی نێوان لایەنەکان، بەشبەحاڵی خۆم راگەیاندنی بودجەکە لەلایەن سەرۆکایەتیی حکوومەتی هەرێمی کوردستان لەو ئان و ساتەدا کە لایەنە سیاسییەکان سەرقاڵی هەڵمەتی هەڵبژاردنێکی چارەنووسسازن و، خەڵکی کوردستان لە چاوەرِوانی هەڵبژاردنێکی ئارام و شەفاف و ئازادن، دەبێ هەڵمەتەکان بۆ

کــۆکــردنەوە و هـاندانـی دەنگدەران بن بـۆ بەشـــداریکردن لـە دەنگدان نەک ســاردکـردنـەوەیان، هـەروەها دەبـووایە ئەو مــاوەیە بکرێتــە کـاتی وەلاوەنـانی خاڵەکانی ناکۆکی و گرژیی نێو لایەنەکان، نەک زیادکردنی. بۆیە بەمـوناسیبی نازانم، بـەتایبــەتی لە واقـیــعی ئـەمـڕۆی ملمــلانێکانی نێـوەخـۆی هەرێمی کوردستان لەلایەک و، هەرێمی کوردستان و بەغدا لەلایەکی ترەوە.

دووەم: کـۆی گـشـتـیی بڕە پـارەی بودجـەی ٢٠١٠ (١١,٤) ترلیـۆن دینارە، واتە نزیکـەی (١٠) ملیـار دۆلار. کە نزیکـەی (٨) ترلیـۆن دیناری (٨,٦ ملیـار دۆلار)، تەرخـان کـراوە بـۆ بەکـاربردن (النفقـات الجـاریة) و، (٣,٤) ترلیــۆن دیناریشی بۆ وەبەرهێـنان (دەوروبەری ٣ ملیـار دۆلار). بودجـەیەکی زیـاتر لە ٧٠٪ی بۆ مووچە و دەرمـاڵە و خەرجی ڕۆژانە (ئیستیهلاکی) بێت و کەمـتر لە ٣٠٪ی بۆ وەبـەرهێنان، بـودجـەیـەکی شــازە و گـوزارشـت لە فـەلسـەفـەیـەکی حـوکمـڕانی سـەقـەت دەکات. سـەقـەتی فـەلسـەفـەکـەش تەنیـا لە ڕێژەی دوو جـەمـســەرەکـدا بەدی ناکـرێت، بەڵکو لە هەڵوێسـتـیــان لەمـەڕ پـرەنسـیـپی وەبەرهێـنان و دابـەشکردنیــەتی: لـەو (٣,٤) ترلیــۆن دینـارە، (٢,٤) ترلیــۆن دیناری پێـشنیـاز کـراوە بۆ پرۆژەکـانی ســاڵانی رابردوو، واتە زیاتـر لە دوو لەســەر سێی بەشی وەبەرهێنانی ئەم بودجەیە و، ئەوەی ماوەتەوە (١) ترلیۆن دینارە: (٣٥٠) ملیار دینار (٣٠٠ملیۆن دۆلار)ی بۆ سندووقی نیشتەجێکردن، ١٥٠ ملیــار دیناری بۆ دروســتکردنی قــوتابخــانە. واتە نزیکـەی نیــوەی بۆ خــانووبەرەیە، کـەچی بۆ هـەردوو جـەمـســەرەکـانی بووژاندنەوەی ژێرخــانی ئابووری (کـشـتـوکـاڵ ٥٠ ملـیـار دینار و پیـشـەسـازی ٣٠ ملـیـار دینار) کـە هەمووی ٨٠ ملیار دینارە (دەوروبەری ٦٦ملیۆن دۆلار)، ئەوەش لە ولاتێکدا کە تاوەکو ئاستی توور و پیاز و نان و میوە و دەرزی درووما‌نیشی هاوردەیە.

سێیەم: پێش ئـەوەی بودجەکە بگاتە پەرلـەمانی کوردسـتـان و موناقـەشـە و پەسند بکرێت و ببێتە یاسا و سـەرۆکی هـەرێمی کوردسـتان پەسندی بکات و بڵاو بکرێتەوە، حکوومـەت دەستی کردووە بە دەستکاریی هەندێ لە بـەشـەکانی ئەو بودجـەیە، کە بە یاسـا دانراوە و بێگومـان هـەر دەبێت بەیاسـاش دەسـەڵات

بدرێته حکوومەت تاوەکو بتوانێ گۆڕانکارییەکان بکات. ئەمە لادانە لە یاسا و لەم ئان و ساتەدا نەک هەر تەجاوزە لەسەر پەرلەمان، بەڵکو وروژاندنی خاڵێکی هەستیارە و هەڵوێست و رەخنەلێگرتنی دەوێت.

چوارەم: لە هەڵمەتەکانی هەڵبژاردنی ٢٠٠٩/٧/٢٥دا سەرانی لیستی کوردستانی بەڵێنێکی زۆریان دا سەبارەت بەکەمکردنەوەی خەرجییەکانی بەکاربردن و بایەخدان بەوەبەرهێنان. لە پێش و لە کاتی راگەیاندنی پرۆژەی بودجەی ٢٠١٠دا، سەرۆکی حکوومەت چەند جار ئاماژەی بەوە کرد. بەڵام ئەگەر بەراوردی بودجەی ساڵی ٢٠٠٩ لەگەڵ پرۆژەی بودجەی ئەمساڵ بکەین، بەرەچاوکردنی ئەوەی کە (بودجەی ئەمساڵ بری ٣,١ ترلیۆن دینار زیاترە لەوەی ساڵی ٢٠٠٩ و، عەجزی ئەوەی ئێستا ٨٣٥ ملیار دینارە ئەوەی پێشوو ٥٠٠ ملیار دینار بوو، لەوەی ئێستا ١٠٪ لە مووچەی پلە بەرزەکانی هەرێمی کوردستانیان کەم کردووەتەوە بە خانەنیشانەکانیشەوە، جگە لەوەی گوایە دەرماڵەو هەندێ خەرجی تری ئیدارییش کەم کراونەتەوە، کابینەی ئێستا ١٩ وەزیرە و ئەوی پێشوو٤٠ وەزیر بوو)، ئەوە هەر وەکو وەزیری دارایی و ئابووری ئاماژەی پێ داوە خەرجی بە کاربردن (تشغيلي) لە بودجەی ئەمساڵ ٢ ترلیۆن دینار زیاترە لەوەی ٢٠٠٩.

پێنجەم: وەزیری سامانە سروشتییەکان، زۆرجار باسی بری ٦ ملیار دۆلاری دەکرد وەک یەکێک لە دەستکەوتەکانی گرێبەستەکانی نەوت و گاز و، گوایە ئەو برە پارەیە لە حیسابی حکوومەتی هەرێمی کوردستان لە بانکی HCB لە لەندەن دانراوە و، کابینەی پێنجەم یەک ملیار دۆلاری راکێشاوە و، لەسەر کابینەی داهاتووە ئەو ٥ ملیارە رابکێشێ، هەر وەکو وەزیری ناوبراو لە دانیشتنێکی پەرلەمانی کوردستاندا جەختی لەسەر کرد و راگەیاندنەکانی هەرێمی کوردستانیش بەبایەخەوە رۆژی دواتر بڵاویان کردەوە. کە حکوومەت خاوەن ئەو برە پارەیە بێت ئیدی بۆ رای ناکێشێت و نایخاتە بواری وەبەرهێنان بەتایبەتی بۆ ژێرخانی ئابووری؟ هەروەها بۆ کورتهێنان (عجز) هەبێت لە بودجەدا لە کاتێکدا خاوەن ٥ ملیار دۆلاری خەوتووبێت؟ دوور نییە

ئەمەش وەکو ١٨ ملیۆن دۆلارەکەی پرۆژەی وێستگەی کارەبای تەقتەق لە دەست و جێگەیەکی ئەمین بێ وەکو لەندەن!

* ئاخۆ ئەو دابەشکردنەی بودجە لەگەڵ ئەو خاڵانەدا دەگونجێن کە سەرۆکی حکومەت لە وتاری راگەیاندنی کابینەی شەشەمدا رای گەیاندوون، هەرچەندە تاوەکو ئێستا سەرۆکی حکومەت شتێکی بەفەرمی وەک کارنامەی حکوومەت نەداوەتە پەرلەمان؟

– ئەمەش یەکێکە لە شازی و سەقەتییەکانی ئەم بودجەیە. سەیرە پاش ئەزموونی نزیکەی ١٩ ساڵی حوکمڕانی و پێنج کابینەی پێشوو، کابینەی شەشەمی حکوومەت بەبێ کارنامە و بەرنامە دەستبەکار بوو. مەبەستم لە بەرنامە خیتاب و دروشم نییە، بەڵکو بەرنامەی فەرمیی حکوومەتە، واتە بەرنامەی کاری چوار ساڵەی حکوومەت کە پێشکێشی پەرلەمانی کوردستانی بکات و پەرلەمانی کوردستانیش موناقەشە و پەسندی بکات، هەر لەسەر ئەو ئەساسەش ئەندامانی پەرلەمان و لێژنەکانی و ڕاگەیاندن و پسپۆڕان و خەڵکی کوردستان، دەتوانن چاودێریی کاری حکوومەت بکەن، کار و خەرجییەکانی هەڵبسەنگێنن. بودجە ڕەنگدانەوەی بەرنامەیە، بەرنامە و بودجە و کاری حکوومەتیش ناوەڕۆک و مەیدانی بەدواداچوون و پرس و پرسینەوەیە لە کاربەدەستان. کارێکی گونجاو نییە حکوومەت بودجەیەک بخەمڵێنێت سەروەت و سامانی یەک ساڵی خەڵکی کوردستان بکاتە ژمارە و بەش و مادە و بڕگە، بێ ئەوەی بەرنامەیەکی فەرمیی هەبێت. بودجە گوزارشتێکی مورەکەزە لە فەلسەفەی حوکمڕانی، حوکمڕانیش بێ بەرنامە نابێت. تۆ کە بەرنامەت نەبێت فەلسەفەی حوکمیشت نییە. کە فەلسەفەی حکوومەتیش نەبێت سیستەمت بۆ دروست نابێت و گشت پرۆسەکە دەبێتە دروشم و کار و کاردانەوە (فعل و رد فعل) و میزاج و جۆرە پاشاگەردانییەک، کە کەس لە ئێمەش کاری بۆ دۆخێکی وا نەکردووە و هیواشی بۆ نەخواستووە.

* چۆن دەڕوانییە دیارنەکردنی بەشێکی دیار لە بودجە بۆ

هەرسێ پارێزگای هەرێمی کوردستان لە بودجەی گشتیدا، ئاخۆ بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان بەشیان دەکات. بە لە بەرچاوگرتنی ئەوەی کە لە کابینەی پێنجەمدا بودجەی تر دەدرایە هەولێر و دهۆک؟

– بودجەی هەرێمی کوردستان، لەسەر بنچینەی١٧٪ی بودجەی عێراقە. ئەو ڕێژەیەش لەسەر بنچینەی ژمارەی هاوولاتییانی پارێزگاکانە. بەدیوەکەی تردا بەکردەوە بودجەی هەرێمی کوردستان، بودجەی پارێزگاکانی (سلێمانی و هەولێر و دهۆک)ە. لە هێڵە سەرەکییەکانی بەشی وەبەرهێنانی ئەم بودجەیەدا کە لە ڕۆژی ٢٠١٠/١/١٩ سەرۆکی حکوومەت خستییە ڕوو، بەشی پارێزگاکانمان تێدا بەدی نەکرد. هەرچەندە وەزیری دارایی و ئابووری لە ڕۆژی ٢٠١٠/١/٢١ لە ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ) ئاماژەی بەم لایەنە داوە و دەڵێت "پەرەپێدانی پارێزگاکان لەناو بودجەی وەبەرهێنانە، ئەویش جیاوازیی هەیە، ساڵی رابردوو ٣٢٢ ملیار دینار بوو، ئەمساڵ کەمی کردووە و بووەتە (١٢٣) ملیار دینار". واتە لە کاتێکدا بودجەی ٢٠١٠ لە سنووری (٣٧,٤٪) زیادی کردووە، دەبینین بەشی وەبەرهێنانی پارێزگاکان (٦١,٨٪) کەمی کردووە. هیوادارم لە وردەکارییەکاندا ئەم لایەنە باشتر روون ببێتەوە و چارەسەریش کرابێت. بەتایبەتی کە سیستەمی حوکمڕانی لە عێراق زیاتر روو لە (لامەرکەزی) دەکات و لایەنی کوردستانی هەردەم سوورە لەسەر (فیدراڵی)، فیدراڵییەتیش بە کردەوە (لامەرکەزییەت)ە. بۆیە ناکرێت لە ناوەند هۆگری (لامەرکەزی) بین و لە هەرێمی کوردستانیش سوور بین لەسەر (مەرکەزییەت).

تێبینی: ئەم دیدارە لە ڕۆژنامەی (رووداو) ژمارە (٩٥) لە ٢٠١٠/١/٢٥ بڵاو کراوەتەوە.

دیمانە لەگەڵ کۆواری "نێوەند"

ئاسۆ عوسمان – هەینی ٢٠١٠/١/٢٩

جەوهەر نامیق کەسایەتیی سیاسی و سەرۆکی یەکەمین پەرلەمانی کوردستان، لە ڕێی ئەم دیمانە تایبەتەوە تیشک دەخاتە سەر پرسی هەڵبژاردنەکانی داهاتوو لەسەر ئاستی عێراق و پاشان دێتە سەر باسی پێوەندیی نێوان حکوومەت و ئۆپۆزیسیۆن. لە بەشێکی تری دیمانەکەدا "جەوهەر نامیق" جیا لە باسی تەحەدییەکانی داهاتووی بەردەم کورد لە عێراقدا، باسی دەستووری هەرێمی کوردستانیش دەکات.

* چاودێرانی سیاسی ئاماژە بۆ ئەوە دەکەن ئەگەر بارودۆخەکە کۆنترۆڵ نەکرێت ئەوا دوور نییە لە کاتی بانگەشەی هەڵبژاردنەکاندا هەرێمی کوردستان ڕووبەڕووی بارودۆخێکی ئەمنیی ناهەموار ببێتەوە. بەبڕوای ئێوە پێش دەستپێکردنی هەڵمەتی هەڵبژاردنەکان پێویستە پەرلەمان و حکوومەتی هەرێم و هێزە سیاسییەکان چ هەنگاوێک بگرنە بەر؟

– پەرلەمان لە پشوودایە، ئەرکی حکوومەتی هەرێمی کوردستانە کۆنترۆڵی ڕەوشەکە بکات و ئارامی دابین بکات و ڕێگە نەدات بەخروقات. دەزگاکانی پۆلیس و ئاسایش و پێشمەرگە بەپیشەیی و بێلایەن مامەڵە لەگەڵ ڕووداوەکاندا بکات، بەوردی موتابەعەی ئەو لایەنانە بکەن کە ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ پێوەندییان بەهەڵمەتی هەڵبژاردنەکانەوە هەیە. سەرۆکایەتیی هەرێم و حکوومەتی هەرێم بەتەحدید، زیاتر لە هەموو لایەک، دەبێت بێلایەنیی

خۆیان ڕاگرن، بەو نەفەسە مامەڵە لەگەڵ ڕەوشەکە بکەن، دەسەڵات و داهاتی گشتی و داوودەزگاکانی حکوومەت دوور بخرێتەوە لە هەڵمەتەکانی هەڵبژاردن، لەو ماوەیەدا، حکوومەت جگە لە دابینکردنی ئەمن و ئاسایش و ئارامی، وەکو حکوومەتی (تصریف الاعمال) هەڵسوکەوت بکات لەگەڵ ڕەوشەکە. مەقبوول نییە ڕاگەیاندنی پڕۆژە و پەیمانی گەورە و مەقەس بڕین و کۆڕ و کۆبوونەوەی فەرمی بخرێتە ڕۆژانی بانگەشەی هەڵبژاردن، نابێ ئیمکانیات و دەسەڵات و پۆستە فەرمییەکانی ناوەندی بەغدا و هەرێم تەرخان بکرێت بۆ پروپاگەندەی حزبی و لیست. ئەرکی لایەنە سیاسییەکانیش، پابەندبوونە بەیاسا و ڕێساکانی هەڵبژادنەکان و ڕێنوێنییەکانی کۆمیسیۆنی باڵا و ڕاگرتنی ئارامی و ڕێزگرتن لە یەکتر.

* لە هەڵبژاردنی ئەمجارەدا سەختترین ململانێ لە ناوچە دابڕاوەکاندایە، چ هێزە عەرەبییەکان چ تورکمان و چ دەوڵەتانی ناوچەکە دەیانەوێت شکست بەسیاسەتی گەڕانەوەی ئەو ناوچانە بهێنن. پرسیارەکەی من ئەوەیە کورد چۆن ئامادەسازی بکات بۆ هەڵمەتی هەڵبژاردن لەو ناوچانەدا کە ئێستا کورد بە فرە لیستی بەشداری دەکات؟.

– ئەو ململانێ و کێبەرکێیە لە نێوان لایەنە سیاسییەکاندا، تەنیا لەو ناوچانەدا نابێت بەڵکو لە سەرتاسەری عێراقیش هەروەها. دەبێت بەرنامە و هەڵسوکەوتی لیستە کوردستانییەکان، چ بەتاک و چ بەدەستەجەمع، ڕەنگدانەوەی ئەو واقیعە بێت بەتایبەتی:

١– کورد لەو دەڤەرانە تەهجیر و تەعریب و ئەنفال و جینۆساید کراوە. موڵک و سەروەت و سامانی زەوت کراوە و دراوە بەعەرەبی هاوردە. خەڵکەکەی بەزۆر تەهجیر کراوە. زۆرێک لە ئاوایی و ناحیە و قەزاکانی کاول و پەرت و دابەش کراوە و خراونەتە سەر پارێزگاکانی تر. یەک لە ئاوات و خەو و داخوازیی کوردستانییەکان، گەڕانەوەی ئەو ناوچانەیە بۆ سەر هەرێم و

حەسمکردنی سنووری باشووری کوردستان و ناوەڕۆکی پرسی کوردیش زیاتر لەو کێشانە بەدی دەکرێت. سەنگی مەحەکیش بۆ جیدییەت و راستگۆیی لایەنەکان، پێداگرتنە لەسەر کوردستانیەتی ئەو ناوچانە، سووربوونە لەسەر گەڕانەوەیان بۆ سەر هەرێم و سازشنەکردن لەسەر سنووری کوردستان.

٢- پالاوتنی کەسایەتیی باش و لێهاتوو و خاوەن هەڵوێست و دەست و داوێن و رابردوو پاک و بەجەرگ.

٣- هەڵمەتێکی هەڵبژاردنی شارستانی و بێگەرد و شەفاف کە گوزارشت لە گیانی کوردایەتی و رێزگرتن لە یاسا و هەست و خواستی دەنگدەران و پابەندبوون بەڕێنوێنییەکانی کۆمیسیۆنی بالا بدات.

٤- لەبەرئەوەی هەڵبژاردنەکە هەڵبژاردنی لیستی حزبی و کیانە. دوور نییە لایەنە نێگەتیڤەکانی هەڵسوکەوتی نوێنەرانی لیستی دەسەلات لەو ناوچانە، بەدرێژاییی (٦) ساڵی رابردوو، کاریگەریی خراپی هەبێت لەسەر هاوولاتییان و دەنگدەران، بۆ راکێشان و هاندانی دەنگدەران بۆ سەر سندووقی دەنگدان، پابەندبوونی کیانەکان بەگیانی کوردایەتی و نیشتمانپەروەرییەکی بەرزی گەرەکە.

٥- خیتابێکی روون (صريح) و راست و رەوان و شەفاف، بۆ برایانی غەیرە کوردی ئەو ناوچانە، دوور لە میزاج و (پیاوەتیکردن بەئاوی حەمام) و موجامەلەی هێز و لایەنی دەرەکی. خیتابێک بێت بەمەبەستی دابینکردنی ئارامی و دروستکردنی قەناعەت، کە تەنیا بەهاوکاری و کاری هاوبەش و قبووڵکردنی یەکتر و ئیقرارکردنیان بەکوردستانیەتیی ئەو ناوچانە و قایلبوون بەگەڕانەوەیان بۆ سەر هەرێمی کوردستان، گیانی برایەتی و پێکەوەژیانی ئارەزوومەندانە و مافە ڕەواکانیان مسۆگەر و گەشە دەکات.

* دوای کۆتاییهاتنی ئەم دەورەیەی پەرلەمانی عێراق، ئێستا هەر لایەک بەشێوەیەک، سیاسەتی لیستی هاوپەیمانیی کوردستان و

لیـــستی یـەکگرتـووی ئیـســـلامی هـەڵدەســـەنگێنێت. بـەدەر لە مـوزایەدەی سـیـاسی و بانگەشـەی هـەڵبـژاردن چۆن سـیـاسـەتی کورد لە ناوەند لە چوار ساڵی رابردوودا هـەڵدەسەنگێنیت؟

– نوێنەرانی کورد لە بەغدا لە هەموو ئاستەکان کەم یان زۆر هەوڵیان داوە. دیارە هـەر ئەوەنـدەیان پێ کـــراوە. دەکـــرا کـــاری باشـــتـــر بکەن. هـۆکـــاری کەموکورتییـەکانیـان زۆرن، وەلێ بەرەنجام ئەوان نوێنەرایەتیی کورد دەکەن. کوردیش کێشەیەکی هەیە و جەمسەرە سەرەکییەکانی بریتین لە:

١– گەڕانەوەی ناوچە تەعریبکراوەکانمان و حەسمکردنی سنووری باشووری کوردستانە و مادەی ١٤٠ ناوەڕۆک و نەخشـەرێگەی چارەسـەرکردنیەتی، بەدەر لە دید و بۆچوونمان لەمەڕ ناوەڕۆکەکەی، لەمێژەوە ئەو مادەیە چەقیـوە. بەمادە ٢٣ و دواتر بەچەند مادەیەکی یاسـای هەڵبژاردنەکانی عێراق ژمارە ١٦ی ساڵی ٢٠٠٥ هەموار کراوە، خاو و کاڵ کرایەوە.

٢– فیدراڵییەت: پرەنسیپێکە، نەبووەتە سیستم، لە وڵاتێک بەناوەندێکی بەهێز و یەک هەرێمی لاواز، لە دەستوور پێی ئێژن (کۆماری العراق)، هەڵوێست و دید و بۆچوونی هـەرسێ پێکهـاتە سـەرەکـیـیـەکـەی ئەم (العـراق)ـە چوونیەک نییە و هێشتا خورد نەکراوەتەوە.

٣– کێشەی دەسەڵاتی هەرێم و بەشی هەرێم لە سەروەت و سامانی عێراق و پێشمەرگە و چەندان کـێشـەی تر، یان بەهەڵواسراوەیی ماوەتەوە یان ئاڵۆزتر کراوە.

٤– بوونی کورد لە دەسەڵاتی کارگێڕی و بەتەحدید لە پۆستە سیادییەکاندا، زیاتر پرۆتۆکوڵی و بۆ مکیاجە. بەیاسا تەحجیم کراون و لە پراکتیکدا زیاتر بارگرانن لەسەر پرسی کورد لەوەی هاسانکاربن.

٥– ڕۆڵیان لەمەڕ دەستتێوەردانی ئیقلیمی لە کێشەی کورد و تاوانی هێرش و تۆپبارانی سنوورەکانی هەرێم لەلایەن وڵاتانی دراوسێوە وەک دەستدرێژی لەسـەر خـاک و سنوور و مـاڵ و حـاڵی عـێـراقـیـیـەکـان بەگـشـتی و

کوردستانییەکان بەتایبەتی، بەو ئەندازە نییە کە مرۆڤ دەستخۆشییان لێ بکات.

٦- رێککەوتنی ئیستراتیجییان لەگەڵ گشت پێکهاتەکان و جەمسەرە سەرەکییەکانی دەسەڵاتی ناوەند ئیمزا کردووە: مالیکی و حزبەکەی، حزبی ئیسلامیی عێراق و هاشمی، ئیئتیلافی شیعە و ئەلحکیم، کەچی هەر ئەمانە لە سەرۆکایەتیی کۆمار و حکوومەت و ئەنجوومەنی نوێنەران هەم (خصم) و هەم (حکم)ن.

٧- پێوەندییەکان لەگەڵ ئەمەریکا چ وەک (رزگار)کەر و چ وەک (داگیر)کەر بەئێستایشەوە، وەک قاعیدە ملکەچکردن بووە بۆ پاڵەپەستۆ و ئارەزووی کاربەدەستانی ئەمەریکایی و لەسەر حیسابی پرسی کورد.

٨- کێشەی پێشمەرگە و دەسەڵاتەکان وا بەهەڵواسراوەیی ماونەتەوە.

ئەم کێشانە و بگرە هەندێ بواری تریش وای کردووە سیاسەتی لووتکەی لیستی کوردستانی لە بەغدا و ئەدای نوێنەرانی لە ئاستی ویست و خواستی خەڵکی کوردستان و پرسە ڕەواکانی نەبێت. بەکورتی ناوەند لە ئاستی (کورسی) و (پارە) و ئیمتیازاتی تایبەت سەخی بووە لەگەڵیان و، لە بواری پرسە نیشتمانی و نەتەوایەتییەکانمان بەخیل.

* چاودێرانی سیاسی چ لە عێراق و چ لە دەرەوەی عێراق هێما بۆ ئەوە دەکەن هەڵبژاردنی ئەمجارە تێکڕای بارودۆخە سیاسییەکە دەگۆڕێت و نەخشەیەکی سیاسیی تر لە عێراقدا کاری پێ دەکرێت. من پرسیارەکەم ئەوەیە ئەم هەڵبژاردنە چ نەخشەیەکی سیاسی دێنێتە ئاراوە؟

- بەدەر لەوەی ئەم هەڵبژاردنە (ئەنجوومەنێکی فرە کورسیی تر، پێکهاتەی فرە لایەن و گردبوونەوەی تر)ی لێ بەدی دەکرێت، جیاواز لەو خولەی ئێستا، هەروەها (حکوومەتێک و سەرکۆمارێکی نوێ)، وەلێ نەخشەی سیاسیی داهاتووی عێراق، گۆڕین و گۆڕانکاریی دراماتیکی و چەندایەتیی ئەوتۆی

بەسەردا نایەت، بەدیوەکەی تر:

١- لە رووی رەنگی سیاسییەوە: هەر لایەنەکانی (ئیسلامی سیاسیی عەرەبی عێراق)ی ئێستا بالآدەست دەبن.

٢- لە رووی (دەسەلآت): (لایەنەکانی ئیسلامی سیاسیی عەرەبی شیعە) زۆرینە مسۆگەر دەکەن.

٣- بەنێو بلۆکی (شیعە) جۆرە فەرز و ریزبەندییەکی جیاواز لەوەی ئێستا دروست دەبێت، وەلێ وەک بەرەنجامی کۆتایی، مەزەندەی گۆڕینێکی ئەوتۆی دراماتیکی بەسەر رۆڵ و قورساییيان ناکرێت.

٤- عەرەبی سوننە (بەئیسلامی سیاسی و نەتەوەپەرستەکانیانەوە) لە حاڵەتی گردبوونەوەن، مەزەندەی ئەوە دەکرێت گرانی و رۆڵیان زیاتر بێت لە جاران.

٥- کورد بەلیست و بە بەرنامەی جیاجیا بەشداری لە هەڵبژاردنەکان دەکات ئەوەی مەزەندە دەکرێت:

أ- مۆنۆپۆڵی (پارتی و یەکێتی) سەبارەت بەنوێنەرایەتیی کوردستانییەکان لە پەرلەمان و گشت داوودەزگاکانی ناوەندی بەغدا کەم دەبێتەوە، لەو بارەیەوە گۆڕینێکی چەندایەتی و چۆنایەتی بەدوور نازانرێت.

ب- ژمارەی کورسییەکانی کورد کەم دەبێتەوە. هەرچەندە رۆڵ و پێگەی کورد زۆر بەند نییە بەژمارەی کورسییەکانی.

ت- مەزەندەی ئەوە دەکرێت ژمارەی کورد لە پۆستە سیادییەکان کەمتر بکرێتەوە.

پ- لە خولی داهاتووی پەرلەمانی عێراق هەموارکردنی دەستوور لە ئارادایە. بەشێکی راستەوخۆ بەندە بەمافەکانی کورد، مەزەندەی ململانێ و پاڵەپەستۆیەکی دەرەکیی توند دەکرێت، ئەگەر نوێنەرانمان وەکو جاران مامەڵە لەگەڵ رووداو و پرسەکاندا بکەن، ئەوە پاشەکشێ و سازشکردنی تریش بەرێگەوەیە.

* له ماوەی چوار ساڵی رابردوودا کورد سەنگ و قورساییی خۆی هەبووە، دەتوانین بڵێین بەشی هەرە زۆری بڕیارە چارەنووسسازەکان بەبێ راوێژی کورد نەدراون. دەمەوێت ئەوە بپرسم ئاخۆ کورد لە حکوومەتی داهاتووی عێراقدا هەمان قورسایی و سەنگی ئێستای دەبێت؟

– کورد سەنگی خۆی هەیە لە عێراق و دەمێنێتیش. ئەوە مەسەلەیەک نییە نکووڵیی لێ بکرێت، وەلێ گرفتەکە لەوەدایە ئەو (سەنگ)ە چەند و چۆن کاریگەریی خۆی هەبووە لەسەر پرسی کورد. ڕاستە ڕاوێژ دەکرێت بەسەرانی کورد، وەلێ مەرج نییە ئیلتیزامی پێ بکرێت. زۆرجار ئەو ڕاوێژکارییە بەزەرەری پرسی کورد تەواو بووە. دامەزراندنەوەی سوپای عێراق، لایەنگیری لە مالیکی پشتگیری لە هاشمی و ساڵح موتڵەگ، مادەی (٥٨) و پاشتر مادەی (١٤٠)، یاسای هەڵبژاردنەکانی عێراق ژمارە ١٦ی ساڵی ٢٠٠٥ی هەموارکراوە کە بووە مایەی لەدەستدانی لە سنووری (٧) کورسیی پەرلەمان و (ئیستیسنا)کردنی کەرکووک بەچەند مادە و برگەیەک.. تاد. بەپێی ئەزموونی کۆن و رووداوەکانی ئەم شەش ساڵە لە مێژووی عێراقی (هیوا و ئاشتی)، چەند دەسەڵاتی ناوەندی بەغدا بەهێز بێت ئەوەندە قورساییی لایەنی کوردی کەم دەبێتەوە.

* کورد لە ڕابردوودا هاوپەیمانیی لەگەڵ هێزە شیعییەکاندا بەست، وەلێ بەشێک لە هێزە سیاسییەکانی کوردستان و تەنانەت رای شەقامیش ئەوە بووە کورد سوودێکی ئەوتۆی لەو هاوپەیمانیەتییە نەبینیوە. ئێستاش هێزە شیعییەکان بەتایبەتی هەردوو لیستی بەهێزی "دەوڵەتی یاسا" و "هاوپەیمانیی نیشتمانی" دەیانەوێت لە کورد نزیک ببنەوە، لەبەرئەوەی لە پەرلەمانی داهاتوودا پێویستیان بەپشتیوانیی کوردە بۆ دیاریکردنی کاندید بۆ سەرۆک وەزیران. بەبڕوای ئێوە کورد چۆن

پێویسته هاوپەیمانی بکات؟

– هاوپەیمانیەتی و نزیکبوونەوەی سیاسی تەعبیرە لە بەرژەوەندییەکان. بەرژەوەندییەکانیش بەردەوام لە گۆڕاندایە. ڕاستە لایەنی عەرەبی شیعە بەحوکمی چەندان هۆ و هۆکار نزیکی کوردن و باشتر تەفەهومی پرسی کورد دەکەن، وەلێ ئەزموونی (٦) ساڵ حوکمڕانی زۆرینەی عەرەبی شیعە ئەو نزیکبوونەوەیان لە کورد و تەفەهمیان بۆ پرسەکەی لە واقیعدا وەکو پێویست ڕەنگی نەدایەوە بەپێچەوانەوە وەک دەسەڵات زیاتر ئەوان ڕێگرن لە جێبەجێکردنی مادەی ١٤٠ هەم لە ڕووی کارگێڕی (حکومەت) و هەم لە ئاستی مرۆڤایەتی (زۆربەی عەرەبە هاوردەکان لە شیعەن و لە خوارووی عێراقەوە هێنراون). ئەگەر هاوپەیمانیی کورد لەگەڵ لایەنەکانی عەرەبی عێراق (چ شیعە و چ سوننە) وەک چۆن بووە هەروا بڕوات داهاتوومان لە ئێستامان باشتر نابێت. ئەوەی پێویستە بۆ هاوپەیمانیی کورد لەگەڵ لایەنەکان: ئیلتیزامکردنە بەمافەکانی کورد، کە لە دەستووردا هاتووە بەپێی نەخشە و پلانێکی دیکۆمێنتکراو، بەسەقفی زەمەنی و بەدائیل، دوور لە گەمەی زۆرین و کەمینە و موجامەلات.

* چۆن لەو هەنگاوانە دەڕوانن ئێستا دەنرێن بۆ دوورخستنەوەی چ بەعسییەکان چ سێبەرەکانی ئەوان کە دەیانەوێت لە ڕێگەی گەمەی هەڵبژاردنەوە دەست بەسەر عێراقدا بگرنەوە؟. بەبڕوای ئێوە کورد پێویستە پشتیوانی لەو هەنگاوانە بکات یان وەک ئەوەی کە ئێستا دەیبینین بێدەنگ بێت؟

– سەرکردایەتیی فەرمیی کورد لە گەڕانەوەی بەعسییەکان یان سێبەرەکانی بێ ئاگا نەبوونە بەڵکو لە هەندێ بواردا چاوپۆشییان لێ کردوون، ڕازیش بوونە لەسەر هەندێ بڕیار و یاسا بۆ گەڕانەوە یان ئیستیسناکردنیان، حەوانەوە و هاوکارییان بگرە دەربازکردنی هەندێکیان، پشتگیری و دیفاعکردن لە چەندان تاوانبار. پێش ئێستا لە بابەتێکماندا

ئامـاژەمـان بەوە کرد کە هـێشـتـا فیکری بەعس و پاشـمـاوە و سـێبـەرەکانیـان (بەعس) کـۆمــاری (العـراق) بەڕێوە دەبات، لـە ئاسـتـی لەشکر و دەزگـاکـانی پـۆلیس و ئاســــایش و ئیـــــدارە و پـەروەردە و زانـکۆ و بـوارەکــــانـی تـری پیروگراتییـەتی عێراق. زیاتر لـە نیـو سـەدە هێز و فیکری قـەومیـچییـەکانی عەرەبی عێراق بەپێشڕەوایەتیی بەعسییەکان عێراقیان بەڕێوە دەبرد لە پشتی گشت نەهامەتییەکانی کوردن لە تەهـجیر و تەعریب و ئەنفال و جینۆسـاید و بەعەرەبکردنی باشووری کوردستان. ئەوان و سـێبـەرەکانیان بەرهەڵستکاری سـەرسـەختـی کـوردن لە مـاوەی ئەم (٦) سـاڵەی قـۆنـاغی (العـراق الجـدید). گەڕانەوەی بەعسییەکان بۆ گەمە سیاسییەکە، لە بەرژەوەندیی گەلانی عێراق و ناوچەکەدا نییـە بەتایبـەتی خـەڵکی کوردسـتـان. سـەیرە دادگەکان حـوکمی تاوانبـارانیـان دەدا و دەستـە دەسـتـوورییەکان بڕیاری دوورخـسـتنـەوەیان دەدا کـەچی لەناو لووتکـەی دەسـەڵاتـی فـەرمیـی کـورد هـەیە پشـتگیـرییـان لێ دەکات وەک (سوڵتان هاشم) و (ساڵح موتڵەگ) و ئەمسالی ئەوان. ئەم حزبە بەڕمووز و بەڕێکخستن و بەفیکر بەپێی مادەی (٧)ی دەستوور قەدەغە کراوە.

* بەپێی دەســتـووری عــێـراق لە خــولی داهـاتوودا دەســتــەی سـەرۆکـایەتیی عێراق نامـێنێت و سـەرکـۆمـار مـافی ئەوەی دەبێت بەبڕیارێک بەشـێکی بەرچاو لە ناوچە دابڕاوەکان بگەڕێنێتـەوە بۆ سەر هـەرێمی کوردستان. من پرسیارەکەم ئەوەیە کورد دەبێت چ ســیــاســەتێک بگرێتــە بەر بـۆ ئەوەی بتــوانێت ئەو پۆســتــە وەربگرێتەوە؟

– ئەو پۆسـتـە نەبـووە مـایەی ئەوەی ئەو بەشـە بـەبڕیارێکی ئەو بگەڕێتـەوە سـەر هـەرێم. نابێت کورد خـۆی بەپۆستێکی بێ دەسـەڵات و پرۆتۆکۆلی لەسـەر حیسابی پرسی کورد ئەوەندە مەشغول بکات. نوێنەری کورد دەبێت زبانحاڵ و پاسـەوان و پارێزەری مافەکانی کورد بێت. نوێنەرانی کورد ڕۆڵی میـانگیری و براگـەورەییی پێ ناکـرێت، زۆرجـار لەسـەر حـیـسـابی پرسـی کـورد تەواو

دەبێت. وەرگرتنی ئەو پۆستانە بەتەواق دەبێت نەک بەژمارەی کورسییەکان. تەوافوقیش گەرەنتیی دەوێت، گەرەنتیش یان بەدەستوور یان بەیاسا دەبێت. وەکو پۆستێکیش بۆ کورد دەبێت دەسەڵاتی هەبێت بەتایبەتی لەو بوارانەدا کە پێوەندیی بەپرسی کوردەوە هەیە (ڤیتۆ) بۆ نموونە.

* لە نێوەندی سیاسی و رۆژنامەوانیدا گەشبینییەک بەرامبەر بەسەرۆکی حکوومەتی هەرێم "د. بەرهەم" هەیە کە بتوانێت لانی کەم بەسەر ئەو تەنگژە و کێشانەدا سەرکەوتوو ببێت لە ماوەی پێش ئەودا خوڵقێنراون. پرسیارەکەم با ئەوە بێت ئێوە چۆن لەم کابینەیە دەڕوانن؟ پێتان وایە بەرهەمساڵح دەتوانێت ئەو ئەرکە راپەڕێنێت کە ئێستا هەوڵێکی زۆر هەیە بۆ شکست پێهێنانی کابینەکەی؟.

– تاکو پرەنسیپی پەنجا بەپەنجا و دەسەڵاتی دوو جەمسەری لە هەرێم بەردەوام بێت و کێشەی دەسەڵات حەسم نەکرێت، ئەوە بەزەحمەتی دەبینم حکوومەت یان سەرۆکی حکوومەت بتوانێت حکوومەتایەتی و حوکمڕانی خۆیان بکەن بەئاسایی.

* چاودێرانی سیاسی هێما بۆ ئەوە دەکەن لە شێمانەی پشتیوانینەکردن یاخۆ دروستکردنی لەمپەر لەلایەن سەرکردەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانەوە بۆ کابینەی شەشەم تاکە زەرەرمەندی یەکەم خودی یەکێتییە. پرسیارەکە ئەوەیە یەکێتی دەبێت چ هەنگاوێک هەڵبگرێت لە بەرامبەر ئەو شەڕە دەروونییانەی ئێستا لەلایەن لیستی گۆڕان و بەشێک لە سەرکردەکانی دەسەڵاتەوە بەرامبەر حکوومەت بەرپا کراوە؟

– بۆ سەرکردەکانی یەکێتی لەمپەر دروست بکەن لە بەرامبەر کابینەی (٦) کە سەرۆک وەزیران لەوانە و لە پرەنسیپی پەنجا بەپەنجا، (٥٠٪)ی گشت

پۆستەکانی حکوومەتیان بەردەکەوێت؟!. ئەگەر هەوڵی وەها هەبێت نەک تەنیا یەکێتی زەرەرمەند دەبێت بگرە ئەوە خەڵکی کوردستانە بەپلەی یەکەم زەرەرمەند دەبێت.

* هەرێمی کوردستان بەهۆی سیاسەتی هەڵەی هەردوو حزبی دەسەڵاتەوە رووبەڕووی دەیان تەنگژە و گرفتی ئیداری و سیاسیی گەورە بووەتەوە. چاودێران هێما بۆ ئەوە دەکەن چوار ساڵی داهاتوو سەختترین ساتەوەختی حوکمڕانی و بەڕێوەبردن دەبێت، چ حکوومەت ئەرکی قورسە و چ ئۆپۆزیسیۆنیش. پرسیارەکەی من ئەوەیە ئۆپۆزیسیۆن چ هەنگاو و ئەرکێکی لەسەر شانە لەم چوار ساڵەدا؟

– لەسەر ئۆپۆزسیۆنە:

١– پلاتفۆرمێک بۆ گلێرکردنەوەی باڵەکانی لەسەر بەرنامەیەکی گشتی کە گوزارشت لە بەرنامەکانیان بکات، ئەگەر نەکرا، ئەوە تەنسیق و هاوکاری لەسەر خاڵە هاوبەشەکان بکەن. هەر باڵێک لەو باڵانە بەرنامەی خۆی هەیە و لەسەر ئەو ئەساسە دەنگیان پێ دراوە و لەسەریانە هەوڵی جیدی بدەن بۆ جێبەجێکردنی.

٢– پەلەکردن لە حکوومەت بۆ ئەوەی بەرنامەکەی بنێرێ بۆ پەرلەمان.

٣– چاودێری و پرس و پرسینەوە لە کاروباری رۆژانەی حکوومەت.

٤– چاودێریی کاروبار و چالاکییەکانی نوێنەرانی هەرێم لە بەغدا.

٥– گرێدان و بەهێزکردنی پێوەندییە هەمەلایەنەکان لەگەڵ شەقامی کوردستانی و ئاگەدارکرنەوە و هۆشیارکردنەوەی ئەو شەقامە لەمەڕ پرسە گرینگ و چارەنووسسازەکان.

* تا ئەم ساتەوەختەی ئەم پرسیارەی تێدا ئاراستە دەکرێت پێوەندیی نێوان ئۆپۆزسیۆن و دەسەڵات زۆر ئاڵۆزە، دەسەڵات

بەچاوی دوژمن لە ئۆپۆزسیۆن دەڕوانێت و ئۆپۆزسیۆنیش ئامادە نییە دان بەهیچ هەنگاوێکی باشی دەسەڵاتدا بنێت. من دەمەوێت بپرسم چۆن دەکرێت ئەم باگرژییەی ئێستا بگۆڕین بۆ پێوەندییەکی دروست کە لەسەر بنەمای بەرژەوەندیی گشتی دارێژرابێت؟.

– بوونی ئۆپۆزسیۆنێکی شەرعی و خاوەن بنکە فراوانی جەماوەری و بەدەر لە دەسەڵات، دیاردەیەکی نوێیە، مروونەت و سەبر و تەحەمولی دەوێت. دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆن خاوەن بەرنامەن، مولزەمن بەرامبەر بەدەنگدەرانیان. خاڵی هاوبەشیان زۆرە. تاکو ئێستا کابینەی (٦) بەرنامەی کاری خۆی نەناردووە بۆ پەرلەمان، باشتر وایە لەم بوارەدا حکوومەت دەستپێشخەری بکات، ڕەچاوی خاڵە هاوبەشەکانی لەگەڵ ئۆپۆزسیۆن بکات، ئەگەر پێشەکی ڕای ئۆپۆزسیۆن وەربگرێت هێشتا باشترە، یان لە پەرلەمان مرونەت نیشان بدرێت بۆ دارِشتنەوە و تێهەڵکێشکردنی ئەو خاڵانەی کە پێک دێن لەسەری، ڕێزگرتن و راوێژ و گوێگرتن لە نێوان هەردوولا، یەک لە بنەما سەرەکییەکانی بەیەکگەیشتن و لەیەک تێگەیشتنە بەتایبەتی لە پرسە گرینگ و چارەنووسسازەکاندا، مەزەندەی ئەوە دەکەم سەرۆکی حکوومەت ئەو ئیمکانیاتەی هەیە کە بەو کارە هەڵسێت و لێدوانەکانی سەرۆکی هەرێم لەم بارەیەوە ڕێخۆشکەرە.

* ڕەشنووسی دەستووری هەرێمی کوردستان کە لەلایەن پەرلەمانی پێشووەوە تێپەڕێنرا لە ٢٥-٧ نەخرایە راپرسییەوە، بیانووەکەش ئەوە بوو کە ناتوانرێت بەو ماوە کەمە ئامادەکاری بکرێت. پرسیارەکەی من ئەوەیە بۆچی ئێستا قسە لەسەر دەستوور ناکرێت؟

– دەستوور کەموکورتیی زۆرە. دەربازکردنی لە خولی دووەم هەم دەستوورەکەی عەیبدار کرد و هەم خودی پەرلەمان خۆی پێ عەیبدار کرد.

گەڕانەوەی دەستوور بۆ ناو پەرلەمان خیلافی لەسەر نییە. ئێستا پەرلەمانی کوردستان لە پشووودایە. دوای هەڵبژاردنەکان ٧-٣-٢٠١٠ دەستبەکار دەبێت، بەئومێدی ئەوەی لەم خولەدا کاری لەسەر بکرێت بەشێوەیەک کە شیاو بێت بەیەکەم دەستووری کوردستان و پێش پەسندکردنی بۆ دواجار بخرێتە بەردەستی پسپۆڕان و خەڵکی کوردستان و پاش پەسندکردنی لە پەرلەمانەوە بدرێتە ریفراندۆم.

تێبینی: ئەم دیمانە لە کۆواری (نێوەند) بڵاو کراوەتەوە، ژمارە (٧١) لە مانگی کانوونی یەکەمی/ ٢٠٠٩.

دیدار لەگەڵ رۆژنامەی "روداو"

جەوهەر نامیق سالم، یەکەمین سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان، هەموارکردنی یاسای هەڵبژاردنەکانی عێراق شرۆڤە دەکات و رەخنە لە هەڵوێستی خەمنەخۆرانەی بەرپرسانی کورد لە هەرێمی کوردستان و بەغدا دەگرێ لەبارەی ژمارەی کورسییەکانی دیاریکراو بۆ پارێزگاکانی کوردستان، بەڵام لە هەمان کاتیشدا دەڵێ لەوانەیە ئەو کێشە تەکنیکییە بەمنەتکردنێک لە کورد تا رادەیەک راست بکرێتەوە، لە پێناو تێپەڕاندنی ئەو گەمەیە کە مەبەست لێی کەرکووک و ناوچە دابڕاوەکانی ترە.

رووداو – هەولێر

* خەڵک سەری لێشواوە و بۆی ساخ نەبووەتەوە لە هەموارکردنی یاسای هەڵبژاردندا سەرکەوت یان فێڵی لێ کراوە. بەهۆی هەڵوێستە جیاوازەکانەوە، بەڕای تۆ کامیانە؟

– خەڵک ناحەقی نییە سەری لێ بشێوێت. خودی دەسەڵات لەم بارەیەوە سەری لێشێواوە. ئەگەر وا نەبێ ئەو هەموو هەڵڵایە چی بوو پاش پەسندکردنی لە ئەنجوومەنی نوێنەران و ئەنجوومەنی سەرۆکایەتیی کۆمار، لە هەرێمی کوردستان کرا. یاساکە لە ئێوارەی ٢٠٠٩/١١/٨ لە پەرلەمانی عێراق پەسند کرا. هەر ئەوشەوە موژدە درایە خەڵکی کوردستان کە لیستی کوردستانی "سەرکەوتنێکی تری تۆمار کرد لە بەغدا" و، دەستکەوتێکی تری خستە سەر خەرمانی دەستکەوتەکانی. سەرلەبەیانیی ٢٠٠٩/١١/٩ سەرۆکایەتیی پەرلەمانی کوردستان لە ڕاگەیاندنێکی دوور و درێژدا "بەبۆنەی هەموارکردنی یاسای هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق پیرۆزبایی لە

گەلی کوردستان و گەلانی عێراق " دەکەن و دەڵێن "خۆشبەختانە دواجار ئیرادەی پەیڕەوانی دەستوور و یاسا و پرەنسیپی دیموکراسیی گەلی کوردستان و نیشتمانپەروەرانی عێراقی سەرکەوت.."، زیاد لەمەش سەرۆکایەتیی پەرلەمان خەڵکی کوردستانی دڵنیا کردەوە لەوەی کە غەدر و فێڵی لێ نەکراوە و، لەم ململانێیەدا هەنگاو بەهەنگاو لەگەڵ لیستی کوردستانی لە بەغدا و لووتکەی دەسەڵاتی پارتی و یەکێتی بەئاگا بوونە، هەروەک لە ڕاگەیاندنەکەدا هاتووە: "بۆ داکۆکیکردن لە مافەکانی گەلی کوردستان لە ڕێگەی سەرۆکی پەرلەمانەوە لە پێوەندیی بەردەوامدا بووین لەگەڵ سەرکردایەتیی سیاسیی کوردستان و نوێنەرانی لیستی هاوپەیمانیی کوردستان لە بەغدا و نوێنەرانی ئەمەریکا و نەتەوە یەکگرتووەکان لە هەرێمی کوردستاندا". لە کۆبوونەوەی ڕۆژی ٢٠٠٩/١١/٩ ئەنجوومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستانیش بەفەرمی جەختی لە ئەو سەرکەوتنە کرد. سەرکۆمار و سەرۆکایەتیی هەرێم لووتکەی دەسەڵاتی پارتی و یەکێتی بەهەمان شێوە و ڕاگەیاندنەکانی هەردوولا لەم بارەیەوە درێغییان نەکرد. دەسەڵاتی فەرمی لە هەرێمی کوردستان و نوێنەرانیان لە بەغدا هەروەک جەختیشی لەسەر دەکەن، هاوڕا و بەئاگا بوون لە گشت قۆناغەکانی پرۆسەکە، تاوەکو بەرزکردنەوەی کارتی ڤیتۆی تاریق هاشمی نەهاتە کایەوە، دەسەڵاتی فەرمی لە هەرێمی کوردستان و نوێنەرانمان لە بەغدا لاریبیان نەبوو. بۆیە باسکردنی "فێڵ" و" غەدر" لە کورد هەندێ مەنتیقی نییە. ئیدیعای " فێڵ" و"غەدر" و "لادان لە تەوافوق و دەستوور.. تاد" دوای نزیکەی هەفتەیەک لە دەرچوواندنی یاساکە دەستی پێ کرد. سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان لە لێدوانێکدا و پەرلەمانی کوردستان لە یاداشتنامەیەکدا لە ٢٠٠٩/١١/١٥ نارەزاییی خۆیان لەسەر یەک دوو خاڵی لابەلای یاساکە دەربڕی نەک خودی یاساکە. لە هەمووشی گرینگتر مادەی ٦ی پێوەندار بەکەرکووکەوە.

* هەندێ پەرلەمانتاری کورد دەڵێن فێڵمان لێ کرا، باشە کورد بۆچی فێڵی لێ کرا؟

– هەروەک گوتم سەرکردایەتیی کوردستان لە هەموو قۆناغەکاندا بەئاگا بووە. مەزەندەیان دەکرد چۆن لە ئەنجوومەنی نوێنەران دەرباز بوو لە ئەنجوومەنی سەرۆکایەتیی کۆماریش هەر وابێ، بەبەڵگەی ئەوەی نوێنەری کورد و شیعە لە سەرۆکایەتیی کۆمار پەسندیان کرد. نوێنەری عەرەبی سوننە (هاشمی) ڕەتی کردەوە. دەقی یاساکە کەوتە ناو ڕاگەیاندنەکان، دەنگی نارەزاییی بەرز بووەوە، کەچی لایەنی کوردستانی بەردەوامبوون لە شاییی لۆغانی سەرکەوتن. ئەگەر فێڵ کرابێت ئەوا لیستی هاوپەیمانیی کوردستانی فێڵی لە خۆی و لە کورد کردووە. ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ چەند هۆکارێک لەوانە: بێ سەروبەری و نەبوونی تەنسیق و چاودێری و بەدواداچوون لە نێوان لیستی کوردستانیی خۆیان و لە هەرێمی کوردستان. بەکارهێنانی پرسی کورد بۆ خزمەت و ئەولەویاتی ئەجێندەی غەیرە کورد. نەبوونی مەرجەعییەتی دەستووری لە هەرێمی کوردستان بۆ پرس و پرسینەوە لەمەڕ ئەم جۆرە ڕووداوانە یان دەکرێت بیگەڕێنینەوە بۆ ئەوەی دیارە پێشوەخت لە لووتکە بەیەکگەیشتن و تێگەیشتنێک هەبووە.. تاد.

* بەڵام د. فوئاد مەعسووم، سەرۆکی فراکسیۆنی هاوپەیمانیی کوردستان ئێستاش دەڵێ یاساکە سەرکەوتنە بۆ کورد، ئەو هەڵوێستە چۆن دەبینی؟

– هەر ئەو جوامێرە وا ناڵێت زۆر لە بەرپرسانی تری هەردوو حزبی فەرمانڕەوا ڕایان وایە. پێناسەکردنی زاراوەی "سەرکەوتن" لە کەس و گرووپێکەوە بۆ ئەوانی تر وەک یەک نییە، ڕێژەییە. بەدیدی بەندە نە دەسکەوتە و نە سەرکەوتن.

* لە مادەی ٣ی یاسا هەموارکراوەکەدا، لە برگەی ٣دا کە باسی مافداربوونی ٥٠ پەرلەمانتار لە ڕەخنەگرتن لە تۆماری دەنگدەرانی پارێزگایەک، کە ناوی کەرکووک هاتووە

بەدیاریکراوی ئەوە مانای ئەوە نییە کە هەر لە ئێستاوە هەڵبژاردنی کەرکووک ڕەت کراوەتەوە؟

– کەرکووک لەمێژە ڕەت کراوەتەوە. زیاتر گەمەکردنە بەهەستی خەڵک و بەسەربردنی کاتە. لووتکەی دەسەڵاتی فەرمیی کورد وتیان: نابێ لە هەڵبژاردن، کەرکووک جیاب کرێتەوە و ئیستیسنا بکرێ، کەچی بەدەقی یاسایی ئیستیسنا کرا: بەگومانکردن لە تۆماری دەنگدەرانی، بەدروستکردنی لێژنەیەکی تایبەتی بۆ پێداچوونەوە نەک تەنیا بە تۆماری ٢٠٠٩ بەڵکو بەتۆماری ٢٠٠٤ تاوەکو ٢٠٠٩، واتە گومان خستنە سەر هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٤ و ٢٠٠٥یش. بەستنەوەی چارەنووسی هەڵبژاردن بە بڕیاری لێژنەیەک کە دەنگی کورد تێیدا یەک دەنگە لە کۆی ٧ دەنگ، بەمافدان بەراگرتن و تەجمیدکردنی بەرەنجامەکانی هەڵبژاردن بۆ ماوەی یەک ساڵ. لەوەش سەرنجڕاکێشتر بەرەنجامی ئەو هەڵبژاردنانەی کەرکووک و هەڵبژاردنەکانی رابردووشی نابێتە بنچینەیەک بۆ هیچ پرۆسەیەکی تری هەڵبژاردن لە ئایندەدا یان بۆ هەر بارودۆخێکی سیاسی و ئیداری. واتە چارەنووسی بەرەنجامەکانی هەڵبژاردنی کەرکووک ساڵانی ٢٠٠٤ و ٢٠٠٥یش جێی گومانە و دەکەوێتە ژێر ڕەحمەتی بڕیاری لێژنەکە.

* بۆ مەسیحییەکان پێنج کورسی لە پێنج پارێزگا دانراوە، بەڵام بۆ ئێزدی کە بە مەزەندە ژمارەیان ٥٥٠ هەزار کەسە ١ کورسی دانراوە، بۆ سابیئەش کە تەنیا ٣٠ هەزار کەسێکیان لە عێراق ماوە یەک کورسی دانراوە، ئەوە چۆن لێک دەدەنەوە؟

– جارێ قەبووڵکردنی کۆتا بۆ کوردی ئێزدی و شەبەک هەڵەیەکی کوشندە و غەدرێکی گەورە بوو. جارێک بەجیاکردنەوەیان لە کورد و جارێکی تر بەژمارە، کە هێشتا برینەکانی هەڵبژاردنەکانی پارێزگای مووسڵ سارێژ نەبوون. برایانی مەسیحییش نیگەرانن لە ژمارە و پەراوێزکردنیان لە بەسرە و جێگەکانی تر.

* هەندێ کەس دەڵێن ئێزدی ٥ کورسیی بۆ کورد لە مووسڵ و دهۆک مسۆگەر دەکەن لەبەر ئەوە باشە هەر یەک کورسی بەو شێوەیە دانراوە؟

– من لەگەڵ لەتکردنی کورد نیم. ئێزدی و شەبەک کوردن، دەبێ لایەنی کوردستانی بەرەچاوکردنی قەوارە و غەدری مێژوویی و ئارەزوویان مامەڵەیان لەگەڵ بکات.

* لە هەموو هەڵبژاردنەکاندا کورد رازی بووە کە ئێزدی و شەبەک وەک دوو پێکهاتەی جیاواز حیساب بکرێن، ئەوە لاوازیی نوێنەران و لیستی کوردی و سەرکەوتنی ئەوانە نییە کە دەڵێن ئێزدی و شەبەک کورد نین و چەسپاندنی ئەوە نییە بەکردەوە؟

– هۆکارەکان هەرچی بن، مەبەست لە کۆتا بۆ ئەو کوردانە، زیاتر هەوڵدانێکە بۆ دروستکردنی درزێک و نانەوەی دووبەرەکی و دابرینیانە لە نەتەوەکەیان. لەو باوەڕەدام برایانی ئێزدی و شەبەک لەو نەخشەیە ئاگەدارن.

* ئاخۆ دەکرێ دەستکاریی میکانیزمی ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکە بکرێ، لە کاتێکدا یاساکە دەڵێ دەبێ بەپێی کۆبۆنەکانی خۆراک بێت لە ساڵی ٢٠٠٩دا؟

– بۆ کەرکووک بەتەحدید مەرج نییە. مادەی (٧)ی یاساکە بەوردی باس لەوە دەکات.

* ئاماری وەزارەتی پلاندانان دەڵێ کۆی دانیشتوانی عێراق ٣١ ملیۆن و ٦٠٠ هەزار کەسە، کەچی وەزارەتی بازرگانی دەڵێ ٣٣ ملیۆن و ٤٠٠ هەزار کەسە، کۆمیسیۆنیش دەڵێ ئاماری ٢٠٠٩ راست نییە، لە زەوینە و بارێکی وادا دەکرا کورد رازی بێت بەئەنجامدانی هەڵبژاردن لە کاتێکدا لەسەر کەرکووک کە گوایە

کورد دەیان هەزارێکی زیاد کردووە ئەو هەموو کێشەیە بۆ کورد دروست کرا؟

– لە ساڵی ۲۰۰۵ەوە بەپێی دەستوور، لایەنی کوردستانی لە بەغدا و لە هەرێمی کوردستانیش باش دەیانزانی چوار ساڵی تر هەڵبژاردن دەکرێ، کورسییەکانی ئەنجوومەنی نوێنەران تەحدید کراون لەسەر ئەساسی هەر ۱۰۰ هەزار کەس و کورسییەک، بۆ دیاریکردنی ژمارەی هاووڵاتییان پسوولەی خۆراکە ئەگەر سەرژمێری نەکرێت و نەکرا. بەدیهییەتێکی سادەیە ژمارەی هاووڵاتییان زیاد دەکات و بەو پێیە ژمارەی کورسییەکانی ئەنجوومەنی نوێنەرانیش دیاری دەکرێن. بۆ چاودێری و بەدواداچوون و زانیاری، وەزارەتی بازرگانیی عێراق ڕاستەوخۆ بەرپرسیارە، لەوێش جێگری ئەو وەزارەتە و چەندان کارمەند لەسەر پشکی کورد و لەسەر ئەساسی پرسی کورد دانراون. وەزارەتی پلاندانانیش هەروەها. جگە لەمانە، سەرکۆمار و ڕاوێژکار و یاریدەرە پسپۆڕەکانی، جێگری سەرۆک وەزیرانی عێراق کورد بووە و بەرپرسی دۆسیەی ئابووریی عێراق بووە تاکو پێش مانگێک، حەوت وەزیری کورد و دەیان جێگر و بەناو ڕاوێژکار و پسپۆڕ لەسەر حیسابی پرسی کورد لە بەغدا دامەزراون، لە سەرۆکایەتیی پەرلەمان و بەناو ڕاوێژکار و پسپۆڕ و ٥٨ ئەندامی پەرلەمان و نووسینگەی نوێنەرایەتیی حکوومەتی هەرێمی کوردستان و نووسینگەی نوێنەری سەرۆکی هەرێمی کوردستان لە بەغدا دامەزراون. بەدەر لەمانە هەر هەموو ئەنجوومەنی پارێزگای مووسڵ لە ۲۰۰٥ تاوەکو پێش چەند مانگێک بە پارێزگار و جێگرەکەی و زیاتر لە ۳٥ ئەندام لە لیستی برایەتیی کورد بوون، پارێزگاری کەرکووک و سەرۆک ئەنجوومەنی پارێزگا و زۆرینەی ئەندامانی کوردن، لە دیالەش تاکو چەند مانگی رابردوو کورد لە ئەنجوومەنی پارێزگا سەنگ و ڕۆڵی بەرچاوی هەبوو. حکوومەتی هەرێمی کوردستانیش وەزارەتی بازرگانی و وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتی (ما وراء البحار) مەبەستم وەزارەتی ناوچەکانی دەرەوەی هەرێمی هەبوو. پەرلەمانی کوردستان و لیژنەکانی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان و

ڕاوێژکارانی پارێزگاکانی سلێمانی و هەولێر و دهۆک، دوو حزبی فەرمانڕەوا و لق و مەڵبەند و ڕێکخستنەکانیان و ٦ دەزگای ئاسایش و هەواڵگریی هەرێم و بەشی کورد لە دەزگا ئەمنییەکانی عێراق، ئێژین بەهەر هەموو ئەمانە نەیاندەزانی ساڵی ٢٠١٠ هەڵبژاردنە و پێویستە ژمارەی هاووڵاتییان لە بەردەستدا بێت و بزانن مانگ و ساڵانە چی بەسەردێت؟! باوەڕ ناکەم ئەگەر جیدییەت و بەدواداچوون و خەم لێخواردن هەبووایە کێشەی ژمارەی هاووڵاتییان بووبووایە گرفتێک. ئەم هەڵلایە دەبووایە پێش ٢٠٠٩/١١/٨ ڕوویدایە. بۆ کردیان بەگرفت، ئەوە پرسیارێکە وەلامی دەوێت؟ بەڕای من، ئەو هەموو ڕاوڕووتەی یاساکە سەبارەت بەکۆی گشتیی دانیشتوانی عێراق و ئەو جیاوازییەی کە باستان کرد زیاتر بۆ کەرکووک و ناوچە کوردستانییەکانە. لایەنی کوردستانی پێ سەرقاڵ و ماندوو دەکەن. بەدیدی من ئەوە کارتی پاڵەپەستۆیە، دوور نییە بە ڕێکخستن و جیاکردنەوەی هەندێ لایەنی ئەو ژمارانە، گەمەکە دەرباز بکەن و دیسان لایەنی کوردستانی دەیکەنە دەسکەوت و سەرکەوتن و لایەنی غەیرە کوردستانیش بە سازش و نواندن و نەرمی و منەتکردن بەسەر کورددا و چارەسەری تەوافوقی ساخی دەکەنەوە.

* مام جەلال وەک نوێنەری کورد لە سەرۆکایەتیی کۆمار ڤیتۆی خۆی بەرامبەر هیچ مادەیەکی یاساکە بەکار نەهێنا، هەروەها فراکسیۆنی هاوپەیمانیی کوردستان دەنگی بۆ دا و ئێستاش د. فوئاد مەعسووم بەسەرکەوتنی دادەنێ، ئاخۆ لەو حاڵەتەدا هەڵوێستی سەرۆکی هەرێمی کوردستان چ هێزێکی هەیە بۆ ڕاگرتنی ئەنجامدانی هەڵبژاردن بەو شێوەیە؟

– هەقە ئەو پرسیارە لە سەرکۆمار بکرێ کە بۆچی ڤیتۆی بەکار نەهێنا؟ و لە د. فوئاد مەعسووم کە ئەوە کام سەرکەوتنە؟ بەهەرحاڵ دیارە تەلەفۆنێکی بایدن و حزووری باڵیۆزی تورکی لە ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق، لە بەلاغەت و هەڵوێستی نوێنەرانی خەڵکی کوردستان کاریگەرترە. سەرۆکی هەرێمی

کـوردسـتــان بەپێی دەسـەڵاتەکـانی وەک لووتکەی دەسـەڵاتی کـارگـێـڕی و سیاسیی هەرێمی کوردستان بەرپرسیارە لەو کێشانە کە پێوەندییان بەپرسی کـوردەوە هەیە و پەرلەمـانی کـوردسـتـان تەنیـا دەسـەڵاتە بەپێی دەسـتـووری عێراق بۆ ڕاگرتنی ئەو یاسایە بەجوزئی و بەگشتی. دەتوانێ ئەوەش بکات، چونکە بۆ نموونە مـادەی ٣ و ٦ی یاسـا هەمـوارکـراوەکەی هەڵبـژاردن لە زۆر لایەنیەوە دژی مـادەکانی دەسـتـووری عێراقە، بەدیاریکراویش پێچەوانەوە و دژی مـادەکـانی ١٤ و ٤١ و ٤٦ و ٦٥ و ١٢١ و ١٤٠ی دەسـتـووری عـێـراقن. بەتایبەتی ئەوەی پێوەندیدار بەکەرکـووک و کورسـیـیـە قەرەبووکـراوەکـان. ڕەتکردنەوەی یاساکە لەلایەن هاشمییەوە لەسەر مادە (١)ـە. کرۆکی مـادەکە کـورسـیـیـە تەعـویزییـەکانە، گـومـان لە دەسـتـووریەتیشی دەکرێ. ژمـارەی دانیشتوان کێشەیەکی تەکنیکییە لە نێوان لایەنە کارگێڕییە پێوەندیدارەکان. لە هەردوو حاڵەتەکەدا زۆر لە ناوەڕۆکی کێشـەکان ناگۆڕێت کە کەرکووکە. کێشەی کورد لەگەڵ ناوەندی بەغدا چەند کورسییەکی ئەنجوومەنی نوێنەران و پۆسـتـێکی سـیـادیی نیـیـە. زیاد بن یان کـەم بۆ گـۆڕین و بڕیاردانی چارەنووسساز یەکلاکەرەوە نین. باشتر وابوو بۆ نموونە، سەرۆکی هەرێمی کوردستان و پەرلەمانی کوردستان خودی یاساکە ڕەت بکەنەوە. یان مەرجیان بۆ بەشداریی کوردستانییەکان لە هەڵبژاردنەکە ئەوە بووایە ئەو هەموو شەرت و شـــرووتە لەســـەر کـــەرکـــووک دانراوە هەڵبگیـرێ و یەکــلاییکردنەوەی چارەسـەرکـردنی کـێـشـەی گـشت ناوچە دابڕاوەکـانی کـوردسـتـان لە پێش هەمـوویانەوە کـەرکـووک لە مـاوەی سـاڵێک نەک ڕاگـرتنی بەرەنجـامـەکـانی هەڵبژاردنەکەی بۆ ماوەی ساڵێک بەو هەموو گومانەوە.

* سـەرۆکایەتیی هەرێمی کوردسـتان یان پەرلەمـانی کوردسـتان دەتوانێ لە دادگـەی فـیـدراڵی شکایەت لەو یاسـایە بکات و رای بگرێ؟

– جـا بۆچی دادگــەی فـیـدراڵی؟ بۆ پەرلەمــانی کــوردســتــان مــافــە

دەستوورییەکەی خۆی بەکار ناهێنێت لە ڕەتکردنەوەی یاساکە؟ کێشەکە توانا نییە، بەڵکو کێشەکە لە ئیرادەدایە. بڕگەی دووەمی مادەی ١٢١ی دەستووری عێراق مافی ڕەتکردنەوەی یاساکە دەداتە پەرلەمانی هەرێمی کوردستان، مادەکە لەو بارەوە روونە.

* دوای ئەو هەڵبژاردنە بنەمای تەوافوق دەمێنێ، ئەگەر نەمێنێ ڕەوشی کورد چی لێ دێت؟

– تەوافوق پرەنسیپێکی دەستووری و یاسایی نییە، کارتی گەمەیە. زۆرجار موجامەلاتە و بە میزاج کاری پێ دەکرێ، لە هەندێ بواریشدا بەزیانی کورد شکاوەتەوە. ئەوەشی ماوەتەوە زیاتر بەندە بەتەرازووی هێز و فاکتەرە دەرەکییەکان، تاوەکو دێت مەودای کورت دەبێتەوە بۆ کورد.

* نەوشیروان مستەفا دەڵێ ئێمە کاتی خۆی وامان دانابوو کە ئەگەر ئەنجومەنی سەرۆکایەتیی کۆمار نەما، کە لە کوردێک و عەرەبێکی شیعە و سونەیەک پێک دێ و هەرسێکیان مافی ڤیتۆکردنیان هەیە، ئەنجومەنی هەرێمەکان دادەنێین، ئێستا بەپێی ئەو یاسایە تەنیا سەرۆکی کۆمار دەمێنێ و مەرجیش نییە لە دوای ئەو هەڵبژاردنە کورد بێ، ئەنجومەنی هەرێمەکانیش دانەنرا، کەواتە بەڕای تۆ ڕەوشی کورد لە عێراقی دوای ئەو هەڵبژاردنە چۆن دەبێ بە ٥٠ کورسییەک لەنێو ٣٢٣ کورسیدا؟

– بەو واقیعەی کە هەیە و داهاتووەکەی کە مەزەندە دەکرێ، باش نابێت. کێشەکەمان کورسی و پلە و پایە نییە، بەڵکو ئیرادە و ساخکردنەوە و زەماناتی دەستووری و نێودەوڵەتییە.

* دووجار سەرژمێریی عێراق لەسەر کەرکووک دواخرا، ١٤٠یش جێبەجێ نەکرا، نەدەکرا کورد سوود لەو هێزەی ئێستای وەربگرێ و بڵێ تاوەکو دەستوور جێبەجێ نەکرێ ڕێ

بەهەڵبژاردنی داهاتوو نادەین؟

– لایەنی کوردستانی ناتوانێ لە ناوچەکانی دەرەوەی هەرێمی کوردستان رێگە لە هەڵبژاردنەکە بگرێت. وەلێ دەتوانێ بەشداری نەکات و بەرەنجامەکانی قەبووڵ نەکات. هەتاوەکو لە هەرێمیش دەبێ تەبا بێت لەگەڵ دەستوور. مادەی (٦)ی ئەم یاسایە دەقاودەق دژی مادەی (١٤٠)ـە و مێخێکی ترە لە جەستەی ئەو مادەیە دەدرێت.

تێبینی: ئەم دیدارە لە رۆژنامەی (رووداو) ژمارە (٨٧) لە ٢٠٠٩/١١/٢٣ بڵاو کراوەتەوە.

دیدار لەگەڵ رۆژنامەی "رۆژنامە"

٢٠٠٩/٩/٢٤

سازدانی: سیروان رەشید

سیاسەتوانی ناسراوی کورد، جەوهەر نامیق سالم، پێی وایە بوونی فرە لیستی لەناو لایەنە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی عێراق حاڵەتێکی زۆر تەندروست و ئیجابییە و بەپێچەوانەی ئەو بۆچوونانەی کە پێی وایە بوونی فرە لیستی بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمان مەترسیی بۆ سەر کورد هەیە و جەوهەر نامیق لەو رووەوە دەڵێت: ترسی لەیەک ترازاندن و پەرتکردنی ماڵی کورد لە فرە لیستی نییە سەبارەت بە ململانێ و کێبەرکێی ئاشتیخوازانەی لایەنەکان و حەسمکردنی پشتیوان و متمانەی دەنگدەرانی کوردستان بەو لایەنانە، بەڵکو لە تاکرەویی یەک لیستییە.

جەوهەر نامیق سەبارەت بەپرسی هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکووک و دیسانەوە بوونی لیستی جیاش لەو پارێزگایە دەڵێت: ئەوە واقیعی کەرکووکە لە سایەی سیاسەتی یەک لیستی و قۆرخکردنی دەسەڵات و دابەشکردنی کوردستانی باشوور لە نێوان هەردوو حزبی فەرمانڕەوا بۆ دوو بەش (هەرێم و ناوچە دابڕاوەکان)، وا خەریکن بەخشپە ناوچە دابڕاوەکانمانیش لەت لەت بکەن، بۆیە بوونی لیستی جیاجیا بۆ هەڵبژاردنەکانی کەرکووک لە بوونی فرە لیستیی هەڵبژاردنەکانی هەرێم ئەگەر گرینگتر نەبێت کەمتر نییە.

* هەڵبژاردنی پەرلەمانی عێراقی نزیک بووەتەوە، بەڕێزتان وەک

سیاسەتوانێک چۆن دەڕواننە ئەو هەڵبژاردنە، پێتان وایە تابلۆی سیاسیی عێراق گۆڕانکاریی جەوهەریی تێدا روو بدات؟

– هێشتا ناوەڕۆکی تابلۆکە بە روونی دەرنەکەوتووە و لە قۆناغی نەخشە و تێکەڵکردنی رەنگەکانە، ململانێیەکە تاکو دێت چڕتر دەبێتەوە، ئەجێندای ئەکتەرەکانی گۆڕەپانەکە لە گۆڕاندایە، جڵەوی هەندێکیان بەدەستی خەڵکی ترە یان لە دەستیان دەرچووە، رۆڵی وڵاتانی ئیقلیمی لەم زۆرانبازییەدا هەستیارە، بڕیاری ئەمەریکا بەپلەی یەکەم کاریگەری گرینگی هەیە لەسەر تابلۆکە چ لەگەڵ ئەکتەرەکان و چ لە سەودا و مامەڵەی لەگەڵ وڵاتانی ئیقلیمی پێوەندار، حەسمیش لای دەنگدەرانە.

گۆڕان سوننەتی ژیانە و گردبوونەوە و لەیەک ترازان لە واقیعی ئەمڕۆی عێراقدا، پرۆسەیەکی بەردەوامە و مەزەندەکردنی گۆڕانی جەوهەریی زیادەڕەوییە لە گەشبینی، لە تەک ئەوەی تابلۆکە هێشتا تەماوییە و گۆڕانی (جەوهەریی) لە ئارادا نییە، وەلێ لەم سەروبەندەدا دەکرێت ئاماژە بەچەند دیاردەیەک بکەین لەوانە:

بە بەراوردکردنەوەی هەڵبژاردنەکانی رابردوو، ئەوەی کە دێت گۆڕانکاریی لە ریزبەندی و گردبوونەوەی لایەنەکان و تەرازووی هێز شیمانەیەکی چاوەڕوانکراوە.

هەرچۆنێک بێت رەوت و بەرەنجامەکانی گردبوونەوە و گۆڕین و گۆڕانکارییەکان، دەسەڵاتی زۆرینە هەر لە دەستی هێزە ئیسلامییە سیاسییە مەزهەبییەکان دەمێنێتەوە و پێشەنگی بۆ شیعەکانە.

رەوتی مەزهەبی و نەژادپەرستە توندڕۆکانی نێو هێزەکانی زۆرینە و بەرهەڵستکاران زیاد دەکات، یەک لە فاکتەرە سەرەکییەکانی دژایەتیکردنی پرسی کوردە، دینامۆ و بنکەی سەرەکیشیان خزانەوە و مانەوەی پاشماوەی حزبی بەعسی هەڵوەشاوەیە چ لەنێو بنکە و لووتکەی لایەنەکان یان لە سیستمی پیرۆگراتی دەوڵەتی عێراق، بەپێچەوانەی هەموو نەخشە و

لێکدانەوە و لێدوانەکانی لایەن و کەسانی پێوەندار.

تاکو ئەمەریکا لەم وڵاتە بەم شێوە و شێوازە مامەڵە لەگەڵ ڕووداوەکاندا بکات، شیمانەی سەقامگیری و گۆڕانی جەوهەریی دوورە...!.

* کورد لە کوێی ئەو گۆڕانکارییەدایە، بەبڕوای ئێوە پێویستە کورد چی بکات کە ڕۆڵ و پێگەی بەهێزتر لە پەرلەمانی داهاتوو، ئاخۆ ئەو جیاوازییانە چین کە پێویستە کورد لە خیتابی سیاسیدا بیانگرێتە بەر و هەڵەکانی ڕابردووی دووبارە نەکاتەوە؟

– ئەمە پرسیارێکی هەستیار و خاسە و پێویستە هەندێک وردبین و بگەڕێینەوە بۆ سەرەتای پرۆسەی دامەزراندنەوەی عێراقی (هیوا و ئاشتی) لە پاش (ڕزگاریی) و (داگیرکردن)ی لەلایەن ئەمەریکاوە، چونکە هەر ئەودەم لایەنی کوردستانی بەتەحدید لووتکەی دەسەڵاتی یەکێتی و پارتی کورتیان هێنا، ئەوان ڕایان وابوو سیاسەت هونەری مومکیناتە نەک هونەری (خیارات)، کێشەی کورد بڕێتییە لە پلە و پایە و بڕە پارەیەک لە ناوەندی بەغدا و چەند دێڕێکی یاسایی لە دەستوور و گفتی سەرزارەکی و بوون بە (چاملغی) ئەمەریکا گشت کێشەکانیان چارەسەر دەکات و ئەوەی لە عێراق و ناوچەکە بۆ ئەمەریکا باش بێت، بۆ ئەو لووتکەیە باشە و ئەوەی بۆ لووتکەیش باش بێت بۆ کوردیش باشە، وەلێ واقیعی عێراق و ناوچەکە و دۆزی کورد لە ماوەی نزیکەی یەک سەدە بە گشتی و ئەزموونی ئەم (٦) ساڵە لە (عێراقییەت) و (چاملغی) لووتکەی دەسەڵاتی ئەم دوو حزبە لە عێراقی (هیوا و ئاشتی) و ڕۆڵی (سەڵتە سووری بەر لەشکریان) لەگەڵ ئەمەریکا، نەک کێشەی کوردی باشووری کوردستانی چارەسەر نەکردووە، بگرە ئاڵۆزتری کرد و ئەوەی هەیە ئەوەیە کە لە مەیداندایە: ژمارەیەکی پۆستی سیادی لە ناوەند، کە زیاتر پرۆتۆکۆلین و لە پرس و بوارە ناسکەکاندا یان خۆیان گێل دەکەن (نەوەک زەرەری هەبێت بۆ پەزەکان)یان بەسەریاندا تێ دەپەڕێت و ئاگایان لێ نییە یان فەرز دەکرێت، ئەو بڕە پارەیەش بووەتە یەک لە فاکتەرە

سەرەکییەکانی گەندەڵیی دەسەڵات، هۆکارە سەرەکییەکانی شکستی هەردوو حزبی فەرمانڕەوا لە هەڵبژاردنەکانی (٢٠٠٩/٧/٢٥) زیاتر دەگەڕێتەوە بۆ ئەو دید و بۆچوون و هەڵوێستانە.

هیچ لەم (عێراق)ـە حەسم نەکرا و، دۆخەکە هێشتا دەکوڵێت و وا زوو دانامرکێتەوە، گۆڕانکارییەکان بە گشتی پرۆسەیەکی بەردەوامە و کوردیش بەشێکە لەو هەڵچوون و داچوونە، وەلێ نوێنەرانی وایان کرد کە بەشێکی لاواز بێت لە هەڵوێست و لە ئەدا و لە خیتابی سیاسی و دوای رووداوەکان بێت، چونکە هەر لە سەرەتای گەمە سیاسییەکەی دوای (٢٠٠٣) تا ئێستا لووتکەی دەسەڵاتی پارتی و یەکێتی، هەرچۆن وەکو پێویست لە سەرەتای (رزگاریی) عێراق سەرکەوتوو نەبوون لە بەکارهێنانی کارتی کورد لە رووی دیموگرافی و جوگرافیا و مێژوو و هێز و قووڵایی نەتەوایەتی، واتا پانتایی خاک و دەسەڵاتی ئیداری و سیاسی و هێزی سەربازی و جەماوەری و غەدری مێژوویی و جینۆساید و ئەنفال و تەعریب، هەر بەهەمان شێوە ناکۆکییەکانی نێوان لایەنەکانی ململانێی نێو دەسەڵاتی ناوەند و لایەنە غەیرە ئیرهابییەکانی ئەزموونی گەمەی بەرهەڵستکارانی ئەمەریکا و رژێمی نوێ عێراقیان وەکو پێویست نەقۆزییەوە بۆ چارەسەرکردن و حەسمکردنی پرسی کورد، بەداخەوە ئەوان زیاتر سەرقاڵی پلە و پایە و بەش و پارە بوون، وەک هاووڵاتییەکی عێراقی تەماشای (رزگاری) و (داگیرکردن) و دەسەڵاتیان دەکرد، نەک وەکو نوێنەری نەتەوەیەکی خاوەن کێشە و پرسێکی پێناسەکراو. بەدیدی بەندە ئەو دۆخەی ئەمڕۆ بەرەنجامی خۆشباوەڕی و کورتبینیی لووتکەی دەسەڵاتی پارتی و یەکێتییە و ئەوەی لە سەرەتای گۆڕانکارییەکانی (٢٠٠٣) دەلوا بۆ کورد ئێستا مەحاڵە، بۆیە خۆیان و ئۆپۆزسیۆن و خەڵکی کوردستان وا باجەکەی دەدەنەوە.

خیتابی داهاتووی لایەنی کوردستانی دەبێت بۆ پرسی کورد بێت، پرسی کوردیش لە باشووری کوردستان چەقیوە، چەند ئەمەریکا و ناوەندی بەغدا بەرپرسیارن لەو رەوشە، ئەوەندەش لووتکەی دەسەڵاتی هەردوو حزبی

فەرمانڕەوای هەرێم. واقیعی ئەمڕۆی پرسی کورد لە باشووری کوردستان دەکرێت لە سێ جەمسەری سەرەکی وەک یەک پاکێت کۆ بکرێتەوە:

کێشەی ناوچە تەعریبکراوەکانمان و چارەنووسیان و گەڕانەوەیان بۆ باوەشی (هەرێم) و حەسمکردنی سنووری باشووری کوردستان بەپێی واقیعی مێژوویی و جوگرافیایی و دیموگرافیایی پێش نەخشە و سیاسەتی تەعریب، مەعلوومیشە بۆ گەڕانەوەی ئەو ناوچانە گشت جۆرە داکۆکی و تێکۆشانێکی گەرەکە، لە پێش هەموویان ڕێگە دەستووری و یاسایی و مەدەنییەکان.

ڕێکخستنەوەی ماڵی کورد، ئەویش بەدەزگاکردنی دەسەڵاتەکانی (یاسادانان و کارگێڕی و دادوەری) و ڕزگارکردنیان لە پرەنسیپی پەنجا بەپەنجا و قۆرخکردنی لەلایەن هەردوو حزبی فەرمانڕەوا و قەبووڵکردنی دیاردەی فرەیی و پێکەوەژیان و هەزمکردنی ئۆپۆزسیۆن و هەوڵی جیدی و یاسایی بۆ چارەسەرکردنی گەندەڵی و ملکەچکردن بۆ بڕیار و هەست و خواستی خەڵک و وەدەنگهاتنەوەی دەسەڵات سەبارەت بە داخوازییەکانیان، بەتایبەتی چین و توێژە هەژارەکان و ئاشتبوونەوەیان لەگەڵ شەقامی کوردستانی، هەنگاوی یەکەمیش لە پێداچوونەوە و گۆڕان لە عەقڵییەت و شێوە و شێوازی بەڕێوەبردن لە ئاستی لووتکە و لە هەیکەلیەتی حزب و ئیدارەی ڕژێمی هەرێم دەست پێ دەکات، واتا گۆڕان لە سیستەم و لە ئەدای سیستەم، ئەمەش بێ داکۆکی و قووڵ و فراوانکردنی بواری ئازادییەکان و شەفافیەت و دیموکراتی کارێکی بێهوودەیە.

پێداگرتن لەسەر پاراستنی دەسکەوتەکان، ئەوەی کە هێشتا ماون چ لە هەرێم و چ لە ناوەند و کۆشش بۆ پتەوکردن و گەشەپێدانی، کە خۆی لە یەکلاییکردنەوەی پرەنسیپی فیدراڵییەت و دەسەڵاتەکانی هەرێم و ناوەند و مافی بوونی فەرمیی کورد لە ناوچە دابڕاوەکان (المناطق المتنازع علیها) لە هەموو ئاست و ڕوویەکەوە، یەکسان لەگەڵ دەسەڵاتی ناوەند (تاکو حەسم دەکرێت)، سەرژمێری و بەشی هەرێم لە داهاتی عێراق... تاد.

ئەمانەی کە باسمان کرد زۆر یان کەم لە بەرنامەی هەڵبژاردنەکانی (٢٠٠٩/٧/٢٥) لیستی دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆن بەدی دەکرێت، واتا لایەنە کوردستانییەکان، وەکو پرەنسیپ خیتابی سیاسییان سەبارەت بەکێشە سەرەکییەکانی هەرێم و ناوەند جیاوازیی ئەوتۆی لێ بەدی ناکرێت، ئەوەی گرفتە و دەبێت چارەسەر بکرێت مەرجەعییەتی بڕیاری سیاسی و کێشەی ئەدای لایەنەکانی کوردستانی و نوێنەرایەتی لە ناوەند و یەکخستن و تۆکمەکردنی خیتابەکەیە.

* ئێستا لە ناوەندی سیاسیی کوردیدا (بەتایبەت لای لیستی دەسەڵات) مەسەلەی بوونی لیستی جیاواز مشتومڕێکی زۆری دروست کردووە، ئێوە خوێندنەوەتان بۆ ئەو مەسەلەیە چییە، پێتان وایە کورد ئەگەر بەچەند لیستێک بەشداریی ئەو هەڵبژاردنە بکات بەمانای لێک ترازان و پەرتکردنی نێومالّی کوردییە؟

– هەردوو حزبی فەرمانڕەوا فرسەتیان پێ درا بەخت و بەرنامەی خۆیان لە دوو خولی پەرلەمانی ناوەندیی بەغدا تاقی بکەنەوە، ناڵێین هیچ نەکراوە یان رۆڵیان نەبووە، وەلێ وەکو دەڵێن (الاعمال بالنتائج) بەرەنجامی ئەدا و هەڵوێستیان سەبارەت بەپرسە هەستیارەکان لە زۆر بواردا پۆزەتیڤ نەبوون دەنگدەرانی هەرێم بە راشکاوی هەڵوێستی خۆیان لەمەڕ ئەدای ئەم دوو حزبە لە گشت بوارەکاندا لە (٢٠٠٩/٧/٢٥) حەسم کرد، دیاردەی فرەیی و فرە لیستی لە پرۆسەیەکی دیموکراسیدا دیاردەیەکی تەندروستە، لە هەڵبژاردنەکانی پێشوو زۆربەی زۆری لایەنەکانی عێراقی، ئیسلامیی سیاسی، عەلمانیی شیعە، سوننە، کوردستانییەکان، لەناو خۆیاندا بەلیستی جیاواز و بەدەستەجەمعیش بەشدارییان کرد، بەگشتی لێک ترازان و پەرتکردنی جەوهەریی لێ دروست نەبوو بەتایبەتی لایەنی کوردستانی.

ترسی لەیەک ترازاندن و پەرتکردنی مالّی کورد لە فرە لیستی نییە

سەبارەت بە ململانێ و کێبەرکێی ئاشتیخوازانەی لایەنەکان و حەسمکردنی پشتیوان و متمانەی دەنگدەرانی کوردستان بەو لایەنانە، بگرە لە تاکڕەوی و یەک لیستییە. بەپێچەوانەی یەک لیستی، فرە لیستی دەبێتە مایەی دروستکردنی متمانە و هاندەری دەنگدەران و دیاریکردنی قەوارە و بەرپرسیاریەتی و حەسمکردنی دەسەڵات، نەک وەکو ئێستا کە زۆر لە شکستییەکانی کورد لە ناوەند و لە هەرێم لە نێوان لووتکەی یەکێتی و پارتی بزرە و هەندێک جار هەریەک دەیخاتە پاڵ ئەوی تر...

پرسی کورد ڕوونە، بەشێکی بەدەق لە دەستووردا تەسبیت کراوە و لایەنەکان وەکو تاک و وەک و هێز ئەو دەستوورەیان قەبووڵە و جەختیشی لەسەر دەکەن، یەکخستنی خیتابی کوردستانی لەمەڕ ئەو پرسانە هەر دەبێت لەو چوارچێوەیەدا بێت چ لایەنێک دژی گەڕانەوەی گشت ناوچە تەعریبکراوەکان بێت یان لەگەڵ هێزە عەرەبییەکان سازشی لەسەر بکات یان پرەنسیپی فیدراڵییەتی نەتەوایەتی و جوگرافیایی خاو کاتەوە و سەودا لەسەر سەروەت و سامانی کوردستان و دەسەڵاتەکانی هەرێم لەگەڵ ناوەند بکات لە پێناوی پلە و پایە و بەرژەوەندیی تایبەتی تاک و گرووپ متمانەی خەڵک لە دەست دەدات. کورد کێشەی نەبووە لەگەڵ ناوەند لەسەر پۆست و پارە، لە قۆناغە جیاجیاکانی مێژووی عێراق کوردێکی زۆر خزمەتی ئەو دەوڵەتەیان کردووە، زۆربەیان لەناو حکوومەت لەمانەی ئێستا بەدەسەڵاتتر و بەهەیبەتتر بوون.

* سیناریۆی بوونی لیستی جیا بۆ هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکووکیش لە ئارادایە، ئێوە بۆ مەسەلەی هەڵبژاردن لەو پارێزگایە رەئیتان چییە؟

- سیاسەتی سەرکردایەتیی پارتی و یەکێتی لەمەڕ پرسی کەرکووک سەرکەوتنی ئەوتۆی وەدەست نەهێنا، چونکە:

لە سەرەتای قۆناغی (رزگاریی) عێراق هەلی حەسمکردنی رزگاری و

گەڕانەوەی کەرکووک بۆ باوەشی هەرێمی کوردستانیان لەدەست دا.

لە یاسای بەڕێوەبردنی ئیدارەتی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی گواستنەوە (٢٠٠٤) گومانیان خستە سەر سنووری لە (٤٩٪)ی خاکی کوردستانی عێراق (المناطق المتنازع علیها) ئەمەش یەکەم جار بوو سەرکردایەتیی کورد سازشێکی وەها بکات و لەوەش خراپتر وەکو بەندێکی دەستووری مافیان دا بەعەرەب، کە ئەویش وەکو کورد داکۆکی لە عائیدیەتی ئەو ناوچانە بکات و فەرزیشیان کرد بەسەر خەڵکی کوردستان کە بە (بەڵێ) دەنگ بەو سازشکارییە بدەن.

بەپێی بڕگەکانی مادەی (٥٣)ی هەمان یاسای ئاماژەپێکراو یەکەیەکی فیدراڵییەت قەتیس کرا بە (٣) پارێزگا و سەرەڕای ئەوە و بۆ ڕێگرتن لەسەر هەر شیمانەیەک بۆ گەڕانەوەی کەرکووک بۆ باوەشی هەرێمی کوردستان بەدەقێکی تایبەتی (کەرکووک) نابێت داخیلی هیچ یەکە فیدراڵییەتێک بێت.

لە ڕێگەی مادەی (٥٨)، کە دواتر بووە (١٤٠) کۆمەڵێک کۆسپ و تەگەرەیان خستە سەر ڕێگەی گەڕانەوەی کەرکووک و ناوچە تەعریبکراوەنمان.

بەبڕیارێکی میزاجی لووتکەی دەسەڵاتی یەکێتی و پارتی و بەپێچەوانەی دەستووری عێراق، دەستکاریی ئەنجامی هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکوکیان کرد، بێ بەرامبەر دەسەڵاتەکانیان لەسەر پرەنسیپی (٣٢٪) لە نێوان کورد و عەرەب و تورکمان دابەش کرد، کەچی کێشەکە ئاڵۆزتر بوو.

لە ماوەی شەش ساڵی نوێی عێراقی (هیوا و ئاشتی) لایەنی کوردستانی بۆ کەرکوک یان ناوچە تەعریبکراوەکان بەگشتی ستراتیجییەتێکی تۆکمەیان نەبووە، زیاتر هەڵوێستەکانی بۆ ئیستیهلاکی ناوەخۆ و رازیکردنی ئەجیندای غەیرە کوردە، زۆرجار بەمیزاج مامەڵە لەگەڵ ئەم پرسە دەکەن و ئەمەش بووەتە لاوازبوونی خیتابی سیاسیی کورد بۆ ئەو دەڤەرانە و هەڵسوکەوتی نامەسئولانە و ئیدای فاشیلی زۆربەی زۆری بەرپرسانی هەردوو حزب و

سەرقاڵبوونیان بەململانێی لاوەکی و هەڵپەی دەسکەوتی تایبەتی و نەبوونی مەرجەعییەتی پرس و پرسینەوە و هێزی ئۆپۆزسیۆن فاکتەرێکی تری واقیعی ئەم کێشەیەیە.

لە ئەنجامی بێ ئاگایی و بەرەڵاییی زۆر لە نوێنەرانی لایەنی کوردستانی لە بەغدا بەبڕیاری زۆرینەی پەرلەمانی عێراق بە مادەی (٢٤) مادەی (١٤٠)یان ئیفلیج کرد و پینە کرا بە مادەی (٢٣) ئەویش مردار کرایەوە و ماوەیەکیشە سەرقاڵی (یوئێن)ن، لە کاتێکدا بە فەرمی سەرکردایەتیی هەرێمی کوردستان دژی تەدویلکردنی ناوەڕۆکی مادەی (١٤٠)ن بەکەرکووکیشەوە.

بەپێچەوانەی گرژی و ئیرهاب و ناسەقامگیریی ناوچەکانی (مووسڵ) و ناوەڕاست و خوارووی عێراق، هەڵبژاردنەکانی پارێزگاکان وەک مافێکی دەستووری ئەنجام درا، کەچی لە کەرکووک و لە هەرێمی کوردستان دواخرا، هەرچەندە لە رووی یاسایی و سەقامگیریی ئەم دوو دەڤەرە بەراورد ناکرێت لەگەڵ ئەوانی تر، گومان نییە لایەنی فەرمیی کوردستان لەم جۆرە بڕیارانە بێ خەتا نییە.

ئەوە واقیعی کەرکووکە لە سایەی سیاسەتی یەک لیستی و قۆرخکردنی دەسەڵات و دابەشکردنی کوردستانی باشوور لە نێوان هەردوو حزبی فەرمانڕەوا بۆ دوو بەش (هەرێم و ناوچە دابڕاوەکان)، وا خەریکن بەخشپە ناوچە دابڕاوەکانمانیش لەت لەت بکەن. بۆ نموونە بێ هیچ پاساوێک (قەزای بەدرە و ناحیەی جەسان و قەزای تەلەعفەر)یان، یەک تەرەفە لە خاک و سنووری کوردستانیان سڕییەوە، لە کاتێکدا (٣٥) لایەنی کوردستانی بە دیکۆمێنت و زیاتر لە دوو دانیشتنی پەرلەمان ئیقراری ئەوە کراوە، کە ئەو ناوچانە بەشێکن لە کوردستان و لە پرۆژەی دەستووری هەرێم پەسند کرابوو، تاوەکو (٢٢/٦/٢٠٠٩) بەشێک بوونە لە مادەی (٢)، ئەو پرۆژەیە و لەوەش زیاتر ئەو ناوچانە کرۆکی مادەی (١٤٠)ن، جا ئەوەی ئامادە بێت دەست هەڵگرێت لە (قەزای بەدرە و جەسان و تەلەعفەر.. تاد)، کە پانتاییەکانی لە وڵاتێک وەک (لبنان) زیاترە، چۆن مەزەندەی ئەوەی لێ نەکرێت چارەنووسی

کەرکووک و ناوچەکانی تریش بەدەردی ئەوان نەبات، سووربوون لەسەر (یەک لیست)ی بەرەنجامی ئەو سیاسەتەیە و پاساوی هزری گشتگیری و قۆرخکردنی دەسەڵات و تۆقاندنی شەقامی کوردستانی بەمەترسییە دەرەکییەکان و پرسە چارەنووسسازەکانە و رەتکردنەوە و ئیحتیوای ئۆپۆزسیۆنە، بۆیە بوونی لیستی جیاجیا بۆ هەڵبژاردنەکانی کەرکووک لە بوونی فرە لیستی هەڵبژاردنەکانی هەرێم ئەگەر گرینگتر نەبێت کەمتر نییە، مەرجی سەرەکیی هەر لیستێک بۆ کەرکووک و ناوچە تەعریبکراوەکانی ترمان سازشنەکردنە لەسەر خاکی ئەو ناوچانە و سووربوونە لە کوردستانییەتیان و گەڕانەوەیان بۆ باوەشی هەرێمی کوردستان.

* ئەگەر بە وردی دەستنیشانی بکەی، بەڕای ئێوە بۆچی پارتی و یەکێتی ئەوەندە سوورن لەسەر ئەوەی کە کورد یەک لیستی هەبێت؟ ئەو نەزەرییەیە چییە کە ئەوان پێیان وایە تەنیا خۆیان لایەن و لیستی نیشتمانپەروەر و نەتەوەپەروەری کوردن و لیستەکانی گۆڕان و ئەوانەی تر، کە بەجیا دادەبەزن وەک خۆیان نیشتمانپەروەر نەبن؟

– لە وەڵامی پرسیارەکانی تر ئاماژەم بۆ بەشێکی ئەم پرسیارە کرد، ئەم قۆناغە ئەو قۆناغە نییە ئیدی پاوەنکردنی ئینتیمای نەتەوایەتی و نیشتمانپەروەری بەند بێت بە پارتی یان یەکێتی، چ لەگەڵ ناوەندیی بەغدا و چ لەگەڵ لایەنی تر، لە پرۆسەیەکی دیموکراتی و ئازاد و شەفاف، دەستوور و یاسا و شەفافیەتی رەفتار و سیاسەتی لایەنەکان و دەنگدەرانی کوردستان و سندووقی دەنگدان، تاکە ئامراز و لایەنی شەرعیی بەخشینی ناسنامەی دڵسۆزی نیشتماپەروەرییە.

* لیستەکانی گۆڕان و چاکسازی لە پەرلەمانی عێراقی دەتوانن چۆن بەرگری لە مافەکانی خەڵکی کوردستان بکەن؟ ئاخۆ لای بەڕێزتان مەفهوومی بەرگریکردن جگە لە مەسەلەی پێداگرتنی

ئەو لیستانە لەسەر مافەکانی کورد، کە بەدەرەجەی یەکەم لە پاراستنی سیستەمی فیدراڵی و جێبەجێکردنی مادەی (١٤٠) و دەستوور خۆی دەبینێتەوە، پێتان وایە چ شتێکی تر هەیە کە ئەو لیستانە وەک خاڵی سەرەکی کاری لەسەر بکەن، بەنموونە لە پەرلەمانی بەغداوە کار و پاڵەپەستۆ لەسەر دامەزراندنی سیستەمێکی حوکمڕانی تەندروست بکرێت لە کوردستان؟

– نەک دەتوانن، بەڵکو ئەرکی سەرەکییانە و یەک لە پاساوەکانی بوونیان وەک لیست و لایەن لەسەریانە گۆمەکە بشڵەقێنن، دوور لە سەودای پۆست و دەسکەوتی رۆژ، وەکو پێشتر جەختمان لەسەر کردەوە، ناوەڕۆکی پرسی کورد لە باشووری کوردستان نەهێشتنی تەعریب و سڕینەوەی ئاسەوارەکانیەتی، بە حەسمکردنی سنووری جوگرافیایی و مێژووی باشووری کوردستان و پێناسە و تەسبیتکردنی سیستەمی فیدراڵی لەسەر ئەو بنەمایە و مسۆگەرکردنی بەزەماناتی دەستووری و ڕەنگدانەوەیان لە ڕێککەوتننامە پێوەندارەکانی دەوڵەتی عێراق. تاکو ئەم کێشەیە چارەسەر نەکرێت چ زەمانێک نییە بۆ بنەماکانی تری ئەم پرسە، هەرچەندە چاوەڕوان دەکرێت ئەو دوو لیستە کە ئەمڕۆ لە هەرێم بە (ئۆپۆزسیۆن) پێناسە دەکرێن، جۆش و خرۆشێک و نەفس و گیانێکی تازە بەململانێکانی لایەنی کوردستانی و ناوەند بدەن. بنەوانەی هێزی لایەنی کوردستانی لە ناوەند لە ڕێکوپێکیی ناوماڵی کورددایە، ڕێکوپێکیی ناوماڵی کوردیش لە دامەزراندنی سیستەمێکی دیموکراسی و ئازاد و شەفاف و یەکخستنی خیتابەکەیەتی لەمەڕ پرسە نیشتمانی و نەتەوایەتییەکان، لەسەر ئەو دوو لایەنەیە بەتایبەتی پرسی کورد رزگار بکەن لە هەڵچوون و داچوونی میزاجی و موجامەلەکردن و ململانێ و موزایەدات حزبیی تەسک و تەسخیرکردنی بۆ ئەجێندای غەیرە کورد، ئەوەیش بەگۆڕینی ئەو پرسە لە پرسێکی حزبی بۆ پرسێکی نەتەوایەتی، ئەرکی وا مەزن بەرنامە و ستراتیج و تاکتیکی تۆکمەی گەرەکە و ئیرادە و پێداگرتن و سووربوون لەسەر جێبەجێکردنی مەرجێکی سەرەکییە بۆ

شکاندنی ئەو بەستەڵەکەی کە پرسی کورد لە ناوەند تووشی بووە، نابێت ئەوەش لە بیر بکەین کە ئەم هەرێمە بەپێی دەستووری عێراق و پرۆژەی دەستووری هەرێم بەشێکە لە عێراق، لە زۆر بواردا دەستووری عێراق ناوەندی بەرپرسیار کردووە لەمەڕ دیموکراتییەت و ماف و ئازادییەکان و پاراستنی سنوور و ڕێگرتن لە دەستتێوەردانی دەرەکی... تاد.

بەندە تەمەننای ئەوە دەکات واقیعی هەرێم بگۆڕدرێت و بگاتە ئەو ئاستە کە نوێنەرانی کوردستانییەکان لە بەغدا، هەرێم بکەنە نموونە و کارتی پاڵپەستۆ بۆ وەدەستهێنانی ماف و ئازادییەکان، ڕاستە لەم بارەیەوە ئەزموونەکەمان شکستی هێناوە، وەلێ هێشتا باییی ئەوەندە ماوە ئەو هەڵانە ڕاست بکرێنەوە، ئەمەش هۆکاری سەرەکیی لەدایکبوونی ئۆپۆزسیۆنە و یەک لە ئەرکە سەرەکییەکانیەتی لە هەرێم و لە ناوەند.

* بەڕای بەڕێزتان تا چەند چانسی کورد بەهێزە لە نەخشەی سیاسیی داهاتووی عێراقدا ئەو پۆستە سیادییانەی ئێستا هەیەتی بەدەستی بێنێتەوە؟ ئاخۆ بۆ کورد پێ لەسەر ماف دابگرێت یان پۆست؟، کە هەندێک لە چاودێرانی سیاسی پێیان وایە لە چوار ساڵی ڕابردوودا ئەو پۆستە سیادییانەی کورد وەری گرتووە نەیتوانیوە کاری پێ بکات بۆ بەرژەوەندیی خەڵکی کوردستان؟

– وەکو وتمان ئەم عێراقە هێشتا دەکوڵێت و هەموو پرسەکان قابیلی گفتوگۆ و گۆڕین و گۆڕانکارییە، ئەوە شەش ساڵە نوێنەرانی لیستی کوردستانی لە بەغدا بەشدارن لە دەسەڵات، نایەژین هیچ نەکراوە، وەلێ وەک بەرەنجام ئەوەندە سەرقاڵی موجامەلەکردن و بایەخدان بەئەجیندای هێز و لایەنەکانی غەیرە کورد و پۆست و دەسکەوتی ڕۆژ بوون، ئەوەندە ئاگایان، یان دروستتر پێداگرییان نەکرووە لەسەر خاڵە سەرەکییەکانی پرسی کورد، نابێت بوونی کورد لەو پۆستە سیادییانە بەهەند وەرنەگرین، وەلێ خودی ئەو

پۆستانە ئامانج نییە، بگرە بەرەنجامە، بەداخەوە لایەنی کوردستانی تا ئێستا زیاتر لەسەر پۆستەکان سوورن لەوەی لەسەر مافەکان، ئەمەش یەک لە لایەنە نێگەتیڤەکانی ئەو ئەزموونەیە، ئەگەر پێ دانەگرێت لە ماف و سەودای لەسەر بکرێت مانەوەی پۆستەکانیش پووچ و مەترسیدارە، بوونی کورد لەو پۆستانە لە هەندێک بواردا بووەتە بارگرانی بۆ مافەکانمان، نەیاران و دۆستانی کورد کە باسی کێشەی کورد دەکەن لە باشووری کوردستان بێ یەکودوو ئەو پۆستانە دەکەنە پاساو بۆ ڕەتدانەوەی رەخنە و گلەیی و گازندەی کورد لە ناوەند، یەک لە هۆکارەکانی گردبوونەوەی نەیارانی کورد و دیموکراتییەت لە عێراق، بوونی کوردە لەو پۆستانە، لە کاتێکدا ئەو پۆستانە زیاتر رواڵەتی و پرۆتۆکۆڵین، بەداخەوە لیستی دەسەڵات حیساب بۆ هەل و کات ناکات و هەل و کاتیش لەسەر کەس ڕاناوەستێت، لە چاوەڕوانی هەلدا هەل لەدەست دەدەن و باجی دواکەوتن پەشیمانییە و بیرکردنەوەی دوای ڕووداوەکان بۆ پەند باشە..!

تێبینی: ئەم بابەتە لە رۆژنامەی رۆژنامە ژمارە (٥٤٨) لە ٢٠٠٩/٩/٢٢ و سایتیSEBIY و سایتی klawrojne بڵاو کراوەتەوە.

چاوپێکەوتنی ڕۆژنامەی " هاوڵاتی"

سازدانی: هاوڵاتی

لەم چاوپێکەوتنەدا، سەرۆکی یەکەمین خولی پەرلەمانی کوردستان جەوهەر نامیق سالم، باس لە لێکەوتەکانی بەرەنجامی هەڵبژاردنەکان دەکات و پێی وایە پارتی و یەکێتی لەمێژە لە تەنگژەدان، بەهەموو حیساباتێکیش لیستەکەیان شکستی هێنا.

لە بەشێکی تری چاوپێکەوتنەکەدا جەوهەر نامیق باس لە کارەکانی ئۆپۆزسیۆن لە پەرلەماندا دەکات، ئاماژە بەوەش دەکات دەبێت برایانی (گردە)کە لەو گردە بێنە خوارەوە و برایانی چوار حزبەکەش لە قەوارەی سنووورداری خۆیان بێنە دەرێ و وەرەقەیەکی کاری هاوبەشو فرەلایەن ئامادە بکەن کە گوزارشت بکات لە ناوەڕۆکی بەرنامەکانی هەڵبژاردنیان.

* هەندێک لە چاودێرانی کورد و بیانی لایان وایە دوای هەڵبژاردن و دەرکەوتنی ئۆپۆزسیۆن، هەلومەرجی سیاسیی کوردستان پێ دەنێتە قۆناغێکی نوێوە، ئێوە چۆن سەیری هەلومەرجی نوێ دەکەن؟

- دەستپێکی جیدی بۆ هەر پرۆسەیەکی دیموکراتی بە مسۆگەرکردن و قەبووڵکردنی پرەنسیپی فرەیی و هەڵبژاردنی ئازاد و شەفاف و ملکەچکردنی لایەنەکانی ململانێ بە ئەمدەست و ئەودەستی دەسەڵات و حەسمکردنی بەپێی زۆرینە و کەمینە، لە فەزایەکی سروشتی و دادپەروەری، دوور لە قۆرخکردنی جەمسەرەکانی دەسەڵات و دەستتێوەردان، بەو پێیە نەبوونی ئۆپۆزسیۆن یان هەوڵی لاواز و ئیحتیواکردنی لەلایەن دەسەڵاتەوە ئەو دەستپێکە سەقەت

دەکات و ئەوەشی بەسەقەتی لەدایک بێت دوور نییە بەسەقەتی بژیێت و بەسەقەتیش بمرێت.

ئەزموونی پێش قۆناغی ٧/٢٥ شێوەی حوکمڕانی هەردوو حزبی فەرمانڕەوا و لایەنێکی زۆری سیاسەت و هەڵسوکەوتی رژێمی هەرێمی کوردستان لە ماوەکانی رابردوو، گەواهی لە سەقەتی ئەزموونەکەمان دەکات کە تەنگژەی ناوەخۆی هەردوو حزب (پارتی و یەکێتی) و ناکامڵیی دەسەڵاتەکان (یاسادانان و کارگێڕی و دادوەری) و بڵاوبوونەوەی پەتای گەندەڵی یەک لە خەسڵەتەکانیەتی،

لە ٧/٢٥ خەڵکی کوردستان یەکلاییی کردەوە و وەڵامی دەسەڵاتی دایەوە، شەرعییەتی دا بەئۆپۆزسیۆن. بەشبەحاڵی خۆم لەو قەناعەتەدام هەرچۆن دەسەڵاتی کارا و لێهاتوو و شەرعی پێویستییەکی حەیاتییە بۆ هەر سیستەمێکی دیموکراتی، هەروەها ئۆپۆزسیۆنێکی تەندروست و کارا و خاوەن پرەنسیپ و بەرنامە و ئیرادە و بنکە فراوانی مەردومیشی گەرەکە. بەندەیش لایەنگری ئەو بۆچوونەیە کە قۆناغی دوای هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٩/٧/٢٥ سەرەتای قۆناغێکی نەوعییە بەپێچەوانەی گشت کەموکورتییەکان، دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆن هەلێکی مێژوویی و لەباریان بۆ ڕەخساوە، یەکەم وەک دەسەڵاتی هەردوو حزبی فەرمانڕەوا دەبێت ئەم واقیعە تازەیە هەزم بکەن و واز لە حیسابنەکردن بۆ مەردم و راگەیاندنی شیعارات و شکست بەسەرکەوتن لە قەڵەمدان و سووربوون لەسەر چارەسەرکردنی هەڵەکان بە هەڵە و چاکسازیی روومەتی بێنن و نەک هەر ئۆپۆزسیۆن قەبووڵ بکەن بەڵکو رێزیشی لێ بگیرێت و حیسابیشی بۆ بکرێت و گوێشی لێ ڕابگیردرێت. ئۆپۆزسیۆنیش بە هەردوو باڵەکەیەوە (لیستی گۆڕان) و (لیستی چاکسازی)، لەوە تێ بگەن ئەو دەنگانەی کە بەدەستیان هێناوە پێش هەموو شت زیاتر هەڵوێست و وەڵامی شەقامی کوردستانی بوو بەرانبەر بە دەسەڵات و بە تەحدید بۆ سیستەمی حزبی و ئیداریی هەردوو حزبی فەرمانڕەوا پاشان بۆ هەڵوێست و بەرنامەکانیان. لەم سەروبەندەدا هەردوولا (دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆن) بەرانبەر تاقیکردنەوەیەکی

تازە و چارەنووسسـازن، دەسـەڵات چەند مـیـسـداقـیـەتی خـۆی لەنێـو ڕێکخستنەکانی و تاکو شـەقامی کوردسـتانی و نیشـتمـانی و نیـودەوڵەتیی لەدەستداوە، دوور نییە ئـەوەندەش فرسەتی ئۆپۆزسیۆن لەبار بێت بۆ تەسبیت و فـراوانکردنەوەی بـازنەکـانی بوون و شـەرعـیـیـەتی خـۆی لە چوارچێـوەی بەرژەوەندییە باڵاکانی خەڵکی کوردستان و واقیعی هەرێم.

ئەگەر تاکو ئێسـتا دەسـەڵات لە توانایدا نەبووە وەکو پێـویست بەو کارانە هەڵسێت کـە پێـویست بوو بۆ خـەڵک و پرسی کـورد، ئەوە فـرسـەت لەبارە بۆ ئۆپۆزسیۆن کە بە جیدی ئەسپی خۆی لەو مەیانەدا تاو بدات.

* ڕەنگە ئەم کـاریگەرییـانەی باسی دەکـەن بەجـۆرێک لە جۆرەکانیش هاوکێشە عێراقییەکە بگۆڕێت، پێت وایە گوتاری سیاسیی کورد بەگشتی بتوانێت بەو نەفەسە کار بکات، کە لەناو هەرێمـدا ئۆپۆزسـیـۆن و جـیـاوازی و لە دەرەوەی هـەرێمـیش هاوپەیمانیەتیی یەکتر قەبووڵ بکات؟

– قـەدەری خـەڵکی کوردسـتـان قـەدەری دەسـەڵات و ئۆپۆزسـیـۆنە. قـەدەری خـەڵکی کوردسـتـانیش مـافـەکانیـەتی کە بەنەهـێشتنی تەعریب و سڕینەوەی ئاسـەوارەکـانی و گـەڕانەوەی ناوچە دابڕاوەکـان و دیاریکردنی سنووری کوردستان لەسـەر ئەساسی جوگرافیایی و مێژوویی و تەسبیتکردنی مافی چارەی خۆنووسین کە ئـەمڕۆ بە فیدراڵییەت پێناسە کراوە دەست پێ دەکات لەگـەڵ گـشت بنـەمـا دەسـتـوورییـەکـانی تر. واتە مـەرجـێکی سـەرەکـیی تەسبیتکردنی بنەما نەتەوەیی و نیشتمانییەکانی خەڵکی کوردستانە بەرانبەر بە ناوەند و دەرەوەیش، بەو پێـیـە پرسی کـورد لە باشـوور لەگـەڵ بەغـدا سـەلماندنی ناسنامـە و چەند کـورسی و بڕە دینارێک نییـە، ئەمـەش ئەرکی هەردوو لایەنی هاوکێشـەکـەیە (دەسـەڵات و ئۆپۆزسـیـۆن). بـە ڕووەکـەی تر مەرجی سەرەکیی پرۆسەی دیموکراتی هەروەکو وتمان فرەیی و ڕای جیاواز و ملمـلانێ و کێبـەرکێی ئاشـتـیـخـوازانە بۆ وەرگـرتنی دەسـەڵات و یەکـتـر

قەبووڵکردنە لە کوردستان. وردتر حەسمکردنی دەسەڵات و یەکخستنی ماڵی کوردستانییەکان و پابەندبوونە لەسەر ماف و بنەما سەرەکییەکانی نیشتمانی و نەتەوایەتیمان لە ئاستی ناوەندیی بەغدا و دەوروبەر. مەرجی سەرەکیی داڕشتن و پیادەکردن و سەرکەوتنی ئەم ستراتیجییەتە پێش هەموو شت پێکەوەژیان و کارکردنی دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆن و قەبووڵکردنی یەکترە لە ناوەوە و هاوکاری و هاوپەیمانییەتیش لە دەرەوە، بە مەرجێک ئۆپۆزسیۆن سەربەخۆیی خۆی لەدەست نەدات و ئامانج و خواستی خەڵک لە بیر نەکات و بەها نیشتمانی و نەتەوایەتییەکانیش وەلاوە نەنێت.

* دەبێت ئۆپۆزسیۆن چۆن مامەڵە لەگەڵ پەرلەماندا بکات، بەتایبەتی تا ئێستا بە تەوافوقات و لە دەرەوەی پەرلەمان کێشە گرینگەکان یەکلایی کراوەتەوە؟

– مەزەندەی ئەوە دەکرێت خولی سێیەمی پەرلەمان دینامۆی دەستپێکی گۆڕان و چاکسازی و گەڕانەوەی هەیبەت و تەفعیلکردنی بێت بەتایبەتی پاش ئەوەی لووتکەی دەسەڵاتی هەردوو حزبی فەرمانڕەوا و سەرۆکایەتیی پەرلەمانیش خولی دووەمیان بەو دەردە برد، بۆیە بەباشی دەبینم ئۆپۆزسیۆن وەکو دەستپێک ڕەچاوی ئەمانە بکات:

* گۆڕینی ڕۆڵ و ئەرکی سەرۆکایەتیی پەرلەمان لە هەیئەتێکی سیاسی بڕیاردەری پەنجا بەپەنجای جاران بۆ هەیئەتێکی ئیداری پرۆتۆکۆڵی. ئەوەی نوێنەرایەتی و پیادە و ئەرکی لایەنە سیاسییەکانی ناو پەرلەمان دەکات سەرۆک و جێگر و سکرتێری پەرلەمان نییە، بەڵکو سەرۆکی فراکسیۆن و فراکسیۆنەکانە و بڕیاردەری پەرلەمانیش ئەندامانی پەرلەمانە.

* یەکخستنی باڵەکانی ئۆپۆزسیۆن لەسەر بنەما هاوبەشەکانیان و بەپێی ڕیزبەندیی ئەجیندەکانیان بۆ ماوەی خولی سێیەم، یەک خیتابی ئۆپۆزسیۆن بەرانبەر بەیەک خیتابی دەسەڵات یەک لە پێویستییەکانی سروشتی ئەو ململانێیەیە کە لەنێو پەرلەماندا ڕۆژانە ڕوو دەدات.

* چڕی و جیاکردنەوەی بەرنامەی دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆن بۆ ئەم خولە.

هەروەک چەند جارێک پێش هەڵبژاردنەکانی ٧/٢٥ لە کۆڕ و دیدارەکانماندا جەختمان لەسەر گرینگیی دامەزراندنی حکوومەتی (سێبەر) کردووە، جارێکی تریش ئەم دیاردەیە بەدیاردەیەکی پێویست دادەنێم ئەمەش یەک لەو ئەرکانەیە کە دەبێت ئۆپۆزسیۆن کاری بۆ بکات.

دامەزراندنی بلاتفۆرمێکی فراوان و تۆکمە و مەردمی، دەبێ جگە لە باڵەکانی ئۆپۆزسیۆن ئەو تاک و گرووپانەش بە خۆیەوە بگرێت کە خوازیاری گۆڕان و گۆڕانکاری و چاکسازی و گەشەپێدانن، واتە دەبێت برایانی (گردە)کە لەو گردە بێنە خوارێ و برایانی چوار حزبەکەش لە قەوارەی سنووریداری خۆیان بێنە دەرێ و وەرەقەیەکی کاری هاوبەش و فرە لایەن ئامادە بکەن کە گوزارشت بکات لە ناوەڕۆکی بەرنامەکانی هەڵبژاردنیان و هێڵە سەرەکییەکانی ئەوانەی لە دەرەوەی ئەو دوو قەوارەیەن، بە دیدی بەندە بۆ بە هێزکردنی ئۆپۆزسیۆن و وەگەڕخستنەوەی پرۆسەی دیموکراتی، بلاتفۆرمێکی فراوان و هەمەلایەنە و قەوارەداری خاوەن بەرنامەی گەرەکە، بۆ تەفیعلکردنی پەرلەمان و بەهێزکردنی ڕۆڵ و دەنگدانەوەی چالاکییەکانی وەک پەرژین و پردێک لە نێوان ئەوان و شەقامی کوردستانی.

میسداقیەت و هێز و داهاتووی ئۆپۆزسیۆن بەندە بەپابەندبوونیان بە بەرنامە و بەڵێنەکانیان هەروەها بە چۆنیەتیی مامەڵەکردنیان لە نێوان خۆیان و دەسەڵات و پرسە نیشتمانی و نەتەوایەتییەکانمان. گومان نییە سیاسەت و هەڵوێستی بێ سەوداکردن و سازش، سیاسەت و هەڵوێستێکی یەک تەرەفەیە، ئەمەش لە پراکتیک و هەلومەرجی هەرێم دوور نییە زیانگەێین بێت. بەهەرحاڵ ئەزموونی دوو خولی رابردووی پەرلەمانی کوردستان پڕە لە وانە و عیبرەت و سیاسەتی تەوافوقات و سازش پێویستە بەمەرجێک لایەنەکان لە خەتی سوور دەرنەچن و بەڵێنەکانیان لە بیر نەکەن و لایەنگران و خەڵکی کوردستان بێ ئومێد نەکەن.

* دوای ئەم هەڵبژاردنە پێشبینیی ئەوە دەکرێ پارتی و یەکێتی

بەکـارنـامـەی خـۆیاندا بچنەوە، پێت وایە تا چەندە دەتوانن ئەو کارە بکەن؟

– ئێمەش تەمەنناى ئەوە دەکەین بەخۆیاندا بچنەوە، وەلێ هەردەم عیبرەت لەوەدا نییە لایەنێک یان کەسێک بەخۆیدا بچێتەوە بەڵکو عیبرەت لەوەدایە کەی و چۆن و بۆ؟

ئەم دوو حزبە لەمێژەوە لە تەنگژەدان، بە هەموو حیساباتێک لیستی کوردستانی کە (لیستی پارتی و یەکێتی)یە شکستی هێنا، بەپێچەوانەی ئەو راستییە، هەر وەکو لە میدیاکانیاندا وەدەر دەکەوێت، ئەم شکستە بەسەرکەوتنی خۆیان لە قەڵەم دەدەن و هەوڵی ئەوە دەدەن ئەو کاڵایە بەخەڵک و بە کادیران و بنکە و جەماوەری ناوەوە و دەرەوەی کوردستان و ڕای گشتی بفرۆشن. حزب و دەسەڵات و سەرکردایەتییەک لە نێوان دوو هەڵبژاردندا و لە ماوەی (٤) ساڵدا لە سنووری ٣٠ کورسی لەدەست بدات و لە سنووری زیاتر لە ٤٠٪ هەرێمی کوردستان لیستی دووەم بێت و بەو هەموو ئیمتیازات و دەسەڵات و خروقاتەوە، بەشەرِەشەق لە هەرێم ٥٩٪ کورسی زامن بکات و گوتاری دوای ڕاگەیاندنی بەرەنجامەکان بەو شێوەیە بێت کە باسمان کرد، دەبێت چاوەڕوانی چ جۆرە پێداچوونەوەیەکی لێ بکرێت. ئەم تەنگژەیە ململانێیەکە لەنێو (دەسەڵات) و لەسەر (دەسەڵات)، لە نێوان هەردوو دیاردەکەدا چارەسەر و حەسم بەدی ناکرێت، تەنگژەی سیستەم و ئەدای سیستەمی حزبایەتی و ئیدارییان تاکو دێت (قووڵ) و (ئەستوون)یتر دەبێت، بۆیە پێداچوونەوە بە ئاراستەی گۆڕین و گۆڕانکاریی جیدی لە واقیعی وەهادا لە حوکمی مەحاڵە، لەگەڵ ئەوەشدا با تەمەنناى ئەو پێداچوونەوەیەش بکەین..!

یەکشەمە ٢٠٠٩/٨/٢٣

تێبینی: ئەم بابەتە لە لاپەڕە (٥)ی ڕۆژنامەی "هاوڵاتی" ڕۆژی ٢٠٠٩/٨/٢٣ و سایتی "هاوڵاتی" و سایتی (سبەی) ڕۆژی ٢٠٠٩/٨/٢٤ لە میدیاکانەوە بڵاو کراوەتەوە و پێشەکییەکەی" هاوڵاتی" ڕۆژی ٨/٢٣ لە "کوردستان پۆست" بڵاو کراوەتەوە.

دیمانە لەگەڵ كۆواری "كلیل"

دووشەم ٢٠٠٩/٩/٢١

* چۆن دەڕواننە دوا بەرەنجامەكانی پرۆسەی هەڵبژاردنەكانی پەرلەمان و سەرۆكایەتیی هەرێم پێتان وایە پرۆسەكە بەپێی ستاندار و پێوەرە جیهانییەكان بەڕێوە چووە یان بەپێچەوانەوە؟

- كۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەكان دەڵێت ستانداره، وەلێ پێوەرە جیهانییەكانیانی بڵاو نەكردووەتەوە. باوەڕ ناكەم ئەو ستاندارە وەكو پێویست لەم هەڵبژاردنە پیادە كرابێت، نەک هەر ئەوە، بەڵكو كۆمسیۆن ئەوەندە پابەند نەبوو بە ڕێسا و پێوەرەكانی خۆشی كە لە ناوچەكانی دەرەوەی ئەم هەرێمە لەسەری رۆیشتبوو وەک: رەچاوینەكردنی مافی تاک بۆ پاڵاوتن. بێدەنگییان لەمەڕ ئیستغلالكردنی داوودەزگا و پۆستە فەرمییەكانی حكومەتی هەرێم و ناوەند بۆ پڕوپاگەندەی حزبی. پاشگەزبوونەوە لە قەدەغەكردنی هاتوچۆ و بەكارهێنانی ئۆتۆمۆبێل لە ماوەی دەنگدان. درێژكردنەوەی ماوەی دیاریكراوی دەنگدان.. تاد.

* ئەگەرچی یەكێتی و پارتی خۆیان بەبراوەی یەكەم دەزانن بەڵام چاودێرانی سیاسی پێیان وایە یەكێتی و پارتی یەكەمین شكستی سیاسیی خۆیان لەم هەڵبژاردنەدا تۆمار كرد كە پێ دەچێت تەنگژەیەكی قووڵ بەدوای خۆیدا بهێنێت پرسیارەكەم ئەوەیە ئەم شكستە دەبێتە تەنگژە بۆ هەردوو حزبە دەسەڵاتدارەكە وەک ئەوەی كە ئێستا باسی لێوە دەكرێت؟

– ئەم دوو حزبە لەمێژەوە لە تەنگژەدان، لەنێو خۆیاندا و لەگەڵ یەکتر، لەوانە پابەندنەبوون بە دەستووری حزبییان. تەنگژە لە نێوان لووتکە و بنکەی حزبی. تەنگژەی دابڕان لە خەڵک. تەنگژە لە نێوان دەسەڵاتی حزبی و ئیداری. تەنگژە لە نێوان دەسەڵاتی فەرمیی هەردوو حزب و ناوەندی بەغدا. مانەوەی دوو ئیدارە و دوو دەسەڵات.... ئەوان ئەگەر دان بە تەنگژەکاندا نەنێن و سوور بن لەسەر ئەوەی شکست بەسەرکەوتن تەسریف بکەن، سەرکردایەتی لە سەرەوەی حزب و حزب لە سەرووی خەڵک و خەڵک مێگەلە و بە (برس و بەترس) بەڕێوە دەچێت، پشت و پەنا پارە و هێزە نەک خەڵک. گرینگ ئەوەیە ڕێک بن لە دابەشکردنی دەسەڵات و داهات لەسەر بنەمای پەنجا بەپەنجا. لە بوارێکی وادا تەقینەوەی تەنگژەی نێوان ئەو دوو حزبە دوورە. باوەڕ ناکەم لای لووتکەی دەسەڵاتی هەردوو حزب هێشتا بەجیدی درک بەهەرەسهێنانی ئەو دید و بۆچوونانە کرابێت. ئەگەر هەردوولا بەردەوام بن لەسەر ئەم (تیۆرییە) نە ئەم شکستە و نە شکستی تریش دەبێتە مایەی تەنگژەیەکی ئەوتۆ کە مەزەندەی لەیەک ترازاندنی لێ بکرێت وەلێ پرسیارەکە ئەوەیە ئاخۆ جەمسەرەکانی ئەو (تیۆرییە) لە پاش ٢٠٠٩/٧/٢٥ وەکو خۆی دەمێنێتەوە؟ گومان نییە تەرازووی هێز و شێوە و شێوازی ململانێیەکە لە گۆڕاندایە و تەنگژە تەنگژە رادەکێشێت.

* لەگەڵ ئەوەی لیستی گۆڕان و خزمەتگوزاری چاوەڕێیان دەکرد زۆرینەی کورسییەکان بەدەست بهێنن بەڵام بەرەنجامەکان ئەوەیان نەسەلماند لەگەڵ ئەوەشدا دەنگێکی کەمیان نەهێناوە بەتایبەت لیستی گۆڕان کە خاوەنی "٢٥ "کورسیی پەرلەمان دەبێت، پرسیارەکە ئەوەیە ئەم دوو لیستە کە بەشی هەرە زۆری کورسییەکانی ئۆپۆزسیۆنیان بەدەست هێنانەوە دەتوانن پەرلەمانی کوردستان ئەکتیڤ بکەن و ببنە ئۆپۆزسیۆنێکی کاریگەر و نموونەی پەرلەمانی پێشوو دووبارە نەبێتەوە؟

– بەهەمــوو پێــوەرێک ئەو دوو لیــســتــە لیــســتــی براوەن. ژمــارەی کورسـیـیـەکانیـان زیاتر بـوو لەوەی کە زۆر لە چـاودێران مـەزەندەیان دەکـرد. ئەگـەر بـە پێـوەر و ئاسـتـی دەنگدانی سلێـمـانی و گـەرمـیـان و هەندێ لە ناوچـەکـانـی هـەولێـر و دهـۆک ورد بینەوە وەک بـەرەنجـامـی ئەم هـەڵبـژاردنە، دەبووایە ئەو دوو لیستە لە سـەرتاسـەری هەرێم لە پێشـەوەی لیسـتـەکانی تردا بوونـایە. نـابێت تەرازووی هـێــز و ئیــمــتــیــازاتی حکوومــەت و داهات و داوودەزگاکان و پانتاییی پڕوپاگەندەکانیان لە بەرچاو نەگیرێت، لە هەمووشی سەرنجڕاکێشـتر پەنابردنیان بۆ خـروقات و دەستکاری. سـەرەڕای ئەو هەموو گرفتانە ژمارەی کورسییەکانی ئۆپۆزسیۆن کەم نییە و، نابێتیش نابینا بین لە قـووڵایی و پانتایی و پشگیریی دەنگدەران و لایەنگرانیـان و ئەو شـەرعییـەتەی کە خـەڵکی کوردسـتـان پێیـانـی دا. ئەگەر ئۆپۆزسـیـۆن خـۆی گلێـر کاتەوە و ئەجیندە و و بەرنامـەکەیان بۆ مـاوەی ئەم خـولە بەباشی ڕێک و تەفیـعل بکات بەتەئکیـد رۆڵێکی ئەکتـیـڤ و کـاریگەریان دەبێت. بەهـەرحـاڵ مـەزەندەی ئەوە دەکەم خولی سێیەم زۆر لە خولی دووەم کارا و ئەکتیڤتر بێت.

* دەتوانین بڵـێین هەڵبـژاردن سـەرکـەوتنێکی گـەورەی بۆ لیـسـتی گـۆڕان پـێ بوو وە شکسـتـێکی کـەمــەرشکێنیش بۆ یەکـێـتـیی نیشـتـمـانیی کـوردسـتـان دۆڕاندنی یەکـێتی سـەرکـردایەتیی ئەو حزبـەی تووشی مـتبوون و سەدمـە کردووە وەک چاودێریک بـەسـەر بارودۆخەکەوە چۆن دەڕوانیتە ئەم شکستەی حزبەکەی تاڵەبانی؟

– یەک لە هـۆکـارە سـەرەکـیـیـەکانی لەدایکبـوونی (گـۆڕان) بـێ ئومـێـدیی نوخبـەیەکی بەرچاوی یەکـێـتیی نیـشـتـمانی بـوو لە ئاسـتی سـەرکـردایەتی و کـادیران و ئەندامـانی، سـەبارەت بەپرۆسـەی ریفـۆرمی ناوەخـۆی یەکـێـتی. گومان نییە ئەو (نوخبە) و (بنکە) فراوانەی ریفۆرمخوازانی ناو یەکێتی لەناو (گۆڕان)دا ڕۆڵێکی گرینگیان هەبوو چ لە دامەزراندنی لیستی (گۆڕان) و چ لە هەڵسـووڕاندنی ئەرکـەکـانی، ئەمـەش کـاریگەرییـەکی گـەورەی هەبوو لەسـەر

یەکێتی بەتایبەتی و لەسەر لایەنەکانی تریش بەگشتی و بووە دیاردەیەکی نوێ و ناکرێت نکوولّیی لێ بکرێت. لە رووی مانەوییەوە یەکێتی شکستی خوارد و وەلێ بەرەنجامی هەڵبژاردنەکان بۆ ئەو (یەکێتیی نیشتمانی)یەی کە ماوەتەوە براوەی یەکەمە. بەدیوەکەی تر لەو (٥٩) کورسییەی لیستی کوردستانی، دەبێت (٣٠) یان (٢٩) کورسی بەر یەکێتی بکەوێت واتە (یەکەم) یان یەکەمی (مکرر)ـە. نازانم ئەگەر یەکێتیی نیشتمانی بەتەنیا و بەلیستی خۆی بەشداربایەت لەم هەڵبژاردنە ئەو ژمارە کورسییانەی بەردەکەوت یان دەبووە ئەو هێزە کە پێی داگرێت لەسەر ئەو پلە و پایەی ئێستای کە مسۆگەری کرد..؟ ئەگەرچی پێش هەڵبژاردنەکانی ٧/٢٥ سەرکردایەتیی پارتی و یەکێتی لەسەر پرەنسیپی پەنجا بەپەنجا پێک هاتبوون. یەکێتی پشتئەستوورە بە رێککەوتننامەی (ستراتیجی) لەگەڵ پارتی گومان نییە لە ڕووی (حزب)ی و (هێز)ـەوە سوودگەیێن بوو بۆی.

* لەگەڵ ئەوەی بارزانی زۆرینەی دەنگەکانی بەدەست هێنا بەڵام ئەوەی کە جێگەی پرسیارە ئەوەیە لە پارێزگای سلێمانی کەمال میراودەلی سەرکەوتنێکی گەورەی بەسەر بارزانیدا تۆمار کرد شکستی بارزانی بۆچی دەگەڕێتەوە؟

– هۆکاری ئەم شکستە زۆرە لەوانە: دابڕانی بارزانی لەو ناوچانە. گرفتی ئەو ناوچانە لە بواری خزمەتگوزاری. لاوازیی رێکخستنەکانی پارتی. شێوە و شێوازی هاوپەیمانیەتی... تاد.

* لەگەڵ ئەوەی ئیسلامییەکان هاوپەیمانیەتییەکی توندوتۆڵیان لەگەڵ دوو حزبی عیلمانی بەست لە پێناوی کۆکردنەوەی دەنگە ناڕازییەکانی یەکێتی و پارتی، بەڵام ئەوەی کە تێبینی دەکرێت بەپێچەوانەوە نەک نەیانتوانی ئەو جەماوەرە ڕابکێشن باسیش لەوە دەکرێت کە ئیسلامییەکان دەنگیان بەلیستی چاکسازی نەداوە پرسیارەکە ئەوەیە بۆچی ئیسلامییەکان ئەو سەرکەوتنەی

– بەراوردکردنی (ژمارە)ی ئەندامانی پەرلەمان کە سەر بەلایەنەکانی ئیسلامیی هەرێمی کوردستانن لە هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٥ و ٢٠٠٩ و جیاکردنەوەیان و وەسفکردنیان بەشکستخواردوو، دوور نییە هەندێ واقیعی نەبێت. یەکگرتووی ئیسلامی لە ٢٠٠٥ لەگەڵ (لیستی نیشتمانیی دیموکراتی کوردستان) بوو کە لیستێکی (٩) تەرەفە بوو زیاتر بەلیستی دەسەڵات ناسرابوو، واتە لیستی (یەکێتی و پارتی). دوای هەڵبژاردنەکە (یەکێتی ٣٨ و پارتی ٣٧ و یەکگرتوو ٩ و ئاشوورییەکان ٥ و تورکمان ٤ و شیوعی ٣ و سۆشیالیست ٢ و نەتەوەیی ١ و کرێکاران ١)یان بەرکەوت واتە لیستی (دەسەڵات) (١٠٠) کورسی. کورسییەکانی دەرەوەی دەسەڵات (٧) کورسی، کۆمەڵ (٦) و زەحمەتکێشان (١). ڕێژەی کورسییەکانی لایەنە ئیسلامییەکان لە کۆی گشتیی ئەندامانی پەرلەمان ١٤٪ بوو. (ئۆپۆزسیۆن) ٦,٦٪. کەچی لە هەڵبژاردنەکەی ٢٠٠٩ لیستی دەسەڵات ٥٣٪ و لیستی دەرەوەی دەسەڵات ٤٧٪. کورسییەکانی یەکگرتوو و کۆمەڵ و بزووتنەوە وەکو لایەنی ئیسلامی دوور نییە کەمتر نەبێت لە (١٥) و ڕێژەکەیان لە سنووری (١٤٪)یە.

بە ڕای بەندە لایەنە ئیسلامییەکان بەرەچاوکردنی ئیمکانیاتی لیستی دەسەڵات و دەستکاری و خروقاتی ڕۆژی هەڵبژاردن، ئەوەی وەدەستیان هێناوە کەم نەبێت هەروەها لە هەڵبژاردنەکەی ٢٠٠٩ فرە لیستی دەرفەت و فەزایەکی باشتری فەراهەم کردبوو بۆ دەنگدەران و دەنگە ناڕازییەکان لە دەسەڵات دابەش بووبوو بەسەر چەند لیستێک، لە بیر نەکەین هەندێ لە لایەنە ئیسلامییەکان لە نێوان ٢٠٠٥–٢٠٠٩ بەشێوەیەک لە شێوەکان بەشێک بوون لە دەسەڵات ئەگەرچی لە واقیعدا ڕۆڵی بەرهەڵستکاریانیش دەبینی و هیچ لایەنێکیش بێ کەموکورتی نییە.

* لە گۆڕەپانی سیاسی لە هەرێمی کوردستاندا چەندان حزبی سیاسی کار دەکەن و بەشێکی زۆریشیان خاوەنی مینەحەیەکی

خەیاڵین بۆ نموونە لیستی" ئازادی و عەدالەتیی کۆمەلایەتی "٦" پارتی سیاسی بوون بەلام ٠،٨٢٪ دەنگەکانیان بەدەست هێنا کە ئەمە کەمترین ڕێژەیە بەلام ئەگەر سەیری مینحەکەیان بکەیت پارەیەکی خەیاڵییە بەبڕوای ئێوە کاتی ئەوە نەهاتووە جارێکی تر حکوومەتی هەرێم بەمینحەی حزبەکاندا بچێتەوە و هەڵوێستی سیاسی نەکاتە پێوەر و بەپێی قەوارەی ئەو پارتانە مینحە دیاری بکرێت؟

– بەڵێ کاتی ئەوە هاتووە ئەگەر زۆر درەنگیش نەبێت بۆیە بەدیدی بەندە یەک لە ئەرکە سەرەکییەکانی خولی سێیەمی پەرلەمان و ئۆپۆزسیۆن بەیاساییکردنی کێشەی یارمەتیی حزبەکانە و یەک لە بنەما سەرەکییەکانی ئەو یارمەتی و منحەیە ژمارەی کورسییەکانی لایەنەکانە. دەکرێت لەم بارەیەوە سوود لە ئەزموونی ولاتانی دیموکراتی وەربگیردرێت.

* شکستی یەکێتی و کەمبوونەوەی دەنگەکانی لیستی کوردستانی گفتوگۆیەکی گەرمی لە نێوەندی سیاسی و ڕۆژنامەوانی کوردیدا دروست کردووە باس لە شێمانەی هەڵوەشاندنەوەی ڕێککەوتنە ستراتیجییەکە دەکرێت دەمەوێت بپرسم دوای گۆڕانی بالانسی هێز لە نێوان پارتی و یەکێتی چارەنووسی ڕێککەوتنەکە چۆن دەبێت.؟

– دەڵێن ڕێککەوتنێکی ستراتیجی هەیە وەلێ بۆ ڕای گشتی و بنکە و زۆر لە ئەندامانی سەرکردایەتیی هەردوو حزب ناوەڕۆکی ئەو ڕێککەوتننامەیە نهێنییە. بەهەرحاڵ تاکو لووتکەی دەسەلاتی هەردوو حزب ڕێک بن لەسەر پرەنسیپی دابەشکردنی دەسەلات و داهات لەسەر بنەمای پەنجا بەپەنجا و (دوو یەکەم) و ئۆپۆزسیۆن دەسەلاتیان پێ لەق نەکات، دوور نییە لووتکەی هەردوولا، بەپێچەوانەی گۆڕانی بەلانس، چاوپۆشی لە هەندێ شتی یەکتر بکەن.

* ئەگەر لە کابینەی پێشوودا حکوومەتێکی بەهێز و پەرلەمانێکی لاوازمان هەبووبێت بەڵام ئێستا باس لەوە دەکرێت کابینەی ئەمجارە حکوومەتێکی لاواز و پەرلەمانێکی بەهێزمان دەبێت بۆچوونی ئێوە لەم بارەیەوە چییە؟

– لە بارودۆخی ئەمڕۆی هەرێم و واقیعی حزبی و حکوومەتی و عەقڵیەتی بەڕێوەبردنی زۆرینەی پەرلەمانی کە حکوومەتی لێ دروست دەبێت، ئەوەندە سیستەمە حزبی و ئیدارییە لە کاردا بێت و ئەو عەقڵیەتە باڵادەست بێت ئەو، ئیدای حکوومەت و زۆرینەی پەرلەمان زۆر لەوەی پێشتر باشتر نابێت. دەکرێت هاوکێشەکە راست بکەینەوەو بڵێین: ئەگەر ئۆپۆزسیۆن خۆی تەیار بکات و پردێک لە نێوان خۆیان و شەقامی کوردستانی دروست بکات ئەودەم ئۆپۆزسیۆنێکی ئەکتیڤمان دەبێت و دەسەڵاتی زۆرینە سەغڵەت دەکات و ناکرێت وەکو جاران بە گەزوپێوانەی خۆیان ڕەوشەکە بەڕێوە بەرن، ئەمەش هەنگاوی یەکەمی گۆڕانە و گۆڕانێکی نەوعیش دەبێت.

* هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگاکان و ئەنجوومەنی نیشتمانیی عێراق گفتوگۆی گەرمی چەند مانگی داهاتوو دەبێت پارتی و یەکێتی باس لەوە دەکەن دەبێت هاوهەڵوێستی و یەک لیستیی هەبێت لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی عێراقدا لە بەرامبەریشدا لیستە بەهێزەکانی تر لێرە و لەوێ باس لە لیستی سەربەخۆ دەکەن با وا پرسیارەکە بکەین فرە لیستی دەبێتە شکست بۆ هەرێم لە کورسییەکانی کورد کەم دەکاتەوە وەک پارتی و یەکێتی باسی لێوە دەکەن بەبڕوای ئێوە قازانج و زیانەکانی یەک لیستی و فرە لیستی چییە بۆ ئەمڕۆی هەرێمی کوردستان؟

– بەپێچەوانەوە فرە لیستی مایەی بەهێزبوونی باوەڕی بەخۆ و

پێکەوەژیانە. لە پرۆسەیەکی دیموکراتیدا، ململانێ بۆ دەسەڵات و لەسەر دەسەڵات لە نێوان لایەنە کوردستانییەکان چ لە هەرێم و چ لە ناوەندی بەغدا، کارێکی مەشروعە و دەبێت لایەنەکانی ململانێ ساغی کەنەوە بۆ خۆیان و بۆ خەڵکی هەرێم و دەرەوەیش کە کێ و تاکو چەند جێی متمانەی خەڵکە. (تیۆری) (بهاژۆ و دەنگ مەکە) کاتی بەسەر چووە و فەشەلی هێنا. پرەنسیپی پەنجا بەپەنجا کورتی هێنا، (هەردوو حزبی فەرمانڕەوای هەرێم) هیچ پرسێکی نیشتمانی و نەتەوایەتیمانیان وەکو پێویست چارەسەر و حەسم نەکرد. بەدیوەکەی تر پرسە سەرەکییەکان یان پشتگوێ خراوە یان سازشی لەسەر کراوە یان دواخراون. نوێنەرانی کورد کە (پاڵێوراوانی پارتی و یەکێتی)ن چ لە ناوەندی بەغدا و چ لە ناوچە تەعریبکراوەکانمان سەرکەوتوو نەبوون و جێگەی رەخنەی توێژەیەکی فراوانی بازنەی سەرکردایەتی و بنکەی هەردوو حزب و هەروەها خەڵکی کوردستانن. بێ باوەڕی و بێ متمانەیی خەڵک لەمەڕ ئیدای زۆر لەو بەرپرسانە لە گومان دەرچووە و تەئسیرێکی نەگەتیڤی کردووەتە سەر پلەو پایەی جەماوەری ئەو دوو حزبە، لایەنی کوردستانی لە ناوەند لە حاڵەتی پاشەکشێیە. (١٨) ساڵی سیاسەتی پەنجا بەپەنجا و پاوەنخوازی دەسەڵات لەلایەن لووتکەی دەسەڵاتی پارتی و یەکێتی لە هەرێم و (٦) ساڵ لە عێراقی (هیوا و ئاشتی) شکستی هێنا. تەسویقکردنی ئەو پرەنسیپە بەمەترسیی هەڵگیرسانەوەی شەڕ لە نێوان پارتی و یەکێتی یان بە مەترسییە دەرەکییەکان پاساوێکی لاوازە. بۆ دەبێت لووتکەی دەسەڵاتی پارتی و یەکێتی یەکتر قەبووڵ نەکەن ئەگەر وانەبێت ئەوە دەبێتە شەڕ. ئەم پاساوە بەرامبەر بەڵێدوان و جەختی سەرانی هەردوو حزب و سووربوونیان لەسەر بێهوودەیی بەکارهێنانی توندوتیژی و چەک بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان و ئیلتزامیان بە بنەماکانی دیموکراتی و هەڵبژاردن و ئەمدەست و ئەودەستی دەسەڵات بەشێوەیەکی ئاشتیخوازانە لە هەرێم و لەگەڵ ناوەندی بەغدا، هەرەس دێنێت. لەلایەکی تر پرەنسیپی پەنجا بەپەنجا نەبووە مایەی چارەسەرکردنی کێشە ستراتیجییەکانی خەڵکی

کـوردسـتـان و ناوەندی بەغـدا بـەپێـچـەوانەوە دەسـەڵاتی هەردوو حـزبی فـەرمـانڕەوا بـە یەک هەنگاو زیاتر لە (١٠,٠٠٠) کم٢ لە خـاک و سـنووری باشـووری کوردسـتـانـیـان سـڕییـەوە و بێ هیچ گـفـتـۆگـۆ و ڕوونکردنەوەیەک بەخشـپەکی دەرباز کرا (قەزای بەدرە و ناحیەی جەسان و قـەزای تەلەعفەر) و دەیانـەوێت فـەرزیشی بکەن بەسـەر خـەڵکی کـوردسـتـاندا. نـەمـانی یان کەمـبـوونەوەی دەستـتـێوەردانی دەرەکی و بەزاندنی سنوورەکانی کوردسـتـان لەلایەن هـێزە نەیارەکانـەوە و بوونی بنکەی سـەربازی و سـیـخـوڕییـان لەناو خاکی هـەرێمی کوردستاندا و پاڵەپەستۆ و نفوزیان لە زیادبووندایە. سەرەڕای هـەر هـەمـوو ئەوانە مـلـمـلانێی لایەنەکان بۆ دەسـەڵاتە و لە پێناو خزمـەتکردنی خـەڵکی کوردسـتان و بـەدیهێنان و چەسـپـاندنی مافـەکانیـەتی. بۆ هـەڵبژاردنی پەرلەمـانی ناوەندی بەغدا، حـاڵەتێکی تەنـدروست و سروشـتـییـە ئەگـەر هـاتوو لیـسـتـەکـان بەجـودا بکەونە کـێـبـەرکێی یەکـتـر، هـەر لایەنێک بەپێی ڕێژەی دەنگەکـانی دەگـاتە پـەرلەمـانی ناوەند و پۆسـتـە ئیـدارییـەکـان. بۆ پێکەوە کارکردن و هـاوهـەڵوێستی لەمـەڕ پرسە نیشـتمانی و نەتـەوایەتییەکان دەرفەت و شێوە و شێواز زۆرە و دەکرێت لایەنەکان لەسـەری کۆک بن.

٢٠٠٩/٨/٢٧

تێبینی: لە کۆواری (کلیل) بڵاو کراوتەوە، مانگی ئەیلوولی /٢٠٠٩/٩.

چاوپێکەوتنی کۆواری "نێوەند"

* لەگەڵ ئەوی یاساناسان و ڕۆشنبیران و خەڵکی کوردستان دەمێکە داوای دەستوورێک دەکەن بۆ دیاریکردنی ئەرک و مافەکان. ئێستا تێبینیی ئەوە دەکرێت دوای پەسندکردنی رەشنووسی دەستوور لە ڕێگەی پەرلەمانی کوردستانەوە لە ٢٤ / ٦ /٢٠٠٩ لەلایەن زۆرێک لە یاساناسان و ڕۆژنامەنووسانەوە تەنانەت لەلایەن بەشێک لە سیاسەتوانانیشەوە رەشنووسی ئەم دەستووره رەت دەکرێتەوە پرسیارەکە ئەوەیە ناوەرۆکی ئەم دەستووره ئەوەندە دواکەوتوو و کۆنەخوازانەیە ئەم هەموو هەڵلایەی لەسەر دروست کراوە؟ ئاخۆ یەکەم رەشنووسی دەستوور لە مێژووی هەرێمی کوردستاندا دەبێتە سەرەتایەک بۆ دروستبوونی قەوارەیەکی دیموکراتی لە هەرێمی کوردستاندا یان بەپێچەوانەوە؟

– نەبوونی یان دواخستنی دەستوور کۆتاییی دنیا نییە. زۆر لە وڵاتانی دنیا دەستووریان نەبووە و کەچی ماون و دەسەڵات و خەڵکیش لەسەر قەوارەی حوکم و جێبەجێکردنی ئەرک و مافەکان پێک هاتبوون. هەزاران ساڵ کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی بێ دەستوور بووە وەلێ چەندان مەڵبەندی شارستانییان بۆ جێ هێلاوین. وڵات هەیە تاکو ئێستایش دەستووری نییە نموونەی حوکمڕانی و دیموکراتی و گەشەپێدانە و لەنێویاندا هەیە لە ڕێزی زلهێزەکانی جیهانە. زیاتر لە (٨٠) ساڵە دەوڵەتی عێراق خاوەنی دەستووری هەمیشەیی و کاتی بووە کەچی جینۆسایدیان کردین. ١٨ساڵە ئەم هەرێمە بێ دەستوورە،

بەهەر شێوەیەک بێت بەڕێوە دەچێت، هەرچەندە لە واقیعدا یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەموارکراو لە ئاستی (دەستوورە) و دوای ٢٠٠٣ چ یاسای ژمارە (١) و چ یاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی گواستنەوە و دواتر دەستووری هەمیشەیی کۆماری عێراق ساڵی ٢٠٠٥ سەرچاوەی یاسا و بڕیارەکانی پەرلەمان و حکوومەت و داوودەزگا فەرمییەکانی هەرێمە. عیبرەت لە نەبوونی دەستوور نییە بەئەندازەی ناوەڕۆک و هەلومەرجی دەرچوواندن و پابەندبوون و پیادەکردنی. پرۆژەی دەستووری هەرێم لە زۆر بواریدا باشە زۆربەی زۆری ئەرک و مافەکانی دیاری کردووە و بەدیدی ئێمە دواکەوتوو نییە. ئەو مادە و برگانەی کە بەدواکەوتوو لە قەڵەم دەدرێن مادە و برگەگەلێکن کە زیاتر تەعبیر دەکات لە رۆحی دەستووری عێراق و بەو پێیەی کە نابێت دەستووری هەرێم تەجاوزی کات. بەدیدی ئێمە هەڵلاکە لەوەدا نییە بگرە زیاتر هەڵلاکە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە داڕشتنەوەی پرۆژەکە و دەستکاریکردنی بەو شێوە فراوانەو دەرچوون لە پرەنسیپەکانی نەتەوایەتی و نیشتمانی، سەبارەت بەخاک و سنووری کوردستان و شێوە و شێوازی عەرزکردنی و تێپەڕاندنی لەلایەن خولێکی (گومان)لێکراوی پەرلەمانی کوردستانە. ئەم رێبازە متمانە دروست ناکات کە دەستوورێک لە سەرەتاوە بەم شێوە و شێوازە لەدایک بێت، ببێتە مایەی دامەزراندنی قەوارەیەکی دیموکراتی کە دەستوور داهێنەرو پارێزەریەتی.

بەگشتی رەشنووسەکە بنەما و پرەنسیپی باش و دروستی تێدا تەسبیت کرابوو. بەتایبەتی سیستەمی حوکمڕانی هەرێم و سنووری مێژوویی و جوگرافیایی کوردستان و ماف و ئازادییەکان و سنوور و دابەشکردنی دەسەڵاتەکان.. تاد، بەو پێیەی دەستوور بنەما و سەرچاوەی سیستەم و دەسەڵات و ئەرک و مافەکانە، بەدیوەکەی تری زامنکاری ماف و داخوازییەکانی خەڵک و دامەزراندنی قەوارەیەکی ئازاد و دیموکراتە.

* لە مادەی (٢) رەشنووسی دەستووری هەرێمدا هاتووە:

یەکەم: کوردستانی عێراق قەوارەیەکی جوگرافیاییی مێژووییە، پێک دێت لە پارێزگای دهۆک بەسنووری کارگێڕیی ئێستایەوەی و لە پارێزگاکانی کەرکووک و سلێمانی و هەولێر و قەزاکانی ئاکرێ و شێخان و سنجار و تلکێف و قەرەقوش و ناحیەکانی زممار و بەعشیقە و ئاسکی کەلەک لە پارێزگای نەینەوا و هەردوو قەزای خانەقین و مەندەلی لە پارێزگای دیالە. ئەمانەش بەسنووری کارگێڕیی پێش ساڵی ١٩٦٨یانەوە.

دووەم: سنوورە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان-عێراق، بەپشتبەستن بەجێبەجێکردنی مادەی (١٤٠)ی دەستووری فیدراڵییەتەوە, دیار دەکرێن.

پرسیارەکەی من ئەوەیە ئێوە چ خوێندنەوەیەکتان بۆ ئەم مادەیە هەیە پێتان وانییە یەکلایینەکردنەوەی کێشەی ناوچە دابڕاوەکان و جێبەجێنەکردنی مادەی "١٤٠" و ناڕوونی لە داهاتووی ئەم ناوچانە کێشەیەک لەم مادەیە دروست دەکات لە کاتێکدا لە بڕگەی دووەمی مادەکەدا ئاماژە بەسنووری سیاسی کراوە نەک جوگرافیایی؟

- بەشبەحاڵی خۆم لاوازترین خاڵی پرۆژەی دەستووری هەرێم (٢٠٠٩/٦/٢٤) کە پەرلەمانی کوردستان بەبڕیاری لووتکەی دەسەڵاتی هەردوو حزبی فەرمانڕەوا تێیان پەڕاند لەو خاڵەدا دەبینم کە عەرزتان کرد واتە دەستکاری و دەست هەڵگرتنی لە چەند پارچەیەکی ستراتیجیی خاکی کوردستان، وردتر و ڕوونتر:

دەستکاریکردنی سنووری مێژوویی و جوگرافیایی و ئەتنی (کوردستانی باشوور = کوردستانی عێراق) بەسڕینەوەی (قەزای تەلەعفەر و قەزای بەدرە و ناحیەی جەسان) لە سنووری کوردستانی عێراق. واتە دەستکاریی مادەی (٢)ی پرۆژەی دەستووری هەرێم، بەهەردوو بڕگەکەیەوە، لە کاتێکدا تاکو

رۆژی ٢٠٠٩/٦/٢٢ لە پرۆژەی دەستووری هەرێمدا بوو، کە لە سایتی پەرلەمان و بەم شێوەیە تەسبیت کرابوو: مادەی " (٢) – یەکەم: کوردستانی عێراق قەوارەیەکی جوگرافیایی مێژووییە، پێک دێت لە پارێزگای دهۆک بەسنووری کارگێڕیی ئێستایەوەی و لە پارێزگاکانی کەرکووک و سلێمانی و هەولێر و قەزاکانی ئاکرێ و شێخان و سنجار و تەلەعفەر و تلکێف و قەرەقوش و ناحیەکانی زممار و بەعشیقە و ئاسکی کەلەک لە پارێزگای نەینەوا و هەردوو قەزای خانەقین و مەندەلی لە پارێزگای دیالە و قەزای بەدرە و ناحیەی جەسان لە پارێزگای کوت. ئەمانەش بەسنووری کارگێڕیی پێش ساڵی ١٩٦٨یانەوە."

سڕینەوەی پانتاییی نزیکەی (١٠,٠٠٠) کم دووجا لە سنووری جوگرافیایی و مێژوویی کوردستان بەخۆتوخۆڕایی، دیاردەیەکی خەتەرناکە و سابیقەیەکی مێژوویی کەموێنەیە و لووتکەی دەسەڵاتی پارتی و یەکێتی مافی ئەوەیان نییە بڕیارێکی وەها فەرز بکەن بەسەر خەڵکی کوردستاندا. راستە پەرلەمانی کوردستان جگە لەو (گومانەی) کە لەسەر شەرعیەتی ئەم خولەی ئێستای هەیە، بێ دەسەڵات و بێ ئیرادەیە وەلێ ئەو واقیعە هیچ کات لە بەرپرسیاریەتیی مێژوویی سەرۆکایەتی و ئەو (٩٦) ئەندامەی کە دەستیان هەڵبڕیوە بۆ تێپەڕاندنی ئەو پرۆژەیە کەم ناکاتەوە. سەرۆکایەتیی پەرلەمانی کوردستان لە پرۆسەی تێپەڕاندنی پرۆژەکە هەتاکو موراعاتی داوونەریتی یاسایی عەرز و دەرچوواندنی یاسا و بڕیارەکانی خودی پەرلەمانی نەکرد.

گرێدانی سنووری کوردستان بەمادەی (١٤٠) دووبارەکردنەوەی هەڵەیەکی تری لووتکەی دەسەڵاتی هەردوو حزبی فەرمانڕەوایە کە چارەنووسی ناوچە دابڕاوەکانی کوردستانیان خستە بن چەقۆی ریفراندۆم یان گرێدانی گەڕانەوەیان بەگەڕانەوەی چەند ناوچەیەکی عەرەبی عێراق. مادەی (١٤٠) بۆ نەهێشتنی دیاردەی تەعریب و گەڕانەوەی ناوچە تەعریبکراوەکان و ئاساییکردنەوەی دۆخی ئەو ناوچانەیە و گەڕانەوەیانە بۆ باوەشی هەرێمی کوردستان نەک بۆ دیاریکردنی سنووری جوگرافیایی و مێژوویی

کـوردسـتـــان. سـەرەڕای ئەمـانە هەر هەمــوو چارەنووسی مـادەی ١٤٠ لە شیمانەی مان و نەماندایە و بەرەو مرداربوونەوەی دەبن چ بەپشتگوێخستنی یان تەدویلکردن و گەمارۆ و کاڵکردنەوەی بە مـادەی (٢٣) و لەوەش خراپتر دەستکاریی دەقەکەی (٢٠٠٦/٨/٢٢)ـە کـە تاکو (٢٠٠٩/٦/٢٢) لە سـایتی پەرلەمـان وەکو خۆی مـابوو و بەم شێوەیە "المادة (٢) – ثانیاً: تعتمد المادة (١٤٠) من الدستور الاتحادي لرسم الحدود الاداریة لاقلیم کوردستان" کەچی لە دەقی ٢٠٠٩/٦/٢٤ (سنووره ئیـــدارییـــەکـــانیـــان) کـــرده (سنووره ســـیـــاســـیـــەکـــان): دەقی ٢٠٠٩/٦/٢٤ " مـــادەی (٢) دووەم: سنووره سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان – عێراق، بەپشتبەستن بەجێبەجێکردنی مادەی (١٤٠)ی دەستووری فیدراڵییەوە، دیار دەکرێن."

بەندە هەر لە سەرەتای ڕاگەیاندنی مادەی (٥٨) و پاشتر (١٤٠) بە رەخنە بووین و رامـان سـەبارەت بەناوەڕۆک و چارەنووسی ئەو مـادەیە لەم بارەیەوە روون و ئاشکرایە، لەگەڵ ئەوەشدا با ئەو رەخنانە وەلاوە بنێین و ئاماژە بکەین بۆ ڕای لووتکەی دەسـەڵاتی پارتی و یەکێتی سەبارەت بە ڕێکوپێکیی مادەی (١٤٠) و جـــەخـــتکردنیـــان لەســـەر پابەندبوون و ســـووربوون لەســـەر جێبەجێکردنی، ئێژین سڕینەوەی (قەزای تەلەعفەر و قەزای بەدرە و ناحیەی جـەســان) لە سنووری کـوردســتـان دەرچوونە لە حـوکـمی مـادەی ١٤٠ و خـەرقێکی دەسـتووری عێراقە کە نابێت دەسـتوور یان یاسـاکانی هەرێم تەجاوزی بکەن. بەبۆچوونی ئێمە ئەم سازشکردنە لەسەر خاکی کوردستان بە پانتـایی لە سنووری (١٠,٠٠٠) کم دووجـا کە نزیکە لە پانتـاییی وڵاتێکی وەکو لبنان، کارێکی ناڕەوایە و چ ببێتە هۆ و هۆکاری پاساودانەوەکەی. کام سەرکردە و لایەنی کوردستانی تاکو ئێستا جورئەتی ئەوەی کردووە و بڕیاری وا بدات و چ میللەت و نەتەوەیەک بڕیاری وا نامەسئوولانە پەسند دەکات.؟!

* لە بڕگەی یەکـەمی مـادەی (٦)دا هـاتووە نابێت هیچ یاسـایەک دابندرێت ناکۆک بێت لەگەڵ حوکمە نەگۆڕەکانی ئیسلام.

هەروەها لە بڕگەی دووەمی ئەم مادەیەدا هاتووە ناشبێت هیچ یاسایەک دابندرێت ناکۆک بێت لەگەڵ بنەماکانی دیموکراسی.
پرسیارەکە ئەوەیە ئیشکالاتێکی گەورە بەدی دەکرێت لەم مادەیەدا و هەمان ئەو کێشەیەش لە دەستووری عێراقدا هەیە.
لەگەڵ ئەوەی بڕگەی یەکەم بۆ رازیکردنی حزبە ئیسلامییەکان لە دەستووردا دانران و لە ڕەشنووسی ئابی ٢٠٠٦دا نەبووە بەڵام چاودیران پێیان وایە ئەم بڕگەیە پێشێلکردنێکی ئاشکرای دیموکراتییەت و ئازادییە فەردییەکان و پێشێلکارییەکی ئاشکرای مافەکانی ژنانیشە ئێوەش وای دەبینن یان بەپێچەوانەوە.؟

– ئەوەی لە پرۆژەی دەستووری هەرێمدا هاتووە (مادەی ٦ بڕگەی یەکەم و دووەم) هەر دەبووایە وابێت چونکە دەقێکی دەستووری عێراقە و کاتی خۆی نوێنەرانی کورد لە بەغدا لە کاتی داڕشتنی ئەو دەستوورەدا پەسندیان کردبوو لە پەرلەمانی عێراقدا رازی بوون و دەنگیانیش پێ دابوو و لە ریفراندۆمی ساڵی ٢٠٠٥یشدا فەرزیان کرد بەسەر خەڵکی کوردستان و دەنگیان بە بەڵێ بۆ دا. تاکو ئەو دەقە لە پەرلەمانی عێراق چارەسەر نەکرێت باسکردنی لە هەرێم کوتانی ئاسنی ساردە.

* لە بڕگەی "١٠"ی مادەی "١٩"ی ڕەشنووسی دەستووری هەرێمی کوردستان–عێراق، هاتووە هەموو کەسێک مافی ئازادیی ڕادەربڕینی هەیە و پێویستە ئازادیی رۆژنامەوانی و هۆکارەکانی راگەیاندن و رادەربڕین فرەلایەنیان مسۆگەر بکرێت. لە هەمان بڕگەدا هاتووە کە ئەو مافە توانج و تەشەرە و دەستدرێژی بۆ سەر مافی خەڵکی تر و سووکایەتی بەپیرۆزیی ئاینییەکان و هاندان بۆ توندوتیژی و برەوپێدانی رق و کینە لەنێو پێکهاتەکانی خەڵکی کوردستان ناگرێتەوە. پرسیارەکەی من ئەوەیە ئەم بڕگەیە لە مادەی "١٩" ئازادیی رۆژنامەوانی و ڕادەربڕین بەرتەسک

ناکاتەوە مەرج دانانێکی لەم جۆرە لە دەستووردا نامانگەیەنێتەوە بەخاڵی سفر.

– لەگەڵ ئەو بۆچوونەدا نیم کە ئەو برگەیە ئازادییەکانی رۆژنامەوانی و رادەربڕینی هێناوەتە سەر سفر. راستە ئەو جۆرە دارشتنانە کۆسپێکە و دەکرێت لە هەندێ بواردا رێگر بێت وەلێ هەر لە هەمان پرۆژەی دەستووردا و لە دەستووری عێراقیشدا، کۆمەڵێک مادە و برگە و پرەنسیپ هەیە کە لە کاریگەری نێگەتیڤی ئەو برگەیە کەم دەکاتەوە و بگرە پووچەڵیشی دەکاتەوە.

* لە مادەی (٦٤)ی دەستووردا هاتووە

ماوەی ویلایەتی سەرۆکی هەرێمی کوردستان چوار ساڵە، کە لە رۆژی سوێندخواردنی دەستوورییەوە دەست پێ دەکات، و دەکرێ بۆ ویلایەتی دووەمیش هەڵبژێردرێتەوە، لە رۆژی کارپێکردنی ئەم دەستوورەوە.

بەپێی رەشنووسی دەستوور بارزانی ماوەی ئەم چوار ساڵەی پێشووی سەرۆکایەتیی بۆ حیساب نەکراوە دەتوانێت مادەی"٨" سەرۆکایەتیی هەرێم بکات ئەم مادەیە بووەتە جێگەی رەخنە و نیگەرانی لەلای بەشێک لە سیاسەتوانان و یاساناسان، وە پێیان وایە ئەم مادەیە لە بەرژەوەندیی لایەنێکی سیاسی دارێژراوە ئەمە سەرباری ئەو رەخنانەی کە لە برگە و مادەکانی تر هەیانە و دەڵێن دەسەڵاتێکی رەها بەسەرۆکی هەرێم دراوە. پێتان وایە ئەم مادەیە مەرامێکی سیاسیی لە پشتەوەیە وەک بەشێکیش لە چاودێرانی سیاسی هێمای بۆ دەکەن کە لە بەرژەوەندیی پارتی دیموکرات و سەرۆکەکەیەتی ئێوە چ بۆچوونێکتان هەیە؟

– نازانم ئاخۆ دەکرێت لە دەستووردا مادەیەکی وا هەبێت کە بە (ئەسەر رەجعی) کاری پێ بکرێت؟ ئەمە زیاتر رای پسپۆرانی بواری یاسای

دەستووری دەوێت. دەستکاریی ئەم دەقە بەو شێوەیەی کە باستان کردووە و لە کەشوهەوای ئەمڕۆ و هەڵمەتی هەڵبژاردن، ئەو تەسەورە دروست دەکات کە ئەو دەقە ڕێک بۆ بارزانی یان بۆ ڕازیکردنی بارزانی بێت وەلێ کێ زەمانەتی ئەوە دەدات کە (بارزانی) لەم خولە و دوو خولەکەی تری داهاتووش، پۆستی سەرۆکایەتیی هەرێم مسۆگەر دەکات. یان کێ دەڵێت بۆ خولی داهاتوو خۆی دەپاڵێوێت.؟!

٢٠٠٩/٧/٦

تێبینی: کۆوارێکی سیاسیی ڕۆشنبیریی گشتیی ئازادە و مانگی جارێک لە سلێمانی بەچاپ دەگات.

دیمانە لەگەڵ رۆژنامەی "هاوڵاتی"

جەوهەر نامیق سالم سکرتێری پێشووی پارتی و یەکەمین سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان، لە چاوپێکەوتنێکدا کە هاوڵاتی لەگەڵیدا سازی داوە رەخنە لە سەرکردایەتیی سیاسیی کورد دەگرێت کە نەیتوانیوە کێشەکانی کورد و مەسەلە نەتەوایەتییەکانی لە بەغدا چارەسەر بکات، پێی وایە سەرکردایەتیی کورد خۆی رۆڵی هەبووە لە بەهێزکردنی مالیکی و ئەو جەسارەتەی کە ئێستا دژ بەخواستەکانی کورد قسەی پێ دەکات، هەروەها تیشک دەخاتە سەر رێککەوتنی «ستراتیجی»ی یەکێتی و پارتی و ئاماژە بۆ ئەوە دەکات ئەو رێککەوتنە بووەتە هۆی قۆرخکردنی دەسەڵات و برابەشکردنی سەروەت و سامانی وڵات لە نێوان لووتکەی یەکێتی و پارتیدا.

* لەو ماوەیەی دواییدا وتارێکت لەبارەی وەزعی کەرکووک بڵاو کردەوە، هەست دەکەم رەشبین بوویت بەوەزعی کەرکووک؟

– پێشەکی من ڕەشبین نیم، نە لە ژیان و لە سیاسەتیش هەرگیز ڕەشبین نەبووم، پێم وایە خەڵکی سیاسی نابێت رەشبین بێت. بەدیدی بەندە ناوەڕۆکی کێشەی کورد لە کوردستانی باشوور تەعریب سنووری کوردستانە، کەرکووکیش کرۆکی کێشەی کوردە، پێش و پاش رژێمی سەدامی رووخاو، تەسەورێکی تایبەتیم هەبوو لەسەر کەرکووک و ناوچە دابڕاوەکان، پێم وابوو لە رۆژی ٢٠٠٣/٤/١٠ کورد دەیتوانی لە چەند سەعاتێکدا مەسەلەی کەرکووک و سنووری هەرێم یەکلایی بکاتەوە وەکو ئەوەی لە خانەقین کرا، لەبەر کۆمەڵێک هۆکاری خودی و بابەتی نەکرا، رەنگە زۆر کەس و لایەن بیگێڕنەوە بۆ رۆڵی وڵاتانی دەوروبەر و ناوچەکە و ئیقلیمی وەک تورکیا و

زلهێزی وەک ئەمەریکا، دوور نییە ئەوە یەک ڕووی دراوەکە بێت، وەلێ هەموو شتیش نییە و نابێت کورد تەسلیمی ئەو تیۆرییە بێت. ئەگەر هەر وا بیر بکاتەوە، چۆن بە درێژاییی زیاتر لە (٦٠٠) ئیمپراتۆریەتی عوسمانی و نزیکەی ٩٠ ساڵی تەمەنی دەوڵەتی تورکیا بە ئێستاشەوە دژایەتیی کورد و پرسی کورد دەکەن ئەوە دەبێت، لە دوارۆژیش مەزەندەی هەمان هەڵوێستیان لێ بکەین ئەگەر خراپتر نەبن. دەوڵەتی تورکیا کورد و پرسی کورد، لە هەر کوێ بێت، لە خانەی دوژمنی ستراتیجیی خۆی داناوە، هەر لە ئەتاتورکەوە تاکو دەمریل و ئەجەوید و ئۆزال و ئەربەکان و ئۆردوگان و گول. بەعەلمانی و غەیرە عەلمانییان. زلهێزەکان لە دوای بەرژەوەندیی تایبەتی خۆیان دەگەڕێن. ئەمەریکا چ پێش و کۆن و چ ئێستا بەرامبەر بەپرسی کورد ئەو دۆست و (هاوپەیمانە) نەبوو کە سەرانی کورد قوماریان لەسەر کرد و دەیکەن.

کە پرسی کەرکووک خڕ کرایەوە لە مادەی (٥٨)ی یاسای ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی گواستنەوە، زۆر کەس و لایەن ڕەخنە و ڕا و پێشنیازی خۆیان خستە ڕوو. هەر ئەودەم بەمادەیەکی سەقەت وەسفم کرد، بەندە و خەڵکانێکی زۆر پێشنیازی هەموارکردنیان کرد. نە هەموار کرا و نە جێبەجێ کرا. تەحویل کرا بۆ دەستوور و بووە مادەی ١٤٠. ئەمیش جێبەجێ نەکرا و مردار کرایەوە و بەمادەی (٢٤) گەمارۆ درا، کە بووە مادەی (٢٣)ی یاسای هەڵبژاردنی ئەنجوومەنەکانی پارێزگاکان (ژمارە ٣٦ ساڵی ٢٠٠٨). ئێستا نەک هەر چارەنووسی ئەم مادەیە بگرە زۆر لە مادەکانی تری دەستوور کە پێوەندداره بەپرسی کورد لە شێمانەی سڕینەوە و هەمواركردندایە بە مادەی (١٤٠)ەوەش، ئەم عەقڵیەتەی ناوەند و هەڵوێستی سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان لەمەڕ کەرکووک و گشت ناوچە دابڕاوەکان و ئەو نەخشە و پلانە کە هەیە، بەدووری دەزانم کەرکووک و زۆر لە ناوچە تەعریبکراوەکانمان بگەڕێتەوە سەر هەرێمی کوردستان.

* چۆن دەڕوانیتە ئەو ڕایەی نووری مالیکی کە بانگەشەی

بەهێزکردنی ناوەند و لاوازکردنی دەسەڵاتی هەرێمی کوردستان دەکات؟

– دیارە بەهێزکردنی دەسەڵات لە ناوەند مانای لاوازکردنی دەسەڵاتی هەرێمی کوردستانە، ئەمە هاوکێشەیەکە کە بە درێژاییی تەمەنی ئەم وڵاتە کە پێی ئێژن عێراق پیادە کراوە. وتمان بەڵکو ئەمجارە وا نەبێت وەلێ بوو. بەهەرحاڵ دەکرێت قسە لەسەر شێوە و شێواز و چۆنیەتیی بەهێزکردنی دەسەڵاتی ناوەند بکرێت، بەهێزکردنی دەسەڵاتی ناوەند گرفتێکی گەورە نییە، وەلێ ئەو میکانیزمە چییە کە بۆ بەهێزکردنی دەسەڵاتی ناوەند بەکار دێت کێ و چۆن دەیکات و دەکرێت. نابێت ئەوەش لە بیر کەین کە پێش هاتنی مالیکی سەرانی کورد لە مالیکی سوورتر بوون لەسەر زەرووړەتی بەهێزکردنی دەسەڵاتی ناوەند و دامەزراندنەوەی سوپا و گێڕانەوەی عێراقی هیوا و ئاشتی بۆ ناو جەغزی عەرەبی و ئیسلامی و نێودەوڵەتی، شانازیشیان پێوە دەکرد. هەروەها لایەنی کوردستانی ڕۆڵی سەرەکییان هەبوو لە دانانی مالیکی لەسەر کورسیی دەسەڵات. ئەودەم هەم دەسەڵاتی ناوەند لاواز بوو هەم مالیکی نەکیرەیەک بوو. باشتر نەبوو ئەودەم کارێکی وا بکرایە مالیکی جەسارەتی وەها نەکات. بەهەرحاڵ ئەوەی کردیان وادیارە بە زەرەری کورد شکایەوە. بەتەئکید ئەم هەوڵەی مالیکی و هاوپەیمانانی مالیکی، بۆ لاواز و تەهمیشی مەوقیع و دەسەڵاتی کوردە.

* چۆن؟ دەتوانیت ئەوە ڕوونتر بکەیتەوە؟

– نەک مالیکی بگرە گشت دەسەڵاتدارانی ناوەند لە بەغدا هەر لە سەردەمی مەلەکی تاکو کۆماری بەیەک لە دوای یەکەکانی ڕژێمەکان، کە لاواز بوونە پەنایان بۆ سەرکردایەتیی کورد بردووە، یان چ نەبێت داوای ئاگربەست و ڕێککەوتنیان کردووە. کە پێیان زەویی گرتووە پەلاماری کوردیان داوە. مەگەر حکوومەتی عەلاوی و حکوومەتی جەعفەری هەریەک بەشێوە و شێوازی خۆیان هەمان هەڵوێستیان نەبوو. فەرقی ئەوسا و ئێستا زۆرە. مالیکی

دەیەوێت دەسـەڵاتی ناوەند بەهێـز بکات، بەدەر لە یاسـا و دەسـتـوور دەجـووڵێتەوە و سـەرکـردایەتیی کـورد بە مـوناسـەبە و بێ مـوناسـەبە نان و دەستوور دەخوات. باشە لە حکوومەت دەسەڵاتی بڕیاردان بەدەستی مـالیکی نییـە بگرە گشـتی لە ئەنجـوومـەنی وەزیرانـە. ئەو تەنیـا مـافی ئیشـراف و تەنفیـزی هەیە. مـادەی (٨٠)ی دەسـتـوور بەتایبـەتی بڕگـەی یەکـەمی ئەرکی (پلاندانان و جێبەجێکردنی سیاسـەتی گشتیی دەوڵەت و پلانە گشـتییـەکان و سـەرپەرشـتیکردنی کاری وەزارەتەکان)ی داوە بە ئەنجـوومـەنی وەزیران، نەک سـەرۆک وەزیران. لـە ئەنجـوومـەنی وەزیـران دوو پۆسـتی سـیـادی بـەدەسـتی کوردە. لەگەڵ شەش حەوت وەزیری تر. سـوپاسـالاری سـوپای عێراق کوردە، لەگـەڵ چەندان پۆسـتـی باڵا لە وەزارەتی بەرگـری، دەبێت هـەیبـەت و نفـووزی کەسـایەتیی ئەم زاتانە چۆن و چ بێت تاکو مـالیکی وا تەهـمـیشـیـان بکات و حیـسـابیـان بۆ ناکات؟! ئەوە حـکوومـەتی هـەرێم و سـەرۆکـایەتیی هـەرێم هـەر هیچ.! ئەمـانە کەسـانێک نین بێ پشت و پەنا بن. نوێنەری گـەل و نەتەوەیەکن ئەگـەر بێ ئاگـا و مـوتابەعەن و بێ هـەڵوێستن لێپرسینەوەیان لەگـەڵ بکرێت و لادرێن. ئەگـەر لە لووتکەی دەسـەڵات فـەرز کـراوە بەسـەریان مـافی خـەڵکە بپرسێت بۆ؟ مـافی ئەو نوێنەرانەیشە تاوانبـار نەکرێن. مـالیکی و ئەمسـالی مـالیکی جگە لە بیر و بۆچوونی شۆڤێنیزمیان، باوەڕ دەکەم سایکۆلوجیـەتی دەسەڵاتدارانی کوردی بەگشـتی خوێندووەتەوە. یان ئەسـڵی کردەوەکان جۆرە پاڵەپەستۆیەکە بۆ بەهێزکردنی مالیکی، دوور نییە مالیکی ئامانج نەبێت بەقەد ئەوەی ئیمزاکردنی ڕێککەوتننامەی ئـەمنیی ئەمەریکا و عێراق و دەربازکردنی یاسـای نەوت و گاز بێت، یان گەمەیەک بێت بۆ هەڵبژاردنەکانی پارێزگاکان، بۆ ریزبەندییـەکی تازە لـە تەوازنات. ئەگـەر لایەنی کـوردی تەرەف نییـە لەم نەخـشـەیە بەڕای بەندە نابێت لەسـەر حـیـسـابی پرسـی کـورد تەواو بێت، ئەمـەیش وەکـو دیاردەکانی تر هـەر وەها دەرباز بێت. کە لایەنی کوردسـتـانی مـادەی (٢٤)ی قـەبووڵ کـرد. کـە سـەربازی سـوپای عـێـراق بێ ئاگـەداری و ڕەزامـەندی نێردرا بۆ بناری حەمرین و لایەنی کوردسـتانیـان ناچار کرد هـەر

لەو بنارەوە تاکو کەرکووک بەسەعدیە و جەلەولا و قەرەتەپە و خانەقین و خودی کەرکووکیشەوە لە پێشمەرگەی کوردستان چۆڵ کەن، هەیبەت و نفووزی حزبە کوردستانییەکان تەحجیم کەن و رۆڵیان تەهمیش بکرێت و کوردستانییەکانی ئەو ناوچانە بخەنە دڵەڕاوکە و مەترسییەوە.

لە کاتێکدا مالیکی و داروەستەکەی باش دەیانزانی ئەو ناوچانە ناوچەی ململانێ (متنازع علیها)ن و بەو پێیە چەند هەیبەت و نفووزی ناوەند لەو ناوچانە پێویست بێت ئەوەندەیش لایەنی کوردستانی...، کە مادەی (٥٢)ی یاسای ژماری (٣٦ ساڵی ٢٠٠٨)، سەبارەت بەکوردە ئێزیدی و شەبەکمان بێ حەمدی لایەنی کوردستانی لە ئەنجوومەنی نوێنەران دەرباز کرا... کە نوێنەرانی کورد لە گفتوگۆی رێککەوتننامەی نێوان ئەمەریکا و عێراق دەرکرا، لەگەڵ گشت کێشە هەڵواسراوەکانی تری نێوان ناوەند و هەرێم، ئێژین کە هەر هەموو ئەمانە و شتی تریش بۆ مالیکی چووە سەر، ئیدی بۆ جەسارەت نەکات بۆ بەهێزکردنی ناوەند و پاڵەپەستۆی تر بۆ سەر کورد.!

* ئەی مەجالیسی سەحوە و ئیسناد کە ئێستا مالیکی دایاندەمەزرێنێت؟ ئەوەش بێهێزکردنی دەسەڵاتی هەرێم نییە لەو ناوچانە؟

– بەڵی بەتەئکید، لەگەڵ ئەوەش دەبێت ئاورێک لە رابردوو بدەینەوە. باشە ئەگەر مەجالیسی ئیسناد دەبێتە هۆی بەهێزکردنی دەسەڵاتی مالیکی، بۆ سەرانی کورد پێشتر رێگەیان پێ دا لە ناوچەکانی ناوەڕاست و خوارووی عێراق هێزی خێڵەکی عەرەب بەناوی (مجالس الصحوة) دروست بکات.؟ ئەی بۆ لە پارێزگای دیالە، کە ناوچەیەکی ململانێ و زۆربەی ناوچەکانی دەکەونە حوکمی مادەی (١٤٠)ەوە، رێگە درا ئەو هێزانە دروست بکات.؟! لە هەموو ئەو ناوچانە سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان نەک هەر بێدەنگ بوو، بگرە پشتگیریشی لە مالیکی کرد. (الصحوة) لە سەرەتاوە بیرۆکە و سیاسەتێکی ئیدارەی بوش بوو، پاش شکستیان لە سێ کوچکەی سوننە و ناوچەکانی تر

وەلێ پاشتر بووە بەرنامەی حکومەتی ناوەند کە ئیئتیلافی کوردستانی خۆیان دەڵێن شەریکین. ئەم پشتگیری و پاشان بێدەنگی لەم دیاردەیە و ئەم هەڵایەی ئێستا لایەنی کوردستانی جۆرێک لە ئینتیقائییەتی پێوە دیارە.

* پێت وایە دەبووایە هەر لە سەرەتاوە سەرکردایەتیی کورد ڕێگەی بەوە نەدابووایە؟

– بێگومان بۆ مەجالیان دا بەمالیکی وا گومڕا بێت، بۆ دوایان خست و لە کاتی خۆیدا هەڵویستیان نەبوو؟!

سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان دەبووایە کێشەی چەکدارکردنی فەرمیی خێڵە عەرەبییەکان بەجیدی وەربگرتایە. فرسانی ئەلوەلید و سەلاحەدین و حەرەسی قەومی و ئەفواجی دیفاعی وەتەنی (خفیفە).. تاد مەگەر هەر ناوەندی بەغدا دژ بەکورد دروستی نەکردبوو. چ ئەمەریکاییەکان و چ مالیکی ئەودەم زۆر لە ئێستا لاوازتر بوون، دەکرا بەدیکۆمێنت و بەمەرج لایەنی کوردستانی شەریکی دەسەڵاتی ناوەند، پرۆسەی سەحوە و ئیسنادی قەبووڵ کردبایە. دیسان فێڵیان لێ کردن؟!

ئەنجوومەنی ئیسناد نوێکردنەوەی جاشایەتییە و دژی کوردە هەقە بەهەموو شێوەیەک ڕێگە نەدرێت بەدامەزراندنی. پێش زیاتر لە یەک ساڵ لە نووسینێکماندا ئاماژەمان بەدیاردەی پڕچەککردنی خێڵە عەرەبە سوننەکانمان کرد، خستمانە قاڵبی (پەرت بکە و بگرە) وە، وەک یەکێک لە تاکتیکەکانی سەربازی و سیاسیی ئیدارەی بوش لەو ناوچانە، واتا شەڕی سوننە ــ سوننە، پاشتر شەڕی سوننەــ شیعە، دواتر شیعە ــ شیعە، وتمان باشە بۆ بیر لەوە نەکرێتەوە ئەمجارەیان ببێتە شەڕی کورد و عەرەب بە سوننە و شیعەیانەوە.. لەمێژەوە شەڕ یەخەی گرتووین، وەلێ کورد نایکات. ئەگەر ئەم هەنگاوەی مالیکی و هاوپەیمانانی مالیکی سەرکەوێت دوور نییە شیمانەی شەڕێکی (کوردی ـ کوردی)یش روو بدات.

* دەسەڵاتی کوردی بەگشتی هەر لە سەرەتاوە پشتگیری لە ئیمزاکردنی ڕێککەوتنی ئەمنیی نێوان عێراق و ئەمەریکا دەکات، ئاخۆ کورد لەوە زیاتری بەدەست نییە، یا دەکرا هەڵوێستی تری هەبێت؟

– پێموایە لایەنی کوردی لەوە زیاتر هیچی بەدەستەوە نییە، چونکە هەر لە سەرەتاوە هەموو هێلکەکانی خۆی خستە نێو جەواڵی ئەمەریکا و ئیدارەی بوش، هەندێکیشیان هیچی هەڵنەهێنا و ئەوەشی دەرچوو جووجکەیەکی شێواو بوو، هەر زوو تووشی ئەنفلەوەنزای باڵندە بووە، تەماشای فیدراڵییەت و (١٤٠) و سەروەت و سامان و داهات و پێشمەرگە و پاراستنی سنووری هەرێم و عیلاقات.. تاد بکەن، ئەوەشی ماوەتەوە لە هێلکەکان پیس بووە وا تاک تاک لێی دەشکێت و بۆنیشی دێت.

* هەبوونی دیاردەی گەندەڵی یەکێکە لە خاڵە لاوازەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان چ لەسەر ئاستی نێوەخۆیی، چ لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی، پێت وایە حکومەتی هەرێم بەجیدی کاری بۆ لەناوبردنی گەندەڵی کردبێت؟

– نەخێر کاری جیدیی بۆ نەکراوە و خەڵکیش زۆر باسی ئەو بابەتە دەکەن، سەیریش لەوەدایە سەرکردایەتیی فەرمیش لە هەموو ئاستەکان باسی ئەو مەسەلەیە دەکات، بەڵام کێشەکە تەنیا باسکردن نییە، بگرە چۆنیەتیی لەدایکبوونی ئەو دیاردەیە و زاڵبوون و پەلکێشانی بۆ هەموو کون و قوژبنێکی ژیانی حزبایەتی و حکومەت و کۆمەڵگەیە، کاتی خۆی زۆرم نووسیوە لەسەر ئەم بابەتە.

* لە دەرەوەی پارتی و یەکێتی کۆمەڵێک حزبی تر هەن، تۆ پێت وایە ئەو حزبانە بوونەتە ئۆپۆزسیۆن، یا هەر ناون و ناتوانن ئەو ڕۆڵەی ئۆپۆزسیۆن ببینن و ئەوانیش شەریکی پارتی و یەکێتین لەو

وەزعەی کە هەیە؟

– بێگومـان لەلایەکەوە ئەوانیش شـەریکی پارتی و یەکێتین لـەو پرۆسـەیەی کە هەیە، چونکە ئـەوان بەشـدارن لە دەزگای یاسـادانان و کارگێڕیدا . ئینجا رێژەی بەشـدارییان چەندە ئـەوە مەسـەلەیەکی ترە، بۆیە ئەوانیش بەشـێکن لەو ئەزمـوونە و ئەو واقیـعە و بەرپرسـیاریشن بەپێی ئـاست و قەوارەی خـۆیان لەو رەوشـەی کە هەیە، بەباشی و خراپییەوە. رەنگە لەلایەکی تریش لەبەر واقیعی خـۆیان وا پێناسـەی خـۆیان بکەن گـوایە ئۆپۆزسـیـۆنن. بەڕای من جـۆرە ئالۆزییـەک لـەو مـەسـەلەیەدا هـەیە، ئەوان ئەگـەر دەیانەوێت بەڕاسـتی رۆڵی ئۆپۆزسـیـۆن ببـینن، دەبێت خـۆیان لە دەسـەڵات جـیـا بکەنەوە، ئەگـەر لەگـەڵ دەسـەڵاتن، ئەوە هـاوپەیمانن و هـەرگیز ئۆپۆزسـیۆن نین بـەمانای راسـتەقینەی ئۆپۆزسیۆن.

* واتا هـەر ئۆپۆزسیۆن نین، یان لاوازن؟

– من ناڵێم ئەوانە هیچ رۆڵێکی ئۆپۆزسـیـۆنیـان نییـە، هـەیانـە، بەڵام تەواو نییـە، چونکە قسـە دەکەن و هـەڵوێست و بـەرنامـەی خـۆیان هـەیە، بەڵام لەگـەڵ رێزمـاندا بۆیان دەکـرێت لـە نێـوان دوو کـەواندا بـێـژین ئەوانە (ئۆپۆزسـیـۆنی مـاڵیی کـراون)، لەگـەڵ ئەوەشـدا ئینکاری رۆڵیـان ناکرێت لە زۆر بواردا وەکو ئۆپۆزسـیـۆن، ئـەوەی گـۆڕەپانی ئێـسـتـای کـوردسـتـان گـەرەکـیـەتـی، بوونی ئۆپۆزسـیۆنێکی راسـتەقینەیە کە خۆی لە دەسـەڵات جیا بکاتەوە، نەک نەیار و دژ بـەم ئـەزمـوونـە و بـەرژەوەندیی نـیـشـتـمـانیی نـەتەوایەتی، خـاوەن بنکە و بەرنامـە و ئاسـۆی روون و شـەفـاف بێت کـە بەڕاسـتـی و دروسـتـی بـاشـتـر گوزارشت لە داخـوازییەکانی شـەقامی کوردسـتـانی و دواڕۆژی بکات. ئەوەی هـەیە یـان (مـاڵی کـراوە) یان وەکـو هـەندێکیـان ئێـژن (یان لە بـرس و یان لە ترس)، ئەوی تر هێشـتا هـەست و خـواست و هـەندێ پەرت و بڵاوە، لـە واقیـعی ئـەمــــڕۆی کــــوردســـــتــــاندا هـەردوولا، لاوازە و وای دەبـینـم لە قـــۆناغـی گردبوونەوەدان.

* بڕیار وایە ساڵی داهاتوو هەڵبژاردنی پەرلەمانی لە کوردستاندا ئەنجام بدرێ، پێت وایە پارتی و یەکێتی بەپاساوی نالەباریی ڕەوشی هەرێمی کوردستان ماوەی یاساییی پەرلەمان درێژ بکەنەوە و خۆیان لە هەڵبژاردن بدزنەوە؟

– بەو واقیعەی ئێستا کە دوو هێزی دەسەڵاتداری وەکو پارتی و یەکێتی حوکمڕانن لەم وڵاتەدا، ڕێککەوتننامەی ستراتیجییان هەیە، لووتکەی دەسەڵاتی هەردوو پێکهاتوون، وەلێ لە لووتکە زیاتر کەس نازانێت ناوەڕۆکەکەی چییە، جگە لە دوو خاڵ نەبێت، ئەویش دابەشکردنی سەروەت و سامانە وەکو برابەش، دەسەڵاتیش دابەش دەکرێت برابەش. جا لە حاڵەتی وەهادا کە ئەم دوولایەنە دەسەڵات و داهات قۆرخ بکەن و پێکەوە و بەیەک لیست داخڵی هەڵبژاردنی پەرلەمانی داهاتووی کوردستان بن یان تەمەنی ئەم خولە درێژ کەنەوە زۆر لە واقیع ناگۆڕێت. چونکە خودی ئەم قۆرخکردنە یەک لەو هەوڵ و سیاسەتانەیە کە ڕێگر بێت لە بەردەم پرۆسەی بەدیموکراتی و بەدەزگاکردنی ئەم هەرێمە و گۆڕینی ئەم کۆمەڵگەیە.

* بۆ بەم شێوەیە ڕەفتار دەکەن؟

– دەوترێ لەبەرئەوەی ئاڵۆزی و شەڕ ڕوو نەدات. باشە بۆ ئیلا شەڕ دروست بێتەوە؟ دەوترێ لەبەر ناوەندی بەغدایە، ئەگەر بۆ ئەوەیە کە لە بەغدا کورد بەهێز بێت، ئەوە دیارە زۆربەی زۆری کێشەکانمان لەوێ بەهەڵواسراوی ماوەتەوە، بگرە خراپتریش دەبێت. ئێژن لەبەر بارودۆخی دەرەکییە. ئەگەر وابێت نە بەوان تورکیا و ئێران و زیاتر لە بیست وڵاتی عەرەب لەسەر نەخشە دەسڕێتەوە و نە هەڵوێستیان لەمەڕ پرسی کورد بەگشتی دەگۆڕێت، جا ئەگەر بە وجوودی ئەمەریکا کە هەر بەقسەی خۆیان (هاوپەیمان) و (دۆست) و پاسەوان و پارێزەری کوردە لە هێزی دەرەکی و ئیقلیمی، هەر بەوەش پاساوی پێداگرتنی خۆیان دەدەنەوە لە مانەوەی ئەمەریکا لە عێراق، ئێژین ئەگەر

فـیـعلەن وایە مـەترسـیی ئیـقلیـمـی و دەرەکی لە چی؟ بەهـەرحـاڵ راگـرتنی ئەزموونێکی تەواو تـەشویە و ئیفلیجکردنی ئا بەم شێوەیەی کـە هـەیە بابەتێکە فرە هەڵدەگرێت. پێم وایە ئەوە دیاردەیەکی نەشازە، ئەگەر دیاردەی وەها بۆ قـۆناغـێکی کـورت پێـویست بـووبێت، درێژەپێـدانی ناتەندروسـتـە. راسـتـە قۆناغەکە چارەنووسسازە، بەڵام نابێت پرۆسەی ململانێی کۆمـەڵگەی خۆت لە هەمـوو بوارەکـاندا قـەتیس و تەجـمـیـد بکەیت، لە کـاتێکدا تۆ داکـۆکی لە دیموکـراتیـیـەت و ژیانی فـرەیی و شـەفـافـیـەت و عـەدالـەتیی دابەشکردنی دەسەڵات و سـەروەت و سامـان دەکەیت. قۆرخکردنی دەسەڵات ئا بەم شێوەیە دیاردەیەکی شـــازە. دوور نیـــیـــە بۆ لووتکـەی دەســـەڵاتی هـەردوو حـــزب دەربازکردنی رۆژ و حوکمڕانی بێ ململانێی جیدی و مەسئوول کارێکی خۆش بێت، وەلێ مـەرج نیـیـە هـەرچی بۆ ئەوان باش بێت بۆ پرسی کـورد و خـەڵکی کوردستان باش بێت.

* ئاخـۆ ئەو کـێـشـانـەی کـە ئامـاژەت بۆ کـرد، بەشـێکی زۆری ئەنجامی شکستی سیاسییە و حزبەکانی ئێمـە کە لە تەنگژەدان؟ ئەی پەرلەمان و چارەنووسی ئەو کێشانە؟

– ئەم ئـەزمـوونـەی کـوردسـتـان لە زۆر بـواردا شکسـتی هێناوە و زیاتر لووتکەی یـەکێـتی و پارتی لێی بەرپرسـیـارن. خـودی پارتی و یەکێـتی لەنێـو تەنگژەدان لە زۆر لایەنـەوە، لەنێـو خـۆیان وەکـو رێکخـستن، لەنێـو لووتکە و بنکەیان، لەنێو خۆیـان و جەماوەرەکـەیاندا، لەنێو خـۆیان و خـەڵک بەگشتی. کـەواتە دابڕانێکی زەق هـەیە لە نێوان سـەرکـردایەتی و بنکردایەتـی و خـەڵک، خـۆ ئەگەر (٢٥٪)ی ئـەو دابڕان و گلەیی و گـازندانەش راست بێت کە خـەڵک هـەیەتی، ئەوە پانـتاییـیەک و رێژەیەکی زۆرە. پەرلەمـان رەنگدانـەوە و تەعبیـرە لەو پرۆسـە سـیاسـییـە کە لووتکەی هـەردوو حزبی دەسـەڵاتدار کۆکن لەسـەری و گەرەکیانە. حکوومـەتی هـەرێم و پەرلەمان پاشکۆی ئەو دوو حزبەن و شـەتەک و شـەکەت کراون، نەک بەپێچەوانەوە.

* بەڵام کێشەکە لێرەدا کێشەی دەسەڵاتە، ئەوە چۆن چارەسەر دەکرێت، ئەو شەریکایەتییە تا چەند بەردەوام دەبێت و بەکوێ دەگات؟ چۆن دەتوانین لەو قەتیسبوونە دەربچین کە تۆ باسی لێوە دەکەیت؟

- بەرەخساندنی فەزایەکی ئازاد و شەفاف بۆ پیادەکردنی پرۆسەیەکی دیموکراتی. دوور لە قۆرخکردنی دەسەڵات و سامان. بیرکردنەوەیەکی جیدی بۆ رزگاربوون لەو رەوشە، لەو باوەڕەدام تاکو کێشەی دەسەڵات لەسەر بنەمای زۆرینە و کەمینە چارەسەر نەکرێت، هەتا لەسەر بنەمای دوو سەرکردە و دوو مەڵبەندی بڕیار و دوو گیرفان و دوو حکوومەت بێت، پێم وایە پرۆسەی دیموکراسیی ئەم هەرێمە بە سەقەتی دەڕوات، نە حکوومەت و نە پەرلەمان لە توانایاندا نییە کێشە و گرفتی خەڵکی کوردستان بە دروستی چارەسەر بکەن. ئەگەر هەندێ بەڕوونتر قسە بکەین سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان نەک هەر بەرامبەر خەڵکی کوردستان هەندێ لە میسداقیەتی خۆی لەدەست داوە بگرە لە ئاستی دەرەوەی کوردستانیش لایەنەکانی بەرامبەر باش وەزعی کورد دەخوێننەوە.

* باشە، ئێستا ململانێیەکی توند هەیە لەنێو یەکێتیدا، تۆ خۆت چۆن تەماشای ئێستای ئەو ململانێیە دەکەیت و پێت وایە حزبەکانی تر ئەو جۆرە ململانێیەیان تێدا بێت؟

- ململانێ لەنێو گشت هێزە سیاسییەکانی کوردستان و عێراقدا هەیە، ئەوە شتێک نییە شاراوە بێت، بەڵام رەنگە شێوە و شێوازی ململانێ لەنێو یەکێتیدا جیاواز بێت، ئەوەش کۆمەڵێک هۆکاری خۆی هەیە وەکو چۆنیەتیی دروستبوون و چۆنیەتیی بیرکردنەوە و سروشتی پێکهاتەی حزب. ململانێ لەنێو یەکێتیدا تازە نییە و یەکێتی لەگەڵ دروستبوونیدا ئەو جۆرە ململانێیە کەم یا زۆر هەبووە، زۆرجار تەقیوەتەوە و زۆرجاریش بەری پێ گیراوە.

ئاشکرایی و ئاستی ململانێکانی نێو یەکێتی بەدەر لەوەی کە باسم کرد، دوور نییە بگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە ئەم حزبە لەنێو خۆیدا زیاتر شەفاف و کراوە بێت. پێم وایە ململانێی ئاشکرا باشترە لە ململانێی شاراوە و دەمامکدراو.

* هیچ جۆرە ململانێیەکی وا لەنێو پارتی بەدی دەکەیت؟

– پێم وایە لەنێو هەموو حزبێکدا ململانێ هەیە، کە ململانێ لە خودی یەک شانەی زیندوو هەبێت لە خودی تاکدا هەبێت چۆن لەنێو دیاردەیەکی کۆمەڵایەتیی وەکو پارتی کە تەمەنی زیاتر لە (٦٠) ساڵ دەبێت، نەبێت. وەکو باسمان کرد شێوە و شێواز و میتۆدی ململانێ لە حزبێکەوە بۆ ئەوی تر وەک یەک نییە. ئەگەر هەندێ بە مەوزووعییەتەوە قسە بکەین بەدرێژاییی تەمەنی پارتی ناوەندێکی ململانێی سەیر بووە. ئێستایش ئەو ناڕەزاییەی ئەمڕۆ لەنێو کەوادیر و قاعیدەدا هەیە زۆر فەرقی نییە لەوەی نێو بنکەی یەکێتیدا هەیە، ئەگەر لە هەندێ بواردا زۆرتر نەبێت، چونکە سروشتی کێشەکان زۆر لە یەکتر دەچێت لە شێوەی کارکردن و را و بۆچوون و... تاد. پێم وایە لەنێو هەندێک حزبدا بەهۆی شێوازی پێکهاتەی حزبەکە دەردەبڕێت، لەنێو هەندێکیشدا دیسان بەهۆی پێکهاتەی حزبەکە دەمامک دەدرێت.

* باشە ئەوە مانای وایە خەڵکێکی تازە دێنە پێش، یا ڕۆڵی گەنجەکان زیاتر دەبێت؟ یا بەمانایەکی تر، کۆپیکراوی هەمان سەرکردەکانی پێشووترن؟

– بێگومان مرۆڤ نابێت لە ململانێ بترسێت، نابێت بترسێت لە گۆڕان، بگرە ڕێگەگرتن لە گۆڕان مەترسیدارە، چونکە گۆڕان سوننەتی ژیانە و گەردوون لەسەر بنەمای دژکاری و ململانێ دروست بووە و کەسیش بۆی نییە یان ناتوانێت ڕێگەی لێ بگرێت. تەماشاکە لە ڕووی فەلسەفیشەوە هەردوو ڕەوتی مادی و ئایدیالیستی لەسەر هەموو شتێک ناکۆک بن، لەسەر ئەوە کۆکن کە ململانێ بزوێنەری مێژووە.

* تۆ ئێستا لە کاتی ئەو وەڵامانەدا منت بەئاراستەیەکدا برد کە بتەوێت بڵێیت ئەو جۆرە ململانێیە لەنێو پارتیشدا هەیە؟

– بێگومان هەمان ململانێ لەنێو پارتیشدا هەیە، بەڵام رەنگە بە ئەندازەی شێوەی ململانێکەی نێو یەکێتی نەبێتو بەهەمان شێوە گوزارشت لەخۆی نەکات. وەکو وتم ململانێ سروشتییە، بەڵام شێوەی دەرخستنی جیاوازە. ئەگەر بچینە نێو کەوادیرو جەماوەری پارتی گوێ بگرین دەبینین کۆمەڵێک گلەییو گازاندە هەیە. تۆ واز لەوە بێنە ئەمڕۆ خەڵکێک هەیە دێنە بەردەم مایکرۆفۆن وەزعەکە دەرازێننەوە، پێموایە هەڵدانی یەک تەرەفەو یەک مەوج زیانی زۆرترە لەقازانج، لەلایەک شێواندنی واقیعە، لەلایەکی تریش لەدەستدانی راستگۆیی.

* ئێستا تۆ کەسێکی سیاسی و لەماڵ دانیشتووی هیچ پۆستێکی حزبی و حکومیت نییە، دەکرێت بزانین رۆژانە کاتی خۆت بەچی بەسەر دەبەیت؟

– رۆژانە کاتی خۆم زۆرتر بە خوێندنەوە و نووسین و متابەعەکردنی رووداوەکان و بینینی دۆست و برادەر دەبەمەسەر.

دیمانە لەگەڵ هەفتەنامەی "کۆمەڵ"

جـەوهـەر نـامـیق سـالم، وەکـو بـەرپرسـێکی باڵای حـزبی و حکوومـەتی دوای ڕاپەڕین و پێش پرۆسـەی ئازادیی عـێـراق لە حکوومـەتی هـەرێم و لە پارتی دیموکراتی کوردسـتاندا هـەنووکە بـۆچوونی تایبەتی خـۆی هـەیە لەسـەر ئەدای سیاسیی سەرکردایەتی کورد لە ئاقار پرسە ئیداری و سیاسی و ئابووری و پێـوەندییـەکـانی سـەرانی کـورد لـە ئاسـتی نێـودەوڵـەتی و ئیـقلیـمی و نێـوخـۆییـیـەکاندا، ناوبراو پێی وایە ئەو ڕەوشـە سـیـاسـیـیـەی کـە هـەنووکـە بارودۆخی هـەرێمی کوردستان و ناوچەکەی پێدا تێپەڕ دەبێت بەردەوام نابێت و بگرە گـۆڕانـی بەسـەردا دێت و پاشـان ئامـاژەش بەوە دەکـات کـە ئەمـرۆ گەورەترین گرفتی کـورد برێتییە لە تەعریب و دیاریکردنەوەی سنوورەکانی هەرێم و ناوچە ئازادکـراوەکـانی پاش ٢٠٠٣، ئەو لە گـفـتـوگـۆیەکی لەگـەڵ ڕۆژنامـەی کـۆمـەڵدا دەڵێ: ئەمـەریکا دڵسـۆزی کـورد نـیـیـە بگرە بەدوای بەرژەوەندییـەکانی خـۆیدا دەگـەڕێت، لەم گـفـتـوگـۆیەدا ئەم باسـانـە و چەند باسێکی تری تەوەری پرسیارەکانی ئێمە و وەڵامەکانی ناوبراوە.

* ماوەیەکە جەنابت لە میدیاکانەوە کەوتوویتـە ڕەخنە و گلەیی لە حکوومـەت و دەسـەڵاتی سـیـاسـیی هـەرێمی کـوردسـتـان، بەڵام ئەمـانەی تۆ باسـیـان دەکـەیت زەمـەنێکە بوونـیـان هـەیـە لە ئەدای سیاسیی حکوومـەت و سـەرکردایەتیی کوردیدا، ئێسـتا درەنگ نییە بۆ قسە و ڕەخنەکانی ئێوە؟

– کێ ئەڵێ مـن پێشـتـریش ڕەخنەم نەگرتووە! کـاتی خـۆیشـی گـەر ڕەخنەم بگرتایە ئەوا لـە چوارچێـوەی دەزگـاکـانی فــەرمی یان ئەو ڕێکخـسـتـنە

سیاسییەدا دەبوو کە کارم تێدا دەکرد، ڕەخنە و گلەییش هەلومەرج و قۆناغی خۆی هەیە، هەر چۆن چوارچێوەشی هەیە. لە کۆتاییی مانگی ٢٠٠٣/٤ وازمان لە پارتی هێناوە و لە ماڵی خۆمم و، وەک هەر هاووڵاتییەکی ئاسایی ئەم وڵاتە. نزیکەی شەش ساڵێکیشە بارودۆخی وڵاتەکەمان گۆڕانی نەوعیی بەسەردا هاتووە. لە هەندێ بواردا چ ئەو سەردەمە و چ ئێستا، خوێندنەوەی جیاوازمان هەبووە و هەیە.

* باسکردنیش لە کەموکورتییەکان هەر بریتییە لە ڕەخنە؟

– ئەگەر بەوردی لەو نووسین و دیمانە و ئەو کتێبانەی کە لەم دواییەدا نوسیوومانە ورد ببنەوە، ئێمە بۆ ئەو قۆناغە خوێندنەوەیەکمان هەبووە نەک ڕەخنە. بگرە پێشنیازی چارەسەریش کراوە. لای ئێمە (ڕەخنە) خوێندنەوەی ڕووداو و دیاردەکان و هەڵسەنگاندنییانە، مەرج نییە هەر (ڕەخنە) بێت و، مەرجیش نییە ڕەخنە هەر دەبێت سلبی بێت. خوێندنەوەکەمان بۆ تەعریب یان مادەی (٥٨) پاشتر (١٤٠) یان پێوەندیی سەرکردایەتیی کورد لەگەڵ ئەمەریکا و ناوەندی بەغدا، ئەمانە کۆمەڵێک پێشهاتی تازە بوون کە لە دوای قۆناغی داگیرکاری عێراق سەریان هەڵداوە، من کە ڕەخنە لە فەسادی ئیداری و گەندەڵیی دەسەڵاتی سیاسی دەگرم گەر لە ڕابردوودا هەبووبێت بەم شێوەیەی ئێستا نەبووە، من کە ڕەخنە دەگرم لە هەندێ لایەنی دەستوور و دیسان پێشتر وەکو ئێستا نەبوو، هەر بۆیە ئەم دۆخانەی کە من تازە قسەیان لەسەر دەکەم لەم (٥ ـ ٦) ساڵەی دواییدا سەریان هەڵداوە و گەرموگوڕن و هەندێکیشیان زۆر چارەنووسسازن وەک: (ڕۆژانی سەرەتای ڕزگاریی عێراق، پاشتر داگیرکردنی عێراق بەفەرمی، پێوەندی لە نێوان داگیرکەر و لایەنی کوردستانی، قانوونی ئیدارەی دەوڵەت، دەستوور، داهاتووی کوردستان، ئاستی کەموکورتیی ئیدارەی حکوومەت... تاد.)

* تۆ لە گەندەڵترین سەردەمدا بۆ ئیدارەی کوردی کە دوو بەش بوو ئەو سەردەمەش بەسەردەمی (شەڕی ناوەخۆ) ناسرابوو، لە

حزب و حکوومەتدا بوویت و بێدەنگیش بوویت؟

– بەپێچەوانەی شەڕی ناوەخۆی ئەو سەردەمە، دیاردەی گەندەڵیی ئەوسا و ئەم حەوت شەش ساڵەی رابردوو بە ئێستایشەوە بەراورد ناکرێت، لە رووی کەمی و نەوعی و مەترسییەکانی. کێ دەڵێت لەو سات و کاتەیش ئێمە سەبارەت بە رووداو و دیاردە چارەنووسسازەکان بێدەنگ بووینە.؟ سەرکردایەتی و بنکەی پارتی و لایەنەکان و خەڵکی کوردستان لە هەندێ هەڵوێستمان ئاگەدارن. لەنگە خۆم باسیان کەم. هەرچ نەبێت خۆمان لە هەندێ لایەنی ئەو گەندەڵییە پاراستووە، لەگەڵ ئەوەش تاکو ئەو ئاستەی ئاگادار بوومە و مەسئوولیەتمان لەسەر شان بوو، تەحەمولی ئەو بەشەی خۆم دەکەم بە فەردی و بە جەماعی، وسبحان من لایخطئ.

* تۆ باسی سەرهەڵدانی هەندێ لەو دیاردانەت کرد کە چەند ساڵێکە سەریان هەڵداوە بەتایبەتی (گەندەڵیی ئیداری)، باشە نزیکەی هەژدە ساڵە دەسەڵاتی خۆبەڕێوەبەریی کوردی هەیە بۆچی ئەم گەندەڵییە لەم دواییانەدا وەکو دیاردە دەرکەوت؟

– پێویستە مەوزووعییانە لەم دیاردەیە بڕوانین و بڵێین بۆچی ئێستا ئەم دیاردەیە بەو شێوەیە بەرجەستە بووە؟. ئەم گەندەڵییە هینی رۆژێک و دوو رۆژ نییە، بگرە لایەنێکی میراتە و لەمێژەوە کەڵەکەی کردووە. ئیمکانیات و توانەکانی ئەم چەند ساڵەی پاش رزگاریی عێراق و (١٧) ساڵی دەسەڵاتی خۆجێیەتی خودی کوردە. عەیب و مەترسی لە بوونی گەندەڵی نییە، زیاتر لە فراوانبوون و قووڵبوونیەتی و، (تمرکز)ی ئەو دیاردەیە، لە سەرەوەی هەرەمی حزبی و سیاسی ئینجا ئیدارەیە. لە ماوەی ئەم (١٧) ساڵەی حوکمی خۆماڵی کورد دەسەڵات و داهات و ئیمکانیات (تمرکز)ی کردووە و هەر بەرەوژوور دەڕوات. واتە ئەم دیاردەیە بەتەحدید زیاتر لە سەرکردایەتیی هەردوو حزبی دەسەڵاتدار لەنگەری گرتووە. لە کاتێکدا کە ئەم قسانەش دەکەم لە قۆناغێک لە قۆناغەکانی خۆیشم لەوەدا بەشدارم، رۆڵمان لە بەشداری و

چارەسەرکردنی ئەو کێشەیە سەنگی مەحەکە. ئەوە حەڤدە ساڵە سەرۆکی حکوومەت و سەرۆکی پەرلەمان و وەزیرەکان کادیری پلە یەکی هەردوو حزبەکەن و حزبەکانی تریش کەم یان زۆر بەشدارن و حکوومەت و پەرلەمان بەڕێوەی دەبەن، گەر سەرۆک وەزیران جێگری و یان وەزیرێک، بەڕێوەبەرێکی گشتی گەندەڵیی لێ دەرکەوت، ئەو دوو حزبە دەتوانن بیگۆڕن، یان گەر وەزیرێک کاروبارەکەی لە ئاستی پێویست جێبەجێ نەکات دەتوانن بەرکەناری بکەن، لێرەدا دەبینی ئیش و کارەکان بەدەستی سەرکردایەتیی هەردوولایە، باوەڕ ناکەم فەرمانبەرێکی هەژاری خوارەوە گەندەڵ بێت گەر سەرەوەی گەندەڵ نەبێت! لەبەر ئەوە من تەسەور دەکەم گەندەڵی لە سەرەوەیە نەک لە خوارەوە.

* بەبۆچوونی تۆ دیاردەی گەندەڵی پێوەندیی بەپێکهاتەی کولتووریمانەوە نییە لە کاتێکدا ئێمەش بەشێکین لە کۆمەڵگەی ڕۆهەڵاتی کە پێکهاتەیەکی کولتووری لەو شێوەیەی هەیە کە لە بەرامبەر لێپرسراویدا خەمسارده؟

– گەندەڵی بەگشتی دیاردەیەکی کۆن و جیهانگیرییە. هەر کۆمەڵگەیەک پێشکەوتوو بێ یان پاشکەوتوو شێوە و شێوازی گەندەڵیی خۆی هەیە. هەر چۆن شێوە و شێوازی گەندەڵی لە قۆناغێکەوە بۆ ئەوی تر جیاوازیی هەیە. دیسان دەڵێمەوە: عەیب لە بوونی گەندەڵیدا نییە، بگرە لەوەیە کە تەشخیسی نەکەین و بەجیدی بەگژیدا نەچین و چارەسەر نەکرێت. هەر چۆن دەسەڵات بەرپرسیارە لەسەر باری سیاسی و کۆمەڵایەتی و کولتووری و ئابووریی کۆمەڵگە، وایش بەرپرسیارە لە خەمساردیی کۆمەڵگەیش.

هیچ کۆمەڵگەیەک لە خۆیەوە خراپ نابێ، من هەردەم تەئکید لەسەر ئەوە دەکەمەوە: سیستەمی باش خەڵکی چاک پەروەردە و دروست دەکات و، سیستەمی خراپیش خەڵکی باشیش خراپ دەکات. سیستەمی باشیش خەڵکی باش دروستی دەکات.

* باشـه گەر تەنیا لە کوردسـتـان ئەم دیاردەیە تەشـەنەی کردووە ئەی بۆچی هەنووکـە ئیـدارەی حکوومـەتی عـێـراقـیش بەمـەوە دەناڵێنێ؟

– ئەم بەشـەی کـوردسـتـانی خـۆمـان بووەتە پـارچەیەک لە عـێـراق و، ئەم عێراقـە لە زۆر لایەنە و بەسـەقـەتی دامـەزرا. لەوانە دیاردە خـراپەکانی دوای قۆنـاغی دەوڵەتی عوسـمـانی و بنەمـاکـانی هێزی داگـیرکـەری بەریتـانیـایی، پاشـتـریش رژێمـە یەک لـە دوای یەکـەکـان و لـووتکەیان رژێمی لەنـاوچووی بەعسی فاشیی پێشوو. لە بەهاری ٢٠٠٣ تاکو ئەمرۆ ئەم وڵاتە داگیر کراوە لەلایەن ئەمـەریکاوە. یەک لە قـوڵبـوون و فـراوانبـوونی دیاردەی گـەندەڵی دەگـەڕێتـەوە بۆ خـودی داگـیرکـەری ئەمـەریکایی. چەندان ڕاپۆرتـی فـەرمی دەزگـاکـانی ئەمـەریکایی و نێـودەوڵەتی گـەواهی لـەو دەدەن و باسـی ئەم دیاردەیەیان کردووە و، لەژێر سـایەی دەسـەڵاتی داگیرکەرن (کۆماری العراق)، لە لووتکەی سەرەوەی وڵاتـانی گەندەڵن لە گەندەڵی. کەڵەکەبوونێکی مێژوویی. دارمان و خاپوورکردنی ژێرخانی وڵات. واڵاکردنی دەروازەی دەستتێوەردان و بەرەڵایی و، دامەزراندنەوەی لەسـەر دەستی داگیرکەر. بەدید و گەز و پێوانەی خۆی، کە زیاتر تەعبیرە لە بەرژەوەندیی باڵای خۆی. هەر دەبێت تەیرێکی وا نابووتی لێ دەرچێت. کـارەسـاتی ئەم وڵاتە لەوەدایە کـە هـەردەم هێـزی داگیرکەر سیستەمەکەی گۆڕیوە و بۆی داڕشتووەتەوە و فەرزیشی کردووە.

* پێت وایە ئـەم ڕەوشـەی باسـی لێوە دەکرێت ڕاسـتـەوخـۆ بنبـڕ دەکرێ یان پێویستی بەقۆناغێک هەیە تاوەکو نەمێنێت؟

– هـەر چۆن ئـەم ڕەوشـــە بە رۆژێک دوو رۆژ دروست نـەبووە هـەروەهـا وا بەئاسـانی بنبڕ نـاکرێت. قسوری نییـە کەموکورتیی هەبێت وەلێ چاوپۆشی و پاساودان و هـاندان و پەرەسەندنی خـەتەرە. هیچ شتێک نییـە عیلاج نـەکرێت. پێش عـیـلاج جـورئەتی تـەشـخـیـسـی گـەرەکـە. عـیـلاجـیش ئیـرادەی دەوێت.

چارەسەرکردنیشی شێوە و شێوازی خۆی هەیە. کۆسپی هەرە گەورەی سەر ڕێگەی عیلاجی ئەم دیاردەیەی هەرێمی کوردستان، لە سەرەوەیە و هێلانەکی لەوێدایە..

* تا چەند گەندەڵی تەجاوزی کردووە بەرەو ئەوەی کە مادەی (١٤٠) و ئاساییکردنەوەی دۆخی ناوچە ئازادکراوەکانی دوای (٢٠٠٣) خەمساردی بەرامبەر بنوێنرێ و بەو شێوەیەی لێ بێ کە هەنووکە ئاسۆکانی نادیارن؟

– من کاتی خۆیشی وتوومە: لە سەرەتای قۆناغی (ڕزگاری)ی عێراق کێشەی تەعریبمان چارەسەر نەکرد وەکو پێویست. تەعریب لە هەلومەرجێکی ئیستیسنائی فەرز کرا و لە هەلێکی ئیستیسنائی بنبڕ و چارەسەر دەکرێت، نەکرا. کە ئەمەریکا بەفەرمی بووە هێزی داگیرکەر، لەگەڵ داگیرکەر حەسم نەکرا. کە مادەی (٥٨)ی جاران و (١٤٠)ی ئێستا کرا بە بنەما و نەخشەی ڕێگە، وتمان ئەم مادەیە چارەسەری ناوچە تەعریبکراوەکانمان ناکات، وەکو ئەوەی خەڵکی کوردستان خوێنی بۆ دا و خوازیاریەتی و سووره لەسەری. وتمان ئەم مادەیە بەسەقەتی لەدایک بوو بەسەقەتیش بەڕێوە دەچێت، بەبۆچوونی من ئیدارەی کوردی و سەرکردایەتیی سیاسیی کورد لەو سەقەتییە بێبەش نین، ئەوەی جەنابت مەبەستتە هەر بەو شێوەیەیە کە باسم کرد، من هەموو کات تەئکید لەوە دەکەمەوە کە ناوەڕۆکی کێشەی کورد لە باشووری کوردستان برێتییە لە نەهێشتنی تەعریب و دیاریکردنی سنووری کوردستان، ئەو سنوورەی کە مێژوو و جوگرافیا سەلماندوویەتی، ئەوانی تر زیاتر بەرەنجامن. مادەی (٥٨) و پاشتر (١٤٠) ڕاستە کۆمەڵێک لایەنی باشەی تێدایە، بەڵام هەندێ کێشە و گرفتیشی هەیە، کۆمەڵێک کەلێنی تێدایە، کۆمەڵێک زاراوە و پێناسەی تایبەتی هەڵدەگرێت، ئەوە چوار ساڵە زیاتر تەراوح دەکات بنەماکانی لە جێگەی خۆیدا چەقیوە. مەترسیی دابەشکردنی باشووری کوردستان و، قەبووڵکردنی ئەو بەرنامەیە لە ڕێگەی

فـەرزکـردنـی بە(تقـسـیت) و، تەدویل، یەک لـە گـرفـتـەکـانی ئەم قـۆنـاغـەیە و هۆشیاری هەڵوێستی حاسمی دەوێت.

* بەبـۆچوونی ئێـوە تێـڕوانینی عـەرەبەکـانی عـێـراق تـایبـەت بەقـەزیەی سیـاسـیی کورد هیچ گـۆڕانێک ڕووی تێ کـردوونەوە؟ مەبەستم لە دوای پرۆسەی ئازادیی عێراق؟

– عـەرەب بۆ هەزار و چوار سـەد سـاڵە مـێـشکی وا پڕ کـراوەتەوە، عێـراق بەگشتی پارچەیەکە لە زەویی عەرەبی و عروبە و، میللەتەکەشی پارچەیەکە لە ئوممەی عـەرەبی. پاش (ڕزگاری)ی عێـراق ئەم بۆچوونە لەسـەر زاری هەندێ لایەنی عـەرەبی عێـراق بەتایبـەتی کاڵ بـووە و، لەسـەر (کـاغـەز) گـۆڕانکاریی بەسـەردا هات. بەڵام لە مێشک و دڵ و دەروونیان نەسڕاوەتەوە، ئەگەر جاران زیاتر تـەنگژەکـە لە نێـوان نوخبـەی دەسـەڵاتی فـەرمـیـی عەرەبی عـێـراق یان وڵاتانی عەرەب بـوو، دوای داگیرکردنی عێراق لەلایەن ئەمەریکاوە، خزایە نێو شـەقامی عـەرەبی. وا دەبینن نوخبـەی تازەی دەسـەڵاتی عـەرەبی عێراق هێدی هێدی لە قۆناغی پاشگەزبوونەوەدان، هەتاکو لە وەعد و پەیمانی سـەرزارەکی و لەسـەر کاغەز. هەڵوێستیان لە تەعریب و سنووری باشـووری کوردستـان و فیدراڵییـەت و بنەماکانی مافی کورد و ناسنامەی کۆمـاری العراق و خاڵەکانی تری نێو دەسـتـوور، بەهەمـوو کەمـوکورتیی ئەو مـادە و بڕگەکانی، لە قۆناغی پێـداچوونەوەدایە. زۆرینەی عـەرەب هەتاکـو بەمـەی هەیـە قـەڵسن. بەکـورتی: گـۆڕین بـووە وەلێ مـەرج نیـیـە بەعـەمـەلی تـەسـبـیت و کـاری پێ بکرێت. ملمـلانێـیـەکی توند و فـرەلایەنە بـەدی دەکـرێت وریایی و حـەزم و حـەسـمی گەرەکە.

* ئەم قـەڵسـییـەی ئێوە باسی دەکەن تا چەند بەوە کەم دەبێتـەوە کە کورد لە ئیدارەی حکوومـەتی عێراقی لە لووتکەی دەسـەڵاتدان و بەشداریی کارایان هەیە لە پرۆسەی سیاسیدا؟

– کورد لەم وڵاتە کە پێی ئێژن (العراق) کێشەی وجوود و سنووری هەیە. نەک بەشداری لە دەسەڵات و پارە و پوول. بەشداری لە لووتکەی دەسەڵات ئامانج نییە. کورد خەبات و قوربانیی نەداوە بۆ ئەوەی لە ناوەند کاربەدەستی باڵای لە لووتکە هەبێت وەکو عێراقییەک. لە هەندێ قۆناغی ڕابردوو وەک هاووڵاتییەکی عێراقی کاربەدەستی زۆرمان هەبووە، هەندێکیان دەسەڵاتیان زۆرتر بووە لەوانەی ئێستا، بەرەچاوکردنی قۆناغ و ئاستی سیاسی و کۆمەڵایەتی... تاد، وەلێ کێشەی کورد چارەسەر نەکرا. ئێستایش لە خوا بەزیاد بێت بەرزەلێپرسراوی زۆرمان هەیە لە بەغدا و لە لووتکە. ئەوان ئێژن کێشەی کورد چارەسەر کراوە. وەلێ گشت ڕووداوەکان ئەو ڕاستییە دەسەلمێنن، کە کێشەی کورد لە باشووری کوردستان چارەسەر نەکراوە. هەتاکو فیدراڵییەت زاراوەیەکە لەسەر کاغەزی (دەستوور)ە. وەکو وتمان وا دەستوور لە قۆناغی پێداچوونەوە و دارشتنەوەیە، گرفت زۆرە. زۆربەی ئەوانەن کە ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ پێوەندیی بەکێشەی کوردەوە هەیە. لە سەرەتای ڕزگاریی عێراق دەرفەتێک هاتە پێشەوە وەکو پێویست سوودی لێ وەرنەگیرا.

* لەو دەرفەتەدا دەمانتوانی چی بکەین؟ یان چۆن سوود لەو دەرفەتە وەربگرین؟

– بەقەناعەتی ئێمە دەکرا کۆنترۆڵی ناوچە تەعریبکراوەکانی خۆمان بکەین. مافمان هەبوو زەوت کرابوو. لە زرووفێکی ئیستیسنائی فەرز کرابوو. گشت بەڵگە و دیکۆمێنتەکان لە بەردەستدا بوو. دنیا دژی سەدام و ڕژێمەکەی بوو. گشت داوودەزگای دەوڵەتی عێراق دارما بەحکوومەت و دەستوور و یاسا و ڕێساکانی. خەڵکی کوردستانمان لەگەڵ بوو. هێزی پێشمەرگە و چەکدارمان هەبوو. لەو سەروبەندە ئەوەی لە خانەقین و ناوچەی تر کرا لە گشت ناوچەکانی تەعریبکراومان دەکرا.

* له کاتی هاتنی هاوپەیمانانداا؟

– بەڵێ له کاتی هاتنی هاوپەیمانانداا.

* ئاخۆ هاوپەیمانان رازی دەبوون بەم شێوەیە؟

– تازە ئەوە بووە بەشێک له مێژوو. له سەرەتا باسمان کردووە. دووبارەکردنەوەی خۆش نییە لام. گرینگ نییە ئەوان رازی دەبن یان نا. گرینگ ئەوەیە کورد خۆی چی دەوێت و چی پێ دەکرێت و چۆن هەل دەقۆزێتەوە. ئەگەر بەتەمای رازیبوونی ئەمەریکا و عەرەب و تورکیا و ئێران بین و هەل نەقۆزینەوە، هەر دەبێت پاش رووداو و هەله رەخساوەکان بیر کەینەوە. ئەو پرۆسەیە کات و هێزی زۆر گەورەی نەدەویست. چەند سەعاتێکی دەویست. پێش ئەوە ئیرادە و دووربینی و هەڵسەنگاندنی هەلەکەی دەویست. ئەودەم لای ئەمەریکا و گەلانی ئەمەریکا و ئەوروپا رووخاندنی سەدام گرینگ و ئەولەویات بوو. له کاتی کۆمەلەرزەکە و شۆکی رووداوەکان زۆر شت دەرباز دەبوو.. هەل وەکو تیغ وایە نەیبڕیت دەتبڕێت.

هەفتەنامەی (کۆمەڵ) ژمارە (٣٢٥) له ٢٠٠٨/٥/٣١ لاپەڕە (٥).

چاوپێکەوتنی هەفتەنامەی "هاوڵاتی"

سازدانی: کەمال رەئووف

لە یەکێک لە کۆڵانەکانی گەڕەکێکی پیرمام (مەسیف) هاووڵاتی لە دەرگەی ماڵی ئەو کەسەی دا کە ساڵانێک پێش ئێستا سەرۆکی پەرلەمان و بەرپرسێکی باڵای حزبێکی کوردی بوو، جەوهەر نامیق کە پێشتر سەرۆکی پەرلەمان و ئەندامی مەکتەب سیاسی و سکرتێری پارتی دیموکراتی کوردستان بووە، ئێستا وەک کەسایەتییەکی ئاسایی نێو ئەم کۆمەڵگەیە لەگەڵ خێزانەکەیدا لە خانوویەکی مامناوەندیدا دەژی، جەوهەر نامیق ئێستا ئیتر نە لێشاوی سەیارە و حیمایەی بەدواوەیە و نە پێویستی بەوەیە چەند کەسێک بەژوورسەریەوە و لە پشتی دەرگەکەیەوە بوەستن و چاودێریی هاتوچۆی خەڵک و جووڵەی میوانەکانی بکەن، چونکە ئێستا ئەو دەیەوێت وەک هەر تاکێکی تری نێو کۆمەڵ ژیان بکات، بۆیە دەستبەرداری هەموو ئەو ئیمتیازە زۆر و زەوەندەکانی حزب و بەرپرسیایەتی بووە و شانازی بەوەوە دەکات کە وەک هەر کەسێکی تری ئاسایی ژیان بکات، ئەو ئێستا هەرچەندە وەک هەر کەسێکی تر دەبێت بەخەمی نەبوونی و پێداویستییەکانی ژیانەوە بێت و لە بێ کارەبایی و تاریکیدا وەک ئێمە دابنیشێت، ئەو ئێستا هەرچەندە وەک کەسایەتییەکی سیاسی و شارەزایەکی بواری ئابووریناسی دەبێت بەخەمی پرۆژە سیاسییەکان و هەلومەرجی کوردستانەوە بێت و ناتوانێت چاوی چاودێری بنوقێنێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا خەریکە زەردەخەنەی راستەقینە دەگەڕێتەوە سەر سیمای و خەریکە بەدەر لە هەناسە و دووکەڵی حزب، هەناسەیەکی پاک لە دەرەوەی جەنجاڵ و تەمومژاویی حزب هەڵدەمژێتەوە. رۆژنامەی هاوڵاتی بەباشی زانی لەگەڵ جەوهەر نامیق

دیمانەیەک ساز بکات تا بتوانێت لە ئێستادا ئەو لە مینبەری هاوولاتییەوە بەخوێنەران بناسێنێتەوە و پرسیاری ئاراستە بکات تا بزانێت جەوهەر دوای پتر لە پێنج ساڵ لە دەستکێشانەوەی لە بەرپرسیاریەتیی ئیداری و حزبی چۆن بیر دەکاتەوە و هەلومەرجی کوردستان چۆن هەڵدەسەنگێنێت.

* وەکو زانراوە پتر لە ١٧ ساڵە کورد دەسەلاتێکی حوکمڕانی نیمچە سەربەخۆی بەدەستەوەیە، بەلام لەگەڵ ئەوەشدا خەڵکی کوردستان گلەیی و گازندەیەکی زۆریان هەیە لە دەسەلاتی کوردی و ئەم دەسەلاتە تا ڕادەیەکی زۆر بەکەمتەرخەم و گەندەڵ تۆمەتبار دەکرێ، ئەمەش وای کردووە بێزارییەکی زۆر هەبێت و ببێتە هۆی ئەوەی کە خەڵک بخوازێت بەڵێن و کوردستان جێ بهێڵێت تۆ لەم بارەیەوە ڕات چییە؟

- ڕاستە ئەو ١٧ ساڵە واتە لە ١٩٩١ تاکو ئەمڕۆ، دەکرێت لە نێوان دوو کەواندا بڵێین: کورد ناوچەیەکی ئازادی بەدەستەوەیە. نیمچە سەربەخۆییەکی هەیە. واتە (١٧) ساڵە خۆی ئیداریی خۆی دەکات، ئەمەش درێژترین قۆناغی سەردەمە لە حوکمڕانی کورد. لە کاتی ئەم ١٧ ساڵە شتی گەورە و نەوعی باش کراوە: هەڵبژاردن. دامەزراندنی پەرلەمان. حکوومەت. دەزگای دادوەری. هێزی پێشمەرگە و ناوەخۆ، دامەزراندنی چەندان زانکۆ و پەیمانگە. جاڕدانی (فیدراڵییەت) وەکو تەحدیدکردنی جۆری پێوەندی لە نێوان هەرێم و ناوەندی بەغدا و، پیادەکردنێکی (مافی چارەی خۆنووسین) بۆ ئەو قۆناغە (١٩٩٢)ە. ئالای کوردستان. پێوەندیی ڕاستەوخۆی بازرگانی و سیاسی لەگەڵ دەروجیران... تاد.

لە بەهاری ٢٠٠٣ ئەمەریکا رژێمی سەدامی لادا. حکوومەت و داوودەزگا فەرمییەکانی داڕمان. خەڵکی ئەم ولاتە لەو درندەیە رزگار بوو، هەلێکی باش هاتە پێشەوە بۆ کورد. لە چوارچێوەی گۆڕانکارییەکان و ئەو فەزا تازەیە، وەکو پاشکۆی (رزگاری)کەر و (ملکەچی) داگیرکەر، سەرکردایەتیی هەردوو

حزب (پارتی و یەکیتی) بێ قەید و شەرت داخیلی گەمە سیاسییەکە بوون. بەشداری لە دەسەڵاتی ناوەندو، وەرگرتنی چەند پۆستێکی سیادی و بەدەستووریکردنی (پرەنسیپی) فیدراڵییەت و پێوەندی و بواری دیلپۆماسییەت، پێناسەکردنی هەرێم بەو سنوورەی پێش داگیرکردنی العراق و بەشی هەرێم لە داهاتی گشتیی العراق و، ئەمە و دەیان دیاردە و پرۆژەی باش، دەستکەوتی ئەم قۆناغەیە. ناکرێت بەهەند وەرنەگیردرێت و، کەموکورتی و دیاردە خراپەکان و مەترسییەکانی نابێت وامان لێ بکات خەتێکی رەش بەسەر ئەو گۆڕانکارییانە راکێشرێت و پەردەپۆش بکرێن. هەر چۆن ناکرێت لایەنە لاوازەکان و دیاردەکانی گەندەڵیی حزبی و سیاسی و ئابووری و ئیداری داپۆشرێت. تاکو ئەمڕۆ کورد لە هەردوو لایەنەکانی ئەو گۆڕانکارییانە بێبەش نەبووە.

جیاوازی هەیە لە هەڵسەنگاندن. لای بەندە و، لەم قۆناغە، ناوەڕۆکی کیشەی کورد نەهێشتنی تەعریب و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتیمانە و تەسبیتی سنووری جوگرافیایی و مێژووی باشووری کوردستان. سەرکردایەتیی فەرمیی هەرێمی کوردستان لەمە کورتیان هێنا. لە بواری دابینکردنی خزمەتگوزاری بۆ خەڵک سەرکوتوو نەبوون. پێی نەکرا هەلی گونجاو بۆ لاوان و گەنجان مسۆگەر بکات چارەسەری بێکاری بەهەموو شێوەکانیەوە بکات. کۆچکردنی لاوانی ئەم وڵاتە بەردەوامە. سەرەڕای ئەو بەرەڵڵاییە کە لە ڕاگەیاندنەکانی هەردوو حزبی دەسەڵاتدارا پیادە دەکرێت و شایولۆغان و ئاهەنگەکانی دەرەوەی جالیەی کوردی کە لە رێگەی کەناڵە ئاسمانییەکانەوە پێشان دەدرێن. خودی کۆچ دیاردەیەکی جیهانییە و جالیەیەکی گەورەی کوردی هەیە لە دەرەوەی وڵات رۆژانە لە پێوەندین لەگەڵ کەسوکاری خۆیان.. واتە ئەم بێزاریی کۆچکردنە تەنیا حکوومەتی هەرێم لێی بەرپرسیار نییە؟

* بە ڕای ئێوە لەو بوارەدا کورد توانیویەتی بچێتە پێشەوە یان

پاشەکشە بکات؟

– لە ڕاستیدا دەتوانین بڵێین لە ڕووی ستراتیجییەوە پاشەکشەمان کردووە، پێش رزگاریی العراق نیمچە ئازاد بووین. کە عێراق داگیر کرا هەرێمیش داگیر کرا. تاکو ئەمڕۆ بڕیار و دەسەڵاتی ڕاستەقینە لای کاربەدەستانی ئەمەریکایە. تاکو عێراق لەژێر فەسڵی (٧) (UN) بێت، بە وڵاتێکی داگیرکراو لە قەڵەم دەدرێت و سەروەریی نوقسانە. سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان نە لە سەرەتای پرۆسەی رزگاری توانی هەلەکە بقۆزێتەوە نە کێشەی ناوچە داگیرکراو دابڕاوەکان چارەسەر بکات. لە خانەقین شتێک کرا ئەوە کارێکی باش بوو.

لە کاتی داڕمانی رژێمی بەغدا، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا نەمانتوانی وەک پێویست دوای ئەوەی کە حکوومەتی مەرکەزی بەدەستوور و یاسا و هەموو دەسەڵات و دەزگاکانی نەمان، ئەو کاتە ئێمە فرسەتێکی مێژوویمان لە پێش بوو کە دەکرا حکوومەتی هەرێم ئەو فرسەتە بقۆزێتەوە و بەچەند سەعاتێک دەستکەوتێکی گەورە بەدەست بهێنێت. کە ئەمەریکا بوو بەداگیرکەری العراق، سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان لەگەڵ داگیرکەر کێشەی کوردی حەسم نەکرد. بەپێچەوانەوە داخیلی گەمەکە بوو وەک هاووڵاتییەکی یان هێزێکی سیاسیی عێراقی.

* لاتان وانییە بەشێک لەو نەکردن و دەستەپاچەییە بۆ ئەوە گەڕابێتەوە کە سەرکردایەتیی کوردی بەوە گەشبین بووبێت کە ئەمەریکاییەکان هەموو کارێکیان بۆ بکەن، یان بەشێوەیەکی تر لات وانییە کە کورد هەموو هێلکەکانی خۆی خستە ناو سەبەتەکەی ئەمەریکاییەکانەوە و بەتوندی خۆی بەئەمەریکاوە گرێ داوە؟

– ئەمە ڕاستە، بە ڕای من ئەوە یەکێکە لە هۆکارە جیدییەکان. ئەوە

کورتبینی بوو، نەخوێندنەوەی سیاسەتی ئەمەریکا بوو ئێستاشی لەگەڵ بێت ئێمە لەژێر کاریگەریی سیحری ئەو سیاسەتە قوتارمان نەبووە. فیدراڵییەت وەکو پرەنسیپ لە دەستوور قەبووڵ کراوە، کەچی لە پراکتیدا بوونی نییە. خورد نەکراوەتەوە. هەتاکو وەکو پرەنسیپێکی دەستووری مسۆگەر نییە، چونکە لەلایەکەوە خودی دەستوور لە قۆناغی چاکسازی و دووبارە داڕشتنەوەیە. هەروەها خودی ئەم پرەنسیپە یەک لە خاڵەکانی ململانێ و مشتومڕە. نەک هەر ئەمە بگرە کێشەی دەسەڵات لە نێوان هەرێم و ناوەندو، بەشی هەرێم لە سەروەت و سامانی العراق و، سنووری کوردستان و مادەی ١٤٠ و هێزی پێشمەرگە... تاد، خاڵی خیلافن و لەسەری پێک نەهاتوون.

* بە رای ئێوە ئەمەریکا لایەنداری لە کورد دەکات یان لایەنەکانی تری ناو کایەکە؟

– بە ڕای من ئەمەریکا لایەنگری بەرژەوەندیی خۆی دەکات لە پێش هەر شتێکدا، ئەمەریکا یاری بەهەموو ئەکتەرەکان دەکات، ئەو دەیەوێ هەموو سەرەداوەکان لە دەستی خۆیدا بێت ئەمەش تایبەتمەندیی هێزی گەورەیە، ئەمەریکا لە گۆشەنیگای کوردەوە سەیری عێراق ناکات، هەروەها لە گۆشەنیگای بەرژەوەندییەکانی عێراقەوە سەیری عێراق ناکات بگرە زلهێزێکی جیهانی لە گۆشەنیگای خۆیەوە دەڕوانێتە کێشەکان دەتوانین بڵێین لە ئاسۆی جیهانییەوە سەیری کێشەکان دەکات نەک لۆکاڵی.

هەڵەیەکی گەورەیە ئەگەر وا لێکی بدەینەوە ئەمەریکا لایەنگریی کورد یان عەرەب دەکات.

* هەندێک لە چاودێران لایان وایە کە سەرکردایەتیی کوردی زیاتر پێوەندی بەسیاسەت و پرۆگرامی لایەنگرانی بوشەوە هەیە، کە ئەمەش وا دەکات دەتوانیت بڵێیت پێوەندیکردن بەئەمەریکاوە نییە هێندەی پێوەندیی بەلایەنێکی ناو ئەمەریکاوە هەیە؟

– بەڵێ وایە. ئەمڕۆ بوش حوکمڕانی ئەمەریکا دەکات هەموو سەرەداوەکان لای ئەوانە، کوردیش یان بڵێین عێراقیش هەموو لەژێر کۆنترۆڵی ئەواندایە. دوور نییە تاکو ئێستا سەرانی کورد وا بیر دەکەنەوە و واش کار دەکەن.

* باشە شیمانەی ئەوە نییە کە سیاسەتی ئەمەریکا لە ساتێکدا بگۆڕێت و یان لات وانییە ئەگەر لە هەڵبژاردنەکاندا لایەنگران و حزبەکەی بوش هەڵنەبژێردرێنەوە ئەو پێوەندییەی ئەمەریکا و کورد بگۆڕێت؟

– ئێمە نابێت تەماشای ئەوە بکەین سیاسەتی ئەمەریکا بەرانبەر کورد دەگۆڕێت یان نا، سیاسەتی ئەمەریکا تا ئێستا وا دەخوازێت ئاوا مامەڵە بکات لەگەڵ لایەنە پێوەندیدارەکان، ئەمەش پێوەندیی بە بەرژەوەندیی خۆیەوە هەیە، مەسەلەی نەوت و بازرگانی و ئەمنیی نەتەوایەتییان لە پێش هەموو شتێکەوەیە. بەمەنتیقی نابینم داوا لە ئەمەریکا بکرێت دەستبەرداری بەرژەوەندییەکانی خۆی بێت بۆ کورد، ئەمە داوایەکی نابەجێیە و قابیلی قەبووڵ نییە بەتایبەتی لە ناوچەیەک کە (٤٠٠) ملیۆن عەرەبی تێدا دەژێیت و، بەرژەوەندیی فارس و تورک هەیە. تۆ وڵاتەکەت دابەش کراوە بەسەر ئەوانەدا، ئەو مامەڵەت لەگەڵ دەکات وەک هاووڵاتییەکی عێراقی. من تەسەوری ئەوە ناکەم ئەمەریکا سیاسەتێکی ڕۆشنی هەبێت لەبارەی کوردەوە، ئەو ستراتیجییەتێکی نییە بۆ کورد، ئەمە گرینگە، سەرکردایەتیی کورد نەیتوانیوە کارێکی وا بکات کە ستراتیجییەتێکی تایبەت بۆ کورد لای ئەمەریکاییەکان بەدەست بهێنین، وەکو وتتان هەموو هێلکەکانیان لە سەبەتی ئیدارەی بوش ناوە و، (بوش)یش لە زەلکاوی العراق و ناوچەکە چەقیوە و ئێستا ئامادە نییە باری خۆی گرانتر بکات بە پرسی کورد و، چەند مانگێکی ماوە لە دەسەڵات و دەیەوێت بە روومەتێکی (سپییەوە) لێی رزگار بێت. کەچی تاکو ئێستایش سەرکردایەتیی فەرمیی کورد زیاتر بووەتە قازێکی ئیدارەی بوش.

* دەکرێت بڵێین ئێوە دژی ئەمەریکان..؟

– نەخێر. خۆمان بەدۆستی ئەمەریکا و میللەتی ئەمەریکا دەزانین. سوپاسی ئیدارەی بوشمانیش کردووە سەبارەت بە رزگاریی العراق. ئێمە رەخنە دەگرین لە لایەنێکی سیاسەتی ئیدارەی بوش و، بەتەحدید لە سیاسەتی دەرەوەیان و زەق و وردتر سەبارەت بە عێراق و دۆزی نەتەوەی کورد. رەخنەگرتنیش مانای دوژمنایەتی یان (ئەنتی ئەمەریکا) نییە. ئەگەر رەخنەگرتن بە (ئەنتی ئەمەریکا) لە قەڵەم بدرێت، ئەوە زۆربەی هەرە زۆری خودی ئەمەریکاییەکان رەخنەی توندیان هەیە لەسەر بوش و ئیدارەکەی و شەڕی عێراق و بەو حیسابە دەبێت ئەوانەیش ئەنتی ئەمەریکا بن.

* زۆرجار وا دەرکەوتووە کە سەرکردایەتیی کوردی گرەوی لەسەر کێشە و گرفتە ئاڵۆزەکان کردبێت، لەو بارەشەوە کورد زۆربەی جار زیانی لێ کەوتووە، وەک ئەوەی سالانی حەفتاکان یان هەشتاکان لە نێوان شەڕی ئێران و عێراق هەروەها لەسەر pkk لەگەڵ تورکیا ئیتیفاقیان کرد، پاشان ئێستاش بەجۆرێکی تر هەمان سیناریۆ لە ئارادایە تۆ لەو بارەیەوە رات چییە؟

– سەرکردایەتیی سیاسیی کورد تا ئێستا چۆنیەتیی پێوەندیکردنی هەمان شێوازە کۆنەکەیە، ئەمە جگە لەوەی هەلەکان زۆرن و باشتر و لەبارترن، بەلام لە جەوهەردا بەهەمان دید و بۆچوونی کۆن مامەڵە لەگەڵ هەلەکان دەکات کە ئەوەش ناڕاستە، ئەوان خۆیان کردووە بە کلک و چەمەلەغی ئەمەریکا وەک چۆن بووبوونە چەمەلەغی عێراق و ئێران و تورکیا. هەڵوێستی وا و بە چەمەلەغبوونی ئەمەریکا شتێکی نەگونجاوە... یانی موراهەنەکردن لەسەر هۆکار و فاکتەر و کێشە دەرەکییەکان زیانگەیێنە، هەر چۆن وەک ئەوەی پێشتر زیانمان لێ کردووە. ئەوان قومار لەسەر شتێک دەکەن، کە چەند جار گۆڕینی بەسەردا هات و لە گۆڕاندایە کەچی لایەنی کوردی هەر لەسەر وەکو

خۆیان دەکەن. ئەوە چەندان جارە سیاسەتی بوش لە عێراق گۆڕانی بەسەردا دێ، کەچی سەرانی فەرمیی کورد تەقەی سەریان دێت و، هەندێ جار بەپەلە یان لەسەر ڕەدفیعلی دەزگایەکی ئیدارەی بوش هەڵوێست وەردەگرن کە گۆڕان بێدەنگ دەبن و قوتی دەدەن.

* لاتان وایە سەرکردایەتیی ئێستای کورد توانای ریفۆرم و چاکسازیی هەبێت؟

– تەمەننا دەکەم و ئاواتەخوازم رۆژێک زووتر دەست بۆ ئەوە بەرن و بیکەن، بەڵام من گومان دەکەم بتوانن ئەو کارە بکەن، زۆرێک لە خەڵکیش رای وایە کە ریفۆرمیان پێ ناکرێت، گرفتەکەش ئەوەیە کە نەخۆشییەکە گەیشتووەتە خۆیان، نەخۆشییەکە لە بنکەوە نییە بگرە لە سەرەوەیە، لە سەرکردایەتییەکەیەتی، جادەی کوردی گەندەڵ نییە خەڵک گەندەڵ نییە، نەفەسی گەندەڵی لە سەرکردایەتیی سیاسیی حزبەکانە بەتایبەتی هەردوو حزبی دەسەڵاتدار، بۆ؟ چونکە

سەرۆکی حکوومەت حزبییە زۆربەی وەزارەتەکان کادیر و سەرکردایەتیی حزبەکانن، هەتا دەگاتە بەڕێوەبەری گشتی و بگرە هەندێ جار تاکو ئاستی فەڕاشیش. حزبایەتیش رەوایە. ددان بەوەشدا دەنێن کە گەندەڵی هەیە خەڵکیش دەڵێت هەیە. پسپۆڕانی ناوەوە و دەرەوەیش دەڵێن هەیە و، ئێمەش دەڵێین هەیە. باشە کە موتەفیقین گەندەڵی هەیە بۆ چارەسەر ناکرێ؟ وەزیر گەندەڵە لادرێت، کارمەندەکانی خوارەوە گەندەڵن لادرێن. کە دامەزراندن بەدەستی سەرکردایەتی بێت خۆ لێپرسینەوە و لادانیش بەدەستی ئەوانە.

سەرکردایەتیی هەردوو حزبی دەسەڵات بۆ دەست لە لێپرسراوی گەندەڵ نادات؟ دیارە زۆر زەحمەتە چونکە ڤایرۆسەکە لە سەرەوە دێتە خوارێ ئەگەر لە خوارەوە بووایە دەکرا چارەسەر بکرێت.

* قسەیەکی زۆر هەیە لەسەر بودجە، بەحوکمی ئەوەی کە لەو

بارەوە شـارەزاییـتـان هەیە و پێشـتـریش سـەرۆکی پەرلـەمـانی کوردسـتان بوویت دەتوانی زانیاریمان بدەیتێ لەسـەر گرفتێک کە ئێسـتـا لەم نێـوەدا هەیە، بەتایبـەتی خـەڵک گازندەیـەکی زۆریان هەیە و پێـیـان وایە کـە مـەسـەلـەی بودجـە بووەتە لوغـز و رۆشن و شەفاف نییە، رای ئێوە چۆنە؟

– منیش تا ڕادەیەک لەگەڵ ئەو ڕایەدام، بەڵام ناڵێم بودجـە شـەفـاف نـیـیـە، بودجە شـەفافـە و بەپێی ئەو مەبلەغـەی کە لەگەڵ حکوومەتی عێراق ئیتیفاقی لەسـەر کـراوە و، تەحویل دەکرێت و بە رەسـمی رادەگەیەنرێت و، لـە قـانوونی بودجـەی عـێـراقـدا ئـەگـەر سـەیر بکەیـن هەمـوو رەقـەمـەکـانی تێـدایە و وەک قـانوونیـش کـۆمـەڵێک مـەرجـیـشی داناوە بۆ حـکوومـەتی هەرێم و دەبێت ئەو مـەرجانە جێبـەجێ بکرێت. بۆ وێنە یەکێک لەو مەرجـانە ئەوەیە کە حکوومـەتی هەرێم دەبێت هـەرچی واریداتی هەیە لە سـاڵی ٢٠٠٤ تـا ٢٠٠٧ بە رەسـمی تـەقـدیمی بکات و دەبێت مل بدات بە رەقـابـەی مـالیی بەغـدا و دەبێت چاوپێداخشاندنەوەی رەقابەی مالیی بەغدا قەبووڵی بکات و خازعی دائیرەی حیساباتی ئەمەریکایی بێت کە لە کاتی بریمەر دامەزرابوو.

من پێم وایە ئەو بەشـە بودجەیەی هەرێم کە لە بەغداوە دێت و بەغـەڵەت پێی دەڵێن (١٧٪) لە بودجەی العراق، شەفافە، ئەو بەشـە لە واقیعدا لە ١٧٪ نییە بگرە نزیکەی (١٢٪)ە. پاش بڕان و لابردنی نەفـەقاتی سیادی و حاکمیەت، لە بودجـەی گشـتی ئەوجـا (١٧٪)ی بەشـی هـەرێمـە. بڕینی خـەرجی سیـادی و حاکمیـەت، بەبڕوای من گەورەترین فێڵە کە حکوومەتی ناوەندی لە سـەرەتاوە لە حکوومـەتی هەرێمـی کرد. دەبـوو لە سـەرەتاوە ئەوە قـەبووڵ نەکرێ، نزیکەی ٢٥٪ی بودجـەی عـێـراق لـەژێر پەردەی ئەو دوو بەنـدە، ئەو دوو بەشـە سـەرف دەکرێت، سبـەی بیـانەوێت بودجـەی هەرێم کـەم بکەنەوە خـەرجی سیـادی و حـاکمیـەت زیاد دەکەن و، ئەمـەش لە بەشی هـەرێم کەم دەکاتەوە، من وەختـی خۆی لە موناقەشەی خاڵی سـەروەت و سامان لە (یاسـای ئیدارەتی دەوڵەت بۆ

قۆناغی گواستنەوە) لە ساڵی ٢٠٠٤ باسی ئەم لایەنانم کرد)(**) لایەنگیری نسبەیەک بووین بۆ هەرێم بەرەچاوکردنی داهات و سەروەت و سامانی هەرێم بەتایبەتی نەوت و گاز و ئاو... تاد و رێژەی بەشداریی ئەو سامانانە لە داهاتی عێراق هەروەها رەچاوکردنی هاوولاتییانی کوردستان دواتر دارمانی ژێرخانی ئابووری و کۆمەلایەتیی کوردستان و سیاسەتی جینۆساید و تالانکردنی سەروەت و سامانەکەی و بەتایبەتی (نەوت) لە ماوەی زیاتر لە ٨٠ ساڵ. ئەمەی دوایی بۆ بەندێکی دەستووری هەمیشەیی کۆماری العراق (مادەی ١٢١ سێیەم).

* پێتان وانییە کە حکومەتی هەرێمیش لە مەسەلەی بودجەدا فێڵیان لە خەڵکی کوردستان کردبێت؟

– دێمە سەر ئەو لایەنەش بەلام دەمەوێت ئەوە بڵێم ئەو بودجەیەی کە دێت بۆ ئێرە شەفافە، بەلام لێرە دوو شت دیار نین، شەفافیەتی داهاتی ناوەخۆ دیار نییە کە دەخرێتە سەر بودجە، چۆن دەزانین حەوت هەشت ملیار دۆلار رەوانەی هەرێم کراوە وەکو بودجە، دەبووایە لایەنی داراییی هەرێم داهاتی هەرێمیشیان دیاری بکردایە هەروەها داهاتی گشتیی نەوتی کوردستانیش. مەبەستم لە داهاتی هەرێم رسومات و گومرگ و مەحاکم و باجەکان و قازانجی کۆمپانیاکانی کەرتی تایبەت ئەمانە و شتی تر بە هەقیقەت بووەتە گومان چ لەلای بەغدا و چ لەلای خەڵکی خۆشمان، بۆ وێنە وەزیر یا بریکاری وەزیری داراییی هەرێم دەڵێت داهاتی (٢٠٠٧)ی حکوومەتی هەرێم ١٨٦ ملیۆن دۆلارە و بەیان جەبر دەڵێت نەخێر لە حدودی نیو ملیاردە و ئەمە لێرەدا گومان دروست دەکات.

پێش تەخمین و پەسندکردنی بودجە لە پەرلەمان دەبێت خەرجی ساڵی پێشوو پێشکێش بکرێت و دەبێت شەفاف بێت، میزانیەی ٢٠٠٧ چۆن خەرج کراوە و دەبێت لەسەر ئەو ئەساسە موناقەشەی ٢٠٠٨ بکات لە کوێ خەرج کەم کراوە لە کوێ زیاد رۆیشتووە..، پێم وایە تا ئێستاش حکوومەت ئەو

مەوزووعەی حەل نەکردووە، لەوەش گرینگتر وەک دەردەکەوێت لە قسەی مەسئولینی هەردوو حزب هەردوو وەزارەتی دارایی پشکی خۆیان هەیە لە میزانیەکە، باشە پێمان ناڵێن ئەو پشکە چەندە و چەند تەرخان کراوە بۆ وەزارەتی دارایی هەولێر چەند تەرخان کراوە، بۆ وەزارەتی دارایی سلێمانی و بە نەفەقاتی مشتەرەکی هەولێر چەندی بۆ تەرخان کراوە؟ ئەمانە هەر هەمووی شەفاف نین و دیار نین و لەوەش گرینگتر هەزاران کۆمپانیای ئەهلی لێرە لە حکوومەتی هەرێم تەسجیل کراوە و یاسایەکی سەخی بۆ وەبەرهەمهێنانیان لە پەرلەمان پەسند کردووە کە ئیمتیازاتێکی سەیر دەدات بە کۆمپانیاکان و تا ئێستا رۆڵیان لە داهاتی ناوخۆ دیار نییە. سەرەڕای ئەوەش ئەو بودجەیە کەم نییە چ ئەوەی پێرار یان ئەوەی پار یان ئەمەی ئەمساڵ، سەرەڕای ئەوەش، هێشتا چارەسەری ئەوە نەکراوە کە بۆچی تاکو ئێستا کەوەر و کەرەوز و سەوزە ئیستیراد دەکرێت بۆ کوردستان، دەبێ بپرسین بۆچی حکوومەت تاکو ئێستا نەیتوانیوە ئاسایشی خۆراکی هاووڵاتییان دابین بکا؟

ئەو برە پارەیە بۆ بازاڕی هەرێم و بەو ژێرخانە پەرپووتە ئابووریمانەوە، ئەگەر حەکیمانە و بەدیقەت کاری لەسەر نەکرێت، زیانی بۆ خەڵکی کەمدەرامەت و داهاتی مەحدود خراپ بێت. تاکو ئێستا لە بیناسازی و خەرجی فەلەکی مووچەخۆران زیاتر، ئەولەویات یان سیاسەتێکی ئابووریی حکوومەت بەدی ناکرێت.

بودجەی ئەمساڵ و پارساڵ بەتەحدید رەقەمێکی گەورەیە، تاکو ئێستا لە سنووری (٨,٦) ملیار دۆلارە، دەبێ بزانرێ بۆچی ئێمە خاوەن ئەو ئیمکاناتە گەورەیەین، بەڵام تاکو ئێستا کەوەر و کەرەوز و خەیار و تەماتە و سەوزە.. تاد، ئیستیراد دەکرێت بۆ کوردستان، خۆراک و کاڵای ئێکسپایەر بازاڕەکانی هەرێمیان غەرق کردووە، جینۆسایدی ئەم نەوە و نەوەکانی ترمان دەکات. دەبێ بپرسین بۆچی حکوومەت تاکو ئێستا نەیتوانیوە ئاسایشی خۆراکی هاووڵاتییان دابین کات؟ ئەم بودجەیە لەسەر ئەساسی یەک بەرمیل نەوت ٥٧

دۆلارە حیساب کراوە، ئێستا ئەو رەقەمە دووبەرابەر بووە نرخی نەوت گەیشتووەتە ١٢٠ دۆلار وا پێشبینیش دەکرێ تا ١٥٠ دۆلار بەرز بێتەوە، بۆیە ئەگەر پێشتر بودجەی حکومەتی هەرێم پەسند کراوە بەحەوت یا هەشت ملیار دۆلار ئێستا بووەتە چواردە یان پازدە ملیار دۆلار و داهاتی حکومەتی عێراقیش دوو بەرابەرە.

* پێتان وایە دەسەڵات بەجۆرێک لە جۆرەکان لە زیادبوونی ئەو پارەیەدا قازانجی کردووە؟

- بەتەئکید ئەو زیادەیە سوودی دەبێت بۆ دەسەڵات لە جیاتیی دە دوازدە وەزیر نزیکەی پەنجای هەیە وەکو دەڵێن (١,٢) ملیۆن کارمەندی هەیە. ئەو هەموو تەخشان و پەخشانە و گەندەڵییە کە خۆشیان جاروبار رەخنەی لێ دەگرن. زیادبوونی داهات ئەگەر بەشێوەیەکی باش و بەپێی بەرنامەیەکی تۆکمە و لە جێگە و رێگەی خۆیدا بەئەمانەتەوە بەکار نەهێنرێت، دوور نییە بۆ بازنەیەکی فرسەت تەڵەب و مشەخۆر باش بێت، وەلێ کەمەرشکێنە بۆ کۆمەڵگە. ئابووری و بازاڕ یاسا و رێسای مەوزووعی خۆی هەیە و کاری خۆی دەکات. ئەو زیادبوونە کەم نییە. بۆ نموونە لە ماوەی (١٩٩٢-٢٠٠٠)، پەرلەمانی کوردستان بودجەی هەرێمی پەسند دەکرد. موعەدەلی ئەو بڕە پارەیە لە کاتی ئیدارەی هەولێر بەفەرمی دەخەملێنرا ساڵانە تەجاوزی (١,٥) ملیار دیناری سویسری نەدەکرد ئەگەر هەمان بڕە پارەیش مەزەندە بکەین بۆ ئیدارەی سلێمانی ئەوە کۆی گشتیی ساڵانە لە سنووری (٣) ملیار دیناری سویسری و خەرج لە سنووری (٤) ملیار دیناری سویسری بوو. بەنرخی دۆلاری ئەودەم: داهاتی (فەرمی) لە سنووری (٧٥) ملیۆن دۆلار و خەرج لە سنووری (١٠٠) ملیۆن دۆلار بوو، بەڵام بە نرخی ئەمڕۆی دۆلار داهات (٣٠٠) ملیۆن دۆلار و خەرج لە سنووری (٤٠٠) ملیۆن دۆلارە. کەچی بودجەی پەسندکراوی ٢٠٠٨ نزیکەی (٧) ملیار دۆلارە، لەسەر ئەو ئەساسە کە نرخی بەرمیلی نەوت بە (٥٧) دۆلار حیساب کراوە، ئەمڕۆ نرخی یەک بەرمیل نەوت

(١٢٠) دۆلارە واتە ئەو (٧) ملیارە دەبێتە زیاتر لە (١٦) ملیار و مەزەندەی ئەوەش دەکرێت پێش کۆتاییی ٢٠٠٨ نرخی یەک بەرمیل نەوت لە (١٥٠) دۆلار تێ پەڕێت واتە دوور نییە بودجەی هەرێمی کوردستان پێش کۆتاییی ئەمساڵ خۆی لە (٢٠) ملیار دۆلار بدات بەرەچاوکردنی زیادبوونی دەرهێنان و فرۆشتنی نەوتی خاویش.

یان موعەدەلی بودجەی پەرلەمانی کوردستان لە نێوان ساڵانی (١٩٩٣-٢٠٠٠) ساڵانە لە سنووری (٣٥) ملیۆن دیناری سویسریدا بوو. بەدۆلاری ئەودەم دەیکردە نزیکەی (٩٠٠) هەزار دۆلار و بەنرخی ئەمڕۆی دۆلار نزیکەی (٥,٣) ملیۆن دۆلار، کەچی بودجەی پەرلەمانی کوردستان بۆ ساڵی (٢٠٠٨)ی پەسندکراو (٥٥) ملیۆن دۆلارە واتە ڕێژەی زیادبوونی لە سنووری (١٦٠٠٪). ژمارەی ئەوسای ئەندامانی پەرلەمان (١٠٥) بوون ئێستا (١١١). باوەڕیش ناکەم مووچەی ئەندامان و کارمەندانی پەرلەمان (١٦٠٠٪) زیادی کردبێت. تەنیا بودجەی سەرۆکایەتیی ئەنجوومەنی وەزیران لە سنووری (٩٣) ملیۆن دۆلارە، واتە بەتەنیا خەرجی یەک ساڵی حکوومەتی هەرێمی کوردستانی ساڵانی پێش رزگاریی عێراقە.

پارتی و یەکێتی ئەمڕۆ دوو حزبی دەسەڵاتدارن و دەسەڵات و ئابووریی ئەم وڵاتە لە دەست ئەواندایە. لە سنووری (٦٠٪)ی بودجەی ئەمساڵ بۆ مووچەیە. هەر لە سەرۆکایەتیی هەرێم و پەرلەمان و ئەنجوومەنی وەزیران و زۆربەی هەرە زۆری پۆستە باڵا و ناوەندییەکان و تاکو دێتە خوارەوە حزبین. رەخنەکە لە حزبیبوون نییە بەقەد ئەوەی بەکارهێنانی بودجە و زیادبوونەکەی بۆ کۆنترۆڵکردنی (حزب)ییە.

* مۆنۆپۆلکردنی دەسەڵات و داهاتی دەوڵەت بۆ کەرتی تایبەت جووت نییە لەگەڵ دید و بۆچوونەکانی (پارێزگارە تازەکان) (المحافظین الجدد) و پرەنسیپی (الصدمة)؟

- بەڵێ. گەر سەیری هەندێک وڵات بکەین ئەوە دەبینینەوە. تۆ باسی

پرەنسیپی (الصدمة)ت کرد. بازنەیەکی تەسکی ئیدارەی بوش هەڵگر و پیادەکەری ئەم پرەنسیپەن. ئەمانە قوتابیی هۆشمەندی ئابووریناسی بەناوبانگی ئەمەریکایی(Milton Friedman)ن، کە بەخاوەن قوتابخانەی (شیکاگۆ) ناوزەد دەکرێت و تیۆرییەکەی بە (پرەنسیپی هەژاندن = مبدأ الصدمة) ناسراوە و بە کورتی دەڵێت ئەگەر تۆ بتەوێت ریفۆرم و گۆڕانکاری بکەیت و کەرتی تایبەت فەرز کەیت بەسەر کەرتی گشتیدا و بەدەسەڵات و سامانی کەرتی گشتی، دەبێت رووداوێکی گەورە دروست بکەیت یان کە رووی دا ئیستغلالی کەیت بۆ ئەو مەبەستە، ئەو هەژاندنە کارەساتێکی سروشتی (بوومەلەرزە، لافاو..) بێت، یا بەکارێکی تیرۆریستی وەک ١١ سێپتەمبەرێک بێت، یا شەڕێکی وەک داگیرکردنی عێراق بێت، یا شەڕی ناوەخۆ یا بەدروستکردنی ئەزمەی ناوەخۆ وەک ئەوەی کە ئێستا لە کوردستان هەیە: ئەزمەی کارەبا و سووتەمەنی و ئاو و گرانی و تەهدیداتی دەرەکی و گەندەڵی.. هتد، ئەمانە هەمووی دیاردەن کە دروست دەبێت یا دەبێت دروستی بکەیت و، خەڵک بەگشتی سەرقاڵ و مەشغول و تووشی (صدمە)ی بکەیت، دەسەڵات بەکار بێنە بۆ دەست بەسەرداگرتنی سەروەت و سامان و پرۆژەی کەرتی گشتی بۆ حیسابی کەرتی تایبەت. دەبێت گۆڕانکارییەکان بە توندی و بێ ڕەحمانە ئەنجام بدرێت، کە خەڵکی لە (صدمە)کە رزگار بوو ئیدی ئەوەی ئەنجام درا و فەرز کرا دەبێتە ئەمری واقیع و رادێن لەسەری. بۆ نموونە دوای ١١/ سێپتەمبەر /٢٠٠١، زیاتر لە ٢٥٠٠ کۆمپانیای ئەهلی هاتنە ناو کەرتی ئاسایش و دادوەری ئەمەریکاوە کە سەر بەپۆلیسی فیدراڵ یا سەر بە موخابەرات و سی ئای ئەی و دەزگا گشتییەکانی تر بوون و تا ئەو کاتە یاساخ بوو بۆ کەرتی تایبەت. دواتریش لە عێراق چەندان بواری کەرتی گشتی درا بەکەرتی تایبەت، بۆ نموونە کۆمپانیای (بلاک واتەر)یان هێنا کە کۆمپانیایەکی ئەمەریکاییە و ٤٨ هەزار ڕاوێژکار و چەکداری هەیە و بەچەکەوە هێنایانە ناو عێراق کە حیمایەی هەندێک شوێن و کەس بکەن، ٧٠٠ کەسی ئەو پسپۆڕانەن کە کاتی خۆی لە شیلی و نیکاراگوا و شوێنەکانی تر

له هێزەکانی (مەرگ بوون = فرق الموت وەک مورتەزقە کاریان کردووە)، یەکێک لەوانە کە بەناوبانگە کاتی خۆی بریمەر کردی بەراوێژکاری ئەمنیی خۆی، لە (فرقەی موت) بوو و سەرەتا بەناوی راوێژکاری وزەوە هێنایان بۆ بەغدا.

* مەبەستتان ئەوەیە دەسەڵات بۆ ئەوەی بوار بۆ دەستتێوەردانی خۆی لە بواری ئابووریی مەسەلە گرینگەکاندا بڕەخسێنێت، دەبێت حاڵەتێکی ناسروشتی لەناو کۆمەڵگەدا دروست بکات و لەوێوە چەند شت بگۆڕێت، لەوانەش سەرمایەی گشتی بۆ کەرتی تایبەت خەرج بکات کە قازانجەکەشی دەچێتەوە بۆ گیرفانی خۆیان؟

– بەڵێ. نموونەیەکت لەو بارەیەوە بۆ بهێنمەوە. ئێمە ئەم زستانە بینیمان چۆن هەموو هاوارمان بوو بەدەست بێ نەوتی و گاز و کەمیی بەنزین و گرانیی نرخەکەنیان، لەو ئەزمەیەدا دوو کۆمپانیا لە سلێمانی و هەولێر دروست بوون. دەستیان گرت بەسەر هەموو سەرچاوەکانی سووتەمەنیدا و، هەر خۆشیان نرخیشیان دیاری کرد بێ مونافیس، زۆری پێ نەچوو لیتری بەنزین لە هەزار و چەند دینارێک بووە ٩٥٠ دینار و فەرز کرا بەسەر بەنزینخانەکاندا و، بەنزینخانە لە تەنیشتی بەنزینخانە قوت کرایەوە. خەڵک ناچار راهات لە کاتێکدا وەکو دەڵێن نرخی یەک لیتری بەنزین لە ناوچەکانی بەغدا و ناوەڕاست هەرزانترە لە هەرێمی کوردستان. هەروەها نرخی شتی خواردەمەنیش بەهەمان شێوە. لە کاتێکدا ناوچەکانی بەغدا و ناوەڕاست نائارامە و ناوچەی نائارامیش دەبووایە نرخی شتومەک گرانتر بێت لە هەرێمی کوردستان.

* پێتان وایە لە بەرانبەر نەبوون و ئەزمەی بێ کارەباییشدا شتێکی وا لە ئارادا بێت و لە ئاکامدا بیانەوێت لەم رێگەیەوە نرخی کارەبا بەرز بکەنەوە بێ ئەوەی خەڵکیش دەنگی

ناڕەزایەتیی لێ بەرز بێتەوە؟

– ئەشێ وابێت، خۆ ئێستا کەرتی تایبەت (موەلیدەکان) کارەبا بۆ گەڕەکەکان دابین دەکەن. نرخی یەک ئەمپێری کارەبا لە هەرێم، بە بەراوردکردن لەگەڵ نرخەکەی لە وڵاتانی ئەورووپاش، بەرەچاوکردنی نەوعیەتی کارەبا بەردەوامبوونی و باج و رسووم و ستانداری ژیان، ئەوەی هەرێم چەند جار گرانترە لەوەی ئەوێ. تەلەفۆنی نۆرماڵیان قووت دا بێ ئەوەی ئیعلان بکرێت بۆ لە وەزارەتی گەیاندن سەنرایەوە، بۆ درا بەکەرتی تایبەت. کێن یا کێیە ئەو کۆمپانیایە تایبەتە یا تایبەتانە.. چی یاسایەک هەیە هاوڵاتییان لە دەستکاری و خروقاتی شەخسی و دارایی و فەنی و ئەمنیی ئەو کۆمپانیا تایبەتانە بپارێزیت، ئەمانە و دەیان پرس و گومانی تر لای خەڵکی کوردستان دروست بووە. ئەمە لە واقیعدا لە پرەنسیپی (الصدمة) نزیکە. ئەوەی کە تۆ باست کرد، وا زۆر بەبێباکانە و نەزانین پیادە دەکرێت.

* لەوە دەکەن کە هەمووی هی بەڵێندەرە حزبییەکانن یان دەست و شەریکایەتیی بەرپرسە گەورەکانی تێدایە، بە ڕای ئێوە ئەوە تا چەند راستە؟

– جارێ وەکو پرەنسیپ بەندە دژی کەرتی تایبەت نییە و، پێم باشە گەشە بکات وەلێ رەخنەم لە ئیحتیکارە. بەدەر لەوەش من ئێستا دیکۆمێنتم لە بەردەست نییە بەڵام ئەوەی کە دیارە و باسی لێوە دەکەن، ئەمڕۆ هیچ پرۆژەیەکی گەورە بەبێ ئەو بازنەیەی کە لە دەوروبەری دەسەڵاتە دەرباز نابێت، هەروەها زۆربەی زۆری ئەو پرۆژانە پرۆژی ئیستیهلاکین، ئیستسماری نین، بۆ وێنە ئەگەر هاتوو خەڵکی هەولێر شاری خەونەکانی نەبێت چی دەبێت؟ تۆ بڵێیت هەژاران و خەڵکەکەی ناو شاری هەولێر خەویان لێ حەرام بێت؟! گرفتەکە ئەوەیە کەس ناپرسێت کە کاتێک لە تەلەڤزیۆن ریکلام دەکرێت بۆ گوندی ئەڵمانی یان گوندی... تاد،) وا مۆدێرنن و لەسەر مواسەفاتی بیانی دروست کراون و کارەبای دایم و بەبێ بەرانبەری بۆ دابین کراوە، وەک

ئەوانەی (زەکەریا و بە حیمایەی تایبەتییەوە).... باشە کەس ناپرسێت بێ بەرانبەر یانی چی؟ کارەبای دایم بێ بەرانبەر هی کێیە ئەگەر کارەباکەی من و تۆ نەبێ..؟، ئەو پۆلیس و باخچەوان و ئەو کارمەندانە کە بەدایم لەوێ کار دەکەن (کۆمپانیاکە) خەرجییان دەدات یان وەزارەتەکانی حکوومەت. هەقە بپرسین چۆن دەتوانن کارەبای دایم و خۆڕایی بۆ ئەوێ دابین بکەن؟ ئەی بۆ کارەبای دایم بۆ گەڕەکە هەژارەکان دابین ناکەن؟ کەس ناڵێت ئەو کۆمپانیایانەی کە ئەوانە دەکەن چین.. سەرمایە.. ئەزموون.. پانتایی و نرخی ئەو ئەرزانە.. ئاسانکارییەکانی تر.. باشتر وایە ئەمانە و شتی تریش شەفاف بێت.. یان ئەو کۆمپانیایانە هی کێن؟ ئەگەر ئینگلیزییە با بزانین مقەڕی لە کوێیە، سەرمایەی چەندە چەند پرۆژەی تری تری لە دنیادا هەبووە و هەیە..؟ کارەکان کە بەداخراوی کرا دەرگەی گومان و رەخنە و بگرە زیادڕەویش دەکاتەوە لەسەر پشت.

ئەم هاوینە لە رۆژنامەی خەبات خەبەرێکم خوێندەوە کە دەڵێ فلان پارچە زەوی ئەوەندە مەساحەیەتی دراوە بەسەرمایەدارێکی کوردی نیشتمانپەروەر و نەتەوەیی و نایەوێت ناوی خۆی ئاشکرا کات وەک خاوەن کۆمپانیایەکی گەورەی دروستکردنی باڵەفڕەی مەدەنی، قەولە ئەو کۆمپانیایە لە ساڵی (٢٠٠٨ ئەگەر هەڵە نەبم) ٢٥ باڵەفڕە بەرهەم بهێنێت.. وا ٢٠٠٧ تەواو و وا نیوەی ٢٠٠٨ تەواو دەبێت، هێشتا نەمانبیست و نەماندی یەک لە گەورەبەرپرسیارانی حکوومەتی هەرێم مەقەسە حەیاتەکەی لە کۆمپانیای دروستکردنی باڵەفرەی مەدەنیی کوردستان یان هەولێر بدات، من و زۆر کەسی تریش تاکو ئێستا نازانین ئەو کارگەی باڵەفڕە دروستکردنە لە کوێیە! یان چەند باڵەفڕەی دورست کردووە! باشە ئەوەی کە ئەو زەوییەی داوە بەو کۆمپانیایە نابێ لە خۆی بپرسێت کەی ئەم هەرێمە و، ئێستا پێویستی بەوەبەرهێنانی باڵەفڕەی مەدەنییە و کەی لە ئەولەویاتی سیاسەتی ئابووری و پیشەسازیی کوردستانە. ئەمە لە کاتێکدایە بەدەیان وڵاتی جیهان و هەندێ وڵاتی ئەوروپاییش، باڵەفڕە دروست ناکەن، مەعقولە ئێستا ئێمە بێین لە

هەولێر زەوی بەنرخی (بەلاش) بدەین بە کابرایەک یان کۆمپانیایەک بەناوی ئیستسمار گوایە باڵەفرە دروست دەکات، لە کاتێکدا لە تەنگژەی بێ ئاویی پاک و کارەبا و کەمی و گرانیی سووتەمەنی ئەتلێینەوە و، بێ ئەوەی ئەو وەزارەتەی کە ئەو ئاسانکارییە دابین دەکات بپرسێت تاکو ئێستا ئەم کۆمپانیایە چەند باڵەفرەی سڤیلی دروست کردووە و بازاڕی لە کوێیە... تاد؟!

مەعقولە لە وڵاتی ئێمە بەو بودجەیەی کە هەیەتی، کە زۆرترە لە دەیان وڵاتی ئەم سەرزەوینە و (پانتایی و نفووس) هەریەک لەو وڵاتانە چەند جار لە هەرێمی کوردستان بەرین و زۆرترن، لە رووی دابینکردنی بوارەکانی خزمەتگوزاری و ئاسایشی خۆراک و بووژاندنەوەی ژێرخانی ئابووری، باشتر بن لەم هەرێمە. ئەم هەرێمە بەو هەموو پاکوخاوێنی ژینگە و ئەو بودجەیەی کە بۆی تەرخان کراوە تازە بەتازە نەخۆشیی کۆلێرای تێدا بڵاو دەبێتەوە!.. دەبێت ئەوە قەبووڵ کەین و بێژین قسووری هەیە..!

* وەکو ڕای خۆتان ئەو هەلومەرجەی کە باستان کرد خەڵک کەم تا زۆرێک لێی ئاگادارە و بێزاریشە، بەڵام لە هەمانکاتدا ئێستا لە کوردستان بەدیلێکی تر شک نابرێت، ناچار خەڵک کە چوونەوە بۆ دەنگدان دووبارە دەبێت دەنگ بەیەکێتی و پارتی بدەنەوە، چونکە دەرفەتێک نییە کە هەڵبژاردنەکان بەشێوازێکی تر خۆی دەربخات، بەتایبەتی کە هەڵبژاردن شێوەی ڕێژەییی لیست کە ئەویش تەنیا بۆ حزبەکان گونجاوترە و بەدەستەوە گیراوە، ئێوە لەو بارەوە ڕاتان چییە؟

– لەو قەناعەتەدام ئەگەر هەڵبژاردنی ڕێژەیی لە کاتی خۆیدا پێویست بووبێت، ئەوا ئێستا ئەو پێویستییەی جارانی نەماوە، دنیا گۆڕاوە و سەرەتای پرۆسەی دیموکراسی لە عێراقدا دەستی پێ کردووە و، لە ناوەند بەپێچەوانەی توندوتیژی، وا خەریکە جێگر و بەرەوپێشەوە دەچێت (وەزیر ئیجبار دەکەن لەسەر دزی و گەندەڵی) بدرێت بە دادگە. هەڵدێن، ناو و کێشەکەیان دەدەنە

پۆلیسی ئەنترپوڵ. سەرۆک وەزیران بانگ دەکرێت بۆ ئەنجوومەنی نوێنەران. پرۆژەی یاسایی ڕەت دەکەنەوە. دەیگۆڕن. ڕەفزی دەکەن دوا دەخرێت و، ماوەی کەمتر لە (٥) ساڵ (٣) حکوومەت دروست بوو (٣) سەرۆک وەزیران گۆڕان. بەدەیان وەزیر و گزیر گۆڕان، کەچی لای ئێمە وەزیر هەیە وا بۆ ١٦ ساڵ دەچێت جووڵە ناکات و هەندێ پۆست (تاپۆ)یە..! من ناڵێم لە هەرێم ئازادی و سەرەتاکانی دیموکراتی نییە، یان هەموو شت ڕەشە و خەتێکی بەسەردا بێنین. پرۆسەکانی ئێمە چەقیوە لە هەندێ بواردا وا پاشەکشەی پێ دەکرێت. زۆر شتی باش کراوە وەلێ ئەوەندە کاری خراپە دەکرێت مرۆڤ ناپەرژێتە سەر باسکردنی یان ئیحراج دەبێت.

* واتە کێشە لە سیستەمەکەدایە؟

– بەڵێ. سیستەمی باش ژینگەی باش دەخوڵقێنێت و فەزای تەندروست دروست دەکات و کەس و کەسایەتیی باش پێ دەگەیەنێت. هەڵبژاردن لەسەر ئەساسی (ڕێژەیی) کۆنە و کاتی بەسەردا چووە و پرەنسیپی پەنجا بەپەنجا مامانی لەباربردنی پرۆسەی دیموکراسییە. تاکو ئەو سیستەمە نەگۆڕدرێت و خەڵکی کوردستان لە پرەنسیپی (پەنجا بەپەنجا) و دوو سەرکردە و دوو ناوەندی بڕیار و دوو (بودجە) دوو شێوەی خەرج... تاد ڕزگاری نەبێت، ئەوا نابێت چاوەڕوانی گۆڕین و گۆڕانکاریی بنەڕەتی و دروست بکەین.

قەبووڵکردنی بەرانبەر قەبووڵکردنی بردنەوە و دەسەڵاتی زۆرینە و ڕازی بوون بە ئەقلییەت و ڕێزگرتن لێی وەک (ئۆپۆزسیۆن)، هەنگاوی یەکەمی پرۆسەی دیموکراتییەتە. دیموکراسییەت بەبێ بوونی ئۆپۆزسیۆن دیاردەیەکی لەنگە.

ناکرێ پاش ١٧ ساڵ هەر سوور بین لەسەر ئەوەی حکوومەتەکەمان ساوایە، یان ئەوەندە ساڵە تووشی شەڕی ناوەخۆ بووین یان ناکۆکیمان هەیە لەگەڵ ناوەند، یان بارودۆخەکە هێشتا سەقامگیر نەبووە و ئیرهاب تەهدیدمان دەکات... تاد.

جەوهەر نامیق سالم (٣٢)

بەندە لەو باوەڕەدایە ئەوەی خولیای سەقاگیری و ئەمن و ئاسایش و دابینکردنی دیموکراتییەت بێت، دەبێ پێش هەموو شت کار بۆ یەکسانی و عەدالەتیی کۆمەڵایەتی بکات.

گەڕانەوە بۆ رابردوو، سەرەڕای هەلە ناهەموارەکان و دارمانی ژێرخانی ئابووریمان، پاساوێکی باش نییە. ئەم نەتەوەیە پڕ ئەزموونە و هەرێمەکەی کەمدەرامەت و کەمداهات و سەروەت و سامان نەبووە و نییە.

ئەڵمانیا پاش شەڕی جیهانیی دووەم بە کەمتر لە (٢٥) ملیار دۆلار و ١٤ ساڵ لە وڵاتێکی خاپوورکراو و دۆڕاوی (٢) شەڕی جیهانی گەیشتە ریزی وڵاتانی ئەورووپای پێشکەوتوو و پیشەسازی. وڵاتی یابان بەکەمتر لە ١٤ ملیار دۆلار و ١٢ ساڵ لە وڵاتێکی دۆڕاو و خاپوورکراوی شەڕ گەیشتە ریزی وڵاتانی پیشەسازی.

ئەگەر دەسەڵات بەتەمای بازاڕ و سیاسەتی ئابووریی پاشاگەردانی و بەرزکردنەوەی چەند باڵەخانەیەک و بلۆکی چیمەنتۆ و جوان کردنەوەی (مەدخەلی ئەم شار یان ئەوی تر) و، دروستکردنی ڤێلا بۆ خاوەن ڤێلاکان، ژێرخانی ئابووریی کوردستانمان بۆ تەئمین کات، یان بەتەمای گۆڕینی زرووفی ئیقلیمی و نەمانی گرفت لەگەڵ ناوەند بێت بۆ ئەوەی دیموکراتییەت و ئازادییەکان و عەدالەتی کۆمەڵایەتیمان بۆ مسۆگەر کات.. هەر دەبێ بڵێین ئەم نانە بەو ڕۆنە.

بەپێچەوانەوە گەورەترین گۆڕانکاری لە کاتی تەنگژەکاندا دەبێت و دواخستنی گۆڕانکاری لە کاتی تەنگژەکاندا ئاگرەکە خۆشتر دەکات و تەنگژەکان قووڵ و گەورەتر دەکات. تەنگژە تەنگژە دروست دەکات.

هۆکار چییە ئێمەش وەک کۆمەڵگەکانی تری دنیا هەڵبژاردن نەکەین و کەمینە و زۆرینە یەک نەبێت، ئێمە داوا لە حکوومەتی بەغدا دەکەین رێز لە دەستوور بگرێت و دیموکراسییەت بچەسپێنێت و قەناعەتی سەرانی کوردیش وایە کە بەچەسپاندنی دیموکراتییەت لە بەغدا جێبەجێکردن و

وەپێشـەوەچوونی مافـەکانی کورد باشتر دەبێت. باشە ئەگەر دەرمانی دەردی نەخـۆشـیـی خـەڵکی تـر دەزانن بۆ دەرمـانـی دەردی کۆمـەڵگەی کـوردەواریمان ناکەن.

* زۆر لە سـیـاسـەتوانان تەئکید دەکـەنەوە کـە ئەگەر یەکێـتی و پارتی رێککەوتنێکی پەنجا بەپەنجا لە بەینیـاندا نەبێت شـەڕ لە نێوانیاندا هەڵدەگیرسێتەوە. تۆ چی دەڵێیت؟

– دەبێت ئێـمـە بپرسـین بـۆ دەبێت ببێت بـەشـەڕ؟ تا کـەی دەبێت بـازنەیەکی تەسکی ئـەم دوو حزبە بەم شـێوەیە تـەسـریفی ئەم تـەنگژەیە بکەن. وا لـە خـوا بەزیاد بێت هەردوولا رێکن. ئیتیفاقی ستراتیجییان ئیمزا کردووە. ئەگەر ئەم ئیـتـیـفـاقـە بۆ برابـەشی و دابەشکردنی دەسـەڵات و داهاتە، خـۆ هەردووکی سنووری بۆ نییە. واتە دەبێت ئەزموونی پەنجا بەپەنجا حاکم بێت هەتا هەن.! ئەزمـوونی پەنجا بەپـەنجامـان تاقی کردەوە و ئەنجـامی خـراپ بوو. دەکـرێت وەکو هەمـوو لایەنێکی سـیاسـیی هەر وڵاتێکی کەمێک مۆدێرن لەسـەر پرسـە سـتـراتیـجییـەکان و ئاسـایشی نیشـتمـانی و نەتـەوایەتی رێک بن و ملمـلانێی ئاشتیخوازانە و مەدەنی واڵا بکرێت و خەڵکی کوردستان حزبی ئەکسەریەت و ئەقەلیـەتی هـەبێت و خۆی و ئۆپۆزسیـۆن چاودێریی حزبی ئەکسـەریەتی خاوەن دەسـەڵات بکەن باشی کـرد لەگـەڵی بێـتـو لای دا لە بەرنـامـە و وەعـدەکـانی لایدات..!

* هۆکار ئەوەیە کە هیچ لایەکیـان دۆڕاندن و بوونی ئۆپۆزسـیـۆن قەبووڵ ناکەن؟

– باشــە تاکــەی قـەبووڵـی ناکـەن؟ بـۆ دەبێت قـەبووڵـی نەکـەن؟ ئەگـەر ئەم قەبووڵنەکردنە گرێ درابێت بەبارودۆخی ئیقلیمی، ئەوا کورد نـاتوانێت تورکیا لەسـەر نەخـشـە بسـڕێتـەوە و ئێـرانیش بسـڕێتـەوە و خـەتێکیش راکـێشـێت بەسـەر(٢٢) دەوڵەتی عـەرەبی و بەرژەوەندیی نێودەوڵەتیش بەهـەند وەرنەگرێت،

ئەگەر کورد بەتەما بێت لە بەغدا لەسەر سینییەکی ئابزێو بڕیارنامەیەکیان پێشکێش کەن و بڵێن کەرەم کەن و چیی تر کێشەتان نییە، بە بڕوای من ئەوە خەیاڵە، ئەگەر کورد چاوەڕێی ئەوە بکات کە ناوچە تەعریبکراوەکان هەمووی بگەڕێتەوە بۆ باوەشی کوردستان، بەم بەرنامەیە و بەم سیاسەتەی ئێستا، ئەوە خەونێکە، ڕاستیی مەسەلەکە لەوێوەیە کە دیموکراسییەکەی ئێمە بەئیفلیجی دەستی پێ کردووە و دەشیانەوێت هەر بەئیفلیجی گەورە ببێت و گومانم نییە ئەگەر چارە نەکرێت بەئیفلیجیش دەمرێت.

* پێتان وایە لە هەڵبژاردنەکانی داهاتوودا لیستێکی تایبەت دروست دەبێت و خەڵکێکی تر دێنە پێشەوە بۆ ئەوەی بەدیلێکی تر بخەنە بەردەم خەڵک؟

– نازانم، چونکە قانوونی هەڵبژاردنی ئەمڕۆ مەرکەزییە، لە ناوەندەوە دەردەچێت کاتی خۆی حکومەتی هەرێمی کوردستان و سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان ڕازی بوون بەوەی کە ملکەچی یاسای هەڵبژاردنی عێراق بن، ئەوەی کە ناوی کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکانە، من خۆم یەکێک لەوانە بووم کە تەمەننام دەکرد بەوە ڕازی نەبن، چونکە خۆمان یاسایەکی هەڵبژاردنمان هەیە، چەند بابەتێکم لە ساڵی ٢٠٠٤ لەسەر نووسی. بەڵام ئەوەی ناوەند بووە ئەمری واقیع و ئێستاش نازانم یاسای هەڵبژاردنی داهاتوو لە عێراق چۆن دەبێت، تاکو ئێستا دیارە حکوومەتی هەرێمی کوردستان بەدەر لە یاسای هەڵبژاردنی عێراق بەدیلی تری نییە. تەمەننا دەکەم حکوومەتی هەرێم خۆی دەستپێشخەری بکات پێشنیازی یاسایەکی تایبەت بۆ هەڵبژاردنەکانی کوردستان بکات، یان هەر لەسەر ئەساسی یاسای (١)ی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستانی ساڵی ١٩٩٢، پاش هەندێ چاکسازی.

* ئەگەر بوار بڕەخسێت ئاخۆ ئامادەی کە خۆت هەڵبژێریت بە تاک یا لەناو لیست، بیرت لە شتێکی وا کردووەتەوە؟

– ئێمەمانان قۆناغەکانمان بڕیوە. دەسەڵات بەلای ئێمەوە خزمەتکردنە. خزمەتکردنی نەتەوە و نیشتمان فەرزە. ئەو فەرزەیش وەکو (نوێژ) وایە دەکرێت مرۆڤ چۆن بۆی لوا و بۆی کرا دریغی نەکات.

* ئێوە پێتان وایە کە یەکێتی و پارتی بەبێ ئەوەی زەحمەتیان لەسەر بێت ئەو هەنگاوانە بنێن بۆ ئەوەی کە فرسەت بخەنە بەردەم خەڵک تا خۆیان هەڵبژێرن و کێبەرکێی سیاسییان لەگەڵ بکەن؟

– قانوونێک هەیە سەبارەت بەدەسەڵات، ئاماژە پێکردنی لە هەموو زەمان و مەکانێکدا دروستە، ئەوەیش ئەوەیە: دەسەڵات تەعبیرە لە بەرژەوەندی و، ئەوانەی خولیای دەسەڵاتن بەخۆشیی خۆیان دەستی لێ هەڵناگرن. دەبێت ئیجبار بکرێن یان بە دەستوور و یاسا تەحجیم و تەحدید بکرێت و ئەمدەست و ئەودەستی دەسەڵات فەرز بکات. ئەگینا دەگۆڕدرێت. هیچ کەس و لایەنێک ناتوانێت بەرانبەر حەتمیەتی مێژوو رەوتی کۆمەڵایەتیی هەتاهەتایە خۆی رابگرێت.

بە بڕوای من داواکردن لە سەرکردایەتیی پارتی و یەکێتی بەتەحدید، کە بەکامیلی ئیسراحەتی خۆیان دەست هەڵگرن لە دەسەڵات و بیدەنە خەڵکێکی تر یان ئەمەیان بۆ ئەوی تریان (پاشەکشە بکات) یان هەندێ شلی کات، هەر لە خۆیانەوە، داوایەکی واقیعی نییە و لە خانەی مەحاڵە. ئەم پرەنسیپە هەموو لایەن و وڵاتێک دەگرێتەوە.

بۆیە بەبڕوای من پارتی و یەکێتی ئەمڕۆ و لە داهاتووشدا و هەر حزبێکی تریش کە دەسەڵاتی وەرگرت بەئارەزووی خۆی دەستبەرداری دەسەڵات نابێت.

بەدیل زیاتر لە تەنگژەکاندا دروست دەبێت، ئێستا سەرکردایەتیی سیاسی خۆی باسی ئەو تەنگژە دەکات و دەپرسن چارە چییە؟ ئەگەر بێدەنگ بن و چارەسەری نەکەن ئەوا گۆڕانکاری بەکەس راناگیرێت و رەنگە بەشێوەیەکی

تر بگۆڕدرێت، سەدام ئەگەر بیتوانیایە گۆڕانکاری ڕابگرێت ڕای دەگرت، شای ئێران ئەگەر بیتوانیایە ڕای دەگرت، تۆنی بلێر ئەگەر بۆی بلوایا گۆڕانکارییەکانی رادەگرت، بەدەیان حزبی تر لە دنیادا هەبوون کە لە پارتی و یەکێتی بەهێزتر بوون و بە ئیمکانیاتتر بوون، بەڵام ئێستا هەندێکیان ناویان لە هیچ لیستێکدا نەماوە، وەختی خۆی تا ساڵی ١٩٧٥ پارتی دیموکراتی کوردستان گەورەترین هێز بوو لە هەر چوار پارچەی کوردستان، لە ساڵی ١٩٧٤ هەوڵی دا هەندێ چاکسازی بکات لە شۆڕش و پارتی، وەلێ نە پێی کرا و نە مەودای هەبوو. ڕاستە لە باشووری کوردستان ڕکابەری نەبوو هەیبەتی خوالێخۆشبوو بارزانیی نەمر و پارتی دیموکراتی کوردستان لە هەر چوار پارچەی کوردستان کاریگەری خۆی هەبوو، بەڵام دوای ساڵی ١٩٧٥ بینیمان چی لێ هات و چۆن دابەش بوو چەند حزبی تر دروست بوون دوور نییە ئێستا (پارتی بەتەنیا یا یەکێتی) لە بەراوردکردن لەگەڵ گشت لایەنەکانی تر حزبی یەکەم نەبن. وا پارتی لەگەڵ یەکێتی پەنجا بەپەنجا دەسەڵات و داهاتیان دابەش کردووە و، چەندان حزبی تر لەناو و لە دەرەوەی حکوومەت کار دەکەن و خەڵکی کوردستان بۆ لای خۆیان رادەکێشن. ئەگەر پارتی و یەکێتی پێیان وایە (دار السید) مەئموونە هەندێ دوورن لە واقیع و تەمەننا ناکەم وا بیر بکەنەوە، هەقە حیسابێکی ورد بۆ بێزاری و پاڵەپەستۆ و خواستی شەقامی کوردستان بکەن. هەروەها دەبێت ئەوەیش بێژین بێزاریی خەڵکیش حەدی هەیە و گوتم کەس ناتوانێت بەر لە گۆڕانکارییەکان بگرێت.

لە بەشی یەکەمی ئەم چاوپێکەوتنەدا چەند هەڵەیەکی زمانەوانی رووی دابوو داوای لێبووردن لە خوێنەران و بەڕێز جەوهەر نامیق دەکەین. (هاوڵاتی)

(*) هاوڵاتی ژمارە ٤٢٠ لە ٥/٧ و ٤٢١ لە ٢٠٠٨/٥/١١ لاپەڕە (٥)

(**) کتێبی: (ئایا فیدرالیەت وەک (خیار)ێکی سیاسی لە عێراق پیادە دەکرێت..؟ ٢٠٠٥)

(٢) کورد لە گەمەی دەقە یاساییەکاندا ٢٠٠٧.

دیدار لەگەڵ کۆواری "١٤٠"ی کەرکووک

* چ تێڕوانینێکت بۆ مادەی (١٤٠)ی دەستووری هەمیشەیی لەم قۆناغەدا هەیە؟

– خەڵکی تر و بەندە زۆری نووسی و وت لەسەر مادەی (٥٨) و پاشتر (١٤٠). بەشێکی زۆری دوو کتێبی ئەم دواییەمان (٢٠٠٤ و ٢٠٠٥) لەسەر ئەم کێشەیە بوو. چونکە بەدیدی خۆم ناوەڕۆکی کێشەی کورد لە باشووری کوردستان، سیاسەتی تەعریب و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتیمانە و کەرکووک جەغزەکەیەتی. لە سەرەتای ئەم مانگە لە یەک لە نووسینەکانماندا بۆ رۆژنامەی (رۆژنامە) و سایتی (سبەی) و چەند سایتی تری ناوەوە و دەرەوە، ئاماژەمان بەوە کرد کە دوای ٢٠٠٧/١٢/٣١ چارەنووسی (یاسایی)ی ئەم مادەیە جێگەی مشتومڕ و پرسیارە. گوایە ئەنجوومەنی نوێنەرانی کۆماری العراق حەواڵەی دادگەی باڵای فیدراڵی دەکات، بۆ ئەوەی شەرعیەتی مادەی (١٤٠) پاش تەواوبوونی کاتەکەی (٢٠٠٧/١٢/٣١) ببڕێنێتەوە. بەپێی ئاژانسەکان و هەندێ سەرچاوەی لیستی کوردستانی، سەرۆکی ئەنجوومەنی نوێنەران تاکو ٢/١٠یش ئەو داواکارییەی نەناردووە بۆ ئەو دادگەیە. راستە مادەیەکی دەستوورییە و لە دەستووری هەمیشەیی کۆماری (العراق) جێگیر بووە و ناوەڕۆکی جێبەجێ نەکراوە و ماوەتەوە، وەلێ ئەو مادەیە (سەقفێکی زەمەنی)ی بۆ دیاری کرابوو کە (اقصاها) (٢٠٠٧/١٢/٣١)ە. هەر ئەم جۆرە (تەحدید)کردنە وا بەسادەیی و بۆ کێشەیەکی وا ئاڵۆز و موعەقەد کەمین و گرفتێک بوو.

* واتە ماوەکەی تەواو بووە؟

– ماوەی کارکردنی لە رووی (یاسایی)یەوە، بەڵێ تەواو بووە.

* چاره چییه؟

– ئەگەر نێردراوە بۆ دادگەی باڵای فیدراڵ یان دەینێرن، دەبێت چاوەڕوانی حوکمی دادگە بکرێت. مەعلوومیشە بڕیارەکانی ئەم دادگەیە بەپێی مادەی (٩٤)ی دەستووری هەمیشەییی کۆماری العراق: (قەتعی) و (ملزم)ە بۆ هەموو لایەک.

* خەیاراتی لایەنی کوردستانی چییە لەم حاڵەتەدا؟

– دیارە سوورن لەسەر کارکردن بەو مادەیە بۆ (٦) مانگی تر. ئەمەش دەبێت یان بە تەوافوق حەل بکرێت یان بە (حیلە) شەرعی و پشتبەستن بە سابیقەی لادان لە دەستووری هەمیشەیی.

* تا چ ڕادەیەک ئومێدتان بەو (شەش) مانگەیە، کە دراوەتە دەم وادە دیاریکراوەکە بۆ جێبەجێکردنی مادەکە؟

– بەندە و زۆر کەسی تر هەر لە سەردەمی مادەی (٥٨) و پاشتر (١٤٠) گومانمان لە ئیمکاناتی جێبەجێکردن و چارەنووسیان هەبوو. هێشتا چارەنووسی (یاسایی) وەکو وتمان دیار نییە: دادگەی فیدراڵ و تەوافوق یان سابیقەی یاسایی بڕیاری یاساییی ئەنجوومەنی نوێنەرانی دەوێت. ئەمەش نەکراوە. لەو (٦) مانگە کە (پێشنیاز) کراوە وا نزیکەی دوو مانگی تەواو بوو.. پرسە سەرەکییەکانی وەکو خۆیەتی، بەتایبەتی ئەو کێشە و ئەرکانەی کە پێوەندییان بەدەستەی باڵای هەڵبژاردنەکانەوە هەیە وەک سەرژمێری و چۆنیەتیی ئەنجامدانی ریفراندۆم و ئەوانەی کە مافی دەنگدانیان هەیە و دیاریکردنی ناوچەکانی (المناطق المتنازع علیها) و بنەماکانی دەنگدان (پارێزگا، قەزا، ناحیە)، شێوە و شێوازی پرسیار و ڕاپرسین و ئەو کەرەستە لۆجستیانەی کە پێویستە فەراهەم بکرێن.. تاد. هەندێ لەو ئەرکانە یاسای گەرەکە. ئەنجوومەنی نوێنەرانی لە دوای ٢/١٥ تاکو ناوەڕاستی مانگی ئاداری ٢٠٠٨ لە پشووی رەسمیدا دەبێت، زیاد لەمەش هەڵوێستی

پانتاییـەکی فراوانی ئەم ئەنجوومـەنە سـەبارەت بە کورد و کێشـەی مـادەی (١٤٠) ئیـجـابی نیـیـە. مـادەی (١٤٠) نـاوەڕۆکی مـادەی (٥٨)ی (یاسـای ئیدارەتی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی گواستنەوە)یە، بەندە، ئەوسا و ئێستاش، وای دەبینم ئەم مادەیە پرۆسەیەک بوو، بەسـەقەت لەدایک بوو و بەسەقەتی ژیا و بەسەقەتی مردار دەکرێتەوە. ئەگەر ئەم مادەیە بەهەردوو قۆناغیەوە (٥٨) و (١٤٠) لە ماوەی (٣) سـاڵ جێبەجێ نەکرێت تۆ بڵێیت لە ماوەی سێ چوار مانگی داهاتوو ئەنجام بدرێت؟!.

* ئەگـەر لەو مـاوە درێژکـراوەیەشـدا مـادەکە جێـبـەجێ نەکـرا، سـەرکـردایەتیی کـورد چ هـەڵبـژاردنێکی تری لە پێـشـدایە و ئەلتەرناتیف بۆ مادەی ١٤٠ چییە؟

- سەبارەت بەکێشەی ناوچە تەعریبکراوەکانمان لە پاش (رزگاریی العراق) بە هـەر (٤) قـۆناغـەکـەیەوە واتە (قـۆناغی داگـیـرکـردنی العـراق لەلایەن ئەمـەریکاوە بە فـەرمی) و قـۆناغی (کاتی) و قۆناغی (گـواستنەوە) و قـۆناغی (هەمـیـشـەیی)، سـەرکـردایەتیی فـەرمـیی کـورد بەرنامـە و نەخـشـە و سـتـراتیـجـیـیـەتێکی تۆکـمـە و دیاریکراوی نەبوو بۆ ئەو ناوچانە بەکەرکووکیشـەوە. ئەم سەرکـردایەتییـە داخیلی پرۆسـەی دامـەزراندنەوەی عێراقی هیوا و ئاشتی بوون، وەک هەر لایەن و هاوولاتییەکی ئەم (العراق)ە و بەپێی ئەو ئەجندایە کە لە سەرەتاوە (داگیرکەری) ئەمەریکایی دیاری کردبوو و لەسـەری دەڕۆیشت، نەک وەک خـاوەن کـێـشـەیەک و نەتەوەیەک. بۆ نموونە کێشەی دابڕانی گوندێک یان ناحیە و قەزایەک لە کەربەلا یان لە نەجەف کە خـراونەتە سـەر رەمـادی یان پارێزگـایەکی عـەرەبیی تر یان دەسـتکاری لە سنووری ئیداریی پارێزگای میسان و بەسرەی عەرەبیی خـوارووی العراق، لەگەڵ دابڕانی توزخورماتوو لە کەرکووک بۆ سـەر تکریت یان کفری بۆ سـەر دیالە یان قـەزای مـەخـموور بۆ سـەر پارێزگـای مـووسڵ بەیەک چاو تـەماشـا کـراون و کـاری یەک لێـژنەیە. لەوەش زیاتر چارەنووسی گـەڕانەوەی نـاوچە

تەعریبکراوەکانمان بەستراوەتەوە بەبڕیاری ئەنجوومەنی نوێنەرانی کۆماری العراق...! من باسی گرفت و کۆسپەکانی مادەکە و هەڵەی ریفراندۆم و تەدویل ناکەم....! لە سەرەتای (رزگاریی العراق) سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان هەلێکی مێژوویی لەدەست دا. ئەگەر رۆژانی یەکەم وەک خانەقین ناوچە تەعریبکراوەکانی ترمان بگەڕانایەتەوە بۆ ژێر ڕکێفی هەرێمی کوردستان، خۆ شەڕی جیهانیی سێیەم نەدەقەوما !! لە چرکە ساتەکانی رۆژی ١٠ و ٢٠٠٣/٤/١١ کێ دەهات گوند و ناحیە و قەزا تەعریبکراومان لێ زەوت بکاتەوە یان دیسان کوردی لێ دەرکات. لایەنی رزگاریکەر لە نەشئەی سەرکەوتندا بوو. تەعریبچییەکانی موتەجاوز و زەوتکەری خاک و ماڵ و حاڵی کوردی ئەو ناوچانە، واتە ئەو عەرەبانە کە بەپێی پرۆسەیەکی دەسەڵاتی شۆڤێنیی بەعس بە بەرنامە، موڵک و ماڵی کوردیان لەو ناوچانە زەوت کردبوو و (ئامراز و دەزگا و کەرەسەی تەعریب بوون و، بەشێک بوون لە بەعس وەکو دەسەڵات و وەکو حزب)، لە حاڵەتی هەڵهاتن و راونان و لاواز و شکستخواردوو و بێ سەروبەر بوون. تاک و کۆمەڵی ئەم تەعریبچییانە و کۆمەڵگە و گەڕەکەکانیان جیاوازییان نەبوو لەگەڵ بنکەو بارەگای فەیلەقەکان و ئەمن و موخابەرات و مەنزوومەی بەعسی. لایەنی کوردستانی خاوەن ماف و جینۆسایدکراو و هاوپەیمانیی هێزی (رزگارکەر) و (سەڵتە سووری) بەر لەشکری بوو. ئەم گێژاوەی ئەمڕۆ باجی کورتبینی دوێنێیە. پێشبینی لە سیاسەتدا زۆرجار گرینگترە لە واقیع و، هەلیش وەک تیغە نەیبڕێت دەتبرێت. (٥١٪)ی پانتاییی خاکی باشووری کوردستان لە دەرەوەی هەرێمی کوردستانە واتە لە سنووری (٤٥) هەزار کیلۆمەتر دووجا، شتێکی وەها کەم نییە بەسەریدا تێپەڕین، ئەم پانتاییە بەئەندازەی (چوار جار و نیوی) پانتاییی وڵاتێکە وەک لبنان یان جار و نیوێک لە پانتاییی وڵاتێک وەک (بەلجیکا)یە. بە پشتبەستن بە مادەی (١٤٠) چ بە ریفراندۆم و چ لەسەر ئەساسی ئەنجامی هەڵبژاردنی ساڵی ٢٠٠٥، کورد لە سنووری (٢٤) هەزار کیلۆمەتر دووجای خاکەکەی لەدەست دەدا، واتە دووجار زیاتر لە پانتاییی (لبنان).

بڕوانە ئەم خشتەیەی کە لە بەردەستدایە سەبارەت بە ڕووپێو و، ئەنجامی هەڵبژاردنی ساڵی (٢٠٠٥)ی ئەو ناوچانە کە لیستی کوردستانی زۆرینەی دەنگەکانی وەدەست نەهێناوە بە(٪):

١- پارێزگای مووسڵ

ز	ناوچە	ڕووپێو (کم٢)	ڕێژەی دەنگ
١	ناحیەی قەیرەوان (بلیج)	٧٧٠	٪٤٤,٧٢
٢	مەرکەزی قەزای تەلەعفەر	٨٢٤	٪٢,٩٢
٣	ناحیەی ڕەبیعە	٤٣١	٪٢,٦٤
٤	ناحیەی العیاضیة (ئافگەنی)	٧٨٤	٪٤٧,٧
٥	ناحیەی کەڵەکی یاسین ئاغا	٣٢٥	٪٢٩,٤٥
٦	مەرکەزی قەزای قەرەقۆش	١٧٥	٪١٠,٩٧
٧	ناحیەی بەرتللە	٢١٥	٪٧,٥٥
٨	نەمرود (خدر الیاس)	٤٧٣	٪٣,٧
٩	مەرکەزی قەزای تلکیف	٤٠١	٪٤٥,٨
١٠	قەزای بەعاج	٥٠٠	٪١,٩٨
	کۆی گشتیی ڕووپێوی ناوچەکان	٤٨٩٨	

٢- پارێزگای سەلاحەدین

١	مەرکەزی قەزای خورماتوو	٢٣٠٢	٪٥٤,٨٥[(١)]
٢	ناحیەی سلیمان بەگ	٧٧٤	٪٢٠,٦٤
٣	ناحیەی ئامرلی	٢٨٩	٪١٥,٢٧
	کۆی گشتی ڕووپێوی ناوچەکان	٣٣٦٥	

٣- پارێزگای کەرکووک

١	قەزای حەویجە (٣٩٤٧) کم ٢	(١) ناوەندی قەزا	٪٠,٧٣
		ناحیەی عباسی	٪٠,٠٣
		ناحیەی ریاض	٪١,٢٣
		ناحیەی بایجی	٪٧,٠٨
		ناحیەی زاب	٪٠,٠٧
٢-	ناحیەی تازە	٢٨٦	٪٠,٩١
٣-	گەڕەکی تسعین (مەرکەزی ژمارە ٣٨١) ناوشار		٪١٣,١
٤-	قادسیە (ڕاپەڕین) (مەرکەزی ژمارە ٣٨٢) ناوشار		٪٥٠,١٨
٥-	ڕێگەی بەغدا (مەرکەزی ژمارە ٣٨٦) ناوشار		٪٢٤,٥٣
٦-	عەرەفە (مەرکەزی ژمارە ٣٨٨) ناوشار		٪٤٣,٥٩
٧-	برایەتی (مەرکەزی ژمارە ٣٨٩) ناوشار		٪٢٦,٣٦
٨-	موصەلی (مەرکەزی ژمارە ٣٩٢) ناوشار		٪٣٨,٩٥
٩-	رزگاری (مەرکەزی ژمارە ٣٩٤) ناوشار		٪٤٨,٥٣
١٠-	خاسە (مەرکەزی ژمارە ٣٩٧) ناوشار		٪٢١,٤٥

١١-	رووناكی (مەركەزی ژمارە ٤٠٣) ناوشار		٪٢٢,٩٣٪
	كۆی گشتیی رووپێوی ناوچەكان	٤٢٣٣	

٤- پارێزگای دیالە

١-	ناحیەی جەلەولا	٢٥٠	٪٣٨,٦٤٪
٢-	ناحیەی سەعدیە	٦١٠	٪٢٥,٠٢٪
٣-	بەلەدرووز	١٨٤٠	٪١,٥٥٪
٤-	قەزای مەندەلی	١١٩٢	٪١٦,٣٨٪
٥-	شارەبان (المقدادية)	٧٦٨	٪١,٩٪
	كۆی گشتیی رووپێوی ناوچەكان	٤٦٦٠	

٥- پارێزگای واست (كوت)[٢]

١-	ناحیەی (القزانية)	٣٢٤٨	
٢-	ناحیەی جصان	١٨٥٦	
٣-	م. قەزای بەدرە	١٧٩٤	
	كۆی گشتیی رووپێوی ناوچەكان	٦٨٩٨	

(١) لە هەر ریفراندۆمێكی تری ناوچە تەعریبكراوەكانمان دەبێت ڕەچاوی ئەوە بكەین كە لایەنەكانی غەیرە كورد تەحشید و ئامادەسازیی تۆكمەتری بۆ دەكەن و حزووری ئەو لایەنانە و دەسەلاتی ناوەند و UN.. تاد زیاتر دەبێت.

(٢) لیستی هاوپەیمانیی كوردستانی، لە سەرتاسەری پارێزگای (كوت = واست) (١٢٨١) دەنگی هێنا، واتە لە ناوەندی قەزای (بەدرە) و ئەو دوو ناحیەیە كەمتر لە (٣,٠٪)ی گشتیی دەنگدەرانی ئەم پارێزگایەی وەدەست هێناوە. بەهۆی تەهجیر و دەركردنی هاوولاتییانی كورد و تەعریبی سەرەتای ساڵەكانی حەفتای سەدەی رابردوو و، بەهۆی شەڕی (عێراق و ئێران) لە سالانی (١٩٨٠-١٩٨٨) ناوچەكانی ئەم دەڤەرە لە كورد چۆڵ كرا و زەویوزار و باخ و بێستان و ماڵوحاڵیان خاپوور كرا.

* بەڵام ئەوکات ئەمەریکا لە کەرکووک باڵادەست بوو و هەر لە ڕۆژانی بەراییەوە باڵەفڕگە و کۆمپانیای نەوتی کۆنترۆڵ کرد و بنکە سەربازییەکانی خۆی تێدا قایم کرد، واتە ئەوکات ئەمەریکا خۆی بەخاوەنی کەرکووک دەزانی و نەیدەهێڵا هیچ پێکهاتەیەک لە پێکهاتەکانی شارەکە باڵادەست بن؟

– تەعریب و زەوتکردنی کەرکووک و ناوچەکانی ترمان، بە زۆر و لە هەلێکی ئیستیسنائی ڕووی دا. لە هەلێکی ئیستیسنائیش دەگەڕێنەوە. لە ١٠/٤/٢٠٠٣ ئەو هەلە هەڵکەوت. عێراق وەکو دەوڵەت داگیر کرا. ڕژێم و دەستوور و یاسا و ڕێساکانی بەدارمانی ڕژێمی سەدام و (رزگاری)ی العراق هەڵوەشایەوە و نەما. ئەمەریکا رای گەیاند (رزگارکەر)ە. لایەنی کوردستانی هاوپەیمانی (رزگارکەر) بوو و، پەلاماری باڵەفڕگە و کۆمپانیای نەوت و قڕکردنی پێکهاتە (ڕەسەنەکان)ی تری کەرکووک و ناوچە تەعریبکراوەکانیان نەدا. هێزی پێشمەرگە و هاوولاتییانی جگەر سووتاوی کەرکووک و گشت ناوچە تەعریبکراوەکانمان چوونە ناو زۆربەی زۆری ناوچەکانی خۆیان. لەو سات و ئانە بەشێک لە هێزەکانی لایەنە کوردستانییەکان سەرقاڵی کاری نابەجێ و لاوەکی بوون، نەک ئیزندان و بگرە دەرکردنی تەعریبچییەکان، کە مافی ڕەوای خۆیان بوو، ئەگەر بهاتایە لایەنی کوردستانی ناچار کرابایە، لەسەر ماڵ و مافی خۆی ڕووبەڕووی ئەمریکاییەکانیش ببایەتەوە، ئەودەم زەرەری گیانی و ماڵی زۆر کەمتر دەبوو لەوەی لەم (٤) ساڵەدا کورد لە کەرکووک و لەو ناوچانە لەدەستی داوە. ئەوانەی کە ڕووبەڕووی دەسەڵاتی ئەمەریکا بوونەوە نە بەئەندازەی کورد غەدریان لێ کرابوو و خاون ماف بوون و نە ڕووبەڕووبونوەوەکەشیان بەئاستی ڕەوای ڕووبەڕووبوونەوەی کوردە، تەماشا کەن ئەمەریکا چۆن مامەڵەیان لەگەڵدا دەکات و، چۆن لەگەڵ کورد ڕەفتاری کرد و دەکات. چرکە ساتە هەلە مێژووییەکان کەم جار ڕوو دەدات و زوو دەڕوات، کە لەدەست درا پەشیمانی بێ سوودە...!

* تەدەخـــولی (UN) و هاتنی نوێنـەریان بـۆ کـــەرکـــووک و کـۆبـوونەوەیان لـەگـەڵ ســەرجــەم پێکـهـاتەکـانی شـارەکــە، لە بەرژەوەندیی کێدایە؟

– دوور نییـە لـەمـەڕ رۆڵی (UN) سـەبارەت بەمـادە (١٤٠) ڕا و بـۆچوونی جیاجیا هەبێت. بەگشتی نابێت تەنیا بـە چاوی (رەش و سپی) تەماشای ئەم رۆڵە بکەین بەگـشـتـی، وەلێ بە بـەراوردکـردنی تەرازووی هێـز لـە العـراق و ناوچـەکــە و رۆڵی (UN) و ئەرکــەکـانـی وەکـو دەزگـایەکی نێـودەوڵەتی و نوێنـەرایەتیی کێ دەکـات و کێ باڵادەست و، ئەزمـوونی خـۆمـان و خـەڵکی تر لەگـەڵ ئەم دەزگـایە، بـەرەنجـام پۆزەتیڤ و مـــوژدەگـــەێین نابێت بۆ کـــورد. تێکەڵبوونی (UN) لە خودی ناوەڕۆکی مادەی (١٤٠) و بـەدەر لەو بوارانە کە بڕیارەکانی (پۆل بریمەر) و دواین بڕیاری ئەنجوومـەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی دیاری کـــردووە، ســـەبارەت بەرۆڵی ئەم دەزگـایە لە (العــراق)، باوەڕ ناکـــەم ئیجابی بێت. ئەوانەی بریمەر و ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی مولزمە و پێوەندی بە تەعریبەوە نییە و، بەدەر لەوانە دوور نییە زیانگەێین بێت بۆ کورد.

* جـەبهـەی تورکـمـانی و چەند ئەندامـێکی تری نێـو ئیـئـتـیـلافی شیـعـی تەرحێکی نوێیـان کردووە و داوای هـەرێمێکی ســەربەخـۆ دەکەن بۆ کەرکوک، خوێندنەوەتان بۆ ئەم جۆرە تەرحە چییە؟

– ئامانجی ئەمانـە و حکوومەتی ئیرهابیی تورکیا و ئەوانەی کە وەکو ئەوان بیر دەکەنەوە تەنیا و تەنیا دابڕانی کـەرکووک و ناوچەکانی ترمانە لە هـەرێمی کوردسـتـان. بەوەش ڕانـاوەسـتن بگرە دژی بوون و مـافی کوردن لە هـەر کوێ بێت. ســەرکـــۆمـــاری تورکـــیـــا و ســـەرۆک وەزیران و وەزیـری دەرەوەیان و جـەنەراڵەکانیـان ئەم راسـتـیـیە ناشـارنـەوە و بەردەوامن لە دەسـتـتـێوەردان لە کاروباری العراق و هـەرێمی کوردستان. لە ئەنقەرە و لە واشـنتۆن لەگەڵ بوش و رایز. لە UN و لە یەکەتیی ئەوروپا.. تاد، باسـی کـەرکووک و کێشـەی کـورد

دەکەن. ڕۆژانە تۆپباران و خەرقی سنووری کوردستان دەکەن و خەڵکی سڤیلی ئێمە دەکوژن و گوند و ماڵوحاڵیان خاپوور دەکەن، کەچی سەرانی العراق و کورد ورتەیان لێوە نایەت و هەرچی نەبێت لە رووی دەستتێوەردان پەنا نابەن بە (المعاملة بالمثل). بەلای منەوە تەرحەکەی بەرەی تورکمانی و حکوومەتی ئیرهابیی تورکیا جێگەی سەرسووڕمان نییە، بگرە ئەوەی بەلای بەندەوە سەیرە، تەرحی ئەو بەرپرسیار و کەسایەتییە کوردانەیە کە ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ زەوینە بۆ ئەم جۆرە بۆچوونە خۆش دەکەن.....!! لە یەکێک لە کتێبەکانم (٢٠٠٤) ئێژم (لە شەڕی نێوان (سەفەوییەکان) و(عوسمانییەکان) کە زیاتر کورد لایەنگیری عوسمانییەکان بوو، بۆ یەکەم جار کوردستانیان دابەش کرد لە بەشێکەوە بۆ دوو بەش (١٥١٦) و، کورد دۆڕاو بوو. لە پاش شەڕی جیهانیی یەکەم، وڵاتانی هاوپەیمان بە سەرۆکایەتیی بەریتانیای عوزەما سەرکەوتوو بوون. ناوچەکەیان داگیر کرد. کورد هاوپەیمانیان بوو، کوردستانیان دابەش کرد لە (٢) بەش بۆ (٤) بەش و، کورد دۆڕاو بوو. لە شەڕی جیهانی (دژ بەئیرهاب) کە ئەمەریکا بۆ سەپاندنی دەسەڵات و بەرژەوەندیی خۆی لە سەرەتای سەدەی بیست و یەکدا (٢٠٠٣) دەستی پێ کردووە و، کورد هاوپەیمانیەتی، دەترسم ئەمەریکا بەشی باشووری کوردستانمان (کوردستانی عێراق) لە یەک بەشەوە بکاتە چەند بەشێک)..! لەسەر سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستانە پێ داگرێت لەسەر سنووری مێژوویی و جوگرافیایی باشووری کوردستان، بۆ ئەمەش سازشکردن لەسەر بستێکی خاکی ئەم نەتەوەیە دەبێت لە خانەی موحەرەمات بێت.

* بەڵام ئەمەریکا هەمان دیدی بۆ کەرکووک نییە و جوگرافیا و مێژوو وەکو ئێمە ناخوێنێتەوە، ئەوان ئیمڕۆ دەخوێننەوە نەک دوێنێ؟

– بەڵێ دوور نییە وابێ. ئەمەریکا وڵاتێکی بێ مێژووە. پێستڕەشێکی

ئەمەریکایی وەک (رایز) کە ئەمڕۆ لە ئاستی بڕیاردانە، لە مێژووی خۆیەوە تەماشای مێژووی خەڵکانی تر دەکات. ئەمەریکا وەکو دیمۆگرافیایی و جوگرافیا و مێژوو و کولتوور و بیروباوەڕ و سیستەم دیاردەیەکی تایبەتە بۆ خۆی. بۆ (١٥) ساڵ دەچێت بنەماڵەی (بوش)، (باوک و کوڕ) بەتایبەتی لە بواری سیاسەتی دەرەوەیان خەڵکی خۆیان و خەڵکی تر و ئێمەی کورد چەواشە دەکەن، کەچی هێشتا توێژەیەکی زۆر هەیە لەناو ئەوان و ئێمە باوەڕیان پێ دەکەن! ئەمەریکا ئەجێندای خۆی هەیە، لەگەڵ بەرژەوەندیی ستراتیجیی خەڵکی کوردستان تەبا نابێت. ئەگەر پەند لە رابردوو وەرنەگرین وا رووداوەکانی ئەم چوار ساڵە زیندووە و هەزارانی کورد رۆژانە نرخەکەی دەدەن. لەوە دەترسم ڤایرۆسی بایەخنەدان بەمێژوو و نەخوێندنەوە و، (ژیان بۆ ئەمڕۆ)ی ئەمەریکایی، کاری خۆی کردبێتە سەر هەندێ لە بەرزەلێپرسراوانی کورد..!

تێبینی: ئەم بابەتە لە ژمارەی ١٥ (٢٠٠٨/٢/٢٥)ی کۆواری (١٤٠) کە کۆوارێکی سەربەخۆیە و لە کەرکووک دەردەچێت، بڵاو کراوەتەوە.

دیدار لەگەڵ رۆژنامەی "بەدرخان"

ئەم دیمانەیە کە رۆژنامەی بەدرخان لەگەڵ بەڕێز جەوهەر نامیق سالم سیاسەتوانی کورد سازی کردووە وەک بەشێک لە گرینگترین خاڵە سیاسییەکاندا جێگەی خۆیەتی بەهۆی نزیکیی تێڕوانینی بۆ کێشەکان جارێکی تر بڵاوی بکەینەوە.

* سەبارەت بەمادەی ١٤٠ چی دەڵێیت؟

– لە کاتی خۆیدا بەندەو زۆر کەسی تر بە دوور و درێژی باسی کێشەی تەعریب و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتیی کورد و کوردستانی کرد. یاسای ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی گواستنەوە (بەتەحدید مادە «٥٨»ی) و، پاشتر دەستووری هەمیشەییی کۆماری العراق و مادە (١٤٠)ی و، بەرنامەی کاری حکوومەتی (د. مالیکی) بەتایبەتی ئەوەی پێوەندیی هەیە بەو مادەیە بابەتی سەرەکیی ناوەڕۆکی گشت ئەو باس و تۆژینەوە و لێکۆڵینەوانە بوون. کەم یان زۆر لایەنی کوردستانی کەچی تاکو ئێستا پرۆسەکە بەگشتی چەقیوە. ناڵێم هیچ نەکراوە. گۆڕین نەبووە. بەڵام هەرچی بووە زیاتر ئیفرازاتی قۆناغی دوای رزگاریی العراق بووە. لایەنە فەرمییەکانی هەرێمی کوردستان هەر لە سەرەتاوە تاکو ئەمڕۆ وەکو پێویست ئەو هەلەیان نەقۆستووەتەوە. بە تەفسیل لە بواری جیاجیا باسمان کردووە.

لەبارەیەوە دەمەوێت سەرنجی خەڵکی کوردستان بەگشتی و ناوچە دابڕاوەکانمان بەتایبەتی ڕاکێشم بۆ چەند خاڵێک:

پانتاییی ئەو ناوچانەی کە دابڕاون لە کوردستانی باشوور گەورەتر لە پانتاییی ئەو ناوچانەیە کە دەستووری هەمیشەییی کۆمار العراق دانی پێدا

ناوه لەو دەستوورەدا بە (هەرێمی کوردستان) ناوزەد کراوە. ڕێژەی پانتایی ئەو ناوچانە (٥١٪) لە پانتایی گشتیی کوردستانی باشوور و (٤٨٪)ی دانیشتوانی کوردستان لەو ناوچانە دەژین.

ئەم ناوچە دابڕاوانە لە کوردستان بەزۆری زۆرداری ناوەندی بەغدا، کە هەردەم خەڵکی کوردستان دانی بە دابڕینی نەناوە و، ڕەدی ئەوەی کردووە کە یەک بستیشی خاکی کوردستان نییە، بەسەدان هەزار خوێنی بۆ داوە و تووشی ئەنفال و جینۆساید بووە، سەرکردایەتیی فەرمیی کورد بۆ یەکەم جار بەرەزامەندیی خۆی و بە بەشداریی خۆی لە دەستووری هەمیشەییی کۆماری العراق بە (المناطق المتنازع عليها) تەسبیت کردووە و بەمەش ڕانەوەستان بگرە فەرزیشیان کرد کە زۆرینەی دەنگدەرانی خەڵکی کوردستانیش لە ریفراندۆم دەنگیان دا بە (بەڵێ) دەنگی بۆ بدات. واتە زۆرینەی ئەوانە کە دەنگیان دا بە (بەڵێ) بەدەستووری هەمیشەییی العراق دەنگیان بۆ ئەوە داوە کە (٥١٪) لە پانتاییی کوردستانی باشوور و (٤٨٪)ی دانیشتوانی ناوچەی (المتنازع عليها)یە لە نێوان خەڵکی کوردستان و دەسەڵاتی ناوەندی بەغدا کە لە واقیعیدا دەسەڵاتی عەرەبی زۆرینەی (العراق)ە.

بۆ چارەسەرکردنی ئەم کێشەیە وەکو نەخشەی ڕێگە مادەی (١٤٠)ە. لەسەر ئەم مادەیەش زۆر نووسرا و زۆریش گوترا، سەبارەت بە کەموکورتی و کۆسپەکانی داڕشتن و زاراوە و چۆنیەتیی جێبەجێکردنی. هەر لە سەرەتای ئیقرارکردنی مادەی (٥٨)ی یاسای ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی گواستنەوە. هەر وەکو مەعلوومە، مادەی (٥٨) بەدرێژاییی حکوومەتی (د. علاوي) و حکوومەتی (الجعفري) جێبەجێ نەکرا و، تەرحیل کرا بۆ دەستووری هەمیشەییی العراق بووە مادەی (١٤٠) و، ئەوە بۆ یەک ساڵ زیاترە لەسەر پەسندکردنی ئەم مادەیە و، بە شەهادەتی کاربەدەستان و لێپرسراوانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان و کاربەدەستانی ئەو ناوچانە هەر وەکو لە سەرەوە ئاماژەمان بۆ کرد، چەقیوە.

هیچ لایەنێکی فەرمی لە ئاستی: (ناوەندی بەغدا بەفەرمی و بەغەیرە

فـەرمـیـیـان)، نکووڵی لە بوونی مـادەی (١٤٠) ناکـەن، هەروەهـا بار لە دوای باریش پـابەندبوونی خـۆیان دووپات دەکـەنەوە، وەلێ تاکـو ئێسـتـا هـەنگاوی جـیـدی نانێن. دان پێـدانان و دووپاتکردنەوەیان دەگـەڕێتـەوە بۆ ئەوەی کـە مادەیەکی دەستـوورییە و مولزەمە و خۆیان بەشـدارن لە داڕشتن و دەنگیانیش لەسـەر داوە. سـاردوسـڕی و پەڕاوێزکـردنیـشی دەچێـتـە سـەر بۆیان چونکە خۆیـان دەزانن پێیـان چاندووە و، کلیلی حەسـمیش لای خـۆیانە، واتە زۆرینەی عـەرەبی دەسـەڵاتداری (العـراق) و، زۆرینەی وەهـاش دەتـوانێت لە گـەمـەیەکی (دیموکراتی) تاکو بۆی بڕوات و بلوێت یاریی پێ بکات.

زۆربەی زۆری لایەنە غـەیرە کـوردسـتـانیـیـەکـان، قـەناعـەتیـان نیـیـە، بەبنبڕکردنی تەعریب و و گەڕانەوەی گشت ناوچە دابڕاوەکانمان بۆ باوەشی نیـشـتـمـان و، دیاریکردنی سنووری کوردسـتـان بەپێی دیاردە و راسـتـیـیـە مێژوویی و جوگرافیاییـیەکان و، ئەوەش کـە تەسبیت کراوە دانیان پێدا ناوە لای زۆربەیان یان مەقبوول نییـە یان تەفسیر و ئیجتیهاد و بـۆچوونی تایبەتی خـۆیان هـەیە و، هەردەم هـەوڵی مـرداربوونی دەدەن، هـەر دەمـێک و هـەلێک بە پاساو و بیانوویەک.

ئەمـە کێشـەیە لـە کێشـەیەکی سیـاسی لە نێـوان کوردسـتـانیـیـەکـان و دەسـەڵاتی ناوەند، پاش رزگـاریی العـراق لە بەهـاری سـاڵی (٢٠٠٣) بووە کێشـەیەکی سیـاسیی یاسایی رەگـەزی ئاینی مـەزهـبیـە. هێشـتـا کۆماری العراق لەژێر ڕکێفی ئەمـەریکایە و، گشت دۆسیـە گرینگەکان لای دەسـەڵاتی داگیرکەرە و، دوا بڕیاریش لای ئەوانە و، ئەوانیش سـەبارەت بەم کێشـەیە دید و بۆچوونی خـۆیان هـەیە، هـەر لە خـاوکردنەوە تاکو دواخـستن و تەدویلکردنی، ڕاپۆرتـی (بیکـەر- هـامـیلتـۆن) بەڕاشکـاوی دەسـتـیـان داگـرتـووە و دید و هـەڵوێستی خۆیان خستووەتە روو. ئیدارەی (بوش) بۆ رزگاربوونی لە زەلکاوی عـێـراق و ئەو تـەنگژەیـە کـە تێی کـەوتووە، خـەریکە زەوینـە خـۆش کـات بۆ دواخـسـتنی یان تەحـویلکردنی ئەم کـێـشـەیە بۆ کـێـشـەیەکی ئـیـقلیـمـیی نێودەوڵەتی. روونە ئـەمـەریکا ئەجیندا و بەرژەوەندیی خـۆی هـەیە. نە بۆ کـورد

هاتووەتە ئەم ناوچەیە و، نە لەسەر کوردیش ڕادەوەستێ. نەخشە و پلانەکانی ئیدارەی بوش نەک هەر کورتی کرد، بگرە خودی بوش و ئیدارەکەی و هاوپەیمانانی و ناوچەکە و گەلانی العراق و بەگەلی کوردیشەوە لە بوش داماون و، ئەوەی نەزانێک تێکی دات بەهەزار زانا ڕاست ناکرێتەوە. نەک هەر زۆرینەی ئەمەریکاییەکان و حزبی دیموکراتی ئەمەریکایی و پانتاییەکی بەرینی حزبی کۆماری بوش و بگرە لەنێو ئیدارەکەش لەو قەناعەتەدان کە سیاسەتی بوش لە عێراق هەر لە سەرەتاوە تاکو ئێستا لە خراپەوە بەرەو خراپتر دەڕوات. ژمارەیەکی زۆر لە نەخشەکێشی و هاندەر و پاساودەری ئەو سیاسەتە، لە پیاوان و هەڤالانی بوش بوونە قۆچی قوربانیی ئەو سیاسەتە و، بوش بۆ مانەوەی خۆی دەستی لێیان هەڵگرت. بوش خۆیشی دانی بە هەڵەکاندا نا و وا خەریکی پینەوپەڕۆیەتی و، لەوانە ئامادەکردنی خەڵکی عێراق و ناوچەکە و زیاتریش ڕای گشتیی ئەمەریکا، کە هۆکاری فاشیلبوونی لە عێراق دەگەڕێتەوە بۆ خودی عێراقییەکان و حکوومەتی مالیکی و هەندێ وڵاتانی دراوسێ.. هتد، لەم تەنگژەیە تەنیا لایەنی فەرمیی کوردستانە و بازنەکانی دەوروبەریان نایانەوێت ئەو واقیعە ببینن ئەگەر ببینراش هەزمی ناکەن دوور نییە وای بۆ بچن کە زیاتر نزیکی ئەمەریکای دەکەنەوە و، یان ورەی جەماوەری پێ بەرز کەنەوە، یان ڕەنگە هەندێ لەمانە هەر وای بۆ دەچن. ناکرێت ئەمانە لە ئەمەریکاییەک ئەمەریکاییتر بن و، لەسەر بەزم و بالۆرەی خۆیان بڕۆن و پێ بدەنە عەرد و بڵێن (کومان کرد و هەر وا دەکەین)..!

چی بێت هۆ و هۆکار، لەم گەمەیە، دیارە کەس پەلەی نییە: نە دەسەڵاتی ناوەندیی بەغدا و نە سەرانی فەرمیی کوردستان... هتد و، ئەمەریکایش وەکو هێزی فیعلی و داگیرکەریش هەروەها. ئەوانەی کە بەپەلەن خەڵکی کوردستانە چونکە (٥١٪)ی خاکەکەی بەپێی مادەیەکی دەستووری بووەتە ناوچەکانی (المتنازع علیها) واتە تەسلیمبوون بەوەی کە تەعریبچییەکان هەمان مافی کوردستانییەکانیان هەیە بۆ داکۆکی لەوەی کە یاسا و دەستوور بەوانی داوە سەبارەت بە خاوەنداریی. ئەو ناوچانە. ئەوانەی کە بەپەلەن (٤٨٪)ی خەڵکی

کوردستـانە کـە لە نـاوچە دابڕاوەکـانماندا دەژین.. ئەو زیاتر لە یـەک ملیـۆن هاووڵاتیـیـەی کـورد کـە لەو ناوچانە، نـاچاربوونە دەست لە مـاڵوحـاڵی خـۆیان هەڵگرن و ئاوارە بن یان کەسوکاری هەزاران کوردی بێ تاوان کە لە ناوچانە تیرۆر کران و ڕۆژانە بەدەستی تیرۆریستان تەنیا لەبەرئەوەی کوردن شەهید دەکرێن و ماڵوحاڵیان لە دەست دەدەن.

سـاڵێک زیاترە لیـژنەی مـادەی (١٤٠) بەبڕیارێکی مـالیکی دامـەزراوە لەم ماوەیە گـوایە (٢٠٠) ملیـۆن دۆلاری بۆ تەرخـان کـراوە و شـاکارەکانیـان لەم مـاوەیە دروسـتکردنی چەند ئۆفـیـسـێکی تایبـەت لە شـار و شـارۆکـە تەعـریبکراوەکـان. نووسـینی (پەیڕەوێکی ناوەخـۆ) بۆ خـۆیان و، چوار بڕیاریشیـان دەرکردووە سـەبارەت بەگەڕانەوەی (هاوردەکـان) کـە خـۆیان دەیانەوێت بگەڕێنەوە و گـــەڕانەوەی دەرکـــراو و ئاوارەکـــانمان و قـەرەبووکردنەوەیان و گەڕانەوەی کارمـەندانی دەرکراو و هەڵوەشاندنەوەی گرێبـەسـتـەکانی کشـتوکاڵ. ئەم بڕیارانە لـە کـاتی ١/١٠ و ٢٠٠٥/٢/٤ وەرگـیـراوە و، واش بڕیار بوو تاکـو ٢٠١٠/٣/١٥ جـێـبـەجێ کـرابێت، وا مـاوەکەش تەواو بوو هێشـتـا سـەرۆکی ئەنجوومـەنی وەزیران بەڕێز (المالكي) پەسندی نەکردووە، وا هـەمـوو لایەکیش بێدەنگە بەتایبـەتی قۆناغی گرینگ و چارەنووسـسـازی ناوەڕۆکی مـادەی (١٤٠) دەبێت تاکـو ٢٠٠٥/٣/٣١ تەواو بێت..! دووپاتی دەکەمەوە ئێمەمانان بۆچوونەکانمان دوور نییە لە زۆر لایەوە جووت بێت لەگەڵ ئەوانەی کە هەندێ لە دید و بۆچوونمان هەزم ناکەن. ئێمـە خیلافمـان نییـە لەگەڵ کەس بەڵام دوور نییـە خوێندنەوەمـان جیاواز بێت لەمە هەل و ڕووداوەکـان بـۆ نموونە بەنـدە بەکـێـشـەی گـۆڕینی سنوور و ئیـدارەی پارێزگای نەجەف یـان ڕەمادی یان حیللە وەکو گۆڕینـی سنووری کەرکووک و هەولێر و مووسڵ و دیالە نابینم. یەکەمین کێشەیەکی ئیدارییە عەرەبی شیعە یان سوننە عـەرەبی عێراقی عـەرەبین و نابێتە گرفت گوند و ناحیە و قـەزاکەی سەر بەکام پارێزگای نزیکی بێت. ئەمەی ئێمە گۆڕینێکی ڕەگەزی شۆڤێنییە مەبەست گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتیی کوردە و بەعەرەبکردنی خاکەکەیەتی.

بەندە هەلی ڕۆیشتن و گەڕانەوەی تەعریبچییەکان لە ناوچە دابڕاو و تەعریبکراوەکان، هەتاکو ئەگەر ناچار بین بەزۆریش بکرێت بەراوردی ناکەم وەکو ئیجرائاتەکانی ڕژێمە یەک لە دوای یەکەکانی عێراق. ئەوان بەزۆر ئێمەیان دەرکرد لەسەر خاکی باو و باپیرانمان و عەرەبیان هێنا بۆ سەر خاکی باب و باپیرانمان و دەستیان گرت بەسەر هەموو موڵک و سەروەت و سامانمان و ئێمەیان دەرکرد. دەربەدەر کرد. حەپس و ئەشکەنجەیان داین. ئەنفال کراین و جینۆساید کراین. خاکی باب و باپیرانمانیان دابەش و پەرت و بڵاو کرد قەوارەی نەتەوایەتیمانیان گۆڕی. ژێرخانی ئابووری و کۆمەڵایەتیمانیان گۆڕی. بۆ ئەوانەی کە پراکتیزەکەر و ئامرازی ئەو سیاسەتە بێت، پاش ئەوەی عێراق ڕزگار بوو. ئەو ڕژێمە نەما. ئەو سیاسەتە مەحکووم کرا. خۆیان بڕۆن چ بەخۆشی و چ لە ترسدا، یان هەتاکو ئەگەر ناچاریش بکرێن بۆ گەڕانەوە تاکو ڕادەی بەکارهێنانی زۆریش، ئەمە وا وەسف بکرێت کە هەمان سیاسەتی ڕژێمی پێشووە.. چی قەوما کە تەعریبچییەکانی (خانەقین) هەڵهاتن یان دەرکران و خانەقینیان لێ چۆڵ کرا...!

شەفافیەت، مروونەت، لێبووردن، باشە ئەگەر هاتوو لەسەر حیسابی ماف و بنەما سەرەکییەکانی کێشە چارەنووسسازەکانی خەڵکی کوردستان نەبێت.

* سەبارەت بەدەستووری عێراق پێتان وایە کورد بەمافەکانی خۆی بگات؟

– کاتی خۆی زنجیرە وتارێکمان نووسی لەسەر دەستووری هەمیشەیی کۆماری العراق و مافی خەڵکی کوردستان.

گرفت لە نووسینی دەستوور و دەق و مادە و بڕگەکانی دەستوور نییە زیاتر لە تەرازووی هێز و دید و بۆچوونی سەرکردایەتیی فەرمیی کورد و بەتەحدید چی دەوێت.. ئەوەی لای چاودێرانێکی زۆر بەدی دەکرێت ئەوەی ئەم سەرکردایەتییە ئەمەی ئێستای دەوێت. ئەمەی ئێستایش کورد ناگەیەنێت بەئەنجام. سەرکردایەتیی فەرمیی کورد زۆر زیرەکە لە دەستانی هەل و فرسەت

بەندە لەو باوەڕەدا نییە ئەم دەستوورە کورد و کێشەی کورد وەکو کورد دەیەوێت و خوازیاریەتی و خەبات و قوربانیی بۆ داوە تاکو ئاستی جینۆساید جێبەجێی کات و بگاتە مافی خۆی.

* پێتان وایە ریفراندۆم لە کەرکووک لە کاتی خۆیدا ئەنجام دەدرێت..؟

– ئەگەر هەنگاوەکانی جێبەجێکردنی (١٤٠) بەم شێوەیە بەڕێوە بچێت و مالیکی وا هەڵسوکەوت کات زۆرینەی ئەنجوومەنی نوێنەرانی العراق وا تەماشای فیدراڵییەت و سنووری کوردستان بکەن و ئەو دید و بۆچوونانەی کە لێرە و لەوێ گوێبیستی دەبین سەبارەت بە شیمانەی دەستکاریی دەستووری هەمیشەییی العراق و پاڵەپەستۆی دەرەکی و، ئەگەر لایەنی فەرمیی کوردستانیش (عكس العمل)ی وابێت و تەسلیمی ڕاپۆرتی (بیکەر- هامیلتۆن) و گرووپی تەنگژەکان و ئەو واقیعەی کە هەیە بێت ئەوە بەدووری دەزانم.

* دەڵێن لەسەر گەندەڵی هەڵوێستت وەرگرتووە؟

– کاکی برا ئەمڕۆ وای لێ هاتووە باسکردنی گەندەڵیی سیاسی و ئیدارەی عەیبەیەکە(!). کاتی خۆی ئەم دیاردەیەم لە یەک لە نووسینەکانماندا بە(ڤایرۆس) ناوزەد کرد.. ئەمڕۆ گەندەڵی هەڵوێست وەردەگرێت..!

* کورد لە کوێی گەمەکانی سیاسەتی نێودەوڵەتییە؟

– سەرکردایەتیی فەرمیی کورد هەردەم داکۆکی لەسەر عێراقیبوون و پارێزەری یەکەتیی خاکی عێراق و فاکتەری نەهێشتنی دابەشبوونی عێراقی هیوا و ئاشتینە.

تاکو سەرکردایەتیی فەرمیی کورد لەسەر ئەم بۆچوونە بێت و ئەوەندە سوور بن لەسەر قودسیەتی یەکەتیی خاکی عێراق کە لە دەستوورەکەی وڵاتێکی (عەرەبی)ەی، تەنیا کارتێکی کاتی ئەو گەمەیە دەبێت. لام سەیرە ئەم

(العراق)ە كوێی (مقدس)ە تاكو بەو شێوەیە كورد حەیرانی بێت.

تەماشاكە توركیا تاكو نێو پێستمان هاتووە. بەسیخوڕی و بازرگانی و گرێبەست و، پێشتریش لە مەیدانی سەربازی چی بۆ نەكرا. كەچی حیسابت بۆ ناكات. بەپێی لێدوانێكی بەڕێز سەرۆكی حكوومەتی هەرێمی كوردستان تەنیا بڕە پارەی گرێبەست لە نێوان حكوومەتی هەرێم و توركیا لە یەك (ملیار) دۆلار تێ پەڕیوە. واتە هەزار ملیۆن دۆلار. بەپێی سەرچاوەكانی بیانی و توركی و هەندێ لە كوردان كۆی گشتیی بڕی پارەی بازرگانی لە نێوان هەرێمی كوردستان و توركیا لە (چوار ملیار) دۆلار تێ پەڕیوە. كەچی توركیا ڕۆژانە ئیهانەی كورد و حكوومەتەكەی دەكات. بازرگانیی نێوان توركیا و ئیسرائیل كە یەك لە دۆست و هاوكارانی نزیكی توركیایە لە ناوچەكە نەگەیشتووەتە (٤ ملیار دۆلار).. توركیا سوورە لەسەر دوژمنایەتیی كورد. ئەگەر كاربەدەستێكی تورك بۆ مەرامێكی هەڵبژاردن یان شتی تر قسەیەكی ئیجابیی لە دەم دەرچوو لە هەرێمی كوردستان دەكرێت بەشایی و لۆغان و، زۆر لە بەرزەلێپرسراوانی كوردستان هەردەم خەتەری توركیا و هێرشی سوپای توركیا بۆ سەر كوردستانیان كردووەتە بیانووی خاوكردنەوە و پاشگەزبوون لە چارەسەركردنی كێشە چارەنووسسازەكانمان بەتایبەتی سنووری كوردستان و كەركووك و ناوچە دابڕاوەكانمان. ئیدی كەی سەركردایەتیی فەرمیی كورد كارتەكانی خۆی بەكار دێنێت..؟ ئەوەی كرا، چوو. باشە ئەو هەموو بازرگانییە ئەو هەموو ملیۆن دۆلار كە ڕۆژانە دەچێتە نێو شادەماری ئابووریی توركیا. ئەو هەموو كۆمپانیا و كرێكار و كاڵەی تورك لە كوردستان هەر لە كۆمپانیای دەرهێنانی نەوت تاكو ئاوی (حیاة) كەچی هێشتا ئەو ڕازی نییە...!

* پێتان وایە كە ئێستایش بەخەباتی چەكداری میللەتان دەتوانن ئازاد بن..؟

– هەر میللەتێك هەلومەرجی خۆی هەیە. هێشتا خەباتی چەكداری لە زۆر

کون قـوژبنی ئـەم جـیـهـانە بوونی هەیە. خـەباتی چەکداری بۆ مـیللـەتانی بندەست و کـۆیلـە و مـاف زەوتکراو یەک لەو ئـامـرازانەیە ئـەگـەر ناچار بوو دەبێت پەنای بۆ ببـات. تاکـو دێت جـیـهـان پڕ چەک دەبێت لـە چۆنایـەتی و چەندایەتی. ئەمە بەگشـتی. ئەگەر مـەبەسـتت کـوردە، ئەوە هەڵەیەکی قـاتیلە تاکو حەدی موحەرەمات ئەگەر هاتوو پشت کاتەوە و خەباتی چەکداری وەلاوە نا وەکو هەندێ بەرزەفڕی سیاسەت و کوڕی ڕۆژ بانگەشـەی بۆ دەکەن گوایە کێشەی کورد چارەسەر کراوە و شتێک نەماوە پێی بڵێن (پرسی کورد) ئەوەی مـاوە دەسـەڵات و پارەیە. هەندێکیش تووشـی ئیـدمـانی ئەو دوو دیاردەیە بووە...!

* ئەندامـانی پـەرلـەمـانی کـوردسـتـان نوێنەرانی خـەڵکن یان حزب...؟

– نوێنەرانی هەردووکین. هەم حزب و هەم خەڵکیش.

* پێتـان وایە ئاڵوگۆڕی دەسـتـەڵات تاکو کـۆتای ئەمسـاڵ یەکلا بکرێتەوە..؟

– ئەگەر مـەبەسـتـتان ڕێککەوتنی نێوان پارتی و یەکـێتـییـە، باشـتر وایە پرسیارەکە لەوان بکەن. لە هەموو ئاستەکان وا ڕادەگەیەندرێت کە پرۆسـەکە بەباشـی دەڕوات. دادوەری ڕێک خـرا. کـۆکن لـەسـەر پێـشـمـەرگـە. بودجـەی ئەمسـاڵ واتە ساڵی (٢٠٠٧) برابەش دابەش دەکرێت هەر وەکو بەڕێز جێگری وەزیری دارایی بە وەکالەت کاکە ڕەشید لەم ڕۆژانە ڕای گەیاند کە (٥٤٪)ی بۆ ئیدارەی هەولێرە و (٤٦٪)ی بۆ ئیدارەی سلێمانی.

دیدار لەگەڵ رۆژنامەی "هاوڵاتی"

یەکێک لەو پرسە سیاسی و دەستوورییەی عێراق کە هەرگاڤ جێگەی مشتومڕە یاساکانی نەوت و گازە و شێواز و میکانیزمی دابەشکردنیەتی لەم دیمانەیەی بەڕێز جەوهەر نامیق سالم شارەزا لەو یاسایە و کەسایەتییەکی دیاری سیاسی لە کوردستاندا هەوڵ دەدەین تیشک بخەینە سەر لایەنەکانی ئەو یاسایە و کاردانەوەکانی.

* مێژووی دۆزینەوەی نەوت لە کوردستان بۆ کەی دەگەڕێتەوە؟

– پێش زیاتر لە ٢٥٠٠ ساڵ بەر لە ئێستا (هیرۆدتس ٤٨٤ ــ ٤٢٥ پ.ز) باسی نەوتی ناوچەی ئەمڕۆی کەرکووکی کردووە، کە چۆن دانیشتوان بەئامرازە سەرەتاییەکانی ئەو سەردەمە، خاکیان هەڵکۆڵییەوە و لە قووڵاییەکی زۆر کەمدا نەوتیان دەرهێناوە بۆ سووتەمەنی و رۆشنایی بەکاریان هێناوە، گڕی هەمیشەیی ئەو ناوچە نەوتاوییە لای هیرۆدتس و کەسانی تریش، دیاردەیەکی سەیروسەمەرەی ئەو زەمانە بووە و لای هەندێکیشیان پیرۆز بووە، سەربازەکانی ئەسکەندەر کڕنوشیان بۆ ئاگری هەمیشەیی و گڕی (بابا گوڕگوڕ) بردووە، تاکو ئەمڕۆش ئەو گڕە بەردەوامە و بە(گوڕ هاتم بۆ کوڕ هاتم) لە دڵ و دەروونی توێژێکی زۆری خەڵکی ئێمەدا چەسپیوە.

* بایەخی نەوت وەک کاڵایەکی ستراتیجیی بۆ کەی دەگەڕێتەوە؟

– ئەهمییەتی نەوت وەک کاڵایەکی ستراتیجی لە بازاڕی جیهاندا، دەگەڕێتەوە بۆ سەرەتای سەدەی رابردوو، کە بەریتانیای عوزەمای ئەودەم،

بڕیاری دا خەڵووزی بەردین وەکو سەرچاوەی وزە بەنەوت بگۆڕێتەوە، کاتێ بۆی دەرکەوت بوونی ئەم کاڵایە لە رۆهەڵاتی ناوەڕاست، لە قۆناغی گومان دەرکەوتووە و دەوڵەتی ئەڵمانیای ئەودەم لەگەڵ سەرانی عوسمانییەکان لە ئەستەمبۆڵ پێکهاتبوو لەسەر ڕاکێشانی هێڵی شەمەندەفەر لە نێوان ئەڵمانیا و ئەستەمبۆڵ و ولایەتی مووسڵ و ولایەتی بەغدا و ولایەتی بەسرە، واتە گرێدانی ئەوروپا بەکەنداوەوە. کۆمپانیای نەوتی تورکی ئیمتیازی ئەمبەر و ئەوبەری هێڵی شەمەندەفەری نێوان ولایەتی مووسڵ و بەغدای وەرگرت، بۆ گەڕان بەدوای نەوت و بەرهەمهێنانی، ئەمەش بۆ بەریتانیا خەتی سوور بوو، لەبەر چەند هۆکارێکی ستراتیجی لە ڕووی: عەسکەری، بازرگانی، سیاسی بەتایبەتی بۆ ئەو قۆناغە کە ململانێ لە نێوان زلهێزەکاندا گەیشتبووە ڕادەی ئامادەسازی بۆ شەڕ و گۆڕینی کاڵای وزە لە خەڵووزی بەردەوە بۆ نەوت، کە ئەمەش بەبێ مسۆگەرکردنی سەرچاوەکەی، مەحاڵ بوو.

بەدیاریکراوی نازانێت لە کەیەوە نەوت هەبووە، وەلێ لە ولاتی ئێمەدا دەگەڕێتەوە بۆ زیاتر لە ٤٠٠٠ ساڵ پێش ئێستا، دەستپێکی وەک کاڵایەکی بازرگانی و ستراتیجی، دەگەڕێتەوە بۆ هەڵمەتی بەدواداگەڕان و دۆزینەوەی سەرچاوەکانی و کێبەرکێی زلهێزەکان، تاکو وای لێ هات دەسەڵاتدارانی عوسمانی، ناوچە نەوتییەکان بکەنە تایبەتمەندیی موڵکیەتی ئیمپراتۆریەتەکەیان و دواتر مدحەت پاشا بایەخ بە نەوتی ناوچەی مەندەلی دەدات و لە ڕێگەی چەند پسپۆڕێکی ئەڵمانییەوە، لە ساڵی ١٨٧٢دا، پاڵاوگەیەک لە بەعقوبە دروست دەکات، ٩ ساڵ دوای ئەوە شاندێکی ئەڵمانی لە پسپۆڕانی بواری نەوت سەردانی ناوچەکانی کەرکووکیان کرد و ڕاپۆرتێکیان بەرز کردەوە و تێیدا جەخت لەسەر بوونی نەوت دەکەنەوە کە کەرکووک و دەوروبەری ناوچەیەکی گەورەی نەوتە، نەوتەکەشی زۆر نزیکە لە ڕووی زەوی، ئیدی بەرە بەرە ململانێ لە نێوان ئەڵمانیا و بەریتانیا لەسەر نەوتی کوردستان لە پەرەسەندندا بوو. بەسەرکەوتنی بەریتانی و هاوپەیمانەکانی لە شەڕی جیهانیی یەکەم و داگیرکردنی ناوچەکانی ژێر

دەسەڵاتی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی هاوپەیمانی ئەڵمانیای دۆڕاو و دابەشکردنیان، کێڵگەکانی نەوت کەوتە ژێر دەسەڵاتی بەریتانیا و هاوپەیمانەکانی بەتایبەتی فرەنسا و پاشتر ئەمەریکا.

* لە پاش ئەو شەڕە نەوت کاریگەریی ئەوتۆی هەبوو لەسەر چارەنووسی کورد؟

– نەوت رۆڵێکی سەرەکیی هەبوو، لەسەر (جووڵانەوەی) پرسی کورد لەسەر رووی جیهانی تا ببێتە کێشەیەک وەک کێشەکانی تری قۆناغی دوای شەڕ. پەیامی میحوەری هاوپەیمانان لە پێش و لە پاش شەڕ ئەوە بوو، کە ئەوان رزگارکەرن نەک داگیرکەر، بۆ چارەسەری کێشەی میللەتانی بندەست، هاتوون و ئاشتی و ئازادی و شارستانیەت بنیات دەنێن.

بەشبەحاڵی کورد پوختەی وەعدەکەیان لە ٣ مادەی رێککەوتننامەی سیڤەر ١٩٢٠ بەدی دەکرێت، بەڵام دواتر بەریتانیا و هاوپەیمانانی بەپێی رێککەوتننامەی لۆزان ١٩٢٣، پاشگەز بوونەوە و کوردستانی باشوور (ولایەتی مووسڵ) بەزۆر و بێ خواستی خەڵکی کوردستان خرایە سەر ولایەتی بەغدا و ولایەتی بەسرە، (تاکو ئەودەم دەوڵەتی (عێراق) پێکهاتبوو لە دوو ولایەتی بەغدا و بەسرە). هۆکاری پاشگەزبوونەوەی ئەم گەمە سیاسییەی ئینگلیز و هاوپەیمانانی، سەبارەت بەچارەنووسی کوردستان بەگشتی و کوردستانی باشوور بەتایبەتی (ولایەتی مووسڵ)، بەنەزەری بەندە نەوت و بەرژەوەندییە ستراتیجییەکانیان بوو.

* ئەی دوای ئەوە؟

– بەریتانیا وەک هێزێکی داگیرکەر هەموو بوارەکانی (عێراق)ی خستە ژێر کۆنترۆڵی خۆی و شایەکی بۆ ئیستیراد کرد و حکوومەتێکی دەستکردی خۆی دامەزراند، لە رێگەی چەند رێککەوتن و گرێبەستی نەوتی عێراق (ئەودەم زیاتر نەوتی کوردستان بوو) درا بەکۆمپانیا بیانییەکانی کە سێ کۆمپانیای

زەبەلاح بوون، هەرسێکیشی بە ڕەگەزنامە (ئینگلیزی) بوون، کە ئەوانیش: کۆمپانیای نەوتی عێراق (پێشتر ناسرابوو بەکۆمپانیای نەوتی تورکی) و کۆمپانیای نەوتی مووسڵ و کۆمپانیای نەوتی بەسرە بوون. سەرانی بەریتانیا و فرەنسا و ئەمەریکا پێکهاتن لەسەر چۆنیەتیی دابەشکردنی نەوتی عێراق لە نێوان کۆمپانیاکانیان:

کۆمپانیای دارسی (ڕەگەزنامە: بەریتانی) (٧٥, ٢٣٪) بەش.

کۆمپانیایی فرەنسی (ڕەگەزنامە: فرەنسی) (٧٥, ٢٣٪) بەش.

کۆمپانیای ئنکلۆسکسونی (ڕەگەزنامە، هۆڵەندی ـ بەریتانی) (٧٥, ٢٣٪) بەش.

کۆمپانیای ئیستسماری ڕۆهەڵاتی خواروو (ادنی) (نیوجرسی و ساکۆنی فاکۆم) (ڕەگەزنامە: ئەمریکی) (٧٥, ٢٣٪) بەش.

کۆمپانیای سرکیس کولبنکیان (٥٪) بەش.

ئەم سێ کۆمپانیا زەبەلاحە کۆنترۆڵی گشت بوارەکانی بەدواداگەڕان و دۆزینەوە و دەرهێنان و پیشەسازیی نەوتی عێراقیان کردبوو، لە واقیعدا ئەوان کۆنترۆڵی نەوتی کوردستانیان کردبوو. هەر داهاتی ئەو نەوتەش بوو کە لە دەستپێکی بەرهەمهێنانی لە سەرەتای سییەکاندا تاکو پەنجاکانی سەدەی ڕابردوو لە نێوان (٩٥-١٠٠٪) بودجەی عێراقی پێک دەهێنا، دوو بەرابەری ئەو بودجەیەیش سوودی کۆمپانیاکان بوو. دوای ئەو قۆناغە و تاکو هەشتاکانیش ڕێژەی داهاتی نەوتی کوردستان کەمتر نەبوو لە ٧٧٪ی داهاتی گشتیی عێراق، هیچ کاتیش لە ٦٨٪ی نەهاتووەتە خوارێ بگرە بەئێستایشیەوە.

* گرێبەند و ڕێککەوتننامەکان لە نێوان حکوومەتی عێراق و ئەو کۆمپانیانە چۆن بوون؟

- تاکو سەرەتای پەنجاکانیش (مشارکة الانتاج) بوو، سەرمایە و

تەکنەلۆجیا و کەرەستە و ئامراز و پسپۆڕانی بواری نەوت لە دۆزینەوە و دەرهێنان و ئیدارەکردن و تەسویقی، ئەرکی کۆمپانیاکان بوو، بەمەش بەشی شێر بۆ کۆمپانیاکان بوو، بۆ نموونە لە سەرەتای بەرهەمهێنانی نەوتەوە تاکو ساڵی ١٩٥٣، نرخی یەک بەرمیلی نەوتی خاو لە سنووری ١,٢ دۆلار بوو، لەم بڕە پارەیە تەنیا ٠,٢٢ دۆلاری دەڕۆیشت بۆ بودجەی حکوومەتی عێراق. کولفەی بەرهەمهێنانی یەک بەرمیل نەوتی ئەودەم ٠,٤٥ دۆلار بوو، ١,٤٣ دۆلاری بەشی کۆمپانیاکانە واتە داهاتی کۆمپانیاکان ١,٨٨ دۆلار بووە و ڕێژەکەشی لە سنووری ٩١٪ی داهاتی گشتیی نەوتی عێراقە (لە راستیدا نەوتی کوردستان)ە. لە ناوەڕاستی پەنجاکان تاکو ساڵی ١٩٦١، هەندێ گۆڕانکاری بەسەر گرێبەستەکاندا هات و لە (مشارکة الانتاج)ەوە، بوو بە (مناصفة الارباح). ساڵی ١٩٦١ بەپێی یاسای ژمارە (٨٠) (٩٩,٥٪)ی ناوچەکان، ئیمتیازی نەوت لە کۆمپانیا بیانییەکان سەندرایەوە و تەنیا (٠,٥٪)یان بۆ مایەوە، لە نێوان ساڵانی ١٩٧٢-١٩٧٥ کەرتی نەوت بەگشتی لە عێراق خۆماڵی کرا، شێوە و شێوازی گرێبەستەکانیش گۆڕا و کەرتی نەوت درا بەکۆمپانیای نەوتی نیشتمانیی عێراق.

* دەوترێت هۆکاری سەرەکیی "داگیرکردنی عێراق" لەلایەن ئەمەریکاوە بۆ نەوتەکەیەتی، ئێوەش هەمان بۆچوونتان هەیە؟

- پێشەکی دەبێت ئەو ڕاستییە بسەلمێنین کە:

١- ئەو نەوتەی دەردەهێنرێت دەبێت بفرۆشرێت، کریاریشی بەپلەی یەکەم وڵاتانی پیشەسازیی پێشکەوتوون، واتە وڵاتانی ئەوروپا و ئەمەریکا و... هتد.

٢- زۆربەی زۆری ئەوڵاتانە کە نەوتیان هەیە، ئیعتیمادی سەرەکییان لەسەر داهاتەکەیەتی.

٣- بەئەندازەی ئەوەی وڵاتانی ئەوروپا و ئەمەریکا و.. هتد، شادەماری ژیانی پیشەسازی، ئابووری و تەکنەلۆجییان بەندە بەنەوتەوە، زیاتر ڕژێمەکانی

ولاتانی بەرهەمهێنەرانی نەوت پێویستیان بەداهاتی نەوتەکەیان و مانەوە و داهاتووی زۆر لەو رژێمانە بەندە بەوەوە، پێوەندیی لە نێوان داهاتی ئەو رژێمانە و دەزگا سەرکوتکەرەکانیان و زوڵمی زۆر و پاوانخوازی دەسەلاتەکان، پێوەندییەکی ڕاستەوانەیە. بەم مانەیە بۆ هەردوولا (ولاتانی بەرهەمهێنەر) و (ولاتانی موستەهلیک)، نەوت کالایەکی ئیستراتیجیی گرنگە.

بەندە باوەڕی بەتیۆری موئامەرە نییە، وەلێ ئەمەریکا لە سەرەتاوە (٢٠٠٣) بەناوی (رزگارکەر) هاتە عێراق، پاشان گۆڕی بۆ (داگیرکەر)، بەپێی لێکوڵینەوە ڕاپۆرتی کۆنگریسی ئەمەریکایی لەسەر ڕووداوی ١١ی ئەیلوولی ٢٠٠١، دەرکەوت رژێمی پێشووی عێراق هیچ پێوەندییەکی نەبووە بەو ڕووداوە هەروەها لەگەڵ (القاعیدە)یش، تاکو ئێستایش ئەمەریکا نەیتوانیوە چەکی کۆکوژی قەدەغەکراو چ (مزدوج) و چ هەوڵەکانی سەدام بۆ دروستکردنی چەکی ئەتۆم لە ماوەی زیاتر لە چوار ساڵ لە داگیرکردنی ئەم (العراق)ە بدۆزێتەوە، نەک هەر ئیرهابی بنبڕ نەکرد و کەمی نەکردەوە لە ناوچەکەدا، بگرە بەهۆی ئەم داگیرکردنەوە پەرەی سەند، ئەمە چوار ساڵە (العراق) بووەتە ناوچەیەک بۆ راکێشانی تیرۆر و توندوتیژی. هێزەکانی سوپای داگیرکەری ئەمەریکا و هاوپەیمانان، کە خۆی لە ١٧٠ هەزار سەرباز دەدات و زیاتر لە ٥٠٠ هەزار سەربازی عێراقی و پۆلیس و ئاسایشی هەمەجۆرە و میلیشیاتی سەر بەدەسەلاتی ناوەندی بەغدایە، پێیان ناکرێت تەنیا ناوچەی سەوزی بەغدا کۆنترۆڵ بکەن، لە جیاتیی ژیانی تەبایی و ئاسایش و ئیستقرار، ئەم (العراق)ـە لە شەڕێکی نەگریسی ناوخۆی کەموێنەدایە لە ناوچەکە و بگرە لە جیهانیشدا. لە جیاتیی دەستوورێکی عەلمانی و دوور لە دەسەلاتی تایفەگەری و سیستمێکی دیموکراتی وا ئەمڕۆ (العراق) خاوەن دەستوورێکی غەیرە عەلمانی و پڕ لە گیروگرفت و کۆسپ و تەنگژەیە، لە جیاتیی ئەوەی حاڵ و گوزەرانی خەڵکی (العراق) باشتر کەن و بێکاری چارەسەر کەن، بنەماکانی خزمەتگوزاری مسۆگەر کەن، وا ئەو بوارانە لە خراپەوە بەرەو خراپتر

دەڕوات، لە جیاتیی ئیدارەیەکی مۆدێرن و پاک و دینامیک دامەزرێنن و گەندەڵی بنبڕ کەن، (بریمەر) و هاوکارانی (بیانی و خۆماڵی) تۆوێکی گەندەڵیی وایان چاندووە، دەیان و سەدان ملیۆن دۆلاریان هەڵلووشی، ئەوەشی مابوو کۆمپانیا بیانییەکان و مافیەکانی ناوەخۆ دریغییان نەکرد. (بنبڕکردنی بەعس) بووە (رەد ئیعتیبار و گەڕانەوەی بەعس) و (الدول المارقة)یش بووەتە (الدول الصدیقة)، لە (جیاتیی لەناوبردنی رژێمەکانیان وا ئیدارەی بوش پەنایان بۆ دەبات. لە باروودۆخێکی وەهادا، هەقە مرۆڤ گومانی ئەوە بکات کەوا دیارە مەبەست لە (پرۆژەی رۆهەڵاتی ناوەڕاست) (کۆنترۆڵکردنی نەوتی رۆهەڵاتی ناوەڕاستە)..!

ساڵی ١٩٩٩ دیک چینی بەڕێوەبەری کۆمپانیای خزمەتگوزاریی نەوتی (هالیبورتون) ئەودەم و جێگری سەرکۆماری ئێستای ئەمەریکا، بەرامبەر پەیمانگەی نەوت لە لەندەن لە گوتەیەکیدا دەڵێت: (بحلول عام ٢٠١٠ سنحتاج ما یعادل ٥٠ ملیون برمیل نفط اضافي یومیاً، فمن أین سیأتي هذا النفط؟. في حین ان العدید من مناطق العالم توفر فرصاً عظیمة، فان الشرق لأوسط بثلثي احتیاطي النفط والتکلفة أدنی، ما زال المکان الذي تکمن فیه الجائزة الکبری..). کە عێراق داگیر کرا، چینی جێگری سەرۆک بوش بوو، کۆمپانیای (هالیبورتون) لە عێراق لە سنووری ٢٢ ملیار دۆلار گرێبەستی هەیە، لەوانە کڕینی سووتەمەنی و خزمەتگوزاری و چاکسازی لە بواری کەرتی نەوتی عێراق..!

* ئێستایش باس لە پرۆژە یاسای نەوت و گازی عێراق دەکرێت کە گوایە لەلایەن ئەنجوومەنی وەزیرانی عێراقەوە پەسند کراوە و دراوە بە ئەنجوومەنی نوێنەران، دەوترێت پرۆژەکە زۆر بەنهێنی مامەڵەی لەگەڵدا کراوە، بۆ وا بەنهێنی باس دەکرێت بەتایبەتی لە کوردستاندا؟

– کەم کێشە هەیە لەم وڵاتەدا بەئەندازەی نەوت گرینگ بێت بۆ ئەمرۆ و

دوارۆژی عێراقییەکان، بۆ ئێمەی کوردستانی چەند جار گرینگتر و مەترسیدارترە. پشتگوێخستنی ڕای گشتی و هەوڵدان بۆ دەربازکردنی پڕۆژە یاسای نەوت و گازی عێراق وا بەبێدەنگی لە باشی و ڕێکوپێکیی پڕۆژەکە نییە، بگرە لە کەموکورتی و کەلێنەکانیەتی. پڕۆژە یاسای نەوت و گازی عێراق لەلایەن لێژنەی تایبەت بەم پڕۆژەیەوە لە ٢٠٠٧/٢/١٥ تەواو بووە و دراوە بەئەنجوومەنی وەزیران، ئەوانیش پەسندیان کردووە و نێردراوە بۆ ئەنجوومەنی نوێنەران. پڕۆژە یاساکە برێتییە لە پێشەکییەک (الاسباب الموجبة) و ٤٣ مادە و ٤ پاشکۆ (ملحق)، مادەکانیش دابەش کراون بەسەر شەش بەشدا.

نەخشەی سیاسەتی نەوتی عێراق، هەروەکو دەستوور و شتی تریش، لەلایەن ئەمەریکا و هاوپەیمانانی، هەر پێش داگیرکردنی عێراق، کاری بۆ کراوە. پڕۆژەی یاسای نەوت و گازی عێراق لە ساڵی ٢٠٠٤ بەملاوە ئیشی لەسەر کراوە و ناوەڕۆکی جێگەی باس و لێکۆڵینەوەی پسپۆڕان و ناوەندە ئابووری و پیشەسازی و کۆمپانیاکانی نەوتی جیهانی بووە، بەتایبەتی لەئەمەریکاو بریتانیاو لەژێر چاودێری و هاندانی ئیدارەی بوش و زۆرجار لە میدیاکانی خودی ئەمەریکا و بەریتانیا ولاتانی تری ئەوروپا باسی ئەم پڕۆژەیە کراوە و جەمسەرەکانی شی کراوەتەوە. ئەو دیراسات وتۆژینەوانە دوولایەنن، لایەکی وەک (ئامۆژگاری) و (پێشنیازە) بۆ کاربەدەستانی فەرمیی عێراق، لە چۆنیەتیی ئیستغلالکردنی سامانی نەوت و گاز بەباشترین شێوە وەک ڕێگەچارەیەک بۆ چارەسەرکردنی تەنگژەی سیاسی و ئابووریی وڵات، لایەنی دووەمیان، ئەوانن کە تیشک دەخەنە سەر بارودۆخی عێراق و تەنگژە هەمەلایەنەکانی و ناوەڕۆکی پڕۆژەی ئەم یاسایە بە فاکتەرێکی تری ئاڵۆزی لە قەڵەم دەدەن. هەشە پڕۆژەکەی کردووەتە بابەتێک بۆ (هێرشکردن لەسەر واقیعی ئەمڕۆی عێراق زۆریان دوورن لە تۆژینەوەی زانستی و ڕەخنەی بنیاتنەر). لەناو هەردوو بۆچوونەکاندا ڕاستی بەدی دەکرێت.

بەنهێنی گرتنی ئەم پڕۆژە یاسایە لەلایەن حکوومەتی عێراق و پەلەکردن لە

ئامادەکردن و ناردنی بۆ ئەنجوومەنی نوێنەران، جێگەی گومان و پرسیارە، بەدەریش نییە لە پاڵپەستۆی ئیدارەی ئەمەریکا. بەگشتی ئەم پڕۆژە یاسایە هەنگاوێکی گەورەی بەرەو دواچوونەوەیە، لە بواری چۆنیەتیی دەرهێنان و گەشەپێدانی نەوت و، لە زۆر لایەنیەوە دەمانگەڕێنێتەوە بۆ سەرەتای سەدەی رابردوو:

١- ئەوسا و ئێستا ئەم (عێراق)ە داگیر کرابوو لەلایەن زلهێزەکانی سەردەم. سەرەتای سەدەی بیست (بەریتانیای عوزما و هاوپەیمانانی ـ فرەنسا و ئەمەریکا)، ئێستا (ئەمەریکا و هاوپەیمانانی ـ بەریتانیا).

٢- ئەودەم خۆحازری بوو بۆ شەری جیهانیی یەکەم و ململانێ لە نێوان زلهێزەکان بەتایبەتی بەریتانیا و ئەڵمانیا و گۆڕینی کالای وزە لە خەڵووزی بەرد بۆ نەوت و تەسبیتکردنی رۆهەلاتی ناوەڕاست بەتایبەتی (کوردستان) وەک یەک لە سەرچاوە هەرە گرینگەکانی نەوتی ئەو سەردەمە، تا ئێستایش ئەم کالایە رۆڵی ئیستراتیجیی خۆی ماوە بگرە زیاتریش بووە. پێداویستیی ئەمەریکا و هاوپەیمانانی لە زیادبووندایە و، پێش هاتنیان بۆ عێراق شەڕی جیهانییان دژی (ئیرهاب) ڕاگەیاندووە و تاکو ئێستاش بەردەوامە.

٣- لە هەردوو حاڵەتدا و لە سەرەتاکانی داگیرکردنی ئەم وڵاتە حکوومەتێکی دەستکردی داگیرکەر بە فەرمی ڕاگەیەندراوە، بە رواڵەت کاربەدەستە و لە واقیعیدا لە هەردوو قۆناغ هێزی داگیرکەر، دەسەلاتبەدەست و بڕیاردەرە.

٤- ئەوسا ئیستغلالکردنی سامانی نەوت و گاز و ئیمتیازی، درا بەکۆمپانیا بیانییەکان و بەگرێبەستی (مشارکة الانتاج) و بەشی شێر بۆ ئەو کۆمپانیانە بوون کە رەگەزنامەی ئینگلیزییان هەبوو. ئێستاش بەپێی ئەم پڕۆژە یاسایە دەرگەی عێراق والا کراوە بۆ کۆمپانیا بیانییەکان، ئیستغلالی نەوت و گازەکەشی لەسەر بنەمای گرێبەستی (مشارکة الانتاج)ە، ئەگەرچی مەودایش دراوە بە (کۆمپانیای نەوتی نیشتمانیی عێراق) سەبارەت بەو کێڵگانە کە ئێستا لە کاردایە.

٥- ئەودەم بەریتانیا لە شەڕی جیهانیی یەکەم تەواو بووبوو، بەڵام شەڕ و پێکدادان لە نێوانی عێراقییەکان و هێزی داگیرکەری بەریتانیایی بەردەوام بوو. باری ئابووری و سیاسی و کۆمەڵایەتیی خەڵکی عێراق خراپ بوو. ئێستایش عێراقێکی پاش چوار پێنج شەڕی ناوەخۆ و دەرەوە، داگیر کراوە و هێزەکانی لە شەڕدان لەگەڵ ئیرهابییەکان و ناوەڕاست و باشووری عێراق و نوقمی شەڕی ناوەخۆیە، خاوەن ژێرخانێکی داڕماو و قەرزار، گرانی و نائارامی و بێکاری، ژیانی زۆربەی هەرە زۆری خەڵکەکەی تاڵ کردووە.

٦- ئەودەم (عێراق) ئەزموونی نەبوو لە بواری ئابووری و پیشەسازیی نەوت، کێڵگەکانی شاراوە بوون، سەرچاوەی داراییی نەبوو. زانیاری و تەکنیک و سەرمایە و سەرچاوەی سەرمایە و دەسەڵاتی نەبوو، هەر هەمووی لای کۆمپانیا بیانییەکان بوو. ئێستا، بەپێچەوانەوە هەندێ لەو جەمسەرانە بۆ نیو سەدە دەچێت (عێراق) تەجاوزی کردووە. لەم خاڵە جیاوازییەکی زۆر هەیە لە نێوان ئەوسا و ئێستا، بەهەرحاڵ، پرۆژەکە بەگشتی پرەنسیپی نوێ و پۆزەتیڤی تێدا بەدی دەکرێت. لەوانە تەنسیق و راوێژکردنی لەگەڵ حکوومەت (حکوومەتەکانی) (هەرێم) (هەرێمەکان) و پارێزگا بەرهەمهێنەرەکانی نەوت و گاز. دابەشکردنی داهاتی نەوت و گاز لەسەر ئەساسی رێژەی هاووڵاتیانی پارێزگاکان. کۆکردنەوەی داهاتی نەوت و گاز لە سندووقێکی تایبەتی. دروستکردنی چەند ناوەندێکی تایبەتی بۆ راوێژکاری و تەنسیق و تەرخانکردنی رێژەیەک لەو داهاتە بۆ نەوەکانی داهاتوو، لەگەڵ هەندێ خاڵی تریش، ئەگەرچی زۆربەیان زیاتر شکلییە و بەندە بەچەند یاسایەکەوە کە لە داهاتوودا دەردەچێ.

پرۆژەکە لە هەندێ لە جەمسەرەکانی گەڕانەوەیە لەو دەستکەوتانە کە گەلی عێراق لە نێوان زیاتر لە نیو سەدەی ململانێ و بەگژداچوونی بەرژەوەندییەکانی کۆمپانیا بیانییەکاندا وەدستی هێنابوو، لەوانە هەڵوەشاندنەوەی گرێبەستی (مشارکة الانتاج) لە سەرەتای پەنجاکانی

سەدەی ڕابردوو و خۆماڵیکردنی (٩٩,٥٪) کێڵگە نەوتییەکانی ئیمتیازی کۆمپانیا بیانییەکانی نەوت ساڵی ١٩٦١ بەپێی یاسای ژمارە (٨٠) و، دامەزراندنی کۆمپانیای نەوتی نیشتمانیی عێراق ١٩٦٢ و خۆماڵیکردنی ئەو (٠,٥٪)ی کێڵگە نەوتییەکانی کە لە ئیمتیازی کۆمپانیا بیانییەکان مابوونەوە. ناوەڕاستی شەستەکانی سەدەی ڕابردوو بەملاوە سەرەتای قۆناغێکی نوێ بوو، لە بەدواداگەڕان و دەرهێنانی نەوت لەلایەن کۆمپانیای نەوتی نیشتمانیی عێراق، کە ڕاستەوخۆ یان لە ڕێگەی گرێبەستی کرینی خزمەتگوزاری و کار بۆ ماوەی کورت و بەمەرجەکانی سەردەم.

گومان نییە رژێمە یەک لە دوای یەکەکانی عێراق گۆڕانکارییەکانی بواری نەوت، کە لەژێر پاڵەپەستۆی جەماوەر و لایەنە سیاسییەکانی بوو، بەرەنجامەکانی خراپ بەکار هێنا. بۆیە لەسەر لایەنە سیاسییەکانی سەر گۆڕەپانی خەبات و ململانێن هۆشیار بن و خەڵکی خۆیان هۆشیار کەنەوە لە ناوەڕۆک و ماهیەتی گشت هەنگاوەکانی پێوەندار بەنەوت و داهاتی نەوت. دنیای ئەمڕۆ دنیا سەدەی ڕابردوو نییە ئەزموونی عێراقیش ئەزموونی ئەودەم نییە. بازاڕی ئەمڕۆیش ئەو بازاڕە نییە. ئەمڕۆ پێداویستیی بازاڕی نەوتی جیهانی رۆژانە لە٨٠ ملیۆن بەرمیل زیاترە، مەزەندە دەکرێت پاش ١٥ ساڵ رۆژانە بگاتە سنووری ١٢٠ملیۆن بەرمیل. یەدەگی عێراق مەزەندە دەکرێت پاش هەندێ چاکسازی و گەشەپێدان، بە ٣٠٠ ملیار بەرمیل هەروەکو باسمان کرد (سابت ومحتمل ومستقبل). واتە لە سنووری (٣٤٪) یەدەگی رۆهەڵاتی ناوەڕاست و (٢٩٪)ی یەدەگی جیهانی ئیسلامی و (٢٣٪)ی یەدەگی جیهان، جگە لە نایابیی نەوعیەتی زۆربەی نەوتی عێراق (خفیف) و کەمیی کولفەی دەرهێنانی و داڕمانی ژێرخانی ئابووری و قەرزاری و ماڵوێرانیی شەڕی ناوەخۆ و بێکاری و گرانی و پێویستییەکانی کەرتی خزمەتگوزاری و گەندەڵیی سیاسی و ئیداری و شەفافیەت و بازاڕی ئازاد... هتد، هەر هەموو ئەمانە زەوینە خۆشکەرن بۆ دید و بۆچوونی ڕاوێژکارانی بیانی و لێکدانەوەی ناوەندە پێوەندارەکان، هەندێ لە لێپرسراوانی تازەپێگەیشتوو و هەلپەرست و

نەزان یان هەندێکی گرێدراو بەو بەرژەوەندییانە کە ڕێ بۆ کردنەوەی دەرگای (خصخصە)کردنی کەرتی نەوت بۆ کۆمپانیا بیانییەکان و لایەنگیری ئەو مادە و بەندانەی یاساکەن کە تەرخان کراوە بۆ ئەو مەبەستە. لێرەدا بە پێویستی دەزانم سێ خاڵ روون بکەمەوە.

یەکەمیان: نەوت و داهاتی نەوت یەک لە فاکتەرە سەرەکییەکانی ڕاکێشانی بەرژەوەندییەکانی زلهێزەکان بوو بۆ ئەم ناوچەیە، هەر هەمان شت لە بوونی رژێمە دیکتاتۆرییەکانی عێراق کە رژێمی گۆڕ بەگۆڕی سەدام هێما و نموونەی کەموێنەی بوون. ئەم دیاردەیە تەنیا لە عێراقدا بەدی نەکراوە بگرە لە زۆربەی زۆری ئەو وڵاتانە کە نەوتیان هەیە، کەم یان زۆر، ئەم دیاردەیەی لێ بەدی دەکرێت، بەتایبەتی لە جیهانی سێیەم و لەگەڵ خۆیشیدا کۆمەڵێک دیاردەی نێگەتیفی تری بەدواوەیە وەکو پاشەکشەکردنی کەرتەکانی تری ئابوری وەکو: کشتوکاڵ و بازرگانی و پیشەسازی.

دووەمیان: هیچ نەتەوەیەک بەئەندازەی کورد تاکو ئەمڕۆیش زەرەرمەند نەبووە لە بوونی ئەم کاڵایە.

سێیەم: ئەو دوو خاڵە نێگەتیفەی بوونی ئەم کاڵایە، مانای وانییە، دەبێت ئیدی دەستی لێ بشۆین و هەرزانفرۆش بکرێت و بیر لە داهاتووی نەوەکان نەکرێتەوە. ئەم کاڵایە رۆژێک دێت تەواو دەبێت و نامێنێت، هەرچۆن مووڵکی ئەم نەوەیە ئەوا مووڵکی نەوەکانی داهاتووشمانە، دەبێت زۆر بەوریایی مامەڵەی لەگەڵ بکرێت و، هەر جۆرە نەرمی و سازشکارییەک لەگەڵ بەرژەوەندییە بیانییەکان بەند بێت بەماف و چارەنووسی نەتەوەکەمان.

* چ لە میدیاکان و چ لە بەغدایش باس لەوە دەکرێت کە پڕۆژە یاسای نەوت و گاز دەرگای لەسەر پشت کردووەتەوە بۆ کۆمپانیا بیانییەکان، باس لە گرێبەستی (مشارکة الانتاج) دەکەن، ئەمانە تا چەند راستن؟

– پڕۆژە یاساکە بەتەواوی دەرگای واڵا کردووە بۆ (خصخصە)کردنی

کەرتی نەوت. راستـە لە مـادە و بڕگـەیەکی زۆریدا ڕۆڵێکی گـەورە و فـەزایەکی باشـی داوە بـە (کـۆمـپـانیـای نیـشـتـمـانیـی نـەوتی عـێـراق) هـەروەهـا بـۆ هـەر کـۆمـپـانیـایەکی خـۆمـاڵی، بەڵام بەهـەمـان مـەرجی تـەکنیکی و سـەرمـایە و ئەزمـوونی بێگانەکـان یان ئەو کـێـڵگانەی کـە تەرخـان کـراون بۆ کـۆمـپـانیـا بیانییەکان خۆی لە سنووری زیاتر لە ٦٢٪ کێڵگە نەوتی عێراقی دەدات. دیارە لە پڕۆژەکەشـدا جـەخت لە جـۆری گرێبـەسـتی (مشـارکة الانتاج) کـراوە، کە هـەروەکو ئـامـاژەم بـۆ کـرد ئـەم جـۆرە گـرێبـەسـتـانە کـۆنن و باویان نەمـاوە، دژ بەبـەرژەوەندیی وڵاتەکـەن، لە دوای پـەنجـاکـان هـیـچ وڵاتێکی نـەوتی لەسـەری ناڕوات، ئەگەر هەبێت ئەوە بۆ هەندێ ناوچەیە کە شیمانەی دۆزینەوەی نەوتی زۆر کەم بێت و کولفەی زۆر گران بێت... هتد، بۆ ئەوەی گرێبەستی (مشارکة الانتـاج) روونتـر کـەینەوە زۆر بەسـادەیی دەڵێین: ئەگـەر عـێـراق لەگـەڵ کۆمـپـانیـاکـانی بیـانی پێک بێت بەگرێبەسـتی (مشـارکة الانتاج) بەرهـەمی ڕۆژانەی سێ ملیۆن بەرمیل بێت و نرخی یەک بەرمیل ٦٠ دۆلار بێت ئەوە:

* ٣×٦٠=١٨٠ ملیۆن دۆلار ڕۆژانە داهاتی عێراق.

*(ریع الانتاج) بەپێی پڕۆژە یاسای نەوت و گاز (١٢,٥)ە لە کۆی گشـتیی داهات: (١٨٠ملیـۆن دۆلار12.5 = ٢٢,٥) ملیـۆن دۆلار، ئەمـە دەدرێت بەحکوومەت. (ریع الانتاج) ئەو بڕە پارەیە کە کۆمپانیاکان دەبێت بیدەنە حکوومەتی عێراق یان لە جیاتیی ئەو بڕە پارە (نەوت).

* کـولفـەی یەک بـەرمـیل (٣) دۆلار= ٣3 =٩ ملیـۆن دۆلار. ئەمـە دەڕوات بۆ کۆمپانیا بیانییەکان.

ئەوەی دەمێنێتەوە: (١٨٠) (٢٢,٥+ ٩) = (١٤٨,٥) ملیۆن دۆلارە (ڕۆژانە) و، دابەش دەکرێت لە نێوان حکوومـەت و کـۆمـپـانیـاکـاندا بەشـی هەریەک= (٧٤,٢) ملیۆن دۆلارە (ڕۆژانە).

داهاتی حکوومـەتی عـێـراق (گشـتی) = (ریـع الانتـاج + نیـوەی داهات) = (٧٤,٢+٢٢,٥)= (٩٦,٧) ملیۆن دۆلار ڕۆژانە.

داهاتی کۆمپانیاکان = ٩+ ٢, ٧٤ = (٢, ٨٣) ملیۆن دۆلاری رۆژانە.

جیاوازییەکان لە هەردوو حاڵەتەکەدا:

ئەگەر حکوومەتی عێراق خۆی هەڵسێت بە بەرهەمهێنانی نەوت ئەوە داهاتی گشتی = (١٨٠) ملیۆن دۆلاری ڕۆژانە = ٨, ٦٤ ملیار دۆلار ساڵانە.

بە هاوکاریی کۆمپانیاکان = ٩٦,٨ ملیۆن دۆلار رۆژانە = ٨, ٣٤ ملیار دۆلار ساڵانە.

داهاتی کۆمپانیاکان = ٢, ٨٣ ملیۆن دۆلار ڕۆژانە = (٣٠) ملیار ساڵانە.

بودجەی ئەمساڵی عێراق (٢٠٠٧) = ٥, ٤٢ ملیار دۆلارە.

ئەگەر گرێبەستەکە بۆ ماوەی ٤٠ ساڵیش بێت ئەوە داهاتی کۆمپانیاکان = ٣٠×٤٠= (١٢٠٠) ملیار دۆلار = (١,٢) ترلیۆن دۆلار واتە (١,٢) هەزار ملیۆن دۆلار....!

ئەم دیمانەیە لە رۆژنامەی (هاولاتی) ژمارە (٣٢٢) لە ٢٠٠٧/٤/١٨ لە لاپەڕە ٣ بلاو کراوەتەوە.

چاوپێکەوتنی ڕۆژنامەی "میدیا"

لەبارەی جێبەجێنەکردنی مادەی ١٤٠ و، ٦ مانگ درێژکردنەوەی ماوەی جێبەجێکردنەکەی و، داهاتووی ئەو مادەیە دوای هاتنی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ ناو جێبەجێکردنی مادەکە، گرەنتیی جێبەجێبوونی ئەو مادەیە لەو ٦ مانگەدا، (میدیا) ئەو هەڤپەیڤینەی لەگەڵ جەوهەر نامیقی سکرتێری پێشووی مەکتەبی سیاسیی پارتی دیموکراتی کوردستان ساز دا:

* کورد سەرەتای پرۆسەی ئازادیی عێراق بۆچی وەک داوایەک، داوای ڕازیبوونی پێشوەختەی ئەمەریکای لەسەر گەڕانەوەی کەرکوک نەکرد وەک مەرج و داوایەک بۆ بەشداریکردن لە پرۆسەی ئازادکردنی عێراقدا؟

– یەک لە گرفتەکانی کورد ئەوەیە دوای ڕووداوەکان بیر دەکاتەوە. ئەمەریکا بەفەرمی پرۆژەیەکی نەبووە و نییە بەناوی پرۆژەی چارەسەری کێشەی کورد. نەخشەی ئەمەریکا لادانی ڕژێمی سەدام و داگیرکردنی عێراق بوو. ئەمەریکا ئۆپۆزسیۆنی عێراقی، بەکوردیشەوە بەکار هێنا بۆ ئەو مەبەستە. ئەمەریکا پێش "ڕزگاری" و "داگیرکردن"ی عێراق ئاشنا بوو بەبەرنامەی کورد بەتایبەتی سەبارەت بەکەرکووک و تەعریب.. تاد. کۆنگرەی لەندەن (١٣-٢٠٠٢/١٢/١٦) و پاشتر کۆبوونەوەکانی لێژنەی تەنسیق و موتابعە لە سەلاحەدین (٢٦/١- ٢٠٠٣/٣/١)ی ئۆپۆزسیۆنی عێراقی، بەسەرپەرشتی و ئامادەبوونی وەفدێکی باڵای ئەمەریکا بەسەرۆکایەتیی بەڕێز زەڵمای خەلیلزاد بوو. ئەودەم و ئێستاش، ئەمەریکا، لە ڕوانگەی بەرژەوەندیی خۆی پرەنسیپی جیمس بیکەری وەزیری دەرەوەی پێشووتری ئەمەریکا تەماشای کێشەی کورد

دەكـات. ناوەڕۆكی بەرژەوەندییـەكـانی لە ڕۆژهـەڵاتی ناوەڕاست (٢٢ دەوڵەتی عـەرەبە بە (عێراقیشـەوە) و هـەردوو دەوڵەتی توركیا و ئێران)ە، واتە بازاڕێك لە سنووری ٥٠٠ ملیـۆن كەس و خـاوەن گەورەترین سـەرچاوە و داهـاتی نەوت، مـاكی تـوندوتیـژی و نـائارامی. پرەنسـیـپی (جـیـمس بیكەر)یش كـە لە بیـرەوەرییـەكانیـدا ئاماژەی بۆ كـردووە، دەڵێت (.. أن الاكراد الذين يطالبـون باقامة دولة كردستان المستقلة عن تركيا تتنازعهم قيادات مشتتة، ويشكلون مصدر قلق مستمر لتركيا. ولكل هذه الأسباب الجيوسياسية كنا نتوخي الحرص في مـسـاعـدتهم.. ئەو كـوردانـەی داوای دامـەزراندنی دەوڵەتی كـوردسـتـانی سـەربەخۆ و جیا لە توركیا دەكەن سـەركردەكانیـان پەرت و بڵاون، سـەرچاوەی دڵەڕاوكێن بۆ توركیـا، لەبەر هـەمـوو ئەو هۆكـارە جیـۆپۆلۆتیكییـانە خـۆمـان لە یارمـەتیدانیـان دەپاراست..). سـەرەڕای ئەمـە، بازنەیەكی بـەرچاوی ناوەندی بڕیار لە سـەركردایەتیی كورد، باوەڕی بەوە نەبوو ئەسڵەن ئەمـەریكا لە سـەدام دەدات یان دەوێرێت لێی بدات، یان دەتوانێت لایبـدات. هـەبـوو لەو بـاوەڕەدا بوون هـەر بەداخـیلبـوونی سوپای ئەمـەریكا بۆ ناو بەغدا، سـەدام بەغدای لێ دەكـاتە جـەهـەننەم..! هـەشـە ئەوسـا و ئێـسـتـا باوەڕی وایە جگە لە مـافی هاووڵاتیبوونی عێراق چیی تر نییە بۆ كورد. بەدرێژاییی مـاوەی دوای شـەڕی جـیـهـانیی یەكـەم كـە ئەمـەریكا هـاتە ریزی زلـهێـزەكـان و پاشـتـر بووە تاكـە جـەمـسـەری جـیـهـان، هـەڵوێست و ڕۆڵی بەرامـبـەر بەكـورد ئیـجـابی نەبووە. چەندان كـارەسـاتی بەسـەر هێناوە لە بەشـداریی دابەشكردنی كوردسـتـان، لە لكاندنی باشـووری كوردسـتـان بەعێراقی داتاشـراو، بەگەمـارۆدانی بزاڤەكـەی (پەیماننـامـەی سـەعـد ئاباد، سینـتـۆ) بە هاوكـاریی ڕژێمـە داگـیـركـەرەكـانی. ڕێككەوتننامـــەی جـــەزائیـــر ١٩٧٥/٣/٦ و هـەرەسی شـــۆڕشی ئەیلـوول، پشتگیریی ڕژێمی سەدام لە جینۆسـایدكردنی كورد و تەعریب. سـەركوتكردنی ڕاپـەڕینی بەهـاری ١٩٩١. ڕۆڵی نێگەتیـــڤی لـە مـــادەی ١٤٠ و چارەنووسـی كەركووك و.. تد.

* ئەگەر ئەوكات كورد ئەو داوایەی بكردبایە قبووڵیان دەكرد؟

- ئەودەم نە کورد لەو پێگەیەدا بوو داوای وا بکات و نە ئەمەریکایش گوێی لێ دەگرت. بەداخەوە پرەنسیپێک هەیە، لەمێژە سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان لەسەری دەڕوات ئەویش گرەوکردنە لەسەر هۆکاری دەرەکی و گەمە ئیقلیمییەکان. ئەمجارەش هەر وای کرد و چارەنووسی کێشەی کوردی بە بەرژەوەندیی ئەمەریکاوە گرێ دا.

گرفتی سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان لەوەدایە کە قەناعەتی وایە ئەوەی بۆ ئەمەریکا باش بێت بۆ ئەوانیش باشە و، ئەوەی بۆ ئەوانیش باش بێت بۆ ئەمەریکا باشە..! کەچی پێچەوانەکەی دروستە. هەرکات لەم قەناعەتە رزگاری بوو ئەنجامی مامەڵەی لەگەڵ فاکتەری دەرەکی باشتر دەبێت..!

* هەست ناکەی کورد هەر لە سەرەتاوە پێداگریی لەسەر شتێک کرد کە رۆئاوا نە قبوولی دەکا و نە تێی دەگات، بۆ نموونە گەڕانەوەی ئەو ناوچانە لە ڕووی جوگرافیاییەوە داوایەکی گونجاوتر بوو لە داوای نەهێشتنی تەعریب، کە تۆ کەرکووکت لە ڕووی جوگرافیاییەوە گەڕاندەوە عەرەبی تەعریب بۆ خۆی دەڕوات، بەڵام بڵێی با تەعریب نەمێنێ ئەوان لەوە تێ ناگەن، واتە پێش ئەوەی پێداگری لەسەر لایەنی دیمۆگرافیایی بکرێ دەبووایە پێداگری لەسەر لایەنی جوگرافیایی بکرێ؟

- پێداگرتن شتێکە و ئەمەریکا یان رۆئاوا قەبووڵی بکات شتێکی ترە. هەموو داگیرکەر و هاوپەیمانێک پێی خۆشە داگیرکراو یان هاوپەیمانی کێشە و گرفتی بۆ دروست نەکات. ئەگەر دروستیشی کرد یەکلاکەرەوە (حاسم) نەبێت. چەند جار وەسفی پێوەندیی سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان و ئەمەریکام بەدڵداری (حب) یەک تەرەفە کردووە. لەو هەلە باشتر رۆژی ٢٠٠٣/٤/١٠ بوو. ئەویش ڕاماڵینی تەعریبچییەکان بوو لە کەرکووک و گشت ناوچەکانی تر. خانەقین نموونەیەک بوو. لایەنی کوردستانی نە ئەمەی کردو نە پاشتر کە ئەمەریکا بە فەرمی بووە "داگیرکەر" ئەو پێشنیازەیان خستە ڕوو

که پێداگری لەسەر لایەنی جوگرافیاییی ناوچە بەعەرەبکراوەکان بکەن و، نە لە یاسای ئیدارەی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی گواستنەوەش. بەپێچەوانەوە، بەپێی مادە (٥٣، ٥٨) چەند کۆت و بەندێک (قید)یان بەسەر کورددا سەپاند لەوانە:

١- دانانی سنووری هەرێمی کوردستان بەو ناوچانەی کە تاکو ٢٠٠٣/٣/١٩ لەژێر دەسەڵاتی هەردوو ئیدارەی هەرێمی کوردستاندا بوون (م- ٥٣-أ).

٢- دەستکارینەکردنی سنووری هەر (١٨) پارێزگاکەی عێراق تاکو قۆناغی گواستنەوە تەواو دەبێت (م٥٣- ب) و، لە برگەی (ب مادە ٥٨) گرێی دایەوە بەو بڕیارەی کۆتایی ئەنجوومەنی نوێنەرانی کۆماری عێراق.

٣- هەر یەکەیەکی فیدراڵی دەبێت لە (٣) پارێزگا زیاتر نەبێت.

٤- بۆ پارێزگای کەرکوک نییە داخیلی هیچ یەکەیەکی فیدراڵی بێت (م٥٣- ب).

٥- گەڕانەوەی عەرەبەکانی تەعریب بەئیختیاری بێت.

* پێت وایە دەبووا سەرکردایەتیی کورد لە سەرەتاوە باسی نەخشە بکات، نەک دانیشتوانی ناو ئەو نەخشەیە؟

- نەخێر، ڕای بەندە وابوو لە سەرەتاوە لایەنی کوردستانی تەعریبچییەکانی دەربکردایە. عێراق داگیر کرا، حکومەتی سەدام و داوودەزگاکانی داڕمان و نەمان و گشت یاسا و ڕێسا و ئیجرائات و دیاردەکانی هەڵوەشایەوە. تەعریب و گۆڕینی قەوارەی نەتەوایەتیمان بەکەرکووکەوە یەک لەو دیاردانە بوو، تاوانێکی ڕژێمی سەدام بوو. بەبڕیاری سەدام و بڕیار و یاسا و ڕێسا و ئیجرائاتی ئەو ڕژێمە درا و پیادە کرا. باشە کە هەر هەموو ئەوانە نەمان و داڕمان و تاوانبار کران، بۆچی تەعریب و دیاردەی تەعریب بمێنێت..!

ئەوە نەکرا. ڕوو لە یاسا کرا. ئەوە مادە (٥٨) و پاشتر (١٤٠)!

بوونی عەرەب بە"ڕەسەن" و "ناڕەسەن"یان لە کوردستانی ئێمە بەشێوەی سروشتی نەبوو. هەل و حاڵەتی نائاسایی فەرزی کردووە، دەبێت بە هەل و حاڵەتی نائاسایی و ئیستیسنائیش چارەسەر بکرێت. ئێمەش خوازیاری ئەوەین: (ئەوسا و ئێستا و لە داهاتووش) ئەگەر بکرێ با سنووری کوردستان، مێژوو و جوگرافیای تەسبیت بکرێت، ئەودەم چارەسەرکردنی کێشەی مانەوەی (ڕەسەن و ناڕەسەن) ئاسانتر دەبوو..!

مێژوو تاکو ئێستا بەڕوونی نەیسەلماندووە کێشەی وەها بەیاسا و بە پاڕانەوە و خۆزگە چارەسەر کرابێ. ئەو گیان وماڵەی لە ماوەی ئەو چوار ساڵەی دواییدا لە کەرکووک، شنگار، مووسڵ، تەلەعفەر، جەلەولا، دووز، مەندەلی و گشت ناوچە تەعریبکراوەکانمان، لەدەستمان داوە، دوور نەبوو لە سەرەتا بۆ رزگارکردنیان بەکەمتر لەسەرمان بکەوتایە. بۆ ئەمەش نابێت تەنیا بیر لە گرژیی شەڕوشۆڕ و پێکدادان بکرێتەوە، بگرە چەندان شێوە و شێوازی تر هەبوو و هەیە بۆ گەیشتن بەم ئامانجە.

* بەم شێوازەی ئێستا داهاتووی کەرکووک چۆن دەبینی، ئاخۆ دەگەڕێتەوە سەر کوردستان یان نا؟

– بەشبەحاڵی خۆم پێش "رزگاری"ی عێراق دوای ئەوەش قەناعەتم نەبووە بەو سیاسەتەی ئەودەم و ئێستا سەرکردایەتیی فەرمیی کورد کە لەسەری دەڕوات کێشەی کەرکووک و تەعریب، وەکو کورد داخوازیەتی ئەنجامی جیدیی هەبێت. کاتی خۆی وتمان بەمادەی (٥٨) کەرکووک لە باوەشی هەرێمی کوردستان نابینینەوە. تەحویل کرا بۆ (١٤٠)ی دەستووری هەمیشەییی عێراق. ڕامان نەگۆڕ بوو، لە کاتێکدا سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان لە بەغدا و لە هەرێم تاکو ڕۆژی ٢٦/١٢/٢٠٠٧:

* سووربوون لەسەر ئەوەی دەبێت پێش کۆتاییی ماوەکەی جێبەجێ بکرێت (٣١/١٢/٢٠٠٧). هەندێکیان سوور بوون لەسەر جێبەجێکردنی پێش تەواوبوونی کاتەکەی!.

* لێدوانەکانی بازنەیەکی فراوانی بەرزەلێپرسراوانی کورد، لە بەغدا و لە هەرێم و لە سەرکرایەتیی هەردوو حزبی دەسەلاتدار (پارتی و یەکێتی) جەختیان لەوە دەکردەوە کە حکوومەتی مالیکی سوورە لەسەر جێبەجێکردنی، هەرواش ئیدارەی بوش و دەسەلاتدارانی ئەمەریکا لە بەغدا. زۆر رازیبوون لە کارکردن و ئەدای مالیکی و حکوومەتەکەی و لێژنەی بالای جێبەجێکردنی مادەی ١٤٠.
* پێشنیازەکانی (بیکەر- هامیلتۆن)یان رەت دەکردەوە.
* دژی تەدویل بوون.

وا مادەی ١٤٠ تەواو بوو:

* هەموو لایەک رێکن لەسەر ئەوەی کە جێبەجێ نەکرا.
* بۆ درێژەپێدانی بەڕێز ستیفان دیمستۆرا، نێردرا بۆ پەرلەمانی کوردستان و پێشنیازی ٦ مانگی کرد. بڕیاری ناوەندیی بەغدا (ئەنجوومەنی نوێنەران)ی دەوێت. بەهەرحاڵ هەنگاوێکە بەرەو نێودەوڵەتیکردنی و سیناریۆیەکی کاریکاتۆری بوو.
* دواخرا بۆ ٦ مانگ ئەمەش یەک لە پێشنیازەکانی لێژنەی (بیکەر- هامیلتۆن)ە، ئەگەرچی هەندێ لە بەرپرسانی دۆسیەی ١٤٠ تەسریفی (دواخستن- تأجیل) و (درێژکردنەوە- تمدید)ی مادەکە بە (پەلەکردن لە جێبەجێکردنی- الاسراع في التنفيذ) لە قەڵەم دا و دەیانەوێت واش تەسویق بکرێ!
* حکوومەتی مالیکیش هەر ماوە و ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراقیش توندتر بووە.

* لایەنی کوردستانی کۆسپەکانی بەردەم جێبەجێنەکردنی ١٤٠ دەگەڕێننەوە بۆ فاکتەری دەرەکی بەتایبەتی تورکیا؟

- ئەمەش واقیعێکە خەریکە زاڵ بێت بەسەر ناوەندی بڕیاری سیاسیی

کورددا. له نووسینێکماندا، کاتی خۆی ئاماژەم بەوە کرد، کە سەرکردایەتیی فەرمیی کوردستان بەئاگایی یان لە بێ ئاگایی، تورکیای کردووە بەمێردەزمەیەک بەسەر خۆیدا و خەڵکیشی پێ دەترسێنن. دەستتێوەردانی تورکیا لە کاروباری کوردستان و عێراق چیی تر نابێت قسەی لەسەر نەکرێت و بەجیدیتر وەرنەگیردرێت. بەتایبەتی لە هەرێمی کوردستان. دەستتێوەردانی سەربازی و موخابەراتی- میت و تیمی تایبەتییان لە هەرێم و (ڕەتلی پێنجیان= بەرەی تورکمانی.. تاد) ئیدی شاراوە نییە. بە ڕای من پێشەکی دەبێت ئەم کێشەیە لەگەڵ ئەمەریکا و ناوەندیی بەغدا باس بکرێت. پرسیارەکەش ئەوەیە: ئاخۆ هەرێمی کوردستان ویلایەتێکە لە ویلایەتەکانی تورکیا..؟

ئاخۆ کەرکووک و ناوچە تەعریبکراوەکانی تری باشووری کوردستان، شار و شارۆکەی سەر بەدەوڵەتی تورکیان؟

ئاخۆ چارەنووسی کوردستانییەکان لە باشووری کوردستان بەندە بەبەرژەوەندی و بڕیاری حکوومەتی تورکیا؟

ئاخۆ یاسای نێودەوڵەتی و عێراقی ڕێگە بە تورکیا دەدات مافی ڤیتۆی هەبێت لەسەر چارەنووسی کێشەی کورد لە عێراق یان تەدەخول بکات لە کاروباری عێراق.؟

بێگومان هیچ لەم پرسیارانە وەڵامیان بە (بەڵێ) نییە. واتە حکوومەتی تورکیا شەڕمان پێ دەفرۆشێت و (گەردەن کلۆفتی) دەکات. کەوایە مافی خۆمانە یەخەی ئەمەریکا بگرین و بپرسین، ئەم هەموو تاوانانەی تورکیا دەرهەق بەخەڵکی کوردستان و عێراق کە ڕۆژانە لە بەرچاو و لە چوارچێوەی دەسەڵاتی ئەمەریکا دژ بەم هەرێمە و ئەم عێراقە دەیکات، بۆچی و لە پای چی؟

* سەرکردایەتیی کورد چی بکات باشە؟

- نە مافی ئەوەم هەیە و نە ئەو مافە بەخۆم دەدەم بڵێم چی بکەن باشە،

وەلێ بە ڕای بەندە: ئەگەر لەسەر ئەم هاوکێشەیە بڕۆین ئەوە: تاکو وڵاتێک بەناوی تورکیا هەبێت، دەبێت کورد سەبارەت بەگەیشتن بەمافەکانی هەر ئەم نانە بەو ڕۆنە بکات...!

کورد بەشدارە لە دەسەڵاتی ناوەندیی عێراق، ئەگەر تورکیا ڕانەوەستێت لەم دەستتێوەردانە مافی دەسەڵاتی ناوەندە بەئەندازەی دەستتێوەردانی تورکیا، ئەوانیش کار لەناو تورکیا بکەن.

تورکیا بەبیانووی چەند هەزار تورکمانێک نەک (تورک) لە عێراق کە هەموو مافێکیان بۆ دابین کراوە و زیاتر لە ڕێژەی دانیشتوانی خۆیان بەشدارن لە گشت داوودەزگاکانی ناوەند و هەرێم (بگرە لە هەرێم هێشتا زیاتر). لە تورکیا زیاتر لە ١٥ ملیۆن کورد بێ مافن و نکووڵی لە بوونیان و بوونی وڵاتەکەیان (کوردستان) دەکرێت و باسکردن و داواکردنیان تاوانێکە تا ڕادەی سزای مەرگ. بەهەمان شێوە عەرەب و ئەرمەن و کلدان و ئاشوور.. تاد، هەر هەموو ئەم ڕەگەزانە لە عێراق بەگشتی و لە هەرێم بەتایبەتی خاوەن ماف و بوونی خۆیانن بێ جیاوازی. ئەگەر حکوومەتی تورکیا ئامادەیە ڕێژەی ١٪ی مافی برا تورکمانەکانمان کە ئەمڕۆ لەم هەرێمە شادن پێی و مافی خۆیانە، بداتە کورد و عەرەب و کلدوئاشوور و ئەرمەنییەکانی خۆی، ئەوا دوور نەبوو ئەمەی تورکیا دەیکات دژی هەرێمی کوردستان و عێراق قابیلی گفتوگۆ بێت. دووپاتی دەکەمەوە ئەوەی حکوومەتی تورکیا دژ بەکورد دەیکات ستراتیجییەتێکە بەخۆشی و تکا دەستی لێ هەڵناگرێت و لایەنێکی گرینگی بەتەنسیق و هاوکاری ئیدارەی بوش دەیکات. دەبێت حکوومەتی تورکیا بزانێت ئەوەی بۆ خۆی بەڕەوا دەبینێت، دەبێت بۆ خەڵکی تریش ڕەوا بێت.

* پێت وایە کەرکووک بکرێتە هەرێمێکی سەربەخۆ؟

– کاتی خۆی یەک لە ڕەخنەکانمان لەسەر یاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی گواستنەوە لەسەر برگەی (ج)ی مادە (٥٣) بوو. بەو مادەیە ئەودەم هەر وەکو وتمان، هیچ یەکەیەکی فیدراڵی نابێت لە ٣ پارێزگا زیاتر

بێت. هەروەها بۆ کەرکووکیش نەبوو داخیلی هیچ فیدراڵییەتێک بێت. هەمان پرەنسیپ دووپات بووەوە لە دەستووری هەمیشەیی. بەپێی مادەی ۱۱۹ هەر پارێزگایەک یان زیاتر مافیان هەیە هەرێمێک پێک بێنن. بەدیدی من و خەڵکانێکی زۆر ئەم مادەیە زیاتر بۆ کەرکووک بوو، نەدەبووایە کاتی خۆی لایەنی کوردستانی قبووڵی بکەن.

نەک هەر هەندێ لایەنی نێودەوڵەتی، تورکیا، بەرەی تورکمانی و بەشێکی بەرچاوی عەرەبی سوننە و شیعەی توندڕۆ و شۆڤێنی، بگرە لە بازنەی ناوەندیی دەسەڵاتی کوردستانیش هەنە داوای ئەوە دەکەن کە کەرکووک بکرێتە یەکەیەکی فیدراڵی.! ئەمەش یەک لە مەترسییەکانی قۆناغی داهاتووی چارەنووسی ئەم شارە و هەندێ شار و شارۆکەی ترمانە.

* مەسەلەی مووسڵ، بەگوێرەی هەموو بەڵگەنامە مێژووییەکان هەموو باشووری کوردستان ویلایەتی مووسڵ بووە، بەڵام ئێستا کەس باسی مووسڵ ناکات، بۆچی؟

- راستە بەڵێ، بەتێپەڕبوونی کات و بەپێی مادەی ٥٨ی یاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەت بۆ قۆناغی گواستنەوە، تەعریب لە ساڵی ۱۹٦۸ حیساب کراوە. پێش هەڵبژاردنی ساڵی ۲۰۰٥، هەندێ لە بەرپرسانی کورد لە مووسڵ و ناو بازنەی دەسەڵات سوور بوون لەسەر ئەوەی زۆرینەی پارێزگای مووسڵیان بۆ کورد مسۆگەر کردووە، داوایان دەکرد کە مووسڵ نەکرێت بە کەرکووک..! بە موقاتەعەی توێژێکی بەرچاوی عەرەبی مووسڵ لەو هەڵبژاردنە بە هەزار ئەملا و ئەولا لە کۆی گشتیی ۱۸ کورسیی ئەنجوومەنی نوێنەران لە پارێزگای مووسڵ لیستی کوردستانی تەنیا ٤ کورسیی مسۆگەر کرد. ئێستا باسکردنی مووسڵ لەنێو ئەو بازنەیە بووەتە مایەی گاڵتە..! زۆربەی زۆری موسڵمانان بەتەقادم لەدەست دا دوور نییە هەر بەتەقادم و بەریفراندۆم زیاتر لە نیوەی ناوچە تەعریبکراوەکانمان لەدەست بدەین.

* ئەوە هەڵەیەکی مێژوویی نەبوو کە کرا، بۆ نموونە پێش ئەوەی ڕەخنە لە مادەی ٥٨ بگیرێ کە کرایە ١٤٠ و قبووڵیش کرا و وەکو گوتیان "قومار"ێک بوو کردیان؟

– زۆر ڕەخنە لە هەردوو مادەی (٥٣ و ٥٨) گیرا، بەتایبەتی هەندێ گۆڕین کرا، دیارە ئەوەندە دەکرا. لە هەندێ بوار هەڵە هەبوو چارەسەری کەموکورتییەکانی نەکرا. وەک ریفراندۆم و ئالیەتی یەکلاییکردنەوە و پێناسەی زاراوەکان. شیمانەی دواکەوتنی جێبەجێنەکردنی لەلایەک باش بوو، نەخشەی ڕێگەی جێبەجێکردنی بۆ دیاری کرا و خرایە بەرنامەی مالیکی.

* لە دەستووردا ئەو ناوچانە ناونراون "ناوچە ململانێ لەسەرەکان- المناطق المتنازع علیها"، کەچی هەر بەغدا حوکمیان دەکات و هەرێمی کوردستان هیچ دەسەلاتێکی فەرمیی بەسەریانەوە نییە، لە کاتێکدا دەبووایە بەجۆرێکی تر بووایە، ئاخۆ ئەمەش هەڵەیەکی تر نییە؟

– بەتەئکید زاراوەی (المناطق المتنازع علیها) هەڵەیەکی گەورە بوو. نرخەکەش گرانە.

* لە کتێبەکەی خۆتدا باسی ئەوە دەکەی کە فراکسیۆنی کوردی لە پەرلەمانی عێراق دەبووایە لەسەر خاکێک کە دوو ئەوەندەی فەلەستینە و چوار هێندەی لبنانە، جارێک نووری مالیکی بهێننە پەرلەمان و لێپرسینەوەی لەگەڵ بکەن، دەڵێی کە نەیانکردووە دیارە سەرکردایەتیی کورد وای دەوێ؟

– بێگومان وایە، ئەگەر لیستی هاوپەیمانیی کوردستان، ئەوە ناکات سەرکردایەتیی کورد دەتوانێ بیانکێشێتەوە.

* واتە گرفتەکە و کەموکوورییەکە زیاتر لای کێیە؟

– لای سەرکردایەتیی سیاسیی کوردە.

* ئەی بەشێکی بەرپرسیاریەتییەکە بەر پەرلەمانتارەکان ناکەوێ؟

– کەمتر لای ئەوانە. ڕاستە ئەندامی پەرلەمان نوێنەری خەڵکە، وەلێ لای ئێمە حزبەکان دەستنیشانیان دەکەن، زۆربەشیان بەخاتر و خاترانە دادەنرێن. ئەندامی چاک دەتوانێت رۆڵی هەبێت، وەلێ لە کۆتا پابەندی سیاسەتی لیست و سەرکردایەتیی حزبەکەیەتی. باشە ئەگەر کەموکورتی لە پەرلەمانتارەکان بەدی دەکرێ بۆ ئامۆژگاری ناکرێن یان نایانکێشنەوە !

* لە سەرەتای پرۆسەی ئازادیدا بارزانی دەیگوت ئێمە هیچ گفتوگۆ و دانوستاندنێک لەسەر کوردستانیبوونی ئەو ناوچانە قبووڵ ناکەین، بەڵام هەر ئەوکات مام جەلال باسی نموونەی وەک برۆکسێلی دەکرد و باسی ریفراندۆمی دەکرد بۆ یەکلاییکردنەوەی چارەنووسی ئەو ناوچانە، تۆ ئەوکات سکرتێری مەکتەبی سیاسیی پارتی بووی، بۆچی ئەو هەڵوێستەی ئەوکاتی پارتی بەو شێوەیە خاو بووەوە؟

– دوای ٢٠٠٣/٤/١٠، دەستم لە هەموو بەرپرسیاریەتییەکی حزبی و سیاسی کێشایەوە. هەقە ئەو پرسیارە ئاراستەی ئەو دوو بەرێزە بکەن.

* خەڵک دەتوانێ هیچ هیوایەکی بەبەغدا هەبێ؟

– من قەناعەتم وایە عەقڵیەتی غەیری کورد لە رۆژهەڵاتی ناوەڕاست هەتا ئێستا قبووڵی کەسانی جگە لە خۆی ناکات، بەتایبەتی زۆرینەی عەرەب لە عێراقدا هەتا ئێستا بەچەپ و راستەوە، بەشیعە و سوننەیەوە ئەگەر ناکۆکیی زۆریشیان هەبێ بەگشتی رێکن لەسەر قبووڵنەکردنی مافی کورد وەک ئەوەی کورد دەیەوێ، ئەگەر قبووڵی هەندێ شتیشیان کردبێت ئاشکرایە کە لە ناعیلاجی و بێدەسەڵاتی بووە، هەر کاتێک دەسەڵاتیان پەیدا کردبێت جارێکی

تر گەڕاونەتەوە سەر سروشتی خۆیان. ئەمەش یەک لە گرفتەکانی بزاڤی رزگاریخوازی کوردە لە باشوور.

ئێمەی کورد زۆر بەزەحمەت و بەقوربانیی گەورە و ماوەیەکی دوور و درێژ دەگەینە نزیکی دەستکەوت، وەلێ زۆر بەئاسانی و لە ماوەیەکی کورتدا لە دەستی دەدەین. کەسیش بەعێراقچیەیی ئێمە باوەڕ ناکات. حەز دەکەم دڵنیا بن لەوە، بەڵێ هانمان دەدەن و مەدحمان دەکەن و لە خشتەمان دەبەن، بەڵام کەس بەعێراقچیەتیی ئێمە باوەڕ ناکات. ئەم عێراقە قەوارەیەکی نامۆ و بێ سەروبەرە، ئەمڕۆ شتێک بکەی سبەی تێک دەچێ، سبەی بیکەساڵێکی تر تێک دەچێ.

* چۆن دەڕوانییە هەڵوێستی پەرلەمانتاران و، بڕیارنامەی پەرلەمان لەبارەی رازیبوون لەسەر درێژکردنەوەی ماوەی جێبەجێکردنی مادەی ١٤٠ بۆ ٦ مانگی تر؟

– دواخستن (تأجیل) یان درێژکردنەوە یان (الاسراع بالتنفیذ)، تەحسیل حاسل بوو. لەمێژ بوو بڕیاری لەسەر درابوو. ئەو رۆژەی لایەنی کوردستانی بێدەنگ و بێ هەڵوێست بوون لەمەر جێبەجێنەکردنی ئاساییکردنەوەی کەرکووک و گشت ناوچە تەعریبکراوەکان تاکو ١٩/ ٣/ ٢٠٠٧ و کە سەرژمێری لە پێش ٢٠٠٧/٧/٣١ ئەنجام نەدرا و نەکرا بە هەڵلا، ئیدی باسکردنی ریفراندۆم لە ٢٠٠٧/١١/١٥ بۆ کات کوشتن و چەواشەکردنی جەماوەر بوو. کۆمیسارییای باڵای هەڵبژاردنەکان کە سەرۆکەکەشی کوردە لە مانگی ١٠ی ٢٠٠٧ رای گەیاند، ئەگەر هەموو کەرەستەکانی ریفراندۆمیشی بۆ ئامادە بکەن ئینجا لە دوای مانگی ٢٠٠٨/٥ دەکرێت "بیر" لە ریفراندۆم بکرێتەوە. جێگری وەزیری دەرەوەی ئەمەریکا، جۆن نیگرۆپۆنتی پاش سەردانێکی ٦ رۆژی بۆ عێراق، لە گەڕانەوەی بۆ واشنتۆن لە ٢٠٠٧/١٢/٣ رای گەیاند کە ریفراندۆم لەسەر چارەنووسی کەرکووک دوا دەخرێت بۆ ساڵی ٢٠٠٨. ئەوەی پەرلەمانی کوردستان شانۆگەرییەک بوو سیناریۆ و

دەرهێنانەکەی زۆر خراپ بوو، بەڵام چارەش نەبوو!

* وەزیری دەرەوەی تورکیا دەڵێ ئێمە ڕێگەمان نەدا مادەی ١٤٠ جێبەجێ بکرێ، کۆندالیزاش لە کەرکووک گوتی بۆ مەسەلەی کەرکووک دەبێ مێژوو لە بیر بکرێ، چۆن دەڕوانیە ئەو هەڵوێستانە. ئاخۆ ئەوە لێدانی بۆچوون و بەهەند دانەنانی هەڵوێستی کورد نییە؟

– گرینک نییە بابەجانی وەزیری دەرەوەی تورکیا چی دەڵێت. ئەوان دژی کوردن وەک کورد لە هەر کوێ بن، بەڵام ئەوەی رایس وەرچەرخانێکی مەترسیدارە، لە هەڵوێستی ئەمەریکا بەتایبەتی کۆبوونەوەی ڕاستەوخۆی لە ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکووک و، لایەنێک لە قسەکانی و، تەوقیتی ئەو کۆبوونەوەیە کە هاوکات بوو لەگەڵ هێرشە دڕندانەکەی سوپای تورکیا و بۆمباباران و تۆپبارانی دێهاتەکانی هەرێمی کوردستان و بەزاندنی سنوورمان.

* نەتەوە یەکگرتووەکان بەڕێکخراوێکی بیرۆکراسی و سست ناسراوە، ئاخۆ هیچ گرەنتییەک دەبینی کە ئەو ڕێکخراوە بتوانێ وا بکات مادەی ١٤٠ لە ماوەی ٦ مانگدا جێبەجێ بکرێ؟

– هەر کێشەیەک نەتەوە یەکگرتووەکانی تێ بخزێت چاوەڕوانی ئەنجامی باشی لێ ناکرێت.

پێڕست

پێشەکی 5

بەشی یەکەم: وتارەکان 13
بودجەیەکی "بێ پلان و پڕ پلان" 15
ئۆپۆزسیۆن لە نێوان بەردئاشی دەسەلات و چاوەڕوانی خەڵکدا! 31
مەوقیعی لیستی کوردستانی لە هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٩/١/٣١ی پارێزگاکاندا... 50
ریفۆرم داخوازیی خەڵکی کوردستانە ئەگەر نەکرێت، دەیکات! 60
بەمادەی ٢٤ کەرکووکیان دابڕان و بەمادەی ٥٣یش کوردی ئێزدی و شەبەک 75
ناوەندی بەغدا لە هێرشدایە و خانەقین مەبەستی سەرەکییان نییە! 95
چارەسەرکردنی قەباحەتی پەرلەمانی عێراق با بەلادانی مەشهەدانی... 105
رێککەوتننامە ستراتیجییە پێشنیازکراوەکەی ئەمەریکا و عێراق 110
هەڵمەتێکی تری بە عەرەبکردنی کوردستان 121
بەرەنجامەکانی ئۆپەراسیۆنی ٢٥ی سوپای تورک..! 133
دەبێت عەلی کیمیایی و سوڵتان هاشم و حوسێن رەشید تکریتی بە سزای... 146
بەغدا پێی خۆشە و شەرمیش دەکات 159
چەند سەرەقەڵەمێکی بەپەلە لەمەڕ بودجەی ساڵی ٢٠٠٨ 170
چارەنووسی ناوچە تەعریبکراوەکانمان لە نێوان ریفراندۆم و... 192
بۆچی و لە پای چی کوردی ئێزدیمان قڕ دەکرێن..؟! 205
بەڕێز سەرۆکی کۆمار ئەگەر ئیمزاشی ناکەی ئاسانکاربە 212
دوای وەلاوەنانی لێپرسراوەتیی یاسای (سەدام) لە جینۆسایدکردنی کورد... 223
عێراقی ئەمڕۆ و دۆزی کورد 237
تەسریفکردنی ململانێیەکانی ناوەخۆی تورکیا بۆ هەرێمی کوردستان... 243

چارەنووسی کەرکووک و ناوچە دابڕاوەکانی تر و مادەی ١٤٠ 253
یەکجاری واش نا..! 269
بەڵێ "شەرعییەتدانەوەیە بە ناشەرعییەت" 273
ڕوونکردنەوەیەک بۆ دیمانەکەی د. شێرزاد 288
بەڵێ "شەرعیەتدانەوەیە بە ناشەرعیەت" 300

بەشی دووەم: دیمانەکان 315
دیمانە لەگەڵ کۆواری "نێوەند" 317
دیمانە لەگەڵ ڕۆژنامەی "ڕووبەر" 327
دیمانە لەگەڵ ڕۆژنامەی "چەتر" 337
دیمانە لەگەڵ ڕۆژنامەی "ئاوێنە" 344
دیمانە لەگەڵ ڕۆژنامەی (ڕووداو) 347
دیمانە لەگەڵ ڕۆژنامەی "ڕۆژنامە" 350
دیدار لەگەڵ ڕۆژنامەی "کۆمەڵ" 365
دیدار لەگەڵ ڕۆژنامەی "ڕووداو" 371
چاوپێکەوتن لەگەڵ ڕۆژنامەی "هاوڵاتی" 373
دیدار لەگەڵ کۆواری (لڤین) 381
دیمانە لەگەڵ ڕۆژنامەی "ڕووداو" 392
دیمانە لەگەڵ کۆواری "نێوەند" 398
دیدار لەگەڵ ڕۆژنامەی "ڕووداو" 411
دیدار لەگەڵ ڕۆژنامەی "ڕۆژنامە" 421
چاوپێکەوتنی ڕۆژنامەی "هاوڵاتی" 434
دیمانە لەگەڵ کۆواری "کلیل" 440
چاوپێکەوتنی کۆواری "نێوەند" 449
دیمانە لەگەڵ ڕۆژنامەی "هاوڵاتی" 457
دیمانە لەگەڵ هەفتەنامەی "کۆمەڵ" 470
چاوپێکەوتنی هەفتەنامەی "هاوڵاتی" 479

دیدار لەگەڵ کۆواری "١٤٠"ی کەرکووک	503
دیدار لەگەڵ رۆژنامەی "بەدرخان"	514
دیدار لەگەڵ رۆژنـامـەی "هـاولاتی"	523
چاوپێکەوتنی رۆژنـامەی "میـدیا"	537